SEMİTİK METİNLERDE
(TEVRAT, ZEBUR, İNCİL, KUR'ÂN-I KERÎM)
MÜDAHALE FENOMENOLOJİSİ

Dr. Mustafa TURAL

Kitap Dünyası

Semitik Metinlerde (Tevrat, Zebur, İncil, Kur'ân-ı Kerîm)
Müdahale Fenomenolojisi

Dr. Mustafa TURAL

Genel Yayın Yönetmeni:
Mustafa ÇALIŞKAN

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI
Yayın No: 638

Bu eserin tüm yayın hakları saklıdır. Yayınevinin/Yazarın izni olmadan eserin herhangi bir bölümü yeniden basılamayacağı gibi, kayıt, fotokopi ve bilgi depolama da dahil elektronik ya da mekanik yöntemle yeniden çoğaltılıp dağıtılması yasaktır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncı Sertifika No: 51889

ISBN 978-605-351-740-5

Kapak Tasarım: DİZGİMİZANPAJ.COM
Baskı Öncesi Hazırlık: **Mehmet ATEŞ**
meh_ates@hotmail.com

Baskı, Cilt:
Fotokopi 99
Fevzi Çakmak Mh. 10742 Sk. No: 13/1
Karatay/KONYA
Sertifika No: **76711**

Eylül 2024 / İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları
Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han No. 6/D:4
Cağaloğlu – İSTANBUL
Tel: 0212 514 93 05

www.kitapdunyasi.com.tr
bilgikitapdunyasi@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL

1975 yılında Kayseri'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Kayseri'de tamamladı. 1999 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2006 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din bilimleri bölümünde, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Suç ve Ceza Fenomeni Üzerine Dinler Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Bir Metin İncelemesi" isimli tez çalışmasıyla yüksek lisans, 2018 yılında da Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din bilimleri bölümünde, "Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi" isimli tez çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2001-2005 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde vaizlik yaptı. 2005-2022 yılları arasında Milli eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmenlik yaptı. 2022 yılından itibaren Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi bünyesinde öğretim üyesi olarak çalışmakta olan yazar evli ve üç çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

İnsanın doğasında var olan araştırma merakı ve anlama hırsı, kâinatı araştırmasına, yeni keşifler yapmasına ve yeni bilgilere ulaşmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, hayatı anlamlandırma arzusu taşıyan insanoğlu, cevabını bir türlü bulamadığı bazı sorularla boğuşmak zorunda kalmıştır. Varoluşun nasıl başladığı veya kâinatın niçin yaratıldığı gibi konularda felsefi veya dinî çalışmalar yapmayan insanlar dahi başlarına gelen bazı hadiselerden sonra hayatı sorgulamaya başlamış ve yaşadıklarını anlamlı kılacak, kendilerini tatmin edecek cevaplar bulmaya çalışmışlardır.

Henüz çocukluk çağında başlayan sorgulamalar, yetişkinlik döneminde yoğunlaşarak artmaktadır. İnsanın anlam arayışının altında, kişinin sosyal konumunun veya ekonomik durumunun istediği seviyede olmaması, görüntüsünün istediği kadar güzel olmaması veya spor ve müzik gibi etkinliklerde başarısız olması gibi sebepler yatmaktadır. Varoluşu anlama çabasını da taşımakla birlikte genellikle kişi hayattaki başarısızlıklarının sebebine dair doyurucu cevaplar aramaktadır.

Pek çok kişi için bu arayış sonuçsuz kalır ve diğerlerinden daha fazla çalışıyor olmasına rağmen neden istediği başarı düzeyine ulaşamadığına dair bir açıklama bulmak isteyen kişi bilim, din, mitoloji gibi alanların açıklamalarından, şans veya tesadüf gibi kavramlardan yararlanmaya çalışır. Günümüzde insanların büyük bir kısmının inanmakta olduğu semitik metinlerde anlatılmakta olan müdahale olgusu, öznesi ve nesnesi açısından tespit edilmiş olup müdahalenin nasıl gerçekleştiğine dair fenomenolojik yöntem kullanılarak yapılan tasvir çalışması tipolojik ve morfolojik olarak tasnif edilmiştir.

Bu çalışma, Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SBD-10-3342 kodlu proje ile desteklen, 2018 yılında tamamlanan "*Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*" isimli doktora tez çalışmasının yeniden düzenlenerek kitaplaştırılmış halidir. Fenomenolojik yöntemi kullanmamda yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Mustafa ÜNAL'a şükranlarımı arz ediyorum.

Dr. Mustafa TURAL Kayseri, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5
İÇİNDEKİLER.....7

GİRİŞ

1. Araştırma'nın Konusu 19
2. Amaç ve Önem 36
3. Yöntem ve Teknikler.....37
4. Kavramsal Çerçeve.....43

BİRİNCİ BÖLÜM
SEMİTİK METİNLERDE MÜDAHALENİN TİPOLOJİSİ

1. MÜDAHALEYİ YAPAN KARAKTER AÇISINDAN MÜDAHALE TİPLERİ 45
1.1. TANRISAL MÜDAHALELER.....46
1.1.1. Tanrının İlk Müdahalesi 'Yaratma'.....52
1.1.1.1. Tanah'ta Yaratma 54
1.1.1.2. Yeni Ahit'te Yaratma.....57
1.1.1.3. Kur'an-ı Kerim'de Yaratma.....58
1.1.2. Cennetten Çıkarma 59
1.1.2.1. Tanah'ta Cennet'ten Çıkartılma ve Yeryüzüne Dağılma Olayı.....65
1.1.2.2. Yeni Ahit'te Cennet'ten Çıkarma 70
1.1.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Cennet'ten Çıkarma 72
1.1.3. Antlaşma Yapma.....73
1.1.3.1. Tanah'ta Antlaşma Yapma.....79
1.1.3.1.1. Avram, İshak ve Yakup İle Yapılan Antlaşma 80
1.1.3.1.2. Musa ile Yapılan Antlaşma 83
1.1.3.2. Yeni Ahit'te Antlaşma Yapma 85

1.1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Antlaşma Yapma 88
1.1.4. Kurallar Koyma 90
1.1.4.1. Tanah'ta Kurallar Koyma 92
1.1.4.2. Yeni Ahit'te Kurallar Koyma 99
1.1.4.3. Kur'an-ı Kerim'de Kurallar Koyma 102
1.1.5. Deneme 103
1.1.5.1. Tanah'ta Deneme 104
1.1.5.1.1. İbrahim'in, Oğlu İshak'ı Kurban Etmekle Denenmesi 104
1.1.5.1.2. Mısır'dan Çıkan İsraillilerin Denenmesi 105
1.1.5.1.3. Peygamberin Peygamber İle Denenmesi 107
1.1.5.2. Yeni Ahit'te Deneme 108
1.1.5.3. Kur'an-ı Kerim'de Deneme 110
1.1.5.3.1. Hayat Verilmesinin Sebebinin Deneme Olması 111
1.1.5.3.2. İbrahim'in Oğlunu Kurban Etmekle Denenmesi 114
1.1.5.3.3. Talut'un Askerlerinin Irmakla Denemesi 115
1.1.5.3.4. Süleyman Peygamberin Denenmesi 116
1.1.5.3.5. Harut ve Marut'un İnsanlara Sihir Öğretmeleri 116
1.1.6. Ödüllendirme 118
1.1.6.1. Tanah'ta Ödüllendirme 119
1.1.6.1.1. Şifra ve Pua Adındaki Ebelerin Zenginleştirilmesi 119
1.1.6.1.2. Yeşu ve Kalev'in Vaat Edilen Topraklarla Ödüllendirilmesi 120
1.1.6.2. Yeni Ahit'te Ödüllendirme 121
1.1.6.2.1. Ödüllendirilmede Sıralama 121
1.1.6.2.2. Zenginlerin Ödüllendirilmesi 122
1.1.6.3. Kur'an-ı Kerim'de Ödüllendirme 123
1.1.7. Cezalandırma 124
1.1.7.1. Tanah'ta Cezalandırma 125
1.1.7.2. Yeni Ahit'te Cezalandırma 131
1.1.7.3. Kur'an-ı Kerim'de Cezalandırma 134
1.1.8. Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme 135
1.1.8.1. Tanah'ta Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme 138
1.1.8.1.1. Musa Dönemi ve Mucizeler 138

1.1.8.1.2. Kayıpların Telafi Edilmesi 142
1.1.8.1.3. Yalancı Peygamberlerin Gösterdiği Mucizeler 143
1.1.8.1.4. Üç Yüz Kişilik Ordunun Bir Ülkeyi Ele Geçirmesi 144
1.1.8.1.5. Şimşon'un Doğumu ve Mucizevi Doğumlar 146
1.1.8.1.6. Tanrı Yahve'nin Samuel'in Hatırına Filistinlilere Haykırması 147
1.1.8.1.7. İsrail Krallarından Hizkiya'ya Gösterilen Ayrıcalıklar 148
1.1.8.1.8. İlyas Peygamberin Gösterdiği Mucizeler 148
1.1.8.1.9. Elişa Peygamberin Gösterdiği Mucizeler 150
1.1.8.2. Yeni Ahit'te Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme 152
1.1.8.2.1. İsa Mesih'in Şifacılığı 153
1.1.8.2.2. Havarilerin Şifacılığı 154
1.1.8.2.3. Yeni Ahit'te İnanç Mucize İlişkisi 154
1.1.8.2.4. Balığın Ağzındaki Para 155
1.1.8.3. Kur'an-ı Kerim'de Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme 155
1.1.8.3.1. İbrahim Peygamber ve Mucize 156
1.1.8.3.2. Salih Peygamber ve Kayadan Çıkan Deve 157
1.1.8.3.3. Musa Peygamber ve Mucizeler 157
1.1.8.3.4. İsa Peygamberin Mucizeleri 159
1.1.9. Yardım Etme 159
1.1.9.1. Tanah'ta Yardım Etme 160
1.1.9.1.1. Avram'ın Karısı Sara'nın Kurtarılması 160
1.1.9.1.2. İshak'ın Karısının Kurtarılması 163
1.1.9.1.3. İshak İle Rebeka'nın Evlenmesinde Tanrısal Müdahale 164
1.1.9.1.4. Lea'nın ve Rahel'in Çocuk Doğurmasında Tanrısal Müdahale 166
1.1.9.1.5. Yakup'un Lavan ile Mücadelesine Müdahale 169
1.1.9.1.6. Yusuf'un Mısır Kapısını Açmak için Yaşadıkları 169
1.1.9.1.7. İsrail Casuslarına Yardım Eden Rahav'ın Kurtarılması 173
1.1.9.1.8. Tanrı Yahve'nin Ruhunun Yiftah'ın Üzerine İnmesi 174
1.1.9.2. Yeni Ahit'te Yardım Etme 175
1.1.9.3. Kur'an-ı Kerim'de Yardım Etme 176
1.1.10. Terk Etme 176

1.1.10.1. Tanah'ta Terk Etme 177
1.1.10.1.1. Buzağıya Tapınan İsrail Halkının Terk Edilmesi 177
1.1.10.1.2. Tanrı Yahve'nin İsraillileri Ay Halkı Karşısında Savaşta Terk Etmesi 180
1.1.10.1.3. Hâkimler Döneminde Tanrı Yahve'nin İsraillileri Terk Etmesi 181
1.1.10.1.4. Tanrı Yahve'nin Koen Eli ve Soyunu Terk Etmesi 182
1.1.10.1.5. Tanrı Yahve'nin İsraillilerin Kral İsteğini Terk Sebebi Sayması 183
1.1.10.1.6. Tanrı Yahve'nin Saul'u Terk Etmesi 183
1.1.10.1.7. Tanrı Yahve'nin Kral Süleyman'ı Terk Etmesi 185
1.1.10.1.8. Tanrı Yahve'nin İsrail Kralı Ahav'ı terk etmesi 185
1.1.10.2. Yeni Ahit'te Terk Etme 187
1.1.10.3. Kur'an-ı Kerim'de Terk Etme 188
1.1.11. Müdahalenin Değişime Uğraması 189
1.1.11.1. Tanah'ta Müdahalenin Değişime Uğraması 189
1.1.11.1.1. İbrahim Hatırına Lut'un Yaşadığı Toprakların Kurtulması 190
1.1.11.1.2. Tanrı Yahve'nin Sara'dan Yana Taraf Olması 191
1.1.11.1.3. İshak'ın Duası Sebebiyle Rebeka'nın Hamile Kalması 191
1.1.11.1.4. Tanrı Yahve'nin Yusuf Sayesinde Potifar'ın Evini Kutsaması 192
1.1.11.1.5. Musa'nın Sippora Sayesinde Ölümden kurtulması 192
1.1.11.1.6. Buzağıya Tapınan İsraillilerin Musa'nın Hatırına Kurtulması 193
1.1.11.1.7. Kenan Ülkesine Girmeyen İsraillilerin Musa'nın Hatırına Kurtulması 195
1.1.11.1.8. İsraillilerin Pinehas'ın Davranışı Sebebiyle Kurtulması 196
1.1.11.1.9. Kral Davut Hatırına Tanrı Yahve'nin Müdahalesindeki Değişimler 196
1.1.11.2. Yeni Ahit'te Müdahalenin Değişime Uğraması 198
1.1.11.3. Kur'an-ı Kerim'de Müdahalenin Değişime Uğraması 199
1.2. PEYGAMBER MÜDAHALELERİ 200
1.2.1. Tanah'ta Peygamber Müdahaleleri 202

1.2.1.1. Avram'ın Yeğeni Lut'u Kurtarması 203
1.2.1.2. İshak'ın Yakub'u Kutsaması 206
1.2.1.3. Yakup'un Firavun'u Kutsaması 209
1.2.1.4. Yakup'un Efrayim ve Manaşşe'yi Kutsaması 209
1.2.1.5. Yakup'un Gelecekten Haber Vermesi 211
1.2.1.6. Musa'nın Mısırlı Bir Adamı Öldürmesi 213
1.2.1.7. Musa Döneminde Yaşanan İktidar Mücadelesi 214
1.2.1.8. Samuel'in Duayla Gök Gürletip Yağmur Yağdırması 215
1.2.1.9. Kral Davut'un Uriya'yı Ölüme Yollaması 216
1.2.1.10. Kral Davut'un Ülkede Nüfus Sayımı Yapması 219
1.2.1.11. Peygamber Natan'ın Sülayman'ı Kral Seçtirmesi 220
1.2.1.12. Kral Davut'un Oğlu Süleyman'a Vasiyeti 221
1.2.1.13. Peygamber Yeremya'nın Koen Paşhur'la Çekişmesi 221
1.2.2. Yeni Ahit'te Peygamber Müdahaleleri 222
1.2.2.1. Vaftizci Yahya'nın İsa Mesih'i Ön Plana Çıkarması 222
1.2.2.2. İsa Mesih tarafından Öğrencilerin Seçilmesi 223
1.2.2.3. Musa ve İlyas Peygamberlerin Görünmesi 224
1.2.2.4. Pavlus'un Eftihos'u Diriltmesi 224
1.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Müdahaleleri 225
1.2.3.1. Kur'an-ı Kerim'de İbrahim Peygamber ve Aile İlişkileri 226
1.2.3.2. Yusuf Peygamberin Tasarruflarına Müdahale 229
1.2.3.3. Musa Peygamberin Yolculuğu 229
1.3. RUHANİ VARLIKLARIN MÜDAHALELERİ 231
1.3.1. Tanah'ta Ruhani Varlıkların Müdahaleleri 232
1.3.1.1. Tanrı Oğulları İle İnsan Kızlarının Evlenmeleri 232
1.3.1.2. Ruhani Varlıkların Sodom (Sedom) ve Gomora (Amora) Ziyareti 234
1.3.1.3. Tanrı Yahve'nin Ordusunun Komutanı 235
1.3.1.4. Meleğin İsrailliler Azarlaması 236
1.3.1.5. Meleğin Gidyon'u Görevlendirmesi 236
1.3.2. Yeni Ahit'te Ruhani Varlıkların Müdahaleleri 237
1.3.2.1. Meleğin Rüyada Meryem'in Nişanlısı Yusuf'a Görünmesi 237
1.3.2.2. Meleğin Zindan Kapılarını Açması 238

1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Ruhani Varlıkların Müdahaleleri....238
1.3.3.1. Meleklerin İnsanın Yaratılışına İtirazları....239
1.3.3.2. Meleklerin Müjdeci-Yardımcı ve Korkutucu Cezalandırıcı Yönü....240
1.4. DEMONİK VARLIKLARIN MÜDAHALELERİ....241
1.4.1. Tanah'ta Demonik Varlıkların Müdahaleleri....241
1.4.1.1. Azazel, Teke İlahlar....243
1.4.1.2. Lilit....244
1.4.1.3. Cinciler....245
1.4.1.4. Saul'un Cinci Aracılığıyla Samuel'in Ruhuyla Konuşması....246
1.4.1.5. Eyüp'ün Şeytanın Eline Bırakılması....247
1.4.2. Yeni Ahit'te Demonik Varlıkların Müdahaleleri....249
1.4.2.1. İsa Mesih'in İblis Tarafından Denenmesi....250
1.4.2.2. İsa Mesih'in İnsanlardan Cinleri Çıkarması....251
1.4.2.3. Pavlus'un Falcılık Ruhuna Tutulmuş Köle Kızı Kurtarması....252
1.4.3. Kur'an-ı Kerim'de Demonik Varlıkların Müdahaleleri....253
1.4.3.1. Şeytan'ın Musa'nın Yardımcısına Balığın Canlandığını Söyletmemesi....255
1.4.3.2. Şeytan'ın Yusuf'u Unutturması....256
1.4.3.3. Şeytanın Yusuf ile Kardeşlerinin Arasını Bozması....257
2. KENDISINE MÜDAHALEDE BULUNULAN KARAKTER AÇISINDAN MÜDAHALE TİPLERİ....258
2.1. KOZMOSA YÖNELİK MÜDAHALELER....259
2.1.1. Tanah'ta Kozmosa Yönelik Müdahaleler....261
2.1.1.1. Tanah'ta Evrenin Yaratılması....262
2.1.1.2. Tanah'ta Tufan (Mabul) Olayı....263
2.1.1.3. Hayvanlara İnsanlardan Ürkmelerinin Emredilmesi....265
2.1.1.4. Tanrı Yahve'nin Gıda Ürünlerini Belirlemesi....266
2.1.1.5. Bulutun İsraillilere Yol Göstermesi ve Ateşle Müdahale....267
2.1.1.6. Kayadan Su Çıkması....268
2.1.1.7. İsraillilere Yılanların Saldırması....269
2.1.1.8. Tanrı Yahve'nin Değerli Kıldığı Topraklar....270
2.1.1.9. Şeria Irmağının Sularının Çekilmesi....270

2.1.1.10. İsraillilerin Düşmanlarına Eşekarısı Saldırması 271
2.1.1.11. Antlaşma Sandığının (Aron Aberit) Kendisini Koruması 272
2.1.1.12. Tanah'ta Mekânın Kutsallaşması 273
2.1.1.12.1. Hacer'in (Agar) Çölde Bir Kuyuya İsim Vermesi 275
2.1.1.12.2. Yakup'un Kutsalla Yaşadığı Tecrübeler 275
2.1.1.12.3. Musa'nın Çalıda Gördüğü Ateş ve Horev Dağı 278
2.1.1.12.4. Tanrı Yahve'nin Sina Dağı'na İnmesi 279
2.1.1.12.5. İlk Sunak 281
2.1.1.12.6. Buluşma Çadırı (Mişkan Oel Moed) 282
2.1.1.12.7. Kirli Sayılan Eşyaların Temizlenmesi 284
2.1.1.12.8. İzinsiz Tapınak Yapımı 286
2.1.1.12.9. Süleyman Tapınağı (Bet-Amiktaş) 287
2.1.1.13. Tanah'ta Zamanın Kutsallaşması 289
2.1.1.13.1. Fısıh (Pesah) Bayramı 290
2.1.1.13.2. Şabat Günü (Cumartesi) 292
2.1.1.13.3. Mayasız Ekmek Bayramı 294
2.1.1.13.4. Haftalar Bayramı (Şavot) 294
2.1.1.13.5. Anma Günü, Boru Çalma Günü, Yeni Yıl (Roş Haşanah) 295
2.1.1.13.6. Günahları Bağışlatma Günü (Yom Kipur) 296
2.1.1.13.7. Çardak Bayramı, Ürün Devşirme Bayramı (Şukot) 298
2.1.1.13.8. Purim Bayramı 299
2.1.1.13.9. Hanuka Bayramı 301
2.1.2. Yeni Ahit'te Kozmosa Yönelik Müdahaleler 302
2.1.2.1. Yeni Ahit'te Evrenin Yaratılması 303
2.1.2.2. Beş Ekmeğin Beş Bin Kişiyi Doyurması 303
2.1.2.3. İsa Mesih'in Rüzgârı Durdurması, Suyun Üzerinde Yürümesi 304
2.1.2.4. İncir Ağacına Beddua 304
2.1.2.5. İsa Mesih'in Ölümüyle Birlikte Kozmosta Yaşanan Değişimler 305
2.1.2.6. Yeni Ahit'te Mekânın Kutsallaşması 306
2.1.2.7. Yeni Ahit'te Zamanın Kutsallaşması 306
2.1.2.7.1. İsa Mesih'in Dirilişi ve Pazar Gününün Kutsallaşması 307

2.1.2.7.2. Yeni Ahit'te Şabat Günü Tartışmaları 307
2.1.3. Kur'an-ı Kerim'de Kozmosa Yönelik Müdahaleler 308
2.1.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Evrenin Yaratılması 308
2.1.3.2. Kur'an-ı Kerim'de Mekânın Kutsallaşması 309
2.1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Zamanın Kutsallaşması 309
2.1.3.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Cuma Günü ve Namazı 310
2.1.3.3.2. Ramazan Ayı ve Bayramı 310
2.1.3.3.3. Kurban Bayramı 310
2.1.3.3.4. Aşure Günü 310
2.1.3.3.5. Kadir Gecesi 311
2.1.3.3.6. İsra Olayı ve Miraç Gecesi 311
2.2. KENTE VEYA TOPLUMA YÖNELİK MÜDAHALELER 312
2.2.1. Tanah'ta Kente Veya Topluma Müdahaleler 312
2.2.1.1. İsraillilerin Mısır Halkının Eşyalarını Alarak Kaçması 315
2.2.1.2. Tanrı Yahve'nin Midyan Halkından Öç Alması 315
2.2.1.3. Tanrı Yahve'nin Givonlular'ın Hilesine Sessiz Kalması 316
2.2.1.4. Tanrı Yahve'nin Amor Ordusunu Dolu Yağmuru ile Öldürmesi 317
2.2.1.5. Lut'un Torunları Moavlılar ve Amonlular 318
2.2.1.6. Tanrı Yahve'nin İsrail Kabilelerini Savaştırması (İç Savaş) 320
2.2.2. Yeni Ahit'te Kente Veya Topluma Müdahaleler 321
2.2.2.1. İsa Mesih'in Çağrısına İcabet Etmeyen Kentler 322
2.2.2.2. Ferisilerin İtibarsızlaştırılması 323
2.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Kente Veya Topluma Müdahaleler 325
2.3. ÖZEL ŞAHISLARA YÖNELİK MÜDAHALELER 326
2.3.1. Tanah'ta Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler 326
2.3.1.1. Tanrı Yahve'nin Er ve Onan'ı Öldürmesi 327
2.3.1.2. Tanrı Yahve'nin Besalel ve Oholiav'a Üstün Yetenek Vermesi 328
2.3.1.3. Tanrı Yahve'nin Nadav'la Avihu'yu Öldürmesi 329
2.3.1.4. Beor Oğlu Balam'a Müdahale 332
2.3.1.5. Yeşu'nun Musa'nın Yerine Getirilmesi 334
2.3.1.6. Davut'un Büyük Annesi Rut 334

2.3.1.7. Saul'un Kral Seçilmesi ve Tanrı Yahve'nin Ruhu İle Desteklenmesi.....335
2.3.18. Yonatan'ın Zaferinde Tanrı Yahve'nin Müdahalesi.....337
2.3.1.9. Tanrı Yahve'nin Davut'u Kral Olarak Seçmesi.....339
2.3.1.10. Tanrı Yahve'nin Uzza'yı Öldürmesi.....341
2.3.1.11. Tanrı Yahve'nin Pers Kralları Koreş ve Artahşasta'ya Müdahalesi.....342
2.3.1.12. Ahaşveroş'un Ester ile Evliliği ve İsraillilerin Kurtuluşu.....344
2.3.1.13. Daniel'e Bilgelik ve Rüya Yorumlama Yeteneğinin Verilmesi.....345
2.3.1.14. Hoşea'ya Kötü Kadınla Evlenmesinin Emredilmesi.....347
2.3.1.15. Yunus'un Ninova'ya Gönderilmesi.....348
2.3.2. Yeni Ahit'te Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler.....349
2.3.2.1. Meryem'in Nişanlısı Yusuf'un Rüyalarla Yönlendirilmesi.....349
2.3.2.2. Hananya ve Safira'nın Tanrı Tarafından Öldürülmesi.....351
2.3.2.3. Büyücü Simun'un Azarlanması.....352
2.3.2.4. Saul'un Görevlendirilmesi.....352
2.3.2.5. Kral Hirodes'in Melek Tarafından Öldürülmesi.....353
2.3.2.6. Baryeşu'nun Pavlus Tarafından Kör Edilmesi.....353
2.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler.....354
2.3.3.1. Yakup'a Verilen Bilgi ve Kapanan Gözlerinin Açılması.....355
2.3.3.2. Yusuf Peygamberin Korunması.....356

İKİNCİ BÖLÜM

SEMİTİK METİNLERDE MÜDAHALENİN MORFOLOJİSİ

1. BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ.....361
1.1. TANAH'TA BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ.....362
1.2. YENİ AHİT'TE BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ.....371
1.3. KUR'AN-I KERİM'DE BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ.....372
2. KİŞİNİN DAVRANIŞINI DEĞİŞDİRTMEYE YÖNELİK PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ.....374

2.1. TANAH'TA PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 377
2.1.1. Tanrı Yahve'nin Firavun'u İnatçı Yapması 379
2.1.2. Tanrı Yahve'nin Mısırlıların Gözünde İsraillileri Değerli Kılması 382
2.1.3. Şüphe Sunusu 383
2.1.4. Tanrı Yahve'nin İsraillilere Kötü Tavsiyeyi Benimsetmesi 385
2.1.5. Tanrı Yahve'nin Süleyman'ı Bilgeleştirmesi 386
2.2. YENİ AHİT'TE PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 386
2.2.1. Yeni Ahit'te Duygulara Yönelik Müdahaleler 388
2.2.2. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Bilgeleştirilmesi 389
2.2.3. Gelecekten Haber Vermek 390
2.2.4. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Yabancı Dilleri Öğrenmesi 390
2.2.5. Gamaliel'in Tavsiyesi 390
2.3. KUR'AN-I KERİM'DE PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 391
2.3.1. Davranış Duygu İlişkisi 392
2.3.2. İsraillilerin Kalbine Buzağı Sevgisinin Yerleştirilmesi 392
2.3.3. Zor Zamanlarında Müslümanlara Psikolojik Destek 393
3. TOPLUMU ŞEKİLLENDİRMEYE YÖNELİK SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 393
3.1. TANAH'TA SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 394
3.1.1. Üstün Ulus Anlayışı 396
3.1.2. Toplumsal Yaptırımlar 396
3.1.2.1. Toplumda Dışlama 397
3.1.2.2. Toplumdan Atılma 398
3.1.2.3. Sığınak Kentler Kurulması 400
3.1.3. Sosyal Statüleri Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler 400
3.1.3.1. Harun Sülalesi ve Levililer'in Konumu 401
3.1.3.2. Yitro'nun Teklifi ve Devlet Düzenine Geçiş 407
3.1.3.3. Nüfus Sayımı Yapılması 408
3.1.3.4. Nun Oğlu Yeşu'nun Lider Olarak Seçilmesi 410
3.1.3.5. Tapınak Görevlisi Olan Hanedanlığın El Değiştirmesi 411
3.1.3.6. Hâkimler Yönetiminden Krallar Yönetimine Geçiş ve Saul'un Krallığı 412
3.1.3.7. İsim Değiştirerek Sosyal Konum Belirlenmesi 415

3.1.3.7.1. Eşyanın İsmi ve Âdem'in Konumu 416
3.1.3.7.2. İbrahim ve Sara İsimlerinin Verilmesi 418
3.1.3.7.3. İsmail'in Adı ve Konumu 419
3.1.3.7.4. Yakup ve Esav'ın İsimleri ve Konumları....420
3.1.3.7.5. Yakup'un Çocuklarına İsim Verilmesi....422
3.1.3.7.6. Yakup'a İsrail Adının Verilmesi 424
3.2. YENİ AHİT'TE SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ 425
3.2.1. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Konumuna Müdahale 425
3.2.2. Bireysel Dindarlıktan Toplumsal Hayata Geçiş....426
3.2.3. Diğer Toplumlar Arasındaki Hıristiyanların Konumu 429
3.2.4. Sosyal Statü Belirleme 430
3.2.4.1. Din Adamı ve Yönetici Sınıfının Oluşumu 430
3.2.4.2. Yeni Ahit'te Kadının Konumu....432
3.3. KUR'AN-I KERİM'DE SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ....432
3.3.1. Sosyal Statü Belirleme 432
3.3.1.1. Eşyanın İsmini Bilen Âdem'in Meleklerden Üstün Olması 433
3.3.1.2. İsraillilerin Üstün Tutulması....433
3.3.1.3. Kâbe'nin Anahtarının Teslimi 434
3.3.1.4. Erkeğin Kadından Üstün Tutulması....435
3.3.1.5. Samimi Olanların Üstün Tutulması....435

SONUÇ 437
KAYNAKÇA....453

GİRİŞ

İnsan, fiziksel çevresini düzenleyen, sosyal çevresine kurallar koymakla birlikte kendi hayatına da kurallar koyabilen ve koyduğu kuralları değiştirebilen bir varlıktır. Hayata müdahale anlamına gelen bu olgunun yaptırım gücü, kuralları koyan otoritenin gücüyle orantılıdır. Din kurucuları tarafından inanan insanlara yazılı bir miras olarak bırakılan kutsal metinler hem sosyal hem psikolojik hem de fiziksel açıdan inanan insanın duygu, düşünce ve davranışlarına müdahale etmektedir.

Semitik metinlerdeki müdahale olgusunu, morfolojik açından 'psikolojik' ve 'fiziksel' olarak ikiye ayırmak mümkündür. İlkinde insanın vicdanî yaptırımı esastır ve kişi semitik metinlerde yazılan bilgilerden etkilenmek suretiyle belirlediği kararları uygulama konusunda muhayyerdir. İkincisinde ise kutsal metinlerde anlatılanlar toplum tarafından benimsenmiş kurallara dönüşmüştür. Kişilerin nasıl davranması gerektiği konusunda dinî metinler ekseninde belirlenmiş kuralların tatbiki bizzat toplum tarafından yapılmaktadır. İlki özneldir ve her birey etkilenme şekline göre davranış sergilemektedir. İkincisi ise nesneldir ve inansın veya inanmasın ayırt edilmeksizin toplumun tamamına tatbik edilmektedir.

Bu çalışma, müdahale olgusunun mahiyetini tipolojik ve morfolojik açıdan tasnif edip tasvir etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, müdahale olgusunu 'fenomenolojik' bakış açısıyla inceleyip semitik metinlerde bireye ve topluma yapılan müdahaleyi betimleyerek tasnif etmeyi ve anlamayı hedeflemektedir.

1. Araştırma'nın Konusu

Tanah külliyatı, Yeni Ahit külliyatı ve Kur'an-ı Kerim'in sureleri, semitik kutsal metinleri oluşturmaktadır. Tevrat ve Zebur (Teilim, Mezmurlar) gibi kitapları da ihtiva eden Tanah, yirmi dört kitabın tamamına verilen müşterek isimdir. Yeni Ahit yirmi yedi kitaptan oluşmakta, Kur'an-ı Kerim ise yüz on dört sureden oluşmaktadır.

Tanah kelimesi, İbrancadaki Tora (Öğreti)[1], Neviim (Peygamberler)[2] ve Ketuvim (Mukaddes Yazılar)[3] adlı kitapların isimlerinin baş harflerinin (T-N-K) bileşiminden meydana gelen özel bir isim olup Yahudilerce kutsal kabul edilen yazılı semitik metinler külliyatını ifade etmektedir. Yahudiler, bu külliyattaki kitapları gruplaştırarak 24 kitap hâline getirmişler ve Tanah ismini vermişlerdir. Aynı külliyatı Hristiyanlar, kitapları gruplaştırmadan derlemişler ve bu külliyata Eski Ahit ismini vermişlerdir.[4]

Yazılı Tora (Tora Şebihtav) olarak da tanımlanan Tevrat, beş kısma (Bereşit, Şemot, Vayikra, Bamidbar, Devarim) ayrılmaktadır.[5] İbrancadaki beş kitap (Hamişa Humaşim) kelimesinin karşılığı olarak MS. 3. asırda, Kilise Babası Origen tarafından 'Pentateuch' kelimesinin kullanıldığı ve bu kelimenin Batı dillerinde Tevrat'ın karşılığı olarak kabul edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca Tevrat için 'şeytandan gizli verildi' anlamına gelen 'Tuşiya' ve 'Kitap' anlamına gelen 'Ha Sefer' isimlerinin de kullanıldığı belirtilmektedir.[6]

Tanah kitaplarının tamamının Yahudiler tarafından kutsal olarak kabul edildiği ifade edilmektedir. Ancak Tanah kitaplarından diğerlerinin ilk beşi (Tevrat) kadar kutsal görülmediği, ilk beşinin insan davranışları için kurallar getiriyor olması sebebiyle diğerlerinden daha kutsal görüldüğü belirtilmektedir.[7]

---

1 'Tora', kelimesinin 'kanun' anlamına geldiğine dair var olan genel kabulün yanlış olduğu, kelimenin 'öğrenmek' anlamına geldiği belirtilmektedir. Warren **Harvey**, "Torah", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Printed in USA 2007, Vol. 20, p. 39-46.

2 'Neviim' kelimesi, İbranca'da 'Peygamberler' anlamına gelmektedir. İbrani kültüründe Neviim iki döneme ayrılmaktadır. Neviim Rişonim (İlk Peygamberler) olarak adlandırılan birinci dönem Yeoşua, Şoftim (Hâkimler), Samuel ve Melahim (Krallar) dönemlerini ifade etmektedir. Neviim Ahronim (Son Peygamberler) olarak adlandırılan ikinci dönem ise MÖ.780 ile MÖ.480 yıllarında yaşamış olan Peygamberleri ifade etmektedir. Rav Naftali **Haleva**, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, Ed. Ester Asa, Gözlem Yay., İstanbul 2004, s. 203-204.

3 'Ketuvim' kelimesi, İbranca'da 'Yazılar' anlamına gelmektedir. Kral Davud, Kral Süleyman, Eyüp, Daniel, Ezra, Nehemya gibi peygamberler ve Rut, Ester gibi karakterlerin başlarından geçen olayların yazılı olduğu metinlere 'Ketuvim' ismi verilmektedir. **Haleva**, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, s. 204-205.

4 Nahum M. **Sarna** "Biblical Literature: Hebrew Scriptures" Encyclopedia of Religion, Second Edition, Editor: Lindsay Jones, Thomson Corporation, Printed in the USA, 2005. Vol. 2, p. 878, 879; Hikmet **Tanyu**, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Cilt 14, 1966, s. 95-98.

5 Rav Naftali **Haleva**, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, s 201-203.

6 Baki **Adam**, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yay., İstanbul 2015, s. 29-30.

7 Reuven **Firestone**, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*, (Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), Gözlem yay. İstanbul 2004, s. 32.

Yahudiler tarafından 'Sözlü Tevrat' (Tora Şebaalpe) olarak kabul edilen,[8] İbrancada 'Tekrarlamak' anlamına gelen[9] ve Zeraim (Ziraat), Moed (Bayramlar), Naşim (Kadınlar), Nezikin (Zararlar), Kadaşim (Kutsal Konular) ve Taarot (Saflık) bölümlerinden oluşan Mişna,[10] Tanah'ın ilk klasik tefsiri olarak kabul edilmektedir.[11] Mişna, MÖ.1. ve MS.2. asırlar arasında yaşamış olan Tanaim'in (Öğretmenler) Tevrat hakkındaki yorum ve görüşlerini ihtiva etmektedir. Daha sonraları Mişna'nın anlaşılması için Gemara adı verilen birçok şerh ve haşiye yazılmıştır. Talmud, hem Mişna'yı hem de Gemera'yı içeren en büyük kanun kitabı olarak kabul edilmektedir.[12]

Mişna'nın yorumu olan ve İbranca'da 'anane hâline gelmiş öğrenim' anlamına gelen 'Gemara', Mişna'nın açıklamaları ile ilgili Öğretmenler (Tanaim) tarafından yapılan müzakereleri içermektedir.[13] Mişna ile Gemara'dan oluşan ve İbrancada 'çalışmak' ve 'öğrenmek' gibi anlamlara gelen Talmud,[14] İsrailliler için eşsiz bir kültürel fenomen olarak kabul edilmekte ve Tanah'ın tam olarak anlaşılabilmesi için ikincil kaynak olarak görülmektedir.[15]

Talmud, beşinci asırdan itibaren Filistin ve Babil Talmud'larına dönüştürülmüştür.[16] Bunlardan Babil Talmud'u, Mişna'nın derlenmesinden sonra Mişna'daki kuralları açıklamak için Babil ve İsrail'de yaşamış olan Hahamların (Amora) açıklamalarından derlenmiştir. Babil Talmud'u, Yeruşalim Talmud'una göre daha kapsamlı olup 'Bizim Talmud' (Talmud Şelanu) olarak da adlandırılmaktadır. Ravina, Rav Aşe ve Rav Yose tarafından MS.6. yüz-

---

8 Rabbi Wayne **Dosick**, *Living Judaism The Complete Guide to Jewish Belief, Tradition, and Practice*, (Web Page: Harper Collins e-books, Date accessed: July 2017), p. 93-96; **Haleva**, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri,* s. 201-207.

9 Ömer **Erdoğan**, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yay., İstanbul Trsz. s. 30-31;

10 Moşe **Farsi**, *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 2. Kitap Şemot*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010, s. 516-517.

11 Louis **Jacops**, *Jewish Law*, Behrman Hause Publishing, USA 1968. p. 68.

12 Hakkı Şah **Yasdıman**, *Yahudilik Üzerine Yazılar Tarihçe, Mezhep, İnanç, İbadet ve Törenler*, İlkem Ofset, İzmir 2002, s. 58-60.

13 **Haleva**, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri,* s. 206,207.

14 Eliezer **Berkovits** and Stephen G. **Wald**, "Talmud", Encyclopaedia Judaica, Vol. 19, p. 469,470.

15 **Firestone**, s. 101; İsaac **Unterman**, *The Talmud, An Analytical Guide to its History and Teachings*, Bloch Publishing, New York 1971, p. 14; Maurice H. **Harris**, D.D. *Hebraic Literature Translations From The Talmud Midrashim And Kabbala*, Publisher M. Walter Dunne, Washington & London, 1901, p. 3.

16 Şinasi **Gündüz**, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., Konya 1998, s. 140.

yılda son şeklini almıştır. Yeruşalim Talmud'u ise İsrail, Teverya, Tsipori ve Keysarin şehirlerindeki Hahamların Mişna açıklamalarından derlenmiştir. Barış ortamında derlenmediği için Yeruşalim Talmud'unun, Babil Talmud'u kadar kapsamlı olmadığı ifade edilmektedir.[17]

Babil Talmudu'nda geçen, "*sen sözlü kelimeleri yazılı olarak aktaramazsın*" ifadesinden dolayı İbranî gelenekte kitabet aleyhtarlığı oluştuğu ve Sözlü Tora'nın (Tora Şebaalpe) yazımına karşı çıkıldığı, bu durumun İslami gelenekteki Hadislerin yazılması yasağıyla benzeştiği ifade edilmiştir.[18]

Yahudiliğin kutsal metin yorumlarının büyük ölçüde Talmud'a dayandığı ifade edilmektedir. Klasik Yahudilik ve Yahudi Ortodoksluğu mensuplarının dini davranış ve yükümlülüklerini belirleyen Tanah metinlerinin, Tanah okuyucularının anlayacağı yalın manadan farklı hatta bazen tam tersi şekilde yorumlanabildiği ifade edilmektedir. Örnek olarak Tanah metninde geçen *'göze göz, dişe diş'* sözlerinin, Talmud'da *'göze karşı göz parası'* şeklinde yorumlandığı ifade edilmektedir.[19]

Midraş yorumcularının, Tevrat'ın ve Tanah'ın pek çok açıklanmamış pasaj ve gizli cümle içerdiğini iddia ettikleri ve bunların ancak sözlü kaynak (Tora Şebaalpe) yardımıyla anlaşılabileceğini savundukları ifade edilmektedir.[20]

Kutsal metinlerin usullere uygun olarak yorumlanması (tefsir) anlamına gelen 'Midraş' (Midrash) kelimesinin Arapçadaki 'ders' kelimesi ile aynı kökten geldiği, Midraş Halaka'nın (Midrash Halakkah) İslami terminolojideki 'fıkıh' kelimesinin karşılığı, Midraş Hagada'nın (Midrash Haggada) ise kelam ve ahlak kelimelerinin karşılığı sayılabileceği ifade edilmiştir.[21]

Tevrat ve Peygamberlere ait kitapların dışında kalan kitaplar (Hagiographa) ile sözlü geleneği referans alan ve MS.12. asırdan itibaren teşekkül eden Kabala, Yahudiliğin mistik ve esoterik doktrini olarak tanımlanmakta-

---

17 **Farsi**, *Şemot*, s. 629-630.

18 Mehmet Sait **Toprak**, "İbranî Gelenekte 'Kitâbet' Aleyhtarlığı: Yazı Karşıtlığı Paradoksu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, İzmir 2007, s. 127-134.

19 İsrâel **Shahak**, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, (Çev. A. Emin Dağ), Anka Yay., İstanbul 2002, s. 74-75.

20 Charles F. **Horne**, "Medieval Hebrew", *The Sacred Books and Early Literature of The East*, Translated By. W. Wynn Westcott, s. L. Mathers, etc., Parke, Austin and Lipscomb, New York and London 1917, Vol. 4, p. 7.

21 Reuven **Firestone**, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*, (Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), Gözlem yay. İstanbul 2004, s. 102-103; Rabbi Aron **Parry**, *Talmud Nedir*, (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Yay., İstanbul 2005, s. 151-157.

dır.[22] Genel olarak Yahudi mistisizmi olarak tanımlanan Kabala'nın aslında Musa'nın Tur dağında Tevrat'ı alıp kabul etmesi ve Yeşu'ya iletmesiyle başlayan geleneksel Yahudi öğreti zinciri (mukabele) anlamına geldiği ifade edilmektedir.[23]

İbrani kutsal kitapları üzerine yapılan tarihsel eleştiri ve kaynak eleştirisi araştırmalarında, bu metinlerin sadece Musa, Davut, Süleyman gibi karizmatik karakterlerin sözlerinden oluşmadığı, sonraki dönemlerin redaktörleri tarafından erken dönem şifahi ve yazılı kaynakların bir araya getirilmesiyle bu metinlere son şeklinin verildiği ifade edilmektedir.[24]

Hristiyanlarca kutsal kabul edilen ve Tanrı'nın İsa Mesih'in kişiliğinde kendisini bildirmesinin, ahidin yenilenmesi olarak kabul edilmesinden dolayı Yeni Ahit (New Testament) olarak isimlendirilen kutsal kitap külliyatı,[25] yirmi yedi kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna ile birlikte yirmi bir mektup (Epistles), Resullerin İşleri ve Vahiy kitaplarıdır.[26] Hristiyanlar tarafından İncil olarak isimlendirilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna, İsa Mesih'in söz ve öğretilerinden oluşmaktadır. Hristiyan teologlar İsa Mesih'in sözlerini, hem vahyeden (vahyin kaynağı) hem de vahyedilen (vahyin konusu) olarak kabul etmektedir.[27]

İsa Mesih'in öğrencileri tarafından insanlara bildirildiği belirtilen İncil'lerin orijinal elyazmalarından veya müsveddelerinden hiç birisi günümüze kadar ulaşamamıştır. Günümüze ulaşanlar sadece müstensihler tarafından el yazısı ile yazılmış nüshaların kopyalarıdır. Yeni Ahit'in mevcut en eski elyazması MS. 2. yüzyılın ilk yıllarından kalma Yuhanna İncili'nin bir bölümüne ait parçadır.[28]

---

22 Gershom **Scholem**, "Kabbalah", Encyclopaedia Judaica, Vol. 20, p. 585-677.

23 Joseph **Dan**, *Kabbalah: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, New York 2006, p. 1-2.

24 Muhammed Ali **Bağır**, "Kutsal Kitap'ın Nakli Esnasında Oluşan Farklılıklar", *International Journal of Religious Sciences*, Vol. 3, 2014, s.26.

25 Knut **Backhause**, "Yeni Ahit", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 848,849.

26 Dale C. **Allison**, JR. "Biblical Literature: New Testament" Encyclopedia of Religion, Vol. 2, p. 905-923. Günay **Tümer** ve Abdurrahman **Küçük**, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1997, s. 285-291.

27 Muhammet **Tarakçı**, "Hristiyanlıkta Vahiy Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, Bursa 2003, s. 177.

28 John H. **Hayes**, Carl R. **Holladay**, "Metin Tenkidi Asıl Anlatımın İzini Sürmek", *Dini Araştırmalar Dergisi*, (Çev. M. Ali Bağır), TDV Yay., Cilt 15, Sayı 41, Ankara 2012, s. 217.

Yeni Ahit külliyatında yer alan dört İncil'in dışındaki diğer kitapların (Epistles) içerisinde Pavlus'un Mektupları, hem muhtevası hem de sayısı bakımından en önemlileri olarak kabul edilmektedir.[29] Pavlus'un Mektupları ve kilise babalarının dinî yorumlarının Dört İncil'in önüne geçmesinden dolayı Hristiyan dünyasında derin fikir ayrılıklarının ortaya çıktığı iddia edilmiştir.[30] Bununla birlikte İsa Mesih'in tarihsel formu olarak kabul edilen Yeni Ahit kitaplarının tamamına, Hristiyanlar tarafından kurtuluş mesajı ve Tanrı'nın müjdeli haberleri olarak inanılmaktadır.[31]

Hristiyanlar, Yeni Ahit ile birlikte Tanah'ı da Tanrı'nın Vahyi olarak kabul etmektedirler. Beşinci asırdan itibaren Yeni Ahit'in başına ekledikleri Tanah ile Yeni Ahit'in tamamı olan Kutsal Kitab'ı (The Bible), Tanrı'nın tarihe müdahalesi sayesinde ortaya çıkan müjde ve anlatımların dini vahyi olarak görmektedirler.[32] Ancak Rönesans ile başlayan Aydınlanma Hareketi neticesinde, on dördüncü asırdan itibaren Kutsal Kitap tarafından ortaya konulan düşünceler sorgulanmaya başlanmış hatta bu külliyatı oluşturan eserlerin orijinal (adı geçen yazar tarafından yazılmış olması) olup olmadığını tespit etmek maksadıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Böylece, metinde kullanılan üslup, dil karakteri ve metin muhtevasını esas alan 'iç ölçü' araştırmaları ve eserin kaynağıyla ilgili her tür kaynak ve belgeyi esas alan 'dış ölçü' araştırmaları yapılmıştır.[33]

Kur'an-ı Kerim, Cebrail isimli melek tarafından Muhammed peygambere indirildiğine inanılan, Müslümanlarca kutsal kabul edilen ve yüz on dört sureden oluşan kitabın ismidir. Diğer semitik metinlere nazaran daha yakın tarihli (MS.610-632) olan Kur'anı Kerim, önce sayfalar hâlinde yazılmış olup daha sonra bu sayfalar, Halife Ebubekir döneminde (MS.632-634) iki kapak arasında toplanarak mushaf hâline getirilmiştir. Üçüncü Halife Osman döneminde (MS.644-656) bu mushaf çoğaltılmış ve bu mushafın hattına uymayan

---

29 Xavier **Jacob**, *İncil Nedir Tarihi Gerçekler*, Kent Matbaacılık, Ankara 1985, S 11, 48.

30 Gürbüz **Deniz**, "Hz. İsa'nın Hayatı Vahiy midir?", *Journal of Islamic Research*, Sayı 22, Cilt 3, Ankara 2011, s. 197.

31 Louis **Berkhof**, "*Introduction to the New Testament*", (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/henry/mhcc.html, Date accessed: July 2017), p. 12.

32 Michael **Heinzmann**, "Tevrat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 787-789.

33 Şaban **Kuzgun**, *Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ertem Yay., Ankara 1996, s. 77-78; Muhammed Ali **Bağır**, "Kutsal Kitap Eleştirisi: Eski Ahit Örneği ve Modern Dönem Öncüleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 31, Ocak-Haziran 2014, s. 280-283.

kıraatlere Kur'an-ı Kerim denilemeyeceği ilkesi esas alınarak başkaları tarafından yazılmış olan diğer sayfalar ve özel mushaflar imha edilmiştir.[34]

Kur'an-ı Kerim'in dışında, Peygamberin söz ve davranışlarının yazılı olduğu Hadis külliyatı, Kur'an-ı Kerim'in ve İslamiyet'in tam olarak anlaşılabilmesi için ikincil kaynak olarak görülmektedir. Hadis külliyatı içerisinde Buhârî tarafından hazırlanmış olan Câmiu's-Sahîh isimli eser, Müslümanlar tarafından Kur'an-ı Kerim'den sonraki en güvenilir kaynak olarak kabul edilmektedir. Buhari'den sonra Müslim'in hazırlamış olduğu Câmiu's-Sahîh isimli kitap ve daha sonra da diğer Hadis kitapları gelmektedir.[35]

Araştırmanın evrenini, ilgili din mensuplarınca kutsal ve sahih (kanonik) kabul edilen metinler oluşturmaktadır. Muhtevası açısından kutsal metinlere benzemekte olan ancak Yahudilerin ve Hristiyanların tamamen şüpheli (Apokrif) veya kısmen şüpheli (Devterokanonik) olarak kabul ettikleri metinler de mevcuttur.[36]

Yahudi din bilginleri tarafından MÖ.3. asırda başlatılan Tanah külliyatının kanonizasyonu, MS.1. asırda yapılan Yavne (Jabneel) toplantısı ile son şeklini almıştır.[37]

Hristiyanlar ise MS.2. asırda Marcion'un derlemiş olduğu kendi külliyatının dışında kalan eserleri apokrif ilan etmesinin ardından harekete geçmiş ve kanonik eserleri belirlemiştir.[38] Hristiyanlar, Roma İmparatorluğu dönemin-

---

34 Abdülhamit **Birışık**, "Kur'an", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 2002. C. 26, s. 383,386.

35 İsmail Lütfi **Çakan**, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri Özellikleri Faydalanma Usulleri*, MÜ. İF. Yay., İstanbul 1996, s.69-70.

36 Yahudilerin apokrif saydığı kitaplar; The Story of Ahikar (MÖ.500), The Great Prophetic Book of Enoch (MÖ.100), The Books of Adam and Eve (MS.100), Apocalyphse of Baruch (MS.120) isimli kitaplardır. Charles F. **Horne**, "The Great Rejected Books of the Biblical Apocrypha", *The Sacred Books and Early Literature of the East*, Translated By. F. C. Conybeare, B. Harris Cowper, etc., Parke, Austin and Lipscomb, New York and London 1917, Vol. 14, p. 7,47,183,199.; Bkz. **Dosick**, p. 9-93. Hristiyanların Apokrif saydığı kitaplar ise The Gospels of the Christ's Childhood (MS.150), The Gospels of Nicodemus (MS.440-600) isimli kitaplardır. **Horne**, p. 233,325; Bkz. **Gündüz**, *Hristiyanlık*, İsam Yay., İstanbul 2006. s. 53,54; Ekrem **Sarıkçıoğlu**, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999. s.266.

37 James H. **Charlesworth**, "Biblical Literature Apocrypha and Pseudepigrapha" Encyclopedia of Religion, Vol. 2, p. 896; Eldar **Hasanoğlu**, "Erken Dönem Yahudi Kaynaklarına Göre Tanah'ın Kanonize Edilmesi", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 32, Aralık 2015, s.44-45.

38 **Allison**, Vol. 2, p. 920-921.

de kanonik kabul edilmiş olan Tanah ve Yeni Ahit külliyatını benimsemişlerdir.[39]

Semitik metinler, kendilerine inanıldığı takdirde 'kutsal' olma özelliği kazanmaktadırlar. Örneğin bir Mecusi için kutsal olan 'Avesta', ne bir Yahudi ne bir Hristiyan ne de bir Müslüman için kutsallık arz etmemektedir. Dolayısıyla bir kitabın kutsal metin hâline gelmesi, insanlar tarafından o metinlerin kutsal ve sahih (kanonik) olarak kabul edilmiş olması şartına bağlıdır. Bu yüzden tamamen şüpheli (Apokrif) veya kısmen şüpheli (Devterokanonik) olarak kabul edilen metinler araştırma kapsamı dışındadır.

Semitik metinlerin birbirlerine yönelik bakış açılarını iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi, 'tasdikçi-reformcu' yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre semitik metinlerden sonraki dönemlerde çıkanlar, kendilerini önceki metinlerin devamı ve tamamlayıcısı olarak takdim ederler. Yeni Ahit, kendisini Tanah'ın devamı olarak takdim ederken[40] Hristiyanlar da, Yeni Ahit'in gelmesiyle birlikte Yahudilerin seçilmişliğinin kendileri için de geçerli hâle geldiğini savunmaktadırlar.[41] Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de de İncil'in Tevrat'ın devamı ve tasdikçisi olduğu ifade edilmektedir.[42] Bu bağlamda Yeni Ahit'in müstakil bir dini metin olarak kabul görmesi, Süleyman Mabedinin yıkılmasından sonraki yıllarda gerçekleşebilmiştir. Hristiyanlık, ilk başlarda Romalılar tarafından Yahudilikle özdeşleştirilmiştir. Roma ve Yahudiler arasında yaşanan gerilimlerin neticesinde Titus yönetimindeki Romalıların, Tapınağı yıkmasının ardından Hristiyanlık, kendi inanç ve uygulamalarına sahip ayrı bir din konumuna kavuşmuştur.[43]

---

39 Thomas **Michel**, *Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, Sak Yay., Ankara 2012, S. 13-15.

40 Matta 5:17-20; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-32; Petrus'un Birinci Mektubu 2:9-10.

41 F. **Davidson**, A. M. **Stibss** and E. F. **Kevan**, *The New Bible Commentary*, Printed in Billing and Sons, London 1954, p. 1127; Martin **Thurner**, "Seçilmişlik", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 660-661.

42 Mâide 5/46; Kur'an-ı Kerim'de geçen 'Tevrat' kelimesi, Müslümanlar için Tanah'ı ifade etmeyip sadece Tora'yı ifade etmektedir. Recep Orhan **Özel**, "Kur'an 'Tevrat'la Neyi Kastediyor?", *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, İstanbul 2010, s. 25-49; 'İncil' kelimesi de Müslümanlar için Yeni Ahit'i ifade etmemektedir. Hikmet **Tanyu**, "Ahd-i Cedîd", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1988, C. 1, s. 501-507.

43 Mark A. **Noll**, Chuck **Faroe**, Ken **Wiest**, *Dönüm Noktaları Hristiyanlık Tarihinin Gidişini Belirleyen Anlar*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 6.

Kur'an-ı Kerim, kendinden önceki kitaplara (Sayfalar,[44] Tevrat,[45] Zebur,[46] İncil[47]) inanmayı inanç esaslarından sayar.[48] Kendisini Tevrat'ın devamı olarak takdim eden Kur'an-ı Kerim, Tevrat'ta daha evvel yasaklanmış olan bazı şeylerin Kur'an-ı Kerim'in gelişiyle birlikte helal kılındığını[49] ve Yakup peygamberin kendisine haram kıldıkları dışında her çeşit yiyeceğin, İsrailliler için aslında helal olduğunu belirtmektedir.[50] Ayrıca Kur'an-ı Kerim, İncil'in Tevrat'ı doğruladığını[51] ve İslam Peygamberini müjdelediğini belirterek kendisinin daha önceki kitapların bir devamı olduğunu ve bu durumun o kitaplarda da bildirildiğini ifade eder.[52]

Semitik metinlere inananların birbirlerine yönelik ikinci bakış açısını ise 'inkârcı' yaklaşım oluşturmaktadır. Semitik metinlere inananlar, kendilerinden sonraki dönemlerde ortaya çıkanları, sahte peygamberler ve sahte dini metinler olarak görmektedirler. Dinlerin her biri kendisini tek kurtuluş yolu olarak takdim edip kendilerinden önceki dinî sistemleri lağv etmiştir. Kendilerinden sonrakileri ise eleştirel bir tarzda ele alıp reddetmiştir. Böylece her biri savunmacı anlayışla kendisine ait kurtuluş kutsalını geliştirmiştir.[53]

Yahudiler, İslam dinini Yahudilik ve Hristiyanlığın etkisiyle ortaya çıkmış bir din olarak kabul ederler.[54] Ayrıca Yahudiler, Yeni Ahit'i kutsal bir metin olarak görmeyip İsa Mesih'in de dini bir karakter olmadığına inanırlar. Hristiyanlar da Hz. Muhammed'i dini bir karakter ve Kur'an-ı Kerim'i kutsal bir metin olarak kabul etmezler. Aynı şekilde Müslümanlar da İslam sonrası dönemde ortaya çıkan Bahailer ve Ahmediler gibi fırkaları ve onların Kur'an-ı Kerim sonrası dönemde ortaya çıkan tüm vahiy iddialarını reddederler.[55]

---

44 Ala 87/18,19; Necm 53/36; Fâtır 35/25; Müddessir 74/52.
45 Âl-i İmrân 3/50; Mâide 5/44-46.
46 Âl-i İmrân 3/184; Nisâ 4/163; İsrâ 17/55; Enbiyâ 21/105.
47 Mâide 5/46,47; A'râf 7/157; Tövbe 9/111; Hadid 57/27.
48 Bakara 2/285.
49 Âl-i İmrân 3/50.
50 Âl-i İmrân 3/93.
51 Mâide 5/46.
52 A'râf 7/157; Fetih 48/29; Saf 61/6.
53 Mustafa **Ünal**, "Kur'an'da Hristiyanlara Yönelik Teolojik Eleştirilerin Fenomenolojisi", *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara 2004, s. 214.
54 Nuh **Arslantaş**, *Yahudiler Göre Hz. Muhammet ve İslamiyet İbranice Tarih Kitapları Açısından Bir İnceleme*, İz Yay., İstanbul 2011, s. 205.
55 **Firestone**, s. 99.

Kur'an-ı Kerim, Yahudi ve Hristiyanları Ehli Kitap olarak kabul etmekle bir taraftan onları kendisinin selefi olarak görmekte, diğer taraftan da onların Allah tarafından gönderilen kitapları tahrif ederek doğru yoldan uzaklaştıklarını söylemektedir.[56]

Kur'an-ı Kerim, Yahudilerin ve Hristiyanların kitaplarını değiştirdiklerinden,[57] kitaplarındaki bazı bilgileri gizlediklerinden,[58] bazı bilgileri ise unuttuklarından[59] bahsetmek suretiyle kendisinin bu kitapların tamamlayıcısı olduğuna da vurgu yapmış olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in verdiği bilgiler doğrultusunda Müslümanların diğer kitaplara bakış açısı şekillenmektedir. Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'den önceki kitapların zamanla değişikliğe uğrayıp, aslını koruyamadığına inanmaktadır.[60] Ayrıca Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'de anlatılan İslam dininin, orijini açısından 'gerçek din', yapısal açıdan da 'tamamlanmış' ve 'mükemmel' din olduğunu savunmaktadır.[61]

Tevrat'ta bir takım metin değişiklikleri olduğu ancak bu değişikliklerin kasıtlı bir tahrif maksadıyla yapılmadığı, bu durumun Tevrat metinlerinin farklı zamanlarda ve farklı kişiler tarafından derlenmesinden kaynaklandığı iddia edilmektedir. Aynı olayla ilgili ifadeler arasında çelişkilerin bulunmasının sebebinin de buna dayandığı hatta bu çelişkili ifadelerin ve kronolojik düzene uymayan anlatımların Yahudi Rabbilerin dahi dikkatini çektiği yorumları yapılmaktadır.[62]

Yaygın olan Yahudi inancına göre tarihin hiçbir döneminde unutulmanın olmadığı hatta Tevrat'ın tek bir harfinin bile değiştirilmediği iddia edilmektedir.[63] Mevcut Tevrat'ın sözlü yorumuyla birlikte, Ezra tarafından bazı değişiklikler yapılmak suretiyle ortaya çıkarıldığına dair İslami gelenekte var

---

56 İbrahim **Kaplan**, "Erken Dönemde Hristiyan Karşıtı Söylemin Ortaya Çıkmasını Hazırlayan Sebepler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, Sayı 2, 2006, s. 167.

57 Bakara 2/79; Âl-i İmrân 3/78.

58 Bakara/2174.

59 Mâide 5/13.

60 **Tümer** ve **Küçük**, s. 339-340; Baki **Adam**, "Tevrat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 786,787.

61 İsmail **Çalışkan**, "Gerçek ve Tamamlanmış Din Önermesinin 'Son Din' ve 'Üstün Din' Söylemine Dönüşmesi", *Kur'an'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu 12-13 Mayıs 2006 Konya*, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, Konya 2007, s. 68.

62 Baki **Adam**, "Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Ankara 1997, s. 399.

63 **Farsi**, *Bereşit*, s. 28; Mehmet **Sakioğlu**, *Tevrat'ı Kim Yazdı*, Ozan Yayıncılık İstanbul 2004, s. 40-41.

olan genel kabule[64] karşı çıkan Yahudiler, MÖ.1300'lerde Sina dağında Musa peygambere verilen Tevrat'ın (Tora) asla değişmediğini ve Ezra'nın kendi sözlerini ekleyerek Tevrat'ı yazmış olması hâlinde, halkın bunu asla kabul etmeyeceğini söylemektedirler.[65]

Müslümanlar, İncil'in de tahrif edildiğine inanırlar.[66] İslami gelenekte var olan bu genel kabule kaşı çıkan Hristiyanlar, Müslümanların İncil'in tahrif edildiğine dair iddialarını reddederler. İncillerin Tanrı'nın yönetmesi ile Havariler ve İncil yazarları tarafından hatasız olarak yazıldığına ve Tanrı tarafından korunduğuna inanan Hristiyanlar,[67] ne Tanah'ın ne de Yeni Ahit'in değişmediğini savunup Müslümanları bu konuda bilgi sahibi olmadan bir yargıya ulaşmış olmakla itham ederler.[68]

Kur'an-ı Kerim'de, Yahudi ve Hristiyanları ifade etmek için kullanılan 'Ehli Kitap' tabiri bazen olumlu,[69] bazen de olumsuz şekillerde kullanılmıştır.[70] Bu bağlamda, Müslüman din bilginlerinin çoğu tarafından, Ehli Kitap'tan olan bir bayanla bir Müslüman erkeğin evlenmesine izin verilmiştir. Ancak İmamiyye Şia'sı, Müslüman hür kadınlar varken Ehli Kitap kadınları ile evlenilemeyeceğini, onlarla ancak Mut'a (geçici-anlaşmalı evlilik) yapılabileceğini savunmaktadırlar.[71] Hanefiler, sonradan bozulmuş veya değiştirilmiş olsa bile aslı itibariyle vahye dayanan bir kitaba inanan kimseleri Ehli Kitap kapsamında değerlendirmişler[72] ve Ehli Kitap'tan olan bir kişinin kestiği hayvanın etinin yenilebileceğini söylemişlerdir.[73] Yahudi ve Hristiyanlar

---

64 Baki **Adam**, "Tevrat", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2012, C. 41, s. 42.

65 Ester **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, (Çev. İzzet Berkan, Yosi Berkan), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın İstanbul 2006, s. 23-28.

66 Ömer Faruk **Harman**, "İncil", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2000, C. 22, s. 275.

67 **Kuzgun**, s118.

68 Daniel E. **Wickwire**, *Yahudi Hristiyan ve İslam Kaynaklarına Göre Kutsal Kitab'ın Değişmezliği*, Lütuf Yay., İstanbul 1999, s. 30-37, 344.

69 Âl-i İmrân 3/75; 113-115.

70 Bakara 2/105; Beyyine 98/1.

71 Mustafa **Şentürk**, "Kur'an'a Göre Ehl-i Kitab ile Evlenme", *Dünya Dinlerinde Evlilik Uluslararası Sempozyumu 6-8 Nisân 2012 İzmir*, İsam Yay., Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 18, İstanbul 2012, s.179-180.

72 Ali Aslan **Topçuoğlu**, "Yahudilik Hristiyanlık ve İslam Hukuku'na Göre Nikâh Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2010, s. 83.

73 Muhammed, İbn Ahmed, **Serahsî**, *İslam Devletler Hukuku, Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, Ed. Ahmet Yaman, (Çev. İbrahim Sarmış, M. Sait Şimşek), Eğitaş Yayınları, Konya 2001, C.1, s. 161-164.

dışında Mecusileri de Ehli Kitap sayan mezhebi yaklaşımlar bulunmakla birlikte, din bilginlerinin genel çoğunluğu, sadece Yahudi ve Hristiyan kadınlarla evliliğe ve onların kestikleri hayvanların etlerinin yenmesine izin vermiştir.[74]

Bununla birlikte Fahrettin Râzi (MS.1149-1209), Ehli kitap olan kişilerin, inanç konusunda diğer kâfirlerden bir farkı olmadığını, sadece diğer kâfirlerin küfrünün daha şiddetli ve daha büyük olduğunu söylemiştir.[75] Semerkandî (Ö.H.373) ise İslam dininin Peygamberini inkâr etmeleri sebebiyle Ehli Kitap'ın küfre düştüğünü söylemektedir.[76] Müslümanlar tarafından, İncil'i referans göstererek Hristiyanların teslis inancının yanlışlığını savunan pek çok reddiye çalışması yapılmıştır.[77] Sonuç olarak semitik metinlere inanan kişiler, kendi dinleri dışındaki bütün insanları, dinsiz (kendi dininden olmayan kişi) olarak görmekle birlikte, diğer semitik metinlere inanan insanları, bazı açılardan diğer insanlardan ayrı tutmaktadırlar.

Semitik dinlerin kendi dinine kabul açısından din değiştirmeye bakış açılarını değerlendirecek olursak, her üç din de kabule açıktır. Sanılanın aksine Musevilik, diğer dinden olanlara kapalı bir din değildir. İnsanları Museviliğe davet etmek (misyonerlik) gibi bir çabası olmayan Yahudiler, Musevilik dinine girmek isteyen kişiye de engel olmamaktadırlar. Musevilik dinine girmek isteyen bir kişinin, öncelikle üç yargıçlı bir dini konsey olan Bet-Din önünde bağlılık yemini etmesi gerekmektedir. Ardından bu kişinin yaklaşık 120 cm derinliğinde ve 750 litre hacminde su dolu bir havuz olan Mikve'ye dalarak manevi temizlik anlamına gelen Tevila yaparak Museviliğe girmesi mümkündür. Bu ritüelin Yahudilerin egemen olduğu topraklarda yapılması gerekmektedir zira Yahudi yasalarına göre Mikve'si olmayan toplum, Yahudi toplumu sayılmamaktadır. Kadınların adet hallerinin bitiminde, genç kızların düğün öncesinde veya Yahudi olmayanlar tarafından kullanılan eşyaların arındırılıp Koşer (Helal) ve Tahor (temiz) hâle getirilmesinde gerçek-

---

74 Remzi **Kaya**, "Ehli-Kitap", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1994, C. 10, s. 516-519.

75 Fahruddin **Râzi**, Muhammed İbn Ömer, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, 23 Cilt, (Çev. Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç ve Cafer Sadık Doğru) Akçağ Yayınları, Ankara 1988, C. 9 s. 129; C. 23, s. 301-302.

76 Ebu Leys **Semerkandî**, *Tefsîrü'l- Kur'ân*, 6 Cilt, (Çev. Mehmet Karadeniz), Sezgin Neşriyat, İstanbul 2003, C 6, s. 455-457.

77 Mehmet **Aydın**, *Müsümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, SÜ. İF. Yay., Konya 1989, s. 128-132.

leştirilen bu ritüelin ihtida merasiminde gerçekleştirilmesi zorunludur.[78] Ayrıca Museviliğe giriş ritüelinde sünnet olma şartı da aranmaktadır.[79] Irkı İsrailli olmayıp, dini Musevi olan bu kişiye Ger adı verilmektedir.[80] Yahudiler arasında yaşayan ancak Museviliği seçmeyen yabancılara ise Nuh'un kurallarına uygun davranan kişi anlamında Nokhri (Nuhî) denilmektedir.[81]

Yahudiler, kendilerinden olmayan ve aralarında yaşamayan insanları da ikiye ayırmaktadırlar: Birincisi, Nuh'un Yedi Mitsvası'nı(emir-kural)[82] benimseyen kişilerdir. Bu kişilere Nuhî (Nokhri) veya Nuh oğulları (Bney Noah) denilmektedir. İkincisi de, putperestlerdir (Avoda Zarim).[83] Yahudiler, ibadet şekillerini esas alarak Hristiyanları putperestler (Avoda Zarim) dışında tutmuş ancak Hristiyan teslisini küfür saymışlardır. Ramban olarak da tanınan İbn Meymun (MS.1204) Hristiyanları politeist, Müslümanları ise monoteist saymıştır.[84] Evlilik problemini çözümlemek için Yahudi olmayan eşi Yahudiliğe döndürme çabası yüzünden gerçekleşen din değiştirmeyi eleştiren Yahudi din bilginleri, Yahudiliğin misyonerliğe inanmadığını, herkesin Tanrının gözünde lütuf bulması için Yahudi olmasının gerekmediğini ve Yahudi olmayan bir kimsenin Nuh'un yedi kanununu yerine getiriyor olmasının yeterli olacağını savunmaktadır.[85] Nuh'un yedi kanununun Yahudilikte başından beri var olduğunu kabul eden geleneksel Yahudi görüşün yanı sıra bunun tarihsel bir olgu şeklinde karakterize edilerek tarihin belli bir döneminde, bir ihtiyaç ürünü olarak ortaya çıktığını savunan Yahudilerin de bulunduğu ifade edilmektedir.[86]

---

78 Yusuf **Basalel**, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 3 Cilt, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 2001, C. 3 s. 406-409, 735; Bkz. Rabi Benjamin **Blech**, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Yay., 2003, s. 294.

79 **Blech**, s. 349.

80 **Basalel**, C. 1, s. 188.

81 Baki **Adam**, "Yahudiliğin İslama ve Müslümanlara Bakışı" *Dinler Tarihi Araştırmaları I. Sempozyum 8-9 Kasım 1996*, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara 1998, s. 152-154.

82 Nuh'un Yedi Mitsvası (Şeva Mitzvot Bney Noah): 1-Puta tapmamak 2-Küfürden uzak durmak 3-Zinadan kaçınmak 4-Öldürmemek 5-Çalmamak 6-Canlı hayvan eti yememek 7-Dürüst olmak **Farsi**, *Bereşit*, s. 79.

83 Baki **Adam**, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yay. İstanbul 2002, s. 24.

84 Baki **Adam**, "Yahudiliğin İslama ve Müslümanlara Bakışı" s. 162-163.

85 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 151.

86 Eldar **Hasanov**, "Nuh Kanunları'nın Kökeniyle İlgili Görüşler Üzerine", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, s. 220.

Yahudilerin günümüzde, dünyanın hiçbir yerinde, başkalarını Yahudileştirmek için misyonerlik faaliyetlerinde bulunmadıkları ancak sınırlı da olsa geçmiş dönemlerde Yahudiler tarafından misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü belirtilmektedir. Samiriye bölgesine yerleştirilen yabancılar arasında dini yayma (proseltizm) amaçlı misyonerlik faliyeti yapıldığı, İran, Roma ve Arap coğrafyasında proseltik faaliyelerde bulunan Yahudilerin, misyonerlik faaliyetlerini MS. 2. asra kadar devam ettirdikleri ancak daha sonraki dönemlerde Museviliğe giren yabancıların problem çıkartıyor olması sebebiyle Yahudilerin mühtediliğe karşı olumsuz baktığı ifade edilmektedir.[87]

Hristiyanlık da, diğer bütün dinler gibi kendini kurtarıcı bir din olarak görmektedir.[88] İnsanı, kendi özündeki esas varlığıyla ilişki kurması gereken kutsal bir varlık olarak kabul eden Hristiyanlık,[89] Aquinas'un (1225-1274) ifadesiyle bütün insanların Tanrı'yı bilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.[90] Dolayısıyla insanların bu konuda bilgi sahibi olmalarının sağlanması gerekmektedir. Hristiyanlığa göre İsa Mesih, bütün insanlığı kurtarmak için işkencelere katlanmıştır.[91] Dolayısıyla diğer bütün insanların da Hristiyanlığa girmeleri, Hristiyanlık için arzulanan bir durumdur. Hristiyanlığa kabul ritüelinde, Vaftizle birlikte Son Akşam Yemeği (Evharistiya), bir erginleme (İnitiation) ritüeli olarak kabul edilmiştir.[92] Kilise tarihinde genel kabul görmüş olan görüşe göre 'misyon' kelimesi, Hristiyan olmayanlar arasında, İncil'i yayma hareketinin özel adı olarak tanımlanmıştır.[93] Ayrıca Hristiyanlık tarihinde, sadece İncil'i yaymak amacıyla değil Hristiyan mezheplerinin diğer Hristiyan mezheplere yönelik yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri de olmuş-

---

87 Baki **Adam**, "Yahudiliğin Misyonerlik Anlayışı", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisân 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 299-307.

88 Matta 26:28; Markos 14:24; Pavlus'tan Romalılara Mektup 5:15; Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 10:33; Pavlus'tan Korintlilere İkinci Mektup 1:10-11; İbranilere Mektup 9:27-28.

89 Ludwig **Feurbach**, *Hristiyanlığın Özü*, (Çev. Devrim Bulut), Hilmi Usta Matbaası, Ankara 2004, s. 37.

90 Muhammed **Tarakçı**, "Bir Hristiyan Apolojist Olarak Saint Thomas Aquinas", UÜ. SBE., Bursa 2005 (YDT), s.84-89.

91 Fuat **Aydın**, *Pavlus Hristiyanlığına Giriş*, Eski Yeni Yay., Ankara 2011, s. 184-187.

92 Mircea **Eliade**, *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan Kültüründe Erginlenmenin Dini Anlamları*, (Çev. Fuat Aydın), Kabalcı Yay., İstanbul 2015, s. 226-237.

93 Mehmet **Aydın**, "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisân 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 93-122.

tur.[94] XX. yüzyılın başlarından itibaren, özellikle Protestanlar tarafından emperyalist bir anlam çağrıştırdığı iddiasıyla, 'misyonerlik' terimi terk edilerek bunun yerine, 'evangelizm' kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.[95] Misyonerlik anlayışı sayesinde Hristiyanlığın, kendisini Yahudilik ve Yunan-Doğu sır dinlerinin etkilerinden kurtararak herkes için ulaşılabilir bir din hâline geldiği ve böylece evrensellik özelliğini kazanabildiği ifade edilmiştir.[96]

İslamiyet de, Hristiyanlık gibi evrensel karakterli bir dindir.[97] İslam'a davetçi olmaları konusunda Müslümanlar teşvik edilmekte,[98] Allah'a ve Peygambere itaat edilmesi, büyük kurtuluş olarak ifade edilmektedir.[99] İslam dinine kabulde ise sadece kişinin, 'Allah'ın tek olduğuna ve Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna' inandığını ifade etmesi yeterli görülmektedir.[100] Müslümanlığı kabul eden kişinin Tevila veya Vaftiz benzeri bir ritüel olan Gusül yapmasının zorunlu olmadığı ifade edilmekle birlikte Gusül yapılmasının güzel bir davranış olacağı belirtilmektedir.[101]

Din değiştirme eyleminin sadece teolojik bir tercihte bulunma eylemi olmadığı, bunun psiko-sosyolojik ve hatta ekonomik nedenlerinin de olduğu vurgulanmaktadır.[102] Din değiştirme konusunda başka dinden gelenlere kapıları açık olan bu dinler, kendi mensuplarının başka bir dine geçmelerine şiddetle karşıdır.

Helenistik Yahudi literatürü, dinsel ögelerden uzaklaşma durumunu ifade etmek için Grekçe'deki 'yerleşik kurallara karşı çıkmayı' ifade eden 'apostasy' kelimesini kullanmıştır. Zamanla bu kelime dinden çıkışı ifade eder hâle

---

94 Ahmet Hikmet **Eroğlu**, "Türkiye'de Ortodoks Misyonerliği", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisân 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 135-146.

95 Mustafa Numan **Malkoç**, "Türkiye'de Protestan Misyonerliği" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisân 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 161-193.

96 **Eliade**, *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan Kültüründe Erginlenmenin Dini Anlamları*, s. 11.

97 Ünver **Günay**, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 1998, s. 352-356; Joachim **Wach**, *Din Sosyolojisi*, (Çev. Ünver Günay), İfav Yay., İstanbul 1995, s. 378.

98 Âl-i İmrân 3/104; **Tirmizi**, Muhammed İbn İsa, *Sünen-i Tirmizi ve tercümesi*, (Çev. Abdullah Parlayan), Konya Kitapçılık, Konya 2007, s. 339.

99 Nisâ 4/13.

100 Lütfi **Şentürk** ve Seyfettin **Yazıcı**, *Diyanet İslam İlmihali*, DİB Yay., Ankara 1999, s. 27.

101 Celal **Yıldırım**, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal Kitabevi, Konya 1980, C. 1 s. 58-59.

102 Ali **Köse**, "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisân 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 407-427.

gelmiştir.[103] Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in 'dinden çıkma' (irtidad) konusundaki yaklaşımları aynıdır. Her üç din de buna şiddetle karşıdır.

Yahudi inancına göre bir Yahudi, Museviliği terk edip başka bir dine geçse ve geçtiği dinin gereklerini yerine getirse bile, o kişi doğuştan sahip olduğu Yahudi kimliğinden çıkamamaktadır.[104] Yahudilik inancına göre bir Yahudinin dinini terk etmesi (mumar, meshummad, kofer) anlamına gelecek bir davranışta bulunması hâlinde bile bu kişi, günahkâr bir Yahudi olarak kalmakta ve Halaka'nın hükümlerine göre yargılanarak cezalandırılmaktadır.[105]

İlk dönem Hristiyanları, dinden çıkış konusunda Yahudi kurallarını takip etmiştir. Üçüncü asırdan itibaren bu konu Hristiyan din bilginleri tarafından ele alınmış ve Hristiyanlıktan çıkış affedilmez bir günah olarak kabul edilmiştir.[106] Hristiyanlığa göre işkence sebebiyle bile olsa bir kişinin Hristiyanlıktan çıktığını açıklaması, cezalandırılması gereken ağır bir suç olarak kabul edilmiştir.[107] Genel olarak, Hristiyanlıktaki Papazların (clergy) kıydığı nikâh veya oruç (abstinence) gibi ritüellerin yadsınması veya yasaklanması, Hristiyanlığa göre dinden çıkmak (apostasy) anlamına gelmektedir.[108]

İslam dininden çıkan kişi hakkında uygulanması gereken cezanın nasıl olacağı konusunda, Kur'an-ı Kerim'de ayrıntılı olarak bir açıklama yapılmamıştır. Ancak Müslüman din bilginleri, dinden çıkan kişinin mutlaka cezalandırılması gerektiği görüşündedir.[109] İslam dininden çıkan kişinin (mürted) cezasıyla ilgili olarak Hanefi, Şafi, Maliki ve Hanbeli din bilginleri, bu kişinin öldürülmesi gerektiğini savunmaktadırlar.[110] Şii gelenekten olan Caferi din bilginleri ile Hanefi din bilginleri, irtidat eden kişinin kadın olması hâlinde, bu kadının ölünceye veya irtidadından vazgeçinceye kadar hapsedilmesi gerektiğini söylemişlerdir.[111]

---

103 Nils **Grübel**, "Apostasy", The Brill Dictionary of Religion, Ed. Kocku von Stuckrad, Boston 2006, Vol. 1, p. 122-124.

104 Ali Osman **Kurt**, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme*, Gökkubbe Yay., İstanbul 2004, s. 63-65.

105 Moshe **Perlmann**, "Apostasy", Encyclopaedia Judaica, Vol. 20, p. 275-276.

106 **Kurt**, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme*, s. 137-143.

107 H. G. **Kippenberg**, "Apostasy", Encyclopedia of Religion, Vol. 1, p. 432-433.

108 David J. **Riggs**, "Which Group is the Great Apostasy Predicted in the Bible?", Catholic Teaching Examined, Ed. Allan McNabb, BibleStudyGuide.org (Web Page: http://www. BibleStudyGuide.org, Date accessed: July 2017), p. 152.

109 **Kurt**, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme*, s. 185.

110 Abdurrahman **Cezîrî**, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), 8 Cilt, Çağrı Yay., İstanbul 1993, C. 8, s. 3479.

111 İrfan **İnce**, "Ridde", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2008. C. 35, s. 88-91.

Semitik metinlerin topluluklar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi bakımından üç büyük dinin, kendi tarihleri içerisindeki yorumsal yeniliklerin bir sonucu olarak doğduğu söylenmektedir. Bu anlayışa göre Yahudilik, tarihi değişmelere cevaplar dizisi içerisinde kendini yeniden tasarlayarak kabileci yaşamdan bir tapınak kültüne geçerek kurumsallaşmış bir krallığa dönüşmüştür. Hristiyanlık, İsa Mesih ve Pavlus vasıtasıyla Museviliğin yeni bir yorumu olarak ortaya çıkmıştır. İslamiyet ise kendini kitabi inancın devamı, onarıcısı ve tamamlayıcısı olarak görmektedir.[112]

Bu araştırmada, hangi kitabın ne kadar değişikliğe uğradığı gibi konularla ilgilenilmeyip sadece günümüzde mevcut olan ve inananlarınca kutsal kabul edilen kitaplardaki müdahale fenomeninin tespiti, tasnifi ve tasviri yapılacaktır. Talmud, Midraş ve Hadis Külliyatı gibi ikinci derecede kutsal kabul edilen kaynaklar dikkate alınmak suretiyle, ilgili din mensuplarınca kutsal ve sahih (kanonik) kabul edilen semitik metinler; Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'deki 'müdahale' fenomenolojisi, tipolojik ve morfolojik olarak sınıflandırılıp tasvir edilecek ve dinî fenomenlerin esas anlamlarını araştırma amacını güden eidetik vision (sezgi-anlama) aşamasına geçilecektir.

Semitik metinlerdeki müdahale fenomenini tespit etmek için müdahaleyi yapan güç açısından iki müdahaleci karakter tipi esas alınarak olgu incelenecektir. Tanrısal müdahaleler ve Tanrı buyruğu olmaksızın kendi iradeleri doğrultusunda davranışlarda bulunan peygamberlerin müdahaleleri, semitik metinlerin başat müdahaleleridir. Tanrısal müdahaleler, ya Tanrının bir aracı kullanmaksızın bizzat kendisinin müdahalede bulunması şeklinde gerçekleşmekte ya da Tanrının, melek veya insan gibi unsurları aracı olarak kullanması suretiyle müdahale etmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Peygamberlerin müdahaleleri ise ya peygamberlerin bizzat kendi fiilleri olarak gerçekleşmekte ya da peygamberlerin Tanrıya dua etmeleri neticesinde Tanrının yardımıyla gerçekleşmektedir. Ayrıca peygamberlerin toplum üzerindeki etkileri sayesinde, toplum vasıtasıyla gerçekleştirdikleri dolaylı müdahaleler de tespit edilip incelenecektir.

Semitik metinlerde görülen tanrısal müdahalelerin yanı sıra, iyilikle özdeşleştirilen melek gibi 'ruhani' varlıklar ile kötülükle özdeşleştirilen cin, şeytan gibi 'demonik' varlıkların insan hayatına etki eden davranışlarının

---

112 William E. **Paden**, *Kutsalın Yorumu*, (Çev. Abdurrahman Kurt), Sentez Yay., İstanbul 2008, s. 121-122.

metinlerde anlatılıyor olması sebebiyle bu tip müdahaleler de tespit edilerek incelenecektir.

Kendisine müdahale edilen karakterler de tipleştirilerek sınıflandırılacak ve tasvir edilecektir. Tanrının evrene müdahalesi, bir kente ya da bir topluluğa yönelik müdahalesi, peygamberlerine yönelik müdahalesi, Tanrının kutsal metinlerde ismi belirtilmiş olan ve kendisine yapılan müdahale tarzı açısından diğer insanlardan farklılaşan özel şahıslara yönelik müdahalesi gibi müdahale şekilleri gruplandırılarak incelenecektir.

Ayrıca insan ve toplum üzerindeki etkisi açısından müdahale şekilleri tasvir ve tasnif edilecektir. Kişinin bedenine yönelik yaralama, öldürme veya iyileştirme gibi müdahalelerin yanı sıra, kişinin psikolojisine yönelik müdahaleler ile toplumsal alandaki müdahalelerin morfolojisi incelenecektir.

2. Amaç ve Önem

Semitik metinlerdeki müdahale fenomeninin tipolojik ve morfolojik olarak analiz edilmesi suretiyle, müdahalenin ana niteliklerinin kategoriler hâlinde toplanıp tasnif edilmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple, semitik metinlerde müdahalede bulunan güç kaynaklarının incelenmesi, yapısal açıdan tasvir edilmesi, etkisi açısından müdahale fenomeninin tasvir edilmesi, müdahalelerin hangi durum ya da olaydan sonra görüldüğünün tespit edilmesi ile birlikte müdahalelerin oluşum sürecinin incelenmesi, müdahalelerin hangi amacı gerçekleştirmeye yönelik olabileceğinin ve doğurduğu sonuçların tespit edilmesi ve müdahalelerin inanan toplumlar üzerinde gerçekleştirdiği etkinin incelenerek tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonuçlarının, Sami dinler dışındaki diğer din gruplarının kutsal metinlerinde görülen müdahale fenomeni ile semitik metinlerdeki müdahale fenomeni arasında karşılaştırmalı bir dinler tarihi araştırması yapmak için gerekli alt yapıyı oluşturması noktasında faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Semitik metinlerdeki müdahale fenomeni üzerine yapılacak olan bu araştırmanın ilgili metinlere inanan toplumların yaşamış oldukları savaş, istila, esaret veya doğal afet gibi önemli olayların ilgili dinlerin gelişim süreci üzerinde ne gibi değişiklere yol açtığına ve günümüzde yaşayan, Sami Dinlere inanan insanların, bundan ne ölçüde etkilendiğine dair semitik kavimlerin kültürel değişimlerini araştıran bir çalışmaya veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca bu araştırmanın, başına gelen olumlu veya olumsuz durumlara anlam vermeye çalışan ve yaşadıklarını Tanrısal bir müdahale olarak kabul eden insanlara veri sağlama noktasında faydalı olacağı varsayılmaktadır.

3. Yöntem ve Teknikler

Semitik metinlerde müdahale fenomenolojisi isimli bu çalışmada, 'fenomenolojik' yöntem kullanılacaktır. Din fenomenolojisinde, dini davranış ve düşüncelerin açıklanmaya çalışılmasından ziyade tasvir edilmesi esastır. Tasvir edilecek olgu, tipolojik olarak kendini diğerlerinden ayıran özelliklere sahip kişi, grup veya toplum ögelerine göre tasnif edilerek incelenmekte ve ardından morfolojik betimleme yapılmaktadır. Yapısal açıdan tek bir olgu olan müdahale, nesnesine göre şekilsel değişiklikler göstermekte ve bu bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Fenomenolojik yöntemde, tasviri yapılacak olgu hakkında önyargı oluşturabilecek bilgi ve düşünceler paranteze alınarak (epoche) bulguların sınıflandırılması ve tasviri yapılmaktadır. Son aşamada ise elde edilen bulgularla dini fenomenlerin esas anlamlarını sezme ve anlama (eidetic vision) aşamasına geçilmektedir.[113]

Tipolojinin ve morfolojinin yardımıyla gerçekleştirilen tasviri fenomenoloji, olgunun özünün ortaya çıkartılmasına yardımcı olmaktadır.[114] Tasviri fenomenoloji ile elde edilen bilgiler doğrultusunda dini fenomenlerin yapıları ve özleri anlaşılmaya çalışılıp dini fenomenlerdeki ortak yapılar incelenerek ortak noktalar elde edilmeye çalışılmaktadır.[115] Son olarak bulguların özlerine inilerek, ulaşılan temel üzerinde karşılaştırmalar yapılmaktadır.[116] Fenomenolojik yöntem ile fenomenler incelenirken, olguların 'araştırmacının istediği gibi' değil olgunun 'olduğu gibi' anlaşılması gerektiği prensibi temel ölçüt olarak benimsenmektedir.[117]

Kutsal metinleri inceleme yöntemleri zamanla çeşitlenmiş ve farklı yaklaşımlar belirginleşmiştir. İlk dönemlerde, ilgili metinlere ait dil kuralları esas

---

113 Mustafa **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, Geçit Yayınları, Kayseri 1999, s. 80-96.

114 Eric J. **Sharpe**, *Dinler Tarihi Tarihsel Bir Anlatı*, (Çev. Fuat Aydın), Sakarya Üniversitesi Kültür Yay. Sakarya 2013, s 254-285.

115 Mehmet **Aydın**, *Dinler Tarihine Giriş*, Literatür Yay. Konya 2010, s.19.

116 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 147-149.

117 Ramazan **Adıbelli**, *Mircea Eliade ve Din Mircea Eliade'ın Din Bilimi Çalışmalarının Metodolojik Açıdan Değerlendirilmesi*, İz Yay. İstanbul 2011, s. 62-65.

alınarak ve kelimelerin köken ve anlamlarından hareketle ilgili metinler yorumlanmaya çalışılmıştır.[118] Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan antropolojik (Frazer, Taylor, Müller), sosyolojik (Durkheim) ve psikolojik (Freud) okumalar, yerini zamanla dine, dinsel bir olgu olarak bakan ve onu bu şekilde anlamaya çalışan paradigmalara bırakmıştır.[119] Dini tasvirlerin sosyal, psikolojik veya akılcı fonksiyonlara indirgenmesine karşı çıkılmış ve dini, dinden başka şeylerle açıklamaya çalışan tabiatçı önyargılar reddedilmiştir.[120] Bu bağlamda din fenomenolojisi, olguyu tasvir ederken kronolojisini veya kökenlerini keşfetmekten ziyade olguyu anlamak için çaba sarf etmektedir.[121] Bir olgunun dini olup olmamasını belirleyen şey ise onun kutsal ya da profan oluşudur. Fenomenolojik yöntemde kutsal olan bir olgunun, rasyonalist veya pozitivist normlara indirgenemeyeceği gerçeği esas alınmaktadır.[122]

Din fenomenolojisi, incelemiş olduğu herhangi bir fenomeni, kendine has yöntemiyle tasvir ederek onun özünü anlamaya çalışmaktadır. Bunun için değişik din fenomenologları tarafından tasvirci, tipolojik, ilahiyat merkezli, tarihsel, hermenetik, felsefi veya toplumsal sorunları ortaya koyup onları anlamlarıyla birlikte kaynaştırarak ilgili sorunları çözmeye yönelik, 'kapsayıcı fenomenoloji' gibi değişik isimler altında din fenomenolojisi akımları ortaya konulmuştur.[123]

Din Fenomenolojisi, dinî tezahürleri ele alan, sosyal ve beşerî bir alan olarak geniş uygulama modellerine sahip Dinler Tarihi disiplininin metodolojik bileşenleri içinde sadece bir yaklaşım olarak değerlendirilmekte iken son dönemlerde Din Fenomenolojisi, çoğu kez Dinler Tarihi yaklaşımından bağımsız ve özgün bir disiplin olarak anlaşılmıştır. Bu yönüyle Din Fenomenolojisi, dinde ortaya çıkan tüm unsurların (fenomenlerin) sistematik ve mukayeseli

---

118 Ünver **Günay** ve Harun **Güngör**, *Türk Din Tarihi*, Laçin Yay. Kayseri 1998, s. 6.

119 Fuat **Aydın**, *Dinleri Tarihleriyle Okumak*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 7,8.

120 Mircea **Eliade**, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, (Çev. Mehmet Aydın), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, s. 38-39.

121 Ugo **Bianchi**, *Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri*, (Çev. Mustafa Ünal), Geçit Yay., Kayseri 1999, 172-176.

122 Douglas **Allen**, "Dini Tecrübenin Fenomenolojik Tahlili", *Din ve Fenomenoloji Mircea Eliade'ın Eserlerine Toplu Bir Bakış*, Ed. Constantin Tacou, (Çev. Havva Köser), İz Yay., İstanbul 2000, s. 63-67.

123 Mustafa **Ünal**, "A Contribution to Phenomenology of Religion: Comprehensive Phenomenology", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, Kayseri 2005, s. 141-155.

bir şekilde tasnif edilerek, onların 'anlaşılması' ve onların anlamlarının ortaya çıkarılıp 'yorumlanmaya' çalışılmasını esas alan bir bilim dalı olarak algılanmaya başlanmıştır.[124]

Semitik metin pasajları, fenomenolojik yöntem kullanılarak incelenirken evvela modern bir komisyon çevirisi esas alınacaktır. İkinci aşamada komisyon çevirisinde tespit edilen olgular tasnif edilerek tasvir edilecektir. Üçüncü aşamada anlamında kapalılık olan ibarenin genel ve açıklayıcı bir tefsirine başvurularak metinsel-eleştirel problemlerden bahsedilecektir.[125] Son olarak Din Fenomenolojisi yönteminde, dinî fenomenlerin esas anlamlarını araştırma amacını güden bir prensip olan eidetik vision (sezgi-anlama) aşamasına geçilecektir. Bu aşamada dinî fenomenleri anlamak, ifadelerin anlaşılmasıyla mümkün olacaktır. Pasajdaki kelimeler, her türlü işaret, dinî düşünce ve davranış biçimleri, empati ve simgesel düşünceler yardımıyla tekrar değerlendirilerek olguların esas anlamına ulaşılmaya çalışılacaktır.[126]

Müdahalenin kaynağı açısından semitik metinler incelendiğinde, bu metinler tarafından kutsal kabul edilen ve iyilikle özdeşleştirilen 'Tanrı', 'Peygamber' ve 'Melek' gibi güç tiplerinin yanında, kötülükle özdeşleştirilen 'Şeytan' ve 'Cin' gibi demonik güç tiplerinin de olduğu görülmektedir. Demonik güç tipleri, genellikle insanlara zarar verici müdahalelerde bulunurken Tanrı, Peygamber ve Melek gibi güç tiplerinin de, semitik metinlerde belirlenmiş olan kurallara uymamaları hâlinde, insanlara zarar verebilecek müdahalelerde bulunabildikleri görülmektedir. Ancak bütün bu güç tiplerinin gerçekleştirdikleri müdahalelerin semitik metinlerde yer almasına karar veren gücün Tanrısal irade olduğuna inanılıyor olmasından dolayı hangi güç tipinin nasıl müdahalede bulunduğu konusuyla birlikte bu müdahalenin metinde neden yer aldığı konusu incelenerek anlaşılmaya çalışılacaktır.

Semitik metinlerdeki güç tiplerinin müdahale şekilleri ve doğurdukları sonuçlar betimlenip müdahalenin nesnesine göre etkileri sınıflandırılarak çalışmanın ikinci bölümünde müdahalenin morfolojisine geçiş yapılacaktır. Bu güç tiplerinin insanlara yönelik müdahaleleri, insan yaşamında fiziksel, psikolojik ya da sosyal bir sonuç doğurmaktadır. Kutsal metinler, kendilerine

---

124 Mustafa **Alıcı**, "Kutsal'a Giden Yol: Dinler Tarihi'nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2005, s. 73-74.

125 **Hayes**, s. 225.

126 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 92.

inanan insanların duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmekte ve hatta onların sosyal konumlarına etki etmektedir. Bu açıdan semitik metinlerindeki müdahale fenomeninin morfolojik olarak gruplandırılmasının, müdahalenin insan üzerinde gerçekleştirdiği etkiye göre tasnif edilmesiyle ortaya çıkartılabileceği varsayılmaktadır. Bu varsayımdan hareketle müdahale şekillerinin, müdahaleden etkilenilen alan açısından; 'psikolojik müdahaleler', 'fiziksel müdahaleler' ve 'sosyal müdahaleler' olmak üzere üç kategori altında incelenmesinin müdahalenin morfolojisini ortaya çıkartabilmek için kullanılabilecek bir tasnif yöntemi olabileceği düşünülmektedir.

Psikolojik müdahaleler; semitik metinlerde, kurallara uymayan insanların başlarına bela geleceğinin söylenmesi, dünyadaki yaşamlarından sonraki hayatlarının ıstırap içinde geçeceğinin bildirilmesi gibi tehdit edici ifadelerin kullanılması veya kurallara uyanların korunacağının ve sonraki hayatında mutlu bir yaşam sürdüreceğinin söylenmesi gibi kişiyi teşvik edici ifadelerin kullanılması suretiyle kişinin psikolojisine etki ederek istenilen tutum değişikliğini gerçekleştirmeye yönelik müdahalelerden oluşmaktadır.

Bedensel-fiziksel müdahale tipleri tespit edilirken semitik dinlerin kutsal metinlerindeki müdahaleler yapısal açıdan gerçekleştirdikleri etkiye göre tasnif edilecektir. Bu bağlamda, yapılan müdahale ile müdahale eden gücün; kişiyi öldürmesi, öldürtmesi veya dövdürtmesi, kişiye hastalık veya şifa vermesi, kişinin bedenini eski hâlinden daha güçlü yapması gibi kişinin bedenine yönelik gerçekleşen müdahaleler, 'bedensel-fiziksel' müdahale şeklini oluşturmaktadır.

Sosyal müdahaleler ise semitik metinlerde, ismi belirtilmek suretiyle, bir kişi ya da topluluğun yüceltilmesi veya alçaltılması, toplumun o kişiye ya da bir topluluğa itaat etmesinin istenmesi veya tam tersi bir durum olarak, o kişinin toplumdan dışlanmasının emredilmesi gibi örneklerde görüldüğü üzere, insanların veya toplulukların sosyal konumlarını değiştirmeye yönelik müdahaleler, 'sosyal müdahale' şeklini oluşturmaktadır. Sosyal müdahalede, müdahaleyi gerçekleştiren güç, bir kişiyi makam sahibi yapabilmekte, toplum içinde onu yüceltebilmekte, toplumun ona itaat etmesini isteyebilmekte veya o kişi ile hiç kimsenin konuşmamasını, evlenmemesini isteyerek o kişinin toplumdan dışlanmasını sağlayabilmektedir.

Semitik metinlerle ilgili olarak daha evvel yapılmış olan çalışmaların büyük çoğunluğu, inanış ve davranış esaslarını belirlemek amacıyla yapılmış olan çalışmalardır. Bu çalışmalar, ilgili metinlere inanan insanların, kutsal

gücün iradesine uygun şekilde, 'nasıl inanmaları' veya 'nasıl davranmaları' gerektiği konularını belirlemeye yönelik çalışmalardır. Örneğin Tanah'ın özellikle de Tora'nın kanunlarının nasıl yorumlanacağı ve uygulanacağı konusunda belirleyici konumda olan Talmud, ilgili metne inananlar için metnin uygulanmasının ne kadar önemli olduğunu ve Talmud'un asıl yazılış amacını göstermektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için Talmud Bilginleri tarafından iki tür 'kutsal yazı araştırması' yapılmıştır. Bunlardan hukuki konularla ilgili olanına Midraş Halaka, ahlaki değerler ve dinî görüşlerle ilgili olanına da Midraş Hagada denilmektedir.[127]

Talmud gibi pek çok çalışma diğer semitik metinler için de yapılmıştır. Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim kitaplarını esas alan ve inanç, ibadet, hukuk veya ahlak gibi konularda bu metinlere inananlara yol göstermek için yazılmış olan ve nasıl düşünülmesi, nasıl inanılması veya nasıl davranılması gerektiği konularına açıklık getirmeyi amaçlayan pek çok eser bulunmaktadır.

Semitik metinlere inanan insanların nasıl hissetmeleri, nasıl inanmaları veya nasıl davranmaları gerektiği gibi konuları belirlemek amacıyla yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, 'müdahale' olgusunun 'ne' olduğu konusu 'fenomenolojik' yöntemle araştırılıp müdahalenin özü ve amacı anlaşılmaya çalışılacaktır. Böylelikle, ilgili metinlerde, müdahalede bulunan güç tipleri ortaya çıkarılarak kutsal gücün kendine inanan insanlar üzerindeki etkisi analiz edilecek ve müdahaleler yapısal açıdan tipleştirilerek tasnif ve tasvir edilecektir.

Semitik metinlerdeki müdahale olgusunu inceleyecek olan bu çalışmada, fenomenin ortaya çıkartılmasını sağlayabilmek için karakteristik müdahaleler tanımlanarak fenomen anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla; semitik dinlerin kutsal metinlerindeki karakteristik müdahale örnekleri, müdahalenin öznesi ve nesnesine göre tasnif edilerek müdahale tipleri ve müdahale şekilleri gruplandırılarak tasvir edilecek ve müdahalenin özü ve amacı anlaşılmaya çalışılacaktır.

Araştırma konusu olan müdahale fenomenini tespit etmek maksadıyla Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim incelenirken, araştırmacının sahip olduğu inanç ve tutumlar, araştırma boyunca paranteze alınarak ilgili metinlerde

---

127 Reuven **Firestone**, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*, (Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), Gözlem yay. İstanbul 2004, s. 102-103; Rabbi Aron **Parry**, *Talmud Nedir*, (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Yay., İstanbul 2005, s. 151-157.

geçen müdahale olgusu, objektif bir bakış açısıyla incelenecek ve tespit edilen bulgular, tipolojik ve morfolojik olarak tasnif edilecektir.

Elde edilen bulgular, ikinci dereceden kaynaklar olan Talmud, Midraş ve Hadis Külliyatı gibi kaynaklar dikkate alınarak, karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca bulgular yorumlanırken, semitik metinler hakkında yapılmış olan yorum çalışmalarından ve metinlerin yazıldıkları dönem hakkında bilgi veren kaynaklarından yararlanılacaktır.

Tasvir esnasında, semitik metinlerdeki tanrısal karakterin ismi belirtilirken Tanah'taki anlatımlarda 'Tanrı Yahve', Yeni Ahit'teki anlatımlarda 'Tanrı', Kur'an-ı Kerim'deki anlatımlarda ise 'Allah' ismi ile müdahalenin tasviri yapılacaktır. Metinlerdeki müdahale tiplerinde, şahıslarda ve ortaklaşa anlatılan olaylardaki benzerlikler ve farklılıklar ile ilgili karşılaştırmalar üst madde başlığı içerisinde yapılacaktır. İsim tekrarı veya benzerliği gibi konulardaki karşılaştırmalar ise konunun tasviri esnasında vurgulanacaktır.

Tanah ile Kur'an-ı Kerim'de hikâyesi ortaklaşa anlatılan karakterlerle ilgili olarak, Tanah'taki anlatımlarda, Kral Davud, Kral Süleyman sıfatlarıyla, Kur'an-ı Kerim'deki anlatımlarda ise Davud peygamber, Süleyman peygamber sıfatlarıyla konunun tasviri yapılacaktır. Aynı şekilde Yeni Ahit ile Kur'an-ı Kerim'de ortaklaşa anlatılan bir karakter olan 'İsa' karakteri, Yeni Ahit'teki anlatımlarda 'İsa Mesih' adlandırması ile Kur'an-ı Kerim'deki anlatımlarda ise 'İsa peygamber' adlandırması ile tasvir edilecektir. Böylece, metinlerin karakterlerin konumuna yönelik bakış açıları göz önünde tutularak ve hikâyelerin anlatıldığı metinlerin farklılığı vurgulanarak konunun tasviri yapılmış olacaktır.

Konuyla ilgili değerlendirmeler, ilgili ana madde başlıkları içerisinde ve semitik metinlerin kayıtlı olduğu kitapların tarih sahnesine çıkış sıralamasına göre sunulacaktır. Bulguların tasviri, ilk önce Tanah kitapları daha sonra Yeni Ahit kitapları ve son olarak da Kur'an-ı Kerim sıralaması şeklinde, alt madde başlıkları içerisinde sunulacaktır. İlgili madde başlığı hakkındaki değerlendirmeler, yorumlar ve kitaplar arasındaki karşılaştırmalar ise bir üst madde başlığı içerisinde sunulacaktır. Uzun alt madde başlıklarında yer alan, benzerlik veya farklılıklarla ilgili karşılaştırmalar ise o madde başlığı içerisinde, anlatımın hemen ardından yapılacaktır.

Tanah'taki kitapların isimleri kaynak gösterilirken ve metinlerin Türkçe tercümesinden yararlanılırken Türkiye Hahambaşılığı tarafından hazırlanan

eser ve yayıncı kuruluş tarafından tespit edilen transkripsiyon[128] esas alınacaktır. Tanah'ın ilk beş kitabını (Tevrat) Türkçeye çeviren yayıncı kuruluş, hazırlanan eserin Tanah'ın ilk beş kitabı ile sınırlı olmasından dolayı, Tanah'ın diğer bölümleri için Kitabı Mukaddes Şirketi tarafından hazırlanmış olan 'Kutsal Kitap' isimli eserden yararlanılabileceğini belirtmektedir.[129] Bu çalışmada her iki yayıncı kuruluşun eserinden de yararlanılacaktır.

Yeni Ahit'teki kitapların isimleri kaynak gösterilirken ve metinlerin Türkçe tercümesinden yararlanılırken Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam yayınları tarafından hazırlanan Türkçe tercümeden yararlanılacaktır. Kur'an-ı Kerim'in mealinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan eser esas alınacaktır.

4. Kavramsal Çerçeve

Tanah, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim isimli kutsal kitaplar, semitik toplumlarda ortaya çıkmıştır. semitik kavimler, antik dünyanın Afro-asyatic bir ailesi olup tarihte Irak, Akdeniz, Etiyopya ve Anadolu arasındaki bölgede yaşamışlardır. İlk kez MÖ.2500 yıllarında Sümer tabletlerinde Akadca isimlere ve kelimelere rastlanmaktadır. Sümerce, semitik dillerden biri değildir. Ancak Akadcadan Sümerceye çevrilmiş olan metinlerde geçen bazı Akadca kelimeler bu tabletlerde yer almaktadır. Günümüzde bu dil ailesinin devamı niteliğinde olan Arapça ve İbranca varlığını devam ettirmektedir.[130] Köken olarak, Fenikece, Kartacaca ve İbranca dilleri, Kenan dil ailesini oluştururken Babilce ve Asurca ise Akad dil ailesini oluşturmaktadır.[131]

Semitik metinlerin ortaya çıktığı toplumlar, semitik kavimler olarak adlandırılmakla birlikte ilgili kitaplara inanan toplumlar, semitik kavimlerle sınırlı kalmamıştır. Bu metinler, dünyada semitik dilleri konuşmayan pek çok farklı toplum tarafından kutsal kabul edilmişlerdir. Özellikle Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim, doğduğu topraklardan ve semitik kültürden çok uzak diyarlarda bile kabul görmüş ve benimsenmiştir.

---

128 **Farsi**, *Bereşit*, s. 23.

129 A.g.e., s. 22.

130 A. John **Hackett**, "Semitic Languages", Encyclopedia of Language and Linguistics, Second Edition, Ed. Keith Brown, Elsevier Science Publising, Amsterdam 2006, Vol. XII, p. 229-235.

131 Bernard **Lewis**, *Ortadoğu Hristiyanlığın Doğuşundan Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*, (Çev. Selen Kölay), Arkadaş Yay., Ankara 2005, s. 27.

Farklı tarihlerde ortaya çıkan semitik metinler koleksiyonu ile Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet dinlerinin kutsal kitapları oluşmuştur. Semitik metinlerin ve bu metinlere inanan insanların birbirlerine bakış açılarının ortak teması; öncekilerin sonrakileri reddetmesi, sonrakilerin de kendilerini öncekilerin tasdikçisi, devamı veya onarıcısı olarak takdim etmesi anlayışı üzerine kuruludur.

Arapça kökenli olan 'müdahale' kelimesi karışma, araya girme, sonucu etkileme gibi anlamlara gelmektedir.[132] Bu araştırmada müdahale kavramıyla ifade edilmeye çalışılan olgu insanın duygu, düşünce veya davranışlarına direkt olarak veya dolaylı yollardan etki edilmesidir. Yapılan müdahaleler ile bireylerin veya toplumların algıları ve tutumları belirlenmekte yapılan atıflar veya imalar ile nasıl düşünülmesi, nasıl hissedilmesi veya nasıl davranılması gerektiği konularında insana tamamen veya kısmen etki edilmektedir.

Semitik metinlerdeki müdahale olgusu, öznesine ve nesnesine göre sınıflandırılacaktır. Öznesine göre yapılan sınıflandırmada, müdahaleyi yapan karakterler, nesnesine göre yapılan sınıflandırmada ise kendisine müdahale edilen karakterler tasvir edilecektir. Tanrı, peygamberler, ruhani varlıklar ve demonik varlıklar müdahalede bulunan güç tiplerini oluşturmaktadır. Kendisine müdahale edilen karakterler ise metinlerde ismi belirtilerek hikâyesi anlatılan özel şahıslar, metinlerde kendilerine yapılan müdahaleler hakkında bilgi verilen kavimler, şehirler ve yapılan müdahaleler neticesinde bazı mekânların veya zamanların kutsallaşarak diğer mekânlar ve zamanlardan farklılaşması sebebiyle evrenin (kozmos) bizzat kendisidir.

Metinlerde anlatılan müdahaleler, genellikle tanrısal irade tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak metinlerde, başka varlıkların (peygamber, melek, cin, şeytan) söz ve davranışları da anlatılmaktadır. Bu söz ve davranışların metinlerde anlatılıyor olması, tanrısal iradenin bir tecellisi olarak kabul edilmektedir. Metinlerde bir peygamberin, meleğin veya şeytanın söz ve davranışlarının anlatılıyor olması, tanrısal iradenin tezahürü olması sebebiyle inananlara yönelik bir mesaj niteliği taşımaktadır. Metinlerde geçen her cümle, metne inananların nasıl bir izlenime sahip olması gerektiğini belirlemeye yönelik, tutum ve davranış tarzı oluşturmayı amaçlayan bir müdahale biçimidir.

---

132 (Web Sayfası: http://www.tdk.gov.tr, Erişim tarihi: Haziran 2018)

BİRİNCİ BÖLÜM
SEMİTİK METİNLERDE MÜDAHALENİN TİPOLOJİSİ

Semitik metinlerde müdahalenin tipolojisi oluşturulurken olgu, öznesi ve nesnesine göre iki ana başlık altında tasnif edilmiştir. Bunlar, müdahaleyi yapan karakterler ve kendisine müdahale edilen karakterlerdir. Müdahaleyi yapan karakterler, Tanrı, peygamberler, ruhani varlıklar ve demonik varlıklar olarak sınıflandırılmıştır. Kendisine müdahale edilen karakterler ise kent veya toplum, metinde ismi belirtilmiş olan özel şahıslar ve kozmostur. Birey, toplum ve evren kendisine müdahale edilen karakterleri oluşturmaktadır.

1. MÜDAHALEYİ YAPAN KARAKTER AÇISINDAN MÜDAHALE TİPLERİ

Semitik metinlerde müdahale eden başat karakter, Tanrıdır. Ancak bütün müdahaleler onun iradesi veya onayı ile gerçekleşmemektedir. Özgür iradesini kullanarak müdahalelerde bulunabilen peygamberler, melek ve benzeri ruhani varlıklar ile şeytan, cin ve benzeri demonik varlıkların müdahaleleri de kutsal metinlerde anlatılmaktadır. Semitik metinlerde, bu tarz müdahalelerin anlatılıyor olması, tanrısal iradenin bir tercihi olarak kabul edilmektedir zira metnin kaynağı tanrısaldır. Bu yüzden, tanrısal müdahalenin dışındaki diğer müdahalelerin de anlatılıyor olması, metne inananların nasıl bir izlenime sahip olmaları gerektiğini belirlemeye yönelik bir müdahale tarzıdır. En nihayetinde bu anlatım tarzına, bir nevi Tanrısal müdahale demek de mümkündür.

Müdahaleyi yapan karakterler tipleştirilirken, müdahalede bulunan karakterin hangi formda müdahalede bulunduğu esas alınarak tipolojiden morfolojiye geçiş yapılmış olup, yapısal tasnifi ile müdahalede bulunan karakterler tipleştirilmiştir. Örneğin tanrısal müdahale tipi tanımlanırken, müdahale fenomenolojisi, yaratma, kurallar koyma, yarattıklarını deneme, ödül veya ceza verme, yardım etme veya terk etme gibi morfolojiler ile betimlenmiştir.

Aynı yöntem kullanılarak semitik metinlerde müdahalede bulunan diğer karakterler de tasvir edilmiştir.

1.1. TANRISAL MÜDAHALELER

İlahiyat merkezli bakış açısı, Tanrı fenomenini aşkın ve mutlak olma noktasında yoğunlaştırırken Dinler Tarihi, Tanrıya kutsalın kaynağı olarak bakar. Belli bir dinin ilahiyatı, Tanrısına 'yegâne varlık', 'en yüce varlık' gibi mutlaklık ifade eden kavramlar tahsis ederken Dinler Tarihi, 'Tanrı' kavramını, ortak bir yücelik özelliği vermek suretiyle anlamaya çalışmaktadır.[133]

Yahudi inancına göre Tanrının adının boş yere anılması yasaklanmıştır.[134] Bu yüzden Yahudiler, Tanrının ismi yerine, 'efendimiz' anlamına gelen Adonai,[135] kelimesini veya Aşem[136] gibi sıfatları kullanmayı tercih etmektedirler. Bu çalışmada, semitik metinler arasında karşılaştırmalar yapılırken, Tanrı isimleri arasındaki farklılığın vurgulanmasını sağlamak maksadıyla; Tanah'taki Tanrısal müdahalelerle ilgili anlatımlarda 'Tanrı Yahve', Yeni Ahit'teki anlatımlarda 'Tanrı', Kur'an-ı Kerim'deki anlatımlarda ise 'Allah' kelimeleri kullanılarak olgu tasvir edilecektir.

Tanah'ta Tanrıyı ifade etmek için kullanılan kelime Yahve'dir. Yahve kelimesi, İsrail kavminin Tanrısının özel adı olarak kabul edilmektedir.[137] Kelimenin kökünün İbrancadaki bir ünlem olan 'yah' ve üçüncü tekil şahsı ifade eden 'hu' zamirinin birleşmesinden meydana geldiği ifade edilmektedir.[138] Ayrıca Tanah'ta, Tanrıyı ifade etmek için Elohim kelimesi de kullanılmaktadır.[139] Talmud'a göre Tanrının yedi isminin yazılabileceği ancak yazıldıktan sonra geri silinemeyeceği söylenmektedir. Bu isimler: El, Elohim, Ehyeh Aşer Ehyeh, Adonay, YHWH, Tsevaot ve Şaday'dır. Yahve kelimesinin telaffuzu hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. 'Yehva', 'Yehova' gibi telaffuz şekillerinin olmasının sebebi, bu kelimenin ünsüz harflerinin telaffuzunu yaptıran

---

133 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, 167.

134 Şemot 20:7.

135 **Firestone**, s.92; **Farsi**, *Bereşit*, s. 509.

136 **Farsi**, *Bereşit*, s. 17.

137 Martin **Arneth**, "Yehova", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s.845-846.

138 Halim **Işık**, "Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı", MÜ. SBE., İstanbul 1993 (YYLT), s. 35-36.

139 David **Sperling**, "God: God in The Hebrew Scriptures", Encyclopedia of Religion, Vol. 5. p. 3537-3543.

işaretlerin sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olmasından dolayıdır. Bu harfleri ortaçağ Hristiyan din adamları 'Yehova' olarak hecelendirmişlerdir.[140]

İlk dönemlerde (MÖ.1900-650) semitik bir kelime olan 'El' kelimesiyle tanrıyı ifade eden İbranilerin, Mısır'daki kölelik yılları ve ardından çıkış dönemlerinde, İbrani bir kelime olan 'Yahve' kelimesini daha yaygın olarak kullandıkları, aynı şekilde yaratıcıyı ifade etmek için 'Elohim' kelimesini kullanırken özel anlamda İsrail ulusunun tanrısını ifade etmek için 'Yahve' kelimesini kullandıkları ifade edilmektedir.[141]

Yeni Ahit, yeni bir Tanrı ismi getirmemiştir. Hristiyan inancına göre yeni olan sadece Tanrı ile yapılan antlaşmadır. Ayrıca Yeni Ahit, Tanrı'yı ifade ederken İsa'nın Babası (Abba), İbrahim, İshak ve Yakup'un Tanrısı ifadelerini de kullanmaktadır.[142] Hristiyanların İsa'nın Tanrı'nın oğlu ve ilahi doğası dâhilinde Baba ile özdeş olan Tanrı'nın insan olarak enkarnasyonu (cisimleşmiş hali) olduğuna inandıkları ifade edilmektedir.[143] Hristiyan inancına göre bu enkarnasyon, yeryüzünde ölüm ve günahın tutsağı olan insanların kurtuluşu için ilahi bir müdahaledir.[144] İsa Mesih'in konumu da bu enkarnasyon sonrasında değişmiştir. Çarmıh olayı ve ardından gerçekleşen diriliş (kıyam) İsa Mesih'in tanrısal kişiliğinin başlangıcı olmuştur.[145]

Kur'an-ı Kerim'de, Allah kelimesinin dışında pek çok isim ve sıfat yer almaktadır.[146] Ancak Allah kelimesi, Müslümanlar tarafından özel isim olarak kabul edilmiştir. Allah kelimesinin etimolojik kökeni hakkında otuza yakın farklı görüş bulunmakla birlikte genel kabul, ilah kelimesinden türediği yönündedir.[147]

---

140 **Basalel**, C. 3, s.718-719.

141 John **Rogerson**, "Ancient Israel to the fall of the Second Temple", *A Handbook of Ancient Religions*, Edited By John R. Hinnells, Cambridge University Press, Cambridge 2007, p. 216-222.

142 Reginald H. **Fuller**, "God: God in The New Testament", Encyclopedia of Religion, Vol. 5. p. 3543-3547.

143 Martin **Thurner**, "Tanrı", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 730-732; Bruce **Milne**, *Tanrı Öğretisi Hristiyan İnancının El Kitabı*, (Çev. Levent Kınran), Yeni Yaşam Yay. İstanbul 1995, s. 115.

144 **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 71.

145 Sabit **Şimşek**, "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tanrı Anlayışı", AÜ. SBE., Ankara 2001 (YDT), s. 83.

146 A'râf 7/180; Tâ-hâ 20/8; Haşr 59/24.

147 Bekir **Topaloğlu**, "Allah", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1997. C. 2, s. 471-498.

Tanrı olgusu, dinlerin merkez özelliğidir. Her dinin Tanrısının kendine has, diğerlerinden kendini farklı kılan özellikleri mevcuttur.[148] Dinler Tarihi çalışmalarında ortaya çıkan Tanrı Tipolojileri genel olarak, 'Gök ile İlişkili Tanrı Tipolojisi' (Türk Tanrısı Tengri ve Çin Tanrısı Tien),[149] 'Şeytan ve Cin Karakterli Kâbus Korkutucu Tanrı Tipolojisi' (İran Korku Tanrısı Daeva),[150] İnsan, hayvan veya insanüstü figürlerdeki 'Dema Tanrı Tipolojisi' (Daha önce insan olup sonradan Tanrı karakteri kazanan, Malaka Yarımadası ve Avusralya yerlilerinin Ple'si),[151] 'Hilekâr (Demiurge, Trickster) Tanrı Tipolojisi' (Maya yaratılış geleneğindeki Tepeu Gucumatz),[152] Karanlık Tanrıyı yenip aydınlığı sağlayan 'Parlak Tanrı Tipolojisi' (Taymat'ı öldüren Marduk),[153] 'Düalist Tanrı Tipolojisi' (Zerdüştlükteki İyi ve Kötü Ruh),[154] 'Sakin Tanrı (deus otiosus) Tipolojisi' (Batı Afrikalı Yorubaların Olorun'u),[155] 'Ana-Baba Şefkatli Tanrı (deus certus) Tipolojisi' (Hristiyanların Azizleri)[156] ve son olarak semitik dinlerdeki Tanrı karakteri olan dinlenmeyen, uyumayan veya asla uyuşuk olmayan, her zaman faal olan, bütün insan hayatını idare eden, insanları sevapları veya günahları karşılığında mükâfatlandıran veya cezalandıran 'Faal ve Müdahaleci Tanrı Tipolojisi'dir.[157]

Tanrı tipolojileri, genel karakteristik özellikler dikkate alınarak yapılan bir sınıflandırmadır. İlgili metinlere inanan insanlar arasında farklı bakış açıları

---

148 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 150.

149 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 167; Çinlilerin Tien olarak isimlendiridiği Göksel Tanrının, geleneksel Türk dinindeki Gök Kültünden geçtiği, evveliyatında Çin'de Gök Kültünün bulunmadığı ayrıca Sümerlerin Dingir'i ile Gök-Tanrı arasında benzerlikler olduğu ifade edilmektedir. **Günay** ve **Güngör**, s. 34-35.

150 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 168; İkiz Ruhlardan birinin Aşa'yı (Adalet) diğerinin Drug'u (Aldatma) seçmesi ile iyilik ve kötülük arasındaki ayrılığın ortaya çıktığı belirtilmektedir. Mircea **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, (Çev. Ali Berktay), Kabalcı Yay., İstanbul 2003, s. 383.

151 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 170.

152 A.g.e., s. 173.

153 Tanrılar arasındaki düelloda Marduk, Taymat'ı öldürüp bedenini ikiye parçalar ve bunlardan yeryüzü ile gökyüzü ortaya çıkar. **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, s. 91-92.

154 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 174.

155 Malaka Yarımadasındaki Semanglar, Kari'yi yaratıcı olarak görürler ancak Kari, Semangların günlük yaşamlarında belirsiz ve etkisiz bir role sahiptir. Mircea **Eliade**, *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), Kabalcı Yay., İstanbul 2003, s. 68-69.

156 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 178.

157 **Eliade**, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 111.

oluşturan ancak genel kitle tarafından çok da taraftar bulamayan grupların (Mezhep, Sect, Denomination) sahip oldukları tanrı anlayışlarını da dikkate alarak bir Tanrı için farklı tipolojiler yapmak da mümkündür. Ancak bu çalışmada, ilgili metinlere inanan genel kitlenin kabul ettiği dini metin yorumları esas alınarak olgular değerlendirilmiştir.

Örneğin, Tanrı Yahve'yi cisimleştiren hatta bedensel boyutları hakkında bilgi veren eserlerin var olması[158] veya İslam tarihinde ortaya çıkmış ve kısmen taraftar bulmuş olan Müşebbihe veya Mücessime gibi akımların var olması,[159] belki de farklı bir tipoloji oluşturmayı gerektirebilir. Ancak bu çalışmada, genel kitlenin benimsediği dini metin yorumları esas alınarak, baskın özellikler dikkate alınmış ve semitik dinlerdeki Tanrı tipolojisi, 'Müdahaleci Tanrı Tipolojisi' olarak kabul edilmiştir.

İsraillilerin tarihe bakışlarının 'Faal ve Müdahaleci Tanrı Tipolojisi' tarafından belirlendiğini söyleyebiliriz. Örneğin semitik metinlerden Tanah'ın belirlediği Yahudi inanç sistemine göre salgın hastalık, kuraklık, işgal veya yönetimsel sıkıntılar gibi her tür felaket, İsraillilerin kötü davranışlarının Tanrı Yahve tarafından doğrudan cezalandırması olarak yorumlanmakta, askeri zaferler veya parlak hükümet politikaları ise ilahi ödüllendirmeler olarak anlaşılmaktadır.[160] Bu durum, metinlerin bireyler üzerindeki algısal etkisidir. Bu algılarla oluşan tutumlar, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına yön verecektir.[161] Neticede semitik metinlerin psikolojik, sosyolojik veya ekonomik alanlarda kendisine inanan bireylerin ve toplumların yaşamları üzerinde etkileri olacaktır. Semitik metinlerin ekonomiye etkisi üzerine yapılan çalışmalarda, Yahudilik inancı ve Tevrat'ta ticaret, faiz, vergi gibi alanlarda birçok ekonomik hüküm bulunduğu ve bu ekonomik hükümlerin Yahudilerin ticaret hayatında başarılı olmalarında etkili olduğu belirtilmekte aynı

---

158 Muhammed Ali **Bağır**, "Dinler Tarihi Açısından Saadia Gaon'un Hayatı Eserleri ve Yahudi İnanç Tarihine Etkisi", EÜ. SBE., Kayseri 2014 (YDT), s. 169.

159 Haşeviye, Gulat Şia ve Hululiye ekolleri, Kur'an-ı Kerim'de geçen 'Allah'ın eli', 'Allah'ın yüzü' gibi terimleri, kelimenin gerçek anlamıyla kabul etmektedir. Ş. **Gölcük** ve S. **Toprak**, *Kelam*, Tekin Kitabevi, Konya 1996, s. 196-199; Ayrıca İbn Keram (MS. 869) tarafından kurulan Kerramiye ekolü, Allah'ı cisim olarak kabul etmektedir. Ş. **Gölcük**, *Kelam Tarihi Kişiler Görüşler Eserler*, Esra Yay. Konya 1992, s. 54; Bkz. J. M. S. **Baljon**, "Kur'ân'ın İnsan-Biçimci Dili", (Çev. Mevlüt Erten), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, Sivas 2004, s. 294.

160 **Firestone**, s. 37.

161 Çiğdem **Kağıtçıbaşı**, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay. İstanbul 2005, s. 101-104.

şekilde Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'in de kendilerine inanan toplumların ekonomik hayatlarını etkilediği ifade edilmektedir.[162]

Yahudilerin Nazi soykırımına (Holocaust), bakış açılarını da Müdahaleci Tanrı Tipolojisinin belirlediği söylenebilir. Rabbi Elchanon Wasserman (1875-1941) ve Rabbi Joel Teitelbaum (1888-1979) gibi Yahudi din adamlarının, Nazi soykırımını (Holocaust), Yahudiliğin geleneksel öğretisi 'Mipenei Bata'inu' (günahlarımız yüzünden cezalandırıldık) ifadesi ile açıklamaları,[163] Hristiyanların, Tanrı'nın oğlunu kurban etmesini, insanlığın günahkârlığına bağlamaları[164] veya Uhud savaşının (MS.625) kaybedilme sebebinin Müslümanlar tarafından Peygamberin sözünün dinlenmemiş olmasına bağlanması,[165] her üç dinin müntesiplerinin hadiselere bakış açılarındaki 'Müdahaleci Tanrı Tipolojisinin' belirleyiciliğini gösteren birer örnektir.

Semitik metinlerde, 'tanrı-insan' ilişkisi anlatılırken, Tanrının müdahale aşamaları hakkındaki bilgiler, semitik metinlerin tamamında birbirlerine paralel bilgiler hâlinde sunulmaktadır. Süreç, Tanrının insanı yaratması ve insanın Cennet (Eden) denilen bir yere konulmasının ardından Tanrının insana yasakladığı bir şeyin insan tarafından yapılması ve insanın Cennet'ten çıkartılmasıyla başlar. Ardından bu dünyaya gönderilen insana, Tanrının emirlerini anlatması için Tanrı tarafından insanların arasından elçiler seçilmesi ve seçilen elçiler aracılığıyla belli kuralları olan bir dinî düzenin oluşturulmasıyla süreç tamamlanır.

Tanrının kurduğu bu dinî düzenin, insanlar tarafından benimsenerek yaşanması ile birlikte Tanrının devam etmekte olan müdahaleleri gerçekleşmektedir. Bu müdahalelerin dışında bir de ileride, insanların ölümlerinden

---

162 İ. **Bekçi**, A. **Apalı** ve Y. **Apalı**, "Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması: Yahudilik'te Muhasebe Motifleri", *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2014, s. 44-60; "Hristiyanlık'ta Muhasebe Geleneği", s. 88-100; "İslamiyet'te Muhasebe Bulguları", s. 101-118.

163 Muhsin **Akbaş**, *Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı*, Ayraç Yay., Ankara 2002, s. 85.

164 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19; Yuhanna'nın Birinci Mektubu 2:1; Martin **Thurner**, "Necat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 580-581; **Milne**, s. 156; Mehmet **Aydın**, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, TDV Yay., Ankara 1995, s.63-65; **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 73-74.

165 **Râzi**, C. 7 s. 35-36; **İbn Kesîr**, Ebu'l-Fida, İmadu'd-Din, *Büyük İslam Tarihi El Bidaye ve'n-Nihaye*, (Çev. Mehmet Keskin), 15 Cilt, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995, C. 4 s. 22-35; Mustafa Asım **Köksal**, *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslamiyet*, 8 Cilt, Köksal Yayıncılık, İstanbul 2009, C. 4, s. 145-146; 159-160.

sonraki hayatlarında Tanrı tarafından gerçekleştirileceği söylenen müdahaleler vardır. Bunlar; Tanrının yarattığı evreni yok etmesi, yeniden bir evren yaratması ve insanları tekrar canlandırması, insanları yargılaması, hüküm vermesi, verdiği hükmü uygulaması ve suçluları cezalandırırken diğer insanları ödüllendirmesi şeklinde gerçekleşeceği bildirilen müdahalelerdir.[166]

Semitik metinlerde tanrısal müdahalelerin zamanla direkt müdahale tarzından, dolaylı müdahaleye veya aktif müdahaleden pasif müdahaleye dönüştüğü görülmektedir. İlk kitaplar olan Tanah kitaplarında Tanrı Yahve, olayların bizzat içindedir ve çoğu zaman direkt olarak müdahale eder.[167] İlerleyen dönemlerdeki tanrısal müdahale şekli genelde dolaylı müdahale tarzı şeklindedir. Tanrı Yahve, olaylara direkt olarak karışmayan, amacını gerçekleştirmek için aracılar kullanarak dolaylı müdahale yöntemini tercih eden karakterde görünüm sergiler. Dolaylı müdahale tarzı, cezalandıracağı kişi veya toplumu direkt olarak bizzat kendisi cezalandırmak yerine, başka uluslar eliyle[168] veya tabiat unsurlarıyla cezalandırması[169] veya bu unsurları kullanarak ödüllendirmesi ya da yardım etmesi şeklinde görülür.[170] Bu müdahale tarzının Tanah'ın sonraki dönem metinlerinde yoğunlaştığı ayrıca diğer semitik metinlerden Yeni Ahit kitaplarında[171] ve Kur'an-ı Kerim'de de devam ettiği görülmektedir.[172]

Semitik metinlerden Tanah'a göre Tanrı Yahve'nin yapmış olduğu bütün müdahalelerin tek bir amacı vardır. Tanrı Yahve'nin yapmış olduğu her şey insanların kendisine saygı duymasını sağlamak içindir.[173] Kur'an-ı Kerim de insanların yaratılmasının sebebini Allah'a tazim gösterip kulluk etmek olarak açıklar.[174] Bu durumda insanın yaratılması, yaşatılması ve yaşarken tanrısal müdahalelerle karşılaşıyor olması, insanın yaratıcısına saygıyla kulluk etmesini sağlamak içindir.

---

166 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s.201-202; **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 88; **İbn Kesîr**, Ebu'l-Fida, İmadu'd-Din, *Ölüm Ötesi Tarihi*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 60-66,189-190,266.

167 Bereşit 38:6-10.

168 Vayikra 26:16; Devarim 25:8,25,31; II Melahim 21:14; Yirmeyau 12:7.

169 Bereşit 19:24-28; Devarim 29:23.

170 Bereşit 19:24-28; Devarim 29:23.

171 Matta 24:7; Markos 13:8; Luka 21:11; Vaiz 11:13;16:18.

172 A'râf 7/59-64; Fil 105/3-5.

173 Koelet 3:14.

174 Zâriyât 51/56.

Semitik metinlerde görülen tanrısal müdahale tipleri genel olarak yaratma olgusu ile başlar. Yaratma olgusu, insanın dışındaki evrenin yaratılması ve insanın yaratılması olarak ikiye ayrılır. Ardından Tanrı-insan ilişkisi belirmeye başlar. Tanrı, kural koyar insan kurala uymaz ve ilk cezasını alan insan, Tanrı katından uzaklaştırılır. Dünya hayatına başlayan insanla antlaşma yapan Tanrı, insandan söz alır ve kurallar koyar. Kurallara uygun davrananlar ödüllendirilirken aksine davranışlarda bulunanlar cezalandırılır. Dünya hayatında insan, sadece kurallara uymak kaydıyla kendi hâline bırakılan bir tür değildir. İnsanı Dünya hayatında denemeler bekler. Deneme olgusu, kurallara uyma olgusuyla ilişkili olmasına rağmen tamamen ayrı bir kategori oluşturur. Dünya hayatını yaşayan insan, Tanrı ile olan ilişkisini ve ona yakınlığını ölçerken hayatta ne kadar başarılı olduğuna bakar. Elde ettiği başarıları kendisine yapılan tanrısal yardımların neticesine bağlayan insan, başarısızlıklarını da Tanrının kendisini terk ettiği şeklinde yorumlar. Tanrısal müdahaleler içerisinde bir de bütün insanların şahit olamadığı, sadece kendilerine elçilik görevi verilmiş olan özel insanların ve onların döneminde yaşayanların şahit olabildiği mucizevi müdahaleler vardır.

1.1.1. Tanrının İlk Müdahalesi 'Yaratma'

Semitik metinlerin tamamında Tanrının ilk müdahalesi varlıkları yaratmasıdır. Bu müdahalenin ilk nesnesi ise evrendir. Evrenin yaratılmasından sonra insan yaratılmıştır. İnsanın yaratılmasında Tanah ve Kur'an-ı Kerim'in verdiği bilgilerde bazı benzerlikler vardır. Her ikisi de Tanrının ilk önce Âdem'i yarattığını ve daha sonra yaratıcının Âdem'e bizzat kendi soluğundan üflediğini ve Âdem'in ardından Havva'yı Âdem'den, yani kadını erkekten yarattığını söylemektedir. Semitik metinlerin tamamında insan, evrenin ve hayatın merkezinde yer almıştır. Tüm evrenin insanın varlığını mümkün kılacak bir yapıya sahip olması da bu durumun bir neticesi olarak kabul edilmiştir.[175]

Tanah yorumcularına göre erkek ve kadın bir bütünün diğer yarısı olarak yaratılmıştır. Yeni Ahit yorumcularından Calvin (MS.1564), "*Tanrı, adamdan aldığı kaburga kemiğini bir kadın şeklinde inşa etti ve onu adama getirdi*"[176] cümlesinin, evlilik kurumunun tanrısal kutsiyetinin önemini vurguladığını söyle-

[175] Şevket **Özcan**, "Dinlerin İnsana Verdiği Değer Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği", AÜ. SBE., Ankara 2013 (YYLT). s. 197.

[176] Bereşit 2:22.

mektedir.[177] Ayrıca İslamiyet'te de kişinin evlenerek dininin diğer yarısını tamamladığı inancı bulunmaktadır.[178]

Semitik metinlerin tamamında Tanrının bilinen ilk müdahalesi 'yaratma' eylemidir. Bu müdahalenin ilk objesi olan evrenin yaratılışının ardından insanın yaratılışı safhasına geçilmiştir. Tanah'ta, "*Tanrı, adamı toprağın tozundan şekillendirdi ve burun deliklerine bir yaşam nefesi üfledi. İnsan (böylece) yaşayan bir canlı hâline geldi*"[179] denilerek önce bedeni yaratılan insana ruh üflendiği ifade edilmektedir. Tanah gibi Kur'an-ı Kerim'de de "*Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir*"[180] denilerek, insanın topraktan yaratılmasının ardından kendisine 'ruh' denilen şeyin üflendiği bildirilmektedir.

Semitik metinlerden Tanah'ta insanın yaratılışı anlatılırken, henüz yaratılış aşamasındayken insanın yeryüzüne ve üzerinde yaşayan canlılara egemen olmasının kararlaştırıldığı anlatılmaktadır.[181] Tanah'ın devamı niteliğinde olan Yeni Ahit, bu konuda Tanah'tan farklı bir şey söylemez ve Tanah'ı eleştirmez ancak kendinden önceki anlayışı eleştirir mahiyette "*İnsan Şabat günü için değil Şabat günü insan için yaratıldı*"[182] diyerek, insanın kurallar için yaratılmadığını, kuralların insanlar için olduğunu vurgular. Kur'an-ı Kerim'e göre insan, sadece evrenden üstün tutulmuş olmakla kalmayıp aynı zamanda Allah'ın emri üzerine, kendisi önünde meleklerin ve cinlerin saygıyla eğildiği bir varlık türü olmuştur.[183]

Tanah'ta evrenin yaratılma aşamaları anlatılırken Yahve'nin Ruhunun suların üzerinde dalgalandığı, ardından suların birbirinden ayrıldığı ve gök kubbenin yaratıldığı, daha sonra da yeryüzü, bitkiler ve hayvanların yaratıldığı anlatılır.[184] Kur'an-ı Kerim'de de başlangıçta gök ve yerin bitişik olduğu ve canlı olan her şeyin sudan yaratıldığı bilgisi verilmektedir.[185] Hristiyanlara göre Tanrı, fiziksel ve ruhsal evreni yoktan var etmiştir ve bu yaratılış hâlen

---

177 John **Calvin**, *Commentary on Genesis*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom01.html, Date accessed: July 2017) p. 65.
178 **Suyuti**, *Camiu's-Sağir ve Tercemesi*, Aydın Yayınevi, İstanbul 1977, C. 1, s. 940.
179 Bereşit 2:7.
180 Secde 32/9.
181 Bereşit1:26.
182 **YeniAhit**, Markos 2:27.
183 Bakara 2/34; A'râf 7/11; Hicr 15/30; İsrâ 17/61; Kehf 18/50; Tâ-hâ 20/116; Sad 38/73.
184 Bereşit 1:1-31; 2:1-6.
185 Enbiyâ 21/30.

devam etmektedir.[186] Kur'an-ı Kerim'de de, Allah'ın her an yaratmakta olduğu ve yaratılışın hâlen devam ettiği bildirilmektedir.[187]

1.1.1.1. Tanah'ta Yaratma

Tanah'ın ilk kitabına, İbrancada 'yaratılış' anlamına gelen 'Bereşit' (Latince 'Genesis', Arapça 'Tekvin' Türkçe 'Yaratılış') isminin verilmiş olması[188] ve bu kitabın ilk sözlerinin, "*Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeryüzünü yarattı*"[189] ifadeleriyle yaratılışı anlatarak başlaması, bu müdahalenin Tanah'ta ne denli önemsendiğini göstermektedir. Bu müdahale neticesinde Tanrı Yahve evreni yaratan, kadir-i mutlak ve tek olan Tanrı konumuna gelmektedir.[190]

Bereşit kitabının birinci bölümünde, evrenin yaratılması sürecine ilk önce göğün ve yerin yaratılması ile başlandığı söylenir. Bu esnada her yer karanlıklarla kaplıdır ve Yahve'nin Ruhu suların üzerinde dalgalanmaktadır. İlk önce ışık yaratılır ve ardından suların ortasında bir kubbe olur. Sular birbirinden ayrılır ve Yahve gök kubbeyi yaratır. Daha sonra yeryüzü ve bitkiler yaratılır. Ertesi gün Yahve hayvanları yaratır.[191]

Bütün bunlardan sonra Yahve, insanı yaratmaya karar verir ve insanı kendi suretinde, kendine benzer şekilde yaratır. Tanah, bu metinde 'yaratma' kelimesini çoğul çekim ekinde 'Yarattık' şeklinde kullanmaktadır.[192] Bu konunun Midraş yorumcuları tarafından tartışıldığı ve Yaratıcı'nın, insanı yaratırken hizmetkâr meleklere danıştığı için bu ifadenin kullanıldığı belirtilmektedir.[193]

Kur'an-ı Kerim'de de insanın yaratılışı anlatılırken, "*And olsun ki, insanı kuru balçıktan, işlenebilen kara topraktan yarattık*"[194] denilerek, yaratma fiili (*yarattık*) çoğul çekim eki kullanılarak anlatılmıştır. Kur'an-ı Kerim yorumcularından Râzi (MS.1149-1209), bu ayette çoğul zamir kullanılmasının sebebini 'tazîm ve ululuğu izhar etmek' şeklinde açıklar.[195] Ancak bu ayetin hemen

---

186 **Milne**, s. 66-68.
187 Rahman 55/29; Zâriyât 51/47.
188 **Gündüz**, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s.364.
189 Bereşit1:1.
190 **Blech**, s. 41.
191 Bereşit 1:1-25.
192 Bereşit 1:26.
193 **Farsi**, *Bereşit*, s. 11.
194 Hicr 15/26.
195 **Râzi**, C. 14 s. 63-64.

devamında geçen, yaratılan insana ruhun üflenmesi ile ilgili ayette, "*Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman…*"[196] denilerek, yapılan müdahale (*üflediğim*) birinci tekil zamir kullanılarak anlatılmıştır.

Tanah'ta insanın yaratılışından sonraki süreçte, Tanrı Yahve'nin insan türü için, "*Verimli olun ve çoğalın. Yeryüzünü doldurun ve onu ele geçirin. Denizin balıklarına, gökyüzünün kuşlarına ve yeryüzü üzerinde hareket eden tüm hayvanlara hükmedin*"[197] sözlerini aktaran Tanah, insanın konumunun evrenden daha üstün olduğunu vurgulamaktadır. Bu ilk müdahale, sadece 'yaratma' eylemiyle sınırlı olarak kalmaz. Yaratma müdahalesi ile birlikte aynı zamanda bir statü belirlemesi de yapılmıştır. Tanah'ın "*yeryüzünü doldurun ve onu ele geçirin*" sözleriyle insana verilen egemenlik, insanın henüz yaratılma aşamasında iken insanın statü olarak evrenden daha üstün tutulduğu anlamına gelmektedir.

Tanah, genel olarak yaratılış konusunu anlattıktan sonra semitik metinlerdeki ortak bir isimlendirme olan Âdem (Adam) kelimesini kullanarak insanın yaratılış ayrıntılarını anlatmaya başlar. Tanrı Yahve, Âdem'i topraktan yaratmış ve burnuna yaşam soluğunu üflemiştir.[198] Aynı tabirin Kur'an-ı Kerim'de de kullanıldığı görülmektedir.[199] İbranca'da bu kelime, 'nefesh' ve 'ruah' kelimeleri ile ifade edilmiştir. Kökeni itibarıyla İbranca ile aynı dil ailesinden olan Arapça dilinde de bu iki kelime 'nefis' ve 'ruh' olarak kullanılmaktadır.[200] Daha önceki yaratılan hiçbir varlık için bu ifade kullanılmaz. Semitik metinlerin hiçbirinde Yaratıcı, yarattığı hiçbir şey için ruhundan üflememiştir ve ilk defa insan yaratılırken bu ifade kullanılmıştır. Bu da insanın statü olarak evrendeki farklılığını ifade etmektedir. Yahudi inancında, insan türünün Tanrısal bir öz olan ruh sayesinde konuşabilme yetisi kazandığı inancı bulunmaktadır.[201]

Tanah'ın ifadesine göre Âdem artık yaşayan bir varlık olmuştur. Yeryüzünün doğusunda bulunan ve adına Eden denilen yerde bir bahçe dikilir. Âdem, Eden denilen bu yere yerleştirilir. Bahçenin ortasında 'yaşam ağacı' ile birlikte 'iyiyle kötüyü bilme ağacı' vardır. Tanrı Yahve, Eden bahçesine

---

196 Hicr 15/29; Sad 38/72

197 Bereşit 1:28.

198 Bereşit 2:7.

199 Secde 32/9.

200 Hicr 15/29; 32/9; Ellison Banks **Findly** "Breath and Breathing", Encyclopedia of Religion, Vol. 2, p. 1041-1047.

201 **Farsi**, *Bereşit*, s. 14.

bakması ve onu işlemesi için Âdem'i görevlendirir. Ardından, "*İyi ve Kötüyü Bilme ağacından yeme; çünkü ondan yediğin gün, kesinlikle öleceksin*"[202] diyerek Âdem'i uyarır. Tanah yorumcuları, metinde geçen 'öleceksin' uyarısını, 'yer yemez öleceksin' anlamında değil 'ölümlü olacaksın' anlamında yorumlamaktadırlar.[203] Bu uyarının ardından Âdem'in yalnız kalmaması için ona uygun bir yardımcı yaratılır. Tanrı Yahve, Âdem uyurken onun kaburga kemiklerinden bir tanesini alıp kemiğini etle kaplayarak bir kadın yaratır ve onu Âdem'e getirir. Bu anlatımda, erkeğin topraktan yaratıldığının anlatılmasının aksine, kadının vücudunun erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı vurgusu yapılmaktadır. Ancak Tanah'taki, "*Tanrı, adamdan aldığı kaburga kemiğini bir kadın şeklinde inşa etti ve onu adama getirdi*"[204] cümlesindeki 'Âdem'in kaburga kemiği' ifadesi, Âdem'in vücudunun diğer cephesi olarak yorumlanmaktadır. Midraş'ta, Âdem'in tek vücutta iki cephe, iki kısım şeklinde yaratıldığı ve Tanrı Yahve'nin erkeğin bir cephesini ayırıp bundan kadını inşa ettiği yorumu yer almaktadır.[205] Yahudi mistisizmi olan Zohar'a göre henüz evlenmemiş olan biri eksik olarak görülmekte ve Sunak'a yaklaşması yasaklanmaktadır.[206] Ayrıca Yahudi toplumunda, erkek ile kadının sadece bir arada olmaları hâlinde fert (Adam) olarak kabul edildiği anlatılmaktadır.[207]

Yahudi toplumunda aileye aşırı derecede önem verilmesiyle ilgili olarak, İsraillilerin kendilerinin 'Tanrı'nın seçkin kulları' oldukları iddiasını güçlendirmesi ve bu konumlarının devamını sağlaması açısından aileye çok büyük önem verdikleri ve İsrailliler için ailenin hem cinsel güdülerin meşru bir şekilde tatmini için hem de Tanrı ile münasebetlerin istenen seviyede yürütülmesi için vazgeçilmez bir kurum olduğu yorumu yapılmaktadır.[208]

Âdem, kendi türünden olan bu varlığın adına, İşa (kadın) der. Bunun sebebini Tanah, kadının erkeğin (İş) kaburga kemiğinden yaratılmış olmasına bağlar.[209] Kadına önce İşa adını veren Âdem, daha sonra kadının annelik özelliğine vurgu yapmak için ona, İbrancada, 'Yaşam' anlamına gelen, 'Hay'

---

202 Bereşit 2:17.
203 **Farsi**, *Bereşit*, s. 19.
204 Bereşit 2:22.
205 **Farsi**, *Bereşit*, s. 18.
206 **Blech**, s. 89.
207 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 120.
208 Cihat **Şeker**, "Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı", *İlted*, Cilt 2, Sayı 44, Erzurum 2015, s. 248.
209 Bereşit 2:8-23.

kökünden türetilmiş olan[210] ve 'bütün insanların annesi' anlamına gelen Havva adını verir.[211] Kadının, adamdan türetilmiş olduğunun vurgulanması ile kadının statüsüne de vurgu yapılmış olmaktadır. Böylece, henüz yaratılış aşamasında iken erkek, hem yaratılış sıralaması olarak hem de isim verici olarak kadından öncelikli tutulmuş olmaktadır.

1.1.1.2. Yeni Ahit'te Yaratma

Yeni Ahit, yaratılışla ilgili ayrıntılı bilgi vermez. Verdiği bilgilerde de Tanah'tan alıntılar yaparak, Tanah'ı referans alarak, vermek istediği mesajı güçlendirmeyi amaçlar. Örneğin Pavlus, kadınların saç örgüleriyle, altın, inci ya da pahalı giysilerle değil sade giyimle, edepli ve ölçülü tutumla, Tanrı yolunda yürümelerini ve tam bir uysallık içinde olmalarını ister. Mektubunun devamında Pavlus, kadının erkeğe egemen olmasına izin vermediğini söylerken bunun sebebini Âdem'in Havva'dan önce yaratılmasına bağlar. Yılan tarafından aldatılanın kadın olduğunu ve kadının suçlu olduğunu vurgulayarak erkeğin kadına karşı yaratılıştan gelen bir üstünlüğü olduğunu savunur. Kadının işlediği bu suçtan dolayı doğum yaparak kurtulabileceğini ancak tam bir iman, sevgi ve kutsallık içinde yaşaması gerektiğini savunur.[212]

Yeni Ahit, kendisini Tanah'ın devamı olarak gördüğü için yaratılış hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermeyip, Tanah'ın yaratılış hakkında verdiği bilgileri esas almaktadır.[213] Yeni Ahit, erkek ve kadının yaratılış sıralamasını Tanah'taki bilgilere göre kabul etmekte ve kadın ile erkeğin sosyal konumlarını bu sıralamaya göre belirlemektedir. Korintlilere Birinci Mektup'ta geçen, "*Erkek kadın için değil kadın erkek için yaratıldı*"[214] sözüyle ilgili olarak Yeni Ahit yorumcuları, bu sözün gereği olarak erkeğin kadın üzerindeki otoritesine ve kadının erkeğe itaat etmesinin gerekliliğine vurgu yapmakta ve kadının Hristiyan meclislerinde öğrenmeye istekli, sessiz ve başı örtülü olması gerektiğini savunmaktadırlar.[215]

---

210 **Farsi**, *Bereşit*, s. 24-25.

211 Bereşit 3:20.

212 Timoteosa Birinci Mektup 2:9-15.

213 Martin **Thurner**, "Bereşit", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 834-835.

214 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:9.

215 Matthew **Henry**, *Commentary on the Whole Bible*, (Web-Page:http://www.ccel.org/ccel/henry/mhcc.html, Date accessed: July 2017), p. 1267.

1.1.1.3. Kur'an-ı Kerim'de Yaratma

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın yeryüzünde olan her şeyi insan için yarattığı daha sonra semaya yönelerek, onu yedi kat olarak yaratıp düzenlediği anlatıldıktan sonra, insanın yaratılışının başlangıcında yaşandığı ifade edilen bir olay anlatılır. Allah, insanı yaratacağını meleklere söyler. Melekler ise kendilerinin Allah'ı yücelttiklerini söyleyerek insanın yeryüzünde felaketlere yol açabileceğini savunurlar. Allah, bu konuda meleklerin bilemeyecekleri bazı şeylerin olduğunu söyler. Ardından Âdem'i yaratan Allah, ona bütün isimleri öğretir ve meleklere bu isimleri sorar. Melekler, kendilerine öğretilenden başkasını bilemeyeceklerini söylerler. Daha sonra Allah, Meleklere Âdem'e secde etmelerini emreder ve melekler bu emri yerine getirir. Âdem ve eşi Cennet'e yerleştirilirler. Burada uymaları gereken bir tek kural vardır. Kendilerine yasaklanan ağacın meyvesinden yemeleri hâlinde her ikisi de cezalandırılacaktır. Şeytan onları ayartır ve onların Cennet'ten kovulmasına neden olur. Böylece insan türü birbirine düşman olarak bir süreliğine yeryüzünde yaşamak zorunda bırakılır. Bu esnada Âdem, Allah'tan birtakım ilhamlar alır ve tövbe eder. Yeryüzündeki hayat sürerken Allah, insanlara uyarıcılar göndereceğini ve uyarıları dinleyenlerin kurtulacaklarını söyler.[216]

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bu olaydan anlaşıldığı kadarıyla insanın yaratılış süreci, bulunduğu ve bulunacağı mekân açısından inişli çıkışlı, ilahi âlemdeki değer yelpazesindeki konumu bakımından dinamik bir yapıdadır. Statik bir konumu olan meleklerin, insanın yaratılışına karşı çıkışıyla başlayan diyaloğun sonunda, insanın kendisine öğretilen bilgiler sayesinde üstünlük kazanmasının ardından, meleklere insanın önünde saygıyla eğilmelerinin emredilişi, insanın meleklerden üstün tutuluşunu ifade etmektedir.

Ancak insan, kendisi için konulan kuralı çiğnemekle alçaltılmakta ve kendisine öğretilen sözlerle tövbe ederek yeniden yücelebilmektedir. Yeryüzündeki hayatı sona erdiği zaman insan türü, kendi içerisinde ayrışarak yeni bir hayata başlayacaktır. Kur'an-ı Kerim'in ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, insanın meleklerden üstün tutulması da suç işledikten sonra affedilmesi de Allah'ın takdiri neticesinde gerçekleşmiştir. Zira insan, Allah tarafından kendisine öğretilen sözler ile meleklere galip gelmiş ve yine kendisine öğretilen sözler ile tövbe ederek affedilmiştir.

---

216 Bakara 2/29-39.

1.1.2. Cennetten Çıkarma

Semitik metinlerde anlatılan, insan türünün 'Cennet'ten çıkarılma' hadisesinin sebebi olarak açıklanan 'Asli Günah' kavramı, özellikle Hristiyanlar başta olmak üzere bütün semitik dinler tarafından üzerine inanç esaslarının inşa edildiği bir konudur. Bu konu, ilk insanın erginleşme sınavındaki başarısızlığından öte yaratılanın yaratıcısına benzeme isteğini ortaya çıkarmış olması bakımından insanın işleyebileceği en büyük günah olarak nitelendirilmiştir.[217]

Tanah ile Kur'an-ı Kerim'in anlattıkları 'Cennet'ten çıkarılma' hadisesinde birbirlerinden oldukça farklı ifadeler göze çarpar. Tanah'ta insanı kandıran 'şeytan' değil 'yılan'dır. Tanah yorumcuları, metinlerde geçen yılanın 'şeytan' olmadığını, bizzat hayvan türü olan 'yılan' olduğunu söylemektedirler. Midraş'a göre bu hilekâr hayvan (yılan), lanetlenmeden önce ayakları üzerinde dik durabilen ve kendisine bir tür iletişim yeteneği verilmiş olan bir hayvandır.[218]

Kur'an-ı Kerim yorumcularından Kurtubi (MS.1273), Kur'an-ı Kerim'de yılandan bahsedilmemiş olmasına rağmen, şeytanın yılan karnında Cennet'e girdiğini söylemektedir.[219] Bu görüşe karşı çıkan Râzi, "*İblis, yılanın karnına girmişti... Yılan da, cennete girmişti*" şeklindeki sözlerin fasit ve yanlış olduğunu ve bu sözlerin halk arasında meşhur olduğunu söyler. Râzi, bu konuyla ilgili diğer rivayetleri yorum yapmaksızın aktarır. Râzi, Hasan el-Basrî'nin "*İblis, Cenâb-ı Hakk'ın ona vermiş olduğu yükselme kuvvetiyle, yerden semaya ve cennete vesvese verebiliyordu*" dediğini, Ebu Müslim el-İsfehanî'nin, "*Hem Âdem hem de İblis, cennette idiler. Çünkü bu cennet, yeryüzü cennetlerinden birisiydi*" dediğini ve isim vermeden bazılarının da "*Âdem ve Havva, çoğu kez Cennet'in kapısına yaklaşıyorlardı. İblis de Cennet'in kapısının dışında duruyor ve orada vesvese veriyordu*" dediğini aktarır. [220] İslami literatür içerisinde yer alan, 'Cennet'ten çıkarılma' ile ilgili bilgilerin önemli bir kısmının Yahudilikteki Eden'den çıkarılış öğretisinden öykünme olduğu, Kur'an-ı Kerim'in Cennet'ten çıkarılıştan bahseden ayetlerinin tefsirlerinde bu durumun açıkça görüldüğü ve yapılan yorumlarda İslam Peygamberine nispet edilen ama

---

217 **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, s. 208.

218 **Farsi**, *Bereşit*, s.21.

219 **Kurtubi**, Muhammed İbn Ahmed, *Kurtubi Tefsiri el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an*, (Çev. Beşir Eryarsoy), 20 Cilt, Buruç Yay., İstanbul 1998, C. 11 s. 433-434.

220 **Râzi**, C. 10, s.321-322.

gerçekte Yahudi öğreti ile örtüşen bazı rivayetlerin kullanıldığı ifade edilmektedir.[221]

Hristiyanlar hile konusunda tecrübesi olmayan Havva'nın yılana inandığını ve seçimini itaat etmek yerine iyi ve kötüyü bilmekten yana kullandığını söylerler. İyi ve kötüyü bilmenin Havva'ya, itaat etmekten daha kolay ve daha çıkarcı göründüğünü, Havva'nın Tanrı'nın benzeyişinde olmakla yetinmek yerine, Tanrı gibi olmayı tercih ettiğini savunurlar.[222] Kur'an-ı Kerim'de ise insan yüzünden değerini kaybettiğini düşünen şeytanın insanı kandırdığı ve üçü bir aradayken şeytanın Âdem ile Havva'ya aynı anda aynı konuşmayı yaptığı anlatılmaktadır.[223] Bir yerde de şeytanın Âdem ile konuştuğu, ona ölümsüzlük/sonsuzluk ağacından bahsettiği anlatıldıktan sonra Âdem ile Havva'nın birlikte ondan yediği anlatılmaktadır.[224] Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre Âdem ile Havva'nın (erkek ile kadının) şeytan tarafından beraberce kandırıldığı ve yasak meyveyi yemeye birlikte karar verdikleri inancı esastır.[225]

'Asli Günah' olgusu, semitik dinlerde diğer konuları da etkileyen önemli bir meseledir. Semitik metinlerin tamamı, insan türünün yeryüzündeki hayatına başlamasının sebebini Âdem ile Havva tarafından işlenen Asli Günah olayına bağlar. İnsan türü, Cennet'te iken işlediği bu suç sebebiyle şu an yaşamakta olduğu dünyaya gönderilmiştir. Böylece semitik metinler, 'biz niye bu dünyada varız' sorusunun cevabını, Âdem ve Havva tarafından işlenen Asli Günah olayına bağlamış olmaktadır.

Asli Günah olayını her üç din de önemli görür ancak bunu temel alarak inanç esaslarını oluşturan Hristiyanlık bu konuya diğer dinlerden çok daha fazla önem verir. Hristiyanlar, Asli Günah olayını ve Tanah'ın I Melahim kitabında geçen "*günah işlemeyen hiç kimse yoktur*" sözünü referans alarak bütün insanlığın günahkâr olduğunu savunmaktadır.[226] Hristiyan inancına göre

---

221 Hakkı Şah **Yasdıman**, "İslami Literatürde İsrailiyyat İzleri: Cennet'in Kaybı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, 2011, s. 37-38.

222 Nurcan Kırsaçlı **Duran**, *Havva ve Ötesi Kutsal Kitap'ta Geçen Kadınlar*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s.12.

223 Bakara 2/36; A'raf 7/19-22.

224 Tâhâ 20/120-121.

225 Mustafa **Şentürk**, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre İlk Günah ve Kadın", *Journal of Islamic Research*, Cilt 22, Sayı 1, 2011, s. 38.

226 John **Stott**, *Hristiyanlığın Temelleri Tarihsel Gerçeklere Dayanan Mesih İnancı Tablosu*, Yeni Yaşam Yay., İstanbul 1998, s. 93.

insanın Tanrı'ya karşı işlediği suçtan dolayı, kefaret olarak dünyevi bir kurban vermesi, zedelenen Tanrı'nın şerefini tazmin etmeye yetmeyecektir. Tanrı'nın şerefinin zedelenmesi, sadece Tanrı'ya eşit olan birisinin yani Tanrı'nın oğlunun kurban edilmesiyle düzeleceği için Tanrı, oğlunun kurban edilmesine izin vermiştir.[227] Bu bağlamda Hristiyanlık inancı kefareti, Tanrı ve insanın barışıp bir olabilmesi için gereken bir özveri olarak görmektedir.[228] Hristiyanlar, Tanrı'nın inayetiyle gerçekleşen bu olay sayesinde, ebediyen günahta kaybolmaktan ve sonsuza dek Cehennem'de cezalandırılmaktan kurtulmuş olmaktadırlar.[229] Hiç kimsenin, ahlaki bir yaşam sürdürerek ya da bir dizi dini ritüeli yerine getirerek Tanrı'nın onayını kazanamayacağının temel bir Hristiyan inancı olduğu belirtilmekte ve ancak çarmıhta, günahları bağışlatan kurban olarak ölen İsa Mesih'e olan inanç aracılığıyla günahların bağışlanacağı ifade edilmektedir.[230]

İsa Mesih'in insanlığın günahlarına kefaret olarak gelmiş olması ve bunun için çarmıha gerilmiş olması inancı, Hristiyanlığın temel inanç esaslarından birisidir. Kefaret doktrinine göre İsa Mesih, Tanrı'nın oğlu olarak yanında bulunmuş ve daha sonra gökten inerek insanları kurtarmak için onlara benzer hale gelmiştir.[231] Geleneksel Hristiyan inancında 'kefaret' konusunda üç temel yaklaşım vardır: Birincisi, kefaret (Çarmıhta gerilme) ile İsa Mesih, ruhları şeytanın tahakkümünden kurtarmıştır. Bu, Muzaffer Mesih yaklaşımıdır. İkincisi, Âdem'in günahından Tanrı rahatsız olur ve kozmosun düzeni bozulur. Düzenin yeninden tesisi için kefaret şarttır. St. Anselm, Reformist Protestanlar ve ardıllarının geliştirdiği bu yaklaşım, kefareti günahın mutlaka cezalandırılacağına dair Tanrısal Yasa'nın gereği olarak görmektedir. Üçüncüsü ise Tanrı'nın insanlara olan sevgisini en değerli varlığını, oğlunu kurban ederek gösterdiği inancını merkeze alan yaklaşımdır.[232]

Hristiyanlığa göre Tanrı, insanlık ile yeni bir ahit yapmak ve insanlığı işlediği bu suçtan temizlemek için kefaret kurbanı olarak kendi oğlunu gönder-

---

227 Martin **Thurner**, "Necat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 580-581.

228 **Milne**, s. 156.

229 Charles **Seet**, *A Christian in a Non-Christian World*, Published by. Far Eastern Bible College Press, Singapore 2000, p. 9.

230 Roger **Forster** ve Paul **Marston**, *Tanrı'nın Egemenliği ve İnsan Seçimi*, (Çev. Başak İşçi), (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 4-5.

231 Mehmet **Aydın**, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.63-65.

232 **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 73-74.

miştir. Hristiyanlık inancına göre 'Asli Günah' sebebiyle herkes günah işlemiş ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kalmıştır. Tanrı, oğlu İsa Mesih'i insan suretiyle dünyaya göndermiş ve oğlunu kurban etmiştir. Buna inanan insanlar da suçlarının kefaretini ödemiş ve kurtulmuş olmaktadır.[233] Buna inandıktan sonra, işlenebilecek bütün günahlardan sakınılmasını isteyen Yeni Ahit, yine de bir Hristiyanın günah işlemesi hâlinde İsa Mesih'in Tanrı huzurunda o kişiyi savunacağını belirtmektedir.[234] Bu sebeple Hristiyanlar, İsa Mesih'in doğruluğunun Hristiyanların günahlarını ortadan kaldıracağına inanmaktadırlar.[235] Pavlus'a göre bu inanışın kazandırdığı kurtuluş, 'Asli Günah' sebebiyle alınacak olan cezayı ortadan kaldırmakla birlikte aynı zamanda Hristiyanlar için 'Tanrı'nın Musa peygambere verdiği yasalar' anlamına gelmekte olan Kutsal Yasa'dan özgür olması anlamına da gelmektedir.[236] Ayrıca Yeni Ahit'e göre günah, bir insan aracılığıyla, ölüm de günah aracılığıyla dünyaya girmiş ve böylece ölüm bütün insanlar arasında yayılmıştır. Çünkü insanların hepsi 'Asli Günah' sebebiyle günah işlemiş olmaktadır.[237]

Yeni Ahit, işlenen bu Asli Günah ile ilgili olarak kadını suçlamaktadır. Pavlus, "*Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakin olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Âdem değildi, kadın aldatılıp suç işledi*"[238] sözleriyle, ilk günahtan dolayı kadının suçlu olduğunu ve çocuk doğurmak suretiyle cezasını çekeceğini belirterek, kadının toplumsal konumuna yönelik bir sosyal müdahalede bulunmuş olmaktadır.

Tanah yorumcuları tarafından, erkeğin yasak meyveyi yemesinin sebebi olarak görülen kadının erkeğe göre daha düşük seviyede olduğu ve fiziksel açıdan daha kuvvetli olan erkeğe bağımlı hâle geldiği yorumları yapılırken aynı zamanda kadının Tora'ya (Tevrat) bağlı bir yaşam sürmesi hâlinde tekrar eski konumuna kavuşacağı yorumları da yapılmaktadır.[239]

Kur'an-ı Kerim de 'Asli Günah' olayını, insan türü için Cennet'ten çıkış sebebi olarak anlatır.[240] Ancak diğerlerinden farklı olarak bu olayda, kadının

---

233 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19; Pavlus'tan Titus'a Mektup 2:14.
234 Yuhanna'nın Birinci Mektubu 2:1.
235 W.L. **Blackley** and James **Hawes**, *The Critical English Testament*, Third Edition, Daldy Isbister Company, London 1876, p. 304.
236 Romalılar'a Mektup 7:1-25; 8:1-4
237 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12; 5:19
238 Timoteyus'a Birinci Mektup 2:11-15.
239 **Farsi**, *Bereşit*, s. 25.
240 A'râf 7/24.

erkekten daha fazla suçlu olduğunu söylemez. Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim de kadını, yaratılış sıralaması bakımdan ikincil sırada[241] ve sosyal statü açısından erkekten daha aşağıda bir konumda değerlendirir.[242] Bu ayeti yorumlayan İbn Kesir, İbn Abbâs'tan rivayet ettiği bir hadisi esas alarak kadının erkekten yaratıldığını ve Allah'ın kadını erkeğe muhtaç kıldığını söyler.[243]

Âdem ile Havva'nın yasak ağacın meyvesini yemesine, semitik metinlerin tamamı 'suç' gözüyle bakar ve bu olayı ilahi müdahaleyi tetikleyen bir eylem olarak görürler. Tanah, bu olayı suç saymakla birlikte, insanın iki ağaçtan (bilgi ağacı ve yaşam ağacı) biri olan 'bilgi ağacından' yediğini ve 'yaşam ağacından' da yemesi hâlinde tanrılaşacağını söyler. Tanah'ın ifadesiyle "*İnsan, iyi ve kötüyü tanıma konusunda bizden biri gibi oldu*" denilerek, bu olay adeta insanlığın gelişiminde bir aşama olarak gösterilir. Tanah'a göre Cennet'ten çıkarılmanın sebebi insanın 'yaşam ağacından' da yemesini engellemek içindir.[244] Kur'an-ı Kerim'de de ölümsüzlük ağacından (Şecerati'l-Huld) bahsedilmektedir.[245] Raşi (Rashi) olarak da bilinen Tanah yorumcularından Rabi Shlomo Yitzchaki (MS.1040-1105), '*bizden biri*' ifadesini, '*aramızdaki eşsiz biri*' şeklinde yorumlar. Bu durumun Tanrı'nın, manevi varlıklar arasında '*eşsiz biri*' olması gibi insanın da fiziksel varlıklar arasında '*eşsiz*' olduğu anlamına geldiğini söyler.[246]

Yeni Ahit ise bu olayı bütün insanlığın işlediği prototip bir suç olarak görür ve İsa Mesih'in bu suçun kefaretini ödemek için öldüğünü savunur. Yahudi yorumcular Eden olayına insanın kötülük ile Tanrının kuralları arasında seçim yapabilme kapasitesini vurgulaması açısından olumlu bakarlar. Baskın Hristiyan yorumcular ise kaçınılmaz 'Asli Günah' vurgusuyla bu konuyu cinsellik, kötülük, ölüm, düşme ve uğursuzluk konuları ile ilişkilendirirler.[247]

Tanah'ın ilk günah olayını insanlığın gelişiminde bir aşama olarak gösteren yaklaşımı, Âdem'in ve Havva'nın bilgelik ağacından yemelerine rağmen diğer aşama olan ölümsüzlük ağacından yiyemeden yılan tarafından kandı-

---

241 Nisâ 4/1; A'râf 7/189; Zümer 39/6.
242 Nisâ 4/34.
243 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri,* C. 4, s. 1540-1542.
244 Bereşit 3:22-24; **Farsi**, *Bereşit*, s. 24.
245 Tâhâ 20/120.
246 **Farsi**, *Bereşit*, s. 24.
247 Willard G. **Oxtoby** and Alan F. **Segal**, *A Concise Intoduction to World Religion*, Oxford University Press, Oxford 2007, p. 66-67.

rılmaları ve daha sonra insan türünün Eden'den çıkarılması inancının Gılgamış destanı ile benzeşen bazı yönleri vardır. Sümerler'in Gılgamış destanında, Gılgamış karakterinin ölümsüzlük arayışı neticesinde bulmuş olduğu ölümsüzlük otunun yılan tarafından çalınması olayı,[248] yılan yüzünden insan türünün Cennet'ten çıkarıldığını ifade eden Tanah'ın anlatımı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de, Âdem'i kandırmaya çalışan şeytanın, Âdem'in aklını çelmek için ona ölümsüzlük ağacından bahsettiği anlatılmaktadır.[249]

Önce Gılgamış destanının daha sonra da Tanah'ın 'ölümsüzlük' ve 'yılan' hakkında anlattığı hikâyeler, semitik kavimlerin yaşadığı coğrafyada ölümsüzlüğün adeta insanoğlunun avucundan kaçan bir ütopya olarak görüldüğü ve ölümsüzlüğün gerçekleşmesine yılanın engel olduğu inanışının benimsendiği izlenimini vermektedir.

Âdem ve Havva tarafından işlenen 'Asli Günah' sebebiyle insan türünün suçlu hâle geldiğine ve bu suçun kefareti olarak da Tanrısal özün bedenleşmiş hâli olan İsa Mesih'in çarmıhta asılarak kurban edildiği inanışına sahip olan Hristiyanlık inanışı[250] kısmen Yahudilikteki kurban inanışına benzemektedir. Tanah'a göre bir İsraillinin bilmeden dahi olsa kutsal nesnelere el uzatıp günah işlemesi hâlinde 'Suç Sunusu' olarak bir koç kurban ederek cezasını ödemesi gerekmektedir.[251] Ayrıca Yahudilik inanışına göre insan türü, işlenen 'Asli Günah' sebebiyle ölümsüzlüğünü yitirmiştir. Bir İsraillinin günah işlemesi hâlinde kestiği 'Suç Sunusu' günahı temizlemek için değil günahkâr olan kişinin hemen ölmesini engellemek içindir. Zira bu kişi, 'Asli Günah' olayından dolayı artık ölümlü olmuştur ve Dünyada işlemiş olduğu günahtan dolayı hemen ölmemek için kurban kesmelidir.[252] Kesilen kurban, Kabalist (Sefer Ha Bahir) anlayışa göre Hahamı metafizik dünya ile birleş-

---

248 Danny P. **Jakson**, *Gılgamış Destanı*, (Çev. Ahmet Antmen), Arkadaş Yay., Ankara 2005, s. 72-83; Muzaffer **Ramazanoğlu**, *Dünya Edebiyatından Seçmeler Gilgameş Destanı*, MEB Yay. İstanbul 1989, s. 79-93.

249 Tâhâ 20/120.

250 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19; 8:3; Pavlus'tan Titus'a Mektup 2:14; Yuhanna'nın Birinci Mektubu 2:1; Martin **Thurner**, "Necat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 580-581; **Milne**, s. 156; Mehmet **Aydın**, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.63-65; **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 73-74.

251 Vayikra 5:14-19.

252 Ali Rafet **Özkan**, *Dinlerde Kurban Kültü*, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 95.

tiren bir süreçtir ve hatta kurbanın kanlı olması da gerekmemektedir. Haham kansız kurban (Minhah) olan yiyecek takdimi de sunabilir.[253]

Tanah ve Kur'an-ı Kerim'in ortaklaşa verdiği bilgiler doğrultusunda, Cennet'in konumu noktasında Tanah'ın (Bereşit 3:23.), 'Cennet'ten çıkın' ifadesini kullandığı, Kur'an-ı Kerim'in (Bakara 2/36.) ise 'Cennet'ten inin' tabirini kullandığı ifade edilmiştir.[254] Dolayısıyla Tanah, Cennet'in yeryüzünde olduğunu, Kur'an-ı Kerim ise semavî (dünya ötesi) bir konumda olduğunu söylemektedir.

'Asli Günah' ve 'Cennet'ten çıkarılma' ile ilgili, Tanah ve Kur'an-ı Kerim'in ortaklaşa verdiği bir diğer bilgi, insanlığın milletleşme süreci hakkındadır. Her ikisi de insanlığın başlangıçta tek bir millet olduğunu ve daha sonra ayrıştığını belirtir. Ancak Tanah bu ayrışmanın sebebini, Cennet'ten çıkarılan insanlığın birlikteliğinin ve tek bir dili konuşuyor olmasının Tanrı tarafından bir tehlike olarak kabul edilmesine bağlamaktadır.[255] Kur'an-ı Kerim ise Cennet'ten çıkarılan insanlara elçiler gönderildikten sonra bu ayrışmanın gerçekleştiğini ve insanlığın milletlere ayrılması durumunun, insanlığın denenmesi için bir gereklilik olduğunu belirtmektedir.[256]

1.1.2.1. Tanah'ta Cennet'ten Çıkartılma ve Yeryüzüne Dağılma Olayı

Bereşit kitabının üçüncü bölümünde, insan türü tarafından işlenen 'Asli Günah' ve Tanrı Yahve'nin insan türünü yarattıktan sonraki ilk müdahaleleri anlatılmaktadır. Yahudilikte, insan türünün Âdem ve Havva'nın işlediği 'Asli Günah' sebebiyle, İbrancada 'zevk' ve 'sevinç' anlamlarına gelmekte olan Eden denilen yerden çıkartılmış olduğu[257] ve dünya tarihinin sonunda, yine yeryüzünde (*kutsal topraklar*) kaybedilen Eden'e geri kavuşulacağı inancı, dünya hayatından sonraki hayat inancını oluşturmaktadır.[258]

Tanrı Yahve, Âdem ve Havva'ya bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebileceklerini ancak bahçenin ortasındaki ağacın meyvelerinin yasak oldu-

---

253 A.g.e., s. 97, 111.

254 Salime Leyla **Gürkan**, "Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı ve Cennet'ten Düşüş", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, T.D.V. Yay., İstanbul 2003, s. 5.

255 Bereşit 11:1-9.

256 Bakara 2/213; Mâide 5/48; Hûd 11/118.

257 **Farsi**, *Bereşit*, s. 17.

258 **Gürkan**, 2003, s. 3-4; **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 201-204.

ğunu, o ağacın meyvesinden yemek veya ona dokunmanın suç olduğunu ve cezasının ölüm olduğunu belirtir. Bu müdahale, insan türünün karşılaştığı ilk yasaklama müdahalesi olup aynı zamanda, Tanrı Yahve'nin insan hayatına yönelik kural koyucu niteliğini gösteren ilk eylemidir. Semitik metinlerin tamamında bu durum, ilk 'kural koyma müdahalesi' olarak anlatılır.

Tanah'ta, bu kuralın konulması ve yasağın çiğnenmesi olayında, Âdem ile Havva'nın ayartılmasına yılanın neden olduğu belirtilmektedir. Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin yarattığı hayvanlar içerisinde en kurnazı olarak belirtilen yılanın kadına yaklaşarak "*Kesinlikle ölmezsiniz! Aslında Tanrı ondan yediğiniz gün gözlerinizin açılacağını ve Tanrı gibi, iyiyi ve kötüyü tanır hale geleceğinizi biliyor*"[259] dediği anlatılır. Burada geçen, '*Tanrı gibi*' tümcesini, Midraş yorumcuları '*büyük olanlar gibi*' ya da '*büyük melekler gibi*' anlamında kabul etmişlerdir.[260] Tanah'ın anlatımına göre önce kadın yasak ağacın meyvesinden koparıp yer, ardından kocasına verir. Âdem de bu meyveden yer ve ikisinin de gözleri açılarak çıplak olduklarını anlarlar. İncir yapraklarıyla üzerlerini örterek kendilerine elbise yaparlar.[261]

Değişime uğrayan Âdem ile Havva, günün rüzgârıyla bahçe içinde dolaşmakta olan Tanrı Yahve'nin sesini duyunca korkup ağacın arkasına saklanırlar. Tanrı Yahve, Âdem'e seslenince Âdem, çıplak olduğu için korkup saklandığını söyler. Tanrı Yahve, çıplak olduğunu nasıl anladığını ve Yasak Ağaçtan yiyip yemediğini sorar. Âdem, yanına yerleştirilen kadın tarafından kendisine meyvenin verildiğini ve kendisinin de yediğini söyler. Tanrı Yahve, kadına sorunca kadın da, yılanın kendisini kandırdığını o yüzden yediğini söyler. Bütün bu konuşmaların ardından Tanrı Yahve kadına, "*Istırabını ve hamileliğini fazlasıyla artıracağım. Istırap içinde çocuk doğuracaksın. Tutkun kocana olacak ve o sana egemen olacak*" diyerek, işlediği suçun cezasını açıklar.[262] Midraş yorumcularından Rabbi Obadiah Sforno'ya (MS.1475-1550) göre günahtan önce Âdem ve Havva birlikte olmuştur. Havva hamile kalıp, sorunsuz ve acısız bir şekilde doğum yapmıştır. Bu durum, işlenen suç sebebiyle değişmiştir. Artık hamilelik, belirli bir süre boyunca devam edip doğumdaki sancılarla son bulacaktır.[263]

---

259 Bereşit 3:4-5.
260 **Farsi**, *Bereşit*, s. 20-21.
261 Bereşit 3:1-7.
262 Bereşit 3:16.
263 **Farsi**, *Bereşit*, s. 22.

Daha sonra Âdem'e, "*Toprak senin yüzünden lanetli olacak. Hayatının tüm günlerinde, ondan* (topraktan) *ıstırapla yiyecek çıkaracaksın… Toprağa geri dönene kadar ekmeğini alnının teriyle yiyeceksin...*" denilerek ve yaratılışına vurgu yapılarak, Âdem'in suçunun cezası da açıklanır.[264] Midraş, Âdem ve Havva'nın Asli Günah'ı işlememiş olmaları hâlinde insanın fiziksel doğasının saf hâlde kalabileceğini ve toprak olan ilk maddesinin üzerine çıkarak insan türünün sınıf atlayabileceğini söyler. Midraş'a göre ölüm, bir lanet değil insan olmanın doğal bir sonucudur. İnsanın topraktan alınmış olmasından dolayı yaşlılık ve fiziksel yıkım insanı eski hâline geri getirmektedir.[265]

İnsanlığın prototipine verilen ilk 'ceza' olan bu müdahale, hem psikolojik hem sosyolojik hem de fiziksel cezalandırmayı barındıran bir müdahale şeklidir. Kadının zahmetle doğurması, fiziksel bir cezalandırma tipidir. Kadının kocası tarafından yönetilmesi cezası, sosyal konum belirlemesi sebebiyle sosyolojik bir cezalandırma müdahalesidir. Kadının kocasına istek duyması ve toprağın lanetlendiği bilgileri ise psikolojik bir cezalandırma müdahalesi tipini oluşturmaktadır. Ayrıca, kadının erkeğe istek duyması, kadın için belirlenmiş olan psikolojik bir cezalandırma şeklidir.

Havva'ya yönelik olarak gerçekleşen bu müdahale ile Tanrı Yahve, Havva'nın şahsiyetinde kadın cinsiyetine psikolojik ve sosyal bir müdahalede bulunmuş olmakta, kadının konumuna ve yeryüzündeki hayatında ne hissedeceğine müdahale etmiş olmaktadır. Kadının erkekle olan ilişkisinde, sosyal konumunun nasıl olacağına dair sosyal bir müdahalede bulunulmuştur. Bu müdahalenin, günümüze kadar süren etkileri yanında, gelecek zamanlara da yansımaları olacaktır. İlgili kutsal metni, inanarak ve tam bir teslimiyetle okuyan her kadın, kendisinin Havva'nın işlemiş olduğu suçtan dolayı cezayı hak ettiğine inanacak ve Tanrı Yahve'nin kendisi için takdir ettiği hükmü benimseyerek kabullenecektir.

Tanrı Yahve Âdem'e, "*Eşini dinlediğin ve sana özellikle emrederek 'Ondan yeme!' dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetli olacak*"[266] diyerek Âdem ve karısının işlediği bu suçtan dolayı toprağı lanetlemiştir. Raşi'ye göre dünyadaki ilk insanlar, Tanrı'nın toprağa yönelik lanetinden çekindiği için hayvancılıkla uğraşmayı seçmiştir. Ancak bu dönemde insan, henüz et

---

264 Bereşit 3:1-19.

265 **Farsi**, *Bereşit*, s. 25.

266 Bereşit 3:17.

yeme hakkına sahip olmadığı için hayvanların sadece sütünden, yününden ve derilerinden faydalanmıştır.[267]

Tanrı Yahve'nin, tabiatın ve insanın hammaddesi olan toprağı lanetlemesinin sebebi, Onun Âdem'e olan öfkesidir. Bu lanetlenmenin sebebinin Âdem olduğu özellikle vurgulanarak, "*senin yüzünden lanetli olacak*" denilerek, Âdem'den suçluluk duyması ve topraktan çekinmesi beklenmektedir.

Ayrıca Yahudi yorumcular bu anlatımdan hareketle, Eden'de Âdem ve eşinin sadece ağaçların meyvelerinden yemelerine izin verildiğini ve dolayısıyla onların vejeteryan olduğunu söylemektedirler. İnsanların et yemelerine izin verilmesinin, "*Hareketli her canlı size yiyecek olacaktır. (Artık) Size her şeyi, tıpkı yeşillik ve bitkiler gibi verdim. Ancak yine de bir hayvanın etini, o hâla hayattayken yiyemezsiniz*"[268] sözleriyle, Nuh (Noah) döneminde gerçekleştiğini söylemektedirler.[269]

Bu olayın anlatımında, önce Havva'nın ardından Âdem'in yasak meyveden yediği anlatılmaktadır. Daha sonra meyve yemenin etkisiyle kendilerinin çıplak olduklarını anladıkları bildirilmektedir. Yaşanan bu olayların ardından Tanrı Yahve, "*İnsan, iyi ve kötüyü tanıma konusunda bizden biri gibi oldu. Şimdi elini uzatıp Yaşam Ağacı'ndan da (meyve) alması engellenmeli. Yiyip sonsuza kadar yaşayabilir*"[270] diyerek, onları Eden Bahçesinden çıkartır. Tanrı Yahve, Eden'in doğusuna onların tekrar girmesini engellemekle görevli melekler ve ateşten bir kılıç yerleştirir. Tanah'a göre bu müdahalenin sebebi, artık iyi ile kötüyü ayırt edebilen insanın ölümsüzlük ağacından da yiyerek ölümsüzleşmesini ve ruhani varlıklar gibi olmasını engellemektir.[271] Kur'an-ı Kerim'de de şeytanın Âdem'e, "*…sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?*"[272] diyerek Âdem'e ölümsüzlük ağacından (Şecerati'l-Huld) bahsettiği anlatılmaktadır.

Tanah'ın ilk kitabında anlatılan ilk müdahaleler yaratma, yasaklama ve cezalandırma şeklinde gerçekleşmiştir. Bu üçleme, semitik metinlerin her üçünde de biraz farklılıklar olmasına rağmen birbirine benzer ifadelerle anlatılmaktadır. Aslında bu üç müdahale, insanın dünya hayatının 'nasıl' başla-

---

267 **Farsi**, *Bereşit*, s. 53.
268 Bereşit 9:3-4.
269 **Blech**, s. 274.
270 Bereşit 3:22.
271 Bereşit 2:8-25; 3:1-24.
272 Tâhâ 20/120.

dığını dinsel açıdan açıklayan temel bir doktrindir. Evvela insan yaratılmıştır. Daha sonra insan, yaşayacağı bir yurda yerleştirilmiş ancak uyması gereken bir kuralla sınırlandırılmıştır. İnsan, bu sınırı aşıp kuralı çiğnemiş ve yurdundan kovularak sınır dışı edilmiştir. Sınır dışı edilen insan için bugünkü hayatı başlamış olmakta ve yaşamakta olduğu hayatı son bulduğunda döneceği yer, aynı zamanda yaratılışının başlangıcında yaşadığı yer olmaktadır. Dolayısıyla başlangıç, aynı zamanda bitişi de açıklamaktadır.

Yahudilerce apokrif kabul edilen metinlerde anlatılan Âdem ve Havva'nın hayatı hakkındaki bilgilerin ağırlıklı olarak Cennet sonrası dönemi anlattığı ve 'Asli Günah' konusunun anlatıldığı bölümlerde Hristiyanlığa, Helenistik kültüre ve hatta İslami kültüre ait temaların olduğu iddia edilmektedir. Özellikle Şeytan'ın düşüşü ile ilgili anlatılanların Kur'an'da İblis'in Allah'ın huzurundan kovulma nedeni olarak Âdem'e secdeyi reddetmesi anlatımıyla benzeştiği ifade edilmektedir.[273]

Tanah, Cennet'ten çıkartılan insanın yeryüzündeki yeni hayatında, Tanrı Yahve'nin müdahalelerinden bağımsız kalamayacağını vurgulamak için insan türüne yeryüzünde yapılan ilk müdahaleyi anlatmaktadır. Tanah'a göre Cennet'ten çıkarılan insan, yeryüzünde serbestçe dolaşmasına izin verilemeyecek kadar tehlikeli bir türdür. Tanah'ta ilk insanların Cennet'ten çıkartıldıktan sonra yeryüzüne dağıtılması ile ilgili verilen bilgilere göre insanın potansiyelinin endişe verici olduğu anlaşılmaktadır.

Tanah'ın anlatımına göre Cennet'ten çıkarılan insanlar, başlangıçta aynı dili konuşup aynı kelimeleri kullanmaktadır. Bu insanlar, doğuya doğru göçerken Şinar bölgesinde bir ova bulup oraya yerleşirler ve birbirlerine, "*Gelin kendimize bir şehir ve başı gökyüzüne erişen bir kule inşa edelim… Böylece tüm yeryüzüne dağılmayız*" derler. Tanrı Yahve, insanların yaptığı kent ile kuleyi görmek için aşağıya iner. İnsanların tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarını gören Tanrı Yahve, "*Gelin inelim ve orada dillerini karıştıralım. Öyle ki, kimse bir diğerinin dilini anlayamayasın*" der. Böylece insanlar Tanrı Yahve tarafından yeryüzünün farklı bölgelerine dağıtılarak inşaatı başlanan kentin ve kulenin yapımı durdurulur. Tanrı Yahve tarafından bütün insanların dilinin bu kentte karıştırılmış olması ve insanların yeryüzünün

---

[273] Cengiz **Batuk**, "Âdem ve Havva'nın Kitabı: Eski Ahit Apokrifasında Âdem ve Havva'nın Hayatı", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt 5, sayı 10, s. 59-62.

dört bucağına bu kentten dağıtılmış olmasından dolayı kentin adına 'kargaşa' anlamına gelen 'Babil' ismi verilir.[274]

Bu müdahalenin amacı, insanın Cennet'te iken yediği yasak meyvenin etkisi ile başladığı bilgelik yolundaki seyrini ikinci kez yavaşlatmaktır. İlkinde, iyi ile kötüyü ayırt edebilir hale gelen insanın ölümsüzlük ağacından da yiyerek ölümsüzleşmesinin engellenmesi gerçekleştirilmiştir.[275] İkincisinde ise dünyada aynı dili konuşan insanların birlik hâlinde olmaları, Tanrı Yahve'nin gözünde tehlikeli bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve insanların birlikteliği dağıtılmıştır. Burada görülen tanrı tiplemesi, mutlak güç sahibi olarak müdahale eden müdahaleci tanrı tiplemesinden ziyade insanın güç kazanmasından hoşnut olmayan ve insanın gelişmesini engelleyen, mücadeleci tanrı tiplemesine daha yakın gözükmektedir.

İnsanların tek bir dili konuşuyor olmasının sakıncalı görüldüğüne dair Sümer Mitolojisinde, Hava Tanrısı Enlil'e halkın tek bir lisanda ibadet etmesinden dolayı kıskançlık duyan Bilgelik Tanrısı Enki'nin, insanların arasına çeşitli diller koyarak aralarının açılmasını sağladığı anlatılmaktadır.[276] Ancak, Babil şehrine dışarıdan getirilen esirler ve işçiler sebebiyle şehrin kozmopolit bir yapıya bürünmüş olması, bu sebeple de şehirde pek çok dilin konuşuluyor olması ihtimali de bulunmaktadır.[277] Sonuç olarak, Ortadoğu toplumlarında, insanların birlik ve beraberlik içerisinde yaşamalarının, bir güç getirisi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

1.1.2.2. Yeni Ahit'te Cennet'ten Çıkarma

Hristiyanlar, Âdem ve Havva'nın Aden Bahçesi'nden atılmasını, Tanrı'nın varlığının yakınlığının tadını çıkaramamak şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu olay yüzünden Tanrı'nın insanla ilişkisinin sonunun gelmediğini ancak büyük ve dramatik bir değişikliğin gerçekleştiğini söylerler. Asli Günah sebebiyle, insanın yaratılışı esnasında Tanrı ile insan arasında kurulan özel ilişkinin artık sadece Tanrı ile kendisini tanıtmayı seçtiği insanlar arasında mümkün olacağını belirtirler.[278] Hristiyan eskatolojisine göre Cennet, İsa

274 Bereşit 11:1-9.

275 Bereşit 3:22.

276 M. İlmiye **Çığ**, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s. 34.

277 Erdem **Sargon**, "Babil", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1991. C. 4, s. 392-395.

278 T. Desmond **Alexander**, *Aden Bahçesinden Vaat Edilen Topraklara Pentatuka Giriş*, Gerçeğe Doğru Kitapları yay., İstanbul 2012, s 69-70.

Mesih ile birlikte ebedi yaşamı, Tanrı'yı olduğu gibi yüz yüze görmeyi, ebedi sevgi ve yaşam birliğini ifade etmektedir. Hristiyan inancına göre tekrar Cennet'e giriş, İsa Mesih'in ikinci gelişi, ölüleri ve dirileri yargılamasıyla başlayacak 1.000 yıllık dönem sonrasında, yeryüzünün tamamen yok edilmesinin ardından İsa Mesih ve inananlarının Cennet'e yükseltilmesiyle gerçekleşecektir.[279]

Yeni Ahit'in başlı başına bir kozmogonisi yoktur. Yeni Ahit, Tanah'ın kozmogonisini temel alarak kendi teolojisini oluşturmuştur. Yeni Ahit, insanın Cennet'ten çıkarılması olayını, Tanah'taki bilgileri olduğu gibi kabul ederek anlatır. Ancak bu olayı yorumlayan Pavlus, Yeni Ahit'te yeni bir doktrin oluşturmuştur.

Pavlus'a göre Cennet'ten çıkarılma olayı, insanın kendisine yasaklanan ağacın meyvesinden yemesinden dolayı gerçekleşmiştir. Bu yüzden bütün insanlar suçludur[280] ancak kadın daha suçludur. Üstelik ilk yaratılan Âdem'dir. Ayrıca yılan tarafından aldatılan da Âdem değil kadındır. Bu yüzden kadının erkeğe egemen olması yasaklanmıştır.[281] Pavlus'un sözlerini Hristiyan dünyasında ilk kez sistematik bir şekilde sunan kişi, Augustin (MS.354-430) olmuştur. Augustin, bütün insanlığın günahkâr olduğunu ve bu günahın kefaretinin ödenmesi gerektiğini, İsa Mesih'in çarmıha gerilmesiyle de bu kefaretin gerçekleştiğini savunmuştur.[282] Hristiyan inancına göre tüm insanların bireysel doğasını kapsayan evrensel ve ortak insan doğası bir şekilde Âdem'de bulunmaktadır. Dolayısıyla Âdem günah işlediğinde bütün erkek ve kadınlar Onun eylemine katılmış olmaktadır.[283]

Yeni Ahit'te Cennet'ten çıkarılma hakkında verilen bilgilerden daha da önemli olanı, bu bilgiler ışığında Yeni Ahit'in ortaya koyduğu doktrindir. Bu bilgileri esas alan Yeni Ahit, kadın ile erkeğin konumunu belirler. Kadın, erkekten sonra yaratıldığı için ve Yılan tarafından aldatıldığı için erkeğin ege-

---

279 **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 88.

280 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19.

281 Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 2:8-15.

282 **Augustinus**, *İtiraflar*, (Çev. Dominik Pamir), (Web Sayfası: http://www.meryemana.net, Erişim Tarihi: Haziran 2018), s. 41-42.; E. B. **Pusey**, *The Confessions of S. Augustine*, Oxford, 1838, p. 76, 322-323; Philip **Schaff**, *St. Augustin's City of God and Christian Doctrine*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf102.html, accessed: July 2017), p. 468,474-475; Salih **Akdemir**, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. İsa*, Kuramer Yay., İstanbul 2016, s. 142-150.

283 **Milne**, s. 100-104.

menliğini tanımak zorundadır.[284] Ancak Calvin, öncelik sıralamasının her zaman üstünlük ifadesi olmadığını savunur ve bu görüşünü, Vaftizci Yahya'nın İsa Mesih'ten önce gelmiş olmasına rağmen İsa Mesih'ten daha üstün olmayışı ile açıklar. Ardından Calvin, Havva'nın hem Yaratılıştaki sonralığına hem de günahkârlıktaki önceliğine vurgu yaparak kadının erkeğe egemen olmasına izin vermediğini söyleyen Pavlus'un sözlerini aktarır.[285]

Hristiyanlar, Babil Kulesi olayı hakkında anlatılanların insan varoluşunun çatışan iki yönüne ışık tuttuğunu söylerler. İlkini, insan türünün muhteşem şeyleri başarma kapasitesi olarak açıklarken ikincisini de Tanrı'nın mutlak yetkisini reddettikleri zaman insan türünün kapıldığı büyük kibir olarak açıklarlar.[286]

1.1.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Cennet'ten Çıkarma

Kur'an-ı Kerim'de de Tanah'ta anlatıldığı gibi Âdem ve eşinin yaratıldıktan sonra Cennet'e yerleştirildiği ve burada bulunan bir ağacın meyvesinin kendilerine yasaklandığı anlatılır. Şeytanın kendilerini ayartması neticesinde kendilerine yasaklanan ağacın meyvesinden yiyen ve böylece Cennet'ten kovulan insan türü için Dünya hayatı başlar. Böylece insan türü birbirine düşman olarak, bir süreliğine yeryüzünde yaşamak zorunda bırakılır. İnsan türü için yeryüzündeki hayat sürerken, Allah tarafından insanlara uyarıcılar gönderileceği ve uyarıları dinleyenlerin kurtulacakları bildirilmektedir.[287]

Mukatil (MS.767), Cennet'ten çıkarılanların Âdem, Havva ve İblis olduğunu söyler.[288] Aynı şekilde Taberi (MS.839-923), Cennet'ten çıkarılanların arasına Tanah'ın anlatımında yer alan Yılan'ı da ekler.[289] Ayrıca Taberi, Allah tarafından uyarıcılar gönderileceği ve uyarıları dinleyenlerin kurtulacakları ifadesinin bu dört kişi (Âdem, Havva, Yılan ve İblis) için söylendiğini ancak hitabın dolaylı olarak bütün kullar için geçerli olduğunu söyler.[290] Şii ekolün

---

284 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:9.

285 John **Calvin**, *Commentary on Timothy, Titus, Philemon*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom43.html, Date accessed: July 2017), p. 37-38.

286 **Alexander**, s. 26.

287 Bakara 2/29-39.

288 **Mukatil** İbn Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, İşaret Yay., Tah. Dr. Abdullah Mahmud Şehhate, (Çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul 2006, C. 1, s. 72.

289 Abdullah **Aydemir**, *Tefsirde İsrailiyyat*, DİB Yay., Ankara 1992, s. 253-256.

290 **Taberi**, Ebu Cafer, Muhammed İbn Cerir, *Taberi Tefsiri*, (Çev. Kerim Aytekin, Hasan Karakoyun), 9 Cilt, Hisar Yay. 2013, C. 1, s. 193.

temsilcilerinden Tabatabai (MS.1902-1981), 'yılan' ve 'tavus' kuşunun, Âdem ve eşini yoldan çıkarma konusunda, İblis'e yardımcı olduklarına dair rivayetler olduğunu ancak bunlara itibar edilmemesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca Tabatabai, metinde geçen "in oradan" ifadesinin zamirinin 'gök'le bir ilgisi olmadığını, 'meleklerin arasından çıkışın' veya 'inişin' kastedilmiş olabileceğini söylemektedir.[291]

Şeytanın melekliği konusunda veya Âdem ile Havva'yı yılanın karnına giren şeytanın kandırdığına dair bilgiler ile ilgili, Cennet'te Şeytan-Âdem-Havva arasında geçen olaylarla hakkında pek çok Müslümanın farkında olmadan, Yahudi-Hristiyan kültürünün öğretisini kabullendiği hatta bunun da ötesinde başka din ve kültürlerdeki dinsel ve mitsel inançları benimsediği ifade edilmiştir.[292]

Kur'an-ı Kerim'de, İnsanlığın Cennet'ten kovulduktan sonra başlayan Dünya hayatı, başlangıçta aynı dili konuşan tek bir toplum şeklinde anlatılmaktadır. Ancak gönderilen elçiler yüzünden farklı toplulukların ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.[293] Allah'ın dilemesi hâlinde insanların dünya hayatında da tek bir topluluk olarak varlıklarını sürdürmelerinin mümkün olabileceği belirtildikten sonra,[294] insanların farklı topluluklar hâlinde dağıtılmalarının, sınavlarının bir gereği olduğu vurgulanmıştır.[295]

Kur'an-ı Kerim'e göre insan türü, yaratılışının başlangıcında Cennet'te yaşaması için yaratılmış ancak itaatsizliği sebebiyle Cennet'i kaybetmiş ve dünyadaki yaşamında gayret edip çalışarak Cennet'i tekrar kazanmak zorunda kalmıştır. İnsan, dünya hayatında Allah'a olan inancını ve itaatini ispat ederek tekrar Cennet'e girdiğinde bu sefer Cennet'te ebediyen kalacaktır.[296]

1.1.3. Antlaşma Yapma

Tanah ve Yeni Ahit'teki antlaşma olgusu, karşılıklı taahhütler çerçevesinde uyulması gereken kuralları her iki tarafın da (Tanrı-insan) kabul etmesi

---

291 Muhammed Hüseyin **Tabatabaî**, *El-Mîzân Fî Tefsîr-il Kur'ân*, (Çev. Vahdettin İnce), Kevser Yay., (Web Sayfası: http://www.caferilik.com, Erişim Tarihi: Temuz 2017), C. 1 s. 228-231.

292 Hakkı Şah **Yasdıman**, "Yılan, Havva, Âdem Arasında Geçen Olaylara İslam ve Yahudiliğin Bakışı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, 2011, s. 28.

293 Bakara 2/213.

294 Hûd 11/118.

295 Mâide 5/48.

296 Âl-i İmrân 3/136,198; Nisâ 4/57,122; Mâide 5/118; Tevbe 9/22,77; İbrahim 14/23.

anlamında kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise insandan bahsederken genel olarak ahit almak yani insandan söz almak şeklinde kullanılmaktadır.[297] Ancak Kur'an-ı Kerim'de, İsraillilerden bahsedilirken "*Ey İsrail oğulları, size bağışladığım nimetimi hatırlayın ve ahdime bağlı kalın ki ben de ahdinize bağlı kalayım*" denilerek, karşılıklı taahhütlere işaret edilmektedir.[298] Mukatil ve Taberi, Allah'ın İsraillilerden aldığı sözün, İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed geldiğinde, onların iman etmeleri konusunda olduğunu, Allah'ın İsraillilere verdiği sözün de, İsraillilerin günahlarının bağışlanması ve onların Cennet'e girmeleri anlamına geldiğini söylemektedirler.[299]

Tanrı Yahve ile İbrahim peygamber arasında başlayan antlaşmalar, önceleri sadece peygamberlerle yapılıyorken, Musa peygamber döneminden itibaren bizzat İsrail halkının da iştiraki ile devam etmiştir. Önceleri, İbrahim peygamber ve daha sonra da İshak ve Yakup dönemlerinde, peygamber dışında hiç kimseyle muhatap olmadan, sadece peygamberler ile antlaşmalar yapılıyorken,[300] Musa peygamber döneminde, "*sana bulutun en yoğun bölümünde geleceğim. Bu sayede halk (Ben) seninle konuşurken duyacak. Sana da ebediyen inanacaklar*"[301] denilerek, bizzat halkın da antlaşmaya katılımı ve kutsalın tezahürüne tanıklığı sağlanmıştır.

İsraillilerin, Tanrı ile ataları arasında ahit (antlaşma) yapılmış olduğuna inanmaları, İsraillilerin 'seçilmiş millet' olduklarına dair taşıdıkları inancın temelini oluşturur. Bu yüzden çocuk sahibi olmak ve çoğalmak, 'seçilmiş milletin' saflığını korumak için her Yahudinin yerine getirmesi gereken bir görev hâlini almıştır. Sadece İsrailli kadınlarla evlenmek (Endogami), çocuk sahibi olmak için çok eşlilik yapmak, çocuk doğuramayan kısır kadını boşamak, çocuğu olmadan ölen erkeğe varis bırakmak için yenge ile kayınbiraderin evlendirilmesi (Yibum) gibi uygulamalar, 'seçilmiş milletin' saflığını korumak ve devamını sağlamak için her Yahudinin uyması gereken dini bir emir (mitsva) olarak kabul edilmiştir.[302]

Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim, İsraillilerin antlaşmaya bağlı kalmadıkları için Tanrı Yahve'nin ulusu olmaktan çıkarıldıkları inancını, kendi varlıkları-

---

297 Bakara 2/84; Âl-i İmrân 3/81,187; Mâide 5/12,14; Ra'd 13/25; Yasin 36/60.
298 Bakara 2/40.
299 **Mukatil**, C. 1, s. 73; **Taberi**, C. 1, s. 195-197.
300 Bereşit 17:4-11.
301 Şemot 19:1-9.
302 Salih **Çinpolat**, "Yahudilikte Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi", *Dini Araştırmalar*, Cilt 20, Sayı 51, 2017, s. 137.

nın çıkış sebebi olarak gösterirler. Yeni Ahit İsraillilere, "*Tanrı'nın egemenliği sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştiren bir ulusa verilecek*"[303] diyerek, İsrailllilerin Tanrı Yahve'nin ulusu olmaktan çıkarıldığını söyler. Ancak yine Yeni Ahit, "*İsraillilerden bir bölümünün yüreği, öteki uluslardan kurtulacakların sayısı tamamlanıncaya dek duyarsız kalacaktır. Sonunda bütün İsrail kurtulacaktır. Yazılmış olduğu gibi: Kurtarıcı Siyon'dan gelecek, Yakup'un soyundan tanrısızlığı uzaklaştıracak*"[304] diyerek, İsraillilerin ileride yine özel konumlarına kavuşacaklarını söylemektedir.

Kur'an-ı Kerim, "*Ant olsun ki biz, İsrailoğullarını, bilerek bütün milletler üzerine seçip tercih etmiştik*"[305] diyerek, İsraillilerin seçilmişliğine vurgu yapmaktadır. İbn Kesir, Kur'an-ı Kerim'de geçen İsraillilerin üstünlüğü konusuyla ilgili olarak, İsraillilerin sadece yaşadıkları dönemdeki insanlara oranla üstün oldukları yorumunu yapmıştır.[306] Ayrıca Kur'an-ı Kerim, İsraillilerin Allah'ı gereği gibi tanımadıklarını[307] ve kendileriyle yapılan antlaşmayı bozduklarını söyleyerek,[308] bu üstünlüklerini yitirdiklerini haber vermektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, "*…yerlerine bunları inkâr etmeyen bir milleti getirmişizdir*"[309] denilerek, Müslümanların İsraillilerin yerine seçildikleri söylenmektedir. Ancak Allah'ın, "*…eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir*"[310] sözü ile Müslümanların seçilmişliğinin sonsuza dek sürmeyeceği ve bu durumun Allah'a itaat şartıyla kayıtlı olduğu hatırlatılmaktadır. Ayrıca "*…yarattıklarımızdan, daima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet bulunur*"[311] sözleri ile antlaşmaya uyacak bir milletin daima var olacağı vurgusu yapılmaktadır.

Tanah ve Yeni Ahit'te insanlarla Tanrı arasında yapılan antlaşmalar, insan kanının akıtılmasıyla gerçekleşmiştir. Tanah'ta, İbrahim peygamber döneminde antlaşmanın sünnet derisinin (prepisyum) kesilmesi ile gerçekleşmesi gerektiği anlatılmaktadır. Tanah, "*Sizinle ve ardından gelecek çocuklarınla aramdaki, korumanız gereken Antlaşmam şudur: İçinizdeki her erkeği sünnet edeceksiniz.*

---

303 Matta 21:43.
304 Pavlus'tan Romalılara Mektup 11:25-26.
305 Duhân 44/32.
306 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, C. 13 s. 7188-7193.
307 En'am 6/91.
308 Enfâl 8/56.
309 En'am 6/89.
310 Muhammed 47/38.
311 A'raf 7/181.

Fazlalık derinizi keseceksiniz. (Bu,) Sizinle aramdaki antlaşmanın işareti olacak… Fazlalık derisini kesmeyen sünnetsiz bir erkeğin canı, halkının arasından kesilecektir. (çünkü) antlaşmamı ihlal etmiştir"[312] denilerek, Tanrı Yahve ile yapılan antlaşmanın işareti sünnet derisinin kesilmesi olarak açıklanmıştır. Yeni Ahit'te ise İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi sayesinde Tanrı Yahve ile insanlar arasında yeni bir antlaşmanın yapıldığı savunulmaktadır.[313] Dolayısıyla her iki antlaşma da kanla imzalanmış olmaktadır.

İlerleyen dönemlerde bu ritüele, kurban kanı da eşlik eder. Musa peygamber dağa çıktığı zaman, dağın eteğinde bir sunak kurup, İsrail halkının on iki oymağını simgeleyen on iki taş sütun diker. Sonra İsrailli gençler, yakmalık sunular ve esenlik kurbanları keserler. Musa peygamber, kanın yarısını leğenlere doldurup, öbür yarısını Sunak'ın üzerine döker. Musa peygamber leğenlerdeki kanı da halkın üzerine serperek, "*Bu, Tanrı'nın sizinle, tüm bu sözler üzerine yapmış olduğu antlaşmanın kanıdır*"[314] diyerek, sünnetin yanında kurban kanının da antlaşmayı ifade ettiğini belirtir.

Musa peygamberin ölümünden sonra, İsraillilerin başına geçen Nun oğlu Yeşu döneminde de Tanrı Yahve, İsraillilerin eski usulde olduğu gibi taş bıçakla sünnet edilmesini ister. Çünkü Mısır'dan çıkan İsrailliler sünnetlidir, ancak yolda doğan erkek çocuklarından hiçbiri sünnet olmamıştır.[315] Mısır'dan çıkan nesil, sürekli şikâyet etmeleri ve sadakatsizlik göstermeleri sebebiyle Tanrı Yahve tarafından vaat edilen toprakları görememekle cezalandırılmış ve kırk yıl çölde dolaştırılmıştır.[316] Çölde doğan ve sünnetsiz olan çocukların Nun oğlu Yeşu tarafından sünnet edilmesi, cezalı olan neslin ve dolayısıyla da çekilen cezanın bittiğini göstermektedir. Çocukların sünnet edilmesiyle de antlaşma tazelenmiş olmaktadır.[317]

Yeni Ahit ise mevcudiyetini, Âdem ile Havva'nın işlediği ilk günah sebebiyle bütün insanlığın suçlu olduğu, bu suçun bağışlanması için de Tanrı'nın, oğlu İsa'yı insan suretinde dünyaya göndererek kurban ettiği, böylece insanlığın affedildiği ve Tanrı ile insanlık arasında yeni bir antlaşma yapıldığı inancına bağlar.[318]

---

312 Bereşit 17:10-14.

313 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19; 7:1-25; 8:1-4; Pavlus'tan Titus'a Mektup 2:14.

314 Şemot 24:1-8.

315 Yeşu 5:2-8.

316 Bamidbar 14:33-34.

317 Herbert **Danby**, *The Mishnah Translated from The Hebrew with Introduction and Brief Explanatory Notes*, Oxford University Press, New York 1933, p. 496.

318 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:6-9; 8:1-4.

Yeni Ahit, İsa Mesih'in "*bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır*"[319] sözlerini aktararak, Tanrı ile yapılan antlaşmalarda, atılacak imzanın mürekkebinin kan olduğunu belirtmektedir. Jamieson, bir Hristiyanın kendi kurtuluşunun bedavaya geldiğini düşünmesinin yanlış olduğunu belirttikten sonra, kurtuluşun bedelinin İsa Mesih'in kanıyla ödenmiş olduğunu vurgular.[320] İsa Mesih'in ölümü ve daha sonra da dirilmesini, ölüme karşı kazanılmış bir zafer olarak görmekte olan Hristiyanlara göre İsa Mesih, halen Babası Tanrı'nın sağında oturup krallığını kurmak ve zaferini ilan etmek için beklemektedir.[321]

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın Âdemoğullarından söz almasından,[322] insanların birbirleriyle olan ilişkileri konusundaki antlaşmalardan[323] ve Allah ile İsrailliler arasında yapılmış olan bir antlaşmadan bahsedilmektedir.[324] Mukatil, buradaki antlaşma hakkında, İsraillilerin yalnızca Allah'a ibadet etmeleri ve Hz. Muhammed dâhil bütün peygamberlere ve ilahi kitaplara iman etmeleri hâlinde, Allah'ın onların günahlarını bağışlayıp onları Cennet'e koyacağına dair söz verdiğini söylemektedir.[325]

Semitik metinlerin her üçünde de Tanrı-insan arası ilişkilerde antlaşmaların yapıldığı, bu antlaşmaların karşılıklı hak ve sorumluluklar doğurduğu anlatılmaktadır. Ayrıca her üç semitik metinde de, İsrailliler ile Tanrı arasında yapılan özel bir antlaşmadan bahsedilmektedir. Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim, İsrailliler ile yapılan özel antlaşmanın yanı sıra kendi mesajlarının bütün insanlığa yönelik olduğunu ifade etmektedir.[326] Bu durum, milli karakter taşıyan Tanah'ın ardından gelen diğer metinlerin evrenselleşmeye başladığını göstermektedir.

Tanrının İnsan ile yaptığı antlaşmanın dışında insanların birbirleriyle yapmış oldukları antlaşmalar da vardır. Tanah, İsraillilerden yaptıkları antlaş-

---

319 Matta 26:28; Markos 14:24; Luka 22:20.

320 Robert **Jamieson**, "*Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*", (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/jamieson/jfb.html, Date accessed: July 2017), p. 2367.

321 Albert **Houtin**, "Hristiyanlığın Kısa Tarihi", (Çev. Abdurrahman Küçük), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, Ankara 1982, s. 438.

322 A'râf 7/172.

323 Enfâl 8/58; Tevbe 9/4,12-13; Nahl 16/91.

324 Bakara 2/40,100; Enfâl 8/56; Âl-i İmrân 3/77; Mâide 5/12; Tevbe 9/77.

325 **Mukatil**, C. 1, s. 73-74.

326 Elçilerin İşleri 28: 28-29; Pavlus'tan Romalılara Mektup 3:29; 11:11; Pavlus'tan Efeslilere Mektup 3:3-6; A'râf 7/158; Sebe 34/28.

malara sadık kalmalarını ister. Yeşu'nun döneminde İsrailliler, Eriha ve Ay kentlerini ele geçirir.[327] Sıranın kendilerine gelmesinden çekinen Givon halkı, Yeşu ile antlaşma yapmak istediklerini söyler. Tanah'ın anlatımına göre İsrailliler, Tanrı Yahve'ye danışmadan Givon elçilerinin sunduğu yiyecekleri alır ve Yeşu da onları sağ bırakacağına dair söz vererek antlaşmayı kabul eder. İsrail halkı yapılan antlaşmanın geçersiz sayılmasını ister. Ancak Yeşu, Tanrı Yahve adına verilen sözden dolayı antlaşmanın bozulamayacağını söyler.[328]

Her üç semitik gelenekte de şehitlik kavramı bulunmakla birlikte, gerekmedikçe savaş yasaklanmakta ve barış esas alınarak, karşı tarafla antlaşma yoluna gidilmesi öncelikli tutulmaktadır.[329] Kur'an-ı Kerim'de, Müslümanların yaptıkları antlaşmalara bağlı kalmak zorunda oldukları[330] sadece karşı tarafın antlaşmayı bozması hâlinde bu mecburiyetin sona ereceği söylenmektedir.[331] Yahudiler için savaşın seçilmiş bir halkın ülkesi ve Tanrısı için dövüşmesi anlamına geldiği, Müslümanlar için savaşın diğer uluslarla kaynaşmak ve yayılmak için bir araç olarak görüldüğü ve Yahudiler için savaşın sadece vaat edilmiş topraklarla sınırlı olduğu Hristiyanlar ve Müslümanlar içinse savaşın, bütün dünyayı kapsadığı yorumları yapılmıştır.[332]

Her üç dinde de Tanrıyla antlaşma sayılmasa bile Ona bağlılığı ifade etmek anlamına gelen bir ritüel vardır. Yahudiler için bir hayat düsturu sayılan ve ezberden okunma kuralları Talmud'da açıklanan, Shema Yisrael (İşit İsrail) duası,[333] Tanrı Yahve'nin mutlak birliğini ifade etmektedir. Bir Yahudinin amentüsü diyebileceğimiz bu söz, çocuk konuşmaya başladığında ona öğretilen ilk dua, ölüm döşeğindeki bir Yahudinin ağzındaki son sözdür.[334] Aynı formda, Hristiyanların inançlarını ikrar ettikleri kredo'su[335] ve Müslü-

---

327 Yeşu 8:1-29.

328 Yeşu 9:1-27.

329 Kadir **Albayrak**, "Barış ve Şiddet Karşısında Dinlerin Tutumu", *Prof Dr. Harun Güngör Armağanı*, Haz. Mustafa Argunşah, Mustafa Ünal, Kesit Yay. İstanbul 2010, s. 76-79.

330 Nahl 16/91 Tevbe 9/4.

331 Tevbe 9/12,13; Enfâl 8/58.

332 Jacques G. **Reulland**, *Kutsal Savaşlar Tarihi*, (Çev. Teoman Tunçdoğan), İletişim Yay., İstanbul 2004, s. 16,53.

333 Moses **Schwab**, *The Talmud of Jerusalem*, Published By Williams and Norgate, London 1886, Vol 1, p. 1-3; Michael **Rodkinson**, *New Edition of The Babylonian Talmud Original Text, Edited, Corrected, Formulated and Translated into English*, Revised By. Rev Isaac M. Wise, New Talmud Publishing Company, New York 1896, Vol., I, p. 14,255.

334 **Yasdıman**, s. 108.

335 **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 57.

manların amentüsü vardır.[336] Bu sözlerin sürekli tekrarlanmasının istenmesi, antlaşmanın hatırlanmasını sağlamak içindir.

1.1.3.1. Tanah'ta Antlaşma Yapma

Tanah'ta, detaylı bir şekilde açıklanan ilk antlaşma Avram karakteri ile Tanrı Yahve arasında yapılmıştır. Ancak antlaşma yapıldığı dönemde İbrahim peygambere henüz yeni ismi verilmemiş olup o dönemdeki adı Avram'dır. Antlaşma, karşılıklı taahhütler belirtmekten ziyade Tanrı Yahve'nin Avram'a vaat ettiği büyük ulus ile ilgili müjdeler hakkında bilgi vermesinden ibarettir. Tanah'ta daha sonraki dönemlerde de, Tanrı Yahve'nin peygamberler ve hükümdarlarla yapmış olduğu antlaşmalarda, vaat eksenli antlaşmalar devam etmektedir.[337]

Tanah'ın ana mesajı, bir toplum oluşturmak için bireylerin kurallara itaat etmesinin gerekliliği üzerine kuruludur. Bu sebeple, Tanrı Yahve ile İsrailliler arasındaki asıl antlaşma, İsraillilerin Tanah'ın hükümlerine itaat etmesi hâlinde, Tanrı Yahve'nin onları dünyada rahat yaşatması, aksi hâlde İsraillilerin rahat yüzü görmemeleri temeline dayanmaktadır. İsrailliler Tanrı Yahve'ye isyan ettikleri takdirde, düşmanları onlara saldıracak veya İsrailliler hastalık, kıtlık, kuraklık gibi afetlerle karşılaşacaklardır. Tersten bakıldığında da bu felaketlerle karşılaşan bir toplum, kendilerine tanrısal bir müdahalenin yapıldığını düşünerek Tanrı Yahve'ye daha çok bağlanacaktır. Her iki durumda da toplumsal yapı ve kültür korunmuş olacaktır.

İsraillilerle Tanrı Yahve'nin yapmış olduğu antlaşmanın riti, kurban sunma ve sünnet olmaktır. Eğer İsrailliler, antlaşmaya uyarlarsa Tanrı Yahve onlara yardım edecek ve savaşlardan muzaffer olarak çıkacaklardır.[338]

Ayrıca diğer uluslarla savaşılması, araya düşmanlık girmesi hâlinde Tanah, İsraillilerin düşmanlarına karşı galip geldiğinde, onları tamamen yok etmelerini istemektedir. Onlarla evlilik bağı kurulması da dâhil her tür yakınlaşmayı yasaklayan Tanah, bu yasağa sebep olarak, İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk ederek diğer ulusların tanrılarına tapınacak olmaları ihtimalini göstermektedir.[339]

---

336 Yusuf Şevki **Yavuz**, "Amentü", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 3, Ankara 1991, s. 28-30.
337 Devarim 6:10-19; 7:12-26.
338 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 197-200.
339 Devarim 7:2-4.

1.1.3.1.1. Avram, İshak ve Yakup İle Yapılan Antlaşma

Tanah'ta, Avram ile yapılan antlaşma hakkında bilgi veren metinlerde, Avram'ın bu antlaşma dolayısıyla ne gibi sorumlulukları olduğundan bahsetmek yerine, elde edeceği menfaatler anlatılmaktadır. Tanrı Yahve, "*Gözlerini kaldır ve bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bak. Çünkü gördüğün tüm bu ülkeyi sonsuza kadar sana ve soyuna vereceğim. Soyunu toprağın tozu gibi yapacağım*" diyerek, antlaşma yaptığı Avram'a, vereceğini vaat ettiği toprakları anlatır ve soyunu çoğaltacağını söyler. Bunun üzerine Avram, çadırını söker Hevron'daki Mamre Meşeliğine yerleşip orada Tanrı Yahve için bir sunak yapar.[340]

Tanah, sadece Tanrı Yahve'nin vaadini aktarır fakat Avram'ın ne yapması gerektiği konusunda bilgi vermez. Daha sonra Avram, ikinci kez Tanrı Yahve'nin hitabına muhatap olur. Tanrı Yahve, Avram'a, "*Korkma Avram! Ben sana kalkanım. Ödülün çok büyüktür*" der. Avram, kendisine mirasçı olacak bir erkek çocuk sahibi olamadığından, mirasının baş hizmetkârı olan Şamlı Eliezer'e kalacak olmasından şikâyet eder.[341] Tanrı Yahve, "*Mirasçın o olmayacak! Sana ait olanı, senin vücudundan çıkacak biri miras alacak*" diyerek Avram'ı teselli eder. Daha sonra Avram'a zürriyetinin yıldızlar kadar çok olacağı müjdesini verir. Avram'ın bu ödülü hak edecek nasıl bir davranışta bulunduğu konusunda Tanah, ayrıntılı bir bilgi vermemekle birlikte, bunun sebebinin Avram'ın Tanrı Yahve'ye iman etmesi olduğunu söyler.[342]

Avram, bu müjdenin nasıl gerçekleşeceğini sorar ve gerçekleşeceğine dair kanıt ister. Tanrı Yahve, Avram'dan bir düve, bir keçi, bir de koç getirmesini ve hepsini ortadan kesip parçaları birbirine karşı dizmesini ister. Avram, söyleneni yapar ve ardından derin bir uykuya dalar. Tanrı Yahve, Avram'a gelecekte olacak olayları anlatmaya başlar: "*Güneş batarken Avram trans hâline girdi. (Tanrı) Avram'a "Şunu iyi bil ki, soyun, kendilerine ait olmayan topraklarda 400 yıl boyunca yabancı olacak. Onlara kölelik edecekler ve onlara eziyet edecekler Ancak Ben, onların kölelik edecekleri ulusu da yargılayacağım ve bunun ardından (çocukların, oradan) büyük bir servetle çıkacaklar. Sen ise huzur içinde atalarına katılacak ve iyi bir yaşlılık sonucunda gömüleceksin. Buraya (ancak) dördüncü nesil*

340 Bereşit 13:14-18.

341 James **Hastings**, *Dictionary of The Bible*, (Web Page: http://www.archive.org/details/cu31924029271223, Date accessed: July 2017), p. 215.

342 Bereşit 15:1-6.

dönecek; zira Emoriler'in günah sınırı bu zamana kadar tamamlanmayacak" denilir ve ardından Tanrı Yahve'nin Avram'la yaptığı antlaşma anlatılır "*Mısır'daki Nehir'den, büyük nehre 'Fırat Nehri'ne kadar olan bu ülkeyi senin soyuna verdim*" diyerek Tanrı Yahve, vaadini açıklar.[343]

Tanrı Yahve, bahsettiği şeylerin gerçekleşmesi için Amorlular'ın (Emoriler) yapmış oldukları kötülüklerde bir eşiği aşmaları gerektiğinden bahseder. Bu durum ilginçtir. Zira müdahalenin merkezinde daima İsrailliler varken bu noktada Avram'a vaat edilen şeylerin gerçekleşmesi, aslında Amorlular'ın cezalandırılması için bir müdahale gibi görünmektedir.

İlerleyen bölümlerde Tanah, Avram ile yapılan antlaşma hakkında, daha detaylı bilgiler verir ancak bu defa, "*… Artık 'Avram' diye çağrılmayacaksın. İsmin 'Avraam' olacak çünkü seni birçok milletin babası yaptım. Seni çok, ama çok verimli kılacağım ve seni uluslar hâline getireceğim… Hem senin Tanrın olacağım, hem de ardından gelecek çocuklarının*"[344] denilerek, artık Avram ismi yerine İbrahim (Avraam) ismi kullanılır. 'Avram' kelimesi, İbrahim'in doğduğu yer olan Aram'a nispetle verilmiş bir isim olup 'Aramlıların babası/lideri' anlamına gelmektedir. 'Avraam' kelimesi ise 'Umumun, kalabalıkların, milletlerin babası' anlamına gelmektedir.[345] Tanah, Avram'ın adını İbrahim olarak değiştirerek psiko sosyal bir müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale, sadece metnin yazıldığı dönemde etkili olmakla kalmayıp aynı zamanda kuşaklar boyu etkisini sürdürecek bir müdahaledir. İsim değiştirme müdahalesi, bir kişiden bir millet çıkarma sürecinin ilk adımıdır.

Tanrı Yahve'nin Avram ile yaptığı ilk antlaşma, bir aileden bir millet çıkartma ve o insanları diğer insanlardan soyutlayarak tamamen kapalı bir toplum oluşturma müdahalesi için gerekli olan mitoloji ve teolojinin temelini oluşturmuştur.[346] Antlaşmanın belirtisi olarak sadece İsrail halkının erkeklerinin sünnet olması, onların yaşadıkları her yerde farklı olduklarının bilincini taşımalarını sağlayacaktır. Böylece, İsrailliler diğer topluluklar ile asla kaynaşmayarak kendi kültürlerini korumuş olacaklardır.[347]

---

343 Bereşit 15:8-17.
344 Bereşit 17:5-7.
345 **Farsi**, **Farsi**, *Bereşit*, s.111.
346 **Sand**, s. 101.
347 Michael **Brenner**, *Kısa Yahudi Tarihi*, (Çev. Sevinç Altınçekiç), Alfa Yay., İstanbul 2008, s. 25.

Bu ilk antlaşma, Tanrı Yahve ile İbrahim peygamber arasında yapılmıştır ama aynı zamanda İsrail toplumuna yönelik ilk sosyal müdahale olma özelliğini taşımaktadır. Bu sosyal müdahale, İsraillilerin millet oluşturma sürecinin ilk adımıdır. Aynı zamanda bu sosyal müdahale, İsraillilerin kendilerini diğer topluluklardan farklı görme bilincinin tanrısal bir temele oturtulmasının da ilk adımdır. Tanrısal bir imtiyaza sahip olduğuna inanan insanların, savaşlar ve afetler gibi zorluklarla başa çıkması ve böylece birlikteliğin sağlanması çok daha kolay olacaktır. Sonunda, kendilerine mutlaka yardım edecek bir gücün varlığına inanarak sıkıntılara göğüs geren insanların kimliklerine olan bağlılıkları da çok daha güçlü olacaktır.

Yapılan bu antlaşmanın İsraillilerin milletleşme sürecini başlattığını söyleyebiliriz ancak Tanrı Yahve'nin Avram, İshak ve Yakup ile yaptığı bu antlaşma, Yahudiler tarafından bir din başlangıcı olarak görülmemektedir. Yahudi inancına göre Yahudilik Dini, Moşe Rabennu'ya (Musa peygamber) Sina dağında İsraillilerin uymaları gereken yasaların Tanrı Yahve tarafından verilmesiyle başlar.[348] Dolayısıyla İsrailliler topluluğunun Musevilik dininden daha eski olduğunu söylemek mümkündür.

Tanah'ın anlatımında, ilk önce İbrahim'e vaat edilen toprakların daha sonraki dönemlerde İbrahim'in oğlu İshak'a ve daha sonra İbrahim'in torunu Yakup'a da vaat edildiği görülmektedir. Bunun amacı, İsrailliler arasında bir amaç birlikteliği oluşturmaktır. Aynı hedefe ulaşmayı amaçlamayan insanları bir arada tutmak mümkün değildir. Hatta bu vaat, Yakup sonrası dönemde de kuşaklar boyu sürmüştür. İbrahim'in Harran'dan vaat edilen topraklara doğru yaptığı yolculuğun amacı, Tanah'ın mistik yorumu olan Kabala'da, İbrahim'in inancını kuvvetlendirerek ruhani hayata ulaşmayı arzulamasının bir sonucu olarak açıklanmaktadır.[349]

Tanah'ın ifadelerine göre İbrahim sonrası dönemde, İsraillilerin yaşadığı ülkede İbrahim dönemindeki kıtlığa benzer bir kıtlık daha olur. İshak, Gerar'a, Filistin kralı Avimelek'in yanına gider. Bu yolculuk esnasında Tanrı Yahve, İshak'a görünerek, Mısır'a gitmemesini ve kendisine vaat edilen topraklarda kalmasını söyler. Tanrı Yahve, bu topraklarda İshak'ın soyunu çoğaltacağını vaat eder. Böylece İshak, Mısır'a gitmekten vazgeçer ve Gerar'da kalır. [350]

---

348 **Basalel**, C. 1. s. 184-187.

349 Perle **Epstein**, *Kabala Musevi Mistiklerin Yolu*, Dharma Yay., İstanbul 2000, s. 75.

350 Bereşit 26:1-6.

Avram'a İbrahim adının verilmesine benzer bir şekilde, İbrahim'in torunu Yakup'a da 'İsrail' adı verilir ve aynı vaat tekrar edilir. Yakup, Paddan-Aram'dan dönerken Tanrı Yahve, Ona görünerek Onu kutsar ve Tanrı Yahve, "*Adın 'Yaakov'dur. Fakat adın bundan sonra (sadece) Yaakov olmayacak; Yisrael de senin bir ismin olacak. Ben her şeye kadir Tanrı'yım. Verimli ol ve çoğal. Senden, bir ulus ve bir uluslar topluluğu gelecek ve belinden krallar çıkacak*"[351] diyerek, İsrail'e (Yakup) çoğalmasını, kendisinin gelecekte krallık hâline gelecek bir ulusun atası olacağını söyler.

Tanrı Yahve'nin kendisiyle konuştuğu yere daha önce bir taş diken ve burayı bir anıt hâline getiren Yakup, bu olay üzerine diktiği taşın üzerine dökmelik sunu ve zeytinyağı dökerek oraya, 'Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu yer' anlamına gelen 'Beytel' adını verir.[352]

Yakup'un öyküsünde, bir teofaninin işareti olarak gerçekleştirilen 'taş dikme' ritüeli, aynı zamanda İbranilerde, Lavan ile Yakup arasındaki antlaşma örneğinde olduğu gibi[353] ahde tanıklık etmekte veya Rahel'in mezar taşının dikilmesi[354] örneğinde olduğu gibi mezar taşı olarak kullanılmaktadır. Midraş'a göre ölen kişilerin mezarları başına bir mezar taşı dikme geleneği, Rahel'in mezar taşının dikilmesi ile başlamıştır.[355] Ayrıca 'taş dikme' ritüelinin, Kenanlılarda tapınma aracı olarak kullanıldığı ve İslam öncesi dönemde Araplarda da bu ritüelin yaygın olarak kullanıldığı belirtilmektedir.[356]

Bu dönemde Tanrı Yahve, üç kuşak boyunca antlaşmadan ve bölgedeki toprakların sahibi olmaktan bahseder ancak İsrail toplumunun bu dönemde bir hanedanlıktan öteye geçemediği görülür. İlk defa bir toplum olarak tarih sahnesine çıkışları Yusuf'tan sonraki dönemlere rastlar. İsrailliler, Mısır toplumu ile karşılaştıktan çok sonraki dönemlerde bir millet oluşturmayı başarabilmişlerdir. Ancak bir millet oluşturma arzusunun daha önceki dönemlere dayandığı bu metinlerden anlaşılmaktadır.

1.1.3.1.2. Musa ile Yapılan Antlaşma

Mısır'dan çıkan İsrailliler, üç ay sonra Sina çölüne ulaşırlar ve Sina dağının karşısında konaklarlar. Musa, Tanrı'nın huzuruna çıkar ve Tanrı Yahve,

---

351 Bereşit 35:10-13.
352 Bereşit 28:19; Bereşit 35:7,15.
353 Bereşit 31:45,51-52.
354 Bereşit 35:20;
355 **Farsi**, *Bereşit*, s. 274.
356 **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, s. 215.

Musa'ya vaatlerde bulunur: "*Mısır'da yaptıklarımı ve sizi kartal kanatları üzerinde taşıyıp ve kendime yaklaştırdığımı bizzat gördünüz. Şimdi, bana kayıtsız şartsız itaat eder, antlaşmamı korursanız; dünyanın tümü bana ait olmasına karşın, tüm halklar arasında benim özel hazinem olursunuz. Siz benim için bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus olmalısınız*"[357] diyerek bütün uluslar içerisinde İsrail ulusunun, Tanrı Yahve'nin kutsal ulusu olacağını vaat eder.

Musa, halkın ileri gelenlerini çağırır ve durumu onlara anlatır. Bütün halk bir ağızdan, gereken her şeyi yapmaya hazır olduklarını söyler. Musa, İsrailliilerin yanıtını Tanrı Yahve'ye iletir. Tanrı Yahve de Musa'ya koyu bir bulut içinde geleceğini, Musa ile konuşurken halkın da konuşulanları işitebileceğini ve böylece her zaman İsraillilerin Musa'ya güveneceklerini söyler.[358]

Bu antlaşma, daha öncekilerden farklı olarak, sadece peygamberlerle değil Musa peygamber aracılığıyla İsrail Toplumu ile yapılmıştır. Daha önceki antlaşmalarda, henüz Tanrı Yahve'nin ulusu ortada olmadığı için sadece İbrahim, İshak ve Yakup ile yapılan antlaşma, Musa ile tekrarlanırken Tanrı Yahve'nin ulusu ortaya çıktığı için Tanrı Yahve, antlaşmayı Musa peygamber kanalıyla İsrailliler ile yapmıştır. Hatta Tanrı Yahve'nin sesini bütün İsrail halkı işitsin diye Tanrı Yahve, koyu bir bulutun içinden sesleneceğini söylemiştir.

Bu durum, Tanah'ın müdahale metodunun artık değişmeye başladığını göstermektedir. Artık müdahalenin merkezinde İsrail halkı vardır. Zaten bu döneme kadarki müdahalelerin amacı da İsrail ulusunu ortaya çıkartmaya yönelik müdahalelerdir. Daha önceki dönemlerde İbrahim'e[359] İshak'a [360] ve Yakup'a,[361] vaat edilen topraklara gitmelerinin söylenmesi veya Yusuf'un başından geçen olaylar,[362] vaat edilen topraklarda İsrail ulusunun ortaya çıkartılması planının birer parçalarıdır.

Antlaşma koşulları açıktır. İsrail halkı, Tanrı Yahve'nin sözünü dinleyip Ona itaat etmesi hâlinde bütün uluslar içinde Tanrı Yahve'nin öz halkı ve kutsal ulusu olacaktır. Ancak cümlenin sonunda 'yeryüzünün tamamı benimdir' sözü, 'yeryüzünün tamamını size vereceğim' gibi bir anlama gelmekle birlikte, 'sözümü dinlemezseniz kendime yeni bir ulus seçerim' gibi bir

357 Şemot 19:1-7.
358 Şemot 19:8-9.
359 Bereşit 17:4-11.
360 Bereşit 26:1-6.
361 Bereşit 35:10-13.
362 Bereşit 45:3-8.

tehdit anlamı da içermektedir. Bu müdahale ile İsrail halkından tam bir itaat göstermesi beklenmektedir.

İlerleyen yıllarda İsrailliler Tanrı Yahve'yi, Tanrı Yahve de onları terk eder. Çünkü İsrailliler antlaşma kurallarına uymamışlardır. Tanah'ın Babil sürgünü sonrasındaki dönemde yazılmış kitaplarından Yeremya (Yirmeyau) kitabında, Tanrı Yahve'nin İsrailliileri Mısır'dan çıkardığında, İsrailllilerin Tanrı Yahve'nin buyruklarına itaat edeceklerine dair söz verdikleri, Tanrı Yahve'nin de onları kendi ulusu olarak kabul edeceğini taahhüt ederek karşılıklı antlaşma yaptıkları, antlaşmaya uymamaları hâlinde üzerlerine lanetin yağacağı şartının konulduğu hatırlatılır. Ardın da İsrailllilerin antlaşmaya sadık kalmamaları sebebiyle Tanrı Yahve'nin onların üzerine lanet yağdırdığı bildirilir[363]

1.1.3.2. Yeni Ahit'te Antlaşma Yapma

Ulusal bir duygu uyandırmak ve kolektif kimliği oluşturabilmek için mitoloji ve teolojinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'in Hristiyanlar için gerekli olan bu metinsel evreni sağladığı savunulmaktadır.[364] Tanrı Yahve ile antlaşma yapıldığına inanmak, kolektif kimlik için gerekli olan mitolojik ve teolojik temeli oluşturmaktadır.

İsa Mesih, öğrencileri ile yediği son yemekte ekmek ve şarabı paylaşarak ekmeği bedenine, şarabı da kanına benzetmiş ve "*…bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır*"[365] diyerek, yeni antlaşmanın başlayacağını haber vermiştir. Yeni antlaşma, İsa Mesih'in kanının insan türünün işlemiş olduğu suça kefaret olması inanışı üzerine temellendirilmektedir. Ölümünden sonra tekrar dirilen İsa Mesih öğrencilerine, yeryüzüne dağılıp bütün uluslara çağrısını ulaştırmalarını söyler.[366] Böylece semitik bir dinin evrensellik karakteri kazanmasının ilk adımları atılmış olur. Calvin, "*bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin*" cümlesini, bütün uluslara Yeni Ahit'in (Gospel) öğretilerinin ulaştırılmasının gerekliliği şeklinde yorumlar.[367]

---

363 Yirmeyau 11:1-31.

364 Şlomo **Sand**, *Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi*, (Çev. Işık Ergüden), Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 101.

365 Matta 26:26-29; Markos 14:1-26; Luka 22:7-23; Yuhanna 13:21-30; Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:23-25.

366 Matta 28:16-20; Markos 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuhanna 20:19-23; Elçilerin İşleri 1:6-8.

367 John **Calvin**, *Commentary on Matthew, Mark, Luke*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin /calcom33.html, Date accessed: July 2017) p. 235.

Tanrı ile girilen 'Antlaşma' düşüncesi, ilk dönem Hristiyanlarınca kendilerini Yahudilerden ayrıştırmak istemeleri sebebiyle Hristiyan teolojisinde çok geniş bir yer tutamamıştır. Sonraki dönemlerde Yeni Antlaşma teolojisi, İsa Mesih'in son akşam yemeğinde Havarileri ile kurduğu ve sonraki nesillere bıraktığı ilişkiyi ve döktüğü kefaret kanını temsil edecek şekilde bütün halklar için genişletilmiştir.[368]

Yeni Ahit'in, Tanrı'nın İsrailliler dışındaki diğer bütün ulusların da Tanrı'sı olduğunu ilan etmesi, Petrus ve bir İtalyan subayı olan Kornelius'un rüyalarına giren bir melek tarafından ilan edilir. Kornelius'a rüyasında görünen bir melek, Tanrı'nın dualarını işittiğini ve sadakalarını kabul ettiğini söyleyerek, Ondan Petrus ile görüşmesini ister. Petrus'a ise rüyasında her hayvandan yiyebileceği söylenir. Petrus, hayatı boyunca murdar yemediğini söyleyince, kendisine bütün hayvanların Tanrı tarafından yaratıldığı söylenir. Kornelius'la Petrus buluşup konuşurken Kutsal Ruh herkesin üzerine iner. Bunun üzerine Petrus, bu kişilerin Kutsal Ruhu almış olmalarından dolayı vaftiz olabileceklerini söyler ve böylece Tanrı'nın uluslar arasında ayrım yapmadığı vurgulanır.[369] Petrus geri dönünce diğer öğrenciler tarafından eleştirilir. Petrus olanları anlattıktan sonra, "*demek ki Tanrı, tövbe etme ve yaşama kavuşma fırsatını öteki uluslara da vermiştir*"[370] diyerek evrenselleşmenin ilanını gerçekleştirir. Bu olaydan sonra Hristiyanlığın hızlı bir şekilde Anadolu topraklarındaki Grekler arasında yayıldığı belirtilmektedir. Tanrı'nın iradesi doğrultusunda Petrus'un gerçekleştirdiği bu müdahaleden cesaret bulan diğer Yahudi-Hristiyanların da inançlarını anlatmak için Antakya'ya gittikleri ifade edilmektedir.[371]

Pavlus, İsa Mesih'in kanı üzerinden yapılmış olan bu antlaşmanın sebebinin, insanlık tarafından işlenmiş olan Asli Günaha kefaret olmak üzere, İsa Mesih'in çarmıhta kurban edilmesiyle birlikte,[372] bir diğer sebebinin de İsrailllilerin işlemiş olduğu suçlar olduğunu ve böylece Tanrı'nın İsraillileri imrendirmek için diğer uluslarla antlaşma yaptığını savunur.[373] Barnes'e (1798-

---

368 Martin **Thurner**, "Misak", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 550-551.

369 Elçilerin İşleri 10:1-48.

370 Elçilerin İşleri 11:1-18.

371 Can **Nuroğlu**, *İlk ve Orijinal Kilise İncil'in Elçilerin İşleri Bölümü Üzerine Bir Yorum*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 70.

372 Pavlus'tan Romalılara Mektup 3:23-26; 8:1-4.

373 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup11:11-14.

1870) göre İsrailliler tarafından işlenen bu suç, ulus olarak İsraillilerin İsa Mesih'i reddetmesidir.[374]

Ayrıca Pavlus'a göre Tanrı önceden belirlediği kişileri çağırmak istemektedir. Bu kişiler henüz Dünya yaratılmadan önce Tanrı tarafından seçilmiş kişilerdir.[375] Böylece Tanrı çağırdığı bu kişileri aklayarak yüceltecektir.[376] Pavlus, buna nail olmanın insanın çabasına bağlı olmadığını, kişinin buna ancak Tanrı'nın dilemesiyle ulaşabileceğini savunmaktadır.[377] Butler (1821-1916), Tanrı'nın dilemesiyle herkesin tövbe edip kurtulabileceğini ancak bazı insanların, Firavun örneğinde olduğu gibi, Onun inayetine karşı direndiğini söylemektedir.[378]

Pavlus, insanın kurtuluşunun kendi iradesine bağlı olmayıp Tanrı'nın dilemesine bağlı olmasını, bir çömlekçi örneği ile açıklar. Çömlekçinin aynı kil yığınından yaptığı iki çömleğin birini onurlu iş için diğerini ise bayağı iş için yapmaya nasıl hakkı varsa Tanrı'nın da insanları dilediği gibi yaratmaya hakkı olduğunu söyleyen Pavlus, Firavunun güçlendirilmesinin Tanrı tarafından gerçekleştirildiğini ve sonunda onun cezalandırılarak Tanrı'nın gücünün ortaya konulmasının amaçlandığını söyler.[379]

Pavlus'a göre Firavun'un doğru yolu seçme ve Tanrı'nın rızasına uygun davranışlar sergileme şansı yoktur. Firavun'un yaratılmasının amacı, kendisine biçilen rolü gerçekleştirmek içindir. Pavlus, İsa Mesih sonrası dönemde, yeni antlaşmanın tarafları olan Yeni Ahit inananlarının da daha önceden Tanrı tarafından seçilip çağrıldığını ve böylece yüceltildiğini savunmakta[380] ve aynı zamanda yeni antlaşmanın bütün insanlığa hitap ettiğini belirtmektedir.[381] Bu anlayış, Hristiyanlığın evrenselleşmesinin kapısını açmakta ancak sadece seçilen insanların buna erişebileceği inancını esas almaktadır.

İsraillilerin milli dinlerinin evrensel karakter kazanmaya başlaması ve Tanrı ile insanlar arasında yeni bir antlaşmanın yapıldığı inancı, ilk defa Hris-

---

374 Albert **Barnes**, *New Testament Notes*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/barnes/ntnotes.html, Date accessed: July 2017), p. 2071.

375 Pavlus'tan Efeslilere Mektup 1:4-5.

376 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 8:30.

377 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 9:16-18.

378 J. Glentworth **Butler**, *Bible Readers Commentary The New Testament*, D. Appleton And Company, New York 1878, p. 246.

379 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 9:17-21; **Barnes**, p. 2027.

380 Pavlus'tan Efeslilere Mektup 1:4-5; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 8:30.

381 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-14.

tiyanlık ile başlamamıştır. Kumran'da 1947-1952 arasında bulunan yazılardaki bilgiler doğrultusunda, Hristiyanlık ve Kumran Essenileri arasındaki benzerlikler dikkat çekmektedir. Her ikisi de 'Mesihçi'[382] ve 'Kıyametçi'[383] karaktere sahip olup zamanın sonunda kendilerine sonsuz bir krallık verileceğine inanmaktadır. Ayrıca her ikisinin de 'Yeni Ahitçi'[384] karakter taşıması, İsraillilerin milli dinlerinin evrensel karakter kazanmaya başlamasının Hristiyanlıktan önce gerçekleştiğini göstermektedir.[385] Ölü Deniz Parşömenlerinin, Tanah'ı oluşturan eserlerin tamamlanmasından (kanonun kapanışı) sadece 300 yıl sonrasına ait olması ve Kumran'da yaşayan topluluk ana kitleden ayrılmış olsa bile her iki topluluğun aynı kutsal metinleri kullanıyor olmaları, bu elyazmalarını önemli kılmaktadır.[386]

Yeni antlaşma, Ortadoğu'nun dışına hiç çıkamamış, milli bir din olarak varlığını sürdürmüş olan semitik dinlerin evrensel karakter kazanabilmesi açısından ilk defa başarılı bir adım olmuştur. Petrus, Anadolu halkına gönderdiği mektubunda "*Ama siz seçilmiş soy, Kral'ın kâhinleri, kutsal ulus, Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılası ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz*" [387] diyerek, İsraillilerin dışındaki diğer ulusların da Tanrı'nın halkı olduğunu ilan etmiştir. Böylece, İsraillilere ait milli karakterli tanrısal anlayışın yerine, insanlığın kurtarılması kavramını geliştiren ve diğer uluslara açık yeni bir inanç sistemi kurulmuştur. Ayrıca Petrus, Anadolu halkına *'Tanrı'nın öz halkısınız'* diyerek, Tanah'ta (Şemot 19:5-6) Tanrı Yahve tarafından İsraillilere söylenmiş olan "*..antlaşmama uyarsanız, bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz*.." sözüne de gönderme yapmıştır.[388]

1.1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Antlaşma Yapma

Kur'an-ı Kerim'de, henüz beden aşamasına gelmemiş olan bütün insanlar ile Allah arasında geçen bir diyalog anlatılır. Bu konuşmada Allah'ın insan

---

382 Geza **Vermes**, *Ölü Deniz Parşömenleri Kumran Yazıtları*, (Çev. Nurfer Çelebioğlu), Nokta Kitap Yay., İstanbul 2005, s. 91; 177-179; Matta 22.41-46.

383 A.g.e., s. 93; Matta 24:36-51.

384 A.g.e., s. 92,171-174; Luka 22:20.

385 Mircea **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna*, (Çev. Ali Berktay), Kabalcı Yay., İstanbul 2003, s. 399-404.

386 Philip W. **Comfort**, "Ölü Deniz Parşömenleri" *İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. M. Ali Bağır), Sayı 13, Şubat 2011, s. 166, 172. s.

387 Petrus'un Birinci Mektubu 2:9-10.

388 Rod **Harbottle**, *Anadolu'da Acı Çeken İmanlılara Petrus'un 1. Mektubu*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 23.

türüne, kendisini Rab olarak tanıyıp tanımadıklarını sorduğu ve bütün insanlardan olumlu cevap aldığı anlatılmaktadır. Gerçekleşen bu söz alma olayının gerekçesi Kur'an-ı Kerim'de, Dünya hayatının sonuna gelindiğinde insan türünün yaşananlardan habersiz olduğunu iddia etmesine engel olmak olarak açıklanır.[389]

Bu ayetle ilgili olarak Semerkandî (MS.983), Allah'ın 'Âdem'in sulbünden zürriyetini çıkardım' demeyip, 'Âdemoğullarının sulbünden zürriyetini çıkardım' demesinin, her milletin sulbünden kendi zürriyetinin çıkartıldığı anlamına geldiğini ve Dünya'nın sonuna kadar da bu şekilde devam edeceğinin anlaşılması gerektiğini söylemektedir.[390]

Kur'an-ı Kerim'de, bütün insanlardan henüz Dünya hayatları başlamadan önce söz alındığının anlatılmasının ardından, kendileriyle antlaşma yapılan veya söz alınmış olan topluluğun İsrailliler olduğu anlatılır. Her söz verişlerinde İsraillilerden bir grubun sözünden döndüğü söylenerek İsraillilerden pek çok kez söz alındığı ifade edilir.[391]

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'a verdiği sözden dönenlerin kalplerine ikiyüzlülük konduğu söylenerek Müslümanlar uyarılır.[392] Müslüman din bilginleri, Sa'lebe İbn Hâtıb adlı sahabinin zengin olmak için Peygamberden dua isteyip zengin olunca da zekât vermeyi reddetmesini bu uyarının sebebi olarak gösterir.[393] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de antlaşmasına sadık kalmayan kişilerin ölümden sonraki hayatlarında da affedilmeyeceği belirtilerek[394] Müslümanların Allah'a verdikleri sözü canları pahasına tuttukları[395] ve bu kişilere Allah tarafından vaatte bulunulduğu anlatılmaktadır.[396]

Kur'an-ı Kerim, Allah ile insan arasında yapılan antlaşmaların dışında, Müslümanların diğer insanlarla yaptıkları antlaşmalar konusunda nasıl davranmaları gerektiğini de belirlemektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre karşı taraf antlaşmaya sadık kaldıkça Müslümanlar da antlaşmalarına sadık kalmak

---

389 A'râf 7/172.

390 **Semerkandi**, C. 2, s. 460-463.

391 Bakara 2/100; Enfâl 8/56.

392 Tevbe 9/77.

393 Bedrettin **Çetiner**, *Fatiha'dan Nas'a Esbab'ı Nüzul Kur'an Ayetlerinin İniş Sebe'pleri*, 2 Cilt Çağrı Yay.,İstanbul 2002, C. 1 s. 465-468. Ancak Zuhayli (1932-2015), bu rivayetlerin zayıf olduğunu söyler. Vehbe **Zuhayli**, *Tefsîru'l-Münîr*, 15 Cilt, (Çev. Ahmet Efe v.d.), Risale Yay., İstanbul 2013, C. 5 s. 472-473.

394 Âl-i İmrân 3/77.

395 Ahzap 33/23.

396 Feth 48/20.

zorundadır.[397] Ancak karşı tarafın antlaşmayı bozması hâlinde Müslümanların da antlaşma kurallarına uyma mecburiyeti ortadan kalkmaya başlamakta hatta Kur'an-ı Kerim'in tabiri ile savaş ortamı oluşmaktadır.[398]

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'de üç çeşit antlaşmadan bahsedilmektedir: Birincisi, Allah ile bütün insanlar arasında, insanlığın yaratılışının başlangıcı aşamasında olan antlaşmadır. İkincisi, Allah ile Yahudiler,[399] Hristiyanlar[400] ve Müslümanlar[401] arasında olan antlaşmadır. İbn Kesir, Yahudi ve Hristiyanlardan alınan sözün, Allah'ın bütün peygamberlerine inanmaları anlamına geldiğini söyler.[402] Üçüncüsü de insanların birbirleriyle olan antlaşmalarıdır. Bu konuda inananların nasıl davranmaları gerektiği konusu Kur'an-ı Kerim'de kurallaştırılmıştır.[403]

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim peygamberin denendiği ve bu denemeden başarılı çıktığı, karşılık olarak da İbrahim peygamberin insanlara önder (imam) yapıldığı, İbrahim peygamberin kendi nesli için gelecekte de bu durumun geçerli olup olmayacağını sorduğu, bunun üzerine Allah'ın "*Zalimler benim ahdime erişemez*" dediği anlatılmaktadır.[404] Buradaki ahdin ne olduğu konusunda yorumcular, peygamberlik veya ahretteki güvenlik olabileceği yorumlarını yapmışlardır.[405]

Kur'an-ı Kerim, İbrahim peygambere bir vaat verildiğini anlatmakta ancak ona verilen sözün zürriyetinden zalim olanları kapsamadığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim'de, "*İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik*"[406] denilmesi, İbrahim peygamberin soyunun farklılığını göstermektedir.

1.1.4. Kurallar Koyma

Semitik metinlerin her üçü de, Tanrı tarafından insan türü için belirlenen ilk kuralın Cennet'teki yasak ağaçtan uzak durması, onun meyvesinden

397 Nahl 16/91 Tevbe 9/4.
398 Tevbe 9/12,13; Enfâl 8/58.
399 Mâide 5/12.
400 Mâide 5/14.
401 Ahzap 33/23; Feth 48/20.
402 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, C. 5 s. 2166-2170.
403 Nahl 16/91 Tevbe 9/4.
404 Bakara 2/124.
405 **Kurtubi**, C. 2, s. 318-319.
406 Nisâ 4/54.

yememesi şeklinde olduğunu ve insanın bu kurala uymadığı için Cennet'ten (Eden) çıkarıldığı şeklindedir.[407]

Semitik metinlerde işlediği suç sebebiyle Cennet'ten çıkarıldığı bilgisi verilen insan türünün, yeryüzünde de ilk suçunu (cinayet) işlediği belirtilir.[408] Semitik metinlerde ortaklaşa anlatılan Habil (Evel) ve Kabil (Kayin) olayının ana fikir ve tema olarak Sümer mitolojisinde de olduğu belirtilmektedir. Sümer mitolojisine göre Tanrıça İnanna bir koca seçecektir. Seçimini, çobantanrı Dumuzi (Tammuz) ile çiftçi-tanrı Enkimdu arasında yapacaktır. Her ikisi de armağanlar sunarlar. Dumuzi daha sonra bir nehir kıyısında Enkimdu ile kavga etmeye kalkışır. Fakat Enkimdu kavgaya yanaşmaz.[409] Semitik metinlerin anlatımı, cinayet işlenmesi konusu hariç Sümer mitolojisindeki anlatımla benzerlik arz eder. Tanah'ın anlatımında Habil çoban, Kabil çiftçidir. Her ikisi de Tanrı Yahve'ye sunu sunarlar. Sunusu kabul edilmeyen Kabil, kardeşi Habil'e saldırır. Habil karşılık vermez.[410] Kur'an-ı Kerim'de de Âdem'in iki oğlunun kurban sunduğu, kurbanı kabul edilmeyen kardeşin saldırdığı ve diğerinin karşılık vermediği anlatılmaktadır.[411] Mukatil, Kurtubi ve Taberi gibi yorumcular, iki kardeşin İklâmâ (İklimiyâ) adındaki kız kardeşleriyle evlenme konusunda ihtilafa düştüklerini ve babalarının teklifi ile kurban sunmaya karar verdiklerini, kurbanı kabul edilenin İklâmâ ile evlenme hakkını elde edeceğini anlatmaktadırlar.[412]

Burada anlatılan İklâmâ karakteri ile Sümer mitolojisindeki İnanna karakteri de eş seçme-seçilme konusundaki anlaşmazlık teması açısından benzerlik göstermektedir. Ayrıca anlatımdaki benzer unsurların mitolojilerde de bulunmasının, anlatılanları efsaneleştirmeyeceği, aynı hadisenin çeşitli çevre ve kültürlerde farklılık kazanmasının temelde mevcut bir tarihî hadiseye bağlı olduğu anlamına geldiğini ifade eden yorumlar da yapılmıştır.[413]

---

407 Bereşit 3:3. Pavlus'tan Korintlilere İkinci Mektup 11: 3; Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 2: 13-14. A'râf 7/19-35; Tâ-hâ 20/115-124.

408 Bereşit 4:1-16; Mâide 5/27-31.

409 Mustafa **Öztürk**, Kur'an, "Kitab-ı Mukaddes ve Sümer Mitolojisinde Hâbil-Kâbil Kıssası", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Adana 2004, s. 159; Samuel Noah **Kramer**, *History Begins at Sumer Thirty Nine Firsts in Recorded History*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1990, p. 137-140. **Batuk**, s. 56-58.

410 Bereşit 4:1-16.

411 Maide 5/27-32.

412 **Mukatil**, C. 1, s. 461; **Kurtubi**, C. 6 s. 160-162; **Taberi**, C. 3, s. 263-265.

413 Hayrettin **Karaman**, Mustafa **Çağrıcı**, İbrahim Kafi **Dönmez** v.d., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 5 Cilt, DİB Yay., Ankara 2016, C. 2, s. 201-204.

On Emir'le birlikte insanın dünya hayatında uyması gereken kurallar koymaya başlayan Tanah,[414] toplumsal düzeni sağlamaya yönelik kurallar geliştirmiştir.[415] Ancak Tanah, sadece kurallar koymakla kalmayıp kuralları hayata geçirecek kurum ve kadroları da oluşturmuştur. Hâkimleri ve diğer görevlileri atayan Tanah,[416] böylece toplumsal yapının ve sosyal rollerin oluşumunu gerçekleştirmiştir.

Yeni Ahit, yeni bir kitap olmakla beraber Tanah hükümlerinin halen geçerli olduğunu söyler.[417] Ancak kurallar ve uyulmadığı takdirde verilecek cezalar bakımından Yeni Ahit, Tanah'tan farklı bir yaklaşım geliştirir. Cezaların suça denk olmasının gerekliliğini savunan Tanah'tan[418] farklı olarak Yeni Ahit, affedici olmanın cezalandırıcı olmaktan daha değerli olduğu anlayışını pekiştirir.[419] Hatta insanları affetmeyenlerin Tanrı tarafından da affedilmeyeceğini söyleyen Yeni Ahit, affetmelerinin ancak gönülden bir bağışlama olması hâlinde geçerli olacağını söyler.[420]

1.1.4.1. Tanah'ta Kurallar Koyma

Tanah'ın koyduğu kuralların büyük kısmı, bir kabileden bir toplum inşa etmek için gerekli olan sosyal müdahalelerden oluşmaktadır. Bu kurallar sayesinde, Mısır'da köle hayatı yaşayan bir kavim zamanla bir devlet hâline gelmeyi başarabilmiştir.

Tanah'ın anlatımına göre uyulması istenen ilk kural, yasak ağacın meyvesinden yememektir.[421] Bu kural, semitik metinlerin tamamında aynıdır. Bu kuralın çiğnenmesinin ardından insan için yeryüzündeki hayat başlamış olmaktadır.[422] İnsan türünün Dünya hayatının başlangıcı noktasındaki semitik metinlerin temel doktrini, insanın yasak ağacın meyvesinden yemesi sebebiyle Cennet'teki yerinden çıkartılıp mevcut hayatına başladığı açıklaması üzerine kuruludur.

---

414 Şemot 20:1-17.
415 Şemot 22:16-31; 23:1-17.
416 Şemot 18:13-26.
417 Matta 5:17-19; Luka 16:17 Elçilerin İşleri 24:14; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 3:31.
418 Vayikra 24:20; Devarim 19:21.
419 Matta 5:38-48; Luka 6:27-36.
420 Matta 18:21-35.
421 Bereşit 3:3.
422 Bereşit 3:23,24.

Tanah'ın anlatımında toplumsal kurallardan bahsedilmesi, kendisine hitap edilecek bir toplum olan İsrailoğullarının ortaya çıkmasıyla birlikte başlamıştır. Atalar dönemi (Avot) olarak adlandırılan İbrahim, İshak ve Yakup dönemi henüz sosyal kuralları uygulayacak bir toplumun ortaya çıkmadığı dönemdir.[423] Musa döneminde bir toplum hâline gelen İsraillilerin uyması gereken kurallardan bahsedilmeye başlanmıştır. Tanah'ın gerçekleştirdiği bu müdahale ile İsraillilerin kabile hayatından düzenli kurumları ve kadroları olan bir topluma geçişi sağlanmıştır. Daha önceleri İsrailliler, Mısır topraklarında yaşarken Mısır devletinin kurumları ve mevcut kuralları İsraillilerin de yaşamlarını düzenlemektedir. Mısır'dan çıkışla birlikte düzenli bir devletin bünyesinden uzaklaşan İsraillilerin kendilerine ait hukuki kuralları ve kurumlarını oluşturmaları zorunlu hale gelmiştir. Bu durum o kadar önemli görülmüştür ki Yitro'nun teklifi ile hâkimler belirlenmiş ve yargı kurumunun temeli oluşturulmuştur.[424] Oluşturulan bu kadro ile İsraillilerin kurallara uygun davranması ve yargılanması sağlanmıştır. İsraillilerden Tanrı Yahve'nin koyduğu kurallara uymaları istenmiş ve kurallara uyulmasının toplumsal refahı getireceği, kurallara uymamanın ise felaketlere neden olacağı ifade edilmiştir.[425]

Tanah, bu uyarıyı yaptıktan sonra başlarına gelen her felaketin sebebinin Tanrı Yahve'nin kurallarına uymamalarından kaynaklandığını düşünecek olan İsraillilerin, ümitsizliğe düşmesini engellemek için İsraillilerin davranışlarını düzeltip tekrar kurallara uymaya başlamaları hâlinde Tanrı Yahve'nin tekrar İsraillilere iyi davranacağını bildirerek kuralların yerleşmesini sağlamıştır.[426]

Tanah'ın ilk sosyal içerikli kuralları On Emir hükümleridir. On Emir, Tanrı Yahve'nin tek tanrılığına vurgu yaparak başlar. Daha sonra diğer kurallar sıralanır. Şabat gününün kutsallığı anlatılır. Anne babaya saygı istenir. Cinayet, zina, hırsızlık ve yalancı şahitlik yasaklanır. Son olarak da, komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine kısacası hiçbir şeyine göz dikmemeleri emredilerek,[427] sağlıklı ilişkilerin kurulabileceği bir toplumun inşası amaçlanır.

---

423 **Farsi**, s. 509.
424 Şemot 18:13-26.
425 Devarim 28:15-68; 29:9.
426 Devarim 30:1-10.
427 Şemot 20:1-17.

Kurallara uyulmasının sağlanması amacıyla da, "*Hükümlerimi yerine getirin, Kanunlarımı gözetin ve onları uygulayın. (Bu sayede) ülkede güvenlik içinde oturacaksınız. Ülke meyvesini verecek, doygunlukla yiyeceksiniz ve (ülkede) güvenle oturacaksınız*"[428] denilerek, kurallara uyma konusundaki yaptırımlar belirtilir. Ülkede; refah, huzur, barış ve güvenlik ancak Tanrı Yahve'nin kurallarına uyulduğunda gerçekleşecek aksi hâlde kıtlık ve düşman saldırıları ortaya çıkacaktır.

Tanrı Yahve'nin koymuş olduğu kurallara uyulmaması hâlinde ülkede kıtlık olacağı ve ülkenin düşmanlar tarafından işgal edileceği tehdidi, güçlü bir yaptırımdır. Zira bu tehdit, sürekli savaşların ve işgallerin olduğu bir coğrafyada, gıda depolama tekniklerinin gelişmediği ve iklim şartlarının hayati öneme sahip olduğu bir dönemde, İsrail toplumunda istenilen yönde bir tutum değişikliği oluşmasını sağlamak için oldukça etkili bir müeyyide tarzı olmuştur.

Tanah, Tanrı Yahve'nin toplumunu, Tanrı Yahve'nin kurallarına uygun davranmaya çağırır. Toplumun ihtiyaç duyduğu kurallar zamanla gelişir. Eğer adamın biri, nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Büyücü kadın öldürülmelidir. Hayvanlarla cinsel ilişki kuran öldürülmelidir. Tanrı Yahve'den başka bir ilaha kurban kesen öldürülmelidir. Yabancıya haksızlık ve baskı yapılmayacaktır. Dul ve öksüz hakkı yenmeyecektir. Bir yoksula ödünç para verildiğinde faiz istenmeyecektir. Halkın önderine lanet edilmeyecektir. Kırda parçalanmış hayvanların leşi yenmeyecek, köpeklerin önüne atılacaktır.[429] Yalan haber uydurulup anlatılmayacak, duruşmada yoksul kayırılmayacak, düşmanın yolunu şaşırmış öküzü ya da eşeği sahibine verilecek, rüşvet alınmayacak, yabancıya baskı yapılmayacaktır. Toprak altı yıl ekilip yedinci yıl nadasa bırakılacaktır.[430]

Bu kurallar, ilk İsrail topluluğunun birlikte düzen içinde yaşamasını sağlamak için yapılmış sosyal müdahalelerdir. Getirilen bu kurallar ile hem toplum düzeni sağlanmış olmakta hem de İsrailliler ile komşu kavimler arasındaki ilişkiler düzenlenmektedir. Sonraki aşamada yapılan sosyal müdahalelerle kuralların uygulanması için toplum sınıflara ayrılır, hâkimler ve diğer

428 Vayikra 25:18,19.
429 Şemot 22:16-31.
430 Şemot 23:1-17.

görevliler atanır.[431] Bu yargıçların başka bir işle meşgul olmadığı, bir dava geldiğinde onu görmeye yargıçların her zaman müsait oldukları ve diğer zamanlarda da bu yargıçların Tora (Tevrat) eğitimiyle uğraştıkları anlatılmaktadır. Böylece, her zaman davaları görebilecek yetkili bir yargı kurumu oluşturulmuş ve bu sayede anlaşmazlıklar hızla çözümlenerek toplumsal barış devam ettirilmiş olmaktadır.[432]

Böylece siyasi ve hukuki kurumların oluşumu sağlanmıştır. Artık İsrailli-lerin arasında ortaya çıkabilecek olan hırsızlık, cinayet ve bunlara benzer diğer anlaşmazlıkları çözebilecek hukuk kuralları ve bu kuralları uygulayacak hukuk adamları vardır. Artık İsrailliler, kabile hayatından düzenli ve kurumsallaşmış bir devlet yapısına geçişi sağlamak için atılması gereken ilk adımı atmış olurlar.

Rüşvetin yasaklanması,[433] İsraillilerin kurumsallaşarak bir devlet oluşumunu sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmelerini sağlamaya katkıda bulunur. İsrail toplumu içinden, Musa'nın seçmiş olduğu hâkimlerin adaletli olmamaları hâlinde toplum çok kolay bir şekilde çözülecek ve başka bölgelere göç ederek dağılacaktır. Bu durum, Tanrı Yahve tarafından konulan kurallar ile engellenmiştir.

İsrail toplumu, kendini diğer toplumlardan ve medeniyetlerden soyutlayarak kapalı toplum modelinde, kendi hukuk kurallarını ve kendi devlet yapısını oluşturmuştur. Bu dönemde, Tanrı Yahve'nin belirlediği kurallar sadece İsrailliler için geçerli değildir. Kapalı bir toplum yapısına sahip olmasına rağmen İsraillilerin yabancı uluslarla olan ilişkileri, Tanrı Yahve'nin İsrail halkına yönelik ilk kurallar manzumesi olan On Emir'de dahi düzenlenmeye başlamıştır. On Emir'de Şabat kuralları açıklanırken, "*…fakat Cumartesi günü Şabat'tır; Tanrın Aşem'indir. Hiçbir melaha yapmamalısın sen, oğlun ve kızın, kölen ve cariyen, hayvanın, şehirlerindeki Ger…*"[434] denilerek İsrailliler arasında yaşayan yabancılar (Ger) için de kurallar konulmaya başlanmıştır. Yabancılarla evlenmek yasaklanmış olmakla birlikte,[435] Yabancılar hakkında belirlenen kurallar, genelde İsraillilerin arasında yaşayan yabancıların bayramlarda nasıl davranacaklarını belirlemeye yönelik olmuştur.

---

431 Şemot 18:13-26.
432 **Farsi**, *Şemot*, s. 203.
433 Şemot 23:8.
434 Şemot 20:10.
435 Devarim 7:2-4; Nehemya 13:25-28.

İsrailliler için en önemli bayramlardan biri olan Fısıh bayramının kuralları belirtilirken, "*Aranıza bir Ger katıldığı zaman, (o da) Tanrı adına Pesah-kurbanını, Pesah-kurbanının hüküm ve kanununa harfiyen uygun şekilde yapmalıdır. Hepiniz için tek bir yasa olacaktır hem Gerler hem de ülkenin doğuştan Yahudileri için…*"[436] denilerek yabancıların kurban kesmelerine bile izin verilmiştir. Ayrıca Ürün Devşirme bayramının (Şukot) nasıl kutlanacağı açıklanırken Tanah'ta, "*Ülkenizin hasadını topladığınız sırada, (ürününü) biçerken tarlanın köşelerini tüketme ve hasadından tane tane düşmüş başakları toplama. (Tüm) Bunları fakir ve Ger için terk etmelisin; Ben, Tanrınız Aşem'im*"[437] denilerek, İsraillilerin arasında yaşayan fakirlerle birlikte yabancılar için de kurallar getirilmiş olmaktadır.

Bu haklarla birlikte yabancılara bazı sorumluluklar da yüklenmiştir. Tanah, "*Ayrıca onlara söyle: Yisrael Ailesi'nden veya aralarına katılan Gerler'den herhangi bir kişi, bir Ola-kurbanı (yakmalık sunu) veya Şelamim (kurban) kesimi tüttürür, onu, Tanrı adına yapmak üzere Buluşma Çadırı'nın girişi civarına getirmezse, o kişi halkından kesilip atılacaktır. Yine; Yisrael ailesinden veya aralarına katılan Gerler'den herhangi bir kişi, her türlü kanı yerse, öfkemi kanı yiyen o cana yöneltecek ve onu halkının içinden kesip atacağım*"[438] diyerek, İsraillilerin arasında yaşayan yabancıların da uyması gereken kurallar olduğunu belirtmekte ve onlara da sorumluluklar yüklemektedir.

Bu hak ve sorumluluklar, sadece İsraillilerin arasında yaşayan, azınlık konumunda olan ve İsrailliler için bir tehdit oluşturmayan yabancılar içindir. Diğer ülkelerde yaşayan yabancılarla İsrailliler arasındaki ilişkiler oldukça katı kurallarla çizilmiştir. Tanah'ta, "*Sakın ülkenin oturanları ile antlaşma yapma! (Aksi takdirde, onlar) Kendi tanrılarının peşi sıra çarpıkça davranıp tanrıları onuruna kesim yaptıklarında, (birisi) seni çağırır, sen de (sakınca görmeyip) onun kurbanından yersin. Sonrasında oğullarını onun kızlarıyla evlendirirsin. Nihayet, onun kızları kendi tanrılarının peşi sıra çarpıkça davranırlar, senin oğullarını da tanrılarının ardından çarpıklığa sürüklerler*"[439] denilerek yabancı uluslarla ilişkilerdeki kuralların, İsraillilerin arasında yaşayan yerli yabancılardan (Ger) farklı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak sonraki dönemlerde İsraillilerin yabancılarla yakın ilişkiler kurması, onların dinlerinden etkilenmelerine neden

436 Bamidbar 9:1-14.
437 Vayikra 23:22.
438 Vayikra 17:8-14.
439 Şemot 34:15,16.

olmuştur.[440] Hatta Tanah'taki önemli bir karakter olan Kral Süleyman'ın Mısırlı Moavlı, Ammonlu, Edomlu, Saydalı ve Hititli birçok yabancı kadın sevdiği ve karılarının etkisiyle Tanrı Yahve'yi terk ederek Saydalıların tanrıçası Aştoret'e ve Ammonluların ilahı Molek'e tapındığı anlatılmaktadır.[441]

Böylece Tanah, yabancılar hakkında koymuş olduğu bu kurallarla, İsrailliilerin arasında yaşayan ve ekonomik açıdan varlığı faydalı olan yabancıları benimserken, İsraillilerden diğer toplumlarla İsraillilerin yakınlaşmasını önleyerek, İsraillilerin asimile olmasını ve kendi kimliklerinden uzaklaşmasını engellemektedir.

Hatta Tanah, İsraillilerin sadece para kazanırken uymaları gereken kuralları koymakla yetinmeyip kazandıkları paralarını hangi şehirlerde harcayacaklarına dahi müdahale ederek, bazı kentlerin ekonomi merkezi olmasını sağlamaktadır.[442] Her yedi yılın sonunda yabancılar hariç olmak üzere borçluların affedilmesi kuralını koyan Tanah, İsrailliler arasında yoksul kimsenin kalmamasını amaçladığını belirtmektedir.[443] Bu amaçla Tanah, İsraillilerin yabancı uluslardan faiz alabileceğini ancak İsraillilerden faiz alınmasının yasaklandığını söylemektedir.[444]

Kurallar koyarken Tanah, bazen bu kuralların konmasındaki amacı da anlatır. Örneğin yalancı şahitliği yasaklayan Tanah, yalancı şahitlik yapan kişinin yalancılığının kanıtlanması hâlinde bu kişinin, aleyhinde yalan beyanda bulunduğu kişiye verilmesi gereken ceza ile cezalandırılmasını ister. Ardından "*…kardeşine yapmayı tasarladığı şeyin aynısını (kendisine) yapacaksınız. Arandan kötülüğü yok etmelisin. Geriye kalanlar duyacaklar ve korkacaklar; artık aranda bu gibi kötü şeyleri yapmaya devam etmeyeceklerdir*"[445] denilerek, neden böyle bir ceza verildiğini açıklar.

Amaç, sadece adaleti sağlamak değildir. Mağdur olan kişinin mağduriyetini giderip suçlu olanın cezalandırılmasından ziyade psiko sosyal bir müdahale ile bu suçun tekrar işlenmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Buna benzer pek çok örnek mevcuttur. Örneğin anne babasının sözünü dinleme-

---

440 Suna **Akkurt**, "Tanah'ta Yahudi Dini Hayatına Yönelik Eleştiriler", AÜ. SBE., Ankara 2006 (YYLT), s. 146.

441 I Melahim 11:1-13.

442 Devarim 14:22-26.

443 Devarim 15:1-11.

444 Devarim 23:19-20.

445 Devarim 19:16-21.

yen asi evladın şehrin kapısında taşlanarak öldürülmesini emreden Tanah, cezanın ağırlığı sebebiyle bir gözdağı vermek istediğini ve suçun yaygınlaşmasını önlemek istediğini belirtmektedir.[446]

Tanah'ın özel amaçlarının tamamı neredeyse aynı sonuca, aynı genel amaca ulaşmaya yöneliktir. Kurallar koyarken de bu genel amaç göze çarpar. Bir toplum inşa etme amacını merkeze alan Tanah, Tanrı Yahve'nin ulusunun akıbetini her şeyden üstün tutmaktadır. Kurallar ve bu kurallara uymayanlara verilecek olan cezalar, bireysel bir suç ve ceza olarak görülmeyip, bunların toplum üzerindeki etkileri de hesaba katılarak kurallar düzenlenmektedir.

Toplum merkezli kural koymalara pek çok örnek verilebilir ancak en çarpıcı olanı Tanah'ın savaşla ilgili koyduğu bir kuraldır. Tanah'ta, savaş başlamadan önce savaşa katılan İsraillilerin arasında korkaklık veya yılgınlık gösterenlere, savaş meydanında nida edilerek isterlerse dönebileceklerini, korkaklıkları sebebiyle savaş esnasında kaçmaları hâlinde ordunun düzenini bozmalarındansa daha önce çekip gitmelerinin daha iyi olacağının söylenmesi istenmektedir.[447]

Bu durumda geri çekilenler hayatları boyunca 'korkak' olarak anılmaya razı olacaklar ya da korktukları hâlde savaşa katılacak ancak savaş esnasında korksalar bile savaşmaktan vazgeçemeyeceklerdir. Bu psiko sosyal müdahale ile savaşa hazırlanan ordunun düşmanla ilişkisi de yine İsrail toplumunun geleceği merkeze alınarak belirlenmiştir. Savaş başlamadan önce düşmana teslim olması söylenir. Kabul ederlerse kentte yaşayanların tümü İsrailliler için angarya işlerde çalışmak zorundadır. Teklifi kabul etmemeleri hâlinde ise kentte yaşayan bütün erkekler kılıçtan geçirilir geri kalan her şey ganimet olur.[448]

Ancak bu kurallar İsraillilere vaat edilen topraklarda yaşayan yakın komşu halklar için geçerli değildir. Tanah, vaat edilen topraklarda yaşamakta olan Hitit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarının tümüyle yok edilmesini emreder. Bu halkların İsraillilere karşı savaşmaları ya da teslim olmaları durumunda akıbetleri değişmeyecektir. Bu özel durumu Tanah, "*Bu sayede size, (kendi) ilahları için yaptıkları tüm iğrençlikleri gibi (uygulamalar) yapmayı öğretemeyeceklerdir. (Zira öğretirlerse,) Tanrınız Aşem'e karşı günah işlemiş*

446 Devarim 21:18-21.
447 Devarim 20:1-9.
448 Devarim 20:10-15

olacaksınız"[449] diyerek açıklar. Bu metinde yine toplum merkezli bir yaklaşım göze çarpmaktadır. İsraillilerin bu halklardan etkilenmesini önlemek isteyen Tanah, bu halkların ıslahı ile ilgilenmek yerine onların ve kültürlerinin tamamen yok edilmesini istemektedir. Amaç, İsrail toplumunu korumak hatta daha da önemlisi İsrail kültürünün korunmasını sağlamaktır. Neredeyse Tanah'ın koyduğu her kural, bu gayeyi gerçekleştirme amacını gözetmektedir. Tanah, tartıda ölçüde hile yapanları uyarırken, "*Tam ve hilesiz ağırlık taşın olmalıdır; tam ve hilesiz ölçeğin olmalıdır. Bu sayede Tanrın Aşem'in sana vermekte olduğu toprak üzerinde günlerin uzayacaktır*"[450] diyerek konunun önemine vurgu yapar. Ölçüye tartıya dikkat edilmeyen, insanların birbirini dolandırdığı bir toplumun varlığını uzun süre devam ettiremeyeceğini ifade eden Tanah, koyduğu kuralın gerekçesini de anlatmış olmaktadır.

1.1.4.2. Yeni Ahit'te Kurallar Koyma

İsa Mesih, kendisinin yeni kurallar koymak için gelmediğini, kendisinin gelişiyle eski kuralların geçersiz kılınmadığını hatta tamamlanacağını söyler.[451] Bu metinde geçen '*tamamlanma*' ifadesiyle İsa Mesih'in dönüşünün kastedildiği yorumu yapılmıştır.[452] Tanah hükümlerinin hâlen geçerli olduğunu söyleyen Yeni Ahit,[453] yeni toplumsal kurallar getirmekten ziyade inanç konusunda köklü reformlar yapmış ve bu sayede diğer uluslara açılarak evrensel bir karakter kazanmıştır.[454] Yeni Ahit yorumcuları, yeni bir ahitin yapılmış olmasıyla birlikte, eskiden var olan ahit kurallarının değişmediğini sadece mevcut durumun değiştiğini söylemektedirler.[455]

Yeni Ahit'in söylemi, davranışlarla ilgili kurallara şekilsel bağlılığın anlamsızlığını ve samimiyetten uzak davranışların düzeltilmesinin gerekliliğini esas alır.[456] Duygusal açıdan arınmayı amaçlayan kurallar koyarak öfkelenmeyi adam öldürmek gibi kabul eden,[457] şehvet duymayı da zina kadar kötü

---

449 Devarim 20:16-18.
450 Devarim 25:15.
451 Matta 5:17.
452 J. W. **Mc Garvey**, *The Four-Fold Gospel*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/mcgarvey/gospels.html), p. 145.
453 Luka 16:17 Elçilerin İşleri 24:14; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 3:31.
454 Elçilerin İşleri 17: 24-28; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11.
455 James B. **Jordan**, *The Law of The Covenant*, Published by Institute for Christian Economics, Texas 1984, p. 17.
456 Matta 6:1-4; Matta 9:13; Markos 12:33.
457 Matta 5:21-22.

bir durum olarak gören Yeni Ahit,[458] duygusal suçları işleyenlerin de gerçekten suç işlemiş gibi yargılanacaklarını söyler. Yeni Ahit'in şehveti zina kadar kötü bir şey olarak göstermesinin evlilik durumundaki şehvetten farklı bir konu olduğunu söyleyen Hristiyan yorumcular, Yeni Ahit'te yasaklanan şehvetin iffetsizlik anlamına geldiğini söylerler.[459]

Yeni Ahit, sadece davranışlara yönelik kurallar koymakla yetinmeyip kendisine inanan insanların duygu ve düşüncelerine de müdahalede bulunmayı amaçlar. Hristiyanlığa göre imanın yolu itaattir. Hristiyanlık, dünyayı tarif ederken 'düşmek' ve 'kurtulmak' konusunu ele alır. Düşkünlükten kurtulmanın yolu ise iman etmek olarak açıklanır.[460] Bu yüzden Hristiyanlık, insanların kurtuluşu için acı çeken İsa Mesih'in acılarının hissedilmesini ve buna uygun davranışlarda bulunulması gerektiğini savunur.

İşlenen suçlar karşılığında verilmesi gereken cezaların suça denk olmasının gerekliliğini "*göze göz, dişe diş*"[461] sözleriyle formülleştiren Tanah'tan farklı olarak; Yeni Ahit, "*sağ yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı çevirin*"[462] sözleriyle, affedici olmanın cezalandırıcı olmaktan daha değerli olduğunu vurgular. Hatta insanları affetmeyenlerin Tanrı tarafından da affedilmeyeceğini vurgulayarak bu affın, içten ve samimi bir bağışlama olmasını şart koşar.[463] Ancak Yeni Ahit yorumcuları, 'sağ yanağına tokat atana öbür yanağı çevirme' ilkesi ile ilgili olarak, kişinin hayatının tehlikede olması hâlinde meşru yollardan kendisini korumasının mümkün olacağı yorumlarını yaparak mecazi bir anlam taşıyan bu ilkenin kelimenin gerçek anlamıyla mutlak olarak her durumda uygulanması gerekmediğini ifade etmişlerdir.[464]

Tanah'ın koyduğu kuralları benimseyen Yeni Ahit'in farklı kurallar koyduğu da görülmektedir. İsa Mesih'in boşanmayı yasaklaması üzerine Ferisiler, Musa peygamberin boşanmaya izin verdiğini hatırlatırlar. İsa Mesih de aslında ilk baştan beri boşanmanın yasak olduğunu ancak insanların inatçılıkları yüzünden Musa peygamberin boşanmaya izin verdiğini söyler.[465] Yeni

---

458 Matta 5:27-28.

459 **Jamieson**, p. 1874.

460 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 202-203.

461 Vayikra 24:20; Devarim 19:21.

462 Matta 5:38-48; Luka 6:27-36.

463 Matta 18:21-35.

464 **Henry**, Vol. 5, p. 100; **Jamieson**, p. 1877; Osman Zinnuri **Özsu**, "Osmanlıca İncil-i Şerif ile Tefsiri Adlı Eserin Sadeleştirilmesi ve Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", EÜ. SBE., Kayseri 2002 (YYLT), s. 48.

465 Matta 1-12; Markos 10:1-12.

Ahit, İsa Mesih'in boşanmayı yasaklamasını yeni bir kural olarak görmemekte, ilk baştan beri Tanrı'nın koyduğu kuralın, insanların inatçılıkları yüzünden Musa peygamber tarafından değiştirilmesinin ardından tekrar ilk baştaki hâline döndürülmesi olarak kabul etmektedir.

İsa Mesih'in ardından, Onun öğretisinin öğrencileri tarafından yabancı uluslara ulaştırılmasıyla birlikte, Tanah'ın belirlemiş olduğu Kutsal Yasa kurallarında da gevşetmeler görülmeye başlanır. İsa Mesih'in öğrencileri, Yeruşalim'de yaptıkları toplantı sonrasında bazı kararlar alırlar. Daha önceden Ferisi olup sonradan İsa Mesih'in öğrencileri arasına katılanlar, diğer uluslardan İsa Mesih'in öğretisini kabul edenlerin sünnet olmaları ve Musa'nın Yasalarına uymaları gerektiğini savunurlar. Ancak çoğunluk, "*öteki uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız*" diyerek, sadece putlara sunulan yiyecek, fuhuş, boğulmuş hayvan eti ve kandan sakınmaları gerektiğine karar verirler.[466]

Yeni Ahit'in sonraki dönem kitaplarında, yazmış olduğu mektuplarla Pavlus, köklü değişikler yapar. Kutsal Yasa'nın bağlayıcılığının kalmadığını savunan Pavlus,[467] hangi konu olursa olsun tartışmayı yasaklayarak[468] ve fuhuş yapan kişilerle arkadaşlık etmeyi yasakladığını söyleyerek toplumsal kurallar geliştirir.[469] Hayatı evlenmeksizin sürdürmenin daha iyi olacağına dair kişisel görüşünü açıkladıktan sonra, bu konuda Tanrı'dan bir buyruk almadığını söyleyen Pavlus,[470] Tanrı adına kesilmeyen hayvanlardan yenilmemesini isterken, kasaplar çarşısında satılan her eti ve inanmayanların ikramlarını vicdan sorunu yapmadan yiyebileceklerini zira her şeyin Tanrı'ya ait olduğunu söyler.[471] Pavlus, erkeklerin başlarının açık olmasını isterken, kadınların da başlarını örtmeleri gerektiğini savunur.[472] Ayrıca Pavlus, toplantılarda kadınların konuşmalarını yasaklayarak, sormak istedikleri şeyleri evde kocalarına sormalarını ister.[473]

Pavlus dönemi, henüz tam düzenli bir toplumun inşa edilmediği bir dönemdir. Ancak bu geçiş döneminde Pavlus, kuralları gevşeterek ve sosyal

---

466 Elçilerin İşleri 15:1-20.
467 Pavlus'tan Romalılara Mektup 5:20; 6:14; 7:7-8; Pavlus'tan Galatyalılara Mektup 3:25.
468 Pavlus'tan Romalılara Mektup14:1-12.
469 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 5:9.
470 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 7:8,25-28.
471 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 10:18-27.
472 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:4-7.
473 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 14:34-35.

konumları da belirginleştirerek dağılmaların önüne geçmiştir. Böylece ilk Hristiyanlar, diğer toplumlar arasında bir sorun olarak görülmeksizin ve birbirlerinden uzaklaşmaksızın varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

1.1.4.3. Kur'an-ı Kerim'de Kurallar Koyma

Kur'an-ı Kerim, inmeye başladığı tarihten (MS. 610) itibaren öncelikle toplumun inanç konusunda tam teslimiyetini sağlayacak müdahalelerde bulunmuştur. Hicret (622) ile birlikte, Medine'ye göçen Müslümanların şehrin hâkimi olmalarının ardından Kur'an-ı Kerim, toplumsal kuralları yerleştirmeye başlamıştır.

Mekke'de inen ayetler, genel olarak inanç[474] ve önceki kavimlerin yaşantıları hakkında bilgi vermektedir.[475] Medine'de inen ayetler ise 'Cihad' hukuku,[476] 'Miras' hukuku[477] ve toplumun uyması gereken genel kurallar anlamına gelen 'Hudud'[478] konularını içermektedir.[479] İnanç konusunda tam teslimiyet gösteren bir zümrenin oluşumunun ardından gerçekleşen Mekke'den Medine'ye Hicret (MS.622) olayının ardından, daha önceden oluşmuş olan bu sınıfın kuralları uygulayabileceği bir yurda sahip olması mümkün olmuştur.

Medine dönemi, kuralların oluşturulduğu ve toplum hayatının bu kurallar çerçevesinde şekillendiği dönemdir. Peygamberin eşi Âişe'nin, Kur'an'ın peyderpey gelmesinin insanların İslam'a yavaş yavaş ısındırılması hikmetine bağlı olduğunu, önce yasaklayıcı hükümlerin gelmesi hâlinde insanların İslamiyet'i benimsemesinde sıkıntılar yaşanabileceğini anlattığı rivayet edilmiştir.[480] Kur'an-ı Kerim'in indiriliş sürecinin aşama aşama gerçekleşmesi,[481] insanları bir sonraki aşamaya hazırlamaktadır. Bunun amacı, Medine şehrinde oluşmakta olan Müslüman toplumun ödül-ceza kültürüyle kurallara

---

474 Kasas 28/70; Duhân 44/8; Haşir 59/22, 23; İhlas 112/1.

475 Hûd; 11/50-60; Yunus 10/98; Yusuf 12/8-101; Kasas 28/3-46.

476 Bakara 2/190-194; 216-218; Âl-i İmrân 3/195-200; Nisâ 4/74-77; Tevbe 9/14-24; Mümtehine 60/8-11; Saf 61/4-11; Tahrîm 66/9.

477 Nisâ 4/12;33;176; Enfâl 8/75; Mâide 5/106-108.

478 'Hûdud' kelimesi, ayetlerin ifade akışına bağlı olarak 'Allah'ın koyduğu hükümler', 'yasaklar', 'ölçüler', 'sınırlar' gibi anlamlar taşır. Ali **Bardakoğlu**, "Had", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 14, Ankara 1996, s. 547-551.

479 İsmail **Cerrahoğlu**, *Tefsir Usûlü*, TDV Yayınları, Ankara 1988, s. 59-62.

480 Abdülhamit **Birışık**, "Nüzül", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 33, Ankara 2007, s. 308,309.

481 İsrâ 17/106.

itaat etmesi yerine uymaları istenen kurallara isteyerek ve benimseyerek uymalarını sağlamak içindir.

Kur'an-ı Kerim, toplumsal kurallar geliştirme konusunda, diğer semitik metinler içerisinde Tanah'ın Tora (Tevrat) kitaplarıyla benzeşmektedir. Her ikisi de koyduğu kurallarla hem inanç sistemini hem de toplum düzenini sağlam temellere oturtmak ister. Kur'an-ı Kerim, evlilik dışı ilişkiyi yasaklayıp ağır bir şekilde cezalandırmakla[482] toplumun temeli olan ailenin korunmasını esas almaktadır. Hırsızlık ve gasp gibi davranışları yasaklayıp ağır bir şekilde cezalandırmakla da[483] ekonomik ve sosyal düzenin sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesini amaçlamaktadır.

1.1.5. Deneme

Semitik metinlerde insan, adeta 'hangi durumda nasıl davranacak' denilerek, sürekli sınanan ve hangi şartlarda nasıl davranışlar sergileyeceği ortaya çıkartılmak istenen bir tür olarak gösterilir. Bu yüzden de semitik metinlerde denemeci müdahale tipine oldukça sık rastlanır.

Âdem'in yaratılmasından sonra insan türünün 'Yasak Ağaç' ile denenmesi,[484] Tanrının insana yönelik ilk müdahalesi olan 'Yaratma' müdahalesinden sonra gerçekleştirdiği ikinci müdahalesi olmuştur. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de insana hayat verilmesinin sebebi, insanların nasıl davranacaklarının denenmesi olarak açıklanır.[485] Dolayısıyla deneme müdahalesinin gerçekleşebilmesi için insana hayat verildiği belitilmektedir.

Deneme konusunda Tanah, Tanrı Yahve'nin kendi toplumu olan İsrailli-leri denemesinin dışında diğer insanların denenmesi konusunda bir bilgi vermemektedir. Tanah'ta insanlığın ortak atasının Cennet'te yasak ağacın meyvesiyle denenmesinin ardından, İbrahim'in Tanrı Yahve uğruna evladı İshak'tan vazgeçmekle denendiği anlatılmaktadır.

Yeni Ahit, İsa Mesih'in ilk başta şeytan tarafından denendiğini ve bu denemede başarılı olan İsa Mesih'in şeytanı güçsüz ve çaresiz bıraktığı bilgisini vermektedir. Ayrıca Yeni Ahit, İsa Mesih'in öğrencilerinin de İblis tarafından denendiği bilgisini vermektedir. Dolayısıyla Yeni Ahit'te denemeci Tanrı tipolojisinden ziyade, denemeci demonik varlık tiplemesinin öne çıktığı

---

482 Nur 24/2.
483 Mâide 5/38.
484 Bereşit 3:1-19; Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19; Bakara 2/29-39.
485 Mülk 67/2.

söylenebilir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de şeytan tarafından insanların denendiğinin örnekleri vardır.[486] Ancak Kur'an-ı Kerim'deki şeytan karakteri baskın denemeci bir karakter değildir.

Kur'an-ı Kerim, insana verilen yaşamak, işitmek, görmek gibi imkânlarla insanların denendiğini söyler. Bu denemeler, bazen Süleyman peygambere verilen güç örneğinde olduğu gibi kişinin diğer insanlardan daha güçlü kılınmasıyla gerçekleşmektedir. Bazen de İbrahim ve Eyüp peygamberler örneğinde olduğu gibi kişiye bu dünyada en çok istediği mal, mülk, evlat gibi şeylerin verilip geri alınması veya kendisinin bunlardan Allah için vazgeçmesinin istenmesiyle insan denenmekte ve insanın nasıl davranacağının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Râzi, Kur'an-ı Kerim'de geçen, insanın mutlaka deneneceğine dair metinleri açıklarken, denemenin amacının insanın nasıl davranacağının görülmesi için veya Allah tarafından tespit edilmesi için olmadığını söyler. Râzi'ye göre bu denemelerin amacı, bizzat insanın kendisine kendisinin ne olduğunun gösterilmesidir.[487]

1.1.5.1. Tanah'ta Deneme

Tanah, şahıs olarak İsraillilerin nasıl davranacaklarının denendiği bireysel olaylar yanında toplulukların da denendiğini söylemektedir. İtaat merkezli bu denemelerin sonunda ödül veya ceza bulunmaktadır. Tanrı Yahve'nin buyruklarına uymaları hâlinde İsraillilerin kutsanacakları, aksi hâlde lanete uğrayacakları vurgulanarak, İsraillilerin Tanrı Yahve'nin kurallarına uymakla sınandıklarını bildirmektedir.[488]

1.1.5.1.1. İbrahim'in, Oğlu İshak'ı Kurban Etmekle Denenmesi

Tanah'ta, İbrahim'in oğlunu kurban etmesi olayının, İbrahim'in denenmesi amacıyla gerçekleştirildiği ve bu denenme olayının, sadece İbrahim için değil diğer insanlar için de önemli sonuçlar doğurduğu belirtilmektedir. Tanah'a göre Tanrı Yahve, İbrahim'i denemek ister. İbrahim'e "*Oğlunu, tek sevdiğini Yitshak'ı al ve Moriya bölgesine git. Onu bana, (oradaki) dağlardan sana söyleyeceğim birinin üzerinde, tamamen yakılan kurban olarak getir*" der. İbrahim, sabah erkenden kalkıp yanına uşaklarından ikisini ve oğlu İshak'ı alarak yola

---

486 Hac 22/52-55.

487 **Râzi**, C. 21 s. 577-578.

488 Devarim 11:26-32.

çıkar. Üç gün sonra kendisine emredilen yere ulaşınca uşaklarına geride beklemelerini söyler. İbrahim, İshak ile birlikte yakmalık sunu için yardığı odunları, ateşi ve bıçağı alarak dağa doğru yürümeye başlar. İshak, İbrahim'e "*Ateş ve odunlar burada. Peki, kurbanlık kuzu nerede*" diye sorar. İbrahim, yakmalık sunu kuzusunu Tanrı'nın vereceğini söyler. İbrahim, Tanrı'nın kendisine belirttiği yere varınca bir sunak yapar, üzerine odun dizer ve oğlu İshak'ı bağlayıp sunaktaki odunların üzerine yatırır. Onu boğazlamak için uzanıp bıçağı alır. Ancak İbrahim'e, çocuğa dokunmamasını söyleyen bir melek, "*Gence zarar verme. Ona hiçbir şey yapma. Çünkü şimdi, senin Tanrı'dan korkan biri olduğunu biliyorum. Zira biricik oğlunu Ben'den esirgemedin*" der. İbrahim, çevresine bakınca, boynuzları sık çalılara takılmış bir koç görür. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sunar. Melek, göklerden İbrahim'e ikinci kez seslenerek Tanrı Yahve'nin biricik oğlunu esirgemediği için İbrahim'i fazlasıyla kutsayacağını, soyunu göklerin yıldızları ve kıyıların kumu kadar çoğaltacağını, soyunun düşmanlarının kentlerini mülk edineceklerini ve İbrahim'in soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün ulusların kutsanacağını söyler.[489]

Tanah'ın anlatımına göre İbrahim, bu denemede başarılı olmakla, sadece kendisinin değil soyunun da ödüllendirilmesini sağlamış olmaktadır. Bu ödül, İbrahim soyuna düşman olacak kavimlerin Tanrı Yahve tarafından cezalandırılmasını sağlamakta ve bütün yeryüzünün İbrahim soyu tarafından kutsanmasına neden olmaktadır.

1.1.5.1.2. Mısır'dan Çıkan İsraillilerin Denenmesi

İsrailliler, Kızıldeniz'in ötesine çıktıktan sonra Şur çölüne girerler. Çölde üç gün yol alırlar ama su bulamazlar. Mara denen yere vardıklarında su bulurlar ama Mara'nın suyunu içemezler çünkü su acıdır. Halk, Musa'ya yakınmaya başlar. Musa dua eder. Tanrı Yahve ona bir ağaç parçası gösterir. Musa onu suya atınca sular tatlı olur.[490] Tanah hikâyenin devamında, Tanrı Yahve'nin kurallar koyduğunu ve İsraillileri sınadığını söyler. Ardından, kurallara uymamaları hâlinde Mısırlılara verdiği hastalıklarla onları cezalandıracağını söyler. İsrailliler Mısır'dayken, kurtarılması gereken bir halktır. İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan sonra artık Tanrı Yahve'nin ulusu olmuştur ve Onun kurallarına göre yaşamaları gerekmektedir.

---

489 Bereşit 22:1-19.

490 Şemot 15:22-25.

Tanah, kurallar getirilmesinin sebebinin İsraillilerin denenmesi olduğu söyler. Bu deneme, 'sonunda başarılı olanların ödüllendirildiği' tarzdaki bir deneme tipi değildir. Tanah, bu durumu şu sözlerle açıklar. "*Eğer Tanrın Aşem'in sözüne itaat eder, O'nun gözünde doğru olanı yapar, emirlerine kulak verir ve tüm hükümlerini korursan, Mısır'ın başına getirdiğim hastalıkların hiç birini senin başına getirmeyeceğim; çünkü ben, Aşem, sana şifa verenim*"[491] der. Buradaki deneme tipi, 'itaat eden ile etmeyeni ayırmak' için yapılan bir denemedir. Zira 'sağlıklı olma' durumu, deneme yapılmadan önce verilmiş olup Mısırlıların başlarına gelen hastalıkların görülüp görülmemesi İsraillilerin 'itaat' edip etmemeleri şartına bağlanmıştır.

Mısır'dan çıkan İsraillilere önce su verip deneyen Tanrı Yahve, daha sonra onlara ekmek vererek onları dener. Tanrı Yahve Musa'ya, "*Size göklerden ekmek yağdıracağım. Halk çıkıp, her gün, o güne ait porsiyonu toplayacak. Böylece onu, Kanunum'u takip edip etmeyeceği konusunda sınayacağım*"[492] diyerek, denemenin amacının itaati sağlamak olduğunu bir kez daha vurgular. Sabah, İsrailliler etrafını çiy kaplar. Çiy eriyince toprakta çölün yüzeyinde kırağıya benzer ince pulcuklar görünür. Bunu gören İsrailliler bunun ne olduğunu anlamazlar. Musa bunun ekmek olduğunu ve herkesin sadece yiyeceği kadar toplaması gerektiğini söyler. İsrailliler toplamaya başlarlar. Kimi çok kimi az toplar. Ancak ölçtüklerinde, çok toplayanın fazlası, az toplayanın da eksiği çıkmaz. İkinci denemede ise Musa onlara, "*Kimse sabaha kadar ondan herhangi bir artık bırakmasın*" der. Bazıları ona aldırmayıp sabaha bırakır. Ancak bıraktıkları kurtlanıp kokmaya başlayınca, Musa onlara öfkelenir.[493] 'Ekmek' denemesi, daha önce İsraillilerin muhatap oldukları 'su' denemesinde[494] olduğu gibi tehdit ve ceza ile bağlılığı sağlamaya yönelik bir müdahaledir.

Bu denemelerin bir diğer amacı da İsraillilerin Tanrı Yahve'ye güvenmesini sağlamaktır. Kendilerinin bir şey yapmasına gerek kalmadan onlara su, et ve ekmek veren Tanrı Yahve, onları yardımsız bırakmayacaktır ama İsraillilerin onun kurallarına uymaları gerekmektedir. Bu denemeler de İsraillilerin, onun kurallarına uyup uymayacaklarını, itaat edip etmeyeceklerini ortaya çıkarmaya yöneliktir.

---

491 Şemot 15:26.
492 Şemot 16:4.
493 Şemot 16:13-20.
494 Şemot 15:22-25.

İsrailliler, kurallara uymalarının ardından yeni kurallarla denenmektedir. Her sabah herkes yiyeceği kadar toplarken altıncı gün iki kat toplandığını görürler. Durumu Musa'ya bildirdiklerinde yeni bir kuralın geldiğini öğrenirler. İsrailliler, o gün iki kat toplayıp ertesi gün dinlenmelidir. Bu kural da çiğnenir ve bazıları yedinci gün ekmek toplamak için dışarı çıkar. Bunun üzerine Tanrı Yahve Musa'ya, "*Emirlerim ve Öğretilerim'i yerine getirmeyi ne zamana kadar reddedeceksiniz*"[495] diyerek serzenişte bulunur. Bu sözlerden anlaşıldığı kadarıyla denemeler, pek de başarılı sonuçlar vermemektedir. Buna rağmen Tanrı Yahve, yine de İsraillilerin Tanrısıdır ve bir çocuk eğitir gibi kendi ulusunu eğitmektedir. İsraillilerin kurallara uymalarını sağlamak, onların bir devlet olarak gelişiminin de önünü açacaktır. Kurumsallaşmanın yerleşmesi için herkesin görev dağılımında kendisine düşen görevi tam bir itaatle yapması gerekmektedir. Bu denemeler de itaat kültürünün yerleşmesini sağlamaya yönelik müdahale tipleridir.

1.1.5.1.3. Peygamberin Peygamber İle Denenmesi

Tanah'ta anlatılan olaylarda çoğunlukla isimler belirtilir. Ancak kişi adları zikredilmeden, sadece mesaj vermek maksadıyla hikâyelerin anlatıldığı da olur. Tanrı Yahve'nin İsrail kralı Yarovam'ı uyarması için gönderdiği peygamberini (Tanrı adamı)[496] başka bir peygamber ile sınadığı bu olayda, iki peygamberin de adı belirtilmemiştir.

Olay, İsraillilerin bölünüp iki devlet hâline geldiği dönemde gerçekleşir. Her iki devlette de yaşamakta olan İsrailliler, tapınmak için Yahuda krallığında bulunan Yeruşalim'e (Kudüs) gitmektedir. İsrail kralı Yarovam, Yeruşalim'e giden İsraillilerin kendisini terk edip Yahuda kralı Rehavam'a bağlanmasından endişe ettiği için Beytel ve Dan kentlerinde, Yeruşalim'e alternatif tapınma yerleri ihdas etmiştir.[497]

Tanrı Yahve, bu duruma öfkelenir ve Yahuda krallığında yaşamakta olan bir peygamberini (Tanrı adamı) İsrail kralına gönderir. Yahudalı peygamber,

---

495 Şemot 16:21-29.

496 Metinde, Yahudalı peygamber için, 'Tanrı'nın adamı' sıfatı kullanılırken, İsrailli peygamber için sadece 'peygamber' sıfatı kullanılmıştır. Buttrick, bir 'peygamber' için, 'sahte peygamber' olması ihtimalinin mümkün olduğunu, ancak bir 'Tanrı adamı' için bunun mümkün olmadığını ve onun daima 'Tanrı adamı' olarak kalacağını söyler. George Arthur **Buttrick**, *The Interpreter's Bible The Holy Scriptures*, Abingdon Press, New York 1954, Vol. 3, p. 123.

497 I Melahim12:27-31.

İsrail kralı Yarovam'ın tapınakta bulunduğu esnada, Beytel kentindeki Sunak'ın yıkılacağını haykırır. Bunu duyan İsrail kralı Yarovam, eliyle Yahudalı peygamberi işaret ederek, adamın yakalanmasını emreder. Ancak kral Yarovam'ın adamı işaret eden eli bir anda felç olur ve Yeruşalim'e alternatif olarak ihdas edilen Sunak parçalanır. Kral Yarovam, Yahudalı peygamberden elini iyileştirmesi için Tanrı Yahve'ye yalvarmasını ister. Adam dua edince Kral Yarovam'ın felç olan eli iyileşir. Kral, Yahudalı peygamberi evine davet eder. Ancak Yahudalı peygamber kendisine, Tanrı Yahve'nin İsrail krallığı topraklarında bir şeyler yiyip içmeyi yasakladığını söyleyip oradan uzaklaşır. Yahudalı peygamber (Tanrının adamı) henüz o topraklardan çıkmadan önce İsrail krallığının Beytel kentinde bulunan başka bir yaşlı İsrailli peygamber, kendisine bir meleğin geldiğini ve Tanrı Adamını evine davet etmesini emrettiğini söyler. Kendisinin de bir peygamber olduğunu ve Tanrı Yahve'nin isteği doğrultusunda hareket ettiğini söyleyerek Yahudalı peygamberi evine davet eder. Yahudalı peygamber, İsrailli peygamberin evine gider ve sofrada yemek yerken Tanrı Yahve, İsrailli peygamberin diliyle konuşmaya başlar. Tanrı Yahve, İsrail kralı Yarovam'ı uyarması için gönderdiği ve Beytel kentinde bir şey yiyip içmesini yasakladığı Yahudalı peygambere, İsrail krallığı topraklarında bir şeyler yiyip içmeyi yasakladığı hâlde emrine itaat etmediği için öleceğini ve atalarının mezarına gömülmeyeceğini söyler. Yahudalı peygamber evine dönmek için eşeğine binip yola çıkar. Yolda bir aslan Yahudalı peygamberi öldürür. İsrailli peygamber de cesedi alıp Beytel kentine gömer[498]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede, peygamberlerin de denendiği, Tanrı Yahve'ye tam olarak itaat etmemeleri hâlinde onların da cezalandırıldığı anlatılmakta ve İsraillilerin Tanrı Yahve'ye itaat etmeleri istenmektedir. Bu hikâyede, Yahudalı peygamberin İsrail krallığı topraklarında, İsrailli bir peygamber tarafından aldatılarak yemek yemesi neticesinde Tanrı Yahve'nin kuralına uymamış olduğunun anlatılması, her ne sebeple olursa olsun Tanrı Yahve'nin emrine itaat etmekten vazgeçmenin asla affedilmeyecek bir suç olduğunu vurgulamaktadır.

1.1.5.2. Yeni Ahit'te Deneme

Yeni Ahit'te deneme müdahalesinin öznesi İblis'tir. İblis, hem İsa Mesih'i hem Onun öğrencilerini hem de daha sonraki dönemlerde İsa Mesih taraftar-

498 I Melahim13:1-32.

larını deneyen karakterdir. Yeni Ahit'te İsa Mesih'in İblis tarafından denenmesi olayı, Tanah'ta anlatılan, Eyüp'ün İblis tarafından denenmesi[499] olayından farklıdır. Her iki anlatımda da deneyen karakter aynıdır fakat aralarında morfolojik farklılık bulunmaktadır. Eyüp'ün denenmesi olayında, Eyüp, şeytanın öldürmemek kaydıyla her istediğini yapabildiği bir karakterdir.[500] İsa Mesih'in İblis tarafından denenmesi olayında ise İblis, İsa Mesih'e herhangi bir kötü müdahalede bulunmayıp sadece insanüstü davranışlar sergilemesi için İsa Mesih'i kışkırtmaktadır.

İsa Mesih, Ruh aracılığıyla çöle götürülür. Kırk gün kırk gece oruç tutar. Ardından İblis, İsa Mesih'e Tanrı'nın oğlu olduğunu ispat etmesi için taşları ekmeğe çevirmesini söyler. İsa Mesih, insanın yaşaması için sadece ekmeğin değil Tanrı'nın sözlerinin de gerekli olduğunu söyler. İblis, İsa Mesih'i Tapınağın tepesine götürüp İsa Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu ispatlamak için aşağı atlaması gerektiğini söyler. İsa Mesih, Tanrı'nın denenmemesi gerektiğini söyler. Son olarak İblis, İsa Mesih'e bütün dünya ülkelerini gösterip kendisine tapınması hâlinde bütün bu ülkeleri kendisine vereceğini söyler. İsa Mesih, yalnızca Tanrı'ya tapınılacağını söyleyerek İblis'i kovar. Daha sonra melekler gelip İsa Mesih'e hizmet etmeye başlarlar.[501]

Yeni Ahit'te anlatılan bu denenme olayı, İsa Mesih'in yeryüzündeki görevini yerine getirme noktasındaki yetkinliğini ifade etmekten ziyade, İblis'in İsa Mesih üzerinde bir müdahalesinin söz konusu olamayacağını ifade etmek içindir. Zira Yeni Ahit'in ilerleyen bölümlerinde İsa Mesih karakteri, semitik gelenekteki alışılmış peygamber kavramından daha üstün bir mahiyet kazanmaktadır.[502]

Yeni Ahit, İsa Mesih dışındaki diğer inananların başlarına musibetler gelmesinin, ayartılmalarının ve denemelerle karşılaşmalarının sevinmeleri gereken bir durum olduğunu söyler. Zira inancın sınanmasının güçlerini arttıracağını, dayanma güçlerinin artmasıyla da tam bir yetkinliğe kavuşacaklarını söyler.[503] Yeni Ahit inananlarının son dönemlerde İblis tarafından zindanlara atılacağını, on gün sıkıntı çekeceklerini bu sıkıntıların onların denenmesi için gerçekleşmesi gerektiğini söyleyen Yeni Ahit, İblisin son dönemde inananla-

499 İyov 1:1-20.
500 İyov 2:6.
501 Matta 4:1-11; Markos 1:12,13; Luka 4:1-13.
502 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19.
503 Yakup'un Mektubu 1:1-7.

ra müdahale edeceğini belirtir.[504] Ayrıca son dönemde Ejderha (İblis) ile Mikail'in arasında gökyüzünde bir savaş yaşanacağını haber verir.[505]

1.1.5.3. Kur'an-ı Kerim'de Deneme

Kur'an-ı Kerim'deki 'deneme' müdahalesi, insana 'hayat' verilmesinin sebebi olarak açıklanır. İnsan türünün yaratılmasının sebebini, Allah'a kulluk etmek olarak açıklayan Kur'an-ı Kerim,[506] insan türüne hayat verilmesinin sebebini de insanların nasıl davranacaklarının denenmesi olarak açıklar.[507] Taberi, insana verilen hayat ile gerçekleşmekte olan denemenin dünyada yaşandığını, yapılanların karşılığının da ahirette görüleceğini söylemektedir.[508] Sonuç olarak, Kur'an-ı Kerim'e göre insan türü, Allah'a kulluk etmek için yaratılmış ve denenmek için kendisine hayat verilmiştir.

Tanah ve Kur'an-ı Kerim'de ortaklaşa anlatılan olaylardan birisi de İbrahim'in oğlunu kurban etmekle denenmesi olayıdır. İlk bakışta, iki semitik metnin anlattığı olay hemen hemen aynı gibi görünür. İlk göze çarpan farklılık, İbrahim'in kurban edilen oğlunun kimliği konusundadır. Tanah, kurban olayını İbrahim ve İshak arasında yaşanan bir olay olarak anlatır.[509] Kur'an-ı Kerim ise kurban edilecek çocuğun ismini belirtmez.[510] Bu yüzden Müslüman yorumculardan bazıları, Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kurban olayının, İbrahim ve İsmail arasında yaşandığını ifade etmektedir, bazıları da İbrahim ve İshak arasında yaşandığını savunmaktadır.[511]

Her iki metinde de bu olay, bir deneme olarak görülür ve sonunda başarılı olan İbrahim ile oğlunun kutsandığı vurgulanır. İki metin arasındaki temel fark ise hikâyenin sonunda ortaya çıkar. Tanah, bu olaydan dolayı, İbrahim'in soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün ulusların kutsanacağını söyleyerek İbrahim'in soyunu yüceltmektedir.[512] Kur'an-ı Kerim ise İbrahim'in soyundan kötü insanların da çıkacağına vurgu yaparak İbrahim'in soyunun mutlak özel bir konuma ulaşmasının önüne geçmektedir.[513]

---

504 Vahiy 2:9-10.
505 Vahiy 12:7-9.
506 Zariyat 51/56.
507 Mülk 67/2.
508 **Taberi**, C. 8, s. 367.
509 Bereşit 22:2.
510 Saffat 37/102.
511 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 4, s. 479-480.
512 Breşit 22:15-18.
513 Saffat 37/113.

1.1.5.3.1. Hayat Verilmesinin Sebebinin Deneme Olması

Kur'an-ı Kerim, insana hayat verilmesinin sebebini, insanların nasıl davranacaklarının denenmesi olarak açıklar.[514] Bu ayetin tefsirinde Mukatil, denemenin amacının, kimin Allah'ın farzlarını yerine getirme konusunda daha eksiksiz olacağının tespit edilmesi için olduğunu söyler.[515] Ayrıca Râzi buradaki amacın insanların nasıl davranacaklarının görülmesi için değil de, insanlara nasıl davrandıklarının gösterilmesi için olduğunu söyleyerek, "*…aslında, Cenâb-ı Hakk'ın fiilleri, bir imtihan ve deneme değildir. Fakat şeklen imtihana benzediği için mecazî olarak imtihan adını alır*"[516] açıklamasını yapmaktadır.

İnsana hayat verilmesinin sebebinin insanın denenmesi olarak gösterildiği Kur'an-ı Kerim'de, insanın hangi konularda deneneceği ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler verilir. Yeryüzünde olan şeylerin yeryüzünün süsü hâline getirildiği ve insanın bunlarla deneneceği,[517] insanların ne yapacağını görmek için Allah tarafından yeryüzünün yemyeşil, tatlı ve çekici hale getirildiği anlatılmaktadır.[518] Kurtubi yeryüzünün süsünün halifeler ve âlimler olduğunu, bitkiler ve hayvanların bu kapsama girmediğini söyler.[519] Derveze (1888-1984), Allah'ın yeryüzünü, üzerindeki bütün yaşama ve zevk alma vasıtalarıyla birlikte sadece, insanların yapacağı işleri denemek için süslediğini söyler.[520]

İnsana hayat verilmesinin, insanın denenmesi için tek başına yeterli olmadığını belirten Kur'an-ı Kerim, denenebilmesi için insana işitme ve görme gibi duyuların da verildiğini bildirmektedir.[521] İnsanın hayatı boyunca yılda bir veya iki kere mutlaka deneneceğini söyleyen Kur'an-ı Kerim,[522] insanların sahip oldukları zenginlik veya çocukları konusunda deneneceklerini söylemekte,[523] insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde denenebilmelerini sağla-

---

514 Mülk 67/2.
515 **Mukatil**, C. 4, s. 249.
516 **Râzi**, C. 21 s. 577-578.
517 Kehf 18/7.
518 **Tirmizi**, C. 2., s. 215,216; **İbn Mace**, Ebu Abdullah, Muhammed İbn Yezid, *Sünen-i İbn Mace Tercüme ve Şerhi*, (Çev. Haydar Hatipoğlu), 10 Cilt, Kahraman Neşriyat, İstanbul 1983, (Kitabu'l-Fiten 19. Bap 4000. Hadis), C. 10, s. 218-219.
519 **Kurtubi**, C. 10, s. 534-535.
520 Muhammed İzzet **Derveze**, *et-Tefsiru'l-Hadis Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, (Çev. Şaban Karataş), Ekin Yay. İstanbul 1998, s. 1382.
521 İnsan 76/2.
522 Tevbe 9/126.
523 Enfâl 8/28.

mak için de insanların farklı sosyal konum ve ekonomik seviyelere getirildiğini belirtmektedir.[524]

Kur'an-ı Kerim'de, insanın 'hayır ve şer' konularında denendiği anlatılmaktadır.[525] 'Hayır ve şer' kavramlarının, iyi veya kötü yönleriyle bir sınav alanı olarak, hayatın bizzat kendisini ifade ettiği belirtilmiş,[526] sıkıntı, hastalık, fakirlik gibi kötü durumlar veya bolluk, sıhhat, zenginlik gibi iyi durumların yaşatılmasıyla insanın denendiği yorumları yapılmıştır.[527]

Kur'an-ı Kerim'de, şeytanın peygamberlere müdahale etmek istediği ancak buna engel olunduğu anlatıldıktan sonra, şeytanın insanın içine bazı düşünceler attığı ve böylece kalplerinde sorun olanların denemesinin sağlandığı anlatılmaktadır.[528] Müfessirlerden bazıları, bu ayetin nüzul sebebi olarak, Garanik hadisesini göstermiştir.[529] 'Garanik' kelimesi, Arapçada 'kuğu' anlamına gelmektedir. Garanik Hadisesi, Necm suresi nazil olurken şeytanın, '*İşte bunlar kanatları yüksek olan kuşlardır. Ve onların şefaatları mutlak umulur*' sözlerini Hz. Peygamberin lisanına kattığı, bunun üzerine müşriklerin sevindiği ve Cebrail'in gelip, '*Ben, bunları sana getirmedim. Bu şeytandandır*' diyerek ayetleri düzelttiğine dair rivayetlere dayanır. İlk defa Haşim İbn el-Kelbi (MS.738-819) tarafından dillendirilen 'Garanik Beyti Rivayeti' Vakidi, (MS.747-823), İbn Sa'd (MS.845), Taberi (MS.923) ve Zemahşeri (MS.1075-1143) tarafından da nakledilmiştir.[530] Tarihçi ve aynı zamanda tefsirci olan İbn Kesir (MS.1373), Müfessirlerden birçoğunun bu ayetin nüzul sebebi olarak Garanik kıssasını anlattıklarını ancak bütün bu rivayetlerin mürsel[531] kanallardan olup, sahîh bir rivayetine rastlanmadığını söylemektedir.[532] Hicazî (1900-1974), peygamberin kendilerine gelen haberleri tebliğ etmekte masum

---

524 En'âm 6/165.
525 Enbiyâ 21/35.
526 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 3, s. 577.
527 **Taberi**, C. 5, s. 523.
528 Hac 22/52-55.
529 **Çetiner**, C. 2 s. 617; **İbn Kesîr**, *Büyük İslam Tarihi El Bidaye ve'n-Nihaye*, C. 3, s. 132-141.
530 Sabri **Hizmetli**, *Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar İslam Tarihi*, AÜ. İF. Yay. 1991, s. 169-184.
531 'Mürsel' Tabii'nin Sahabeyi atlayarak Hz. Peygamberden rivayet etmesi. Seneddeki kopukluk sebebiyle mürsel hadisler zayıf sayılmıştır. İsmail Lütfi **Çakan**, *Hadis Usulü*, MÜ. İF. Yay. İstanbul Trsz. s. 132.
532 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri,* C. 10 s. 5519-5522.

olduğu hususunda icmâi ümmet (görüş birliği) olduğunu ve yaşanan olayın bir imtihan ve sınama olduğunu söylemektedir.[533]

Bu konuyu peygamberlerin ismet sıfatıyla ilişkilendiren Elmalılı (1878-1942), Allah'ın peygamberler de bile temenniyi şeytanın karıştırmasıyla bağlantılı kılıp sonra o şüpheleri giderip âyetlerini muhkemleştirmesinin bir hikmeti olduğunu söylemektedir. Elmalılı'ya göre peygamberlerin ismeti (masum olmaları) kesinlik ifade eden vahiy yönüyle olup içtihadıyla hareket etmeleri hâlinde hata yapmaları mümkündür. Elmalılı'ya göre Peygamber bir arzu ve temenniyi takip ettiği zaman, şeytanın bir şeyler karıştırmasına imkân verilmemiş olması hâlinde 'vahiy' ile 'ümniye' (temenni) arasında bir fark kalmamış olacaktır.[534]

Ayrıca Kur'an-ı Kerim, insanların tek bir millet olarak yaşamalarının engellenmesinin sebebini de insanların denenmesi için bir gereklilik olarak açıklar. Kur'an-ı Kerim'in "*Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı*"[535] açıklamaları ile Tanah'ta anlatılan, insanların tek bir halk olup aynı dili konuşmaları üzerine Tanrı Yahve'nin, "*Gelin inelim ve orada dillerini karıştıralım. Öyle ki, kimse bir diğerinin dilini anlayamasın*" diyerek, insanları yeryüzünde dağıtıp kentin yapımını durdurması[536] anlatımı, insanların milletleşmesi konusunda bir açıklama getiriyor olmaları açısından benzeşmektedir. Her ikisinde de insanların farklı milletlere ayrıştırılması anlatılmaktadır. Ancak Tanah, insanların tek bir millet olmasının tehlikeli görüldüğü için insanların farklı milletlere ayrıştırıldığını anlatırken, Kur'an-ı Kerim insanların farklı milletlere ayrıştırılmasının sebebini, onların denenmesi için bir gereklilik olarak açıklamaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, "*…sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık*"[537] diyerek, insanların farklı milletlere ayrıştırılmasının bir diğer sebebini, insanların birbirleriyle tanışmalarının mümkün olabilmesine bağlamaktadır.

---

533 Muhammed Mahmud **Hicazi**, *Furkân Tefsiri*, (Çev. Mehmet Keskin), İlim Yay. 6 Cilt, İstanbul 1989, C. 4, s. 156-160.

534 Muhammed Hamdi **Yazır**, *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, İstanbul 1942, s. 3414-3416.

535 Mâide 5/48.

536 Bereşit 11:1-9.

537 Hucurât 49/13.

1.1.5.3.2. İbrahim'in Oğlunu Kurban Etmekle Denenmesi

Kur'an-ı Kerim, İbrahim peygamberin oğlunu kurban etmekle denenmesinden önce de denendiğini haber vermektedir. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de, "*Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle denemişti. O da tam olarak yerine getirmişti*" sözleriyle anlatılmaktadır. Ayetin devamında bu denemeden başarılı çıkan İbrahim peygamberin insanlara önder (imam) yapıldığı anlatılmaktadır.[538] Metinde geçen önderliğin (imam), dini liderlik anlamına gelen 'peygamberlik' olduğu ifade edilmiştir.[539] İbrahim peygamberin, kendisine verilen önderliğin (imam) soyu için de geçerli olup olmadığını sorması üzerine Allah'ın, "*Zalimler benim ahdime erişemez*"[540] dediği anlatılmaktadır. Mukatil, İbrahim peygamberin Allah'tan istediği şeyler ve yaptığı dualarla denendiğini söylemektedir.[541] Taberi,[542] Râzi,[543] ve Kurtubi[544] gibi yorumcular ise İbrahim peygamberin ibadet ve temizlik gibi konularda denendiğini söylemektedirler.

Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim peygamberin Allah'tan bir evlat istediği ve kendisinin uslu bir oğul ile müjdelendiği belirtildikten sonra kurban olayı anlatılmaya başlanır. İbrahim'in oğlu yürüyüp gezecek yaşa gelince, İbrahim oğluna, "*Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?*" diye sorar. Oğlu, "*Babacığım! Sana emredilen şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun*" der. İbrahim oğlunu yatırınca, İbrahim'e rüyayı gerçekleştirdiği ve başına gelenin bir deneme olduğu bildirilirek, oğlunun yerine kesilmek üzere başka bir kurban verilir.[545]

Tanah, kurban edilecek olan bu çocuğun İshak olduğunu söyler.[546] Kur'an-ı Kerim ise kurban edilmesi istenilen bu çocuğun ismini belirtmez.[547] Bu durum, çocuğun İsmail mi yoksa İshak mı olduğu konusunda Kur'an-ı Kerim yorumcuları arasında tartışmalara yol açmıştır. Taberi, çocuğun

538 Bakara 2/124.
539 **Yazır**, s. 492.
540 Bakara 2/124.
541 **Mukatil**, C. 1, s. 121-122.
542 **Taberi**, C. 1, s. 327-332.
543 **Râzi**, C. 3, s. 408-410.
544 **Kurtubi**, C. 2 s. 306-307.
545 Sâffât 37/100-113.
546 Bereşit 22:2.
547 Sâffât 37/102,107.

müjdelenmesini delil göstererek bu çocuğun İshak olduğunu söyler.[548] Beyzavi'den nakille çocuğun İsmail olduğunu savunan Zuhayli, Tevrat'taki "*İlk ve tek oğlun olan İshak'ı boğazla*"[549] ifadesinin, ilave ve tahrif cümlesi olduğunu savunur.[550] Kurtubi, din bilginlerinin çoğunluğunun kurban edilecek çocuğun isminin İshak olduğunu söylediklerini belirtir.[551] Râzi, yapılan tartışmaları aktardıktan sonra, "*kesilecek olanın hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'tır*" diyerek bu konuda herhangi bir yorum yapmaz.[552]

1.1.5.3.3. Talut'un Askerlerinin Irmakla Denemesi

Kur'an-ı Kerim, İsrail ileri gelenlerinin krallıkla yönetilmeyi istediklerini ve kendilerinin bu kralın ardında savaşacaklarını söylediklerini anlatır. Allah, Tâlût adında birisini onlara hükümdar yapar. Ona bilgelik ve bedensel üstünlük verir. İsrailliler krallarıyla beraber savaşa çıktığı zaman Tâlût askerlerine, Allah'ın kendilerini bir ırmakla deneyeceğini, ırmaktan içenlerin kendi askeri olamayacağını söyler. Çoğu içer ve ırmağı geçince Câlût ve askerlerine karşı savaşacak güçleri kalmadığını söylerler. Geri kalanlar savaşa tutuşur ve muzaffer olurlar. Bu savaşta Davud peygamber, Câlût ismindeki düşmanı öldürür.[553] Bu anlatım, Tanah'taki 'Gidyon karakterinin ordusunun sayısının azaltılması' anlatımıyla benzerlik göstermektedir.[554]

Râzi, Tâlût'un ordusunun ırmaktan su içip içmemekle denenmesinin sebebini, sabır gerektiren bir eylem olan savaşa başlamadan önce sabrın öğretilmesi ve ordunun Tâlût'a olan bağlılığının test edilmesi gerekçesine bağlar.[555] Tâlût'un askerlerine nehir suyundan içmelerinin yasaklanmasını ve onların su ile imtihana çekilmesini ağır bir yük olarak açıklayan ve bu yükün ağırlaşmasının sebebini, toplumların yaptıkları yanlış davranışlara bağlayan yorumlar da yapılmıştır.[556]

---

548 **Taberi**, C 7 s. 93-94.
549 Bereşit 22:2.
550 **Zuhayli**, C. 12, s. 88-92.
551 **Kurtubi**, C. 14, s. 519-522.
552 **Râzi**, C. 18, s. 627-628.
553 Bakara 2/246-251.
554 Bkz. '1.1.8.1.4.Üç Yüz Kişilik Ordunun Bir Ülkeyi Ele Geçirmesi'
555 **Râzi**, C. 5 s. 349-359.
556 Bayraktar **Bayraklı**, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 13 Cit, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2001, C. 3 s. 433-439.

1.1.5.3.4. Süleyman Peygamberin Denenmesi

Kur'an-ı Kerim, Süleyman peygambere kuşların dilinin öğretildiğini, kendisine cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil ordular verildiğini anlatmaktadır. Hayvanların konuşmalarını anlayabilen Süleyman peygamber, hüdhüd kuşunun getirdiği bir haber üzerine, güneşe tapınmakta olan bir kavim hakkında bilgi sahibi olur. Hüdhüd ile onlara bir mektup gönderip kendisine boyun eğmelerini ve yanına gelmelerini ister. Onlar yola çıkınca Süleyman peygamber yanındakilere, "*Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?*" der. Cinlerden bir ifrit, "*sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm*" der. Kendisine ilim verildiği belirtilen bir kişi ise "*gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm*" der ve getirir. Bunun üzerine Süleyman peygamber, "*bu şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rabbimin (gösterdiği) lütfundandır*" diyerek, kendisinin denendiğini söyler.[557]

Yorumculardan bazıları, kısa sürede tahtı Süleyman peygambere getiren kişinin, Tevrat ile amel eden ve 'ism-i a'zam' denilen sözleri bilen Asaf ibn Berhiya isimli kişi olduğunu söylemektedir.[558] Ayrıca bu kişinin, Süleyman peygamberin veziri ve teyzesinin oğlu olduğu, kendisinin 'nebi' olmayıp 'veli' olduğu bilgisini veren yorumcular da bulunmaktadır.[559]

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bu hadiseyi okuyan insanlarda bir tutum değişikliği oluşması beklenmektedir. Burada beliren müdahale tarzı, bu metni okuyan kişinin, sahip olduğu güç, zenginlik ve benzeri imkânların, kendisinin denenmesi için kendisine verildiğini düşünerek, bu doğrultuda itaat eksenli davranış geliştirmesini sağlamayı amaçlayan psikolojik müdahale tarzıdır.

1.1.5.3.5. Harut ve Marut'un İnsanlara Sihir Öğretmeleri

Kur'an-ı Kerim, Süleyman peygamberin hükümranlığı ve sahip olduğu gücü hakkında şeytanların birtakım sözler uydurduklarını ve insanlardan bazılarının da bu sözlere inandığını ancak Süleyman peygamberin büyü yapmak suretiyle kâfir olmadığını belirttikten sonra, gerçekte bu sözlerin kâfir

---

557 Neml 27/16-40.

558 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, C. 11, s. 6148-6151.

559 Konyalı Mehmed **Vehbi**, *Büyük Kur'an Tefsiri Hülasatü'l-Beyan Fi Tefsiri'l- Kur'an*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1968, C. 9-10, s. 4012-4015.

şeytanlar tarafından uydurulmuş sözler olduğunu vurgulamaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre bu şeytanlar, Hârut ile Mârut isimli iki meleğe Babil şehrinde indirilen sihri insanlara öğretmektedir. Bu bilgileri verdikten sonra Kur'an-ı Kerim bir açıklama yapar. O iki meleğin, büyü yapmayı öğrenmek isteyenleri uyarmadıkça hiç kimseye bir şey öğretmediğini, ancak öğrenmeye gelenlerin, bu meleklerden karı ile kocasının arasını açacak şeyler öğrendiklerini bildirmektedir. Anlatımın devamında da büyücülük yapanların, Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar vermeye güçlerinin yetmeyeceği, uğraştıkları büyünün kendilerine zarar getireceği ve bu sihri satın alanların ölümden sonraki hayatlarının bir felaket olacağı anlatılmaktadır.[560]

Büyü tarihinde, beş uçlu Süleyman yıldızı mühründen ve ona atfedilen büyücülük ile ilgili pek çok metinden bahsedildiği ifade edilmektedir.[561] Süleyman peygamber hakkında anlatılanları işiten bazı hahamların, Onun bir peygamber olmayıp bir büyücü olduğunu söylemeleri üzerine bu ayetin nazil olduğu bilgisi verilmektedir.[562] Ayette bahsi geçen sihir konusu ile ilgili olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan tefsirde, göz boyamacılığa dikkat çekilmekle birlikte, sihrin varlığı inkâr edilmemektedir. Sihrin bir fitne olduğu ve insanların bu konuda nasıl bir tepki göstereceklerinin bir deneme konusu olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca İbrani geleneğin dini metinlerden olan Midraş'ta da buna benzer bilgilerin bulunduğuna ve Zerdüştlüğün dini metinlerinde geçen, Haurvatat ve Ameretât adındaki iki karakter ile Hârut ve Mârut arasında benzerlikler olduğuna dikkat çekilmektedir.[563]

Ayrıca Sümerlerden Akadlara, Zerdüştîlikten Hinduizm'e kadar birçok medeniyet ve dinde farklı adlarla da olsa bu iki melek etrafında oluşturulmuş çeşitli hikâye ve rivayetlere rastlandığı belirtilmektedir.[564] Kur'an-ı Kerim'in anlattığı bu olayın Babil şehrinde geçiyor olmasına rağmen, konuyla ilgili olarak Ortadoğu'daki farklı bölge halkları arasında bilgi izlerinin görülmesi, semitik kavimlerin birbirlerinden kopuk bir hayat yaşamadıklarını göstermektedir.

---

560 Bakara 2/102.

561 Ümit Harun **Akkaya**, *Büyü Din ve Toplum,* Kimlik Yayınları, Kayseri 2020, 61-64.

562 **Çetiner**, C. 1, s. 35-38.

563 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 92-100.

564 Sercan **Koşik**, "Hârût ve Mârût Hakkında Tercüme Bir Risale", *Gazi Türkiyat*, Sayı 12, Ankara s. 142.

1.1.6. Ödüllendirme

Ödüllendirme olgusu, kişiyi kurallara uygun, istendik davranışlar sergilemeye sevk etmesi açısından, hem bireysel hem de toplumsal disiplinin gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik güdüleyici bir müdahale aracıdır. Semitik metinlerin tamamında, ödüllendirme yaygın olarak kullanılan bir müdahale aracıdır. Tanah'ta, Şifra ve Pua adındaki İsrailli ebelerin[565] veya Kalev'in[566] ödüllendirilmesi gibi güzel davranışlarda bulunanların hemen ödüllendirildiği örneklerin yanında, ölümden sonraki hayatta ödüllendirmelerin olacağı da anlatılmaktadır. Bazen güzel bir davranış sonrasında görülen ödüllendirme, çoğu zaman yapılacak güzel davranışların ödüllendirileceği vaadi ile bir isteklendirme aracı olarak kullanılmıştır. Ödüllendirmede Tanah'ın genellikle dünyada gerçekleşeceğini belirttiği vaatlerinin yanında ölümden sonra gerçekleşeceğini vaat ettiği ödüller de vardır.[567] Yahudi inanç esaslarını maddeleştiren Saadya Gaon (MS.942), Hasday Crescas (MS.1410) ve İbn Meymun (MS.1204) gibi Yahudi din bilginlerinin tamamı, ölülerin diriltileceğine inanmayı inanç esaslarından biri olarak kabul etmektedirler.[568] Yahudi geleneğe göre Tanrı Yahve'nin kurallarına uymayanlar, Geinam'da cezalarını çekerken, Tsadik (sadık) olanların, ödül dünyası olan Olam Aba'da Tanrı huzurunda sevinip, görkeminden zevk alacakları anlatılmaktadır.[569]

Pers dilinde 'Bahçe' anlamına gelen 'Pairidaeza' kelimesinin, İbranice, Aramice ve Grekçeye geçmesiyle,[570] 'öte dünyadaki ödüllendirilecek yer' anlamını kazanmış olan Paradise (Firdevs, Cennet) kelimesi ile ifade edilen yerde, Hristiyan inanışına göre layık olanlar, Tanrı tarafından ödüllendirilecektir.[571] Aynı şekilde, İslam inancına göre Allah'ın koyduğu kurallara uygun bir hayat sürdürenler, 'bahçe' anlamına gelen Firdevs[572] veya Cennet gibi kelimelerle ifade edilen yerde ödüllendirilecektir.[573]

---

565 Şemot 20:2.

566 Yeşu 14:6-13.

567 Devarim 11:8-17.

568 Yasin **Meral**, "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, 2011, s.244-248.

569 Bamidbar 23:10; Yeşayau 26:19; Daniel 12:2; **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 201-204.

570 Harry B. **Partin**, "Paradise", Encyclopedia of Religion, Vol. 10, p. 6981-6986.

571 Matta 18:1-11; 20:1-16; **Davidson**, p. 794-795; Linda M. **Tober** and F. Stanley **Lusby**, "Heaven and Hell", Encyclopedia of Religion, Vol. 6, p. 3884-3889.

572 Kehf 18/107-108; Mu'minûn 23/11.

573 Bakara 2/257; A'râf 7/41-47; İnsan 76/12; Beyyine 98/8.

1.1.6.1. Tanah'ta Ödüllendirme

Tanah'ta Tanrının kullarını ödüllendirmesi, genellikle çeşitli şartlara bağlanmıştır. Ancak bazen, insanlar hiçbir şey yapmadan da Tanrı Yahve müdahalede bulunabilmekte ve bu kişilere çeşitli ödüllendirmelerde bulunabilmektedir. Tanah'ta ödüllendirilen kişiler, İsrail Toplumuna yönelik faydalı davranışlarda bulunan kişilerdir. Mısır kralının, doğan her İsrailli erkek çocuğun öldürülmesi emrini yerine getirmeyen Şifra ve Pua adındaki ebelerin ödüllendirilmesi veya Anak halkının aşırı derecede güçlü olduğunu düşünerek, Kenan ülkesini vaat eden Tanrı Yahve'nin sözünü dinlemeyen İsraillileri cesaretlendiren Yeşu ve Kalev'in vaat edilen topraklarla ödüllendirilmesi, kamu yararına faydalı işler yapmayı teşvik mahiyetindedir.

1.1.6.1.1. Şifra ve Pua Adındaki Ebelerin Zenginleştirilmesi

Tanah'ın Bereşit kitabında, 'İsraillilerin Mısır ülkesine girişi', Tanrı Yahve'nin İsraillilere yönelik bir yardımı olarak anlatılır.[574] Şemot kitabında ise 'İsraillilerin Mısır'dan çıkışları', Tanrı Yahve'nin İsraillilere yönelik bir yardımı olarak anlatılmaktadır.[575] Hatta On Emir'e bile, "*Ben seni Mısır ülkesinden köle evinden çıkarmış olan Tanrın Aşem'im*"[576] denilerek başlanmıştır. Çünkü İsrailliler, sığınmacı olarak girdikleri Mısır'da köle hâline gelmiş ama aynı zamanda Mısırlıları rahatsız edecek kadar da zenginleşip güçlenmişlerdir. İsraillilerin sayısının artmasından ve daha da güçlenerek başına bela olmasından korkan Mısır kralı, İsrailli kadınların doğurdukları erkek çocukların öldürülmesini emretmektedir.[577]

Mısır kralı, Şifra ve Pua adındaki İsrailli ebelere "*İbrani kadınların doğurmalarına yardımcı olduğunuz zaman, doğum sandalyesine bakın. (Bebek) Erkekse onu öldürün; ve eğer kızsa, yaşasın*" der. Ama ebeler, Tanrı Yahve'den korktukları için Mısır kralının buyruğuna uymayarak erkek çocukları sağ bırakırlar. Erkek çocuklarının öldürülmediğini duyan Mısır kralı durumu araştırır. Ebeler, "*İbrani kadınlar Mısırlılar gibi değiller. Onlar ustalar; henüz ebeler onlara ulaşmadan, doğurmuş oluyorlar*" derler. Ebelerin yapmış oldukları bu davranış sebebiyle Tanrı Yahve ebeleri ödüllendirir ve onları zenginleştirerek ev bark sahibi yapar.[578]

---

574 Bereşit 45:3-8.
575 Şemot 13:8-9.
576 Şemot 20:2.
577 Şemot 1:7-16.
578 Şemot 1:15-22.

Tanah, burada öncelikle şu mesajı vermektedir. Tanrı Yahve'nin ulusu, düşmanları ne kadar güçlü olsa da Tanrı Yahve tarafından korunmaktadır. Mısır kralının, İsraillilerin soyunu kurutmak için yaptığı müdahaleyi başarısız kılan Tanrı Yahve, kendisine hizmet edenleri de mutlaka ödüllendireceğini göstermek için ebeleri zenginleştirmiş ve onları ev bark sahibi yapmıştır.

1.1.6.1.2. Yeşu ve Kalev'in Vaat Edilen Topraklarla Ödüllendirilmesi

Tanrı Yahve, İsraillilere Kenan ülkesini vereceğini taahhüt eder ve İsraillilerin o topraklara girmesini ister.[579] Ancak İsrailliler, orada yaşayan Anak halkının aşırı derecede güçlü olduğunu düşünerek Kenan ülkesine girmek istemez. İsrail halkı Musa'yla Harun'a karşı söylenmeye başlar hatta bir önder seçip Mısır'a dönmeye karar verirler. Musa, Harun, Yeşu, ve Kalev gibi isimler halkı sakinleştirmek ister ve Tanrı Yahve'nin yardımıyla Kenan ülkesini ele geçirebileceklerini hatırlatarak o toprakların yaşamaya çok elverişli olduğunu söylerler. Topluluk tam onları taşlamaya başlayacakken Tanrı Yahve, İsrail halkına görünür. Tanrı Yahve, İsraillileri cezalandıracakken Musa peygamber, Tanrı Yahve'yi sakinleştirmek için Mısırlıların bunu duyacaklarını, Tanrı Yahve'nin İsraillileri yok etmesi hâlinde, Mısırlıların bu duruma sevineceklerini söyler. Ayrıca Musa peygamber, diğer ulusların bu durumda Tanrı Yahve için, "*Tanrı, onlara (vereceğine dair) yemin etmiş olduğu ülkeye bu halkı getirme kabiliyeti olmadığından onları çölde öldürdü*" diyeceklerini söyler. Tanrı Yahve de bu sözler üzerine İsraillileri bağışlar.[580]

Tanrı Yahve, İsraillileri salgın hastalıkla yok etmekten vazgeçer ama onları cezasız bırakmaz. Tanrı Yahve, sözünü dinlemeyen İsraillilerin vaat edilen ülkeyi göremeyeceklerini sadece Kalev'in ve Yeşu'nun o ülkeye gideceğini ve o toprakların Kalev'in soyuna miras kalacağını söyler. Kenan ülkesi hakkında kötü haber yayanlar hastalıktan ölürler. Nun oğlu Yeşu ile Yefunne oğlu Kalev sağ kalır.[581] Tanrı Yahve'nin bu vaadinden sonra kırk beş sene geçer. Yeşu'nun hükümranlığı döneminde Yefunne oğlu Kalev'e Hevron diyarı mülk olarak verilir.[582]

---

579 Bamidbar 13:1-32.
580 Bamidbar 14:1-20.
581 Bamidbar 14:21-45.
582 Yeşu 14:6-13.

Tanah'ın anlatımından anlaşıldığı kadarıyla, İsraillilerin geleceğini ilgilendiren bir konuda, onların yurt edinmeleri gereken topraklara yerleşmelerine engel olanlar cezalandırılırken, bu konuda gayret gösterenler ödüllendirilmiştir. Böylece, Tanrı Yahve'nin isteğine uygun ve İsrailliler için faydalı davranışlarda bulunanların mutlaka ödüllendirileceği vurgulanmıştır.

1.1.6.2. Yeni Ahit'te Ödüllendirme

Göklerin egemenliğine girmenin, öte dünyadaki yargılamadan başarıyla çıkmak anlamına geldiği Yeni Ahit'te, ancak alçakgönüllü olanların göklerin egemenliğine (Cennet) girebileceği belirtilmektedir.[583] Ödüllendirmede, davranışları en iyi olanlardan ziyade, duygusal dünyası en güzel olanlar tercih edilmekte ve bir çocuk saflığında alçakgönüllü olup affedici olmakla ancak Cennet'e girilebileceği belirtilmektedir.[584]

Yeni Ahit'in Tanah'tan farklı yönlerinin başında, Tanah'ın niyetten ziyade davranışa ve itaate önem vermesine karşın Yeni Ahit'in davranıştan ziyade niyete ve samimiyete önem vermesi yer almaktadır. Tanrı Yahve'nin Saul'u terk etmesi örneğinde Saul iyi niyetli ve Tanrı Yahve'nin hoşuna gidebileceğini düşündüğü bazı davranışlar sergilemektedir. Ancak bu davranışlar kendisine verilen emirlere ters düşmektedir ve Tanah'ın ifadesiyle kendisinden istenen sadece itaat etmesidir.[585] Tanah'a göre önemli olan kişinin ne düşündüğü değil ne yaptığıdır. Yeni Ahit ise dua etmek ve oruç tutmak gibi konularda, belirleyici olan şeyin samimi duygu ve iyi niyet olduğunu söylemektedir.[586] Yeni Ahit, inananlarının davranışlarından önce duygularına müdahale etmek ister. Şehvet duymayı zina olarak gören Yeni Ahit,[587] bir suçun fiiliyata, davranışa dönüşmeden önce, vicdanlarda önlenmesini hedeflemektedir.

1.1.6.2.1. Ödüllendirilmede Sıralama

Yeni Ahit'tin ilk dört kitabında, İsa Mesih'in açıklamalarında genellikle metaforik bir anlatım görülmektedir. İsa Mesih, göklerin egemenliğine girecek olanları bir metafor ile anlatmaktadır. Bir bağcı erkenden işçi arar ve

---

583 Matta 18:1-11.
584 **Davidson**, p. 794-795.
585 I. Şemuel 13:8-14; 15:1-23.
586 Matta 6:5-18; Markos 12:33.
587 Matta 5:27-28.

işçilerle günlüğü bir dinara anlaşır. Bir saat sonra başka işçilerle yine aynı koşulda anlaşır. Akşam oluncaya kadar başka işçilerle de aynı koşullarda anlaşmalar yapar. Mesai bitiminde bağ sahibi, herkese bir dinar verince, ilk işe başlayanlar kendilerinin sabahtan akşama kadar çalıştığını ancak akşam vakti gelen işçilerin sadece bir saat çalışma karşılığında aynı ücreti aldığını söyleyerek itiraz ederler. Bağ sahibi onlara haksızlık etmediğini, nasıl anlaşma yaptı ise buna sadık kaldığını, az çalışanlara da aynı ücreti vermesinin ise kendi cömertliğinden kaynaklandığını söyler.[588]

İsa Mesih'in bu anlatımı, güzel davranışların az olması hâlinde bile fazlasıyla ödüllendirilebileceğine vurgu yapmanın yanı sıra, inanç konusunda, daha geç katılımı olanların ilk katılanlardan eksiğinin olmayacağını ifade etmeyi de amaçlamaktadır. Ödüllendirme konusundaki bu cömertliğin, inanç konusundaki katılımın sayısını arttırması noktasında etkili olması muhtemeldir. Aynı zamanda, topluluğa katılımı daha geç gerçekleşenlerin, ilk katılanlardan daha eksik görülmelerine neden olabilecek düşüncelerin önüne geçilmek istendiğini, ödüllendirilmedeki cömertlikle topluluğa olan bağlılığın arttırılmasının amaçlandığını söylemek de mümkündür.

1.1.6.2.2. Zenginlerin Ödüllendirilmesi

Yeni Ahit'te anlatılan bir hikâyede, adamın birinin İsa Mesih'e gelerek sonraki yaşamında ödüllendirilmesi için ne yapması gerektiğini sorar. İsa Mesih adama, "*…adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin, komşunu kendin gibi seveceksin*" der. Adam bütün bunları yaptığını daha başka bir eksiğinin kalıp kalmadığını sorar. İsa Mesih adama, bütün malını yoksullara dağıtmasını ancak bu şekilde eksiksiz olabileceğini söyler. Adam, çok zengin olduğu için üzgün bir şekilde ayrılır. İsa Mesih öğrencilerine, "*…devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı egemenliğine girmesinden daha kolaydır*"[589] sözleriyle, zengin olanların sonraki hayatlarında Tanrı egemenliğine girmelerinin fakirlere oranla çok daha zor olduğunu anlatılmaktadır. Ancak Tanrı için her şeyin mümkün olduğu ve zengin kişinin dünyevi hırslarından kurtularak Tanrının egemenliğine girebileceği yorumu yapılmaktadır.[590]

---

588 Matta 20:1-16.

589 Matta 19:24; Luka 18:25; **Henry**, p. 1026-1027.

590 William **Jenks**, *The Comprehensive Commentary on The Holy Bible with Extensive, Explanatory and Philological Notes*, Published By Fessenden, Brattleboro Vermont 1834, p. 194.

İsa Mesih'in öğrencilerine söylediği, "*…devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı egemenliğine girmesinden daha kolaydır*"[591] sözleri ile Kur'an-ı Kerim'in, "*Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir*"[592] ifadeleri benzerlik göstermektedir. İbn Kesir, *'deve iğne deliğine girinceye kadar'* ifadesini, kötü kimselerin ruhu için gök kapılarının açılmayacağı ve o kişinin cehenneme atılacağı şeklinde yorumlamaktadır.[593] Taberi ise ayette geçen 'Deve' kelimesinin 'Gemi Halatı' anlamına da geldiğini ancak çoğunluğun buna 'Erkek Deve' anlamını verdiğini söylemektedir.[594] Ayrıca Sahih-i Müslim'de geçen bir Hadiste, Peygambere suikast düzenlemek isteyen kişilerle alakalı olarak, "*ümmetimin içinde on iki münafık vardır. Bunlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyecektir*" [595] ifadesi geçmektedir. Orta Doğu kültüründe, 'devenin iğne deliğinden geçmesi' deyiminin, gerçekleşmesi güç durumları ifade etmekte, yaygın bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir.

Yeni Ahit'e göre zenginlik, bir kişi için ödül olmaktan ziyade, ödüle ulaşmakta bir araç veya bir engel gibidir. Zengin olan birisinin ne kadar iyi davranışı olursa olsun mükemmel olabilmesi ancak bütün servetini yoksullara dağıtması ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla bir kişinin eksiksiz olabilmesi, ancak bütün servetinden vazgeçebilmesiyle gerçekleşebilecektir.

1.1.6.3. Kur'an-ı Kerim'de Ödüllendirme

Kur'an-ı Kerim, kişinin güzel davranışları veya gösterdiği sabır sebebiyle, dünya hayatındayken kişiye hidayet verilmesini,[596] ilim ve hikmet verilmesini,[597] kişinin günahlarının bağışlanmasını ve kişinin rızıklandırılmasını,[598] kişiye yönelik ödüllendirme olarak açıklar. Ölümden sonraki hayatında ise kişinin içinde ebedi kalacağı cennetin o kişi için bir ödül olacağını söyler.[599]

---

591 Matta 19:24; Luka 18:25.
592 A'râf 7/40.
593 **İbn Kesir**, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri,* C. 6, s.2948-2951.
594 **Taberi**, C 4 s.42-49.
595 **Müslim** İbn el-Haccac Nisâburî, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 3 Cilt, (Çev. Hanefi Akın), Polen Yay. İstanbul 2008, C. 3, s. 246-249.
596 En'âm 6/84.
597 Yusuf 12/22; Kasas 28/14.
598 Sebe' 34/4.
599 İnsan 76/12; Beyyine 98/8.

Kimlerin ödüllendirileceği konusunda Kur'an-ı Kerim, Allah'a inanıp günahtan sakınanların,[600] güzel işler yapanların,[601] Allah için savaşıp öldürülenlerin,[602] başa kakmadan insanlara yardım edenlerin,[603] sabredenlerin[604] ve şükredenlerin ödüllendirileceğini söyler.[605] Kur'an-ı Kerim, ödüllendirilecek kişiler konusunda, kendisine hesapsızca rızık[606] ve mükâfat[607] verilen kişilerin de olduğunu söyler.

Ayrıca kimin ödüllendirileceği konusunda Kur'an-ı Kerim, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiîlerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp güzel davranışlarda bulunanların da ödüllendirileceğini söylemektedir.[608] Selman'ın (MS.568-657) geldiği yerdeki arkadaşlarının öte dünyadaki akıbetleri hakkında soru sorması üzerine nazil olduğu söylenen[609] bu ayete göre Kur'an-ı Kerim'in Yahudiler ve Hristiyanlar gibi Sâbiîleri de aslı itibariyle ilahi din mensubu kabul ettiği anlaşılmaktadır.[610]

1.1.7. Cezalandırma

Semitik metinlerin cezalandırma olgusu, en başta Kutsal olanın bizzat kendisinin cezalandırması konusunu içerir. Ardından Tanrının koyduğu kurallar çerçevesinde toplumun suçlu olanı cezalandırması daha sonra da suçlu olanın kendi isteği ile Tanrının arzusu doğrultusunda kendisini cezalandırması konularını içerir. Ancak olguyu tam olarak anlayabilmek için semitik metinlerde Tanrı ile insanlar arasında haberci elçi gibi konumlarda olanların cezalandırma olgusunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Zira semitik metinlerde bu tarz bir müdahalenin anlatılıyor olması, Tanrı'nın iradesinin tecellisi anlamına gelmektedir. Sonuç olarak semitik metinlerde anlatılan her müdahale, Tanrı'nın iradesini ifade eden bir mesaj niteliğindedir.

---

600 Âl-i İmrân 3/179,198.
601 Âl-i İmrân 3/172.
602 Âl-i İmrân 3/195; Nisâ 4/74,95.
603 Bakara 2/112,162,274.
604 Zümer 39/10.
605 Âl-i İmrân 3/144-145.
606 Nur 24/38; Mü'min 40/40.
607 Bakara 2/212; Âl-i İmrân 3/27,37; Zümer 39/10.
608 Bakara 2/62.
609 **Çetiner**, C. 1 s. 22-26.
610 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 67-70.

1.1.7.1. Tanah'ta Cezalandırma

Tanah'ta cezalandırma, işlenen suçtan ötürü mağdurun tatmin olmasını sağlamak veya suçun tekrar işlenmesini önlemek gibi amaçlarla birlikte, İsraillilerin Tanrı Yahve'nin cezalandırırken sergilemiş olduğu kudretini idrak ederek Tanrı Yahve'nin Rab olduğunu anlamalarını sağlamak içindir.[611] Yahudi din bilginleri, 'ödül' ve 'ceza'nın, Yahudiliğin temellerinden olduğunu belirtmektedirler. Tevrat'ta, Tufan'ın (Mabul) ve Sedom'un hikâyesinin anlatmasının sebebini, bir yargıcın ve yargılama sisteminin varlığını göstermek olarak açıklamaktadırlar.[612]

Tanah'ın ilk bölümlerinde, Tanrı Yahve tarafından herhangi bir suçlu cezalandırılırken, suçlunun çocuklarının ve hatta torunlarının bile cezalandırıldığı görülür. Ancak ilerleyen bölümlerde bu uygulama terk edilir. Tanah'ın ikinci kitabı olan Şemot kitabında, "*(Bu tanrılara) Eğilme ve onlara ibadet etme. Çünkü Ben Tanrın Aşem ödün vermeyen Tanrı'yım. Düşmanlarım söz konusu olduğunda, babaların günahlarını çocukları, üçüncü ve dördüncü (nesil torunları) için hatırda tutarım*"[613] denilerek, suçlunun sadece kendisi değil çocukları ve hatta torunlarının dahi, bu suçtan etkileneceği belirtilmektedir. Tanah yorumcuları bu metni, 'çocuklar da düşmanlarım olarak yaşamaya devam ediyorlarsa' şartını ekleyerek açıklamaktadırlar. Sonraki nesillerin iradelerini kullanarak büyüklerinin uygulamalarına karşı çıkmak gibi bir güçleri varken yine de kendilerine gösterilen günahkâr yaşam şeklini benimsemeleri hâlinde bu cezalandırmanın geçerli olacağı yorumunu yapmaktadırlar.[614] Tanah'ın beşinci kitabı olan Devarim'de de, "*Babalar, oğullar nedeniyle öldürülmeyecek ve oğullar babalar nedeniyle öldürülmeyecek. Herkes kendi günahı sonucu öldürülecektir*"[615] denilerek, suç ve cezalandırma konusundaki bireysellik vurgulanmaktadır.

Suçlu olan kişiyle akrabalığı sebebiyle masum olanların cezalandırıldığı ilk dönemlerde, peygamberler bile başkaları yüzünden cezalandırılmaktan kurtulamamaktadır. Örneğin Musa peygamber Tanrı Yahve'ye, "*Lütfen (izin ver, Yarden'i) geçeyim ve Yarden'in ötesindeki iyi ülkeyi, iyi dağı ve Levanon'u göreyim*" diyerek, vaat edilen ülkeyi (Kudüs ve Lübnan) görmeyi ne kadar çok

611 Yirmeyau 16:1-21.
612 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 168.
613 Şemot 20:5.
614 **Farsi**, *Şemot*, s. 225.
615 Devarim 24:16.

istediğini söylemiş olmasına rağmen Tanrı Yahve, Onun bu isteğini kabul etmeyeceğini ve Şeria ırmağını geçmesini yasakladığını söyler. Tanah'ta bu olay, Musa peygamberin ağızıyla anlatılır. Musa peygamber, İsraillilere "*Ancak Tanrı, sizin yüzünüzden bana katiyetle karşı çıktı ve beni dinlemedi. …Tanrı bana, uçurumun başına çık ve gözlerini batıya, kuzeye, güneye ve doğuya çevir. (ülkeyi) Gözlerinle gör, çünkü bu Yarden'i geçmeyeceksin.*" diyerek onların işlemiş oldukları suç[616] sebebiyle kendisinin de cezalandırıldığını söyler.[617]

Metinde geçen suçun ne olduğu konusunda Tanah ayrıntılı bilgi vermez. Ancak Tanah yorumcuları bu konuda ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Yorumlara göre İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan sonra, Zin çölünde aç ve susuz kalınca söylenmeye başlarlar. Eski hayatlarının daha iyi olduğunu savunurlar. Tanrı Yahve, Musa ve Harun'a, halkı toplayıp kayaya su çıkarması için emir vermelerini söyler. Bu olayda, Musa ve Harun'un hatalarının tam olarak ne olduğu Tanah'ta anlatılmaz ancak Tanah yorumcuları, Musa'nın kayadan su çıkarmayı başardığını fakat Musa ve Harun'un Tanrı'nın ismini emredildiği şekilde kutsamayı başaramadıklarını söylerler. Raşi'ye göre Musa yanlış kayaya yönelmiştir. Saadya Gaon, Ralbag ve Ramban'a göreyse, Musa ve Harun, İsraillilerin inançlı olması için yeterli gayreti gösterememiştir.[618]

Suçun cezasıyla ilgili olarak Midraş, Musa'nın Erets-Yisrael'e (Kudüs'e) girmemesi cezasının, aslında İsraillilerin iyiliği için olduğunu söyler. Musa, o kadar kutsaldır ki Onun yaptığı bir şeyin yıkılması imkânsızdır. Midraş'a göre eğer İsrailliler Kudüs'e Musa'nın liderliğinde girmiş olsalardı, Musa hemen Tapınağı (Bet-Amikdaş) inşa edecek ve bu yapı yıkılmaz olacaktır. Bunun bir sonucu olarak da İsrailliler, gelecekte günahları nedeniyle cezalandırılmayı hak ettiklerinde, Tanrısal yargının önünde Tapınağın yıkılması seçeneği ortadan kalkacağı için İsraillilerin cezası yok oluş şeklinde gerçekleşecektir.[619]

Başkalarının suçu sebebiyle, diğer insanların cezalandırılması uygulamasının zamanla tamamen sona erdirildiği görülür. Tanah'ın yirmi üçüncü kitabı olan Yirmeyau (Yeremya) kitabında, zamanla her şeyin daha iyiye gideceği anlatıldıktan sonra, "*İsrail ve Yahuda'da insan ve hayvan tohumu ekeceğim*

616 Bamidbar 20:12.
617 Devarim 3:21-29;
618 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 399-400.
619 **Farsi**, *Devarim*, s. 65.

günler yaklaşıyor. Kökünden söküp yok etmek, yerle bir edip yıkmak, yıkıma uğratmak için onları nasıl gözledimse, kurup dikmek için de gözleyeceğim. O günler insanlar artık, 'Babalar koruk yedi, Çocukların dişleri kamaştı' demeyecekler. Herkes kendi suçu yüzünden ölecek. Koruk yiyenin dişleri kamaşacak. İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor"[620] denilerek, artık sadece suçlunun cezalandırılacağı günlerin yaklaşmakta olduğu söylenmektedir.

Tanah'ın Yehezkel (Hezekiel) kitabında ise "*Babalar koruk yedi, çocukların dişleri kamaştı diyorsunuz. Bu deyişle ne demek istiyorsunuz? Varlığım hakkı için İsrail'de artık bu deyişi ağzınıza almayacaksınız. Her yaşayan can benimdir. Babanın canı da, çocuğun canı da benimdir. Ölecek olan, günah işleyen candır*"[621] denilerek, sadece suçlunun cezalandırılacağı vurgulanmaktadır.

Tanah'ta, daha önceki dönemlerde suç işleyen kişi, kasıtlı olmasa bile veya yaptığına pişman olsa bile affedilmezken,[622] Kral Davut'tan sonraki dönemlerde suçlunun kendisinin yerine, neslinin cezalandırıldığı bir dönem göze çarpar. Uriya'nın ölümüne sebep olan Kral Davut'un bu davranışı Tanrı Yahve'yi kızdırır. Ancak Kral Davut'un bu davranışını, kendi sözünü küçümsemek olarak algılayan Tanrı Yahve, Kral Davut'u cezalandırmaz. Ceza olarak; Davut soyundan kılıcın eksik olmayacağı bildirilir.[623] Aynı tarzda bir cezalandırma da, Yizreelli Navot'un bağını haksız yollarla alan İsrail kralı Ahav'ın, yaptıklarına pişman olup, giysilerini yırtıp, oruç tutmaya başlamasının ardından gerçekleşir. Onun bu hâlini gören Tanrı Yahve, İlyas peygambere, İsrail kralı Ahav'ın alçakgönüllü davranışından dolayı, yaşamı boyunca Ona sıkıntı vermeyeceğini ancak oğlunun zamanında ailesine sıkıntı vereceğini söyler.[624] Bu uygulama, suçluya dokunulmasa bile, suçun affedilmediği bir müdahale tarzıdır. Suçun cezası da suçlunun nesline çektirilmektedir.

Tanah'ın cezalandırma yöntemindeki bu tutum değişikliği, muhtemelen toplumsal yapıdaki değişimden kaynaklanmaktadır. Hâkimler döneminden sonra, krallar dönemine geçen İsraillilerin devlet yapısındaki kurumlaşma, sosyal ve dini yapıdaki kadrolaşma, bazı sülalelerin önemli konumlar elde etmesini sağlamıştır. Suçlunun her cezalandırılışında neslinin de cezalandırılması, önemli sülalelerin silsilesini bozacaktır. Bu tarz bir müdahalenin

620 Yirmeyau 31:24-34.
621 Yehezkel 18:2-4.
622 I Şemuel 13:8-14; 15:1-26.
623 II Şemuel 11:1-27; 12:1-15.
624 I Melahim21:1-29.

olması durumunda yönetim güçleşecek ve İsrailliler, dağılmanın eşiğine gelmiş olacaklardır. Bu sebeple suçlunun cezalandırılmasındaki müdahale tarzının değiştirilmesi, İsraillilerin geleceği açısından adeta bir zaruret hâline gelmiş olmaktadır.

Babil sürgününden sonraki dönemlerde ise kötülük yapan kişinin bütün günahları terk edip, Tanrı Yahve'nin buyruklarına uygun bir hayat yaşaması hâlinde, suçun ve suçlunun tamamen affedileceği ve işlenmiş olan suçların bir daha anılmayacağı haber verilerek af kapısı tamamen açılmış olmaktadır.[625]

Babil sürgünü sonrasında, af kapısının bütün İsrailliler için ardına kadar açıldığı bu yeni dönemde, Tanrı Yahve'nin müdahalesi ile Pers kralı Artahşasta,[626] Ezra'yı ve Nehemya'yı Yeruşalim'in onarımı ve İsraillilerin Tanrı Yahve'nin dinine uygun yaşamalarını sağlamakla görevlendirerek Yeruşalim valisi olarak tayin eder.[627] Böylece Pers Yönetimi, çatışmaların ve ayaklanmaların önüne geçmeyi amaçlamaktadır.[628] İsrailliler için artık hâkimler dönemi de krallar dönemi de sona ermiş olup yabancı krallar dönemi başlamıştır. Pers kralı Artahşasta'nın görevlendirdiği Ezra ve Nehemya gibi peygamber-valiler tarafından yönetilen İsrailliler, Tanrı Yahve'nin yasasına ve Pers kralı Artahşasta'nın buyruklarına göre yaşamak zorundadırlar.[629] Ezra ve Nehemya gibi peygamber-valilerin etkisi, Perslerin son dönemlerinden Helenistik dönemin başlangıcına kadar sürmüştür.[630]

Tanah'ta cezalandırmalar şiddetlidir. Tanrı Yahve'yi inkâr etmek, küçümsemek veya onu kızdırmak bizzat Tanrı Yahve tarafından cezalandırılan bir suçtur. Mısır'dan çıktıktan sonra çölde dolaşan İsrailliler, "*Mısır'da bedava yediğimiz balıkları hatırlıyoruz; salatalıkları, karpuzları, pırasaları, soğanları ve sarımsakları. Oysa şimdi canımız kurudu! Hiçbir şey yok! Gözümüz sadece Man'a (yönelik beklenti içinde)*" diyerek şikâyet etmeye başlayınca Tanrı Yahve, İsraillilere önce tıka basa et yedirir ardından da bu sözleri söyleyenleri öldürerek

625 Yehezkel 18:21-28.

626 Ezra 7:23; Nehemya 2:8.

627 Ezra 7:25; Nehemya 2:1-20; 3:1-32.

628 Ali Osman **Kurt**, *Erken Dönem Yahudi Tarihi Yahudiliğin Mimarı Ezra*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2007, s. 184.

629 Ezra 7:1-26; Nehemya 4:1-23.

630 Ben Zvi **Ehud**, "Chronicles and its Reshaping of Memories of Monarchic Period Prophets: Some Observations", *Prophets, Prophecy, and Ancient Israelite Historiography*, Ed. Mark J. Boda and Lissa M. Wray Beal, Printed in the USA, Eisenbrauns 2013, p. 187.

cezalandırır.[631] Bu olay, Kur'an-ı Kerim'de de anlatılmaktadır. Ancak Kur'an-ı Kerim, bu olayın sonunda İsraillilerin öldürülerek cezalandırılmadığını sadece onlara aşağılık ve yoksulluk damgası vurulduğunu söylemektedir.[632]

Tanah'ta cezalandırma, Tanrı Yahve'nin en çok kullandığı müdahale tiplerinden biridir. Aslında bu müdahale tipi, bütün semitik metinlerde en çok kullanılan müdahale tipidir. Ancak Tanah'ın ilk dönem kitaplarında çok çabuk cezalandıran merhameti ve affı az bir Tanrı tipi göze çarpar. Bu durum, kral Davut'un Tanrı Yahve'nin gözünde aşırı derecede değer bulmasına kadar devam eder.

Kral Davut sonrası dönemde Tanrı Yahve, kendisini inkâr eden İsrail kralarını bile Kral Davut hatırına cezalandırmaz.[633] Kral Davut'un, Tanrı katında özel bir yeri vardır. Bu yüzden İsraillilerden suçlu olanlar bile Kral Davut hürmetine cezalandırılmaktan kurtulmuş olmaktadır.

Tanah'ın ifadesiyle Kral Davut'un oğlu Kral Süleyman, Tanrı Yahve'yi bırakıp Saydalılar'ın tanrıçası Aştoret'e, Moavlılar'ın ilahı Kemoş'a ve Ammonlular'ın ilahı Molek'e tapmış olmasına ve Tanrı Yahve'nin yolunu izlememiş olmasına rağmen babası Davut'un hatırına cezalandırılmamıştır. Ancak Süleyman'ın yerine Süleyman'ın neslinin cezalandırılacağı haber verilmiştir.[634]

Benzer bir durumu kral Yehoram'da da görmekteyiz. Tanrı'nın gözünde kötü olanı yaptığı ifade edilen kral Yehoram ve halkı, Davut'un hatırı için yok edilmemiştir. Tanah'ın ifadesiyle bunun sebebi, Davut'a ve soyuna sönmeyen bir ışık verileceğine dair Tanrı Yahve tarafından söz verilmiş olmasıdır.[635]

Tanah'ta, Kral Davut'tan sonraki dönemlerde, affedici bir tanrı görünümü vardır. Önceleri Tanrı Yahve, en ufak suçlarda hatta bilmeden işlenen suçlarda bile mutlaka cezalandırmaktadır.[636] Davut sonrası dönemde ise çoğu suç cezasız kalmakta veya verilen cezalar öfke ve intikam duygusuyla değil de merhamet duygusuyla ve yola getirme amacıyla uygulanmaktadır. Cezalandırmadaki bu değişiklik Tanah'ta, "*…çocukları yasamdan ayrılır, ilkelerime*

631 Bamidbar 11:1-35.
632 Bakara 2/61.
633 II Divre Ayamim 21:7.
634 I Melahim 11:33-36.
635 II Melahim 8:16-19.
636 II Şemuel 6:6,7: I Divre Ayamim 13:9,10.

göre yaşamazsa; kurallarımı bozar, buyruklarıma uymazsa, isyanlarını sopayla, suçlarını dayakla cezalandıracağım ama onu sevmekten vazgeçmeyecek, sadakatime sırt çevirmeyeceğim, antlaşmamı bozmayacağım, ağzımdan çıkan sözü değiştirmeyeceğim, bir kez kutsallığım üstüne ant içtim, Davut'a yalan söylemeyeceğim" sözleriyle ilan edilir.[637] Davut öncesi dönemde, suç işleyenleri intikamla, öfkeyle cezalandıran Tanrı Yahve,[638] Davut sonrası dönemde, Mezmurlar'da (Teilim) geçtiği ifadeyle suçluları cezalandırırken bile onları sevmekten vazgeçmemektedir.[639]

Tanrı Yahve'nin cezalandırma müdahalesinde görülen bu değişimin asıl sebebi, Tanah'ın anlatımına göre Kral Davut unsurudur. Ancak müdahale tarzındaki bu değişimin İsraillilerden kaynaklanmış olması ihtimali de değerlendirilmiştir. İsraillilerin başlangıçta sertlik ve hırçınlıktan etkilenmesine karşın zaman içinde iyilik, yumuşaklık ve güzellikten anlayacak seviyeye ulaşmış olmaları sebebiyle Tanrı Yahve'nin İsraillilere yönelik tutumunun değişmiş olabileceği yorumları da yapılmıştır.[640]

Tanah'ın cezalandırma yönteminin Davut'tan önceki dönemlerde oldukça şiddetli olmasının sebebini, İsrail toplumunun henüz doğuş sürecini yaşıyor olmasına bağlamak da mümkündür. Çünkü bu dönemde atılan adımlar ileride yerleşecek İsrail kültürünün temellerini oluşturmaktadır. Örneğin kendilerine vaat edilen ülkeye gitmekte isteksiz davranan halk cezalandırılırken Yeşu hariç bütün bir neslin tamamı ölünceye kadar kırk yıl çölde dolaştırıldığının anlatılması,[641] hem yeni bir kuşak oluşturmanın amaçlandığını hem de ilerde gelecek olan nesillere gözdağı verilmek istendiğini göstermektedir. Bu durum, Tanah'ta anlatılan değerleri içeren İsrail kültürünün İsraillilerden daha önemli olduğu izlenimini vermektedir.

Tanah, İsrail toplumuna Tanrı Yahve'nin bazı imkânlar sunmasının ve düşmanlarına karşı galip gelerek onların ülkesini ele geçirmelerinin nedenini, İsraillilerin doğru kişiler olmalarından ziyade düşmanlarının kötü olmalarına ve Tanrı Yahve'nin İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a söz vermiş olmasına bağlamaktadır.[642] Tanah'ın anlatımına göre bu topraklarda İsraillilerden

---

637 Teilim 89:30-37.
638 Vayikra 26:1-28.
639 Teilim 89:33.
640 **Sayım** s. 42.
641 Bamidbar 32:6-13.
642 Devarim 9:4-6.

önce yaşayan ulusların kötü olması ve Tanrı Yahve'nin İsraillilerin atalarına söz vermiş olması sebebiyle Tanrı Yahve, bu toprakları İsrail halkına vermiştir. Tanah'ın bu bilgiyi vermesi, kurallara uymamaları hâlinde İsraillilerin yurt edindikleri yeni topraklardan Tanrı Yahve tarafından çıkartılacakları uyarısını yapmayı ve İsraillilerin kurallara uygun davranışlar sergilemesini sağlamayı amaçlayan bir müdahale tarzı olabilir.

Tanrı Yahve'nin doğrudan müdahale ederek, insanları cezalandırdığı bazı örnek olaylar vardır. Bunun ilk örneği Yahuda'nın oğulları Er ve Onan'ın Tanrı Yahve tarafından öldürülmesidir.[643] Ancak Tanrı Yahve, genellikle cezalandıracağı kişi veya toplumu direkt olarak bizzat kendisi cezalandırmaz. Onların üzerine birilerini veya bazı ulusları musallat ederek onları cezalandırır. Kendisini terk edip başka tanrılara bağlanan İsraillilere karşı Tanrı Yahve'nin İsraillilerin düşmanlarını güçlendirdiği pek çok örnek olay vardır.[644] İsrailliler, Tanrı Yahve'yi terk edince, Tanrı Yahve de onları terk eder ve Aram halkı, İsraillilerin başına bela olur. Ancak İsrailliler, yakarınca, Tanrı Yahve acır ve onları kurtarır. Ardından tekrar kendisini terk eden İsraillilere karşı önce Moav halkını daha sonra da Kenan halkını musallat ederek İsraillileri cezalandırır.[645] Daha sonra da Midyan halkını İsraillilerin başına musallat eden Tanrı Yahve,[646] kurallarına uymamaları hâlinde İsraillileri düşmanları ile cezalandırmaktadır.

Tanrı Yahve Bazen de bir birine düşürerek ve birbirlerine zarar vermelerini sağlayarak toplumları cezalandırmaktadır. Örneğin yetmiş üvey kardeşini haksız yere öldürerek kendini kral ilan eden Avimelek'in krallığını kabul eden Şekem halkı ile Avimelek'in arasını bozan Tanrı Yahve,[647] önce Avimelek ile Şekem halkını cezalandırmış[648] ardından da bir kadının attığı taş ile Avimelek'in sonunu hazırlamıştır.[649]

1.1.7.2. Yeni Ahit'te Cezalandırma

Yeni Ahit'in yazımı aşamasında, Yeni Ahit'in buyruklarını uygulayacak kurumsallaşmış ve kadrolaşmış bir toplumun henüz oluşmamış olması

643 Bereşit 38:6-10.
644 Şofetim3:12.
645 Şofetim 3:5-31; 4:1-23.
646 Şofetim 6.11-40; 7:1-22.
647 Şofetim 9:23-25.
648 Şofetim 9:45.
649 Şofetim 9:53-55.

sebebiyle Yeni Ahit, suçluyu toplumun cezalandırdığı müdahale tarzlarını (idam, taşlama, toplumdan dışlama, sürgün…) geliştirmemiştir. Suçlu olan kişinin Yargılama gününde yaptığı kötülüklerin cezasını bulacağı belirtilerek, psikolojik müdahale tarzı ile suçun engellenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, kendisini Tanah'ın devamı sayan[650] ve Tanah'taki kuralların yerine yeni kurallar getirmeyen Yeni Ahit, Tanah'taki sosyal yaptırımları da inananlarının uygulamaları gereken zorunlu müeyyideler olarak belirlememiştir.[651]

Tanah'ın mutlaka her suç cezasını bulacaktır[652] anlayışının ardından, daha affedici karaktere sahip olan Yeni Ahit, Ruh'a karşı söylenen kötü söz hariç, diğer bütün suçların bağışlanacağını söylemektedir.[653] Kötü söz ile zarar verici, iftira atıcı, ölümcül derecede hatalı sözlerin kastedildiği yorumları yapılmıştır.[654] Ayrıca Yeni Ahit'te, "*…insanlar söyledikleri her boş söz için yargı günü hesap verecekler. Kendi sözlerinizle aklanacak, yine kendi sözlerinizle suçlu çıkarılacaksınız*"[655] denilerek, yargılamanın yapılacağı da hatırlatılmaktadır.

Yargılamanın şiddeti anlatılırken, insanların günah işleyecek organlarını koparıp atmalarının, o organlarla günah işlemelerinden daha hayırlı olacağı vurgulanmaktadır. Birini günaha düşürmektense, kişinin boynuna bir değirmen taşı asılıp denizin dibine atılmasının kendisi için daha iyi olacağı söylenmektedir. Eğer kişinin eli ya da ayağı onun günah işlemesine neden olacaksa bu organların kesilip atılmasının daha iyi olacağı belirtilerek tek el, tek ayakla yaşama kavuşmanın, iki elle, iki ayakla sönmez ateşe atılmaktan daha iyi olacağı anlatılmaktadır. Günah işlemeye neden olacak gözün çıkarılmasının, kişi için Cehennem ateşine atılmaktan daha iyi olacağı savunularak,[656] günah işlemenin ve kötülük yapılmasının önüne geçilmek istenmektedir.

Tanah'ın, insanların birbirlerine karşı işledikleri suçlarda verebilecekleri cezanın suça denk olması şartını getirdiği ve "*göze göz, dişe diş*"[657] sözleriyle formülleştirdiği, suç ve ceza dengesi prensibinin aksine, Yeni Ahit, "*sağ yana-*

650 Matta 5:17.
651 Pavlus'tan Romalılara Mektup 5:20; 7:8; 10:4; Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 15:56; Pavlus'tan Galatyalılara Mektup 2:15-16; Pavlus'tan Efeslilere Mektup 2:14-16.
652 Şemot 20:5.
653 Matta 12:31-32.
654 **Jenks**, 121.
655 Matta 12:36-37.
656 Matta 18:1-9.
657 Vayikra 24:20; Devarim 19:21.

ğınıza tokat atana öbür yanağınızı çevirin"[658] sözleriyle, affediciliğin cezalandırıcı olmaktan daha değerli olduğu ilkesini geliştirmiştir. Hatta insanları gönülden bağışlayıp onları affetmeyenlerin Tanrı tarafından da affedilmeyeceğini söyleyerek, inananlarına affetmelerinin ancak samimi duygularla gerçekleşmesi hâlinde Tanrı tarafından kabul edileceğini belirtmiştir.[659]

Yeni Ahit'te affediciliğin bu kadar baskın oluşunun veya suçluların cezalandırılmasının öteki hayata bırakılması anlayışının, Yeni Ahit'te suçlunun içinde yaşadığı toplum tarafından cezalandırıldığı sosyolojik müdahale tarzlarının yerine, suçlunun yaptığı kötülüklerin cezasını Yargılama gününde göreceği inancına dayanan psikolojik müdahale tarzlarının geliştirilmiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Yargılama gününde hesap görüleceği inancını esas alan psikolojik müdahale tarzlarının Yeni Ahit'te ileri düzeyde gelişmiş olması, Hristiyanlıktaki Tanrı-İnsan ilişkisinde de belirleyici bir etki oluşturmuştur. Bu yüzden Yire'at Elohim (Tanrı Korkusu) tabiri, din kelimesi yerine kullanılan bir terim hâlini almıştır. Bu adlandırma ile Kadir-i Mutlak, kendini insana korkutucu müdahalelerle, şaşırtıcı durumlarla bildiren Tanrı'ya yönelik insanın takınması gereken tavrın nasıl olması gerektiği vurgulanmıştır.[660]

Hristiyan teolojisinde, Tanrı'nın gazabının Tanrı'nın sabrı ile çevrili olduğu ve Tanrı'nın gazabı metaforunun Tanrı'nın sevgisinin ayrılmaz bir parçası olduğu inanışının benimsendiği ifade edilmektedir. Günümüzde hem Katolik hem de Protestan teolojisinde, Tanrı'nın gazabı ifadesinin mecazi bir anlam ifade ettiği vurgusunun ön plana çıkarılarak Tanrı'nın gazabı ifadesinin daha az vurgulanması gerektiği anlayışının esas alındığı belirtmektedir.[661]

İsa Mesih'in insanlığın kurtuluşu için acı çektiği inancının bir sonucu olarak, acı çekmenin bir tür ilahi ceza olarak algılanması Hristiyanlarca yadsınmıştır. Birinin başına kötü bir olayın gelmesinin o kişinin çok günah işlemiş olduğu anlamına gelmediği düşüncesi savunulmuştur. Acı çekmek, İblis tarafından yönetilen ve kötülük kaynayan bozuk bir dünyada yaşamanın doğal

---

658 Matta 5:38-48; Luka 6:27-36.

659 Matta 18:21-35.

660 Ömer Faruk **Harman**, "Yeni Ahit'te Din ve Din Anlayışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları II. Sempozyum 20-21 Kasım 1998 Konya*, Dinler Tarihi Derneği Yay., Konya 2000, s. 71-80.

661 Otto Herman **Pesch**, "Tanrı'nın Gazabı", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013. s. 746.

bir sonucu ve insan türünün kaçınılmaz bir ortak kaderi olarak görülmüştür.[662]

1.1.7.3. Kur'an-ı Kerim'de Cezalandırma

Kur'an-ı Kerim'de, bir kişinin yaptığı kötülüğün çok ufak ve basit bir suç olması hâlinde dahi, mutlaka o kişinin cezasını göreceği[663] ancak Allah'ın dilemesi hâlinde kişinin suçlarını affedip cezalandırmayabileceği belirtilmektedir.[664] Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın hemen cezalandırmayıp insanlara süre verdiği belirtilerek, aksi hâlde yeryüzünde hiçbir canlının kalmayacağı anlatılmaktadır.[665]

Kur'an-ı Kerim'de "*Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir fuhuş yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır*"[666] denilerek Peygamber hanımları hariç herkese işlediği suçla orantılı bir cezanın verilmesi gerektiği bildirilmektedir.[667] Tanah'ın zina için öngördüğü ceza, 'Henek' (boğma) yöntemi ile idamdır. Ancak zina eden kızın, Koen'in kızı olması hâlinde Tanah, "*Koen bir kişinin, zina işlemek suretiyle kendisine halel getiren kızı, babasının (kutsiyetini) ihlal etmiş olur; (bu yüzden) ateşte yakılmalıdır*"[668] diyerek, idam cezasının daha sert bir yöntem olan Serefa (Yakılma) ile gerçekleştirilmesini istemektedir.[669] Kur'an-ı Kerim'deki Peygamber eşlerine normalden daha ağır bir ceza verilmesi uygulaması ile Tanah'taki Koen kızlarına daha ağır bir ceza verilmesi uygulaması benzerlik göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim, kötülük yapan kişinin cezasının, yaptığı kötülüğe denk bir ceza olması gerektiğini söylemekte ancak kişinin suçluyu bağışlaması ve barışı sağlaması hâlinde Allah tarafından ödüllendirileceğini haber vermektedir.[670] Ayrıca Kur'an-ı Kerim, sadece suçlu olanın cezalandırılması gerektiğini belirtmektedir.[671]

---

662 Can **Nuroğlu**, *Dirençli Bir İman İncil'in Petrus Mektupları Üzerine Bir Yorum*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 21.
663 Zilzal 99/8.
664 Fetih 48/14.
665 Nahl 16/61; Tâ-hâ 20/129; Fâtır' 35/45; Şûrâ 42/21.
666 Ahzap 33/30.
667 Nisâ 4/123.
668 Vayikra 21:9.
669 **Farsi**, *Vayikra*, s. 457.
670 Şûrâ 42/40-42.
671 Bakara 2/48.

Kur'an-ı Kerim'in cezalandırma şeklinde, suç işleyen kişinin cezalandırılmasıyla birlikte, diğer insanların ibret almalarını sağlama amacı da vardır.[672] Firavun'un cezalandırılış şeklinin ibret verici[673] olduğunu söyleyen Kur'an-ı Kerim, zina eden kadın ve erkeğe yüzer değnek vurulmasını emrederken, bu cezanın uygulanışına topluluğun tanık olmasını istemektedir.[674] Kur'an-ı Kerim, bireysel cezalandırmaların yanı sıra, Nuh, Âd, Semûd, kavmi ve Medyen halkı örneklerinde olduğu gibi toplu hâlde cezalandırmaların da yapıldığını bildirir.[675] Allah'ın cezalandırmasının şiddetli olduğunu vurgulayarak, sadece toplumdaki kötü insanların değil diğerlerinin de cezalandırılabileceğini hatırlatır.[676]

Cezalandırmaların bazen dünyada, bazen de ölümden sonraki hayatta gerçekleşeceği belirtilir. Bazen, Firavun örneğinde olduğu gibi[677] her iki cezalandırmadan da bahsedilir. Hatta bu durum topluluklar için de geçerlidir. Kur'an-ı Kerim'de, Mekkeli müşriklerin, Bedir savaşında, yaptıklarının cezasını tatmış oldukları ancak Onlara Ahrette de bir cezalandırmanın yapılacağı söylenir.[678] Ahretteki cezalandırma hakkında, suçlu olanların ateşe atılacağı ve onlara kaynar su ile irin içirileceği bildirilmektedir.[679] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın inkârcıları,[680] azgınları,[681] insanları dinden alıkoyanları[682] ve yalancıları[683] cezalandıracağı bildirilerek bu kişilerin yıldırım,[684] tufan,[685] açlık ve kıtlık[686] gibi unsurlarla cezalandırılacağı haber verilmektedir.

1.1.8. Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme

Bu başlık altında incelenen olgular, 'ödüllendirme' başlığı altında gruplandırılmış olaylara benzemekle beraber ayrı bir madde içerisinde incelenme-

672 Zuhruf 43/56.
673 Naziat 79/25.
674 Nur 24/2.
675 Tevbe 9/70.
676 Enfâl 8/25.
677 Naziat 79/25.
678 Haşir 59/15.
679 Sad 38/57; Nebe 78/25-26.
680 Tevbe 9/2-3; Hac 22/43-44; Fetih 48/13.
681 En'âm 6/146.
682 En'âm 6/156-157.
683 Bakara 2/10.
684 Bakara 2/55.
685 A'râf 7/133; Ankebût 29/14.
686 A'râf 7/130.

sini gerektirecek belirgin farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılıkların temeli, ödüllendirmenin bir başarının sonunda gerçekleşen bir müdahale olmasına rağmen, ayrıcalıklı davranmanın herhangi bir başarı göstermeye gerek kalmaksızın gerçekleşiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta semitik metinlerin bazı bölümlerinde, başarısız olma ya da suç işleme hallerinde bile ayrıcalıklı davranma müdahalesinin gerçekleştiği durumlara rastlanabilmektedir.

Semitik metinlerin anlatımına göre sıradan insanlara yönelik tanrısal müdahaleler, belli kuralları olan ve sebeplere uygun sonuçların, inanan herkes için eşit sonuçlar doğurduğu eylemlerdir. Ayrıcalıklı davranma eylemi ise sıradan inanan insanlar için geçerli olmayıp, konumu itibarıyla özel bir yeri olan şahıslar için gerçekleşmektedir.

Ayrıcalıklı davranılma konusuna örnek olarak Yunus peygamber gösterilebilir. Semitik metinlerin tamamı, Yunus peygamberin görevini ifa etmekte gönülsüz davranmasından ve tanrısal emre itaatsizlik etmesinden bahsetmekte ancak bu tutumundan dolayı kendisine herhangi bir cezalandırıcı müdahalede bulunulmadığını anlatmaktadır.[687] Yine semitik metinlerin tamamında her hangi bir suç işlemediği hâlde kendisine sıkıntılar verilen Eyüp peygambere sabretmesi karşılığında kaybettiği şeylerin iki kat fazlasıyla iade edildiğinden bahsedilmektedir.[688] İlk örnekte yanlış olduğu belirtilen bir davranışın Yunus Peygamber tarafından yapıldığı fakat bu davranışın cezalandırılmadığı anlatılırken ikinci örnekte yanlış bir davranış yapmadığı vurgulanan Eyüp peygamberin sıkıntıya sokulup ardından kurtarıldığı anlatılmaktadır. Her iki örneğin sonunda da mucize gerçekleşmektedir. Yunus peygamber, balığın karnında seyahat ederken Eyüp peygamber kaybettiği her şeyin iki mislini geri almaktadır.

Semitik metinlerde ayrıcalıklı davranma örneklerinin anlatımı, ilgili metinleri okuyan kişilere yönelik olarak gerçekleşen bir psikolojik müdahaledir. Metni okuyan ve benzeri bir müdahale ile kendi hayatlarının da değişeceğine inanan insanlar, kendilerine de ayrıcalıklı davranılması için ilahi güce daha çok yakınlaşmak ve ayrıcalıklı davranılmanın kendileri için de gerçekleşmesini sağlamak için daha çok çalışacaklardır.

---

687 Yona 1:3-16; 2:1-10; Yona 3:1-10; 4:1-11; Yunus10/98; Saffât 37/139-148; Enbiyâ 21/87,88.

688 Iyov 42:10-17; Enbiyâ 21/84.

Ayrıcalıklı davranma kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer müdahale tarzı da mucizelerle desteklemektir. Mucize, sıra dışı olarak gerçekleşen, insanların asla bir benzerini gerçekleştiremeyeceklerini düşündükleri davranış veya olaylardır. Monoteist karakterli semitik dinlerdeki mucize anlayışını, diğer dinlerden ayıran en önemli özellik, mucizenin kazanılmış bir şey olmayıp, ortaya çıkış sebebi ve şekli bakımından Tanrının iradesiyle doğrudan bağlantılı olmasıdır. Bu dinlerde mucize, insanın metafizik alana ulaşma çabasının neticesinde ortaya çıkan bir durum değildir. Tanrının kendi gücünü insanlara gösterme ve onları bu yolla deneme iradesinin bir tezahürüdür.[689]

Semitik metinlerin anlattığı, ilk mucizevi sıra dışı olay, evrenin yaratılmasıdır. Ancak bu olaya sadece yaratıcı güç şahit olmuştur. Dolayısıyla evrenin yaratılışı mucizesi, insanlar için gerçekleşmesine tanık olamadıkları bir mucizedir. Mucize, gerçekleşen olaya şahit olanlar açısından sıra dışı bir durum olarak görülüyorsa o zaman mucizedir. Bu sebeple mucizevi olayları, bir müdahale tipi olarak değerlendirirken, semitik metinlerde anlatılan mucizevi olaya, geniş kitlelerin tanık olmasını bir kıstas olarak almak uygun bir yaklaşım olacaktır.

Mucize, tanrısal gücün desteklemek istediği kişiye ayrıcalıklı davranmasıdır. Bu sebeple ayrıcalıklı davranma olgusu ile mucize olgusunun birlikte gruplandırılması uygun olacaktır. Mucize kendisine inanmayan insanların tutumlarını değiştirmelerini sağlamak için peygamberlerin güçlendirilmesini sağlayan bir ayrıcalıktır. Mucizenin amacı, sıradan insanların gerçekleştiremeyeceği bir olayı gerçekleştirmek ve böylece insanlarda bir tutum değişikliği oluşturmaktır. Ancak çoğu zaman bu amacın gerçekleşmediği görülür. Örneğin Tanah'ın anlattığı ve geniş kitlelerin tanık olduğu ilk mucizevi olay, Tanrı Yahve'nin, Musa'ya, peygamberliğini desteklemesi için verdiği mucizelerdir. Ama ne gariptir ki bu mucizeler, ne Mısır halkı üzerinde ne de İsrail halkı üzerinde beklenen etkiyi tam olarak gösterememiştir. Aynı şekilde, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de de mucizelerin genellikle inanmayan insanlar üzerinde etkili olmadığı belirtilmektedir.

---

689 Salime Leyla **Gürkan**, "Mucize", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2005, C. 30, s. 352-356.

1.1.8.1. Tanah'ta Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme

Ayrıcalık olgusu, nesnesi açısından iki farklı şekilde ortaya çıkar. İlki topluma gösterilen ayrıcalıktır. İkincisi de, şahıslara gösterilen ayrıcalıktır. Tanah, baştan sona İsrail halkının Tanrı Yahve'nin ulusu oluşunu, dolayısıyla da ayrıcalıklı olmaları konusunu işler. İsrail halkına ayrıcalıklı davranılması, Tanah'ın ifadesiyle, bu halkın Tanrı Yahve tarafından seçilmiş olmasından dolayıdır.[690]

Kişilere yönelik ayrıcalıklı davranma müdahaleleri, genelde peygamberlere yöneliktir. Ancak ayrıcalıklı davranılmanın, peygamberlere mahsus bir durum olmadığını gösteren örnekler de vardır. Tanah'ta, Kral Hizkiya gibi peygamber olmadığı hâlde, işlediği suç sebebiyle cezalandırılmayan[691] hatta ömrü, normal süresinden on beş yıl daha fazla uzatılarak,[692] kendisine ayrıcalıklı davranılan bazı kişiler de anlatılmaktadır. Semitik metinlerin ortaklaşa anlattığı karakterlerden biri de Saul (Talut) adındaki kişidir. Peygamber veya kral soyundan olmayan bu kişi, Tanrı Yahve tarafından İsraillilerin başına kral olarak seçilmiş ve kendisi bedensel olarak da bilgisel olarak da güçlendirilmiştir.[693]

Tanah'ta, bireylere ayrıcalıklı davranma olgusuna, ilk dönem kitaplarında pek rastlanmamaktadır. Kral Davut dönemine kadar Tanrı-insan ilişkisi önceden belirlenmiş kesin kurallara bağlı şekilde işleyen bir ödül-ceza sistemi şeklindedir. Önceleri İsrailliler, kaza ile bilmeyerek bir suç işleseler bile anında cezalandırılmakta iken[694] Kral Davut sonrası dönemde, Tanrı Yahve'yi terk etseler ve başka ilahlara tapınsalar bile İsraillilerin ceza almadıkları hatta korundukları, kendilerine yardımcı olunduğu ve ayrıcalıklı davranıldığı görülmektedir.[695]

1.1.8.1.1. Musa Dönemi ve Mucizeler

Ayrıcalık olgusunun en bariz vurgulandığı olay, İsraillilerin buzağıya tapınması ve ardından Musa'nın halkını savunmasında kullandığı cümleler

690 Bereşit 17:4-11; 26:1-6;35:10-13;45:3-8.
691 II Melahim 18-13-37; 19:1-37; 20:12-19.
692 II Melahim 20:1-7.
693 I Şemuel 9:16,17; Bakara 2/247,248.
694 II Şemuel 6:5-9; I. Divre Ayamim 13:9-11.
695 II Melahim 8:16-19; Teilim 89:30-37; Mustafa, **Tural**; "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Suç ve Ceza Fenomeni Üzerine Dinler Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Bir Metin İncelemesi", EÜ. SBE., Kayseri 2006 (YYLT), s. 83-86; 222-224.

karşısında Tanrı Yahve'nin tutumunda ortaya çıkar. Musa, Tanrı Yahve ile buluşmak için dağa çıkar. Bu buluşmanın üç kez gerçekleştiği, Sina dağındaki ikinci buluşmadan dönüşte bu olayın gerçekleştiği ifade edilmektedir. Ayrıca Mişna ve Midraş geleneğine göre bu buluşmada neyin bildirildiği konusunda, On Emir'in, Tevrat'ın, Mitzva'nın, Mişna'nın, Talmud'un ve hatta Rabbiler'in Tevrat'la ilgili içtihatlarının Musa'ya Sina dağında bildirildiğine dair görüşler olduğu belirtilmektedir.[696]

Musa, uzun müddet dağdan inmeyince, İsrailliler, Harun'un çevresinde toplanarak, bir buzağı yapıp ona tapınırlar. Tanrı Yahve, bütün İsrail ulusunu yok etmeye karar verir ancak Musa, buna engel olmak için Tanrı Yahve'ye, "*Neden Mısır, '(Tanrı) onları kötü niyetle onları dağlarda öldürmek ve yeryüzünden tüketmek için çıkardı' diyebilsin? öfkenden dön ve halkına yönelik kötülükten kendini alıkoy! Kulların Avraam, Yitshak ve Yisrael'in uğruna! Onlara kendi adına yemin ettiğini hatırına getir! Onlara 'Soyunuzu gökyüzünün yıldızları kadar çoğaltacak, bahsettiğim bu ülkeyi tümüyle soyunuza vereceğim ve (burayı) ebediyen miras alacaklar' demiştin*" diyerek, Onun İsraillileri cezalandırmasına engel olmak ister. Musa'nın söylediği bu sözlerden sonra Tanrı Yahve, İsrailli-lere yapmayı kararlaştırdığı kötülükleri gerçekleştirmekten kendini alıkoyar.[697] Böylece Musa, Tanrı Yahve'ye yok etmeye karar verdiği halkın kendi ulusu olduğunu hatırlatarak bu felaketin önüne geçmiş olur.

Tanah'ın anlattığı mucizevi olaylar içerisinde, en yoğun ve peş peşe gerçekleşenleri, Musa peygamber döneminde görülen mucizelerdir. Tanrı Yahve, Musa'yı İsraillilere peygamber olarak görevlendirdiği zaman Musa, insanların kendisine inanmakta güçlük çekeceklerini düşünüp Tanrı Yahve'den yardım ister. Tanrı Yahve, Musa'nın elindeki değneği yere atmasını söyler. Musa değneğini yere atınca, değnek yılan olur. Musa, yılandan korkar ve kaçar. Tanrı Yahve, Musa'ya elini uzatıp yılanı kuyruğundan tutmasını emreder. Musa, elini uzatıp kuyruğunu tutunca yılan tekrar değnek olur. Tanrı Yahve, bunu herkesin önünde gerçekleştirdiği zaman, bunu görenlerin İbrahim'in, İshak'ın, ve Yakup'un Tanrısının Musa'ya göründüğüne inanacaklarını söyler. Ardından Musa'dan, elini koynuna koymasını ister. Musa, elini koynuna koyar. Çıkardığı zaman eli bir deri hastalığına yakalan-

---

696 Mustafa **Sinanoğlu**, "Eski Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de Sina Vahyi", *İsam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 1998, s. 3-10.

697 Şemot 32:1-14.

mışçasına, kar gibi bembeyaz olur. Elini tekrar koynuna koyup çıkardığı zaman, eli eski hâline döner. Ardından Tanrı Yahve, insanların bu iki belirtiye de inanmayıp, Musa'nın sözünü dinlememeleri hâlinde, Nil'den biraz su alıp kuru toprağa dökmesini, ırmaktan aldığı suyun, toprak üzerinde kana dönüşeceğini söyler. Firavun'un yanında ne söylemesi gerektiğini bilmediğini söyleyen Musa'ya, kardeşi Harun'u yardımcı olarak seçen Tanrı Yahve, "*Bana gelince; hem senin ağzınla, hem de onunkiyle olacak ve yapmanız gerekenleri size öğreteceğim*"[698] diyerek, Musa ve Harun'u bizzat destekleyeceğini haber verir. İsraillilerin, Mısırlıların ve Firavun'un inanması için gereken her tedbir alınmış, gerekli mucizeler hazırlanmıştır. Ancak ne Firavun ne de Mısır halkı Musa'ya inanmaz.[699]

Musa'nın gösterdiği mucizelerin etkisiz kalması konusu ile ilgili olarak, Tanah'ın verdiği iki adet ilginç bilgi bulunmaktadır: Birincisi, mucizelerin etkili olmasını istemeyen Tanrı Yahve'dir. Bu yüzden Tanrı Yahve, Firavun'u inatçı yaptığını defalarca söylemektedir.[700] İkincisi ise Musa'nın mucizelerinin aynısını yapabilen Firavun'un sihirbazlarının, Musa'nın mucizelerinden sadece tozu sivrisinek yapmak hariç diğerlerini mucize olarak görmemeleridir.[701]

Musa'yla Harun, Firavun'un yanına gittiklerinde, Harun değneğini Firavun'la görevlilerinin önüne atar ve değnek yılan oluverir. Ardından, Mısırlı büyücüler de büyüleriyle aynı şeyi yaparlar.[702] Harun, Firavun'la görevlilerinin gözü önünde değneğini kaldırıp ırmağın sularına vurduktan sonra bütün sular kana dönüşür. Ardından Mısırlı büyücüler de kendi büyüleriyle aynı şeyi yaparlar.[703] Harun, elindeki değneği ırmakların, kanalların, havuzların üzerine uzatıp kurbağaları çıkartır. Ancak büyücüler de kendi büyüleriyle aynı şeyi yaparlar.[704] Daha sonra Harun, değneğini uzatıp yere vurur ve yerdeki tozlar, sivrisineğe dönüşür. Büyücüler de kendi büyüleriyle tozu sivrisineğe dönüştürmek isteseler de başarılı olamazlar. Bunun üzerine büyücüler Firavun'a, bu işte Tanrının parmağının olduğunu söylerler. Fakat Firavun,

698 Şemot 4:1-17.
699 Şemot 5:1-9; 7:12-13.
700 Şemot 4:21; 7:3; 8:15; 10:20; 14:4-8.
701 Şemot 8:18,19.
702 Şemot 7:8-11.
703 Şemot 7:20-22.
704 Şemot 8:5-7.

Tanrı Yahve'nin isteğine uygun olarak inatçılık eder. Böylece, Musa'yla Harun'u dinlemez ve İsraillileri göndermez.[705] Tanah'ın verdiği bilgilere bakarak, Firavun'un büyücülerinin Musa'nın ve Harun'un gösterdiği mucizelerin aynısını nasıl gerçekleştirebildiklerini anlamak mümkün değildir. Bunu büyücüler, kendileri mi yaptılar yoksa Tanrı Yahve mi onlara yaptırdı anlaşılmamaktadır. Ancak ilk üç olayın ardından büyücülerin durumu garipsememiş olmalarından anlaşıldığı kadarıyla, bunları bizzat büyücüler gerçekleştirmişlerdir. Zaten büyücüler, tozun sivrisinek olmasına olağan dışı bir şeymiş gibi bakmazlar. Sadece kendileri bunu yapamadıkları için bu olayı 'Tanrı işi' olarak görmüşlerdir. Değneği yılan gibi göstermek, ırmağı kana çevirmek ve kurbağaları dışarı salmak, büyücüler tarafından da yapıldığı için bir mucize olarak algılanmamıştır.

Mucizeler, Mısır halkı ve Firavun üzerinde istenen etkiyi yapıp sorunları çözmede yetersiz kalır. Ayrıca Musa'nın mucizeleri, İsrailliler üzerinde de beklenen etkiyi yapmamaktadır. Mısır'dan kaçan İsraillilerin karşılarına çıkan denizi Musa'nın, ikiye yarmasının ardından, İsrailliler güvenle karşıya geçerler.[706] Karşıya güvenle geçen İsrailliler, içecek su arayışına girerler ve Musa'ya yakınmaya başlarlar.[707] Hatta bazıları, "*Beni, çocuklarımı ve sürülerimi susuzluktan öldürmek için mi Mısır'dan çıkardın*"[708] diyecek kadar ileri gider.

Musa'nın gösterdiği mucizelerin neredeyse tamamı, Musa'nın değneği kullanılarak gerçekleştirilir. Değneği kullanan bazen Harun'dur bazen de Musa'dır. Ancak hemen her mucize değnek ile gerçekleştirilir. İsraillilerin Mısır sonrası çöl hayatlarında da bu değnek mucizeler göstermeye devam eder.

Çölde dolaşan ve susuzluktan isyan etmeye başlayan halk, Musa'yı içecek su bulması konusunda sıkıştırır. Tanrı Yahve, Musa'dan İsrail ileri gelenlerini çağırmasını ister ve Musa'ya, değneği eline alıp halkın önünde durmasını, kendisinin de Musa'nın önünde duracağını, değnekle kayaya vurması hâlinde kayadan su fışkıracağını söyler.[709] Bu mucizenin gerçekleşmesi esnasında, Musa'nın yanında bizzat Tanrı Yahve de bulunmaktadır. Ama mucizenin gerçekleşmesi, adeta bir ritüele dönüşür ve değnek ile kayaya vurul-

705 Şemot 8:16-19.
706 Şemot 14:21,22.
707 Şemot 15:24.
708 Şemot 17:3.
709 Şemot 17:1-7.

duktan sonra mucize gerçekleşir. Değnek kullanılmaksızın Tanrı Yahve'nin direkt müdahalesi ile mucize görülmez.

İlerleyen bölümlerde değnek daha da ön plana çıkar. Amalekliler, İsrailli-lere savaş açarlar. Musa, Yeşu'ya, adamların başına geçip, Amaleklilerle sa-vaşmasını, kendisinin de, Tanrı'nın değneğiyle tepenin üzerinde duracağını söyler. Yeşu Amaleklilerle savaşırken Musa, Harun ve Hur, tepenin üzerine çıkarlar. Musa elini kaldırdıkça İsrailliler, indirdikçe Amalekliler kazanmak-tadır. Ancak Musa'nın elleri yorulup aşağıya doğru inmeye başlayınca Ama-lekliler üstün duruma geçer. Bunun üzerine Musa'nın oturması için bir taş getirip altına koyarlar ve Musa da taşın üzerine oturarak değneği kaldırmaya devam eder. Bir yanında Harun, öbür yanında Hur, Musa'nın ellerini yuka-rıda tutmaya devam ederler. Böylece Yeşu komutasındaki İsrailliler, Amalek ordusunu yenip kılıçtan geçirir.[710] Değnek, zamanla daha da ön plana çıkmış ve neredeyse olağan üstü olayların gerçekleşmesi değneğin doğru bir ritüelle kullanılmasına bağlı hâle gelmiş gibidir.

1.1.8.1.2. Kayıpların Telafi Edilmesi

Semitik metinlerde kayıpların telafi edilmesi konusunda, ölen çocukların yerlerine yenilerinin verildiğinin anlatıldığı pek çok müdahale örnekleri var-dır. Tanah'ta, Kabil'in (Kayin) Habil'i (Evel) öldürmesi olayının ardından ço-cuklarını kaybeden âdem ve Havva çiftinin teselli edildiği anlatılmaktadır. Tekrar hamile kalan Havva'nın bir erkek çocuk doğurması üzerine Âdem'in, "*Tanrı bana, Kayin'in öldürdüğü Evel'in yerine başka bir çocuk bağışladı*" diyerek, doğan çocuğa 'bağışlamak' anlamına gelen Şit (Şet) adını verdiği anlatılmak-tadır.[711] Bu sözün anlatılması ile Âdem'in katil olan oğlu Kabil'i evlat olarak görmediği vurgulanmakla birlikte aynı zamanda yeni çocuğun (Şit) bağışlan-ması, tanrısal bir inayet olarak açıklanmaktadır.

Tanah'ın Eyüp (İyov) kitabında, sabredip edemeyeceği denenen Eyüp (İyov) karakterinin sabretmesinin karşılığında kendisinin eski refahına ka-vuşturulduğu ve kendisine, önceki varlığının iki katının verildiği anlatıl-makta ve Eyüp'ün sabretmesinden dolayı, hayatının sonunun başından daha bereketli kılındığı söylenmektedir. Tanah'ta, Eyüp'e; dört bin koyun, altı bin deve, bin çift öküz, bin eşek, yedi oğul, üç kız verildiği anlatılır. Olaydan son-

710 Şemot 17:8-13.
711 Bereşit 4:25.

ra Eyüp'ün yüz kırk yıl daha yaşadığı, oğullarını, dört göbek torunlarını gördüğü ve kocayıp yaşama doyarak öldüğü anlatılmaktadır.[712]

Kayıpların telafisinden bahseden metinler, inananlarına Tanrı'ya bağlı kalmaları hâlinde, ne kaybetmiş olurlarsa olsunlar mutlaka bu dünya hayatında geri alabilecekleri algısı oluşturmaya yönelik psikolojik bir müdahalede bulunmaktadır. Dünya hayatından sonra yaşanacağı ifade edilen hayat hakkında varolan geleneksel Yahudi inancının aksine[713] Tanah metinlerinde bununla ilgili pek bilgi bulunmamaktadır.[714] Öte dünya (ahiret) kavramı, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de, Tanah'tan farklı olarak çok daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Tanah metinlerinde ise iyilik veya kötülüklerin karşılığı, genel olarak kişinin bu Dünya'daki yaşamı içerisinde karşılık bulmaktadır.

1.1.8.1.3. Yalancı Peygamberlerin Gösterdiği Mucizeler

Tanah, mucizelerin peygamberlik işareti olduğuna inanan bir toplum içerisinde yalancı peygamberlerin mucizevi olaylarla İsraillileri peşinden sürükleyebileceğini hesap ederek bu durum için önlem alma gereği duymuştur. Bir kişi, düş gördüğünü iddia ederek veya peygamberlik yaptığını iddia ederek gelecekte gerçekleşecek olaylar hakkında bilgi verecek olursa ve bu bilgiler de doğru çıkarsa, bu kişi muhtemelen hiç tereddütsüz bir şekilde İsrailliler tarafından peygamber olarak kabul edilecektir. Zira daha önceki peygamberlerin tamamı, halk nezdindeki meşruiyetlerini mucizelerle kazanmışlardır.

Tanah, bu durumu hesap ederek, Tora'nın son kitabında, mucizeyi meşruiyet sebebi olmaktan çıkartmıştır. Bir kişinin mucize göstermesi hâlinde o kişinin gösterdiği mucizeye değil ardından söylediği söze bakılmasını emreden Tanah, mucize gösteren kişinin, İsrail halkını Tanrı Yahve'den başka ilahlara tapınmaya çağırması hâlinde halkın, o kişinin gösterdiği mucizeye itibar etmemesini ve halk tarafından o kişinin öldürülmesini istemektedir.[715]

Tanah bu müdahaleyi, Tora'nın beşinci kitabı olan Devarim (Yasa'nın Tekrarı) kitabında yapmaktadır. Bu dönem, dini içselleştirmiş bir kültürün oluştuğu dönemdir. Yeni yapıyı oluşturan temel, peygamberlik kurumudur. Dolayısıyla bu yapıyı bozabilecek tek güç, yine peygamberlik kurumu olacaktır. Bu yüzden Tanah, müdahaleye lüzum görmüştür. Müdahaleye açık

---

712 Iyov 42: 10-17.

713 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 201-204.

714 Bamidbar 23:10; Yeşayau 26:19; Daniel 12:2.

715 Devarim 13:1-5; 18: 18-21.

dinamik bir kültürel yapıyı sürdürebilmek için peygamberlik ve mucize olgularının varlığının devam etmesini istemiş ancak bu olguların istismara açık olduğunu bilerek, bu olguların tek başlarına yeterli olamayacağını vurgulayarak gerekli önlemi almıştır.

Bu hususta Kur'an-ı Kerim, Tanah'tan daha keskin bir müdahalede bulunarak Hz. Muhammed'i son peygamber ilan etmiştir.[716] Böylece, yeni dinin sonradan ortaya çıkabilecek başka bir peygamber tarafından ortaya konulabilecek başka bir yeni din ile değiştirilmesi imkânsız hâle gelmiştir.

1.1.8.1.4. Üç Yüz Kişilik Ordunun Bir Ülkeyi Ele Geçirmesi

Musa peygamber ve Yeşu'nun ardından gelen hâkimler dönemi; Tanrı Yahve tarafından seçilen, sıradan adamların mucizelerle desteklenerek olağan üstü başarılar elde ederek İsraillilere yöneticilik yaptıkları dönemdir. İsrailliler, Tanrı Yahve'yi terk edince Aram halkı, İsraillilere musallat olur. Ancak Tanrı Yahve acır ve Otniel'i İsraillilere kurtarıcı olarak gönderir. Ardından tekrar kendisini terk eden İsraillileri cezalandırmak için Tanrı Yahve, bu sefer Moav halkını İsraillilerin başına musallat eder. İsraillilerin yakarışlarının ardından onları kurtarması için bu sefer Ehut'u seçer ve daha sonra da tek başına bir üvendire ile üç yüz Filistinliyi öldüren Şamgar'ı ve ardından Kenan halkından İsraillileri kurtarması için bir kadın hâkim olan Debora'yı kurtarıcı olarak seçer.[717] Bu dönemde, önce İsrailliler Tanrı Yahve'yi terk etmekte, Tanrı Yahve de düşmanlarını İsraillilerin başına musallat etmektedir. Pişman olan İsraillileri ise Tanrı Yahve'nin seçtiği kurtarıcı karakterler kurtarmaktadır. İsrailliler, tekrar Tanrı Yahve'nin gözünde kötü olanı yapınca bu sefer de Tanrı Yahve, Midyan halkını İsraillilerin başına musallat eder. Midyanlıların baskısından bunalan İsrailliler, Tanrı Yahve'ye yakarmaya başlar ve bu sefer de Tanrı Yahve, Gidyon'u İsrailliler için bir kurtarıcı olarak seçer. Tanah, Gidyon'u anlatırken diğer hâkimlerden çok daha ayrıntılı şekilde bilgi verir. Gidyon, seçildiğini bir melekten öğrenir. Ancak gelenin bir melek olduğuna ikna olmak için önce meleği sınar. Ona pide ve et sunar. Meleğin değnekle sunuya dokunmasıyla kayadan çıkan ateşin sunuyu kül ettiğini görünce ikna olur. Ardından Tanrı Yahve ile görüşmeye başlayan Gidyon, kendisine verilen görevi yerine getirir ve İsraillilerden bazılarının

716 Ahzâb 33/40.

717 Şofetim 3:5-31; 4:1-23.

tapınmakta oldukları Baal Sunağı'nı yıkıp Aşera putunu keser. Sabah olunca durumu fark eden halk, Gidyon'u öldürmek ister. Ancak Gidyon'un babası Yoaş, oğlunu kurtarmak için Baal'ın gerçekten bir ilah olması hâlinde savunulmaya ihtiyacı olmayacağını, kendisini savunması gerektiğini söyleyerek oğlunu teslim etmez.

İsraillilerin bazı dönemlerde Tanrı Yahve'yi terk ederek tapınmakta oldukları Baal, Ugarit Mitolojisinde hayat ve bereket tanrısıdır. Baal'ın kısırlık, kuraklık ve ölüm tanrısı olan Mot ile sürekli mücadele hâlinde olduğuna ve bu mücadelenin neticesinin tarımı, toprağı ve yaşamı etkilediğine inanılmaktaydı.[718] Mot (ölüm tanrısı) ile olan mücadelesi ve yeniden diriliş ile özdeşleşmesi sebebiyle Baal, yeraltı tanrısı (chthonic) olarak tasvir edilmekte idi.[719] Ugarit yazıtlarındaki astral tanrıların veya en azından astral betimleme ve motiflerin İsraillilerinki ile büyük oranda benzeştiği ifade edilmektedir.[720]

İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk ederek tapındıkları Aşera'nın ismine ilk olarak MÖ 2350 yılına ait olduğu iddia edilen Ebla yazıtlarında rastlanmıştır. Aşera, Babil'de (MÖ 1830-1531) 'Tanrı Amurru'nun eşi' olarak, Akadlarda 'Kırların Hanımı' olarak, Hamurabi'de ise 'Cennet'in Gelini' olarak tasvir edilmiştir.[721] Kenan mitolojisinde 'Astarte' olarak Asur Mitolojisinde de 'Isthar' olarak isimlendirilen Aşera, ağaç gövdesi veya koru (Groves) olarak sembolize edilmiştir.[722] Tanah yorumcuları Aşera'yı, putperest uygulamalarda kullanılan ağaçlar ya da direkler olarak açıklamıştır.[723]

İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk edip Baal ve Aşera'ya yönelmeleri sebebiyle Tanrı Yahve'nin İsraillilerin başına musallat ettiği Midyan halkı, diğer uluslarla ittifak yaparak daha da güçlenir. Midyanlıların yenileceğine inanmakta güçlük çeken Gidyon, Tanrı Yahve'den mucize göstermesini ister. Sabah olduğunda, sadece harmanındaki yün yapağının üzerine çiy düşmesini

---

718 Cyrus H. **Gordon**, "Canaanite Mythology", *Mythologies of the Ancient World*, Ed. Samuel Noah Kramer, Anchor Books, New York & London 1961, p. 184.

719 Brian Paul **Irwin**, *Baal and Yahweh in The Old Testament: a Fresh Examination of The Biblical and Extra-Biblical Data*, St. Michael's College, Toronto 1999, p. 79.

720 Christopher M. **Foley**, "The Gracious Gods and The Royal Ideology. of Ugarit", McMaster University, Ontario 1980 (YDT), p. 259.

721 John **Day**, "Asherah in The Hebrew Bible and Northwest Semitic Literature" *Journal of Biblical Literature*, Vol. 105, No. 3 September, 1986, p. 385-386.

722 M.G. **Easton**, *Eastons Bible Dictionary From Illustrated Bible Dictionary*, Third Edition, Published by Thomas Nelson, U.s.A 1897, p. 104.

723 **Farsi**, *Şemot*, s. 457.

ister. Öyle de olur. Ancak Gidyon ikna olmaz. Bu sefer de sadece toprağa çiy düşüp yün yapağının kuru kalmasını ister. Bu da olur ve sonunda Gidyon ikna olur. Gidyon otuz iki bin kişi ile yola çıkar. Tanrı Yahve, ordunun sayısının fazla olduğunu söyleyerek azaltmasını ister. Yirmi iki bin kişiyi geri gönderir. Tanrı Yahve, hâla ordunun sayısının fazla olduğunu söyleyerek İsraillilerin zaferi kendi güçleriyle kazandıklarını düşünebileceğini söyler ve ordudan kaç kişinin savaşa katılabileceğini test etmek için orduyu suya götürmesini söyler. Suyun başına gelen askerler su içerler. Tanrı Yahve, sadece diliyle su içen üç yüz kişiyi seçmesini geri kalanı göndermesini söyler. Gidyon bu üç yüz kişilik askerle Midyanlılara saldırır. Üç yüz kişi, şehrin dışından boru çalmaya başlayınca Tanrı Yahve, yüz otuz beş bin kişilik[724] Midyan ordusunu birbirine saldırtır. Kalanlar da kaçmaya başlar. Böylece Gidyon ve üç yüz asker, yüz otuz beş bin kişilik Midyan ordusuna karşı zafer elde etmiş olur.[725]

1.1.8.1.5. Şimşon'un Doğumu ve Mucizevi Doğumlar

Tanah'ta mucizevi doğumlar, kısır kadınların doğurması[726] veya menopoza girmiş kadınların doğurması[727] şeklinde görülmektedir. Bu doğumların mucizevi şekilde gerçekleşmesi, doğan çocukların önemini göstermektedir. Zira böylesi mucizevi doğumlar ile İsraillilerin tarihi başlamakta veya İsraillilerin tarihinde dönüm noktası oluşturacak kişilerin doğumu gerçekleşmektedir. İsraillilerin atası olan İbrahim'in kısır karısı Sara'nın doğurduğu İshak,[728] kısır olan Rebeka ile evlenir o da Yakub'u doğurur.[729] İsraillilere Mısır kapısını açan Yusuf'un annesi olan Yakub'un karısı Rahel de kısırdır.[730] 'Hâkimler' dönemini kapatıp 'Krallar' dönemini açan Samuel'in annesi Hanna da kısırdır.[731] İsrail tarihindeki dönüm noktalarında önemli roller üstlenen şahsiyetlerin büyük kısmı, kısır kadınların doğurduğu kişilerdir.

Kısır kadınların doğurduğu kişiler içerisinde en ilginç olanı Şimşon'dur. Zira Şimşon, hem doğumu mucizevi olan bir karakterdir hem de kendisine

724 Şofetim 8:10.
725 Şofetim 6.11-40; 7:1-22.
726 Bereşit 25:21-26; 29:31; 30:22-24; Rut 4:13; I Şemuel 1:6-20.
727 Bereşit 11:30;18:10-14;21:1-3.
728 Bereşit 11:30; 21:1-3.
729 Bereşit 25:21-26.
730 Bereşit 29:31; 30:23-24.
731 I Şemuel 1:1-20.

atfedilen insanüstü gücü ile İsrail için bir kurtarıcıdır. Tanah'ın anlatımına göre; Dan oymağından Manoah isimli bir adamın kısır olan karısı, bir melek görür. Melek, kadına hamile kalacağını ve şarap içmeyip murdar yememesi gerektiğini söyler. Ayrıca çocuk doğduktan sonra saçının kesilmemesi gerekmektedir. Zira doğacak olan çocuk, kırk yıldır İsraillileri boyunduruğu altında tutan Filistinlilere karşı mücadele edecek ve İsraillileri kurtaracaktır. Mucizevi şekilde doğan Şimşon, elleriyle aslanı parçalayabilen, bir eşeğin çene kemiğiyle bin kişiyi öldürebilen bir kahramandır. Ancak Şimşon, Filistinli kadınlara âşık olur ve gücünün sırrını anlatır. Filistinliler tarafından saçları kesilen Şimşon, gücünü kaybeder ve esir düşer. Ancak yakarışlarını duyan Tanrı Yahve, ona son kez bir daha güç verir. Şimşon da tapınaktaki Filistinlileri öldürmek için tapınağın sütunlarını yıkar. Yıkıntıların altında tapınaktakilerle birlikte kendisi de ölür.[732] İsraillilerin düşmanlarına asla güvenmemeleri gerektiğine vurgu yapılan bu hikâye ile Tanah'ın yasakladığı 'yabancı kadınlarla evlenme' yasağının[733] önemi de hatırlatılmaktadır. Ayrıca İsraillilerin Tanrı Yahve'nin kurallarına uydukları sürece yardım görecekleri ve mucizevi şekilde güçlenecekleri belirtilerek kurallara uymayı terk etmeleri hâlinde ise yardımsız bırakılacakları anlatılmaktadır.

1.1.8.1.6. Tanrı Yahve'nin Samuel'in Hatırına Filistinlilere Haykırması

Hâkimlerin sonuncusu olan Samuel'in döneminde İsrailliler, Filistinlilerden mustariptir. Yıllardır egemenlikleri altında kıvrandıkları Filistinlilerden kurtulmak için Samuel'in Tanrı Yahve'ye yakarmasını isterler. Samuel, İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk edip Baal ve Aştoret putlarına tapıyor olmaları sebebiyle Tanrı Yahve'nin onlara yardım etmediğini söyler. İsrailliler de Baal ve Aştoret putlarını kırarlar. Samuel bütün İsrail halkının Mispa'da toplanmasını ister. Filistinliler, İsraillilerin Mispa'da toplandığı haberini alınca savaşmak için yola çıkarlar. İki ordu karşılaşınca İsraillilerin içini bir korku kaplar. Ancak Samuel'in yakarışlarına karşılık veren Tanrı Yahve, korkunç bir sesle gürleyerek Filistinlileri şaşkına çevirir. İsrailliler, Filistinlileri bozguna uğratır. Samuel yaşadığı sürece Tanrı Yahve, Filistinlilerin İsraillilere saldırmasını engeller.[734] Tanah'ın anlatımına göre Tanrı Yahve'nin İsraillilere

---

732 Şofetim 13:1-25;14:1-20;15:1-20;16:1-30.

733 Devarim 7:2-4 Şofetim 3:4-8; Ezra 9:12; Nehemya 13:25; Malaki 2:11.

734 I Şemuel 7:3-13.

yardım etmesinin asıl sebebi, İsraillileri kendine yakın görmesinden ziyade Samuel'e verdiği değerdir. Samuel'in dualarına icabet eder ve onun yaşamı boyunca İsrail yurdunu koruyup kollar. Samuel ölünce de yardımını keser.

1.1.8.1.7. İsrail Krallarından Hizkiya'ya Gösterilen Ayrıcalıklar

İsrail krallarından Hizkiya, Babil kralı Merodak-Baladan'ın elçilerine sarayı ve bütün hazine odalarındaki her şeyi gösterir. Bunun üzerine Tanrı Yahve, öfkelenerek "*gün gelecek, sarayındaki her şey, atalarının bugüne kadar bütün biriktirdikleri Babil'e taşınacak. Hiçbir şey kalmayacak. Soyundan gelen bazı çocuklar alınıp götürülecek, Babil kralının sarayında hadım edilecek*" der. Bütün bunların ileride bir tarihte gerçekleşeceğini işiten Hizkiya'nın, işlediği suç sebebiyle kendisinin değil de sonraki nesillerin cezalandırılacağını öğrendiği ve "*nasıl olsa yaşadığım sürece barış ve güvenlik olacak*" diyerek bu durumdan memnun kaldığı anlatılmaktadır.[735]

Yine Hizkiya'nın ölümcül bir hastalığa yakalandığı, Tanrı Yahve'nin emriyle, Amots oğlu Peygamber Yeşaya'nın Ona gidip "*ev işlerini düzene sok çünkü iyileşmeyecek, öleceksin*" dediği, bunun üzerine Hizkiya'nın yüzünü duvara dönüp Tanrı Yahve'ye yalvardığı, bu yakarışları işiten Tanrı Yahve'nin, Peygamber Yeşaya vasıtasıyla Hizkiya'ya, "*duanı işittim, gözyaşlarını gördüm, seni sağlığına kavuşturacağım. Üç gün içinde Tapınağa çıkacaksın*" dediği ve Peygamber Yeşaya'nın incir pestili ile Hizkiya'yı tedavi ettiği anlatılmaktadır.[736]

1.1.8.1.8. İlyas Peygamberin Gösterdiği Mucizeler

İlyas peygamber, Tanah'ta anlatılan peygamber karakterleri arasında en olağanüstü davranışları sergileyen ve en fazla inisiyatif kullanan kişidir. İlyas peygamber İsrail kralı Ahav'a, "*ben söylemedikçe ne yağmur yağacak ne de çiy düşecek*" der ve kıtlık başlar. Tanrı Yahve, İlyas peygambere Kerit vadisindeki dereden su içmesini ve gönderdiği kargaların getirdiği ekmek ve etle beslenmesini söyler. Dere kuruyunca Sarefet kentine giden İlyas peygamber, Tanrı Yahve'nin söylediği dul bir kadının evine yerleşir. Kadın evde yiyeceğin olmadığını söyler. İlyas peygamber de yağmurlar başlayıncaya kadar küpteki un ve çömlekteki yağın eksilmeyeceğini söyler. Epey zaman sonra kadının

735 II Melahim 18-13-37; 19:1-37; 20:12-19.
736 II Melahim 20:1-7.

oğlu ölür. İlyas peygamber, yeniden can vermesi için Tanrı Yahve'ye yakarır ve çocuk canlanır. İlyas peygamber, başını dizlerine koyup bekler ve denizden yükselen bulutlarla yağmur gelir. Üzerine Tanrı Yahve'nin gücü inen İlyas peygamber, yağmurdan kaçan İsrail kralı Ahav'ın arabasının önünden koşarak Yizreel'e ulaşır. İsrail kralı Ahav'ın karısı İzabel, Onu öldürmek isteyince çöle kaçan İlyas peygamber, rüyasında bir meleğin kendisine yiyecek getirdiğini görür. Uyanıp yiyecekleri yiyen İlyas peygamber, yiyeceklerden aldığı güçle Horev dağına kadar kırk gün kırk gece aralıksız yürür. Orada fırtınalar depremler ve ateşlerin ardından Tanrı Yahve ile görüşür.[737]

İsrail kralı Ahav'ın ölümünün ardından tahta geçen Ahazya, sarayın penceresinden düşüp yaralanır. Adamlarına Ekron ilahı Baalzevuv'a danışmalarını söyler. Adamlar yola çıktığında İlyas peygamber yollarını keser ve Tanrı Yahve yerine Ekron ilahı Baalzevuv'a danıştığı için İsrail kralı Ahazya'nın yatağından kalkamayıp öleceğini söyler. İsrail kralı Ahazya, İlyas'ın saraya getirilmesini emreder. Elli kişilik asker ve komutanları yola çıkar. İlyas peygamberi götürmeye kalkıştıklarında, gökten ateş yağar ve askerler ölür. Kral bir birlik daha gönderir. Onları da gökten inen ateş yok eder. Gönderilen üçüncü birliğin komutanı İlyas peygambere yalvarıp, kendileri ile birlikte gelmesini rica eder. O esnada bir Melek ortaya çıkar ve İlyas peygambere Kralın yanına gitmesini söyler. İlyas peygamber saraya gidip, Kralın yüzüne Tanrı Yahve'yi terk edip Ekron İlahı Baalzevuv'a danıştığı için öleceğini söyler ve kral ölür, oğlu olmadığı için yerine kardeşi Yoram tahta geçer.[738]

Tanrı Yahve, İlyas peygamberi göklere almaya karar verir. İlyas peygamber, Yardımcısı Elişa ile birlikte Şeria ırmağına doğru yürürler. Elli kişilik peygamber topluluğu da onları takip eder. Irmağa varınca İlyas peygamber, cüppesini dürüp sulara vurur. Sular ikiye bölünür. Kuru topraktan karşıya geçen İlyas peygamberi, ansızın ortaya çıkan ateşten bir atlı araba alır ve kasırgayla birlikte göklere çıkartır.[739]

İlyas peygamber, Tanah'ta en çok mucize gösteren peygamberlerden birisidir. Hatta Musa peygamber gibi[740] suları ikiye ayırabilecek kadar güçlü bir karakterdir. Normal bir insan gibi ölmeyip, göklere çıkarılmış olması da, gösterdiği mucizeler açısından Onu daha da güçlü hale getirmektedir. Ancak

737 I Melahim 17:1-24; 18:1-46; 19:1-18.
738 II Melahim 1:2-17.
739 II Melahim 2:7-11.
740 Şemot 14: 21.

İlyas peygamber, İsraillilerin tarihinde belirgin bir değişikliğe sebep olmamıştır. Mucize göstermenin amacı, kitleleri ardından sürüklemek içindir. Musa peygamber, Kral Davut gibi karakterler, bu kadar çok mucize göstermemiş olmalarına rağmen, İsraillileri peşlerinden sürüklemişler ve İsraillilerin tarihinde dönüm noktaları olmuşlardır. İlyas peygamberin yaşadığı dönemdeki İsrail Krallarına Tanrı Yahve'nin sözlerini iletmekten başka, halka yönelik bir mesajı ya da onların dinsel veya toplumsal hayatlarına dair herhangi bir müdahalesi olmamıştır. Mistik bir karakter olan İlyas peygamber, Yahudi eskatolojisinde de etkisini devam ettirmiştir. Yahudiler, Kurtarıcı Mesih'in gelmesinden önce gerçekleşecek son kehanetin, İlyas peygamberin ortaya çıkıp inançlı Yahudileri müjdelemesi olduğuna inanmaktadırlar.[741]

1.1.8.1.9. Elişa Peygamberin Gösterdiği Mucizeler

Elişa, Tanrı Yahve tarafından İlyas peygamberin yerine geçecek kişi olarak seçilir.[742] İlyas peygamberi, ansızın ortaya çıkan ateşten bir atlı araba alıp, kasırgayla birlikte göklere çıkartınca Elişa, İlyas peygamberin yere düşen cüppesini alır ve sulara vurup ikiye ayırır. Böylece herkes Elişa'nın İlyas peygamberin yerine geçtiğini ve İlyas peygamberin ruhunu taşıdığını söylemeye başlar.[743]

Eriha halkı, sularının kötü olduğunu söyleyince, Elişa peygamber, onlardan taze bir kap dolusu tuz ister ve tuzu suyun kaynağına atar. Böylece su, temiz ve tatlı hale gelir. Beytel'e vardığında çocuklar, "*defol kel kafalı!*" diyerek, Onunla alay ederler. Elişa peygamber, çocukları lanetler ve ormandan çıkan ayılar, çocukları parçalar.[744]

Yoksul bir dul kadın, kocasının borçları yüzünden, iki oğlunun köle olarak götürülmek istendiğini anlatınca kadına, komşularından toplayabildiği kadar kap kacak toplamasını söyler. Bütün kaplar zeytinyağı ile dolar. Kadın bununla hem borçlarını öder hem de geçimini sağlar. Şunem kentinde, kendisine iyi davranan kısır bir kadının bir oğlu olmasını sağlar. Çocuk biraz büyüdüğünde ölür. Çocuk ölünce tekrar dirilmesini sağlar. Gilgal kentinde, zehirli çorbanın olduğu tencereye bir avuç un atıp, zehirsiz hale getirir. Yirmi

741 Muhammed Ali **Bağır**, "Yahudi Eskatolojisinde Armilus", *Doğu Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, Ocak 2016, s. 5-21.
742 I Melahim 19:15-16.
743 II Melahim 2:7-15.
744 II Melahim 2:19-24.

ekmekle bütün halkı doyurur.[745] Aram krallığının ordu komutanı Naaman'ı deri hastalığından kurtarır.[746] Suya düşen balta demirinin su yüzüne çıkmasını sağlar. Kendisini öldürmeye gelen Aram ordusunun askerlerini körleştirip, İsrail ordusunun önüne götürür ve onlara teslim eder.[747]

Elişa peygamber Şam'a gittiğinde Aram kralı Ben-Hadat, yardımcısı Hazael'i hediyelerle birlikte Elişa'ya gönderip, yakalandığı hastalıktan kurtulup kurtulamayacağını sormasını ister. Elişa, hastalıktan kurtulacağını ancak Ben-Hadat'ın öleceğini ve yerine Hazael'in kral olacağını söyleyip, Hazael'in krallığı döneminde de İsraillilere zulmedeceğini söyler. Hazael, dönünce Aram kralı Ben-Hadat'ın yüzüne ıslak bir örtü kapatıp boğarak öldürür ve yerine kral olur.[748]

Elişa, yardımcısı Ramot-Gilat'ı, İsrail Komutanlarından Yehoşafat oğlu Yehu'ya gönderir. Yehu'nun başından aşağıya zeytinyağı dökerek Onu İsrail kralı olarak mesh etmesini ister. Ayrıca kral olduktan sonra Yehu'nun, kral Ahav'ın soyunu yok etmesi gerektiğini söylemesini emreder. Yardımcısı söyleneni yapar. Yehu'nun üzerine zeytinyağı döküp onu mesh eder. Orada bulunan diğer komutanlar Yehu'ya bağlılıklarını bildirip, onun İsrail kralı olduğunu ilan ederler. Kral olduktan sonra Yehu, ordusunu toplayıp Ahav'ın çocukları, akrabaları, arkadaşları ve görevlilerinin tamamını öldürür.[749]

Elişa ölümcül bir hastalığa yakalanır. Elişa, ziyaretine gelen İsrail kralı Yehoaş'a bir ok alıp doğu istikametine atmasını söyler. Kral oku atar. Elişa, kralın doğuda bulunan Aramlılara karşı galip geleceğini söyler. Sonra okları yere vurmasını söyler. Kral üç kez yere vurur. Elişa, Aramlılara karşı üç kez galip geleceğini söyler ve ölür. Cesedini gömdükleri mezara başka bir ölü getirilir. Ölünün cesedi, Elişa'nın kemiklerine değince ölü canlanır ve ayağa kalkar.[750] Elişa peygamber, mucize göstermek konusunda İlyas peygamberi de geçmiş olup, koca bir düşman ordusunu, askerlerin gözlerini kör ederek teslim alabilmiştir. Elişa, hem İsraillilerin kralının kim olacağını belirlemekte hem de Aramlıların kralının kim olacağına karışabilmektedir. İlyas peygamber, ölüyü diriltmiştir. Elişa peygamber ise kendisi ölü olduğu hâlde bunu becerebilmiştir.

---

745 II Melahim 4:1-44.
746 II Melahim 5:1-27.
747 II Melahim 6:1-23.
748 II Melahim 8:7-15.
749 II Melahim 9:1-26; 10:11.
750 II Melahim 13:14-21.

Bu dönem, son derece olağan üstü mucizeler gösterebilen, oldukça güçlü peygamberlerin anlatıldığı bir dönemdir. İsraillilerin en güçlü oldukları, kral Davut ve oğlu Süleyman döneminin ardından başlayan bu dönem, İsraillilerin ikiye bölündüğü ve düşmanlarına karşı daha zayıf olduğu bir dönemdir. Tanah, Tanrı Yahve'nin kudretinin bu peygamberler vasıtasıyla tecelli ettiğini göstererek, zor zamanlarında İsraillilerin umudunu yitirmesini önlemektedir.

1.1.8.2. Yeni Ahit'te Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme

Yeni Ahit, Tanah'ın temel doktrini olan İsraillilerin Tanrı Yahve'nin ulusu olduğu ve bu sebeple de ayrıcalıklı olduğu anlayışının[751] sona erdiğini, onların yerine geçen 'Taş' ile karşı karşıya gelenlerin ise ezilip toz olacağını söyler.[752] Yeni Ahit yorumcuları, metinde geçen 'taş' kelimesinin İsa Mesih'i ifade ettiğini, pasif ve aktif anlatımların da İsa Mesih'in yargılanması ve yargılaması anlamına geldiğini söylemektedirler.[753] Yeni Ahit, İsraillilerin diğer uluslardan bir üstünlüğünün kalmadığını bildirir.[754] Ancak Yeni Ahit, bu durumun geçici olduğunu söyler.[755] İsraillilerin işlemiş olduğu suç sebebiyle diğer uluslara kurtuluş verildiğini iddia eden Yeni Ahit,[756] İsa Mesih'in "*Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil tamamlamaya geldim*"[757] sözleriyle de kendisinin yeni bir din olmadığını, mevcut dini güncellediğini savunur.

Yeni Ahit, kendisinin gelmesiyle birlikte artık bütün insanların eşit olduğunu ve İsraillilerin diğer uluslara olan üstünlüğünün sona erdiğini savunur. Ancak Yeni Ahit'e göre İsa Mesih dönemine kadar olan üstünlük, İsraillilerin işlediği suç sebebiyle sona ermiştir. Böylece diğer uluslara kurtuluş verilmiştir. Bu durumun, "*öyle ki, İsrailliler onlara imrensin*"[758] ifadesiyle Yeni Ahit'te anlatılıyor olması, Tanrı Yahve'nin gözünde diğer ulusların ayrıcalık kazandıkları anlamına gelmekle birlikte, Tanrı Yahve'nin İsraillileri cezalandırmak için diğer uluslara yöneldiği anlamını da taşımaktadır.

---

751 Bereşit 17:4-11; 26:1-6; 35:10-13; 45:3-8; Devarim 26:18; 27:9.
752 Matta 21:43; 28:19; Markos 13:10; Luka 2:30-32; Elçilerin İşleri 22:21; 28:28,29;
753 **Mc Garvey**, p. 368.
754 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 3:9.
755 Pavlus'tan Romalılara Mektup 11:25-26.
756 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup11:11.
757 Matta 5:17.
758 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup11:11.

İnsanların farklı kültürlerden sürekli etkilendiği bir dünyada, 'Mesih' veya 'Kurtarıcı Din' anlayışına hemen her dinde rastlamak mümkündür.[759] Hristiyanlık inancının temel doktrini sayılabilecek olan, Âdem ve Havva'nın yasak ağacın meyvesinden yemesiyle birlikte, bütün insanlığın günahkâr olmasının[760] ardından, İsa Mesih'in kurban edilmesi ile kefaretin ödenmesi inancı[761] ve buna inanan bütün insanların kurtuluşa ereceği, hatta bu kişilerin sonradan işleyecekleri günahların dahi affedileceği inancının[762] gereği olarak, Hristiyanlık dini, bütün insanlığın ayrıcalıklı davranılma hakkını elde ettiğini kabul etmektedir.[763]

1.1.8.2.1. İsa Mesih'in Şifacılığı

Celile Bölgesinde toplanan, değişik hastalıklardan mustarip kişileri iyileştiren İsa Mesih'in şöhreti yakın civara yayılır. Kendisine tedavi olmaya gelen hastaları iyileştiren İsa Mesih aynı zamanda mesajını yayma fırsatı da bulmuş olmaktadır.[764] İsa Mesih'in şifa dağıttığı insanlar, yüksek ateş gibi basit hastalıklara sahip olabildiği gibi cüzzam ve felç gibi tedavisi güç hastalar da olabilmektedir. Hatta kör ve dilsizi tedavi edip ölen kişiyi dahi canlandırabilen İsa Mesih, insanları kendilerine musallat olan cinlerden kurtarmaktadır.[765] İsa Mesih, cinleri kovabilme ve hastalıkları iyileştirebilme gücünü on iki öğrencisine de vererek, sadece İsraillileri iyileştirmelerini söyler. Diğer uluslara ve Samiriye kentlerine gitmelerini yasaklar.[766] İsa Mesih'in hastaları iyileştirme gücünü bir mucize olarak görmeyen İsrailli din bilginleri ve Ferisi taraftarların İsa Mesih'in beklenen Davut oğlu olup olmadığından emin olmak için kendisinden doğaüstü bir belirti görmek istiyor olmaları[767] İsa Mesih'in şifacılığının İsrailliler tarafından bir mucize olarak kabul görmediğini göstermektedir.

---

759 M. Sami **Baybal**, "İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Âkibeti Meselesi", SÜ. SBE., Konya 1999 (YDT), s.227.

760 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12; 5:19; **Stott**, s. 93.

761 Martin **Thurner**, "Necat", s. 580-581; **Milne**, s. 156; Mehmet **Aydın**, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.63-65; **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 73-74; **Akdemir**, s. 142-150.

762 Yuhanna'nın Birinci Mektubu 2:1; W.L. **Blackley** and James **Hawes**, p. 304.

763 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11.

764 Matta 4:23-25.

765 Matta8:5-13; 8:23-34; 9:25-33.

766 **Yeni Ahit**, Matta10:1-15.

767 Matta 12: 23-40.

1.1.8.2.2. Havarilerin Şifacılığı

İsa Mesih, on iki öğrencisine yetki vererek onların kötü ruhları ve cinleri kovmalarına, her tür hastalığı iyileştirebilmelerine ve hatta ölüleri diriltebilmelerine imkân tanıyan bir güce sahip olmalarını sağlar.[768] İsa Mesih öğrencilerini diğer uluslara gönderirken başlarına pek çok sıkıntının geleceğini haber verir. Bu sıkıntılı durumlarda nasıl konuşmaları gerektiği konusunda kaygılanmamaları gerektiğini söyleyen İsa Mesih, ne söylemeleri gerektiğinin kendilerine bildirileceğini söyler. Hatta Yeni Ahit'in ifadesiyle, "*konuşan siz değil aracılığınızla konuşan Babanız'ın Ruhu olacak*"[769] denilerek, anlatmaları gerekenler konusunda öğrencilere tanrısal bir yardımın yapılacağı bildirilerek öğrencilerin anlatımının Tanrı'nın iradesini ifade ettiği vurgusu yapılır.

1.1.8.2.3. Yeni Ahit'te İnanç Mucize İlişkisi

İsa Mesih'in sara hastası bir çocuğun içindeki cini azarlayarak çıkartmasına şaşıran öğrencileri, kendilerinin neden cini kovamadıklarını sorarlar. Bunun üzerine İsa Mesih, onların inançlarının eksik olduğunu söyleyerek içlerinde hardal tanesi kadar imanlarının olması hâlinde dağları yerinden oynatabileceklerini hatta onlar için imkânsız diye bir şeyin olmayacağını söyler.[770] Daha önce de Petrus'un İsa Mesih gibi suyun üzerinde yürümek istemesi ancak batmaya başlamasıyla İsa Mesih tarafından kurtarılmasının ardından İsa Mesih'in Petrus'a, inancında eksiklik olduğu için suyun üzerinde yürüyemediğini söylemesi,[771] Yeni Ahit'in inanç-mucize ilişkisini açıklamaktadır. Yeni Ahit'e göre bir inanan eğer tam olarak inanmışsa her türlü mucizeyi gösterebilecektir ve kendisi için hiçbir şey imkânsız olmayacaktır. Fakat inancı tam değilse bu durum gerçekleşmeyecektir. Ayrıca bu metinlerden çıkan bir diğer sonuç da, mucize göstermenin sıradan insanlar için de geçerli olduğudur. İlgili metinleri okuyan herkes tam olarak inanması hâlinde mucize gösterebileceğini düşünerek inancını güçlendirmeye çalışacaktır. Aradığı mucizeyi bulmayanlar da kendi inançlarından kuşku duyarak daha çok bağlanma gerekliliği duyacaktır.

---

768 **YeniAhit**, Matta 10:1-8; Markos 3:14-19; Luka 9:1-2.
769 Matta 10:19-20.
770 Matta 17: 14-21; Markos 9:2-13; Luka 9:37-45.
771 Matta 14:22-3; Markos 6:45-56; Yuhanna 6:15-21.

1.1.8.2.4. Balığın Ağzındaki Para

İsa Mesih'in yaşadığı dönemde, her erkek Yahudi yıllık olarak Tapınağa yarım şekel bağış vermektedir.[772] Bu parayı toplayan görevlilerin, Petrus'a öğretmeninin bunu ödeyip ödemeyeceğini sorması üzerine, İsa Mesih ile Petrus arasında geçen konuşmada İsa Mesih, Petrus'a kralların kendi oğullarından vergi almadıklarını söyleyerek kendisinin de vergi ödememesi gerektiğini anlatır. Ancak Tapınak görevlilerini gücendirmemek için vergiyi ödemeye karar veren İsa Mesih, Petrus'tan oltasını alıp göle giderek balık tutmasını ister. Tuttuğu ilk balığın ağzından çıkan parayla da hem kendisinin hem de Petrus'un vergisini ödemesini söyler.[773] Tapınağa ödenecek verginin mucizevi bir şekilde göldeki balığın ağzından çıkması, İsa Mesih'in konumunu açıklamak içindir. Zaten kendi ifadesiyle kralın oğlunun vergi vermemesi gerektiği örneğinde ifade edildiği gibi İsa Mesih, Tapınakta ibadet edenlerden biri değildir. O, Tapınağın sahibidir. Bu sebeple, Tapınak görevlilerini gücendirmemek için ödenecek olan paranın da O'nun gölün, balığın ve her şeyin sahibi olduğunu açıklar tarzda ortaya çıkması sağlanmıştır.

1.1.8.3. Kur'an-ı Kerim'de Ayrıcalık Gösterme, Mucizelerle Destekleme

Ayrıcalık gösterme müdahalesi, kişinin diğer insanların tecrübe edemeyecekleri bir hadiseyi kendi menfaatleri doğrultusunda yaşamasıdır. Mucizeler ise ayrıcalık ile aynı yapıda olmalarına rağmen, diğer insanların inandırılmasını sağlamak amacıyla gerçekleşmektedir. Ayrıcalık göstermenin peygamber odaklı, mucizenin ise davranışlarında değişikliğin gerçekleşmesi istenen insanlar odaklı olduğunu söylemek mümkündür. Zira mucize, peygamberlerin Allah tarafından gönderilmiş gerçek elçiler olduğunu kanıtlayan harikulade olaylar olarak tanımlanır.[774] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e göre Allah'ın izni olmaksızın hiçbir peygamberin mucize göstermesi mümkün değildir.[775] Kur'an-ı Kerim'de anlatılan peygamberlerin hayat hikâyelerinden İbrahim peygamber ile ilgili olan kısmı, ayrıcalık gösterme müdahalesine, Salih, Musa

---

772 G. Henton **Davies**, Alan **Richardson** and Charles L. **Wallis**, *The Twentieth Century Bible Commentary*, Harper and Brothers Publishers, New York 1955, p. 396.

773 Matta 17:24-27.

774 Halil İbrahim **Bulut**, "Mucize", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2005, C. 30, s. 350-352.

775 Rad 13/38.

ve İsa peygamberlerin olayları ise mucize gösterme yapısındaki müdahale tarzına daha yakın karakter göstermektedir.

1.1.8.3.1. İbrahim Peygamber ve Mucize

İbrahim peygamber, Allah'tan ölüyü nasıl dirilttiğini göstermesini ister. Bunun üzerine Allah, dört tane kuş yakalamasını, onları kesip her dağın başına onlardan bir parça koymasını, sonra da onları kendine çağırmasını, onların da geleceklerini söyler.[776] Bu örnekte mucize olgusu, peygambere insanların inanmasını sağlamak için değil peygamberin kesin olarak inanmasını sağlamak içindir.

Kur'an-ı Kerim'de, Lut peygamberin içinde yaşadığı halkın cezalandırılacağını haber vermek üzere meleklerin, İbrahim peygamberin yanına gittikleri anlatılır. Bu esnada melekler, yaşlı olan karısının doğum yapacağı müjdesini verirler.[777] Aşırı derecede yaşlı ve kısır olan bir kadının çocuk doğuracak olması mucize tarzından bir durumdur ancak burada İbrahim peygamberin ve eşinin, çok istedikleri bir çocuğa sahip olmalarının sağlanması, ayrıcalıklı davranma müdahale tarzına daha uygundur.

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygambere 'rüşt' (doğruyu seçme yeteneği) verildiği anlatılır. Böylece İbrahim peygamber, putları sorgulamaya ve babası ile tartışmaya başlar. Ardından ibadethanedeki putlardan büyük olanı hariç diğerlerini kırar. Kendisinden şüphelenilir. Sorgulanırken, "*bu yapmıştır; eğer konuşabiliyorsa sorun*" diyerek kendini savunur. Halkın, İbrahim peygamberin savunması karşısında inanma eğilimi gösterdiği ancak inkârlarına devam ettiği ve İbrahim peygamberi ateşe atmaya karar verdiği anlatılır. Ateşe atılan İbrahim peygambere yardım edilir ve ateşe İbrahim peygamberi yakmaması emredilir.[778]

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bu olayda ateşin yakmasının engellenmesi, halkın inanmasını sağlamak için değil İbrahim peygamberin ateşten korunmasını sağlamak içindir. Râzi, olayla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim yorumcularından Süddi (MS.669-744) hariç bütün yorumcuların İbrahim peygamberi ateşten koruyanın bizzat Allah olduğunu söylediklerini, Süddi'nin ise Cebrail olduğunu iddia ettiğini söylemektedir.[779] Aracısız olarak bizzat Allah'ın

---

776 Bakara 2/260.
777 Hûd 11/69-72.
778 Enbiyâ 21/52-69.
779 **Râzi**, C. 16 s. 172.

müdahale ederek İbrahim peygamberi kurtarması, onun önemini gösteren bir müdahale olarak kabul edilmektedir.

1.1.8.3.2. Salih Peygamber ve Kayadan Çıkan Deve

Semûd kavmine gönderilen Salih peygamber, halkı tek bir ilaha inanmaya çağırır. Halk, inanmakta tereddüt edince mucize olarak sert bir kayanın içinden onlara bir dişi deve çıkarılır.[780] Ancak Semûd halkı ayaklarını keserek deveyi öldürür. Ardından tehdit edildikleri azabı görmek istediklerini söylerler. Bunun üzerine Allah, onları gürültülü bir sarsıntı ile cezalandırır.[781]

Semûd halkı, Salih peygamberin daha önceden aralarında yaşayan sıradan bir insan olmasından dolayı kendisine inanma konusunda tereddüt ettiklerini söylemişlerdir.[782] Bu yüzden Salih peygamberin, bir peygamber olduğunu ispat etmek için deve gönderilir. Ancak mucize beklenen etkiyi gerçekleştirmez. Kur'an-ı Kerim, devenin gönderiliş sebebini Semûd halkının denenmesi olarak açıklar.[783] Halk, inkârına devam etmesi sebebiyle değil deveye kötülük yapması hâlinde cezalandırılacaktır. Başka bir ifadeyle, inanmıyor oluşlarını davranışlarıyla göstermelerini sağlamak için deve, Semûd halkı için bir imtihan (deneme) konusu yapılmıştır.

1.1.8.3.3. Musa Peygamber ve Mucizeler

Kur'an-ı Kerim'de, Musa peygamberin Firavun'u uyarmaya giderken, kendisinin Allah tarafından gönderildiğinin bir kanıtı olmak üzere elindeki değneği yere atması hâlinde değneğin yılana dönüşmesi ve elini göğsüne koyması hâlinde, elinin beyazlaşması mucizeleri verilmiştir. Ayrıca Musa peygamberin talebi üzerine kardeşi Harun kendisine yardımcı kılınmıştır.[784] Musa peygamber Firavun'u uyarmak istediğinde kanıt olarak bunları gösterir ancak Firavun bunu inandırıcı bulmaz ve bunun bir göz boyama olduğunu söyleyerek kendi adamlarının daha iyisini yapacağını söyler. Musa peygamber ile Firavun'un sihirbazlarının hünerlerini göstermesine karar verir. Firavun'un sihirbazları iplerle gösterisini sunar. Musa peygamberin attığı Asa, yılana dönüşerek Firavun'un sihirbazlarının yılan görünümlü iplerini

---

780 **Kurtubi**, C. 7, s. 388-389; **Mukatil**, C. 2, s. 33.
781 A'râf 7/73-79.
782 Hûd 11/61-68.
783 Kamer 54/27.
784 Tâ-hâ 20/17-36.

yutar. Buna tanık olan Firavun'un sihirbazları, idam edilmeleri pahasına Musa'nın Rabbine inandıklarını söylerler.[785] Musa peygamber Asa ile aynı zamanda kayadan pınar çıkarabilmekte[786] ve denizi ikiye ayırarak yürünecek yol açabilmektedir.[787]

Semitik metinlerden Tanah ve Kur'an-ı Kerim'in anlattığı benzer hikâyelerden biri olan 'değnek' olayında, Kur'an-ı Kerim'in anlatımında, değneği sadece Musa peygamber kullanmaktadır. Kullanım amacı ilk başta, Firavun'un Musa peygambere inanmasını sağlamak içindir. Daha sonraları değnek, İsrailliler yardıma ihtiyaç duyduklarında, kayadan su çıkarılmasında ve Firavun'un ordusundan kaçan İsraillilerin denizin karşı kıyısına geçmelerinin sağlanmasında kullanılmıştır. Değnek mucizesi, Tanah'ta da, aynı amaçlarla ancak farklı karakterler tarafından kullanılmıştır. Tanah'ta, dolu yağması, çekirge istilası,[788] Mısır'ın karanlığa gömülmesi,[789] Kızıl Denizin ikiye yarılması[790] ve kayadan su çıkartılması[791] olaylarında değneği kullanan Musa peygamberdir. Ancak, Mısır'da ırmakların kana dönmesi ve kurbağaların istilası olaylarını başlatırken asayı kullanan Harun'dur.[792] Mucizenin gerçekleşmesinde değneği kimin kullandığının fazlaca bir öneminin olmadığı ve mucizenin gerçekleşmesi için aynı koşulların oluşmasının gerekmediği görülmektedir. Ancak, Tanrı Yahve'nin Musa'ya, Firavun'un mucize görmek istemesi hâlinde, Harun'un değneği alıp Firavun'un önüne atmasını ve değneğin yılana dönüşeceğini söylemesi,[793] Harun'un da mucize gerçekleştirebilmesine Tanrı Yahve tarafından izin verildiğini göstermektedir. İsrailliler ile Ameliklerin savaşında ise Musa Yeşu'ya, orduyu komuta etmesini söyleyip kendisi Harun ve Hur ile birlikte bir tepenin üzerine çıkar. Musa, değneği kaldırdıkça İsrailliler, indirdikçe Amalekliler kazanmaktadır. Sonunda Musa'nın elleri yorulur. Bir taşın üzerine oturan Musa'nın iki yanına Harun ve Hur oturup, Musa'nın ellerini yukarıda tutarlar. Böylece İsrailliler savaşı kazanırlar.[794] Bu örnekte ise Musa ne kadar yorulsa da Harun, değneği

785 A'râf 7/103-121; Tâ-hâ 20/56-76; Şu'arâ 26/21-50; Neml 27/10-14.
786 Bakara 2/60; A'râf 7/160.
787 Şu'arâ 26/63.
788 Şemot 9:23-25; 10:13,14.
789 Şemot 10:22,23.
790 Şemot 14:5-28.
791 Bamidbar 20:11.
792 Şemot 7:16-24; 8:2-30.
793 Şemot 7:9.
794 Şemot 17:8-13.

kaldırmayıp çözüm olarak Musa'nın elini yukarıda tutmasına yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, Kur'an-ı Kerim'in anlatımında, Firavun'un sihirbazlarının Musa peygamberin değneğini gördüklerinde, öldürülmeleri pahasına da olsa inandıklarını söylemeleri, mucize göstermenin işe yaradığı ender durumlardan birisidir. Ancak Tanah'ın anlatımında, Firavun'un sihirbazlarının inandığına dair bir bilgi yoktur.

1.1.8.3.4. İsa Peygamberin Mucizeleri

Babası olmaksızın gerçekleşen doğumuyla insanlara, Âdem örneğine atıfta bulunmak suretiyle, mesaj verilmek istenen bir mucize ile hayata başlayan İsa peygamber,[795] henüz beşikte iken konuşarak annesi hakkında kötü sözler söylenmesine engel olmuştur.[796] Daha sonra insanların inanmasına sebep olması için çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp içine üfürerek canlandırmış, doğuştan kör olanı, alaca hastalığına tutulanı iyileştirmiş, ölüyü diriltmiş ve gökten sofra indirmiştir. Bunları yaparak İsraillilere kendisinin bir peygamber olduğunu ispatlamak ve Tevrat'ı doğrulayarak daha önceden İsraillilere haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere peygamber olarak görevlendirildiğini bildirmiştir.[797] Ancak Yeni Ahit'in de ifade ettiği gibi bu mucizelere rağmen beklenen kabul gerçekleşmemiş[798] ve İsa peygamber İsrailliler tarafından kabul edilmemiştir.[799]

1.1.9. Yardım Etme

'Yardım' etme olgusu, özellikle peygamberler söz konusu olunca, 'ayrıcalık gösterme' olgusu ile benzeşmektedir. Aralarındaki fark, ayrıcalık gösterme olgusunda, mucizevi bir şekilde ilahi yardım yapılıyorken, yardım etme olgusunda, olağan şekilde ilahi yardım yapılıyor olmasından dolayıdır. Buradaki ilahi müdahaleler, rüyada görünme veya bir karaktere ilhamda bulunarak neticeye tesir etme şeklindedir. Bu tarz müdahaleler, geniş bir kitlenin tanık olduğu sıra dışı müdahalelerden bu yönü ile ayrışır.

---

795 Âl-i İmrân 3/44-60.
796 Meryem 19/16-36.
797 Âl-i İmrân 3/45-55; Mâide 5/109-118.
798 Matta 12: 23-40.
799 Zuhruf 43/57-65.

1.1.9.1. Tanah'ta Yardım Etme

Tanah'ta yardım etme olgusu görünüşte İbrahim, İshak Yakup ve Yusuf karakterlerine yapılmaktadır. Ancak gerçekte yapılanlar, İsraillilerin ulus oluşum sürecine, Tanrı Yahve'nin dolaylı şekillerde yaptığı müdahalelerden oluşmaktadır. Bu karakterlerin evliliklerine veya seyahatlerine yönelik müdahalelerin tamamı, sonucu itibarıyla İsrail halkını ortaya çıkartma amacı taşıyan müdahalelerdir.

1.1.9.1.1. Avram'ın Karısı Sara'nın Kurtarılması

Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin şahsen müdahalede bulunduğu ve bu müdahalenin İbrani olmayanlar tarafından bile tanrısal bir müdahale olarak algılandığına dair bilgilerin bulunduğu bir olay anlatılmaktadır. Bu olay, Avram'ın fakir bir aile reisliğinden, zengin bir hanedan sahipliğine geçmesinin ilk adımıdır. Ülkede şiddetli bir kıtlık olur ve Avram geçici bir süre için Mısır'a gider. Mısır'a yaklaştıklarında Avram karısı Sara'ya, "*Senin güzel görünümlü bir kadın olduğunun farkındayım. Mısırlılar seni görünce, benim eşim olduğunu anlayıp beni öldürecek, seni ise hayatta bırakacaklardır. Lütfen kız kardeşim olduğunu söyle. O zaman senin uğruna bana iyi davranacaklardır ve senin sayende yaşamım kurtulacaktır*" der. Kadını gören Firavun'un adamları, kadının güzelliğini Firavun'a anlatırlar. Kadın saraya Firavun'a eş olarak alınır ve Avram'a çok iyi davranılır. Avram'a davar, sığır, eşek, deve, köle ve cariyeler verilir. Tanrı Yahve, bu olay yüzünden öfkelenir ve Firavun'la ev halkının başına korkunç felaketler getirir. Firavun, Avram'ı çağırtarak Sara'nın karısı olduğunu söylemeyip kız kardeşi olduğunu söyleyip onunla evlenmesine izin vermiş olmasının sebebini sorar. Avram, korktuğu için yaptığını söyler. Daha sonra da Firavun, adamlarına emir vererek Avram'ın karısıyla birlikte kendisine verilen şeyleri de alarak gidebileceğini söyler.[800] Ramban olarak tanınan İbn Meymun (MS.1204), İbrahim'in (Avraam) bu yaptığıyla (Karısı Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtması) Sara'yı tehlikeye attığı için 'büyük bir günah' işlediğini söyler. Rabi Samson Raphael Hirsch (MS.1808-1888), onların hatalarından ders çıkarılması için İbrahim'in ve diğerlerinin hatalı davranışlarının Tevrat'ta (Tora) anlatıldığını söylemektedir.[801]

---

800 Bereşit 12:10-20.

801 **Farsi**, *Bereşit*, s. 85.

Tanrı Yahve'nin, henüz İbrahim adını vermediği Avram, Harran'dan çıkıp Yahve'nin bahsettiği ülkeye gitmek için Mısır topraklarından geçmekte iken eşi Sara'nın Firavun tarafından alıkonması durumu ile karşılaşmıştır. Tanah, Avram'ın Tanrı Yahve'den karısını kurtarması için her hangi bir talepte bulunduğundan bahsetmez. Tanrı Yahve, Avram'ın bir yakarışı olmaksızın, direkt olarak Avram'ın eşini kurtarmak için bir müdahalede bulunmuştur. Böylece Tanrı Yahve, hem Sara'yı Firavun'dan kurtarmıştır hem de Avram'ı Firavun'un kendisine hediye ettiği servet ile o topraklardan güvenli bir şekilde ve zenginleşmiş olarak uzaklaştırmıştır. Bu müdahaleyi, Tanrı Yahve'nin İbrahim'in zürriyetinden bir ulus çıkartıp onları vaat ettiği topraklara yerleştirmesi yönündeki planlarının gerçekleşmesi için bir adım olarak görmek mümkündür. Zira Tanrı Yahve'nin Avram ile ilgili planları vardır ve bunun gerçekleşmesi için Avram'ın güvenli bir şekilde ve zenginleşmiş olarak o topraklara ulaşması gerekmektedir.

Tanah, Mısır topraklarında Avram ile Firavun arasında yaşandığı belirtilen bu hadisenin bir benzerinin, Gazze şehrinin yaklaşık 13 km. güneyinde yer alan Gerar topraklarında İbrahim ile kral Avimelek arasında yaşandığını anlatır.[802] 'Baba-Kral', 'Ata-Kral' anlamına gelen Avimelek (Abimelech) kelimesi, Filistin krallarının müşterek ismidir.[803] Bu anlatımda daha fazla detay verilir. Ancak anlatılan bu iki olayın aynı olay mı olduğu, yoksa ilk hadisenin bir benzerinin daha sonradan tekrar mı yaşandığını anlamak mümkün değildir. Ancak iki olayın farklı zamanlarda ve farklı yerlerde yaşandığını belirten Tanah yorumcuları, ikincisinde İbrahim'in (Avraam) planını uygulamak için Sara'dan izin almadığını çünkü daha önce Firavun (Paro) tarafından kaçırılan Sara'nın bu kez kendisinin kız kardeş olarak tanıtılması teklifini kabul etmeyeceğini söylerler.[804]

Firavun ve halkı hastalıkla cezalandırıldıktan sonra Firavun evli bir kadınla evlendiğini anlarken Avimelek Tanrı Yahve tarafından uyarılmıştır. Ama her iki anlatımın sonunda da İbrahim ve karısı yolculuğuna güvenle devam etmiştir. Daha da ilginç olanı ise Tanah'ta, Bereşit kitabının yirmi altıncı bölümünde, bu hadisenin neredeyse aynısının, İbrahim'in oğlu İshak ile

---

802 Rod **Harbottle**, *Kutsal Kitap Yerler Sözlüğü*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 300.

803 **Easton**, p. 8-9.

804 **Farsi**, *Bereşit*, s. 132.

Avimelek arasında da yaşandığı bilgisinin verilmiş olmasıdır. İbrahim'in oğlu İshak da karısı Rebeka'yı, kız kardeşi olarak tanıtmıştır.[805]

Gerar'da yaşanan olayda Tanah, Mısır anlatımındaki gibi Avram ismini değil de Avraam (İbrahim) ismini kullanılır. İbrahim, Mamre'den Negev'e göçerek Kadeş ve Sur kentlerinin arasındaki topraklara yerleşir. Sonra geçici bir süre Gerar'da kalır ve halka karısı Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtır. Gerar kralı Avimelek, adam gönderip Sara'yı getirtir. Tanrı Yahve, Avimelek'in rüyasına girer ve Sara'yı aldığı için öleceğini çünkü onun evli bir kadın olduğunu söyler. Tanrı Yahve'nin bu sözleri karşısında Avimelek, rüyasında kendisini savunur. Tanrı Yahve'ye yok edeceği ulusun suçsuz olduğunu, İbrahim'in kadını, kız kardeşi olarak takdim ettiğini, kadının da aynı şeyi söylediğini ve kendisinin suçsuz olduğunu söyler. Tanrı Yahve de onun suçsuz olduğunu bildiğini, bu yüzden Onu günah işlemekten alıkoyduğunu, kadına dokunmasına izin vermediğini söyleyerek, kadını kocasına geri vermesini, İbrahim'in bir peygamber olduğunu, dua etmesi hâlinde kendisinin de kendisine ait olanların da ölmeyeceğini söyler. Ertesi sabah Avimelek erkenden kalkar, bütün adamlarını çağırarak olup biteni anlatır. Adamlar dehşete düşer. İbrahim çağırılır. Niçin böyle yaptığı sorulur. İbrahim, ülkede Tanrı korkusu olmadığını ve kendisinin karısı yüzünden öldürülebileceğinden endişe ettiğini söyler. Ayrıca Sara'nın baba bir anne ayrı kardeşi olduğunu ve evlenirken Sara'dan sevgisini göstermesi için kardeşi olduğunu söylemesini istediğini belirtir. Avimelek, İbrahim'e karısı Sara'yı geri verir. Bunun yanı sıra İbrahim'e davar, sığır, köleler ve cariyeler vererek ülkenin istediği bölgesine yerleşebileceğini söyler. Ayrıca Sara'ya da, bin parça gümüş vererek bu gümüşlerin Sara'nın suçsuz olduğunun bir kanıtı olacağını söyler. Tanrı Yahve, İbrahim'in karısı Sara yüzünden Avimelek'in kadınlarının hamile kalmasını engellemiştir. İbrahim, Tanrı Yahve'ye dua eder ve Tanrı Yahve, Avimelek'in karısının ve cariyelerinin çocuk sahibi olmalarına izin verir.[806]

Avram ile Mısır Firavun'u arasında geçen hikâyenin aynısı İbrahim ile Gerar Avimelek'i arasında da yaşanmıştır. Ancak 'Gerar' olayında hikâye 'Mısır' olayından çok daha detaylı olarak anlatılmıştır. Gerar hikâyesinde 'Avram' ismi yerine 'İbrahim' isminin kullanılması, İbrahim'in bir peygamber olduğu vurgusunun yapılması, Sara'yı geri vermemesi hâlinde Avimelek'e

805 Bereşit 26:1-23.
806 Bereşit 20:1-18.

öleceği tehdidinin yapılması, İbrahim'in gönlünü hoş tutması hâlinde Avimelek'in sıkıntılarından kurtulacağının anlatılması önemlidir. Bu müdahaleler, Tanah'ta Tanrı Yahve ile İbrahim arasındaki ilişkide Tanrı Yahve'nin Avram'la yaptığı antlaşma-vaat müdahalesinden sonra yaptığı ikinci en önemli müdahaledir.

Bu müdahale ile hem Avram'ın artık İbrahim adıyla bir peygamber olduğu ilanı vardır hem de Tanrı Yahve'nin her koşulda İbrahim'in arkasında duracağı vurgusu yapılmaktadır. İster Mısır Firavun'u olsun ister Gerar Avimelek'i, yani düşman ne kadar güçlü olursa olsun, hiç kimse İbrahim'e dokunamayacaktır hatta Tanrı Yahve, İbrahim'e bizzat düşmanlarının eliyle yardım ederek onu zengin ve itibarlı yapacaktır.

Bu müdahale ile vatanından biçare ayrılmak durumunda kalan göçebe Avram karakteri, artık sosyal statü olarak yükselmiş olup yerleşik düzene geçen zengin ve itibar sahibi bir kutsal adam 'peygamber' statüsü kazanmış olmaktadır. Bu müdahale aynı zamanda, Tanah'ın Avram karakterine yönelik gerçekleştirmiş olduğu bir sosyal müdahaledir.

Bu sosyal müdahalenin amacı, Avram karakterine İbrahim ismi verildiğinde açıkça belirtilmiştir. Tanrı Yahve, Avram'a, "*…artık 'Avram' diye çağrılmayacaksın. İsmin 'Avraam' olacak çünkü seni birçok milletin babası yaptım. Seni çok, ama çok verimli kılacağım ve seni uluslar hâline getireceğim. Krallar senin soyundan çıkacak. Seninle ve ardından gelecek çocuklarınla aramdaki antlaşmayı, nesiller boyu, ebedi bir antlaşma olarak yerine getireceğim; hem senin Tanrın olacağım, hem de ardından gelecek çocuklarının*"[807] diyerek sadece yaşadığı dönem için önemli bir karakter olmakla kalmayıp tarihe geçecek bir kişilik olacağını haber vermektedir.

Böylesi bir dönüşüm için sadece isim değiştirmek yetmemektedir. Aynı zamanda Avram karakterine sosyal ve ekonomik statü kazandırmak da gerekmektedir. Bu yüzden Mısır ve Gerar olaylarının anlatımı, aslında Avram karakterine yeni bir konum kazandırmaya yönelik sosyal müdahale tipini oluşturmaktadır.

1.1.9.1.2. İshak'ın Karısının Kurtarılması

Avram karakterine ekonomik ve sosyal statü kazandırmaya yönelik bir müdahale olan, Sara'nın önce Firavun'dan ve daha sonra da Avimelek'ten

---

807 Bereşit 17:4-11.

kurtarılması olayının tematik olarak neredeyse aynısı, Tanah'ın bildirdiğine göre İbrahim'in oğlu İshak'la Avimelek arasında da yaşanmıştır.

Filistin diyarında dolaşan İshak, karısıyla ilgili soru sorulunca, Filistin halkına karısı için "*kız kardeşimdir*" der. Çünkü "*Karımdır*" demekten korkmaktadır. Rebeka'nın güzelliği sebebiyle yöre halkının kendisini öldüreceğini düşünmektedir. Bir gün Filistin kralı Avimelek, pencereden dışarı bakarken İshak'ın karısı Rebeka'yı okşadığını görür ve İshak'a bu durumu sorar. İshak, hayatından endişe ettiği için böyle bir şey yaptığını söyler. Avimelek, halkından birinin az kalsın İshak'ın karısıyla birlikte olacağını ve bilmeden suç işleyeceğini söyler. Ardından halkına, İshak'a veya karısına dokunan her kim olursa öldürüleceğini söyler.

Böylece İshak, o ülkede ekin eker ve o yıl ektiğinin yüz katını biçer. Zengin ve varlık sahibi birisi olur. Filistinliler onu kıskanmaya başlar. Avimelek, aşırı derecede güçlendiği hatta Tanah'ın ifadesiyle 'Avimelek'ten bile daha güçlü hâle geldiği' gerekçesiyle, İshak'ın ülkeyi terk etmesini ister. Böylece İshak oradan ayrılıp Gerar vadisinde çadır kurup oraya yerleşir ve oradan da Beer-Şeva'ya gider.[808]

Karısının kimliği konusunda İshak da İbrahim gibi davranır. Filistin halkı daha önceki Avram ile Firavun olayı ve Avraam (İbrahim) ile Avimelek olaylarında da olduğu gibi evli bir kadına yanaşmaktan çok çekinmektedirler ve tanrısal bir müdahale neticesinde, İbrahim ve İshak'a çok iyi davranırlar. Böylece İbrahim ve İshak o bölgeye yerleşerek göçebelikten kurtulur ve zengin olurlar. Ancak İshak olayının sonunda Filistin halkı, tıpkı Musa zamanındaki Mısırlıların, aşırı derecede zengin olmaları sebebiyle İsrail halkına düşmanlık beslemelerine benzer bir tutum içerisine girmişler ve İshak'ı sınır dışı etmişlerdir.

1.1.9.1.3. İshak İle Rebeka'nın Evlenmesinde Tanrısal Müdahale

Tanah'ta, İshak ile Rebeka'nın Evlenmesi olayı ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Tanrı Yahve, İshak'ın hangi kadınla evleneceği meselesine bizzat müdahale eder. Bu önemli bir müdahaledir. Çünkü bu müdahale, İbrahim'in neslinden saf kan bir ulus çıkartmaya yönelik psiko sosyal bir müdahaledir. Anavatanından göç eden Avram karakterinin neslinden ortaya çıkacak olan ulusun, gurbet diyarındaki uluslarla karışmasını ve ortaya melez bir ulusun

808 Bereşit 26:7-22.

çıkmasını önlemek için önce Avram'ın oğlu İshak için daha sonra da torunu Yakup için Avram'ın anavatanı olan Harran diyarından saf kan gelin getirtilir.

Yaşlılık döneminde İbrahim, uşağına emir verir ve emri yerine getireceğine dair yemin etmesini ister. İbrahim'in uşağından isteği, oğlu İshak'ın Kenanlılardan bir kız ile evlenmesini engellemesi ve İshak'ın, İbrahim'in ülkesinden (Harran), İbrahim'in akrabalarından biriyle evlenmesini sağlamasıdır. Uşak, bulduğu kızın gelmemesi hâlinde, oğlunu Harran'a götürmeyi teklif eder ancak İbrahim, buna şiddetle karşı çıkar. Çünkü İbrahim'i doğduğu ülkeden getiren Tanrı Yahve, bu toprakları Onun soyuna vereceğini söylemiştir.

İbrahim, uşağına bir meleğin kendisine yardım edeceğini, böylece oradan bir kız alabileceğini söyler. Uşak, Aram-Naharayim'e, Nahor'un yaşadığı kente gider. Akşama doğru, kadınlar su almak için dışarı çıktıklarında Uşak, doğru kızı seçebilmek için dua eder. Uşak su istediğinde, kızlardan hangisi, "*sen iç, ben de develerine içireyim*" derse, o kız İshak için Tanrı Yahve'nin seçtiği kız olacaktır. O duasını bitirmeden, İbrahim'in kardeşi Nahor'la karısı Milka'nın oğlu Betuel'in kızı Rebeka, omuzunda su testisiyle dışarı çıkar. Uşak ondan su ister. Rebeka da, ona su verdikten sonra "*develerin için de su çekeyim*" der. Uşak, ona armağanlar verir ve kim olduğunu sorup öğrenir. Rebeka, konaklaması için Uşağı eve davet eder. Uşak, eğilip Tanrı Yahve'ye tapınır. Rebeka'nın kardeşi Lavan, adamı eve kabul eder ve ikramda bulunur. Bu esnada Uşak meramını anlatır. İbrahim'den, yaptığı yeminden ve İshak'tan bahseder. Ardından Rebeka'yı İshak'a ister. Lavan'la Betuel, bu hadisenin Tanrısal bir hadise olduğunu ve Rebeka'yı götürebileceğini söyler. İbrahim'in uşağı, yanına Rebeka'yı alıp yola çıkarken, ailesi Rebeka'yı, "*Kız kardeşimiz! Binlerce on bin (kişilik bir halk) hâline gel. Soyun, düşmanlarının kapısını miras alsın*" diyerek uğurlar.[809]

Tanah'ta, İshak ile Rebeka'nın evliliğinin Tanrı Yahve'nin isteği doğrultusunda gerçekleştiği vurgulanırken aynı zamanda Rebeka'nın uğurlanışı esnasında yapılan duayla da bu evliliğin amacı bildirilmiş olmaktadır. İshak ile Rebeka'nın evliliği sıradan bir aile birlikteliği olmaktan öte bir ulusun temelidir. Zaten İbrahim'in, Mısırlı cariye Hacer'den olma ilk oğlu İsmail'in bu ulusun bir parçası olmayacağı ve İbrahim'in soyunun İshak ile devam ede-

[809] Bereşit 24:1-67.

ceği daha önceki metinlerde vurgulanmıştır.[810] Bu psiko sosyal müdahaleyle, İshak ile Rebeka'nın evlenmesi sayesinde, İshak'ın soyunun saflığı da garantiye alınmış olmaktadır.

İbrahim, sahip olduğu her şeyi İshak'a bırakır ve kendisi sağken cariyelerinden olma çocuklarını oğlu İshak'tan uzaklaştırıp doğuya gönderir. Ancak İbrahim'in cenaze merasiminde İsmail'in de hazır bulunması, ilişkilerin tamamen koparılmadığını göstermektedir. Tanah, İbrahim'in ölümünü anlattıktan sonra, Tanrı Yahve'nin, İbrahim'in oğlu İshak'ı kutsadığı bilgisini verir.[811] Böylece, Tanrı Yahve'nin ulusunun İbrahim'in bütün çocuklarını kapsamadığı, sadece İshak ve soyu için geçerli olduğu bir kez daha vurgulanmış olur.

1.1.9.1.4. Lea'nın ve Rahel'in Çocuk Doğurmasında Tanrısal Müdahale

Yakup'un kutsanma hakkını, hile ile kardeşi Esav'dan almasından dolayı[812] Esav, kardeşi Yakup'u öldürme planları yapmaktadır. Bu durumun Tanrı Yahve tarafından çocukların annesi Rebeka'ya bildirilmesinin ardından Rebeka, küçük oğlu Yakup'u çağırtır ve ağabeyi Esav'ın kendisini öldürmeyi düşündüğünü haber vererek hemen Harran'a, dayısı Lavan'ın yanına kaçmasını ister. Rebeka, kocası İshak'a, oğlu Yakup'un Harran'a gitmesine gerekçe olarak, büyük oğlu Esav'ın Hitit kızları ile evlenmiş olmasını, diğer oğlu Yakup'un da bir Hititli ile evlenmesini istemediğini söyler. Küçük oğul Yakup'un Harran'a giderek saf kan biriyle evlenmesini isteyen aile, Yakup'u Rebeka'nın kardeşi Lavan'ın yanına göndermeye karar verir.[813] Bunun üzerine İshak, Yakup'u çağırır, onu kutsar, Kenanlı kızlarla kesinlikle evlenmemesi hususunda onu uyararak Paddan-Aram'a, annesinin babası Betuel'in evine gönderir ve dayısı Lavan'ın kızlarından birisiyle evlenmesini ister.[814]

Kutsanma hakkının Esav'ın elinden alınıp Yakup'a verilmesi, görünürde Rebeka'nın küçük oğlu Yakup'u daha çok sevmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bir Hititli ile değil de dayısı Lavan'ın kızları ve cariyeleriyle evlenmiş olan Yakup'un evliliklerden, İsrail halkının on iki boyu meydana gelmiş

---

[810] Bereşit 17:18-21; 16:12.
[811] Bereşit 25:5-11.
[812] Bereşit 27: 1-41.
[813] Bereşit 27: 42-46.
[814] Bereşit 28: 1-4.

olmaktadır. Ayrıca bu müdahalelerin Tanrı Yahve'nin Rebeka'yı bilgilendirmesi neticesinde gerçekleşmiş olması,[815] bu müdahaleleri tanrısal bir müdahale hâline getirmektedir.

Tanah'ın mistik ve esoterik yorumlanışı olan Kabalistik anlayışa göre Yakup, bu yolculuğu esnasında ilahi bir varlık tarafından kutsanır ve vahiy alır. İkinci bir vahyi de Esav'ın gardiyanı olan melek (Samael), Yakup'a bildirir. Bu vahiylerde özel dualar vardır. Yakup, en kısa olanını seçer ve bunun kendisini Esav'dan korumaya yeteceğini, diğer dualaların da zamanı gelince torunları tarafından kullanılacağını söyler.[816]

Esav ile yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak için dayısının yanına kaçan Yakup, Lavan'ın yanında bir ay kaldıktan sonra, dayısı Lavan'la bir antlaşma yapar. Dayısının küçük kızı Rahel'den hoşlanan Yakup, Lavan'a, küçük kızı Rahel ile evlenmesi karşılığında, yedi yıl hizmet edecektir. Lavan kabul eder ve anlaşırlar. Yedi yılın sonunda Lavan, bütün yöre halkını toplayıp düğün yapar ancak Rahel yerine büyük kızı Lea'yı ve cariyesi Zilpa'yı verir. Yakup itiraz edince Lavan, bunun adet olduğunu, büyük kız dururken küçük kızın evlendirilemeyeceğini söyler. Yeni bir antlaşma yaparlar. Yedi yıl daha çalıştıktan sonra Lavan, Rahel'i cariyesi Bilha'yla birlikte Yakup'a verir. Yakup, Rahel'i Lea'dan daha çok sevince Tanrı Yahve, Lea'nın çocuk sahibi olmasını sağlar. Böylece Lea, Ruben, Şimon, Levi, Yahuda, İssakar ve Zevulun'u doğurur. Rahel'in cariyesi Bilha, Dan ve Naftali'yi doğurur. Lea'nın cariyesi Zilpa, Gad ve Aşer'i doğurur ve Rahel, Yusuf ile Benyamin'i doğurur. Tanah'ın bildirdiğine göre bu doğumların tamamı Tanrı Yahve'nin müdahalesi ile gerçekleşmiştir.[817] Böylece, İsrail halkı olarak tarih sahnesinde yer alacak olan 'on iki kabile' ortaya çıkmış olur.

Yakup'un kimle evleneceğine müdahale eden Tanrı Yahve, aynı zamanda on iki çocuktan her birinin doğumuna da müdahale etmiştir. Tanah'ın anlatımıyla, doğan her çocuk bir amaca hizmet etmekte ve Tanrı Yahve'nin müdahalesiyle dünyaya gelmektedir. Bu yüzden doğan her çocuğa isim verilirken bu müdahaleye vurgu yapan bir isim verilmiştir.

Tanah'a göre Yakup tarafından sevilmeyen Lea, Tanrı Yahve'nin müdahalesiyle bir erkek çocuk doğurur. Lea çocuğun adını, 'bak, erkek çocuk'

---

815 Bereşit 27: 42.

816 Gershom G. **Scholem**, *Zohar İhtişamın Kitabı Kabala'dan Temel Öğretiler*, (Çev. Ebru Yetiş), Dharma Yay., İstanbul 1994, s. 49-50.

817 Bereşit 29:14-35; 30:1-24; 35:18.

anlamına gelen Ruben, ikinci çocuğuna 'duyar' anlamında Şimon, üçüncü çocuğuna 'bağlılık' anlamında Levi, dördüncü çocuğuna ise 'övgü' anlamında Yahuda adını verir.

Kısır olan Rahel, Yakup'a çocuk doğuramayınca, ablasını kıskanmaya başlar. Yakup'a, "*Bana çocuk ver, yoksa öleceğim*" der. Yakup, Rahel'e, "*çocuk sahibi olmanı Tanrı engelliyor. Ben Tanrı değilim ki!*" diyerek karşılık verir. Rahel, Sara'nın İbrahim'e, kölesi Hacer'i vermesi örneğinde olduğu gibi[818] Yakup'a cariyesi Bilha'yı verir. Yakup, onunla yatar ve Bilha hamile kalıp Yakup'a bir erkek çocuk doğurur. Rahel, "*Tanrı beni haklı çıkardı*" der ve çocuğa 'haklı' anlamına gelen Dan adını verir. İkinci çocuğa Rahel, "*ablama karşı savaşımda galip geldim*" der ve çocuğa 'benim savaşım' anlamına gelen Naftali adını verir.

Bu sefer Lea, cariyesi Zilpa'yı Yakup'a verir. Zilpa, bir erkek çocuk doğurunca Lea, çocuğa 'Uğurum' anlamına gelen Gad adını verir. İkinci bir oğul doğurunca Lea, 'mutlu' anlamında Aşer adını verir. Yakup, Lea'yla yatar ve Tanrı Yahve, Lea'nın hamile kalmasını sağlar. Lea, Yakup'a beşinci oğlunu doğurur ve çocuğun adını 'cariyemi kocama verdiğim için Tanrı beni ödüllendirdi' diye düşünerek 'ödül' anlamına gelen İssakar koyar. Lea yine hamile kalır ve Yakup'a altıncı oğlunu doğurur. Lea, 'Tanrı bana iyi bir armağan verdi. Artık kocam bana değer verir. Çünkü ona altı erkek çocuk doğurdum' diyerek çocuğun adını 'değer' anlamına gelen Zevulun koyar.

Tanah'ın ifadesine göre bütün bu doğumlardan sonra Tanrı Yahve, Rahel'i anımsar, onun duasını işiterek çocuk sahibi olmasını sağlar. Rahel bir erkek çocuk doğurur ve 'Tanrı utancımı kaldırdı. Bana bir oğul daha versin' diyerek çocuğun adını 'daha çok versin' anlamına gelen Yusuf koyar.[819]

Bütün bu doğumların tanrısal bir müdahaleye bağlanmış olması, Yakup döneminde on iki boydan oluşan bir kabile hâline gelen İsraillilerin, İbrahim'in göç ederek geride bıraktığı asıl vatanı olan Harran halkı ile bağlantısını sağlamaktadır. Böylece, İbrahim'in nesline, göçtüğü topraklarda yaşayan insanlardan hiçbirinin karışmamış olduğu vurgusu yapılmaktadır. Tıpkı sünnet olma ritüelinde[820] olduğu gibi amaç, İsraillileri diğer uluslardan soyutlamaktır. Böylece Tanrı Yahve'nin Avram'a söylemiş olduğu, "*hem senin*

818 Bereşit 16:1-4.
819 Bereşit 29:16-35; 30:1-24.
820 Bereşit 17:4-11.

Tanrın olacağım, hem de ardından gelecek çocuklarının"[821] sözü gerçekleşmekte ve diğer uluslarla karışmamış sadece Tanrı Yahve'ye ait bir ulus ortaya çıkarılmış olmaktadır.

1.1.9.1.5. Yakup'un Lavan ile Mücadelesine Müdahale

Yakup, Yusuf'un doğumundan sonra, dayısı Lavan'ın yanından ayrılmak istediğini söyler. Fakat Lavan, fala baktığını ve Yakup sayesinde kendisinin kutsandığını iddia ederek buna izin vermez.[822] Yakup, dayısı Lavan'ın sürüsüne bakması karşılığında ücret olarak sürüdeki noktalı ve benekli koyunlar, keçiler ve kara kuzuları ayırarak bu hayvanların kendi ücreti olmasını teklif eder. Lavan bunu kabul eder. Ancak kısa zaman sonra Yakup zenginleşir ve Lavan'ın oğulları, bu durumdan rahatsız olur. Bunun üzerine Tanrı Yahve, Yakup'a akrabalarının yanına dönmesini söyler.[823]

Tanrı Yahve'nin müdahalesi ile Yakup, dayısı Lavan'dan kaçar. Yakup'u takip eden Lavan'ın rüyasına giren Tanrı Yahve, Yakup'a iyi davranmasını emreder.[824] Oysa Tanah'ın bildirdiğine göre Lavan bir putperesttir.[825] Tanrı Yahve, putperest olan Lavan'a, Avimelek'e[826] veya Firavun[827] gibi karakterlere de müdahalede bulunmaktadır ve sözünü geçirebilmektedir. Ancak Tanrı Yahve, onların değil İsraillilerin Tanrısıdır.[828]

1.1.9.1.6. Yusuf'un Mısır Kapısını Açmak için Yaşadıkları

Tanrı Yahve'nin kendi ulusunu inşa etmesi sürecinde ilk önce İbrahim, ardından İshak ve Yakup üzerlerine düşen rolü yerine getirirler. Tanah, bu sülalenin diğer fertleri hakkında ayrıntılı bilgi vermez. İbrahim'in Sara'dan olma oğlu İshak dışındaki cariyelerden olma diğer oğullarından sadece İsmail hakkında biraz bilgi verir. İshak'ın anne baba bir olan ikiz çocuklarından ise sadece Yakup, İsrail ulusunun atası olabilecektir. Çünkü diğer çocuk Esav, Hititli bir kadınla evlenmiş, çorba karşılığında ilk oğulluk hakkını vermiş ve hileli bir şekilde kutsanma hakkını kaybetmiştir. Böylece Yakup'tan

---

821 Bereşit 17:7.
822 Bereşit 30:25-30.
823 Bereşit 31:3.
824 Bereşit 31:24.
825 Bereşit 31:19; 31:30.
826 Bereşit 20:1-18.
827 Bereşit 12:10-20.
828 Bereşit 17:4-11; Şemot 19:1-7; Devarim 32:21.

sonraki dönemde ulusun menşeini teşkil edecek olan on iki çocuk, on iki boyu oluşturmuştur.

Yakup, dayısı Lavan'dan kaçıp memleketine geri dönerken İsrail adını almıştır. Tanah, Yusuf dönemini anlatırken Yusuf'un babası Yakup için 'İsrail' ismini kullanır. Çünkü artık ulusun menşeini inşa süreci bitmiş ve ulusun adı konmuştur. Tanah, hikâyenin sadece sonunda, Tanrı Yahve'nin Mısır'a gitmekten çekinen İsrail'e hitap etmesi esnasında Yakup ismini kullanmıştır.[829]

İsrail, Yusuf'u öbür oğullarının hepsinden çok sevmektedir ve bu durum diğer kardeşler için Yusuf'u öldürme derecesinde kıskançlık sebebidir. Yusuf'un sürekli kendisini diğer kardeşlerinden üstün gösteren rüyalar anlatması, kardeşlerini harekete geçirir. Yusuf'u öldürmek isterler ancak kardeşlerden Ruben'in Yusuf'u ıssız bir kuyuya atma teklifini kabul ederler. Daha sonra diğer kardeş Yahuda'nın Yusuf'u satma fikri kabul görür ve Mısır'a doğru yol alan bir Midyan kervanına Yusuf'u satarlar.[830]

Yusuf'un Mısır'a gitmesinden sonra Tanrı Yahve, Yusuf'u her işte başarılı kılar. Bu durumu fark eden Potifar hakkında bilgi veren Tanah, "*Tanrı Yosef'leydi ve (Yosef) başarılı biri oldu. (Çok geçmeden) Mısırlı efendisinin kendi evinde çalışmaya başladı. Efendisi, Tanrı'nın onunla olduğunu ve yaptığı her işi Tanrı'nın başarıya ulaştırdığını görmüştü. Yosef (efendisinin) gözüne girdi ve kısa sürede (kişisel olarak) ona hizmet etmeye başladı. (Efendisi) Onu evin yönetimiyle görevlendirdi ve sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona verdi*"[831] diyerek Potifar'ın, Yusuf'un Tanrı Yahve tarafından kutsandığını idrak ettiğini söyler. Burada da Tanrı Yahve'nin kendi ulusuna başkaları eliyle gerçekleştirdiği 'dolaylı müdahale' tipi öne çıkmaktadır.

Potifar, Yusuf'a o kadar güvenmektedir ki kendisiyle ilgili her işte Yusuf'u vekil yapar. Ancak Potifar'ın karısı, Yusuf'tan cinsel manada yararlanmak ister ve yüz bulamayınca onu hapse attırır. Tanrı Yahve, bu duruma müdahale etmez ama Yusuf'un zindanda rahat etmesini sağlar. Zindancı başı Yusuf'tan hoşnut kalır ve Yusuf'u, zindanda olup biten her şeyin sorumlusu yapar. Zindancı başı, Yusuf'un sorumlu olduğu işlerle hiç ilgilenmez. Çünkü Tanah'ın ifadesine göre Tanrı Yahve, Yusuf'la birliktedir ve yaptığı her işte onu başarılı kılmaktadır.[832] Tanrı Yahve'nin asıl amacı zindan yoluyla Yusuf'un saraya

829 Bereşit 42:4-38.
830 Bereşit 37:1-28.
831 Bereşit 39:2-6.
832 Bereşit 39:20-23.

ulaşmasını sağlamaktır. Yusuf'un başına gelen her şey, aslında İsraillilerin bir ulus oluşturma sürecini gerçekleştirmeye yönelik bir müdahaledir.

Yusuf, zindandayken iki mahkûmun rüyasını yorumlamaya başlamadan önce, "*Tabirler Tanrı'nın işidir*" der.[833] Yusuf, Firavun'un rüyasını yorumlamaya başlamadan önce "*…(Bu yetenek) benim üstümdedir. Paro'nun esenliği ile ilgili cevabı Tanrı verecektir*"[834] diyerek söze başlar ve rüyayı yorumladıktan sonra, "*Tanrı, yapmak üzere olduğu şeyi Paro'ya göstermiş*"[835] diyerek sözlerini bitirir. Yusuf, Firavun'un rüyasındaki 'Yedi güzel ineği ve yedi güzel başağı yedi yıl bolluk olarak yorumlar. Yedi cılız inek ve yedi solgun başağın da yedi yıl kıtlık olacağı anlamına geldiğini söyler.[836]

Tanah'ın anlatımına benzer şekilde, Kur'an-ı Kerim'in anlatımında da Yusuf peygamber aynı ifadeler ile Firavun'un rüyasını yorumlamakta ve yedi yıl bolluğun ardından yedi yıl kıtlık olacağını haber vermektedir.[837] Kenan ve Ugarit mitolojisinde de hayat ve bereket tanrısı olan Baal ile kısırlık, kuraklık ve ölüm tanrısı olan Mot arasında sürekli mücadele yaşandığı ve bu mücadelenin neticesinin tarımı, toprağı ve yaşamı etkilediğine inanıldığı ifade edilmiştir.[838] Baal ile Mot arasındaki mücadelenin yedi yıllık döngüler hâlinde gerçekleştiği ve savaşı kaybeden Mot'un yedinci yılın sonunda tekrar Baal'ı yendiği ve El'in arabuluculuğu sayesinde Mot'un gönülsüz de olsa tekrar Baal'ın otoritesini kabul ettiği anlatılmaktadır.[839] Tanah'ta yedi yıllık döngülere sıkça rastlanır. Tanah, ülkede yoksul kalmaması için her yedi yılın sonunda İsraillilerin birbirlerine olan borçlarını silmesini ister.[840] Ülkede sayım yapan Kral Davut'a kızan Tanrı Yahve, önüne üç ceza seçeneği koyar. Bunlardan biri de ülkede yedi yıl kuraklık olmasıdır.[841] Yakup yedi yıl çalışma karşılığında önce Lea ile daha sonra da Rahel ile evlenir.[842] Tanrı Yahve, sözünü dinlemeyen İsraillilere yedi yıl boyunca Midyanlıların boyunduruğu

---

833 Bereşit 40:8.
834 Bereşit 41:16.
835 Bereşit 41:28.
836 Bereşit 41:25-27.
837 12/43-49.
838 **Gordon**, p. 184; **Irwin**, p. 79.
839 J. C. L. **Gibson**, *Canaanite Myths and Legends*, Published by T&T Clark International, New York 2004, p. 18.
840 Devarim 15:1-11.
841 II Şemuel 24:13.
842 Bereşit 29:18-28.

altında yaşama cezası verir.[843] Süleyman Tapınağı'nın (Bet-Amiktaş) yapımı yedi yıl sürer.[844] Elişa döneminde Tanrı Yahve, halkı yedi yıl kuraklıkla cezalandırır.[845] Ayrıca İsrailliler her yedinci yılda toprakları nadasa bırakıp ekimdikim yapmazlar ve ürün toplamazlar. Bu yedinci yıla Şemita yılı denir.[846]

Astronominin ve astrolojinin son derece gelişmiş olduğu Mısır topraklarında, gelecekten haber vermek ve rüya yorumlayabilmek, bir kişinin yönetim nazarında yüksek bir konum elde edebilmesini sağlayabilecek bir yetenektir. Tanah, bu hikâyede Firavun'un kâhinlerinin yorumlamakta yetersiz kaldıkları bir rüyanın, Tanrı Yahve tarafından Yusuf'a yorumlatılarak Yusuf vesilesiyle İsrail halkının bir ulus olma yolundaki gelişim sürecini anlatır.

Tanrı Yahve'nin buradaki müdahalesi, müdahale tipi olarak 'başka uluslar eliyle İsraillilere müdahale' tarzının bir tekrarıdır. Tanrı Yahve, mevcut duruma müdahalede bulunacağı zaman, kendisi bizzat müdahalenin aktörü olmamakta ve bir aracı kullanmaktadır. Bu aracı, genellikle güçlü devletlerin yöneticileridir. İsrail halkı, Mısır veya Filistin gibi güçlü devlet yöneticilerine karşı, elde ettikleri fırsatları kullanmak suretiyle, ulus olma yolundaki aşamaları gerçekleştirmişlerdir. Yusuf'un yaşadığı olaylar, bu fırsatın nasıl kullanıldığına dair güzel bir örnektir.

Yusuf'un rüyayı yorumladıktan sonra Firavun'a söylediği, "*Rüyanın Paro'ya iki kez tekrarlanması; bu sürecin Tanrı tarafından başlatılmış olduğunu ve Tanrı'nın bunu yerine getirmek için hızlı davrandığını gösteriyor. Şimdi Paro, zeki ve bilge bir kişi belirlemeli ve onu Mısır ülkesi üzerine atamalıdır*"[847] sözleri, Yusuf'un, Mısır ülkesinde Firavun'dan sonra en etkili şahıs olmasını sağlamıştır. Hatta bu durum, Firavun'un ağzıyla, "*Hükümetimden sen sorumlu olacaksın ve yiyecek tüm halkıma senin emrine göre dağıtılacak. Konum olarak senden tek üstünlüğüm tahtım olacak*"[848] şeklinde ifade edilmiştir. Tanrı Yahve, Yusuf'a sadece bir rüya yorumlatır ve Yusuf, Mısır ülkesinde neredeyse Firavun kadar güçlü olur.

Yusuf, kendi yaşadığı olayları, Tanrı Yahve'nin İsrail ulusunu Mısır'a taşıma müdahalesinde, yaşanması gereken hadiseler olarak görür. Bu yüzden

---

843 Şofetim 6:1.
844 I Melahim 6:38.
845 II Melahim 8:1.
846 **Farsi**, *Vayikra*, s. 894.
847 Bereşit 41:32-33.
848 Bereşit 41:40.

de kardeşlerini suçlamaz ve onları affeder. Kardeşleri tarafından kuyuya atılan, köle olarak Mısırlı bir zengine satılan ve daha sonra rüya yorumlaması sayesinde Mısır'da saygın bir konum kazanan Yusuf, kıtlık döneminde Mısır'a erzak almaya gelen kardeşlerine birtakım oyunlar oynar. Yusuf, onları casuslukla suçlar ve Şimon'u alıkoyar. Anne-baba bir olan küçük kardeşi Benyamin'i getirtir ve onu hırsızlıkla itham ederek esir alır. Kardeşlerinin suçluluk duymalarını sağlar ve sonunda kimliğini açıklarken, "*Hani beni Mısır'a satmıştınız. Şimdi beni buraya sattığınız için üzülmeyin; kendinizi suçlamayın. Çünkü Tanrı beni, hayat kurtarmak amacıyla, sizden önce göndermiş… Beni buraya gönderen siz değilsiniz; aslında Tanrı'dır*" [849] diyerek bütün bu yaşananların tanrısal bir müdahale olduğunu ve kardeşlerinin bir suçunun olmadığını açıklar. Tanah, Yusuf'un başından geçen olayları oldukça detaylı bir şekilde anlattıktan sonra, bütün bu yaşananların amacını net bir şekilde açıklar. Burada, Tanrı Yahve'nin müdahalesi, diğer müdahalelerde olduğu gibi İsrail ulusunun var oluşunu teminat altına almaya yönelik bir müdahaledir. Bu müdahale, tip olarak 'başka uluslar eliyle İsraillilere yardım' karakteri taşımaktadır. Daha önceki dönemlerde de Firavun kullanılarak İbrahim'in zenginleştirilmesi[850] veya Avimelek kullanılarak İshak'ın zenginleştirilmesi[851] örneklerinde de görüldüğü gibi Tanah'ta bu tarz müdahaleler pek çok defa anlatılmıştır.

Bu müdahale tarzı, önce üzüntü ve kaygı duygularını hissettirip sonunda rahata ve refaha kavuşturma şeklinde gerçekleşmektedir. Yusuf örneği, bu müdahale tipinin en kapsamlı örneğidir. İlgili metinleri okuyan ve inanan insanlara 'işler ne kadar kötü olursa olsun, sonunda Tanrı bir kurtuluş yolu sağlayacaktır' duygusu hissettirmesi sebebiyle, aynı zamanda topluma yönelik bir psiko-sosyal müdahale tipini de oluşturmaktadır.

1.1.9.1.7. İsrail Casuslarına Yardım Eden Rahav'ın Kurtarılması

Nun oğlu Yeşu, iki casus göndererek Eriha'nın araştırılmasını ister. İki casus Eriha'da Rahav adında bir fahişenin evinde kalırlar. Eriha kralına iki casusun Rahav'ın evinde olduğu haber verilir. Kral eve gelir ve arama yapmadan durumu sorar. Rahav iki adamın geldiğini doğrular ancak adamların hava

---

849 Bereşit 45:3-8.
850 Bereşit 12:10-20.
851 Bereşit 26:7-22.

kararınca, şehrin kapıları kapanmadan evvel şehri terk ettiklerini söyleyerek adamları keten saplarının altında gizler. Kadın neden böyle yaptığını açıklarken Tanrı Yahve'nin ne kadar güçlü olduğunu bildiğini söyler. İsraillileri Mısır'dan çıkardıktan sonra Amorlular ülkesinde nasıl galip geldiklerini bildiğini söyleyerek Eriha halkının korkudan dizlerinin bağının çözüldüğünü söyler. Yardımına karşılık olarak da ailesinin kardeşlerinin ve onların ailelerinin sağ bırakılmasını ister. Casuslar, İsrail ordusu şehri ele geçirdiğinde Rahav'ın penceresine kırmızı bir ip bağlamasını ve yakınlarını evinde toplamasını söyleyerek ordugâha geri döner ve Nun oğlu Yeşu'ya, "*Tanrı bütün ülkeyi elimize teslim etti*" derler.[852] Casuslar, Rahav'ın yardımını ve söylediği sözleri Nun oğlu Yeşu'ya aktarırken, bu sözleri Tanrı Yahve'nin şehri kendilerine teslim ettiği şeklinde yorumlamışlardır. Nun oğlu Yeşu, şehir ele geçirilince Rahav ve ailesi hariç bütün şehrin Tanrı Yahve'ye adanacağını, şehirdeki insanların ve hayvanların tamamının kılıçtan geçirileceğini söyler.[853]

1.1.9.1.8. Tanrı Yahve'nin Ruhunun Yiftah'ın Üzerine İnmesi

İsraillilerin Tanrı Yahve'ye ibadet etmeyi bırakıp da Baal ve Aştoret putlarına tapınmalarından dolayı Tanrı Yahve, İsraillileri terk ettiğini söyler. Düşmanlarına karşı zor duruma düşen İsrailliler, Ammon Ordusu ile karşı karşıya gelince Tanrı Yahve'ye yalvarmaya başlar. Tanrı Yahve de tekrar affettiği İsraillileri kurtarması için Gilat'ın bir fahişe kadın ile birlikteliğinden olma Yiftah isimli genci İsraillilere komutan yapar. Yiftah savaşa giderken, Tanrı Yahve'nin ruhu Yiftah'ın üzerine iner. Yiftah, eğer Ammon Ordusuna karşı zafer elde ederse şehre döndüğünde kendisini karşılayan ilk kişiyi Tanrı Yahve'ye 'Yakmalık Sunu' olarak adayacağını söyler. Üzerine Tanrı Yahve'nin ruhu inmiş olan Yiftah, savaşı kazanır ve dönüşte kendisini ilk olarak karşılayan tek çocuğu olan kızını 'Yakmalık Sunu' olarak kurban eder.[854] Tanrı Yahve'nin Yiftah'ı seçip onu İsraillilere önder yapması ve savaşta yardım ederek ona savaş kazandırmasının ardından Yiftah'ın Tanrı Yahve'ye bağlılığı denenmektedir. Bu hikâyede yardım olgusunun yanında, insan kurbanı ritüeli ile Yiftah'ın samimiyetinin test edilmiş olması sebebiyle hem yardım olgusu hem de deneme olgusu bulunmaktadır.

---

852 Yeşu 2:1-24.
853 Yeşu 6:17-21.
854 Şofetim 10:6-18; 11:1-40.

1.1.9.2. Yeni Ahit'te Yardım Etme

Tanah'ta, Tanrısal yardım ancak Tanrı Yahve'nin buyrukları doğrultusunda yaşayanlar için garantidir. Yeni Ahit'te ise hayatları boyunca bütün inananların Tanrısal yardım alacağı, Tanrı'nın hangi dilden olursa olsun herkese ilgi beslediği, yardımının herkes için geçerli olduğu ancak bunun için insanın kendisini açması gerektiği inancı vardır.[855]

Çarmıh olayında neden İsa Mesih'e yardım edilmediği sorusunu Yeni Ahit doktrinel bir şekilde açıklar. Yeni Ahit'e göre çarmıh olayı Ali Günaha kefaret olması için yaşanmak zorundadır. İsa Mesih'e ihanet eden Yahuda, yanında Yahudi Baş Koenlerle birlikte halkın ileri gelenlerini de toplayarak halka hitap etmekte olan İsa Mesih'in yanına gelir Onu öper. Böylece İsa Mesih'in tutuklanma işlemi başlamış olur. Bu esnada, İsa Mesih ile birlikte olanlardan birisi ani bir hareketle kılıcını çeker ve Baş Koenin kölesinin kulağını keser. İsa Mesih, Ona kılıcını indirmesini kılıç çekenlerin hepsinin kılıçla öleceğini söyler. Kendisinin aciz olmadığını vurgulamak için, "*Babam'dan yardım isteyemez miyim sanıyorsun? İstesem, hemen şu an bana on iki tümenden fazla melek gönderir*" der. Tutuklanıp yargılanması gerektiğini bildiren Kutsal Yazılar olduğunu hatırlatır. Öğrencilerin hepsi Onu bırakıp uzaklaşırlar.[856]

Hristiyanlığın inanç esaslarından kurtuluş için kefaret doktrininin gereği olarak İsa Mesih'in kurban edilmesi gerekmektedir.[857] Bu yüzden de İsa Mesih yardım istemeyecektir. Çünkü Hristiyanlığa göre İsa Mesih, yardım istemek için değil yardım etmek için gelmiştir.

Tam bir inançla yardım istenmediği takdirde yardımın gelmeyeceğine dair bir örnekte, içine kötü ruh giren bir Çocuk, ağzından köpükler saçıp dişlerini gıcırdatmakta ve kaskatı kesilmektedir. Babası kötü ruhu kovmaları için İsa Mesih'in öğrencilerine götürür ama Onlar başarılı olamazlar. Bu duruma öfkelenen İsa Mesih onlara, "*Ey imansız kuşak! Sizinle daha ne kadar kalacağım*?" diyerek kızar ve çocuğun yanına getirilmesini ister. Çocuk geldiğinde, içindeki ruh çırpınmaya başlar. İsa Mesih, çocuğun babasına, bu durumun ne zamandan beri devam ettiğini sorar. Babası, küçüklüğünden beri böyle olduğunu hatta ruhun çocuğu ateşe, suya atarak öldürmeye kalktığını

---

855 Ludwig **Mödl**, "Nusret", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 590.

856 Matta 26:47-56.

857 Martin **Thurner**, "Necat", s. 580-581; **Milne**, s. 156; Mehmet **Aydın**, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.63-65; **Gündüz**, *Hristiyanlık*, s. 73-74.

söyler. Devamında babası, İsa Mesih'e "*elinden bir şey gelirse, bize yardım et*" der. Adamın şüphesini fark eden İsa Mesih, "*iman eden biri için her şey mümkün*" der. Çocuğun babası hemen, iman ettiğini söyler. İsa Mesih, çocuğun içindeki ruhu çıkartır ve onu kurtarır.[858]

Yeni Ahit'in bu hikâye ile vermek istediği mesaj, İsa Mesih'in insanların kurtuluşuna yardım etmek için geldiği ancak kurtulmak istemeyenlere yardım etmesinin mümkün olamayacağıdır.

1.1.9.3. Kur'an-ı Kerim'de Yardım Etme

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın insanlara yardım etmesinin koşulları belirlenirken, ancak Allah'ın dinine yardım edenlere yardım edileceği bildirilmektedir.[859] Müslümanlardan daha önce yaşayanların bunu yaptıkları ve onların başına gelenlerin sonraki Müslümanların da başına geleceği, öncekilerin yoksulluk ve sıkıntılarla boğuşup sabredip en sonunda yardıma layık duruma geldikleri anlatılır.[860] Müslümanların da sabır ve namaz ile Allah'tan yardım istemeleri gerektiği vurgulanır.[861]

Dinlerine uymadıkça Yahudiler ve Hristiyanların asla Müslümanlardan razı olmayacakları belirtilerek, onların arzularına uyacak kişilere Allah'ın yardım etmeyeceği bildirilir.[862] Müslümanlar için Allah'tan başka bir dost veya bir yardımcı olamayacağı vurgulanır.[863]

1.1.10. Terk Etme

Semitik metinlerin tamamında etkili ve korkutucu bir müdahale şekli olan, kişinin Tanrısal inayetten mahrum bırakılması, kişinin terk edilmesi olgusu, sıklıkla kullanılır. Terk edilme duygusu, cezalandırılma duygusundan daha etkilidir. Çünkü cezalandırmada, insanın yapmış olduğu kötü davranış sebebiyle, Tanrısal irade kızgınlık ve öfke ile bir ceza vermekte ancak aradaki bağ koparılmamaktadır. Terk etme olgusunda ise kızgınlık değil nefret vardır ve aradaki bağ tamamen koparılmaktadır. Gerçi Tanah'ta Tanrı Yahve, pek çok kere 'terk' ettiğini ifade ettiği ulusunu, en nihayetinde yine benimse-

858 Markos 9:18-29.
859 Hac 22/40.
860 Bakara 2/214.
861 Bakara 2/45,153.
862 Bakara 2/120.
863 Bakara 2/107.

mektedir. Bu açıdan Tanah'taki ilgili metinlerin, 'terk' olgusundan ziyade 'ceza' olgusu kapsamında değerlendirilmesi daha uygun gibi görünmektedir. Ancak Tanah metinlerinin ifadesinde 'terk' kelimesi geçtiği için olgu, bu bölümde tasvir edilmiştir.

1.1.10.1. Tanah'ta Terk Etme

Tanah'ta anlatılan olaylarda, Tanrı Yahve'nin Davud öncesi dönemde çok çabuk İsraillileri terk ettiği ancak Davud sonrası dönemde daha şefkatli davrandığı görülmektedir.[864] Davud öncesi dönemde bütün bir ulus, ordu veya bir zümrenin terk edilmesi yanında bazen de sadece bir kişi terk edilmektedir. Örneğin Tanrı Yahve'nin buzağıya tapınan İsrail halkını,[865] Eriha ganimetlerinden çalan orduyu,[866] çocuklarının davranışları yüzünden Eli'nin soyunu terk etmesi bir nevi toplu cezalandırmadır.[867] Bazen de Kral Saul,[868] Kral Süleyman[869] veya Kralı Ahav[870] örneklerinde görüldüğü gibi terk edilen sadece birey olur ancak bu örneklerde bile terk edilenin nesli de yapılan müdahaleden etkilenmiş olmaktadır.

1.1.10.1.1. Buzağıya Tapınan İsrail Halkının Terk Edilmesi

Tanah'ın anlatımında Tanrı Yahve'nin İsraillileri terk ettiği ilk olay, Musa dağdayken İsraillilerin buzağıya tapınmaları olayıdır. Buzağıya tapınan İsraillilerin tamamını yok etmeye karar veren Tanrı Yahve, Musa'nın sözleri sonrası bundan vazgeçer ama suçlu olan 3.000 kişi, Levililer tarafından kılıçtan geçirilir.[871]

Daha sonra Musa, İsraillilerin korkunç bir günah işlediğini ve kendisinin Tanrı Yahve'nin huzuruna çıkarak İsraillilerin günahı için bağışlanma dileyeceğini söyleyerek ayrılır. Tanah, Tanrı Yahve ile Musa'nın konuşmalarını aktarır. Tanrı Yahve, Musa'ya İsraillileri söylediği yere götürmesini ve meleğin kendilerine öncülük edeceğini söyler. Ayrıca zamanı gelince de günah-

---

[864] Teilim 89:30-37.
[865] Şemot 32:29-35; 33:1-6.
[866] Yeşu 7:1-26.
[867] I Şemuel 2:25.
[868] I Şemuel 15:1-23.
[869] I Melahim 11:1-13.
[870] I Melahim 20:1-42.
[871] Şemot 32:26-28.

larından ötürü onların cezalandırılacağını haber verir. Musa, Tanrı Yahve'den halkın, kendilerine altın bir ilah yapmakla büyük bir günah işlediğini ancak yine de affedilmelerini diler. Aksi hâlde kendisinin isminin kitaptan silinmesini ister. Tanrı Yahve, "*Kim bana karşı günah işlediyse, kitabımdan onu silerim. Yine de (her) hesap günümde, onlar adına bu günahlarını hesaba katacağım*" diyerek halkı salgın hastalıkla cezalandırır.[872] Tanah yorumcuları, Tanrı Yahve'nin hoşgörülü davranarak bütün ulusu o esnada cezalandırmadığını fakat bu olaydan sonra İsrailliilerin her günah işleyişlerinde ceza olarak, Altın Buzağı günahının gerektirdiği cezanın bir bölümüyle de yüzleşmek durumunda kaldıklarını söyler. Tanah yorumcularından Raşi (MS.1040-1105), Tanrı Yahve'nin İsrailliileri her cezalandırışında mutlaka 'Altın Buzağı' günahıyla ilgili bir ekleme yaptığını söyler.[873]

Tanrı Yahve, buzağıya tapınan İsrail halkını sadece cezalandırmakla kalmayıp aynı zamanda onları terk etmiştir. Musa bu haberi, "*(Halkı) Süt ve balın aktığı ülkeye (bu şekilde götüreceksin); zira (Ben oraya) sizin aranızda çıkmayacağım. Çünkü sen (Yisrael), dik başlı bir halksın ve (içinde olursam) yolda seni tüketebilirim*" sözleriyle halka haber verince, İsrail halkı yasa bürünür ve kimse mücevher takmaz çünkü İsrailliler, Tanrı Yahve tarafından terk edildiklerini öğrenmişlerdir.[874]

Tanah'ta anlatılan, 'buzağıya tapınma' olayı, Kur'an-ı Kerim'de de anlatılmaktadır. Allah, aceleyle kavminden ayrılan Musa peygambere neden böyle davrandığını sorar. Musa peygamber Allah'ı memnun etmek için yaptığını söyler. Allah, kavminin (Harun ile kalan İsrailoğulları) imtihan edildiğini ve Sâmirî'nin onları yoldan çıkardığını haber verir. Kavmine dönen Musa peygamber onlara neden böyle bir şey yaptıklarını sorar. İsrailliler, Mısırlıların ziynet eşyasını ateşe attıklarını, Sâmirî'nin de böğürebilen bir buzağı heykeli yaptığını söyler. Musa peygamber kardeşi Harun'a neden bu olanlara engel olmadığını sorup hırpalar. Harun peygamber, engel olmaya çalıştığını ancak abisinin "*İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın*" demesinden korktuğunu söyler. Musa peygamber Sâmirî'ye neden böyle yaptığını sorar. O da, "*Ben, onların görmediklerini gördüm. Zira o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu böyle*

872 Şemot 32:29-35.
873 **Farsi**, *Şemot*, s. 433-435.
874 Şemot 33:1-6.

nefsim bana hoş gösterdi" der. Musa peygamber, Sâmirî'yi kovar ve buzağıyı yakıp parçalarını denize atar.[875]

İlk dönem Kilise babalarının ve daha sonraki pek çok Hristiyan yazarın, İsrailoğullarının Altın Buzağı'ya tapınmayı Mısırlılardan öğrendiklerini savunduğu ifade edilmektedir. Ancak son dönemde, bunu Yahudi bir kökene bağlayarak, İsrailoğullarının içinde bulundukları şartlar, tarım toplumunun özellikleri, boğanın güç ve enerji sembolü oluşunun bu tapınmaya zemin hazırladığını savunanların da olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Tevrat'ta Sâmirî'nin adının geçmediği ve buzağıyı yapanın Harun olduğunun belirtildiği, Kur'an-ı Kerim'de ise Harun'un buna engel olmak istediğinin anlatıldığı, Kur'an-ı Kerim'de bu hadisenin İsraillilerin denenmesi için bir imtihan olarak anlatıldığı ancak Tevrat'ta imtihandan bahsedilmediği sadece Musa'dan uzun süre ayrı kalmış olmalarından dolayı Yahudilerin Buzağı'ya tapınmak istediklerinin anlatıldığı ifade edilmektedir.[876]

Tevrat'ın metninin farklı zamanlarda, farklı kişiler tarafından derlenmesinden dolayı Tevrat'ta bir takım metin değişiklikleri olduğu, aynı olayı anlatan farklı metinlerdeki ifadeler arasında çelişkilerin bulunduğu ve kronolojik düzene uymayan anlatımların olduğu söylenmektedir. Harun peygamberin 'buzağıya tapınma' olayında, şirke öncülük eden birisi olarak gösterilmesinin Yahudi Rabbilerin de dikkatini çektiği fakat Tevrat'ın metninde düzeltme yoluna gitmedikleri ifade edilmektedir.[877]

Buzağı yapan karakterin Tanah'ın anlatımına göre Harun, Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre de Sâmirî olması, metinlerin birbirini desteklemelerinin yanında birbirlerini tekzip etmekte olduklarını da göstermektedir. Kur'an-ı Kerim, bu durumun sebebini, kendinden önceki kitapların tahrif edilmesine bağlamaktadır.[878]

İslam dininin Yahudilik ve Hristiyanlıktan etkilenerek ortaya çıktığını savunun G. Weil, dini hikâyelerle ilgili olarak İslam Peygamberinin Kur'an-ı Kerim'den önceki metinlerin tahrif edildiğini söylemesinin iki sebebi olabileceğini savunmaktadır. G. Weil'e göre İslam Peygamberi, hayatının son döne-

---

875 Tâ-hâ 20/83-98.

876 Kadir **Albayrak**, "İsrailoğulları'nın 'Altın Buzağı'sı ve 'Kızıl İnek'i", *Bilimname*, EÜ. İF. Yay., Kayseri 2004, Sayı 5, s. 91-103.

877 **Adam**, "Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış", Cilt 36, s. 399.

878 Bakara 2/79; Âl-i İmrân 3/78; Bakara/2174; Mâide 5/13.

minde okuyup yazmayı öğrenmiştir ancak bu sadece Arapça dili için geçerlidir. Onun diğer diller konusunda yeterli bilgisi olmadığı için O, sadece sözlü öğretiden dinlediği kadarını öğrenebilmiştir. G. Weil'in ikinci iddiasına göre İslam Peygamberi, kendi döneminde yaşamış olan Yahudi ve Hristiyanlar tarafından anlatılan Eski ve Yeni Ahit hakkındaki eksik bilgileri, kutsal misyonun tamamı sanmış ve bu yüzden İslam Peygamberi, Yahudi ve Hristiyanları dini metinleri değiştirmekle suçlamıştır.[879]

1.1.10.1.2. Tanrı Yahve'nin İsraillileri Ay Halkı Karşısında Savaşta Terk Etmesi

Musa peygamberden sonra İsraillilerin başına geçen Nun oğlu Yeşu döneminde İsrailliler, peş peşe başarılar elde ederek bölgede hâkim konuma geçerler.[880] Tanrı Yahve'nin kendi ordusunu göndermesiyle Eriha kentini ele geçiren İsrailliler,[881] Ay halkının üzerine yürümeye karar verir. Nun oğlu Yeşu, öncelikle Ay kentine adamlar göndererek kenti araştırır. Casuslar, bütün İsrail halkının oraya gidip yorulmasına gerek olmadığını, sayısı az olan Ay halkını yenmeye iki üç bin kişinin yeteceğini söylerler. Gelen istihbarata göre Nun oğlu Yeşu, Ay kenti üzerine üç bin kadar İsrailli gönderir ancak ordu, Ay halkından kaçarak canını zor kurtarır. Bunun üzerine Yeşu, giysilerini yırtarak Antlaşma Sandığı'nın (Aron Aberit) önünde yere kapanır. Tanrı Yahve, bir müddet sonra Yeşu'ya, İsraillilerin antlaşmayı bozduğunu, Eriha ganimetlerinden çaldığını, bu yüzden de düşmana karşı tutunamadığını ve adanmış eşyaları yok etmedikleri takdirde bir daha onlara yardım etmeyeceğini söyler. Yeşu, İsrail halkını oymak oymak öne çıkarır ve içlerinden Yahuda oymağı belirlenir. Yahuda boylarını teker teker öne çıkardığında, Zerah boyu belirlenir. Aileler öne çıkarıldığında Zavdi Ailesi belirlenir. Zavdi ailesinin erkekleri teker teker öne çıkarıldığında Karmi oğlu Akan belirlenir. Akan, suçunu itiraf eder. Yeşu ile İsrail halkı, çaldıkları ile beraber Akan'ı, çocuklarını, hayvanlarını ve bütün eşyalarını, Akor Vadisi'ne götürür. Ardından bütün İsrail halkı Akan'ı taşlayarak öldürür. Kendisine ait ne varsa yakıp Akan'ın üzerine taşlardan büyük bir yığın yaparlar.[882] Böylece Tanrı

---

879 G. **Weil**, *The Bible, The Koran and The Talmud or Biblical Legends of The Mussulmans*, Harper & Brothers Publishers, New York 1855, p. VII.

880 Yeşu 2:10.

881 Yeşu 6:20,21.

882 Yeşu 7:1-26.

Yahve'nin öfkesi diner ve terk ettiği İsrail halkına tekrar yardım etmeye başlar. Ordu, tekrar Ay halkı üzerine yürür ve tamamını yok eder.[883]

Bu hikâyeden çıkarılacak birkaç farklı sonuç vardır. İlki, kurallara uymadıkları ve antlaşmayı bozdukları takdirde İsrailliler, yardımsız kalacak ve başarısız olacaklardır. İkincisi, içlerinden sadece bir kişi suç işlese bile bütün halk cezalandırılacaktır. Üçüncüsü, işledikleri suç sebebiyle Tanrı Yahve onları terk etse bile, onlar kendilerini düzeltince tekrar onlara geri dönecektir.

Bu metinlere inanmış olan her İsraillinin, elde ettiği başarıların Tanrı Yahve'nin yardımı sebebiyle gerçekleştiğine inanması, her başarısızlığın ardından, 'Tanrı Yahve'yi kızdıracak ne yaptım' diyerek kendini sorgulaması müdahalenin amacıdır. Toplumsal bir felaketin yaşanması hâlinde, Tanrı Yahve tarafından yasaklanmış işlerin, içlerinden bazıları tarafından yapılmış olduğunu düşünen İsraillilerin, birbirlerine kuşku ile bakması ve işlenen her suçun ortaya çıkarılacağına inanan bireylerin suç işlemekten uzak durması amaçlanmaktadır.

İlgili metinler, okunduğu ve halkın bu metinlere inandığı sürece, bu düşünsel etki sayesinde toplumsal yapının ve İsrail Kültürünün korunacağı muhakkaktır. Daha çok başarı elde etmek için daha iyi bir inanan olmaya ve kurallara uygun davranmaya gayret gösteren bir toplumun sosyal, kültürel ve hatta siyasi alanlarda geleceklerini koruma ve geliştirme noktasında daha başarılı olması ve semitik metinlerin etkisinin kuşaklar boyunca sürmesi, yapılan bu sosyal müdahalenin beklenen neticesidir.

1.1.10.1.3. Hâkimler Döneminde Tanrı Yahve'nin İsraillileri Terk Etmesi

Musa peygamber ölünce Tanrı Yahve onun yerine Yeşu'yu görevlendirir. Yeşu'nun konumu Musa peygamber gibidir. Ancak ondan sonraki dönemde Tanrı Yahve'nin İsraillilerle irtibatını sağlayan hâkimler, öncekiler kadar güçlü ve otoriter değillerdir. Bu dönemde İsrailliler, sık sık Tanrı Yahve'yi terk edip başka tanrılara bağlanırlar. Ve Tanrı Yahve de onları terk ederek düşmanlarını güçlendirir.[884] İsrailliler, Tanrı Yahve'yi terk edince, Tanrı Yahve de onları terk eder ve Aram halkı İsraillilerin başına bela olur. Ancak İsrailliler, Tanrı Yahve'ye yakarınca Tanrı Yahve acır ve Otniel'i kurtarıcı

[883] Yeşu 8:24,25.
[884] Şofetim 3:12.

olarak gönderir. Ardından tekrar kendisini terk eden İsraillileri tekrar terk eder ve bu sefer de Moav halkı İsraillilerin başına musallat olur. İsraillilerin yakarışlarının ardından Tanrı Yahve, onları kurtarması için Ehut'u hâkim olarak seçer ve daha sonra da Şamgar'ı ve ardından Kenan halkından İsrailli-leri kurtarması için bir kadın hâkim olan Debora'yı seçer.[885] Ancak İsrailli-ler, tekrar Tanrı Yahve'nin gözünde kötü olanı yapmaktan vazgeçmezler. Bu sefer de Tanrı Yahve, Midyan halkını İsraillilerin başına musallat eder. Mid-yanlıların baskısından bunalan İsrailliler Tanrı Yahve'ye yakarmaya başlar ve bu sefer de Tanrı Yahve, Gidyon'u kurtarıcı olarak seçer. Gidyon, Midyan ordusuna karşı zafer elde ederek İsraillileri tekrar kurtarır.[886] Daha sonra İs-railliler Tanrı Yahve'yi tekrar terk ederler ve bu sefer de Amonlular ile uğ-raşmak zorunda kalırlar. İsraillileri Amonluların elinden bir fahişenin oğlu olan Yiftah kurtarır[887] ve Yiftah İsraillilerin başına geçer.[888]

Tanrı Yahve'nin İsraillileri pek çok kez terk etmiş olmasına rağmen, her seferinde tekrar bağışlayıp onlara yardım etmesi, İsraillilerin başlarına ne ge-lirse gelsin, sonunda Tanrı Yahve tarafından affedilip kendilerine yardım edileceğine dair taşıdıkları inanç sebebiyle yılgınlığa düşmemelerini ve ümit-lerini asla yitirmemelerini sağlayacaktır. Diğer açıdan bu durum, nasıl olsa sonunda bağışlanır ve tekrar kabul edilirim düşüncesi ile hata işleme konu-sunda daha cüretkâr davranılmasına da sebep olabilecektir.

1.1.10.1.4. Tanrı Yahve'nin Koen Eli ve Soyunu Terk Etmesi

Eli, Şilo kentinde bulunan ve içerisinde Antlaşma Sandığı'nın (Aron Abe-rit) bulunduğu Tapınağın sorumlusudur. Oğulları Hofni ile Pinehas, Tapı-naktaki Sunuları küçümsemekte[889] ve Buluşma Çadırının girişinde görevli olan kadınlarla ilişkiye girmektedir.[890] Babaları Eli, onları ne kadar ikaz etse de çocuklar düzelmezler. Zira Tanah'ın ifadesiyle Tanrı Yahve, onları öldür-mek istemektedir.[891] Tanrı Yahve, Koen Eli'ye bir haberci göndererek daha önceden vermiş olduğu söz gereği, Eli'nin ataları ve soyunun Tapınakta son-suza kadar Tanrı Yahve'ye hizmet edeceklerini söylediğini ancak artık

885 Şofetim 3:5-31; 4:1-23.
886 Şofetim 6.11-40; 7:1-22.
887 Şofetim 11:1.
888 Şofetim 10:6-18;11:1-40;12:1-7.
889 I Şemuel 2:17.
890 I Şemuel 2:22.
891 I Şemuel 2:25.

bundan vazgeçtiğini haber verir. Hatta sadece Eli'nin soyunun Tapınaktan atılmasıyla kalınmaz, Eli'nin soyundan hiç kimsenin yaşlanacak kadar yaşamasına da izin verilmez.[892]

İşlenen bir suç sebebiyle Tanrı Yahve'nin suçluyu terk etmesinin doğurduğu sonuçların sadece suçlu ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Tapınaktaki Sunuları küçümseyen ve Buluşma Çadırının girişinde görevli olan kadınlarla ilişkiye giren Hofni ile Pinehas yüzünden Tanrı Yahve, önceden vermiş olduğu sözden vazgeçer. Tanrı Yahve'nin Eli'nin soyuna, Tapınakta hizmet etmelerini yasaklaması ve Eli'nin soyunun Hofni ile Pinehas yüzünden genç yaşta ölecek olmalarının haber verilmesi, suç ve cezanın bireysel olmadığını göstermektedir.

1.1.10.1.5. Tanrı Yahve'nin İsraillilerin Kral İsteğini Terk Sebebi Sayması

İsrailliler, Hâkimler döneminde, Tanrı Yahve'nin belirlediği hâkim tarafından Tanrı Yahve'nin istekleri doğrultusunda yönetilmektedir. Samuel'in döneminde İsrailliler, Samuel'in yaşlandığını ve onun çocuklarının da Samuel'in yolunda yürümediğini söyleyerek krallıkla yönetilmek isterler. Samuel, hoşuna gitmeyen bu isteği Tanrı Yahve'ye arz eder. Tanrı Yahve, Samuel'i teselli ederek İsraillilerin aslında istemediği kişinin Hâkim Samuel olmadığını, aslında onların Tanrı Yahve'yi terk etmek istediklerini söyleyerek isteklerinin yerine getirileceğini ve bir kral atanacağını söyler. Ancak, İsraillilerin kral isteğini kendisini terk etme olarak algılayan Tanrı Yahve, kendisinin de onları terk edeceğini ve krallarının başlarına bela olduğu zaman onlara yardım etmeyeceğini söyler.[893]

1.1.10.1.6. Tanrı Yahve'nin Saul'u Terk Etmesi

İsraillilerin ilk kralı olan Saul, İsraillilerin son hâkimi olan Samuel'in direktiflerine uygun hareket etmektedir. Zira Hâkim Samuel, Tanrı Yahve'nin elçisi mahiyetindedir. Samuel, Filistinlilerle savaşmak üzere olan İsraillilerin Gilgal'da kendisini beklemesini yedi gün sonra gelip orada kurban ritüeli yapacağını söyler. Ancak yedi gün geçmesine rağmen Samuel hâla gelmeyince İsrailliler dağılmaya başlar. Filistinlilerin saldırısından endişe eden Saul,

892 I Şemuel 2:30-34.
893 I Şemuel 8:5-18.

halkın dağılmasını engellemek için halka, Yakmalık Sunuları ve Esenlik Sunuları getirmesini söyler ve ayini kendisi yapar. Sunu merasimi biter bitmez Samuel gelir ve Saul'u azarlar. Saul mazeret belirtir, durumu anlatır. Filistinlilerin saldırmasından ve halkın dağılmasından endişelendiği için böyle bir şey yaptığını söyler. Ancak Samuel, bu davranışıyla Saul'un Tanrı Yahve'nin buyruğuna karşı geldiğini ve bu davranışından dolayı Tanrı Yahve'nin onu terk ettiğini söyler. Böylece, sonsuza kadar sürecek olan krallığının Saul'un elinden alınacağını ve Tanrı Yahve'nin onun yerine başka bir kral aramaya karar verdiğini söyler.[894]

İsraillilerin kendilerini bir kralın yönetmesi talebini hoş karşılamamakla birlikte, İsraillilere Saul'u kral olarak seçen ve sonsuza kadar Saul'un krallığının süreceğini vaat eden Tanrı Yahve, buyruklarına karşı geldiği gerekçesi ile Saul'u terk eder ve başka bir kral aramaya karar verir. Üstelik Saul'un davranışı, düşmana karşı birliği sağlamak amaçlı, iyi niyetli bir davranıştır. Ancak Tanah, kuralların uygulanmasının öncelikli olduğunu vurgulamak için Saul'un hikâyesini anlatmaktadır.

İlerleyen bölümlerde, Hâkim Samuel aracılığıyla Tanrı Yahve, Kral Saul'den Amalek halkına saldırıp, hayvanlarına varıncaya kadar her şeyi yok etmesini ister. İsrailliler, Amaleklilere saldırıp, zafer elde ederler. Ancak ganimetleri yok etmezler. Koyun ve sığırların en iyi olanlarını ayırıp geriye kalanları yok ederler. Tanrı Yahve, bu duruma çok öfkelenip Samuel'e Saul'u kral seçtiği için pişman olduğunu söyler. Ertesi gün Samuel, Tanrı Yahve'nin sözlerini Saul'e haber verip onu azarlar. Saul, kendini savunur ve alı koyduğu hayvanları, Tanrı Yahve'ye kurban sunmak için yok etmediğini söyler. Samuel de "*Rab kendi sözünün dinlenmesinden hoşlandığı kadar Yakmalık Sunulardan, Kurbanlardan hoşlanır mı?*" diyerek koşulsuz şartsız itaatin gerekliliğini vurgular. Buyruğa uymayı terk eden Saul'un Tanrı Yahve tarafından terk edildiğini ve krallığının geri alınacağını haber verir.[895]

Her iki hikâyede de Saul, maslahatı gözetmekte ve iyi niyetli ama Tanrı Yahve'nin buyruğuna aykırı davranışlar sergilemektedir. Tanah, anlattığı bu hikâyelerle, itaat kültürünün yerleşmesini sağlamaktadır. Krallık olmasa bile, insanların sahip oldukları değerli şeyleri korumaları için Tanrı Yahve'ye koşulsuz şartsız itaat etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. İtaatten yüz

894 I Şemuel 13:8-14.
895 I Şemuel 15:1-23.

çevirenlerin terk edilecekleri ve Tanrı Yahve'nin verdiklerini geri alacağı haber verilmektedir.

1.1.10.1.7. Tanrı Yahve'nin Kral Süleyman'ı Terk Etmesi

Kral Davut'tan sonra İsraillilerin başına kral olan oğlu Süleyman, ilk başlarda övülen bir kral iken krallığının son dönemlerinde Tanrı Yahve'yi terk edip başka ilahlara tapındığı anlatılan bir kraldır. Tanah'ta, doğumuna Tanrı Yahve'nin çok sevindiğinin anlatıldığı[896] ve Tanrı Yahve'nin tapınağını yaptırma görevi, çok kan döktüğü gerekçesiyle kral Davut'un yerine kendisine verilen Kral Süleyman,[897] krallığının ilk yıllarında Tanrı Yahve'ye sadık olan ve halkına adaletle hükmeden başarılı bir kraldır.[898]Ancak Tanah'ta, Kral Süleyman'ın yabancı kadınlarla evlendiği, ölümüne yakın karılarına uyup onların dinine girip Tanrı Yahve'yi terk ettiği, Saydalıların Tanrıçası Aştoret'e, Ammonluların İlahı Molek'e ve Moavlıların İlahı Kemoş'a taptığı anlatılmaktadır. Tanrı Yahve'nin bu duruma çok öfkelenip Kral Süleyman'ı terk ettiği ancak babası Kral Davut hatırına hemen cezalandırmayıp ileride soyuna sadece bir oymak bırakıp krallığı elinden alacağı anlatılmaktadır.[899]

Tanah'ta Tanrı Yahve'nin en sık kullandığı cezalandırma yöntemi, dolaylı müdahaledir. Tanrı Yahve, terk ettiği ve cezalandırmak istediği kişiyi bazen bizzat kendisi cezalandırır ancak çoğunlukla o kişinin başına düşmanlarını musallat ederek cezalandırma yöntemini seçer. Terk ettiği ve cezalandırmaya karar verdiği Kral Süleyman'a karşı önce Edomlu Hadat'ı ayaklandırır.[900] Daha sonra Elyada oğlu Rezon'u ayaklandıran Tanrı Yahve,[901] Peygamber Ahiya'yı göndererek Yarovam'ı İsraillilerin kralı seçtiğini haber verir.[902]

1.1.10.1.8. Tanrı Yahve'nin İsrail Kralı Ahav'ı terk etmesi

Aram kralı Ben-Hadat büyük bir ordu ile İsrail kralı Ahav'ın başkenti Samiriye'ye saldırır. Aram kralı Ben-Hadat, İsraillilerin altınlarını, gümüşlerini, karılarını ve çocuklarını teslim etmeleri hâlinde canlarını bağışlayacağını söyler. İsrail kralı Ahav, bu şartları kabul etmez ve savaş başlar. Tanrı Yahve,

---

896 II Şemuel 12:24,25.
897 I Melahim 8:17-20; I Divre Ayamim 22:6-9; 28:2,3.
898 I Melahim 9:10-28.
899 I Melahim 11:1-13.
900 I Melahim 11:14.
901 I Melahim 11:23.
902 I Melahim 11:29-39; 12:21-24.

bir peygamber göndererek İsrail kralı Ahav'ın galip gelmesini sağlayacağını söyler ve İsrailliler galip gelir. Bir sene sonra Aramlılar, tekrar saldırırlar. İsrailliler, yine Tanrı Yahve'nin yardımıyla sayıca kendilerinden çok üstün olan düşmanlarına galip gelirler. Aram kralı Ben-Hadat, teslim olur. İsrail kralı Ahav, Aram kralı Ben-Hadat'ı öldüreceğini söylemiştir. Ancak İsrailli-lerin Şam'da çarşılar kurmasına izin vermesi karşılığında, Aram kralı Ben-Hadat'ı serbest bırakır.

Tanrı Yahve, İsrail kralı Ahav'ın bu davranışına çok öfkelenir ve bir Peygamberini gönderir. Peygamber, kralın karşısına çıkmadan önce bir arkadaşına, kendisini yaralamasını söyler. Arkadaşı bunu yapmayınca arkadaşına, aslanlar tarafından parçalanacağını söyler ve arkadaşını aslanlar parçalar. Başka birisine kendisini yaralamasını söyler ve o da Peygamberi yaralar. Yaralı haliyle Peygamber, İsrail kralı Ahav'ın önüne çıkar ve İsrail ordusunun kendisine bir düşman askerini esir olarak teslim ettiğini, kaçması hâlinde onun yerine kendi canını ya da fidyesini alacaklarını söylediklerini anlatır. İsrail kralı Ahav, hükmün açık olduğunu elinden kaçırdığı esire karşılık kendisinin bunu ödemesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Peygamber, İsrail kralı Ahav'ın Aram kralı Ben-Hadat'ı serbest bırakmasının da bir suç olduğunu, Aram Kralı Ben-Hadat'ı serbest bıraktığı için İsrail Kralı Ahav'ın bunu canı ile ödeyeceğini ve Aramlıların başına gelmesi gereken felaketlerin İsraillilerin başına geleceğini söyler.[903]

Tanrı Yahve, düşmanın serbest bırakılmasından ziyade sözünün dinlenmemesini, kendisine koşulsuz şartsız itaat edilmemesini, ağır bir suç olarak görmektedir. İsraillilerin ilk kralı olan Saul de savaşı kazandıktan sonra Amalek halkının tamamını yok etmediği için Tanrı Yahve tarafından terk edilmiş ve krallığı elinden alınarak Filistinliler tarafından öldürülmüştür.[904]

İsrail kralı Ahav, bu olayın ardından başka suçlar da işler. Yizreelli Navot'un bağına heveslenen İsrail kralı Ahav, bağı satmasını ya da karşılığında başka bir bağ ile takas etmesini teklif eder. Yizreelli Navot, atalarından kalma bağı satmayacağını söyleyince suratı asık bir hâlde saraya döner. Kraliçe İzabel, olayı öğrenince kocasını teselli eder ve o bağı Yizreelli Navot'un elinden alacağını söyler. Kraliçe İzabel, İsrail kralı Ahav'ın mührüyle mektup yazar. Kraliçe İzabel, oruç ilan edip Navot oruçlu iken iki yalancı şahidin Navot'un

903 I Melahim 20:1-42.
904 I Şemuel 15:1-23.

Tanrı Yahve'ye ve krala küfür ettiğini söylemelerini emreder. Bu şekilde Yizreelli Navot taşlanarak öldürülür.

İsrail kralı Ahav, Yizreelli Navot'un bağını almaya giderken Tanrı Yahve, İlyas Peygamberi gönderir ve yapmış olduğu şeyin cezasını çekeceğini söyletir. İsrail kralı Ahav, yaptıklarına pişman olup giysilerini yırtar ve çula sarınıp oruç tutmaya başlar. Onun bu hâlini gören Tanrı Yahve İlyas peygambere, İsrail kralı Ahav'ın alçakgönüllü davranışından dolayı yaşamı boyunca Ona sıkıntı vermeyeceğini ancak oğlunun zamanında ailesine sıkıntı vereceğini söyler.[905]

Tanrı Yahve, yaşamı boyunca İsrail kralı Ahav'a sıkıntı vermez. Ancak onun Aramlılara saldırmasını ve savaşta ölmesini istemektedir. Yahuda kralı Yehoşafat ile ittifak kuran İsrail kralı Ahav, Aramlılara saldırmaya karar verir. Yahuda kralı Yehoşafat, peygamberler aracılığıyla Tanrı Yahve'ye danışılmasını ister. Bütün peygamberler, savaşı kazanacaklarını Tanrı Yahve'nin destekleyeceğini söyler. Ancak Mikaya peygamber, Tanrı Yahve'yi yanındaki göksel varlıklarla birlikte gördüğünü, Tanrı Yahve'nin İsrail kralı Ahav'ı, Aramlılarla savaşması için kimin ayartacağını sorduğunu, bir ruhun peygamberlerin diliyle Ahav'ı ayartıp Aramlılarla savaşa sokabileceğini söylediğini anlatır. İsrail kralı Ahav, Mikaya peygambere inanmaz ve Aramlılarla girdiği savaşta ölür.[906]

1.1.10.2. Yeni Ahit'te Terk Etme

Yeni Ahit, Tanah'taki ne olursa olsun Tanrı Yahve'nin İsraillileri terk etmeyeceği[907] inancını yıkar. İsa Mesih, Tanrı'nın İsraillileri terk edeceğini iki misal ile anlatır. İlkinde bir bağcı benzetmesi yapar. Bağcı, bağını bağcılara kiralayıp yolculuğa çıkar. Dönüşte, mahsulden kira ücretini almak için kölelerini gönderir. Ancak kiracılar ödemez. Sonra kendi oğlunu gönderir bağ sahibi, belki oğlumu sayarlar diye. Ancak kiracılar bağcının oğlunu öldürürler mirasçı kalmasın diye. İsa Mesih, bu benzetmeyi yaptıktan sonra İsraillilere, Tanrı'nın Egemenliğinin kendilerinden alınıp başka bir ulusa verileceğini söyler.[908]

---

905 I Melahim21:1-29.
906 I Melahim 22:1-38.
907 Teilim 89:30-37.
908 Matta 21:33-46; Markos 12:1-12; Luka 20:9-19.

İkinci misalde İsa Mesih, Tanrı'yı büyük bir düğün şöleni hazırlatan bir krala benzetir. Kral, davetlileri çağırmaları için kölelerini gönderir. Ancak davetlilerin hiçbiri davete katılmaz hatta bazıları davete çağıran köleleri bile öldürür. Bunun üzerine kral, ordularını gönderip davete katılmayanların kentlerini yok edip hepsini öldürtür. Daha sonra da askerlerine, yolda kimi bulurlarsa düğün şölenine getirmelerini emreder. Getirilenler salonda toplandığında, düğün elbisesi giyinmemiş olan bir adamı gören kral, adamın karanlığa atılmasını emreder. Devamında kral, "*çağırılan çok ancak seçilen azdır*" der.[909] Böylece Yeni Ahit, Tanrı'nın İsraillileri terk etmesinin sebebini açıklar. Sebep, diğer ulusların İsraillilerden daha iyi olması değil İsraillilerin Tanrı'nın davetine icabet etmemiş olmasıdır.

Yeni Ahit, İsraillilerin Tanrı tarafından terk edildiğini ilk dört kitabında (Matta, Markos, Luka, Yuhanna) açıkça ifade etmez. Bu tema, daha sonraki metinlerde işlenir. Bunun sebebi, ilk dört kitabın (Gospel) bahsettiği olayların yaşandığı zamanla ilgilidir. Bu dönem, İsa Mesih'in yalnız olduğu ve yanında sadece sayılı miktarda öğrencisinin bulunduğu, İsraillilerin ise her ne kadar Roma İmparatorluğu bünyesinde olsalar da kendi yurtlarında ve güçlü oldukları bir dönemdir. Yeni Ahit'in diğer kitapları, özellikle de Pavlus'un mektupları, Roma İmparatorluğu bünyesinde olan Anadolu toprakları ve İsraillilerin hâkim olmadığı diğer diyarlarda yazılmıştır. Bu kitaplarda Tanrı'nın İsraillileri terk edişinin anlatımı sembolik bir dil ile değil açıkça ifade edilmektedir.[910] İsraillilerin diğer insanlardan daha üstün olmadığı ve Tanrı'nın tek ulusunun İsrailliler olmadığını ifade eden Yeni Ahit, semitik metinler içinde evrenselleşme karakteri gösteren ilk metindir.

1.1.10.3. Kur'an-ı Kerim'de Terk Etme

Terk edilme duygusu, insan psikolojisi üzerinde oldukça etkili bir yaptırımdır. Sevdiği kişi tarafından terk edilmek, kendisine kızılıp ceza verilmesinden daha kötü bir duygudur. Çünkü cezalandıran insan, cezasını çektikten sonra kaldığı yerden devam edebilecekken, terk edilen insan ile kendisini terk eden arasındaki tüm bağlar koparılmış olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, bir kişinin işlediği suç sebebiyle Allah tarafından terk edilmesi hâlinde artık bu kişinin ne bir dost, ne de bir yardımcı bulamayacağı

---

909 Matta 22:1-14; Luka 14:15-24.

910 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 3:9; 11:11.

söylenerek,[911] terk edilen kişinin sadece Allah tarafından terk edilmekle kalmayacağı aynı zamanda bu kişiye insanlar tarafından yardım edilemeyeceği de belirtilmektedir. Bir rivayette, bir kadının rüyasında, Allah'ın Peygamberini terk ettiğini gördüğünü söylemesi üzerine,[912] diğer bir rivayette ise vahyin gelişinin kesintiye uğraması üzerine Peygamberin üzülmesinin ardından indirildiği rivayet edilen,[913] "*Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da*"[914] ayeti ile terk edilmişlik duygusunun ne kadar sarsıcı olduğu vurgulanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın dilediğini silip yok edeceği, dilediğini de sabit kılıp bırakacağı,[915] söylenerek terk ediliş ile yokluk arasındaki benzerlik vurgulanmıştır. Kişinin Müslüman olduktan sona Peygambere karşı çıkıp, Müslümanlardan uzaklaşması hâlinde kendisinin de terk edileceği ve sonunun Cehennem olacağı ifade edilip[916] ölümden sonraki hayatta sadece Allah'a karşı gelmekten sakınanların kurtarılacağı zalimlik yapanların ise diz üstü çökmüş hâlde terk edileceği belirtilmektedir.[917]

1.1.11. Müdahalenin Değişime Uğraması

Semitik metinlerde müdahalenin değişime uğraması, Tanrının herhangi bir müdahalede bulunurken kararını uygulamaktan vazgeçmesi veya kararını daha farklı bir şekilde uygulaması durumunu ifade etmektedir. Genellikle bu durum, Tanrının çok değer verdiği bir kişinin hatırına, kendi koyduğu kurallar doğrultusunda bir müdahalede bulunmaktan vazgeçmesi şeklinde görülür. Bu değişiklik, bazen o kişinin talebi üzerine gerçekleşir bazen de Tanrı, bir talep gelmeden bu değişikliği gerçekleştirir. Ayrıca çoğu zaman semitik metinler, tanrısal müdahalede ortaya çıkan bu değişikliğin o kişinin hatırı için yapıldığını vurgulayarak o kişiyi, yüceltir.

1.1.11.1. Tanah'ta Müdahalenin Değişime Uğraması

Tanah'ta Tanrı Yahve'nin verdiği kararları uygularken bazı karakterler için kararını değiştirdiği veya uygulamasını bu karakterleri merkeze alarak

---

911 Nisâ 4/123.

912 Celaleddin **Suyuti**, *Lubabu'n-Nukul Fi Esbabi'n-Nuzul*, 2 Cilt, (Çev. İbrahim Seyfi Oymalı), Fatih Yayınevi, İstanbul Trsz. C. 2, s. 717.

913 **Çetiner**, C. 2, s. 954.

914 Duha 93/3.

915 Rad 13.39.

916 Nisâ 4/115.

917 Meryem 19/72; Kehf 18/99.

belirlediği pek çok örnek vardır. Bu müdahale tarzı, bir karakteri yüceltmek için uygulanan psiko-sosyal müdahale yapısındadır. Müdahalenin değişime uğraması, genelde kişi merkezlidir ve takdir edilen hükmün, metinde ismi belirtilip önemi vurgulanan bir kişi hatırına, uygulanmaması veya daha farklı bir şekilde uygulanması şeklinde gerçekleşir. Bu durum Kral Davut örneğinde olduğu gibi pek çok kez vurgulanır.

Suçlu olan kişinin yapmış olduğu bir davranış sebebiyle müdahalenin değişime uğradığı örnekler de vardır. Ancak 'davranış merkezli müdahalede değişim' nadiren görülür. Örneğin Tanrı Yahve'nin cezalandırmaya karar verdiği İsrail kralı Ahav'ın pişmanlık davranışı sergilemesi sebebiyle yaşamı boyunca ona sıkıntı vermekten vazgeçilmesi[918] örneğinin neredeyse bir benzeri yoktur. Ancak İbrahim hatırına Lut'un yaşadığı yere dokunulmaması,[919] Sara hatırına Hacer ile İsmail'in kovulması,[920] İshak hatırına Rebeka'nın kısırlıktan kurtarılması,[921] Yusuf sayesinde Potifar'ın evinin kutsanması[922] gibi "kişi merkezli müdahalede değişim" örnekleri oldukça yaygındır. Bu örneklerde, kendisi hakkında verilen hükmün değişmesi, o kişinin gerçekleştirdiği bir davranışından kaynaklanmayıp, Tanrı Yahve tarafından kendisine değer verilen bir kişinin hatırına, verilen hükmün değişmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

1.1.11.1.1. İbrahim Hatırına Lut'un Yaşadığı Toprakların Kurtulması

Lut ile birlikte yola çıkan ve zenginleşince mal paylaşımı konusunda sorun yaşadığı için Lut ile yollarını ayırmak durumunda kalan İbrahim karakteri, Tanah'ın en başat karakterlerinden biridir. Tanah, Tanrı Yahve'nin ovadaki bütün kentleri yok ederken İbrahim'i anımsadığı için Lut'un yaşadığı kentleri yok etmekten vazgeçtiğini söyler. İbrahim'in hatırı için Lut, bu felaketin dışına çıkartılmıştır.[923] Burada vurgu, İbrahim karakterine yapılmaktadır. Felaketten kurtarılan Lut karakteri, İbrahim karakterinin Tanrı Yahve'ye yalvarmasına bile gerek kalmadan, sadece İbrahim'in yeğeni olması sebe-

---

918 I Melahim 21:1-29.
919 Bereşit 19:29.
920 Bereşit 21:8-13.
921 Bereşit 25.21.
922 Bereşit 39:1-5.
923 Bereşit 19:29.

biyle ayrıcalıklı bir davranışa muhatap olmuş ve ovadaki bütün insanlar yok edilirken bu müdahalenin dışında tutulmuştur.

1.1.11.1.2. Tanrı Yahve'nin Sara'dan Yana Taraf Olması

Bu müdahale şekli, bazen de taraf tutma şeklinde görülür. Mesela İsmail büyüyüp sütten kesildiği gün, İbrahim büyük bir şölen verir. İsmail bu şölende Sara ile alay eder. Bunun üzerine Sara, İbrahim'den İsmail'i kovmasını ister. Bu talep İbrahim'i çok üzer. Çünkü Tanah'ın iadesiyle İsmail, İbrahim'in öz oğludur.[924] Ancak Tanrı Yahve, İbrahim'e, "*Oğlun ve cariyen sebebiyle dertlenme. Sara sana ne derse onu dinle. Zira soyun, Yitshak yoluyla devam edecektir. Ama cariyenin oğlunu da bir ulus hâline getireceğim; çünkü o senin çocuğundur*"[925] diyerek Sara'nın talebinden yana tavır koyar.

Burada az önceki durumun tam tersi göze çarpar. Tanrı Yahve, Lut değerli olduğu için değil İbrahim değerli olduğu için Lut'u kurtarmıştır. Burada ise Sara değerli olduğu için değil İsmail değersiz olduğu için Sara'nın isteği yönünde müdahalede değişim gerçekleşmiştir. Çünkü İsmail, İbrahim'in öz oğludur ama annesi Mısırlı bir cariyedir. Onu değersiz kılan annesinin bir cariye olması değil Mısırlı olmasıdır. Hacer'in İsrailli bir cariye olması hâlinde, muhtemelen netice farklı olacaktır. Zira İsraillilerin atası olarak kabul edilen İsrail'in on iki oğlundan dördü, Zilpa ve Bilha isimli cariyelerden doğmadır.[926] Hacer'in, Zilpa ve Bilha isimli cariyelerden farklı olan yönü, kendisinin başka bir ulustan olmasıdır. Zilpa ve Bilha isimli cariyeler, köledir ama başka uluslardan değildir. İsmail'in soyu, İbrahim'in hatırına büyük bir ulus olacaktır ancak İsmail, annesi Hacer yüzünden İbrahim'in mirasından ve Tanrı Yahve'nin ulusu olmaktan mahrum kalacaktır.

1.1.11.1.3. İshak'ın Duası Sebebiyle Rebeka'nın Hamile Kalması

Tanah'ta İbrahim karakteri kadar önemli bir konumda olmayan İbrahim'in oğlu İshak'ın öyküsü de babasınınkine benzer. Onun da karısı kısırdır. İshak, karısının çocuk doğurması için Tanrı Yahve'ye yakarır. Tanrı Yahve, İshak'ın yakarışını duyar ve İshak'ın karısı Rebeka hamile kalır.[927] Oysa İbrahim karakterinin Tanrı Yahve'ye yakarmasına bile gerek kalmadan hatta hem

---

924 Bereşit 21:11.
925 Bereşit 21:8-13.
926 Bereşit 30:1-24.
927 Bereşit 25.21.

kendisinin hem de karısının böyle bir mucizenin gerçekleşmesine ihtimal bile vermedikleri bir durumda Sara hamile kalmış ve doğum yapmıştır.[928]

1.1.11.1.4. Tanrı Yahve'nin Yusuf Sayesinde Potifar'ın Evini Kutsaması

Tanah'ta oldukça sık göze çarpan bu müdahale tarzı, bazen daha derin sosyal mesajlar içerir. Mesela Firavun'un muhafız birliği komutanı Potifar, Yusuf'u İsmaililerden satın almış, Yusuf'tan hoşnut kaldığı için onu özel hizmetine almış, evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona vermiştir. Yusuf'u, evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumlusu atadığı andan itibaren Tanrı Yahve, Yusuf sayesinde Potifar'ın evini kutsar. Onun evini, tarlasını, kendisine ait her şeyi bereketli kılar.[929] Bu örnekte ne Yusuf'un böyle bir talebi vardır ne de Potifar, Yusuf'a iyi davranarak böylesi bir ödüle ulaşmayı amaçlamaktadır. Potifar, sadece işleri iyi idare ettiği için Yusuf'a görev vermiştir. Zaten Tanrı Yahve'nin arzusu da ne Potifar'ın işlerinin iyi idare edilmesidir ne de Yusuf'un terfi etmesidir. Asıl amaç, Tanrı Yahve'nin ulusunun Mısır topraklarına yerleşmesinin gerçekleşmesidir.[930]

1.1.11.1.5. Musa'nın Sippora Sayesinde Ölümden kurtulması

Musa, Mısır'a dönüş yolunda ilginç bir olay yaşar. Tanrı Yahve, Tanah'ta gerekçesi açıklanmayan bir sebepten dolayı Musa'yı öldürmek ister. Ancak Musa'nın karısının, Musa'nın oğlunu sünnet ettirmesinden dolayı Tanrı Yahve, bu müdahaleden vazgeçer. Hikâye, Musa'nın kayınbabası Yitro'dan Mısır'a gitmek için izin istemesiyle başlar. Yitro izin verir. Ardından Tanrı Yahve Musa'ya, canını almak isteyenlerin hepsinin öldüğünü haber verir. Böylece Musa, ailesini alır ve Mısır'a doğru yola çıkar. Tanrı Yahve, Musa'yla bir konaklama yerinde karşılaşır ve Musa'yı öldürmek ister. Midraş'a göre Musa'nın öldürülmek istenmesinin sebebi, oğlunu vaktinde sünnet (Berit-Mila) yaptırmamış olmasıdır. Bu yüzden Tanrı Yahve Musa'ya zarar verici bir melek gönderir. Yılan şekline giren bu melek, Musa'yı başından uyluğuna kadar yutar.[931] Tam bu esnada Musa'nın karısı Sippora, keskin bir taş alıp

928 Bereşit 17:15-21.
929 Bereşit 39:1-5.
930 Bereşit 45:7-10.
931 **Farsi**, *Şemot*, s. 36-37.

oğlunu sünnet ederek derisini Musa'nın ayaklarına dokundurur. Böylece Tanrı Yahve, Musa'yı öldürmekten vazgeçer.[932]

Bu hikâyede Tanrı Yahve'nin Musa'yı neden öldürmek istediği açıklanmaz. Ama Musa'yı öldürmeye karar veren Tanrı Yahve'nin neden müdahaleden vazgeçtiği açıklanır. Musa'nın oğlu, annesi tarafından sünnet ettirilince müdahale değişime uğramıştır. Tanah'ın vermek isteği mesaj, müdahalenin değişime uğrayabileceğidir. Bu anlatım ile Tanrı Yahve bir müdahalede bulunacağı zaman, İsraillilerin sergileyeceği bazı davranışlar sebebiyle İsrailli-lerin daha olumlu bir müdahale ile karşılaşabilecekleri vurgulanmak istenmiştir.

1.1.11.1.6. Buzağıya Tapınan İsraillilerin Musa'nın Hatırına Kurtulması

Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin yapmaya karar verdiği müdahaleden vazgeçtiğinin anlatıldığı pek çok örnek vardır. Bunlardan en ilginç olanları, Tanrı Yahve'nin kendisinden başka tanrılara tapınmaları durumunda bile İsrailli-leri bir şeyler veya bazı şahıslar hatırına affetmesidir. Örneğin Tanah'ta, Tanrı Yahve'yi terk edip buzağıya tapınmaya başlayan İsraillilerin, Tanrı Yahve tarafından yok edilmek üzereyken Musa peygamberin Tanrı Yahve'ye yaptığı etkili bir konuşma neticesinde kurtulduğu anlatılmaktadır.

Tanah'ın anlatımına göre Musa, Tanrı Yahve ile buluşmak için dağa çıkıp uzun süre dağdan inmez. Bunun üzerine İsrailliler, Harun'un çevresinde toplanarak kendilerini Mısır'dan çıkaran Musa'nın akıbetinin ne olduğunu bilmediklerini söyleyip, Harun'dan kendilerine öncülük edecek bir ilah yapmasını isterler. Harun da İsraillilere karılarının, oğullarının, kızlarının kulağındaki altın küpeleri çıkarıp getirmelerini söyler. Harun, altınları toplar ve oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaparak İsraillilere verir. Halktan bazıları, "*Seni Mısır'dan çıkaran tanrın budur ey Yisrael*" diyerek buzağıya tapınmaya başlayınca, Harun buzağın önünde bir sunak yaparak, "*Yarın Aşem adına bayramdır*" der. Ertesi gün, halk erkenden kalkıp yakmalık sunular ve esenlik sunuları sunup, yiyip içmeye ve çılgınca eğlenmeye başlar. Tanrı Yahve Musa'ya, durumu haber verir ve "*Şimdi bırak beni ve öfkemi onlara karşı salıverip onları tüketeyim. Sonra, seni büyük bir ulus hâline getireceğim*" diyerek, Musa'dan İsrailliler için şefaatçi olmamasını ister. Ayrıca İsraillilerin yok

[932] Şemot 4:18-26.

olması hâlinde bile Musa, Tanrı Yahve'nin ortaya çıkaracağı başka bir ulusun peygamberi olacaktır. Ancak Musa, Tanrı Yahve'ye yalvarır. Musa, etkili bir konuşma yaparak İsrailliler için Tanrı Yahve'ye "*Ey Aşem! Mısır ülkesinden büyük bir güçle ve zor kullanarak çıkardığın halkına karşı öfkeni neden salıveresin. Neden Mısır, '(Tanrı) onları kötü niyetle, dağlarda öldürmek ve yeryüzünden tüketmek için çıkardı' diyebilsin? öfkenden dön ve halkına yönelik kötülükten kendini alıkoy! Kulların Avraam, Yitshak ve Yisrael'in uğruna! onlara kendi adına yemin ettiğini hatırına getir! Onlara 'Soyunuzu gökyüzünün yıldızları kadar çoğaltacak, bahsettiğim bu ülkeyi tümüyle soyunuza vereceğim ve (burayı) ebediyen miras alacaklar' demiştin*"[933] diyerek af diler. Böylece Tanrı Yahve İsraillileri yok etmekten vazgeçer.

Tanah'ın anlattığı bu olay oldukça ilginçtir. Çünkü Tanrı Yahve, yapmaya karar verdiği müdahaleden neredeyse vazgeçmemiş, zorla vazgeçirilmiştir. Musa, bir avukat edasıyla, Tanrı Yahve'ye karşı reddedemeyeceği deliller göstermiş ve Tanrı Yahve'nin müdahaleden vazgeçmesini sağlamıştır.

Bu olayda önce Tanrı Yahve, İsraillileri yok edeceğini söyleyerek Musa'dan karışmamasını ister. Ardından Musa, Tanrı Yahve'nin bu müdahaleden vazgeçmesini sağlamak için iki şey söyler. Evvela, Mısırlıların böyle bir durumda alay edebileceklerini anlatır. İkinci olarak da Tanrı Yahve'nin İbrahim'e, İshak'a, İsrail'e verdiği sözü hatırlatır ve Tanrı Yahve'den sözünde durmasını ister.

Böylece Tanrı Yahve, yapmaya karar verdiği müdahaleden vazgeçer ve bütün İsrail halkı yok olmaktan kurtulmuş olur. Ancak suçlular cezasız bırakılmaz. Dağdan inen Musa, ordugâhın girişinde Tanrı Yahve'den yana olanların yanında toplanmasını ister. Bütün Levililer, Musa'nın etrafına toplanır. Musa, herkesin kılıcını kuşanmasını, Ordugâhta kapı kapı dolaşarak buzağıya tapanlardan ister kardeşi, ister komşusu olsun kimi yakalarsa öldürmesini emreder. Tanah'ın anlatımına göre Levililer, Musa'nın buyruğunu yerine getirir ve halktan üç bine yakın adam öldürülür. Ardından Musa, "*Bugün kendinizi Tanrı'ya (adanmış bir kabile olarak) atanmış sayın. Çünkü herkes oğlu ve kardeşini (bile Tanrı'nın emri uğruna öldürmeye hazırdı). Bugün (Tanrı'nın) size (özel) bir beraha (bereket) vermesine (hak kazandınız)*[934] der. Böylece Tanrı

[933] Şemot 32:1-14.
[934] Şemot 32:26-29.

Yahve'nin bütün İsrail halkını yok etme müdahalesi, Musa'nın çabaları sayesinde değişime uğrayarak sadece suçluların kılıçtan geçirilmesine dönüşmüş olur.

1.1.11.1.7. Kenan Ülkesine Girmeyen İsraillilerin Musa'nın Hatırına Kurtulması

Musa peygamber, Tanrı Yahve'nin öfkesi ile İsrailliler arasında bir kalkan gibidir. Tanrı Yahve ne zaman İsraillileri yok etmeye kalksa Musa peygamber Ona engel olur. Musa peygamberin Tanrı Yahve'yi vazgeçirme yolu, genelde yakarma şeklindedir ancak Musa, yakarırken Tanrı Yahve'ye deliller sunar. Bazen Tanrı Yahve'ye İsraillilere verdiği sözleri hatırlatan Musa peygamber, bazen de Tanrı Yahve'nin İsraillileri yok etmesi hâlinde diğer ulusların bu duruma çok sevineceklerini hatırlatarak Tanrı Yahve'yi kararından döndürür.

İsraillilere Kenan ülkesini vereceğini taahhüt eden Tanrı Yahve, İsraillilerin o topraklara girmesini ister.[935] Ancak İsrailliler, orada yaşayan halkın aşırı derecede güçlü olduğunu düşünerek girmek istemez. İsrail halkı Musa'yla Harun'a karşı söylenmeye başlar hatta "*Keşke Mısır ülkesinde veya bu çölde ölseydik*" derler. Mısır'a dönmek fikri ortaya atılır ve bir önder seçip Mısır'a dönmeye karar verirler. Musa, Harun, Yeşu, ve Kalev gibi isimler halkı sakinleştirmek ister. Topluluk tam onları taşlamaya başlayacakken Tanrı Yahve, bütün İsrail halkına görünür. Tanrı Yahve, Musa'ya "*Onları salgınla vurup imha ederim ve seni ondan (daha) büyük ve güçlü bir ulus hâline getiririm*" der. Musa peygamber, Tanrı Yahve'yi sakinleştirmek için "*Ama bu halkı kuvvetinle içinden çıkarmış olduğun Mısırlılar duyacaklar*" diyerek Tanrı Yahve'nin İsraillileri yok etmesi hâlinde, bu duruma en çok Mısırlıların sevineceğini ayrıca diğer ulusların da bu durumda Tanrı Yahve'ye, "*Tanrı, onlara (vereceğine dair) yemin etmiş olduğu ülkeye bu halkı getirme kabiliyeti olmadığından onları çölde öldürdü*" diyeceklerini söyleyerek Tanrı Yahve'nin kararından vazgeçmesini ister. Tanrı Yahve de Musa'nın söylediği bu sözler üzerine İsraillileri yok etmekten vazgeçer.[936]

---

935 Bamidbar 13:1-32.

936 Bamidbar 14:1-20.

1.1.11.1.8. İsraillilerin Pinehas'ın Davranışı Sebebiyle Kurtulması

Musa peygamber döneminde Tanrı Yahve'nin müdahale kararını değiştirmesine sebep olan sadece Musa peygamber değildir. Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas'ın davranışları sebebiyle Tanrı Yahve, karar verdiği müdahaleyi gerçekleştirmekten vazgeçmiştir. Tanah'ın anlattığı olay, İsraillilerin Şittim'de yaşadıkları dönemde gerçekleşmiştir. İsrail erkekleri Moav halkının kadınlarla zina etmeye başlarlar. Bu kadınlar kendi ilahlarına kurban sunarken zina ettikleri İsraillileri de çağırırlar. Bu çağrıya olumlu karşılık veren İsrailliler Moav halkının tanrısı Baal-Peor'a tapınmaya başlar.

Bu duruma öfkelenen Tanrı Yahve, Musa peygambere Baal-Peor'a bağlanmış olanları öldürmesini emreder. Tam bu olay yaşanırken İsrailli bir adam, Musa peygamberin ve Buluşma Çadırı'nın girişinde ağlayan İsrail topluluğunun gözü önünde Midyan'dan bir kadın getirir. Bunu gören Koen Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas eline bir mızrak alarak adamın peşine düşerek adamın çadırına girer ve elindeki mızrağı ikisine birden saplar. Böylece İsrail halkını yok etmekte olan hastalık geçer. Tanrı Yahve, "*Koen Aaron'un oğlu Elazar'ın oğlu Pinehas, içlerinde benim intikamımı alarak, gazabımı Bene-Yisrael'in üzerinden geri çevirdi ve (böylece) Bene-Yisrael'i ödün vermez tavrım sonucunda tüketmedim*" diyerek, yapmaya karar verdiği müdahaleden neden vazgeçtiğini anlatır.[937]

Daha önceki müdahale değişimlerinde Musa peygamberin ısrarlı yakarışları sayesinde Tanrı Yahve, yapmaya karar verdiği müdahale şeklini değiştirmiştir. Bu olayda ise Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas'ın Tanrı Yahve'nin müdahalesini değiştirmeye yönelik bir amacı yoktur. Ancak Elazar oğlu Pinehas'ın Midyan'dan kadın getiren İsrailliyi ve getirdiği kadını öldürmüş olması, Tanrı Yahve tarafından memnuniyetle karşılanmış ve İsrailliler hakkında verilen hüküm değişmiştir.

1.1.11.1.9. Kral Davut Hatırına Tanrı Yahve'nin Müdahalesindeki Değişimler

Kral Davut öldükten sonra yerine geçen oğlu Süleyman, krallığının ilk yıllarında, Tanrı Yahve tarafından övülen bir kraldır.[938] Ancak Tanah'ta,

---

937 Bamidbar 25:1-13.

938 II Şemuel 12:24,25; I Melahim 8:17-20; I Divre Ayamim 22:6-9; 28:2,3; 1I Melahim 9:10-28.

krallığının son yıllarında Tanrı Yahve'yi terk edip başka ilahlara tapındığı anlatılmaktadır. Kral Süleyman'ın yabancı kadınlarla evlendiği, karılarının sözüne uyup onların dinine girerek Tanrı Yahve'yi terk ettiği, Saydalıların Tanrıçası Aştoret'e, Ammonluların İlahı Molek'e ve Moavlıların İlahı Kemoş'a taptığı anlatılmaktadır.

Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin bu duruma çok öfkelendiği ancak Kral Süleyman'ı, babası kral Davut'un hatırına cezalandırmadığı, Süleyman'ın ölümünden sonra, krallığı Onun soyundan alacağı fakat kral Davut'un hatırına, soyuna krallıktan bir oymak bırakacağı anlatılmaktadır.[939] Böylece krallık, İsrail krallığı ve Yahuda krallığı olarak ikiye bölünmüş olacak ve Kral Süleyman'ın işlemiş olduğu suçlara rağmen Kral Davut hatırına Yahuda krallığı varlığını sürdürebilecektir.

Kral Davut'un hatırı, Tanrı Yahve'nin nezdinde oldukça güçlü bir konuma sahiptir. Yahuda kralı Aviyam'ın işlemiş olduğu bütün günahlara rağmen Tanrı Yahve, Kral Davut'un hatırına Yeruşalim'i korumaya devam etmiştir.[940] Çünkü Yahuda krallığının var olmasının sebebi Kral Davut'un hatırıdır. Yahuda kralları ne yaparsa yapsın Tanrı Yahve onları terk etmez. Zira, Kral Davut'un hatırı oldukça etkilidir ve Tanrı Yahve Davut'a, soyuna sönmez bir ışık vereceğine dair söz vermiştir. Yahuda krallarından Yehoram da Tanrı Yahve'yi kızdıracak şeyler yapar. Ancak Tanrı Yahve, yine Davut'un hatırı için Yahuda'yı yok etmez.[941] Yahuda krallığına saldıran Asur Ordusunu gönderdiği melekle yok eden, Asur kralı Sanherib'i oğullarına öldürten ve Yahuda kralı Hizkiya'nın ömrünü on beş yıl uzatan Tanrı Yahve, bütün bunları Kral Davut hatırına yaptığını söyler.[942]

Kral Davut'tan önceki dönemde Tanrı Yahve, öfkelendiği zaman anında cezalandıran bir karakterde iken[943] Kral Davut sonrası dönemde, Tanrı Yahve'nin Kral Davut'a verdiği söz ve Davut'un hatırı sebebiyle daha bağışlayıcı, şefkatli ve koruyucu bir karaktere dönüştüğü görülmektedir.[944]

---

939 I Melahim 11:1-13; 11:34.
940 I Melahim 15:1-5.
941 II Melahim 8:16-19.
942 II Melahim 19:18-13-37; 19:1-37.
943 II. Şemuel 6:6,7; I Divre Ayamim 13:9,10.
944 Teilim 89:30-37.

1.1.11.2. Yeni Ahit'te Müdahalenin Değişime Uğraması

Yeni Ahit'te görülen, tanrısal müdahalenin değişime uğradığı en önemli olay, ilk günahtan dolayı İsa Mesih'in kefareti olayıdır. Yeni Ahit, bu olayı temel inanç esası hâline getirmiştir. İsa Mesih'in, Yeni Ahit'in tabiriyle, Tanrı'nın oğlunun insanlar tarafından öldürülmesi, insanlığın günahlarına kefaret olması içindir.[945] Günaha kefaret olarak kurban kesilmesi Tanah'ta kurallaştırılmış bir ritüeldir.[946] Yeni Ahit'e göre Tanrı Yahve, insanlık ile yeni bir antlaşma yapmak[947] ve insanlığı günahtan kurtarmak için kefaret olarak kendi oğlunu göndermiştir. Pavlus'un Romalılara yazdığı mektupta anlatılanlara göre bir kişi (Âdem) yüzünden dünyaya önce günah girmiş, günah yüzünden de ölüm girmiştir. Ölüm, bütün insanlara yayılmıştır çünkü bütün insanlar günah işlemiştir. Tek adamın söz dinlemezliği yüzünden bütün insanlar günahkâr kılınmıştır. Bir adamın (İsa Mesih) söz dinlemesiyle de birçok insan doğru kılınacaktır.[948]

Pavlus, İsa Mesih öncesi ve sonrası durumu bu şekilde anlattıktan sonra, Kutsal Yasa'nın suçu çoğalttığını, suç çoğalınca da Tanrı'nın lütfunun arttığını söyleyerek, Yeni Ahit inananlarına, artık onların Kutsal Yasa'nın yönetimi altından çıkıp Tanrı'nın lütfu altına girdiklerini söyler.[949]

Pavlus, Kutsal Yasa'nın insanlara günahın ne olduğunu öğrettiğini söyler. Kutsal Yasa'da '*göz dikmeyeceksin*' denildiği için insanların başkasının malına göz dikmenin ne olduğunu öğrendiğini söyleyen Pavlus, bu buyruk yüzünden içinde açgözlülüğün ürediğini, Kutsal Yasa'nın olmaması hâlinde günahın da ölü olacağını söyler.[950]

Pavlus'a göre Tanrı'nın insana bakış açısını değiştiren iki olay olmuştur. İlki Âdem ve Havva tarafından işlenen 'Asli Günah' olayıdır. İkincisi de İsa Mesih'in ölümü olayıdır. Asli Günah, insanlığa günah ve ölüm getirmiştir. Günahın çoğalması da Tanrı'nın merhametini artırmıştır. İnsanların işlediği günahlar çoğalınca Tanrı, insanlığa lütuf göstermiş ve oğlunu kurban olmak üzere göndermiştir. Böylece yeni bir dönem başlamış ve Kutsal Yasa'nın yerini Tanrı'nın lütfu almıştır.

---

945 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19.
946 Vayikra 5:6-15; 6:5-6; 7:1-10; 14:1-32.
947 Matta 26:26-29; Markos 14:1-26; Luka 22:7-23; Yuhanna 13:21-30; Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:23-25.
948 Pavlus'tan Romalılara Mektup 5:12-21.
949 Pavlus'tan Romalılara Mektup 5:20; 6:14.
950 Pavlus'tan Romalılara Mektup 7:7-8.

1.1.11.3. Kur'an-ı Kerim'de Müdahalenin Değişime Uğraması

Kur'an-ı Kerim'in anlatımında, müdahalede değişim örnekleri belirtilirken Kur'an-ı Kerim'den önceki metinlere de göndermeler yapılmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim, kendisini Tevrat'ın ve İncil'in devamı olarak takdim etmektedir.[951] Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de, İslam Peygamberinin İsrailllilere, *"Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helal kılıcı olarak gönderildim"*[952] demesi istenerek bu devamlılığa vurgu yapılmakta ve Allah'ın kural koyma konusundaki müdahalesinde bir değişimin gerçekleştiğinin ilan edilmesi istenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, kural koyma konusunda olduğu gibi cezalandırma konusunda da değişimlerin yaşandığı müdahaleler görülmektedir. Hikâyesi Tanah'ta da anlatılan Yunus peygamberin gönderildiği halk ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de, suçları sebebiyle cezalandırılacağı esnada, iman edip de kurtulmayı başarabilmiş olan tek topluluğun sadece Yunus kavmi olduğu, onlardan başka hiçbir topluluğa suçları sebebiyle ceza takdir edildikten sonra cezanın kaldırılmadığı bildirilmektedir.[953] Yunus peygamberin de, balığın karnında kıyamete kadar kalması takdir edilmişken, yapmış olduğu dualar sayesinde balığın karnından kurtarıldığı anlatılmaktadır.[954]

Kur'an-ı Kerim, müdahalede değişim konusuyla ilgili olarak genel bir kural getirir. İnkârcıların davranışlarını değiştirmeleri hâlinde Allah'ın onlara yönelik davranışları da değişecektir.[955] Örneğin Hristiyanların sahip oldukları, 'Allah, üçün üçüncüsüdür' düşüncesinden vazgeçmeleri istenmekte aksi hâlde elem dolu bir azaba uğrayacakları bildirilmektedir.[956] Ayrıca Kur'an-ı Kerim, inkâr eden toplulukların davranışlarını değiştirmeleri hâlinde, geçmiş günahlarının da bağışlanacağını aksi hâlde, öncekilere uygulanan kuralların devam edeceğini haber vermektedir.[957]

Kur'an-ı Kerim'de peygamberler de dâhil olmak üzere, herhangi bir kimsenin hatırına müdahalede değişim yapılmadığı görülmektedir. Sadece kişinin veya toplumun kendisini değiştirmesi hâlinde müdahale de değişimin

951 Âl-i İmrân 3/3; 3/50; A'râf 7/157; Saf 61/6.
952 Âl-i İmrân 3/50; Mâide 5/109-118.
953 Yunus10/96-98.
954 Sâffât 37/139-144.
955 Bakara 2/192.
956 Mâide 5.73.
957 Enfâl 8.38.

ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de sadece Allah'ın merhameti sebebiyle, daha ağır müdahaleler yapılacakken bundan vazgeçilmiş olduğu anlatılmaktadır.[958] Allah'ın merhameti sayesinde, insanların çoğunun şeytana uymaktan kurtulduğu,[959] buna peygamberlerin de dâhil olduğu,[960] Allah'ın merhamet göstermemesi hâlinde hiç kimsenin kurtuluşa eremeyeceği haber verilmektedir.[961]

Kur'an-ı Kerim'deki bazı müdahaleler ise 'gerekçe' sayılabilecek bazı sebeplere dayandırılmıştır. Örneğin ölümden sonraki hayatta Cehenneme girmek üzere olan insanların, "*Bize bir peygamber gönderseydin inanırdık*" demelerine imkân vermemek için bu insanlara peygamber gönderildiği aksi hâlde peygamber gönderilmeyeceği bildirilmektedir.[962] Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de, cezalandırmada aceleci davranılmamasının sebebi, daha önceden Allah tarafından söylenmiş bir sözün ve belirlenmiş bir sürenin varlığıyla açıklanmaktadır.[963] Dolayısıyla Allah, kendi koyduğu kurallar sebebiyle suçluları derhal cezalandırmamaktadır.

1.2. PEYGAMBER MÜDAHALELERİ

Yahudilik inancına göre Tanrı ile iletişime geçebilenler sadece peygamberler değildir. Krallar, Koenler hatta diğer insanlar da Tanrı ile iletişime geçebilmektedir.[964] Hristiyanlığa göre İsa Mesih, hem vahyin kaynağı olarak vahyedendir hem de vahyin konusu olarak vahyedilendir.[965] İslam inancına göre Tanrı ile iletişime geçebilmek peygamberlere mahsus bir özellik olmakla birlikte Allah'a izafe edilen vahyetme fiili peygamberlerin yanı sıra Musa peygamberin annesi örneğinde olduğu gibi peygamberler dışındaki diğer insanlara,[966] arı örneğinde olduğu gibi hayvanlara[967] veya yer küresi veya gökler[968] örneğinde olduğu gibi cansız varlıklara yönelik de olabilmektedir.

---

958 Bakara 2/64.
959 Nisâ 4/83.
960 Nisâ 4/113; İsrâ 17/74.
961 Nur 24/21.
962 Kasas 28/47.
963 Tâ-hâ 20/129; Ankebût 29/53; Fussilet 41/45; Şûrâ 42/21.
964 Enes **Çimen**, "Yahudilik'te ve İslamiyet'te Peygamberlik Anlayışının Karşılaştırılması", EÜ. SBE., Kayseri 2014 (YYLT), s. 101.
965 **Tarakçı**, s. 177.
966 Kasas 28/7.
967 Nahl 16/68.
968 Fussilet 41/10-12.

Ancak bu karakterlerin Tanrı ile iletişime geçebiliyor olması onların peygamber olduğu anlamına gelmemektedir. Din bilginlerinin çoğunluğu vahyin sadece peygamberlere verildiğini, diğer insanlarla ilgili vahyin ilham mânasında olduğunu kabul etmektedir.[969]

Semitik metinlerdeki peygamber müdahaleleri, Tanrısal iradenin dışında, peygamberlerin kendi iradeleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri faaliyetleri kapsamaktadır. Semitik metinlerde bu tarz müdahalelerin anlatımı da elbette bir müdahaledir. Örneğin Yunus peygamberin hikâyesi Tanah'ta bir kitap hâlinde, Kur'an-ı Kerim'de ise bir sure içerisinde anlatılmıştır. Hristiyan inancına göre İsa Mesih'i Rab ve kurtarıcı olarak kabul eden her Hristiyanın, Yunus'un gerçekten yaşamış bir peygamber olduğuna ve hikâyede anlatılan her şeyin doğru olduğuna inanması gerekmektedir.[970] Semitik metinlerin hakkında ortaklaşa bilgi verdiği bir karakter olan Yunus peygamberin hikâyesinin anlatımında, Yunus peygamberin davranışları, Tanrısal iradenin bir tezahürü sonucu gerçekleşmiş değildir. Ancak Yunus peygamberin davranışlarının anlatılması, Tanrısal iradenin bir tezahürü olarak gerçekleştiği için metnin anlatımı okuyanlara bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Tanah'ın anlatımlarında, krallar dönemi öncesindeki peygamberlerin özgür iradeleri ile karar vererek müdahalelerde bulundukları pek çok örnek vardır. Bu dönemde peygamber davranışlarına tanrısal müdahalelerin yapıldığı bazı durumlar da vardır. Örneğin Firavun'a gönderilen Musa'ya ve kendisi için yardımcı olarak seçilen kardeşi Harun'a hitaben Tanrı Yahve, "*Bana gelince; hem senin ağzınla, hem de onunkiyle olacak ve yapmanız gerekenleri size öğreteceğim*"[971] demektedir. Tanrı Yahve'nin peygamberlerin konuşmalarına müdahalede bulunacağını belirttiği bu örnek dışında peygamberlerin söz ve davranışlarına müdahale edildiği durumlara pek rastlanılmamaktadır. Bu dönem peygamberleri hem peygamber hem de yönetici konumunda oldukları için olaylara kendi iradeleri doğrultusunda müdahale edebilmektedirler.

Krallar döneminden sonraki peygamberler ise Tanrı Yahve ile krallar arasında aracı konumundadırlar. Bu yüzden bu dönem peygamberleri tarafından gerçekleştirilen müdahalelerin büyük kısmı tanrısal iradenin tezahürü

---

969 Yusuf Şevki **Yavuz**, "Vahiy", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2012, C. 42, s. 440-443.

970 Kerem **Koç**, *Yunus Kurtuluş Rab'den Gelir*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 23.

971 Şemot 4:1-17

şeklinde gerçekleşmektedir. Örneğin Tanrı Yahve tarafından seçilen kralların ilanı ve yağlanması,[972] kralın ne yapması gerektiği konusunda veya Tanrı Yahve'nin iradesine uygun davranmayan kralın başına neler geleceğinin krala haber verilmesi gibi konularda görev yapan peygamberler,[973] kendi müdahalelerinden ziyade Tanrı Yahve'nin müdahalesinin gerçekleşmesi noktasında elçi veya aracı gibidirler. Kur'an-ı Kerim'de de buna benzer bir müdahale tarzı, Musa Peygamber ile birlikte yolculuk yapan bir kişinin davranışlarında görülmektedir.[974]

Yeni Ahit'in anlatımlarında ise Havarilerin ve Pavlus'un özgür iradeleri ile müdahalede bulundukları izlenimi oluşmaktadır. Ancak İsa Mesih tarafından elçi olarak görevlendirilirken onlara gittikleri memleketlerde ne yapmaları veya nasıl konuşmaları gerektiği konusunda kaygıya düşmemeleri gerektiği söylenmiştir. Zira Tanrının müdahalesi ile söyleyecekleri sözler kendiliğinden ağızlarından çıkacaktır.[975] Bu ifadelere göre bu peygamberlerin yapmış oldukları müdahalelerde özgür oldukları bilgisi verilmekle birlikte tanrısal iradenin tezahür etmesi için bu peygamberlere de müdahale edildiği anlatılmış olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in anlatımlarına göre peygamberlerin davranışlarında özgür iradesi ile hareket ettiği ancak ilahi iradenin tezahür etmesi için bazı davranışlarına Allah tarafından müdahale edildiği görülmektedir.[976]

1.2.1. Tanah'ta Peygamber Müdahaleleri

Tanah'ta, peygamber karakterleri, genellikle kendilerine Tanrı Yahve tarafından müdahale edilen karakterlerdir. Tanah'ta, İbrahim'in ve Yakup'un hatta daha sonra pek çok peygamberin Kenan topraklarına gitmesinin istenmesinin sebebi olarak "*Seni verimli kılıp çoğaltacağım. Seni halklar topluluğu hâline getireceğim ve bu ülkeyi ardından gelecek olan nesline ebedi bir mülk olarak vereceğim*"[977] veya "*ulusları soyunla kutsayacağım*"[978]gibi vaat tarzındaki ifadeler gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu vaatlerden anlaşıldığı kadarıyla, bu dö-

---

[972] I Şemuel 9:17-27; 10:1; 16:13; II Melahim 1:2-17; 9:1-26; 10:11.
[973] I Şemuel 13:8-14.
[974] Kehf 18/60-82.
[975] Matta 10:19-20; Markos 13:11; Luka 21:15.
[976] Tahrim 66/1; Abese 80/1-10.
[977] Bereşit 12:7; 15:18-21; 18:19; 35:12; 48:4.
[978] Bereşit 17:16; 18;18; 26:4.

nemde peygamberlerin asli görevlerinin Tanrı Yahve ile toplum arasında aracı olmaktan ziyade, Tanrı Yahve'nin ulusunu inşa etmek olduğu anlaşılmaktadır.

Tanah'ın anlatımlarından yola çıkarak bir peygamberin özel hayatı ile peygamberlik görevi arasındaki farkı belirlemek güçtür. Çünkü onların özel hayatının nerede başlayıp nerede bittiğini anlamak imkânsız gibidir. Örneğin İshak ve Yakup'un evlilik hayatları özel hayat olmaktan ziyade, bir ulus oluşturma aşamasıdır. Bu bağlamda, bu duruma Tanrının peygambere müdahalesi denilebilir. Tanah'ta, bazı müdahale tiplerinde bu amacın alt amaçları sayılabilecek müdahale tipleri de göze çarpar. Bu tip müdahaleler, ulus teşkili amacı gütmeyen ancak Tanrı Yahve'nin ulusunu teşkil edecek olan şahısları koruyup gözetmek amacını güden tarzda müdahalelerdir. Bir nevi alt amaç mahiyetinde olan bu tarz müdahaleler, sonuçta aynı noktaya ulaşır. Örneğin Tanah, Yusuf'un kuyuya atılmasının, aslında İsraillilere Mısır kapılarının açılmasının sağlanması için gerçekleştiğini söyler.[979] Bazen de peygamberlerin özel hayatlarından bazı kesitler verilir. Bu anlatımların Tanrı Yahve veya İsrail ulusu ile hiçbir alakası yoktur. Bu bilgilerin verilmesinin asıl amacı, hakkında bilgi verilen peygamber karakterini güçlendirmek içindir. Mesela, Avram'ın yeğeni Lut'u kurtarması örneği, eşi Sara'nın Firavun tarafından alıkonması olayında sessiz kalan Avram karakterini kahramanlaştırarak güçlendirmek içindir.

Yahudi inanç sisteminde, İslam'daki 'peygamberler günah işlemez (ismet)' ilkesinin olmadığı, bu konuda peygamberlerin diğer insanlardan bir farkının olmadığı peygamberlerin sadece görevleri olan alanlarda Tanrı tarafından korundukları belirtmekte ve Ortodoks Yahudiliğinde, günah işlemekten hiç kimsenin tamamen kurtulmuş olmadığı ancak samimiyetle tövbe edildiğinde Tanrı tarafından bütün günahların affedileceği inancının olduğu ifade edilmektedir.[980]

1.2.1.1. Avram'ın Yeğeni Lut'u Kurtarması

Tanah, Tanrı Yahve'nin yardımı olmaksızın, Avram'ın (İbrahim) tek başına gerçekleştirdiği bir kahramanlık olayını anlatır. Bu olayda Avram, yeğeni Lut'u kurtarmak için dört krallığa savaş ilan edip ve galip gelecek kadar

---

979 Bereşit 45:3-8.

980 Emine **Taşdelen**, Yahudilikte Nübüvvet", SÜ. SBE., Konya 2010 (YYLT), s. 38.

kahramanlaşır. İlgili metinlerden anlaşıldığı kadarıyla Avram, bu mücadeleye bizzat kendisi karar vermiş olmakta ve müdahaleyi bizzat kendi başına gerçekleştirmektedir.

Shinar (Şinar), Ellasar (Elasar), Elam ve Goyim krallıkları birleşerek Sodom (Sedom), Gomora (Amora), Adma, Sevoyim (Tsevoyim), ve Bala Soar (Bela Tsoar) krallıklarına karşı savaş açarlar. Dört kral, beş krala karşı galip gelir ve bu krallıkların bütün malını ve yiyeceğini alıp giderler.[981]

Giderken Sodom'da yaşayan Avram'ın yeğeni Lut (Lot) ile sahip olduğu mallarını da götürürler. Oradan kaçıp kurtulan biri gelip Avram'a durumu bildirir. Avram, yeğeni Lut'un tutsak alındığını duyunca, evinde doğup yetişmiş 'üç yüz on sekiz' adamını yanına alarak dört kralı Dan'a kadar kovalar. Adamlarını gruplara ayırıp gece saldırısı düzenler ve onları bozguna uğratarak Şam'ın kuzeyindeki Hova'ya kadar kovalar. Yeğeni Lut'u, kadınları, halkı ve yağmalanan bütün malları geri getirir.[982]

İbrahim'in Lut'u kurtarmak için yaptığı bu kahramanlık olayına Yahudi din bilginleri olumsuz yönde bakarlar. Onlara göre metinde geçen 318 kişi, Tanrı Yahve'ye hizmet etmek için eğitim gören öğrencilerdir. Bu yüzden Talmud yazarları (Nedarim 32a), İbrahim'in Tora öğrenen insanları savaş için kullanarak hata yaptığını ve İsraillilerin Mısır'da köleleştirilmelerinin sebeplerinden birinin de bu hata olduğunu söylerler.[983] Ayrıca metinde (Bereşit 14:14) geçen şehrin adının 'Dan' olarak verilmesi, kronolojik olarak Bereşit'ten sonra gelen metinlerde (Şofetim 18:29) "*Yakup'un oğlu olan ataları Dan'ın anısına kente Dan adını verdiler. Kentin eski adı Layiş'ti*" deniliyor olması, sonraki dönemlerde yaşamış bir editör tarafından 'Layiş' şehrinin isminin okuyucuların anlayabilmesi için kendi zamanında bilinen 'Dan' ismiyle değiştirildiği yorumlarının yapılmasına neden olmuştur.[984]

Bu olayın anlatımında, Avram'ı sürekli Mısır Firavun'undan veya Filistin Avimelek'inden kurtaran Tanrı Yahve'nin yardımından hiç bahsedilmemektedir. Bu olayda Avram karakteri, kendisine yardım edilen kişi olmayıp biz-

---

981 Şinar'ın Sümer olduğu veya Bağdat'ı ifade ettiği söylenmektedir. Elasar'ın, Babil'in 185km. güneyinde bulunan Larsa olduğu, Elam'ın Şuşan çevresinde bir şehir devleti olduğu ve Goyim'in de birçok halkın bir araya gelerek kurduğu bir yerin adı olduğu ifade edilmektedir. **Farsi**, *Bereşit*, s. 93.

982 Bereşit 14:1-16.

983 **Farsi**, *Bereşit*, s. 97.

984 **Bağır**, "Kutsal Kitap'ın Nakli Esnasında Oluşan Farklılıklar" s.27; "Kutsal Kitap Eleştirisi: Eski Ahit Örneği" s.291.

zat kendisi dört krallığa savaş ilan eden ve galip gelerek yeğenini ve yağmalanan beş krallığın mallarını kurtaran bir kahraman karakterindedir.

Tanah'ın anlattığı bu olay ile Avram karakteri yüceltilmektedir. Tanah'ın, Avram'ın hayatı hakkında, bu olaydan önceki anlatımında, Sara'nın önce Firavun tarafından [985] daha sonra da Avimelek[986] tarafından alıkonulması olaylarında, öldürülme endişesiyle Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtan Avram karakteri, bu olayın anlatımında kahramanlaştırılmaktadır. Neticesi açısından bu müdahale, ileride gerçekleşecek olan isim değişikliği ile Avram isminin İbrahim'e (Avraam) çevrilmesi müdahalesine de benzemektedir.[987] İsim değişikliği öncesindeki ismi olan 'Avram' kelimesi, doğum yeri olan Aram'a nispetle, önce (Av Aram) ve daha sonra da (AvRam) şekline dönüşmüş olup 'Aramlıların Babası/Lideri' anlamına gelmektedir. İsim değişikliği sonrasındaki ismi olan 'Avraam' kelimesi ise 'Kalabalıkların/Milletlerin Babası' anlamına gelen (AvAmon) kelimesinden türetilerek, önce (AvAm) şeklini, daha sonra da (AvRaAm) hâlini almıştır.[988]

Bu müdahale tarzını 'gelişmeci veya geliştirmeci' müdahale şekli olarak tanımlamak mümkündür. Zira ilk başlarda Mısır'daki Firavun'dan veya Filistin'deki Avimelek'ten korkup eşi Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtan Avram, daha sonra 318 adamıyla birlikte dört krallığı mağlup eden bir kahramana dönüşmüştür. Daha sonra da Avram 99 yaşına geldiğinde, neslinin çok olacağı gerekçesiyle ismi Tanrı Yahve tarafından Avraam (İbrahim) olarak değiştirilmiştir.[989] Ancak İbrahim'in nesli, önce İsmail oğulları ve İshak oğulları olarak ikiye ayrılmış ve İshak oğulları da Esav oğulları ve Yakup (İsrail) oğulları olarak ikiye ayrılmıştır. İsrail oğullarının Esav soyunun koruyucu meleği olarak Samael'i (şeytan) görmeleri[990] hatta Yeni Ahit'in bile "*Kimse fuhuş yapmasın ya da ilk oğulluk hakkını bir yemeğe karşılık satan Esav gibi kutsal değerlere saygısızlık etmesin*" diyerek 'Esav' için olumsuz bir ifade kullanması,[991] gelecekte neslinin çok sayıda kişiden oluşacağı gerekçesiyle adı değiştirilen İbrahim'in (Avraam) neslinin bütünlüğünün bozulduğunu göstermektedir.

---

985 Bereşit 12:10-20
986 Bereşit 20:1-18.
987 Bereşit 17:4-11.
988 **Farsi**, *Bereşit*, s.111.
989 Bereşit 17:1-5.
990 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.
991 İbranilere Mektup 12:16.

1.2.1.2. İshak'ın Yakub'u Kutsaması

Tanah'ın bildirdiğine göre Yakup çorba pişirirken Esav aç ve yorgun bir hâlde avdan döner. Esav, Yakup'tan çorba ister. Yakup, 'ilk oğulluk hakkı' (behor) karşılığında mercimek çorbasından vereceğini söyler. Esav, bunu kabul eder. Böylece Esav, ilk oğulluk hakkını küçümsemiş olur.[992] Esav ilk oğulluk hakkını küçümsemesi sebebiyle kaybetmiştir. Ayrıca ileriki kısımlarda kırk yaşına geldiğinde Esav'ın Hititli Beeri'in kızı Yudit ve Hititli Elon'un kızı Basemat'la evlendiği ve bu iki kadının, İshak'la Rebeka'nın başına dert oldukları anlatılır.[993] Tanah, bu Hititli kızların nasıl bir soruna sebep olduklarından bahsetmez ancak bu bilginin hemen ardından Tanah, Hititli kızlarla evlenen Esav'ın kutsanma hakkını kaybetmesi ve kardeşi Yakup'un dayısı Lavan'ın kızları ile evlenmesi konusunu anlatarak, Esav'ın kutsanma hakkını kaybetmesinde, yaptığı evliliklerin etkili olduğunu düşündüğünü anlatır. Tanah'ta olay şu şekilde anlatılır: İshak, yaşlanmış ve gözleri görmez olmuştur. Büyük oğlu Esav'ı kutsamak için yanına çağırır ama önce bir hayvan avlamasını ve kendisine yemek yapmasını ister. Rebeka konuşulanları dinlemektedir. Rebeka, oğlu Yakup'un sürüsünden iki oğlak getirtir ve yemek yapar. Yemeği babasına götürmesini ister. Yakup, Esav'ın bedeninin kıllı olduğunu söyleyip babasının kendisine inanmayacağını belirtir. Rebeka, Esav'ın elbiselerini Yakup'a giydirip ellerinin üstünü, ensesinin kılsız yerlerini oğlak derisiyle kaplar. İshak, şüphelenir hatta "*Biraz yaklaş da sana dokunayım oğlum*" der. "*Acaba sen gerçekten oğlum Esav mısın, değil misin*" diyecek kadar durumdan kuşkulanmaktadır. Neticede dua ederek Esav sandığı küçük oğlu Yakup'u, "*Tanrı sana göklerin çiyinden ve yeryüzünün yağından (versin ve) bol buğday ve şarap bahşetsin. Milletler sana hizmet etsin, hükümdarlıklar sana eğilsin. Kardeşlerine efendi ol, annenin çocukları sana eğilsinler. Sana lanet edenler lanetlidir, seni mübarek kılanlar mübarektir*" diyerek kutsar. Daha sonra Esav avdan döner. İshak, büyük oğlu Esav'a "*Kardeşin hileyle geldi... ve Berahanı aldı*" der.[994] Tanah yorumcuları, metinde geçen 'Hileyle' (*BeMirma*), kelimesini 'kurnazlıkla', 'bilgelikle' şeklinde yorumlamaktadır.[995]

---

992 Bereşit 25:29-34.
993 Bereşit 26:34,35.
994 Bereşit 27:35.
995 **Farsi**, *Bereşit*, s. 205.

Esav, kardeşinin isminin Yakup[996] olmasının ne kadar uygun düştüğünü söyler. İkinci keredir kandırıldığını düşünen Esav, Yakup'un, Behorluk (ilk oğulluk)[997] hakkını, bir kâse mercimek çorbası karşılığında kendisinden almasından sonra,[998] Beraha (mübarek kılmak) hakkını da aldığını söyleyip babasından kendisini de mübarek kılmasını (beraha vermesini) ister. Ancak İshak, bunun mümkün olmadığını, kardeşini egemen kıldığını ve bu yüzden kardeşine hizmet etmesi gerektiğini ama özgür olmak isteyince, onun boyunduruğunu kırıp atabileceğini söyler.[999]

Tanah, İshak'ın Esav'ı, Rebeka'nın ise Yakup'u daha çok sevdiğini bildirir.[1000] Ancak sadece evlat sevgisi sebebiyle Rebeka, böylesi bir hileye başvurmamıştır. Bu Tanrı Yahve'nin isteğidir. Rebeka'nın bu olaya müdahale etmesinin ardından Tanrı Yahve tarafından kendisine Esav'ın Yakup'u öldürme planları bildirilir.[1001]

Yakup dayısının yanına gönderilir. Yolculuğun amacı, babasının evliliğinde olduğu gibi,[1002] oradan bir kızla evlenebilmesini sağlamaktır.[1003] Bu olayda, tıpkı İshak'ın Harranlı olan ve İbrahim'in soyundan olan bir kız ile evlendirilmesi olayında olduğu gibi yabancı halklardan bir kadınla neslin devamını önleme amacının daha baskın olduğu görülmektedir.

Zaten kutsanma olayının hemen sonrasında, Tanah, Esav'ın babası İshak'ın, küçük oğlu Yakup'u kutsarken Yakup'a "*Kenanlı kızlarla evlenme*" dediğini duyduğunu, böylece babasının Esav'ın Kenanlı kızlarla evlenmesinden hoşlanmadığını anladığını ve amcası İsmail'in yanına giderek İsmail'in kızı, Nevayot'un kız kardeşi Mahalat'la evlenerek onu karılarının üzerine

---

996 'Yakup' (Yaakov) kelimesi, '*aldatmak*', veya '*kandırmak*' anlamlarında da kullanılabilen İbrancada '*Akev*' (Topuk) kelimesinden gelmektedir. Doğumları sırasında Yakup, Esav'ın topuğunu tuttuğu için bu isim verilmiştir. Tanah yorumcularına göre Esav, kelimeyi 'arkamdan geliyor' anlamındaki '*Akav*' köküyle kullanıp '*hakkımı elimden almak için arkamdan fırsat kolluyor*' anlamındaki deyimi ifade eden bir kelime oyunu yapmıştır. **Farsi**, *Bereşit*, s. 205.

997 Bir annenin ilk doğan çocuğu erkekse, '*Behor*' unvanını alır. Tüm Behor olanlar Tanrı'ya aittir. Bir babanın birden çok kadından Behor oğulları varsa, kendisi için bunların sadece en büyüğü Behor olur. Behor olan çocuk, mirastan iki kat pay alır. **Farsi**, *Bereşit*, s. 510.

998 Bereşit 25:29-34.

999 Bereşit 27:1-40.

1000 Bereşit 25:28.

1001 Bereşit 27:41-42.

1002 Bereşit 24:1-67.

1003 Bereşit 28:1-2.

getirdiğini anlatmaktadır.[1004] Babasını hoşnut edeceği ümidiyle Esav'ın, amcası İsmail'in kızıyla evlenmesinin anlatılması da bu düşünceyi pekiştirmektedir. Ancak daha önceki bölümlerde Tanah, İsmail'in saf kan sayılmadığını, İbrahim soyunun İshak ile devam edeceğini,[1005] İbrahim'in sahip olduğu her şeyi İshak'a bıraktığını, İbrahim'in cariyelerinden olma çocuklarını oğlu İshak'tan uzaklaştırarak doğuya gönderdiğini ve İbrahim'in ölümünden sonra Tanrı Yahve'nin İbrahim'in oğlu İshak'ı kutsadığını bildirmektedir.[1006] İshak'ın Yakup'u kutsaması da bu eksende değerlendirilmelidir.

İshak'ın kendisine tuzak kuran karısı Rebeka'yı ve küçük oğlu Yakup'u azarlamayıp cezalandırmaması, hatta bu kutsama olayının hileyle gerçekleştiğini öğrenmiş olmasına rağmen, kabul ederek onaylaması da aslında iç evliliğin, ilk oğulluk kuralından daha önemli olduğunu göstermektedir. Zaten aynı durum daha önce İsmail örneğinde de yaşanmıştır. İlk oğulluk kuralının uygulanmayışı, daha sonra Yusuf'un oğulları Efrayim ve Manaşşe'de de yaşanacaktır.[1007]

Bu müdahale sonunda Tanrı Yahve'nin ulusu, kendisine vaat edilen topraklarda yaşayan uluslardan kız alarak onlarla karışmamış olmakta ve saflığını korumuş olmaktadır. Tanah, İsraillilerin sadece birbirleriyle evlenmelerini, neden bir toplumsal kural hâline getirdiğini, "*kızlarınızı onların oğullarına vermeyin. Onların kızlarını da oğullarınıza almayın. Hiçbir zaman onların esenliği ve iyiliği için çalışmayın. Öyle ki, güç bulasınız, ülkenin iyi ürünlerini yiyesiniz ve ülkeyi sonsuza dek oğullarınıza miras bırakasınız*"[1008] sözleriyle açıklayarak, yabancılarla evlenmeyi şiddetle yasaklamaktadır.

Tanah İsraillilere, yaşamakta oldukları bölgede üstünlüğü sağlamalarının ve refahı korunmalarının ancak iç evliliğe bağlı kalmakla gerçekleşeceğini bildirmektedir. Peygamber Nehemya da dış evlilik yapanları azarladığını, onlara lanet okuduğunu, bazılarını dövüp saçlarını yolduğunu, Tanrı'nın adıyla onlara, yabancılara kız verip kız almayacaklarına dair ant içirdiğini belirttikten sonra bir kişiyi, İsrailli olmayan bir kızla evli olması sebebiyle kovduğunu anlatmaktadır.[1009]

1004 Bereşit 28:6-9.
1005 Bereşit 17:18-21; 16:12.
1006 Bereşit 25:5-11.
1007 Bereşit 48:8-22.
1008 Ezra 9:12.
1009 Nehemya 13:25-28.

1.2.1.3. Yakup'un Firavun'u Kutsaması

Kutsama, bir kişinin statüsünde olumlu yönde gerçekleşen bir değişime neden olmaktadır. En azından ilgili metinleri okuyan kişilerce, kutsanmış olan insanlar daha değerli görülecektir. O yüzünden kutsanma ritüeli, semitik metinler tarafından sıkça gerçekleştirilen bir psiko sosyal müdahale çeşidi olmaktadır.

Firavun, Yusuf'un Mısır'a yapmış olduğu hizmetlerden dolayı, Yusuf'un babası Yakup ve ailesinin Mısır'ın en verimli toprakları olan Goşen bölgesine yerleşmelerine izin verir. Yusuf, babası Yakup'u getirip Firavun'un huzuruna çıkartır ve Firavun, Yakup tarafından kutsanır.[1010]

Tanah, Yakup'un Firavun'u kutsaması hakkında çok fazla bilgi vermez ancak bu kutsamanın İshak'ın Yakup'u kutsamasından[1011] farklı olduğu ortadadır. Bu kutsamanın bir nevi dua olduğu düşünülebilir. Ancak ister dua olsun ister kutsama olsun her iki durumda da bu durum ilginç bir uygulamadır. Zira başta Firavun olmak üzere diğer Mısır devlet erkânının, kendi dinleriyle bağdaştırılamayacak bir ritüele hoş bakması düşünülemez. Ayrıca Tanrı Yahve de kendi dinine bağlı olmayan bir kişinin kutsanmasını hoş görmeyecektir. Ancak Tanah'ın vermiş olduğu bu bilgiyi değerlendirdiğimizde, Yusuf döneminde tahtta oturan Firavun'a, bu kutsama müdahalesiyle bir statü kazandırıldığı ortadadır.

1.2.1.4. Yakup'un Efrayim ve Manaşşe'yi Kutsaması

Tanah, Mısır yolculuğundan sonra Yakup ismi yerine İsrail adını kullanmaya başlar. Yakup'un isminin değişmesi ve Tanah'ın, ona bundan böyle İsrail ismi ile hitap etmesi, aslında Yakup'un statüsünün değişmesinin bir göstergesidir.

İsrail, Yusuf'un Mısır'da doğan çocukları Efrayim ve Manaşşe'yi kutsamak ister. Yusuf oğullarını babasının yanına götürür. Sonra Yusuf, küçük oğlu Efrayim'i kendi sağına alarak İsrail'in sol eline, büyük oğlu Manaşşe'yi de kendi soluna alarak İsrail'in sağ eline yaklaştırır. Fakat İsrail ellerini çapraz olarak uzatıp sağ elini küçük olan Efrayim'in üzerine koyarken, sol elini de Manaşşe'nin başının üstüne koyar. Yusuf, babasının sağ elini Efrayim'in başına koyduğunu görünce, bundan hoşlanmaz ve babasının elini Efrayim'in

---

1010 Bereşit 47:6-7.

1011 Bereşit 27:1-40.

başından kaldırıp Manaşşe'nin başına koymak ister ancak babası "*Biliyorum oğlum, biliyorum. (Behor olan) O da bir halk hâline gelecek. O da büyüklük elde edecek. Ancak küçük kardeşi ondan daha büyük olacak ve soyu uluslar arasında ünlenecek* der.[1012] Midraş'a göre Yakup'un böyle davranmasının amacı, Yusuf'un bilmediği birçok şeyin farkında olan Yakup'un, berahayı (mübarek kılmak) Efrayim'e vererek bunun iyi bir nedenin bulunduğunu ima etmektir. Naftali Zevi'ye (MS.1817-1893) göre Efrayim'in büyüklüğünün kaynağı, Yakup'un verdiği beraha değil Efrayim'in yetiştiriliş tarzıdır. Zira Menaşşe ülke yönetiminde babası Yusuf'a yardım ederken Efrayim vaktini Tevrat öğrenmek için Yakup'la geçirmiştir.[1013]

Ayrıca, Tanah'ın anlattığı bu olayda, İsrail'in gözlerinin yaşlılıktan zayıfladığı ve iyi göremediği vurgulanır.[1014] Bu anlatım aslında İshak'ın, büyük oğlu Esav'ı kutsamak isterken Rebeka ve Yakup'un hilesi neticesinde küçük oğul Yakup'un kutsanması olayına[1015] da bir gönderme gibidir. Adeta, önceki olayı meşrulaştırıcı bir uygulama anlatılarak, küçük oğulun büyük olanın önüne geçirilebileceği gösterilmek istenmiştir.

Tanah'ın anlattığı diğer bir olayda ise Ruben ilk oğulluk hakkını kaybetmektedir. Ruben (Reuven), Yakup'un ilk oğludur (behor). Ancak Tanah'ta, ölüm döşeğindeki Yakup'un Ruben'e "*…babanın yataklarını taşımış ve döşeğime çıkanın kutsiyetini ihlal etmiştin…*"[1016] diyerek, Ruben'in ilk oğulluk (behor) hakkını kaybettiğini söylediği anlatılmaktadır. Tanah yorumcularına göre Yakup'un bu müdahalesi yüzden Ruben (soyu); ilk oğulluk (behor) hakkını Yusuf'a (Yosef), krallık hakkını Yahuda'ya (Yeuda) ve koenlik (beraha) hakkını da Levi'ye kaptırmıştır.[1017] Ruben'in işlediği suçla (Bereşit 35:22) ilgili olarak Türkiye Hahambaşılığı tarafından hazırlanan eserin tercümesi, "*Reuven gitti ve babası Yaakov'un odalığı Bila'nın yatak düzenini bozdu*"[1018] şeklinde iken Kitabı Mukaddes Şirketi tarafından hazırlanan *Kutsal Kitap* isimli eserde metin, "*Ruben babasının cariyesi Bilha'yla yattı*" şeklinde tercüme edilmiştir.[1019] Talmud'a (şabat 55a) göre Rahel'in ölümünden sonra Yakup, yatağını (sabit

---

1012 Bereşit 48:8-22.
1013 **Farsi**, *Bereşit*, s. 394-395.
1014 Bereşit 48:10.
1015 Bereşit 27:1-40.
1016 Bereşit 49:3-4.
1017 **Farsi**, *Bereşit*, s. 398-
1018 **Farsi**, *Bereşit*, s. 275.
1019 *Kutsal Kitap, Tevrat, Zebur, İncil,* Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2009, s. 37.

ev) Rahel'in hizmetkârı Bila'nın çadırına taşımıştır. Ruben de bu çadırı annesi Lea'nın çadırına taşır. Amacı annesi Lea ile sürekli mücadele hâlinde olan teyzesi Rahel'in ölümünün ardından Rahel'in hizmetkârı olan Bila'nın da Ruben'in annesi Lea ile mücadele etmesini önlemek ve annesinin onurunu korumaktır. Tanah yorumcularına göre bir kişinin evlilik hayatına müdahale etmeyi Tora'nın (Tevrat) zina etmek gibi kabul etmesinden dolayı, bu olayı anlatırken Tora, sarhoş olan Bilha'nın yanına yatan Ruben'in davranışını, İbrancada çoğunlukla 'cinsel birleşme' anlamında kullanılan 'Şahav' kelimesi ile anlatmıştır.[1020] Sebep her ne olursa olsun, Yakup-Esav ve Efrayim-Menaşşe örneklerinde olduğu gibi Ruben de ilk oğulluk (behor) ve kutsanma (Beraha) haklarını kaybetmiştir.

Kutsama ritüeli, kişinin sosyal statüsünü değiştirmeye yönelik bir psiko sosyal müdahaledir. Kutsanma olayında, büyük erkek çocuğun öncelik hakkı vardır. Ancak Yakup ile Esav'ın durumu farklıdır. Yakup, küçük oğul olmasına rağmen ve hileli bir yoldan haksız şekilde kardeşinin kutsanma hakkını elinden almış olmasına rağmen, yapılan kutsanma olayı geçerli sayılmış ve Tanrı Yahve'nin ulusu Yakup'un neslinden türemiştir. Yakup'un vasiyetini açıklarken Ruben'den ilk oğulluk hakkını alması ve torunlarını kutsarken küçük torununa öncelik vermesi, kendisi ile başlayan sürecin normalleştirilmesine yönelik bir müdahale görünümündedir.

1.2.1.5. Yakup'un Gelecekten Haber Vermesi

Her kehanet bir müdahaledir. Gerçekleşeceği bildirilen olaylar, kehanete inanan insanlar için ümitle beklenen bir geleceği veya korkunç ve kaçınılmaz bir sonu beklemek anlamına gelir. Semitik metinlere inanan insanlar için gelecek yazılmıştır ve değiştirilemez. Tanrıdan haber getirdiğine inanılan bir peygamberin gelecek hakkındaki sözleri, inanan insanlar için şüphesiz zaman algısına bir müdahaledir. Dolayısıyla kehanet, insanların zamana bakış açılarına yönelik tutum oluşturmalarını sağlayıcı mahiyette psiko sosyal bir müdahaledir.

Yakup, oğullarını çağırarak onlara son sözlerini söyleyip bereket duasında (Beraha) bulunur. Bu sözler, gelecekte yaşanacak hadiselerle ilgili olması açısından önemlidir. Ruben'e "*üstün olmayı sürdürmeyeceksin. Çünkü*

[1020] **Farsi**, *Bereşit*, s. 274-277.

babanın yataklarını taşımış ve döşeğime çıkanın kutsiyetini ihlal etmiştin" der.[1021] Şimon'la Levi'ye "*Ruhum onların entrikalarına katılmasın; onların toplanışlarıyla bir olma, ey onurum! Çünkü öfkeleriyle insanları öldürdüler, (düşüncesizce) istekleriyle boğaları sakatladılar*" der.[1022] Yahuda'ya, "*Son sükûnet gelene kadar, ne kraliyet asası Yeuda'dan ayrılacak, ne de yasama onun soyundan. Ve (o zaman) halklar ona itaat edecekler*" der.[1023] Zevulun'a, "*deniz kıyılarında barınacak*" der.[1024] İssakar'a "*kuvvetli kemiklere sahip bir eşektir… Omzunu yük taşımak üzere eğdi ve sözleşmeli hizmetkâr oldu*" der.[1025] Dan'a "*Dan, halkı için çarpışacak; tıpkı Yisrael'in diğer kabilelerinden biri gibi*" der.[1026] Gad'a, "*Akıncılar Gad'a saldıracak; ancak o, onların topuğuna saldıracak*" der.[1027] Aşer'e, "*krallara yaraşır lezzetli*

1021 Ramban'a göre Ruben, Yakup'un yatağını taşımayı amaçlamıştır. Böylece Yakup, Bila'dan bir başka çocuk sahibi olamayacak ve bu şekilde aile mirası daha çok kişi arasında paylaşılamayacaktır. Midraş'a göre Ruben günah işlediği için, Behorluk (ilk oğulluk) hakkı Yusuf'a, kraliyet Yahuda'ya, koenlik de Levi'ye verilmiştir. **Farsi**, *Bereşit*, s. 398-399.

1022 Otoriteler, bu sözlerle geçmişteki bir olayın mı yoksa gelecekte yaşanacak bir entrikanın mı kastedildiği konusunda farklı görüşler sunarlar. Ramban'a göre Yakup, Şekem erkekleri sünnetten dolayı acı içindeyken, şehre saldırma komplosunu (Bereşit 34:1-31) düzenledikleri için Şimon'la Levi'ye bu sözleri söylemiştir. Raşi'ye göre Yakup bu sözlerle, gelecekte Mısır Çıkışı'ndan sonra çölde meydana gelen bir isyana (Bamidbar 25:14) gönderme yapmaktadır. **Farsi**, *Bereşit*, s. 400-401.

1023 Sforno'ya göre krallığın, Babil Sürgünü'ne kadar Yahuda'nın elinde olup daha sonra yıkılacağı anlatılmaktadır. Raşbam ise bunu Yahuda kralı Rehavam döneminde, kuzeydeki on kabilenin, Yarovam ben Nevat liderliğinde ayrılarak İsrail Krallığı'nı kurmalarıyla bağlantılı görür. **Farsi**, *Bereşit*, s. 402-403.

1024 Raşi, Zevulun kabilesini, denizcilikle uğraşan tüccarlar olarak tanıtıp, gelecekte bu kabilenin topraklarının Galil bölgesinde, Kineret Gölü ile Akdeniz arasında yer alacağının anlatıldığını söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 404-405.

1025 Midraş'a göre bu sözler, tarımsal ipuçları olarak görünmektedir. Raşi'ye göre İssakar'ın Tevrat'ın boyunduruğunu kabul etmesi ve halkın maneviyatını geliştirmesiyle ilgili manevi görevi anlatılmıştır. **Farsi**, *Bereşit*, s. 404.

1026 Radak, bu sözlerin, Dan'ın bir hizmetkârın (Rahel'in cariyesi Bila) oğlu olmasının (Bereşit 30:5-6), onun bir İsrail kabilesi olma düzeyini etkilemediğini ifade ettiğini söyler. Raşi, metni '*İsrail'in özel bir kabilesi (Yeuda) gibi*' şeklinde yorumlar. Raşi, İsrail'in kabilelerinin (Dan sayesinde) birlik olacağını, Dan'ın halkın intikamını alacağını söyler. Radak ise Dan'ın, halkını yargılayacağını söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 407.

1027 Gad kabilesinin, Şeria (Yarden) Nehri'nin doğusunda kalan toprakları mülk alacağına, vaat edilen toprakların (Erets-Yisrael) fethinde aktif rol alacağına (Bamidbar 33:17; 33:27) fethin ardından kendi topraklarına geri döneceğine ve bu birliklerden tek kişinin bile savaşta ölmeyeceğine işaret etmektedir. **Farsi**, *Bereşit*, s. 406.

yiyecekleri o sağlayacak" der.[1028] Naftali'ye, "*serbestçe koşan ve güzel sözler dağıtan bir karacadır*" der.[1029] Yusuf'a, "*Yosef'in başı, 'kardeşleri arasında seçkin olanın (Yosef'in) alnı için gerçekleşsin*" der.[1030] Benyamin'e "s*abahleyin avından yer, akşamına da ganimeti dağıtır*" der.[1031] Tanah, Yakup'un çocuklarına bu sözleri söyledikten sonra, onları kutsadığı bilgisini vererek, "*Tüm bunlar, Yisrael'in kabileleridir, (toplamda) on iki tane*"[1032] dediğini anlatır.

Bu kehanetlerin, İsrail halkının bir devlet hâline geldiği dönemdeki kabileler arası sosyal statüleri (savaşçı, haberci, ziraatçı) belirlemeye yönelik bir müdahale olabileceğini varsaymak mümkündür. Aynı şekilde, Yakup'un, on iki kabilenin tamamının İsrail'i oluşturduğunu söylemesi, henüz tek bir aile hâlindeyken, Yusuf'u kuyuya atıp birbirine düşen kardeşlerin, ileriki yıllarda kabileye dönüştükleri dönemde, kabileler arasında yaşanabilecek bir üstünlük ve asalet mücadelesinin önlenmesine yönelik bir müdahale olarak kabul etmek de mümkündür.

1.2.1.6. Musa'nın Mısırlı Bir Adamı Öldürmesi

Tanah, Musa'nın büyüdükten sonra, bir gün kendi soydaşlarının yanına gittiğini anlatır. Daha öncesinde Musa'nın, kendisinin bir İbrani olduğunu bilip bilmediğini açıklamayan Tanah'ın olayı anlatım şeklinden anlaşıldığı kadarıyla Musa, bu durumu bilmekte ve kendi soydaşlarını kayırmak için cinayet işlemeyi bile göze almaktadır. Musa, bir Mısırlının, ağır işlerde çalıştırdığı bir İbraniyi dövdüğünü görür. Musa, etrafına bakınır. Kimsenin olmadığını anlayınca da Mısırlıyı öldürüp kuma gizler. Midraş'a göre dövülen kişi Yahudi kölelerden sorumlu olan Yahudi görevlilerdendir. Mısırlı ise onları denetleyen polistir. Mısırlı, İbrani'yi gece yarısı kaldırıp çalışmaya gönderir

---

1028 Radak, Aşer kabilesinin ürünlerinin krallar tarafından aranır olacağını söyler. Raşi ise Aşer'in topraklarında zeytinin bol olacağı anlamına geldiğini söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 406.

1029 Hirsch, Naftali kabilesinin güzel haberler ileten bir ulak olacağını, Savaşın sonunda hızlı bir şekilde evde haber bekleyenlere iyi haberler vereceğini söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 409.

1030 Raşi, Yakup'un kendi atalarından aldığı bolluk berahalarına, bizzat Yusuf'un layık olmasına yönelik bir dilekte bulunduğunu söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 410.

1031 Radak, Bünyamin kabilesinin kurt gibi güçlü ve korkusuz savaşçılar olduğunun vurgulandığını ve gelecekte bunu iç savaşta (Şofetim 19,20,21. Bölüm) kanıtladıklarını ayrıca Bünyamin kabilesinden olan Kral Saul'un da, kısa süren hükümdarlık döneminde düşmanlarını yenilgiye uğrattığını söyler. **Farsi**, *Bereşit*, s. 410.

1032 Bereşit 49:1-28.

ve onun eşiyle zina eder. Kavga da bu yüzden çıkmıştır.[1033] Ertesi gün Musa, olay yerine gittiğinde, iki İbraninin kavga ettiğini görür. Haksız olana, neden kardeşine haksızlık yaptığını sorunca adam, "*Kim seni üzerimize yönetici, başkan ya da yargıç diye atadı. Yoksa Mısırlıyı öldürdüğün gibi beni de öldüreceğini mi ima ediyorsun*" diyerek Musa'yı suçlar. Musa, işlediği cinayetin ortaya çıktığını anlar. Firavun, olayı duyunca Musa'yı öldürtmek ister. Ancak Musa, Mısır'dan kaçıp Midyan Bölgesine gitmiştir.[1034] Midraş'a göre Musa, İsraillilerin bu kadar acı çekmeyi hak edecek ne yaptıklarını merak etmektedir ve bu olayla cevabını bulur. Midraş'a göre İsrailliler, sürekli tartışma içinde olmaları ve birbirlerine karşı nefret duymaları sebebiyle bu sıkıntıları yaşamaktadırlar.[1035]

Tanah'ın anlattığı bu olayda, Musa'nın kendisine çok iyi davranılan Mısır sarayından, kendi ulusu adına vazgeçmesi ve hatta ulusu için ölümü göz alması anlatılmaktadır. Muhtemelen Mısır'dan çıkış sonrası İsraillilerin Musa'ya karşı sert davranmalarına bir gönderme yapılarak olayın ertesi günü, Musa'nın bir İsrailli tarafından azarlanması ve kendisine, *'kim seni başımıza yönetici atadı'* denilerek suçlanması da Mısır çıkışında kendi ulusu tarafından sıkıntıya uğratılan Musa karakterini güçlendirmek içindir.

1.2.1.7. Musa Döneminde Yaşanan İktidar Mücadelesi

Musa ve Harun'un iktidarından rahatsız olan Korah, Datan, Aviram ve On isimli şahıslar, yanlarına iki yüz elli İsrailli önderi de alarak başkaldırır. Sadece Musa ve Harun'un değil bütün İsraillilerin kutsal olduğunu iddia ederler. Bunu duyan Musa, Tanrı Yahve'nin sabah olunca kimin kutsal olduğunu açıklayacağını bildirir. Ardından Korah ve yandaşlarına buhurdanlık almalarını söyler. Herkes ateşin üstüne buhur koyacak böylece kiminki seçilirse Tanrı Yahve'nin kutsal kabul ettiği kişi ortaya çıkacaktır.

Tanrı Yahve, Musa ve Harun'a başkaldıranların çadırlarından halkın uzaklaşmasını emreder. Datan ve Aviram çadırlarından çıkıp karıları, çocuklarıyla birlikte çadırlarının önünde beklemeye başlarlar. Bu esnada Musa, halka bir konuşma yapar. Kendisine meydan okuyan kişilerin doğal bir ölümle ölmesi hâlinde kendisi Tanrı Yahve tarafından seçilmiş bir peygam-

---

1033 **Farsi**, *Şemot*, s. 15.
1034 Şemot 2:11-15.
1035 **Farsi**, *Şemot*, s. 15.

ber değildir. Fakat yer yarılıp onları ve onlara ait olan her şeyi yutarsa, bu kişiler ölüler diyarına diri diri inerlerse, bu kişilerin davası geçersiz olacak ve Musa peygamberin seçilmiş olduğu ispat olacaktır. Musa peygamber konuşmasını bitirir bitirmez Korah, Datan ve Aviram'ın altındaki yer yarılır ve onları, ailelerini, adamlarını ve mallarını yutar. İsrailliler kaçışırlar. Bir ateş, buhur sunan iki yüz elli adamı yakarak öldürür. Tanrı Yahve, bütün topluluğu yok etmek niyetindedir. Musa ve Harun yüzüstü yere kapanırlar. Musa, Harun'a buhur sunarak topluluğun günahını bağışlatmasını söyler. Harun, ölülerle dirilerin arasında durunca, öldürücü hastalık durur.[1036] İslam Peygamberinin de Necran Hristiyanlarıyla girdiği bir tartışmanın sonunda, aileleri de yanlarına alarak karşılıklı lanetleşme teklifinde bulunduğu ancak Necran Hristiyanlarının bu teklife yanaşmadığı bildirilmektedir.[1037]

Bu dönemde boylar arasında da bir iktidar mücadelesi yaşandığı görülmektedir. Musa peygamber her kabileyi temsilen bir değnek getirilmesini ister. Kendi boyu olan Levi kabilesi adına seçilen değneğin üzerine Levi yerine Harun yazar. Değnekleri Levha Sandığı'nın önüne koyar. Hangisi filizlenirse o değneğin üzerinde ismi yazılı boy, Tanrı Yahve tarafından seçilmiş olacaktır. Ertesi gün Musa peygamber, Levha Sandığı'nın bulunduğu çadıra girer ve Levi oymağını temsil eden Harun'un değneğinin filiz verdiğini, tomurcuklanıp çiçek açtığını hatta Tanah'ın ifadesiyle badem yetiştirmiş olduğunu İsrail halkına gösterir.[1038] Böylece boylar arasındaki iktidar mücadelesi, tanrısal bir müdahale ile sona ermiş olur. Artık hiçbir İsrailli bu tercihi sorgulayamayacak ve oymaklar üstünlük yarışı yapamayacaktır.

1.2.1.8. Samuel'in Duayla Gök Gürletip Yağmur Yağdırması

Hâkimlerin sonuncusu olan Samuel'in döneminde İsrailliler, Samuel'in çocuklarının rüşvetçi olduğunu söyleyerek krallıkla yönetilmek isterler. İsrailllilerin bu isteği Samuel'i üzer. Tanrı Yahve, Samuel'i teselli ederek, İsrailllilerin aslında istemediği kişinin Hâkim Samuel olmadığını, aslında onların Tanrı Yahve'yi terk etmek istediklerini söyleyerek, İsraillilere bir kral atanacağını bildirir.[1039] Tanrı Yahve, kral olarak Saul'u seçer ve bu durumu

---

1036 Bamidbar 16:1-50.
1037 Âl-i İmrân 3/61; **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 434-435.
1038 Bamidbar 17:1-9.
1039 I Şemuel 8:5-18.

Samuel'e bildirir.[1040] Samuel, Tanrı Yahve'nin kararını ilan etmek yerine, kura çekilişi yapmak için bütün İsrail oymaklarını bir araya toplar. Kimin kral olacağı konusunda kura çekilir ve Saul kral olur.[1041] Saul kral olduktan sonra İsrailliler önemli zaferler elde ederler.[1042]

Herkes mutludur. Ancak Samuel, krallıkla yönetilmek isteyen İsraillilere hâla kızgındır. Samuel, Tanrı Yahve'ye dua ederek gök gürletip yağmur yağdıracağını söyler. Böylece İsrailliler, kral istemekle ne kadar büyük bir kötülük yaptığını anlamış olacaktır. Samuel, dua eder ve gök gürlemeye başlar ve yağmur yağar. Halk çok korkar ve Tanrı Yahve'nin kendilerini yok etmemeleri için Samuel'den, Tanrı Yahve'ye yakarmasını isterler. Samuel, korkmuş olan İsraillileri sakinleştirir. Tanrı Yahve'yi terk etmedikleri sürece güvende olacaklarını söyler.[1043]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede, Samuel karakteri İsrailliler tarafından terk edilerek değersizleşmektedir. İsrailliler, artık Hâkim Samuel tarafından değil bir kral tarafından yönetilmek istemektedir. Ancak Samuel'in, istediği zaman gök gürletip yağmur yağdırabilecek kadar güçlü olduğu gösterilerek Samuel karakteri güçlendirilmektedir.

1.2.1.9. Kral Davut'un Uriya'yı Ölüme Yollaması

Tanah'ta Kral Davut karakteri, neredeyse Musa peygamber kadar önemli bir karakterdir. Ancak işlediği suç, neslinin cezasını çekeceği ağır bir suçtur. Aslında Tanah'ta, Musa peygamber gibi önemli bir karakter bile cezalandırılmaktadır.[1044] Kral Davut'un evli bir kadına göz koyup, kocasını ölüme gönderdiği bölüm anlatılırken, kral Davut'un diğer krallar gibi savaşa katılmayıp sarayında kaldığı vurgulanarak söze başlanmaktadır.

Kral Davut, sarayının damında gezinirken, yıkanmakta olan bir kadın görür. Hoşlandığı bu kadını sarayına getirtir ve onunla birlikte olur. Bat-Şeva adındaki bu kadın, hamile kalır. Bu esnada kadının kocası, Hititli Uriya cephede savaşmaktadır. Davut, savaşmakta olan Uriya'yı çağırtır. Kendisine armağan verdiği Uriya'yı evine gönderir. Ancak Uriya evine gitmez ve sarayın avlusunda uyur. Kral Davut, neden böyle yaptığını sorunca Uriya, komutanı

1040 I Şemuel 10:1-11.
1041 I Şemuel 10:20-27.
1042 I Şemuel 11.1-15.
1043 I Şemuel 12:16-25.
1044 Bamidbar 27:12-14.

Yoav'ın, İsraillilerin ve Antlaşma Sandığı'nın (Aron Aberit) cephede olmasından dolayı, kendisinin rahatça evine gidemeyeceğini söyler.

Bunun üzerine Davut, Komutan Yoav'a bir mektup yazarak, Uriya'yı tekrar cepheye gönderir. Mektupta; Komutan Yoav'dan, Uriya'yı cephede çatışmanın en şiddetli olduğu yere göndermesini ve yanından uzaklaşmasını, bu şekilde Uriya'nın vurulup ölmesini istediğini yazar. Komutan Yoav, söyleneni yapar ve Uriya cephede ölür. Kral Davut'un bu davranışı Tanrı Yahve'yi kızdırır. Kral Davut'un bu davranışını, kendi sözünü küçümsemek olarak algılayan Tanrı Yahve, ceza olarak; Davut soyundan kılıcın eksik olmayacağını, Davut'a, kötülüğün kendi soyundan geleceğini, karılarının bir yakınına verileceğini ve doğacak olan çocuğunun öleceğini bildirir.[1045]

Tanrı Yahve'nin olacağını söylediği şeyler gerçekleşmeye başlar. Önce, Davut'un bu ilişkisinden doğan çocuk, sağlıklı bir şekilde doğar. Ancak çocuk, Tanrı Yahve'nin hastalandırması neticesinde yedi gün sonra ölür. Bat-Şeva ile Davut'un bir çocuğu daha olur. Adını Süleyman koyarlar. Bu bebeği Tanrı Yahve sever ve yaşamasına izin verir.

Kral Davut'un değişik pek çok kadından çocuğu vardır. Davut'un Amnon isimli oğlu, başka bir kadından olma Davut'un Tamar isimli kızına âşıktır. Amnon, baba bir kız kardeşi Tamar'a tecavüz edip sokağa atar. Tamar'ın anne baba bir erkek kardeşi Avşalom da bu olay sebebiyle, baba bir kardeşi Amnon'u öldürür. Ardından İsraillilerin teveccühünü kazanan Avşalom, kral Davut'a karşı ayaklanır. Kral Davut, sarayını ve şehri terk etmek zorunda kalır. Saraya giren Avşalom, babasının bütün cariyeleri ile ilişkiye girer.[1046]

Böylece Tanrı Yahve'nin sözleri gerçekleşir ve Uriya'yı ölüme göndermesinin cezasını çekmiş olur. Daha sonra, kendisine başkaldıran oğlu Avşalom'un ölümü üzerine tekrar sarayına döner ve krallığına devam eder.[1047]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede Kral Davut, Tanrı Yahve'nin gözünde kötü olanı yapmakta ve cezasını çekmektedir. Ancak, henüz daha anlatımın başında; Kral Davut'un, diğer ulusların kralları gibi savaş meydanında bulunmak yerine, sarayında sefa sürdüğünün anlatılması ve cepheden çağırtıp hediyelerle evine gönderdiği Uriya'nın evine gitmeyip, Antlaşma Sandığı, İsrail

---

1045 II Şemuel 11:1-27; 12:1-15.
1046 II Şemuel 12:15-25; 13:1-29; 15:1-16; 20-22.
1047 II Şemuel 18:1-15; 19:9-16.

askerleri ve komutanı cephede olduğu için sarayın kapısında uyuduğunun anlatılması, Kral Davut karakterini tezyif etmektedir. Tanah'ta bir karakter, istendiği takdirde güçlendirilmekte, istendiği takdirde zayıflatılmaktadır. Aynı durum Davut'tan önceki kral Saul için de geçerlidir. İşlediği iki suç sebebiyle Tanrı Yahve'nin kendisini terk ettiği Saul karakteri, önceleri Tanrı Yahve'nin ruhunu içinde taşıyan ve peygamberlik yapan güçlü bir karakter iken[1048] daha sonraları Tanrı Yahve tarafından kendisine kötü ruhun musallat edilmesi ile zayıflatılan bir karakterdir.[1049] Saul, krallığının başında yüceltilirken krallığının sonunda zayıflatılmaktadır. Aynı müdahaleyi peygamber Musa örneğinde de görmekteyiz. Başlarda övülen ve yüceltilen güçlü bir karakter iken[1050] ölümüne yakın Musa karakteri zayıflatılmaktadır. Çok önceleri işlediği bir suç, sebep olarak gösterilerek, Musa'nın vaat edilen topraklarda yaşamaktan mahrum bırakılmakla cezalandırıldığı anlatılmaktadır.[1051] Vaat edilen toprakların, Yahudiler tarafından Dünya'nın merkezi ve ölüm sonrası beden ile ruhun bir bütün olarak dirilmesinin gerçekleşeceği mekânlar olarak algılandığı ifade edilmektedir.[1052] Dolayısıyla Tanah'ta, Musa'nın vaat edilmiş topraklardan mahrum bırakıldığının anlatılıyor olması, işlenen suçun ve cezanın ağırlığını göstermektedir.

Kral Davut'tan sonra da aynı durum görülmektedir. Tanah'ta, doğumuna Tanrı Yahve'nin çok sevindiği belirtilen[1053] ve Tanrı Yahve'nin tapınağını yapmakla onurlandırılan[1054] Kral Süleyman da, krallığının başında övülmekte iken, sonraları diğer uluslardan kadınlarla olan evliliği sebebiyle tezyif edilmektedir. Hatta ölümüne yakın dönemlerde Kral Süleyman'ın babası Davut gibi olmadığı, karılarına uyup onların dinine girerek Tanrı Yahve'yi terk ettiği anlatılarak, Saydalıların Tanrıçası Aştoret'e, Ammonluların İlahı Molek'e ve Moavlıların İlahı Kemoş'a taptığı söylenerek,[1055] Kral Süleyman karakteri değersizleştirilmektedir.

1048 I Şemuel 10:1-11.
1049 I Şemuel 13:8-14; 15:1-23.
1050 Devarim 34:9,10.
1051 Bamidbar 20:1-12; 20:22-29; 27:12-23.
1052 M. Alparslan **Küçük**, "Anadolu'daki Arzı Mevud: Urfa", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Ankara 2016, s. 169.
1053 II Şemuel 12:24,25.
1054 I Melahim 8:17-20.
1055 I Melahim 11:1-8.

Tanah'ta, peygamber veya kral gibi karakterler, görevlerine başlarken yüceltilmektedir. Ancak görevlerinin sonuna yaklaşıldığında, devir teslim zamanı yaklaştığında, bu karakterler zayıflatılmaktadır. Bu durumu, görevi devralan karakterin elini güçlendirmeye yönelik bir müdahale olarak anlamak da mümkündür.

1.2.1.10. Kral Davut'un Ülkede Nüfus Sayımı Yapması

İsrail halkına öfkelenen Tanrı Yahve Kral Davut'u, ülkede nüfus sayımı yapması için kışkırtır.[1056] Aynı konuyu anlatan Tanah'ın Birinci Tarihler kitabında ise Kral Davut'u kışkırtanın şeytan olduğu anlatılmaktadır.[1057] Kral Davut, komutanı Yoav'dan, Dan'dan Beer-Şeva'ya kadar olan bölgedeki bütün oymaklara gidip halkı saymasını ister. Komutan Yoav, sayım yapılmasının iyi bir fikir olmadığını söyler ancak Kral Davut'un emri yerine getirilir.

Sayım yapıldıktan sonra Kral Davut, kendisini suçlu hisseder ve suçunu bağışlaması için Tanrı Yahve'ye yakarır. Tanrı Yahve, ceza olarak Kral Davut'un önüne üç seçenek koyar ve seçeceği cezayı uygulayacağını söyler. İlki, ülkede yedi yıl kıtlık olmasıdır. İkincisi, İsraillilerin kendilerini kovalayan düşmanlarının önünden üç ay kaçmalarıdır. Üçüncüsü ise ülkede üç gün salgın hastalık yaşanmasıdır. Kral Davut, salgın hastalıkla cezalandırılmayı tercih eder. Bunun üzerine Tanrı Yahve, üç gün İsrail ülkesine salgın hastalık gönderir. İsraillilerden yetmiş bin kişi ölür. Tanrı Yahve'nin göndermiş olduğu cezalandırıcı Melek, Yeruşalim'i yok etmek için elini uzatır. Ancak Tanrı Yahve, buna müsaade etmez. Kral Davut, halkı öldüren Meleği görür ve suçlunun kendisi olduğunu, İsraillilerin yerine kendisini cezalandırmasını söyler. İsraillileri affetmeye karar veren Tanrı Yahve, Kral Davut'un Yevus'lu Aravna'nın harman yerinde bir sunak kurmasını ister. Kral Davut, orayı satın alır ve bir sunak kurup, yakmalık sunuları ve esenlik sunularını sunar. Böylece salgın hastalık İsrail'den kaldırılır.[1058]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede Tanrı Yahve, İsraillilere öfkelenmiş ve onları cezalandırmak için Kral Davut'u sayım yapması için kışkırtmıştır. Tanrı Yahve'nin insanların karar almaları noktasında, psikolojik müdahalelerde bulunduğu pek çok örnek vardır. Hatta Tanah'ta Tanrı Yahve'nin bütün

---

1056 II Şemuel 24:1.
1057 1.Tarihler 21:1.
1058 II Şemuel 24:3-25.

halkın, Tanrı Yahve'nin istediği gibi karar vermesini sağlayacak derecede kitlesel psikolojik müdahalelerde bulunduğu örnekler vardır.[1059] Aynı yöntemle Tanrı Yahve, Kral Davut'u kışkırtır ve suç işlemesini sağlar. Tanah, Tanrı Yahve'nin gücünü ve öfkelendiği zaman ne yapabileceğini anlatarak, mutlak itaati sağlayacak müdahalelerde bulunmaktadır. Tanah'ta, pek çok yerde rastlandığı gibi burada da suçun cezasız kalmadığı vurgusu yapılmaktadır.

1.2.1.11. Peygamber Natan'ın Sülayman'ı Kral Seçtirmesi

Kral Davut yaşlandığı zaman, yerine kimin kral olacağı konusunda bir görüş belirtmez. Ancak Adoniya'nın kral olmak için hazırlık yapmasına da ses çıkarmaz. Adoniya, Komutan Yoav, Koen Aviyatar gibi bazı isimlerin desteğini alır. Ancak Yehoyada oğlu Benaya, Koen Sadok, Peygamber Natan ve saray muhafızları Adoniya'yı desteklemezler. Adoniya, krallığını ilan etmek için bir ziyafet verir. Ziyafete, Davut'un yerine kral olacağına dair söz verdiği Süleyman hariç diğer bütün kardeşlerini çağırır.

Peygamber Natan, Süleyman'ın annesi Bat-Şeva'ya koşar. Adoniya'nın krallığını ilan edeceğini ve oğlunun ve kendisinin hayatının tehlikede olduğunu söyleyerek yapması gerekenleri anlatır. Önce Bat-Şeva, Kral Davut'un odasına girip Süleyman'ın kral olacağına dair verdiği sözü hatırlatacak sonra da Peygamber Natan, Kral Davut'un odasına girip Adoniya'nın krallığını ilan ettiğini söyleyerek, Bat-Şeva'nın sözlerini doğrulayacaktır. Planladıkları gibi hareket ederler. Davut, verdiği söze sadık kalacağını söyleyerek Süleyman'ı kral ilan eder. Peygamber Natan, Süleyman'ı mesh eder ve kral olarak ilan eder. Süleyman'ın diğer kardeşleri korkar ve Adoniya'nın ziyafet sofrasını terk ederler. Adoniya, Süleyman'a bağlılığını sunar.[1060]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede Peygamber Natan'ın, Süleyman'ın kral olması için çabalamasının Tanrı Yahve'nin bir emri olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Tanah'ta, sadece Süleyman'ın doğumunda Tanrı Yahve'nin çocuğu çok sevdiği ve Peygamber Natan aracılığıyla bunu haber verdiği anlatılmaktadır.[1061]

Peygamber Natan, yaptığı bu müdahale ile Süleyman hariç bütün kardeşlerinin, Başkomutan Yoav'ın ve Koen Aviyatar'ın desteğini kazanmış olan Adoniya'nın kral olmasını engellemiş ve Süleyman'ın kral olmasını sağlamıştır.

1059 II Şemuel 17:1-14.
1060 I Melahim 1:5-53.
1061 II Şemuel 12: 24-25.

1.2.1.12. Kral Davut'un Oğlu Süleyman'a Vasiyeti

Kendisi henüz hayatta iken, Peygamber Natan'ın çabaları neticesinde oğlu Süleyman'ı kral ilan eden Kral Davut, Süleyman'a üç kişi hakkında vasiyette bulunur. Bu kişilerden birine iyi davranmasını, ikisinin ise ecelleri ile ölmemelerini sağlamasını ister. Öldürülmesini istediği kişiler; İsrail ordusunun iki komutanı olan Ner oğlu Avner ile Yeter oğlu Amasa'yı haksız yere öldüren Seruya oğlu Yoav[1062] ve Mahanayim'de kendisine lanet okuyan Gera'nın oğlu Şimi'dir.[1063] Kendisine iyi davranılmasını vasiyet ettiği kişi ise Avşalom'un önünden kaçtığı yıllarda Kral Davut'a yardım eden[1064] Gilatlı Barzillay ve oğullarıdır.

Tahta geçen Süleyman, ilk önce muhalifleri ortadan kaldırır. Saltanat iddiasında bulunan kardeşi Adoniya'yı öldürtür.[1065] Adoniya'yı destekleyen Koen Aviyatar'ı sürgüne gönderir ve yerine Koen Sadok'u geçirir. Başkomutan Yoav'ı öldürtüp yerine Yehoyada oğlu Benaya'yı geçirir.[1066] Kral Davut, kendisine lanet okuyan Gera'nın oğlu Şimi'yi öldürmeyeceğine dair söz vermiştir.[1067] Ancak Kral Davut, oğlu Süleyman'a Şimi'nin ölüler diyarına kanlar içinde gitmesini istediğini ve akıllıca davranması gerektiğini söylemiştir. Kral Süleyman, Şimi'ye Yeruşalim'den ayrıldığı gün öldürüleceğini ancak şehirden çıkmaması hâlinde kendisine dokunulmayacağını söylemiştir. Üç yıl sonra Şimi'nin iki kölesi Gat'a kaçar. Kral Süleyman, kölesini takip etmek için Yeruşalim'den ayrılan Şimi'yi, Yeruşalim'den ayrıldığı için öldürtür. Böylece Tanah'ın ifadesiyle Süleyman'ın krallığı iyice pekişir.[1068] Kral Davut'un oğluna verdiği tavsiyeler sayesinde hem kendi döneminde yarım kalan hesap kapanmakta hem de oğlu için tehdit olabilecek kişiler ortadan kaldırılmış olmaktadır.

1.2.1.13. Peygamber Yeremya'nın Koen Paşhur'la Çekişmesi

MÖ.609-605 yılları arasında yaşandığı ifade edilen bir olayda, Peygamber Yeremya ile Koen Paşhur karşı karşıya gelmiştir.[1069] Tanrı Yahve'nin emri

---

1062 II Şemuel 3:22-37.
1063 II Şemuel16:5-12; 19:21-23.
1064 II Şemuel17:27-29.
1065 I Melahim 2:13-25.
1066 I Melahim 2:26,34.
1067 II Şemuel 19:23.
1068 I Melahim 2:36-46.
1069 Thomas L. **Constable**, *Notes on Jeremiah*, 2006 Edition, (Web Page: http://www.soniclight.com/, Date accessed: July 2017), p. 102.

üzerine Yeremya (Yirmeyau) peygamber, Yeruşalim halkına hitaben, işledikleri suçlar sebebiyle Tanrı Yahve'nin kendilerini terk ettiğini ve şehri düşmanlarının eline teslim edeceğini söyler.[1070] Tapınağın baş görevlisi Koen Paşhur, Peygamber Yeremya'nın dövülmesini ve Benyamin kapısındaki tomruğa bağlanmasını emreder. Ertesi gün salıverilen Yeremya peygamber, Koen Paşhur'a, Tanrı Yahve'nin onun adını değiştirip 'her yer dehşet içinde' anlamına gelen Magor-Missaviv adını verdiğini, hane halkıyla birlikte Babil'e sürüleceğini ve orada öleceğini bildirdiğini söyler.[1071]

Semitik metinlerden Tanah'ta, bir nesnenin veya bir şahsın ismini değiştirerek konumuna, değerine veya statüsüne müdahale edilmesi sık rastlanan bir durumdur. Hikâyenin başında Yeremya peygamber, şehrin işgal edileceğini ve halkının sürgün edileceğini zaten söylemiştir. İsrailliler, Tanrı Yahve'nin kurallarına uymadıkları için zaten bu cezayla karşılaşacaktır. Yeremya peygamber, kendisini dövdüren Koen Paşhur'a, önceden kararlaştırılmış cezayı hatırlatmakta, kendisini dövdürdüğü için de Ona yafta takarak Onun toplumsal konumuna yönelik sosyal bir müdahalede bulunmaktadır.

1.2.2. Yeni Ahit'te Peygamber Müdahaleleri

Yeni Ahit'teki peygamber müdahaleleri, Tanah'ta görüldüğü gibi, gelişmeci veya geliştirmeci müdahale tarzları şeklindedir. Yeni Ahit'te İsa Mesih'in Öğrencileri, ilk başlarda hastaları iyileştiremezken zamanla ölüleri bile diriltmektedir. Öğrencilerin inkârcılar karşısındaki zayıf konumları da zamanla değişmektedir. İlk başlarda kaçan gizlenen Öğrenciler, daha sonra zindanlardan istedikleri an çıkabilmekte ve kötüleri cezalandırabilmektedirler.

1.2.2.1. Vaftizci Yahya'nın İsa Mesih'i Ön Plana Çıkarması

Yahudiye çölünde dolaşan yaban balı ve çekirgeden başka bir şey yemeyen Vaftizci Yahya, din adamı olan Zekeriya ile Elizabet'in oğludur. Yaşlı İbrahim ve kısır olan karısı Sara'nın çocukları olan İshak'ın doğumu hadisesinde olduğu gibi, Vaftizci Yahya da Zekeriya ile Elizabet'in yaşlılıklarında mucizevi bir şekilde dünyaya gelmiştir.[1072] Bazı Ferisi ve Saduki İsraillilerin vaftiz olmak için kendisine geldiğini görünce, onları azarlayarak, tövbe etmeleri için uyarır ve onlara kendisinden sonra gelecek olan peygamberin çok

---

1070 Yirmeyau 19:1-15.

1071 Yirmeyau 20:1-6.

1072 Shimon **Gibson**, "John The Baptist" Encyclopaedia Judaica, Vol. 11, p. 176.

daha güçlü olduğunu söyler. Vaftizci Yahya, yanına gelen İsa Mesih'i vaftiz etmek istemez. Onun kendisinden çok daha üstün olduğunu söyleyerek Onun kendisini vaftiz etmesi gerektiğini söyler. Ancak İsa Mesih, böyle olması gerektiğini söyleyince Onu vaftiz eder. Vaftiz olan İsa Mesih'in üzerine, gökten Tanrı'nın ruhu, bir güvercin gibi inerek konar. Göklerden gelen bir ses, "*sevgili oğlum budur. Ondan hoşnudum*" der.[1073] Bir peygamberin başka bir peygamberi kendinden üstün tutması önemli bir vurgulamadır. Vaftizci Yahya'nın İsa Mesih'i övüyor olması, İsa Mesih'in peygamberlikten öte bir konumu olduğuna dair bir mesaj anlamı da taşımaktadır.

1.2.2.2. İsa Mesih tarafından Öğrencilerin Seçilmesi

İblis tarafından denendikten sonra,[1074] harekete geçen İsa Mesih, öğrencilerini seçmeye başlar. İsa Mesih, Celile Gölü kıyısında yürürken gördüğü balıkçı kardeşler Simun ile kardeşi Andreas'ı yanına çağırıp onları insan tutan balıkçılar yapacağını söyler. İki kardeş hiç sorgulamaksızın İsa Mesih'in peşinden yürümeye başlar. Daha sonra İsa Mesih, Zebedi'nin oğulları Yakup ile Yuhanna'yı da çağırır. Onların her ikisi de hiçbir şey sormadan teknelerini ve babalarını bırakıp İsa Mesih'in ardınca yürüyüp Ona katılırlar.[1075] Bu kişilerin İsa Mesih'i ilk defa görmedikleri, Yeni Ahit'te anlatılan bu olaydan daha evvel zaten İsa Mesih'in öğrencileri oldukları ve sürekli görüştükleri ancak bu olayda ailelerini terk ederek bütün zamanlarını İsa Mesih ile geçirmek üzere Ona katıldıkları yorumu yapılmaktadır.[1076]

İlerleyen zamanlarda İsa Mesih, dua etmek için dağa çıkar ve bütün geceyi Tanrı'ya dua ederek geçirir. Gün ağırınca öğrencilerini yanına çağırır ve onların arasından, elçi diye adlandırdığı on iki kişi seçer. Bu kişiler: Simun, Andreas, Yakup, Yuhanna, Filipus, Bartalmay, Matta, Tomas, Yakup, Yurtsever Simun, Yahuda ve Yahuda İskariot'tur.[1077]

Yeni Ahit'te, ilk dört ismin İsa Mesih'in çağırısına olumlu yanıt vererek peşinden gittiği ve inandığı bilgisi verilmekle birlikte diğer Havarilerin nasıl katıldığı hakkında bilgi verilmemektedir. İsa'nın bütün gece Tanrı'ya dua ettikten sonra on iki kişiyi elçisi olarak taktim ettiğinin anlatılması, bu isimlerin

---

1073 Matta 3:1-17; Markos 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuhanna 1:19-28.
1074 Matta 4:1-11; Markos 1:12,13; Luka 4:1-13.
1075 Matta 4:18-22 Markos 1:16-20; Luka 5:1-11.
1076 **Özsu**, s. 28.
1077 Luka 6:12-16.

tanrısal bir tercihin neticesinde ortaya çıktığını göstermektedir. İleride İsa Mesih'e ihanet edecek olan Yahuda İskariot'un,[1078] seçilen bu on iki kişi arasında olması, Yeni Ahit okuyucusuna, bu kişinin ihanetinin önceden bilindiği[1079] ancak bu olayın yaşanması gerektiği için bu kişinin on iki elçi arasına girmesi gerektiği mesajını vermektedir.

1.2.2.3. Musa ve İlyas Peygamberlerin Görünmesi

İsa Mesih yanına Petrus, Yakup ve Yuhanna'yı alarak yüksek bir dağa çıkar. Bir anda İsa Mesih'in giysileri bembeyaz, yüzü de güneş gibi parlak oluverir. Bu esnada Musa ve İlyas peygamberler, İsa Mesih'in öğrencilerine görünür. Üzerlerine gelen parlak bir bulut onlara gölgelik yapar. Bulutun içinden gelen bir ses, "*Sevgili Oğlum budur, Ondan hoşnudum. Onu dinleyin*" der. Öğrenciler bu sesi duyunca korkuyla yere kapanırlar. İsa Mesih onlara dokununca kafalarını kaldırırlar. Ortalıkta İsa Mesih'in dışında hiç kimse yoktur. İsa Mesih, öğrencilerine görmüş oldukları şeyleri hiç kimseye anlatmamalarını tembihler.[1080]

Yaşanan bu olaydaki iki karakterden ilki Musa karakteri, hem peygamber olarak İsraillilerin dininin kurumsallaşmasını sağlayan kişidir hem de İsraillilerin toplum ve devlet olma sürecini başlatan kişidir.[1081] İlyas karakteri ise Tanah'ta ismi geçen şahıslar içerisinde, göstermiş olduğu mucizeler açısından en güçlü karakterlerin başında gelmektedir.[1082] Bulutun içinden ses gelmesi, Tanah'ta sıklıkla geçer.[1083] Bu hadise, Tanrı Yahve'nin tecelli ediş şeklidir. Musa ve İlyas peygamberlerin görünmesi ve buluttan gelen ses, İsa Mesih'in İsrailliler tarafından benimsenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

1.2.2.4. Pavlus'un Eftihos'u Diriltmesi

Yeni Ahit'in anlattığı bir hikâyede Pavlus, haftanın ilk günü (Pazar günü) ekmek bölmek için toplananlara uzunca bir konuşma yapar. Konuşma uzayınca, pencere kenarında oturmakta olan Eftihos, uyuya kalır ve ikinci katın penceresinden aşağı düşer. Toplananlar ölüsünü yerden kaldırır. Aşağı inen

---

1078 Matta 26:14-16; Markos 14:10-11; Luka 22:3-6.
1079 Matta 26:21-29.
1080 Matta 17:1-13; Markos 9:2-13; Luka 9:28-36.
1081 Şemot 18:13-26.
1082 I Melahim 17:1-24; 18:1-46; 19:1-18; II Melahim 1:2-17; 2:7-11.
1083 Şemot 13:21-22; 19:9-16; 34:5; Vayikra 16:1-2; Bamidbar 9:15-22.

Pavlus, delikanlının üzerine kapanıp onu kucaklar ve Eftihos canlanır. Pavlus, yukarı çıkıp konuşmasına devam eder.[1084]

Yeni Ahit'te anlatılan hikâyelerde ölülerin diriltilebilmesi bir statü işaretidir. Ölüleri ilk defa dirilten İsa Mesih'tir.[1085] Daha sonra İsa Mesih, öğrencilerine bu yetkiyi verir.[1086] Ardından Petrus ölüleri diriltir.[1087] Bu anlatım, Petrus'un önemine işaret etmektedir. 1869 yılında, Petrus Bazilika'sında gerçekleştirilen I. Vatikan Konsili tarafından Roma'nın üstünlük ve önceliği için bir argüman olarak, Petrus'u muhatap alan metinlerin kaynak gösterilmesi, Petrus'un sonraki dönemlerde ne denli güçlü bir karakter olarak kabul edildiğini göstermektedir.[1088]

Yeni Ahit'in, Pavlus'un Eftihos'u diriltmesi olayını anlatması da, Pavlus karakterinin güçlendirilmesini sağlamaktadır. Hatta ilerleyen bölümlerde, Pavlus yaptığı bir gemi yolculuğunda Malta Adasına gitmek zorunda kalır. Pavlus, ateşe çalı çırpı atmak isterken elini bir engerek yılanı sokar. Pavlus, yılanı ateşe atar. Etraftakiler Pavlus'un ölmesini bekler ancak ona bir şey olmadığını görünce "*bu bir ilahtır*" derler.[1089] Bu hikâye, Pavlus karakterinin konumunun, Yeni Ahit tarafından ne kadar güçlendirildiğini ifade etmektedir.

1.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Müdahaleleri

Kurtubi, peygamberlerin dini konularda kişisel tasarrufta bulunmalarının caiz olup olmadığı konusunun din adamlarınca tartışıldığını söyler. Çoğunluğun, bunun mümkün olduğu konusunda fikir beyan ettiğini söyleyen Kurtubi, bunun aklen imkânsız olmadığını savunur. Ona göre peygamberler, bu tür davranışlarında yanlışlık yapmaktan korunmuşlardır.

Kurtubi, bu durumu iki örnekle açıklar: Birinci örnekte, iddet hakkında soru soran bir kadına Peygamberin önce, "*dilediğin yerde iddet bekle*" dedikten sonra aynı kadına, "*evinde bekle*" dediğini anlatır. İkinci örnekte ise Peygambere gelen bir adamın, "*ecrimi Allah'tan bekleyerek öldürülecek olursam, cennete*

1084 Elçilerin İşleri 20: 7-12.

1085 Matta 9:18-25; Markos 5:21-43; Luka 8:40-56.

1086 Matta 10:8; Luka 9:1.

1087 Elçilerin İşleri 9:36-41.

1088 Mürsel **Özalp**, "Papanın Yanılmazlığı Doktrini ve I. Vatikan Konsili: Taraflar, Tartışmalar ve Ultramontanizmin Zaferi", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Trabzon 2014, s.116, 124-125.

1089 Elçilerin İşleri 28:1-6.

girmeme engel var mıdır?" diye sorması üzerine Peygamberin önce, "*hayır*" deyip ardından "*borç müstesna, Cebrail bana böyle haber verdi*" diyerek adamı uyardığını anlatan Kurtubi,[1090] verdiği bu iki örnekle peygamberlerin inisiyatif kullanabildiklerini, ancak yanlış karar vermeleri hâlinde ilahî irade tarafından düzeltildiklerini anlatmaktadır.

Müslümanların tamamı peygamberlerin günahtan korunduklarına inanır. Ehli sünnet peygamberlerin kendilerine peygamberlik görevi verildikten sonra, Mu'tezile ergenlik çağına girmelerinden sonra, Şia ise peygamberlerin ve İmamların doğdukları andan itibaren masum olduklarına inanmaktadır.[1091]

Kurtubi'nin savunduğu görüşe göre Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Yusuf peygamber ile önce sahibesi daha sonra da sahibesinin eve çağırdığı kadınlarla Yusuf peygamber arasında yaşanan hadiselerde Yusuf peygamberin özgür iradesini kullanmasının, yapılan ilahî müdahaleler ile engellendiği anlatılmaktadır.[1092]

İbrahim peygamberin duaları sayesinde, zalim olanları dışarıda tutulmak kaydıyla, İbrahim peygamberin nesline tanınan imkânların anlatıldığı ayetlerden hareketle, Kur'an-ı Kerim'in müdahale anlayışının, sadece kişinin davranışlarıyla değil dualarıyla da diğer insanların hayatlarına veya kaderlerine müdahale etme olanağı verdiğini göstermektedir.

Musa peygamberin birlikte yolculuk yaptığı yol arkadaşının müdahaleleri ise daha önceden gerçekleşmiş, yaşanmış bazı hadiseleri, arzulanan bir şekilde, yeniden gerçekleştirme müdahalesi gibidir.

1.2.3.1. Kur'an-ı Kerim'de İbrahim Peygamber ve Aile İlişkileri

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygamber karakteri, Tanah'taki gelişen ve geliştirilen, önce korkuyla yalan söyleyip zamanla kahramanlaşan peygamber tiplemesinden tamamen farklıdır. Zaten Tanah'taki İbrahim karakteri, dinsel önderlik yapan bir peygamberden ziyade, bir ulusun atası olan milli bir liderdir. Kendisine vaat edilen topraklara doğru meşakkatli bir yolculuk yapan ve Tanrı Yahve ile ilk antlaşmayı yapan kişidir. Kur'an-ı Kerim'de ise baştan sona peygamber tiplemesine uygun bir karakter olarak varlığını sürdürür.

1090 **Kurtubi**, C. 11 s. 523-524.
1091 Mehmet **Bulut**, "İsmet", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2001, C. 23, s.134-136.
1092 Yusuf 12/24,32-33.

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygamberin ilk önce Tanrı kavramını sorgulayışı, yaşadığı coğrafyada Tanrı olarak kabul gören kavramların (yıldız, ay, güneş) Tanrı olamayacağına karar vermesinin ardından, babası[1093] ve diğer insanlarla tartışmaya başlamasıyla[1094] birlikte sahip olduğu çizgiden hiç ayrılmadığı görülür.

Kur'an-ı Kerim, İbrahim peygamberin Allah ile yaptığı bir antlaşmadan bahsetmez. İbrahim peygamberin 'insanlara imam' kılınacağının söylenmesinin ardından İbrahim peygamberin nesli için de bunu istediği, neslinden zalim olanların buna erişemeyeceği anlatılır.[1095] Kurtubi, İbrahim peygamberin nesli için yaptığı duanın dünya için mi yoksa ahirete dair mi olduğunu yorumcuların tartıştığını ancak bunun anlamının 'benim zürriyetimden de imamlar kıl' anlamına geldiğini söyler.[1096] Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim peygamberin insanlara imam kılındığının ifade edilmesi, Tanah'ta anlatılan, 'yüce baba' anlamına gelen Avram ismi yerine, 'çokların babası' anlamına gelen İbrahim (Avraam) ismi verilirken, İbrahim'in birçok ulusun babası olacağına dair söz verilmesi[1097] anlatımı ile 'evrensel' karakter taşıma özelliği bakımından benzeşmektedir. Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre İbrahim peygamber, akrabalarına çok düşkün, duygulu ve yumuşak huylu bir kişiliğe sahiptir. Nesli için dua ettiği Allah'tan bir şeyler istediği gibi babası için de talepleri olmuştur. Ancak babasının Allah'ı inkâr ediyor oluşu sebebiyle, bu dua kabul görmemiştir. Kur'an-ı Kerim, İbrahim peygamberin bu yakarışını da verdiği sözü[1098] yerine getirme çabası olarak açıklamaktadır.[1099] İbrahim peygamberin ailesine düşkünlüğü ve nesli için yaptığı dualarının[1100] neticesinde, Kur'an-ı Kerim, İbrahim ailesine, peygamberlik,[1101] kitap, hikmet ve büyük bir mülk verildiğini bildirmektedir.[1102] İbrahim ailesine büyük bir mülkün verildiğinin anlatılmasının sebebi olarak, Yahudilerin Hz. Muham-

---

1093 Meryem 19/42-48.
1094 En'âm 6/74-81; Enbiyâ 21/51-56; Sâffât 37/85-86.
1095 Bakara 2/124.
1096 **Kurtubi**, C. 2, s. 317.
1097 Bereşit 17:4-11.
1098 Meryem 19/47.
1099 Tevbe 9/113-114.
1100 İbrahim 14/35,37,40.
1101 Ankebût 29/27; Hadid 57/26.
1102 Nisâ 4/54.

med hakkında, "*kendisi tevazudan bahsediyor ancak 9 karısı var. Hangi hükümranlık bundan daha üstün olabilir*" demeleri gösterilir.[1103] Mukatil, bu ayetin Yahudilere cevaben, "*Davud ve Süleyman onlardandı. Davud'un 99 karısı, Süleyman'ın ise 300 hür karısı, 700 de cariyesi vardı. Durum böyle olduğuna göre siz 9 kadınla evlendi diye Muhammed'i niçin dilinize doluyorsunuz*" anlamına geldiğini söylemektedir.[1104]

Kur'an-ı Kerim'de, ailesine düşkün biri olarak tanıtılan İbrahim peygamberin, çocuğunu kurban etmekle denendiği ve başarılı olduğu anlatılmaktadır.[1105] Tanah (Bereşit 22:2) bu çocuğun İshak olduğunu söyler. Kur'an-ı Kerim (Sâffât 37/101-107) çocuğun ismini belirtmez. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'in yorumcuları arasında kurban edilmek istenen çocuğun İsmail mi yoksa İshak mı olduğu konusu tartışılmıştır.[1106]

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygamberin, meleklerin Lut kavmini cezalandırmasına engel olma gayreti anlatılmaktadır. Lut kavmini cezalandırmak için gelen melekler ilk önce İbrahim peygambere uğrarlar. Kendilerine pişirilen yemekten yemediklerini gören İbrahim peygamber, korkuya kapılır. Melekler, Ona bir oğlu olacağını müjdelemek için geldiklerini ve Lut kavmini cezalandırmakla görevli olduklarını söyler. İbrahim peygamber, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle, korkusunu yenip müjdeli haberi duyduktan sonra Lut kavmi hakkında mücadele etmeye başlar. Kur'an-ı Kerim, bunun sebebini İbrahim peygamberin yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a adamış kişiliğine bağlar. Sonunda meleklerin, bunun Allah'ın emri olduğu ve geri çevrilemeyeceğini söylemeleriyle İbrahim peygamber susar.[1107] Aynı hadise Tanah'ta da anlatılır. Hemen hemen aynı şeylerden bahsedilir. Aralarındaki en önemli fark, Tanah anlatımında, İbrahim peygamberin suçluların yanında suçsuzların da cezalandırılacak oluşuna itiraz etmesidir. Tanah, kentte on kişi bile suçsuz olsa cezadan vazgeçileceğini anlatarak, Sodom ve Gomora şehirlerinde masum insanların olmadığını vurgular.[1108]

1103 **Çetiner**, C. 1, s. 286-288.
1104 **Mukatil**, C.1, s. 368.
1105 Sâffât 37/100-111.
1106 Bkz. "1.1.5.3.2. İbrahim'in Oğlunu Kurban Etmekle Denenmesi"
1107 Hûd 11/68-76.
1108 Bereşit 18:16-33.

1.2.3.2. Yusuf Peygamberin Tasarruflarına Müdahale

Kardeşlerinin kıskançlığı sebebiyle kuyuya atılan Yusuf peygamber,[1109] Mısır'da bir soylu tarafından köle olarak satın alınıp büyütülür. Sahibesinin arzuladığı Yusuf peygamber, buna yanaşmaz. Ancak Kur'an-ı Kerim, "*kadın onu arzulamıştı, O da onu arzulamıştı*"[1110] diyerek Yusuf peygamberin kendi hâline bırakılmadığını bildirmektedir. Ardından şehirde dedikodular çıkınca, sahibesi Yusuf peygamberi diğer kadınların da görmesini sağlar. Onların da talebini reddeden Yusuf peygamber, zindana atılır.[1111] Firavun'un rüyasını yorumladığında hapisten çıkarılacaktır ancak o suçsuzluğunu kanıtlamak için sahibesinin eve çağırdığı kadınlarla yüzleşir. Kadınlar suçlarını itiraf ederler. Ancak Yusuf peygamber, nefsini temize çıkartmadığını, kendisinin kötü bir şey yapmaktan korunduğunu söyler.[1112] İkinci bir müdahale söz konusudur. İlkinde sahibesine yanaşmadığında Allah tarafından engellenen Yusuf peygamber ikincisinde de engellenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in anlatımından, her insan gibi peygamberlerin de özgür iradeleri olduğu, ancak bunu diledikleri gibi kullanmalarına müsaade edilmediği anlaşılmaktadır.

1.2.3.3. Musa Peygamberin Yolculuğu

Musa peygamber, yanında kız kardeşinin oğlu Yûşâ İbn Nûn olduğu rivayet edilen bir genç ile birlikte bir yolculuğa çıkar.[1113] Kur'an-ı Kerim, Musa peygamberin yolculuğa neden çıktığını anlatmaz ancak iki denizin birleştiği yere kadar veya gerekirse senelerce yürüyeceğini söylediğini aktararak bu yolculuğa verdiği önemi vurgular. Aradıkları kişiyi bulurlar. Mukatil, bu kişinin adının 'hızır' olduğunu söyler. Mukatil'e göre Musa peygamber yeryüzündeki en bilgili kişinin kendisi olduğunu düşünmektedir. Kendisine, daha bilgili birisinin varlığı haber verilince, Musa peygamber bu kişiyi aramaya koyulur.[1114] Musa peygamber bu kişiyi bulunca, doğru bilgiye ulaşma konusunda kendisine yardımcı olmasını ister. Adam, Musa peygambere iç yüzünü bilmediği konularda sabretmesinin mümkün olmadığını söyler. Ancak Musa peygamberin ısrarları neticesinde birlikte yolculuğa çıkarlar. Yolculuk

---

1109 Yusuf 12/4-10.
1110 Yusuf 12/20-24.
1111 Yusuf 12/29-42.
1112 Yusuf 12/43-53.
1113 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 3, s. 486-489.
1114 **Mukatil**, C. 2, s. 505-506.

esnasında adam, ilk önce bindikleri gemiye zarar verir. Daha sonra karşılaştıkları bir erkek çocuğunu öldürür. Son olarak kendilerine iyi davranmayan bir kasabanın yıkılmak üzere olan duvarını tamir eder. Adam, her müdahalesine itiraz eden Musa peygambere, yaptıklarının gerekçesini anlatır. Gemiye zarar vermesinin nedeni, geminin sahiplerinin fakir kimseler olması ve hasarlı geminin kötü kral tarafından gasp edilmesinin önlenmesi içindir. Çocuğun öldürülmesinin sebebi, ana babası iyi kimseler olan bu çocuğun ana babasını azgınlık ve nankörlüğe götürmesine engel olmak içindir. Ölen çocuğun yerine ondan daha temiz ve daha merhametlisi verilecektir. Yıkılmak üzere olan duvarın tamir edilmesinin sebebi, duvarın altında, iki yetim çocuğa ait bir hazinenin olmasıdır. Çocuklar büyüyünceye kadar hazinenin ortaya çıkmaması için duvar tamir edilmiştir.[1115] Musa Peygamberin birlikte yolculuk yaptığı kişi, neden bu tasarruflarda bulunduğunu açıklarken; ilkinde (gemiye zarar vermek), 'istedim' (*Eradtü*) kelimesini kullanır. İkincisinde (çocuğun öldürülmesini), 'istedik' (*Eradnâ*) kelimesini kullanır. Üçüncüsünde (duvarın tamir edilmesini), 'Rabbin istedi' (*Erâde Rabbüke*) ifadesini kullanır. Müdahaleyi yapan karakter, en azından birincisinde, müfessirlerin kendisine (hızır) dedikleri, Kur'an-ı Kerim'in isim vermeden sadece 'kul' olarak nitelendirdiği kişidir. Bu sebeple, konunun 'peygamber müdahaleleri' konu başlığı altında yer alması daha uygundur. Ayrıca Tefsirlerde ve Musa ile Hızır kıssasını içeren bazı kitaplarda çeşitli İsrailiyyât rivayetleri bulunduğu, Hızır ile karşılaşan kişinin, İsraillilerin peygamberi olan Musa değil de başka bir Musa olduğunu anlatan rivayetin ise İsrailiyyât rivayetlerinden olduğu ifade edilmektedir.[1116] Tipolojik olarak net bir tasnif yapmak güç olmakla birlikte müdahalenin yapısı, 'geleceği bilenler tarafından geleceğin yeniden gerçekleştirilmesi' hakkında bilgi veriyor olması sebebiyle metni okuyanların, başlarına gelen hadiselere bakış açılarını etkilemektedir. Başlarına gelen olumsuz hadiselere daha olumsuz hadiseleri önleyen hadiseler olarak bakan kişiler, başlarına gelen hiçbir olumsuz hadiseden dolayı yılgınlığa veya bunalıma düşmeyeceklerdir. Yaptığı etki açısından bu müdahale, psikolojik müdahale yapısındadır.

1115 Kehf 18/60-82.

1116 **İman** bint Abdurrahmân Mahmûd Magribî, "Hz. Musa ve Hızır Kıssası: İsrailiyyât Rivâyetlerine Karşı Eleştirel Bir Yaklaşım", (Çev. Mustafa Şentürk), *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Amasya 2015, s. 182.

1.3. RUHANİ VARLIKLARIN MÜDAHALELERİ

Genel olarak semitik metinlerde, Tanrının dışındaki metafizik âlemin karakterleri olarak melek, ruh, cin ve şeytan gibi unsurların da insan hayatına müdahale edebildiği görülmektedir. Mutlak kötülükle özdeşleştirilen şeytanın dışındaki diğer demonik varlıklar olan cinlerin ise genel olarak kötü bir karakter olarak takdim edilmekle birlikte semitik metinlerden bazılarında, cinlerin arasında tanrısal iradeye boyun eğenlerinin de olduğu ifade edilmektedir.[1117]

Semitik metinlerdeki ruhani varlılardan melek karakteri, mutlak iyilikle özdeşleştirilmiştir. Mutlak kötülükle özdeşleştirilen şeytan karakteri ise Yahudi inancına göre aslen bir melek olup insan iradesinin özgürce tecelli etmesini sağlamak maksadıyla yaratılmıştır.[1118] Kur'an-ı Kerim'e göre şeytan, cin türü bir varlıktır.[1119] Ancak Kur'an-ı Kerim yorumcularından bazıları şeytanın aslen bir melek olduğunu savunmaktadır.[1120]

Semitik metinlerden Tanah'ın anlatımlarında, insan türünün ilk dönemlerinde ruhani bir varlık türü olan Tanrı oğulları (Bene-i Elohim) ile insan kızlarının evlendiklerinden bahsedilmektedir.[1121] Tanah yorumcuları, Tanrı oğulları (Bene-i Elohim) ile düşmüş meleklerin veya Şet (Şit) soyunun kastedilmiş olabileceğini ifade etmektedirler.[1122]

Sonuç olarak melek, ruh, cin ve şeytan gibi unsurların tamamı, ruhani varlıklar kategorisinde yer almakla birlikte kötülükle özdeşleştirilen cin ve şeytan gibi karakterlerin müdahaleleri, demonik varlıkların müdahaleleri başlığı altında değerlendirilecektir. Ruhani varlıkların müdahaleleri başlığı altında ise semitik metinlerin genel olarak iyilikle özdeşleştirdiği melek türü varlıkların müdahaleleri tasvir edilecektir. Semitik metinlerin tamamında, melekler kendi iradeleri ile iş yapabilen ve söz söyleyebilen varlık türleridir. Semitik metinlerde karakterleri, görevleri ve hatta isimleri dahi benzeşen melekler, Tanrısal güce en yakın olan ve Onun iradesinin gerçekleşmesi için hizmetkâr konumunda bulunan varlıklardır. Melek kelimesi, Ugaritçe, Habeşçe, İbranca ve Arapça gibi semitik dillerde 'Göndermek' anlamına gelen 'L'ek'

1117 Cin 72/14.
1118 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.
1119 Kehf 18/50.
1120 **Kurtubi**, C. 1, s. 576-578.
1121 Bereşit 6:2.
1122 **Farsi**, *Bereşit*, s. 37.

kökünden türetilmiş olup 'haberci, elçi, güçlü kuvvetli, tasarrufta bulunan, yöneten' gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca semitik kavimlerin dışındaki Babil, Asur, Sümer ve Zerdüşt dininde de 'melek' inancına rastlanmaktadır.[1123]

1.3.1. Tanah'ta Ruhani Varlıkların Müdahaleleri

Tanah'ın anlattığı hikâyelerden anlaşıldığı kadarıyla ruhani varlıklar, insanlar gibi yemek yiyebilmekte su içebilmekte ve hatta insan kızlarıyla evlenebilmektedir. Ayrıca karar alıp uygulayabilme ve inisiyatif kullanabilme güçleri de vardır. Çünkü Lut'un ısrarları neticesinde bir kasaba halkını yıkımdan muaf tutmuşlardır. Her ne kadar İbrahim tarafından hemen tanınmış olsalar da Lut'un damatları tarafından yeterince inandırıcı bulunmamış olmaları, onların insanlara göründükleri esnada olağanüstü bir görünüme sahip olmadıklarını göstermektedir. Yahudilikte melek tasavvuru, kanatlı insan şeklindedir. Öne çıkan melekler; Mikail (Yahudi milletini koruyup göğü idare eder), Cebrail (Vahyi taşır ve ateşe hükmeder), Uriel (Yıldızları ve hava değişimlerini idare eder) ve son olarak Rafael'dir (Hastaları iyileştirir). Yahudi inancında iyi melekler olduğu gibi kötü melekler de vardır. Şeytan kötü meleklerin başıdır. Cinler de Tanrının gazabına uğramış melekler olarak kabul edilirler.[1124] Ayrıca Tanrı'nın intikamını alan (Raguel), Ruhların intikamını alan (Sariel), Yeraltındaki (Sheol) ölülerin ruhlarını koruyan (Remiel) gibi melekler de vardır.[1125] Yahudilik inancına göre Samael (Satan, Aşmeday, Malah Amavet) bir melektir. Samael, diğer dinlerdeki şeytan kavramının karşılığı değildir. Samael, diğer tüm melekler gibi Tanrı'nın bir kulu olup insanların seçim haklarını kullanmalarını sağlamaktadır.[1126]

1.3.1.1. Tanrı Oğulları İle İnsan Kızlarının Evlenmeleri

Tanah, insanın yaratılması ve yeryüzünde çoğalmasının ardından Tanrının oğullarının (Bene-i Elohim) insan kızlarının güzelliğini gördüklerinden ve beğendikleri insan kızlarıyla evlendiklerinden bahseder. Tanah'ın ifadesine göre bu evlilikler tek taraflı olmuştur. Bu ruhani varlıklar, erkektir ve insanların kızları ile evlenerek dev çocukların (Nefilim) doğmasına neden

---

1123 Ali **Erbaş**, "Melek", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2004, C. 29, s. 37-39.

1124 **Yasdıman**, s. 53-54.

1125 Jacob E. **Safra**, *Britannica Encyclopedia of World Religions*, Chicago, London, New Delhi etc. Encyclopedia Britannica Inc. 2006, p. 56.

1126 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.; Yasin **İpek**, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Satanizm ve Türkiye'de Satanistler*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2021, 30.

olmuşlardır.[1127] Nefilim, devler zümresi (Titan) olarak yorumlanmaktadır. Bu sözcüğün İbranca 'düşmek' anlamına gelen 'Nafal' köküyle bağlantılı olmasından dolayı Tanah yorumcuları, aşırı günahkâr olmaları (Gur Arye) yüzünden Nefilim'i hem düşmüş varlıklar hem de başkalarının düşmesine sebep olmuş varlıklar olarak takdim ederler.[1128]

Tanah'ta, insan kızları ile Tanrı oğullarının evliliğinin anlatılmasının sebebini anlamak güçtür. Zira ilgili metinlerin devamında, bir davranış değişikliği istenmemektedir. Bu bilgiler, bir algı oluşturmak ya da var olan yanlış bir algıyı ortadan kaldırmak maksadıyla verilmiş olabilir. Zira Tanah'ın daha sonraki metinlerinde bu gibi konulara değinmemiş olması bu meselenin sorun olmaktan çıktığını göstermektedir.

Tanah'ta, insanlarla Tanrı oğulları arasında gerçekleşen evlilikler hakkında bilgi verildikten sonra, Tanrı Yahve'nin "*Ruhum, insanı sonsuza dek yargılamayacak; çünkü o etten başka bir şey değil. Günleri 120 yıl olacak*"[1129] sözü ile insan türünün ömrünün yüz yirmi yıl ile sınırlandırıldığı bildirilir. Daha sonra da Tanrı Yahve'nin insanı yaratmasından dolayı pişman olduğu anlatılır.[1130] Tanah yorumcularına göre Tanrı Yahve, ileride insana vereceği cezaları ve azapları düşündüğü için insanı yarattığına pişman olduğunu söylemiştir. Bu sözler, Tanrı Yahve tarafından insana verilen değeri göstermektedir. Ayrıca 120 yıllık bir ömür, insanın tövbe (teşuva) etmesi için yeterli bir süredir. Tanrısal iradeye karşı gelmekten çekinmeyen insan türünü yok etme ya da ona merhamet etme konusunda Tanrı Yahve, adeta kendi kendisiyle bir tartışma içine girmiş ve sonunda insan ömrünü 120 yıl ile sınırlamaya karar vermiştir.[1131] İnsan ömrünün sınırlandırıldığının anlatılmasının ardından tufan olayı ile Nuh ve ailesi hariç bütün insanlığın yok edildiği anlatılır.[1132] İnsanın dünyadaki serüveni, aleyhine işlemektedir. İnsan, dünyada daha da insanlaşmakta ve ruhani varlıklardan giderek uzaklaşmaktadır.

Tanah'ta insan, ilahi varlık olabilme potansiyeline sahip bir tür olarak gösterilmektedir. Cennet'ten çıkarılmasına sebep olan suçu işleyen ve cezalandırılan insan, aynı zamanda ölümsüz olabilme potansiyeline de sahiptir. Yasak

---

1127 Bereşit 6:1,4.
1128 **Farsi**, *Bereşit*, s. 36-37.
1129 Bereşit 6:3.
1130 Bereşit 6:6.
1131 **Farsi**, *Bereşit*, s. 36-37.
1132 Bereşit 7:7.

meyveyi yiyen insan için "*İnsan, iyi ve kötüyü tanıma konusunda bizden biri gibi oldu. Şimdi elini uzatıp Yaşam Ağacından da (meyve) alması engellenmeli. Yiyip sonsuza kadar yaşayabilir*"[1133] denilerek, insanın diğer ağaçtan da yemesi hâlinde diğer ruhani varlıklar gibi olabileceği anlatılmaktadır. İnsan, Cennet'te bilgi ağacından yedikten sonra ölümsüzlük ağacından da yememesi için Cennet'ten çıkarılmıştır. Tanah'ın ifadesiyle insanın Cennet'ten çıkarılması, bir cezalandırmadan öte, insanın ruhani bir varlık olmasını engellemeye yönelik bir tedbirdir. Aynı tedbirin dünyada da tekrarlandığı görülmektedir. İnsan kızlarının Tanrı oğulları ile evlendiği bilgisi verildikten sonra, insan ömrünün yüz yirmi yıl ile sınırlandırıldığı ve Nuh tufanı ile Nuh ailesi hariç diğer insanların yok edildiği bilgilerinin peşi sıra verilmesi, aslında insanın insanüstü tanrısal bir varlık olma ümidini tamamen yok etmeye yönelik psikolojik bir müdahaledir.

1.3.1.2. Ruhani Varlıkların Sodom (Sedom) ve Gomora (Amora) Ziyareti

Tanah'ta ruhani varlıklar insan suretine girebilme, yemek yiyebilme, kendi başına karar alabilme ve aldığı kararları Tanrı Yahve'ye onaylatmaksızın uygulayabilme yeteneğine sahip karakterdedirler. İbrahim, bir çadırının önünde otururken, karşısında üç adamın durduğunu görür. Onları karşılamaya koşan İbrahim, onlara bir şeyler ikram etmek için Sara'dan yemek yapmasını ister. Konuklar, kendilerine ikram edilenleri yerken içlerinden birisi, "*Gelecek yıl bu vakitte sana mutlaka döneceğim ve eşin Sara'nın bir oğlu olacak*" der.[1134] Gelen konuklar, İbrahim'in yanına uğradıktan sonra Lut'un yaşadığı topraklara, Sodom (Sedom) ve Gomora (Amora) şehirlerine giderler. Lut'a ve kızlarıyla evlenecek olan adamlara, hemen uzaklaşmalarını, Tanrı Yahve'nin bu kenti yok etmek üzere olduğunu söylerler. Ancak damat adayları meleklerin şaka yaptığını sanıp bu uyarıyı dikkate almazlar. Lut da karısı ve iki kızını alıp hemen uzaklaşır. Lut uzaklaşırken ağır davranınca, melekler Lut'la karısının ve iki kızının elinden tutup onları kentin dışına çıkartırlar. Lut, dağa kaçması hâlinde yaşayamayacağını, yakınlarda bulunan küçük bir kente sığınmak istediğini söyler. Meleklerden biri, "*Bak; sana bunda da ayrıcalık tanıyorum. Sözünü ettiğin şehri tersyüz etmeyeceğim*" der.[1135] Anlatımın ba-

[1133] Bereşit 3:22.
[1134] Bereşit 18:1-15.
[1135] Bereşit 19:1-21.

şında kenti yok edecek olan güç, Tanrı Yahve'dir. Ancak ilerleyen bölümlerde geçen meleğin ifadeleri, cezalandırıcı gücün melek olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca meleğin Lut'un isteği üzerine bir kenti, umumi bir cezalandırmadan kendi iradesini kullanarak muaf tutması, Tanah'taki melek karakterlerinin bağımsız karar verebilme iradelerine işaret etmektedir.

1.3.1.3. Tanrı Yahve'nin Ordusunun Komutanı

Musa peygamber sonrası dönemde İsraillilerin lideri olan Nun oğlu Yeşu döneminde İsrailliler Eriha kentine saldırır. Yeşu başını kaldırdığı zaman birdenbire önüne çıkan eli kılıçlı bir adam görür. Yeşu, adama hangi tarafın askeri olduğunu sorar. Adam da her iki taraftan da olmadığını ve Tanrı Yahve'nin ordusunun komutanı olduğunu söyler. Ardından Yeşu'ya çarığını çıkarmasını çünkü bastığı yerin kutsal olduğunu söyler.[1136]

Tanah'ın anlatımına göre Nun oğlu Yeşu'nun yaşadığı teofaninin bir benzerini Musa peygamber de yaşamıştır. Musa peygamber, Horev'e vardığında, "*Ayakkabılarını ayaklarından çıkar; çünkü üzerinde durmakta olduğun yer, kutsal topraktır*" diye bir ses duyar ve ardından Tanrı Yahve, kendisini tanıtır ve konuşmaya başlar.[1137] Kur'an-ı Kerim'de de Musa peygambere kutsal bir vadi olan Tuva'da bulunduğu için ayakkabısını çıkartması gerektiğinin söylendiği anlatılmaktadır.[1138]

Nun oğlu Yeşu, ayakkabısını çıkarttıktan sonra kendisine Eriha kentinin nasıl ele geçirileceği anlatılır. İsrail ordusu her gün birer kez olmak üzere kentin çevresini dolaşacak, yedinci gün ise yedi kez dolaşacaktır. Yedinci gün, Koenler koçboynuzu borularını uzun uzun çalacak, ardından bütün İsrail halkı yüksek sesle bağıracak, şehrin bütün surları yıkılacak ve böylece her asker bulunduğu yerden kente girebilecektir.[1139]

Tanrı Yahve'nin ordusunun komutanı olduğunu söyleyen eli kılıçlı insan görünümlü meleğin yardımının gerçekleşmesi için İsrail ordusunun gerçekleştirmesi gereken bir ritüel vardır. İsrail Ordusu ritüeli gerçekleştirince Tanrı Yahve'nin ordusu da kentin bütün surlarını yerle bir ederek şehri aynı anda her yönden savunmasız hale getirir. Böylece kent, kolayca ele geçirilir. Burada ruhani varlıklarla birlikte bir hadise, bir tecrübe (teofani) yaşayan ilk

---

1136 Yeşu, 5:13,14.
1137 Şemot 3:1-10.
1138 Tâhâ 20/12.
1139 Yeşu 6:1-21.

başta sadece Yeşu'dur. Ancak kendisine söylenen ritüeli yapan İsrail Ordusu, surların yıkılışı esnasında, zaferin Tanrı Yahve'nin yardımıyla gerçekleştiğine ve Onun ordusunun yardıma çağrıldığında İsraillilere yardıma geldiğine tanık olmuştur. Bu müdahale, sonraki nesiller için de bir beklenti oluşturacaktır. Savaş esnasında, atalarının gerçekleştirdiği ritüelin ardından tanrısal varlıklardan yardım geldiğine inanan bir ordu, katıldığı her savaşta tanrısal ordunun kendilerine yardım edeceği inancı ile özgüveni çok daha yüksek bir seviyede savaşa girebilecektir.

1.3.1.4. Meleğin İsraillileri Azarlaması

İsraillilerin Kenan toraklarını ele geçirmesinin ardından başlayan Hâkimler döneminde, Tanrı Yahve'nin meleğinin İsraillileri azarladığı anlatılmaktadır. Melek önce, Tanrı Yahve'nin İsraillilere nasıl yardım ettiğini hatırlatıp, ardından İsraillilerin bu topraklarda yaşayan halklarla antlaşma yapmasının yasaklanmış olmasına rağmen antlaşma yapmış oldukları gerekçesiyle, artık Tanrı Yahve'nin diğer ulusları İsraillilerin önünden kovma işini terk ettiğini söyler. Tanah'ta, meleğin sözlerinin ardından bütün İsraillilerin hıçkıra hıçkıra ağladığı anlatılır.[1140] Daha önce İbrahim döneminde görülen melekler, Tanrı Yahve'nin verdiği vazifeyi yerine getirmekle birlikte inisiyatif kullanıp kişisel görüşlerini beyan edebilmektedir. Ancak bu olaydaki melek sadece haber iletir mahiyettedir. Ancak bu olayı ilginç kılan faktör, meleğin sözlerinin ardından bütün İsrail halkının ağladığının bildirilmesidir. Anlaşıldığı kadarıyla bütün halk, bu sözleri ilk ağızdan işitmiş ve meleğin tezahürüne şahit olmuş bulunmaktadır.

1.3.1.5. Meleğin Gidyon'u Görevlendirmesi

Hâkimler dönemini yaşamakta olan İsraillilerin, Midyanlıların ağır baskısı altında inledikleri bir dönemde, Tanrı Yahve tarafından gönderilen bir melek, Yoaş'ın oğlu Gidyon'a görünür. Melek, Gidyon'a kendi gücünü kullanarak İsraillileri Midyan halkından kurtarmasını söyler. Gidyon kendisinin zayıf olduğunu belirtir. Melek "*seni ben gönderiyorum*" der. Gidyon, adağını sununcaya kadar ayrılmamasını ister. Eve giden Gidyon bir oğlak keser, mayasız pide yapar ve hazırladığı et ile pideyi bir kayanın üzerine koyar. Melek, elindeki değneğin ucuyla yiyeceklere dokununca kayadan ateş çıkar ve et ile

[1140] Şofetim 2:1-4.

pideyi yakıp küle çevirir ve daha sonra kaybolur.[1141] Buradaki meleğin görünümü de daha öncekiler gibi insan suretindedir. Hikâyenin başında, meleği Tanrı Yahve'nin gönderdiği konusuna değinilmeden doğrudan meleğin gelişi ve Gidyon ile geçen konuşması anlatılmaktadır. Hikâyenin bundan sonraki kısmında ise Gidyon direkt olarak Tanrı Yahve ile konuşmaya devam eder.[1142]

1.3.2. Yeni Ahit'te Ruhani Varlıkların Müdahaleleri

Tanah'ta melekler alenen insanlara gözükmekte iken, Yeni Ahit'te melekler, genellikle rüyalarda görünmeye başlar. Ayrıca Yeni Ahit, meleklerden bazılarının günah işleyebildiklerini ve Cehennem'e atılıp zincire vurulduklarını ve yargı gününe kadar orada bekletileceklerini söyler.[1143] Bu meleklerin suçunun da yetkilerini aşıp kendilerine ayrılan yeri terk etmek olduğunu söyler.[1144] Hristiyan inancına göre melekler, saf ruhtan yaratılan en üst derece varlıklardır.[1145] Hristiyanlıktaki belirli görevleri ve isimleri olan melekler, Yahudi gelenek esas alınarak oluşturulmuştur. Hristiyanlar, Yahudi gelenekteki melekleri benimsedikleri gibi, Tanrı'nın yanında yer alan yüce melek (Seraphim), masum çocuk melek (Cherubim) ve Baş Melek (Archangel) gibi bazı ilavelerde de bulunmuşlardır.[1146] Bunlardan Baş Meleğin (Archangel) Grekçe 'Arkangelos' kelimesinden türetildiği ve aslında Michael'i (Mikail) ifade ettiği de söylenmektedir. Michael'in Tanah'taki anlatımlardan farklı olarak Yeni Ahit'in anlatımları doğrultusunda bu sıfatı (Archangel/Baş Melek) aldığı ifade edilmektedir.[1147]

1.3.2.1. Meleğin Rüyada Meryem'in Nişanlısı Yusuf'a Görünmesi

Yeni Ahit'in anlatımına göre Meryem ile nişanlı olan ve henüz birlikte olmadığı Meryem'in gebe kaldığını öğrenen Yusuf, iyi bir insandır. Meryem'i zor duruma düşürmeden, sessizce Meryem'den ayrılmayı düşünen Yusuf'un

---

1141 Şofetim 6:11-21.
1142 Şofetim 6:23-40; 7:1-25.
1143 Petrus'un İkinci Mektubu 2:4.
1144 Yahuda'nın Mektubu 1:6.
1145 Etienne **Gilson**, *The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas*, Translated By L. K. Shook, University of Notre Dame Press, Notre Dame 2010, p. 160.
1146 **Safra**, p. 56.
1147 Stanley L. **Derickson**, *Derickson's Notes on Theology A Study Book In Theology*, Albany 1997, p. 666-667.

rüyasına giren bir Melek, Yusuf'u uyarır. Rüyasında Yusuf'a görünen Melek, Meryem'i eş olarak almaktan korkmaması gerektiğini, Meryem'in rahminde oluşan şeyin Kutsal Ruh'tan olduğunu ve doğduğu zaman çocuğun adını 'İsa' koyması gerektiğini söyler. Yusuf, söyleneni yaparak Meryem'i eş olarak alır ve çocuk doğana kadar ona yaklaşmaz. Çocuk doğunca da adını İsa koyar.[1148] Çocuğun doğumu esnasında gökyüzünde beliren bir yıldız sebebiyle, bazı yıldızbilimciler bu doğumu, İsrailliler tarafından beklenen kralın gelişi olarak yorumlayıp Kral Hirodes'e bildirince bir melek, Yusuf'un rüyasına girer ve çocuğun güvenliği için Yusuf'a çocuğu Mısır'a götürmesini, söyler.[1149] Yusuf söyleneni yapar ve Mısır'a gider. Kral Hirodes'in ölümünün ardından, Yusuf'un rüyasına tekrar giren melek, kralın öldüğünü haber vererek İsrail'e dönüp Celile'ye yerleşmesini söyler.[1150]

1.3.2.2. Meleğin Zindan Kapılarını Açması

İsa Mesih'in ölümünden sonra, öğrencilerinin insanları iyileştirmeye devam etmeleri ve inanç sistemini yayma çabaları karşısında İsrailliler, bu öğrencileri zindana attırırlar. Ancak geceleyin bir melek gelir ve kapıları açarak onları dışarı çıkarır.[1151] Petrus zindana atıldığında, kaçmaması için iki askerin arasında ve çift zincirle bağlıdır. Melek buna rağmen Petrus'u kurtarır.[1152]

1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Ruhani Varlıkların Müdahaleleri

Kur'an-ı Kerim'de 'melek' ismi genel bir adlandırmadır. Bazı meleklerin özel isimleri[1153] bazılarının ise görevleri anlatılmaktadır.[1154] Meleklerin yiyip içmedikleri,[1155] güçlü ve kuvvetli oldukları,[1156] ikişer, üçer, dörder kanatlı oldukları,[1157] bazı meleklerin Allah'a diğerlerinden daha yakın olduğu,[1158] bazılarının 'Arş' denen şeyi taşıdıkları,[1159] insanları gözleyip yaptıklarını kay-

1148 Matta 1:18-25.
1149 Matta 2:1-13.
1150 Matta 2:19-23.
1151 Elçilerin İşleri 5:12-24.
1152 Elçilerin İşleri 12:1-10.
1153 Bakara 2/97-98.
1154 En'âm 6/61; Enfâl 8/50; Secde 32/11; Neml 27/87.
1155 Hûd 11/69-70; Zâriyât 51/24-28.
1156 Necm53/5; Tahrîm 66/6; Tekvir 81/20.
1157 Fâtır' 35/1.
1158 Nisâ4/172.
1159 Zümer 39/75; Mümin 40/7; Hâkka 69/17.

deden[1160] ve insanları korumakla görevli olan meleklerin yanında[1161] 'Zebani' adı verilen cezalandırıcı meleklerin de olduğu bildirilmektedir.[1162] İslam dinindeki dört büyük melek kavramıyla, Yahudilikteki büyük melekler arasında benzerlikler vardır. İslam dinindeki dört büyük melek; peygamberlere vahiy getiren Cebrail, rızık ve rahmet meleği olan Mikail, eceli gelenlerin ruhunu alan Azrail ve Sur'a üfleyip yeniden dirilişi haber vermekle görevli olan İsrafil'dir. Azrail ve İsrafil'in isimleri Kur'an-ı Kerim'de geçmeyip sadece hadis kitaplarında geçmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Azrail ismi yerine 'Ölüm Meleği' anlamına gelen 'Melekü'l-Mevt' sıfatı geçmekte olup Azrail isminin sadece zayıf hadislerde geçtiği belirtilmektedir.[1163]

Yahudi inancına göre Samael'in, diğer dinlerdeki şeytan kavramının tam olarak karşılığı olmadığı, Bir melek olan Samael'in asıl görevinin, insanların seçim hakkına sahip varlıklar olmasını sağlamak olduğu belirtilmiş ve Samael'in, Yahudi geleneğinde 'Ölüm Meleği' anlamına gelen 'Malah Amavet' olarak da isimlendirildiği ifade edilmiştir.[1164]

İslam dinindeki dört büyük melek kavramının Yahudilikteki karşılığının, Cebrail (Vahyi taşır ve ateşe hükmeder), Mikail (Yahudi milletini koruyup göğü idare eder), Rafael (Hastaları iyileştirir) ve Uriel (Yıldızları ve hava değişimlerini idare eder) olduğu ifade edilmiştir.[1165]

1.3.3.1. Meleklerin İnsanın Yaratılışına İtirazları

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın insanı yaratmaya karar verdiğini melekelere bildirdiği, melekelerin de buna itiraz ettikleri anlatılmaktadır. Allah, yeryüzünde bir halife yaratacağını söyler. Kur'an-ı Kerim yorumcuları, Halife olacak insanın kendisinden önce yeryüzünde bulunan meleklerin veya melekler dışındaki başka varlıkların yerini alacağı yorumlarını yapmışlardır.[1166] Melekler, Allah'ın yaratacağı şeyin yeryüzünde kan dökeceğini söylerler. Allah, meleklerin bilemeyecekleri şeyleri bildiğini söyleyip Âdem'e bütün isimleri öğretir. Sonra melekler ile Âdem arasında bir nevi müsabaka yapılır. Melekelerin cevap veremedikleri soruları Âdem cevaplar. Ardından meleklere

---

1160 İnfitar82/11; Rad 13/10-11; Kaf 50/18.
1161 En'âm 6/61.
1162 Alak 96/18; Zuhruf 43/77.
1163 M. Sait **Özervarlı**, "Melek", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2004, C. 29, s. 40-42.
1164 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.
1165 **Yasdıman**, s. 53-54.
1166 **Kurtubi**, C. 1, s. 535-537.

Âdem'e secde etmeleri emredilir ve melekler Âdem'e secde ederler.[1167] Mukatil, Âdem'e öğretilen isimlerin, yeryüzündeki hayvanların isimleri olduğunu, bunu melekelerin bilemediğini, Âdem'in bildiğini söyler.[1168] Ayrıca Âdem'e bütün isimlerin, maddî ve manevî varlıkların, kavramların isimleriyle bunların özelliklerinin veya isim verme, dil icat etme kabiliyetinin öğretildiği yorumları da yapılmıştır.[1169]

Melekler ile insanın ilk tanışması, henüz insanın yaratılışından evveldir. Ontolojik olarak insandan önde olan melek türünün insana secde etmesinin emredildiğinin anlatılması, Kadir-i Mutlak olan Allah'ın iradesiyle insanın meleklerden daha üstün tutulduğunu göstermektedir.

Meleklerin insanın yaratılışındaki itirazları, onların kendi iradeleri ile ortaya koydukları beyanlarıdır. Ancak bu beyanlarını ortaya koymalarının sebebini, mevcut sahip oldukları bilgiyle ulaştıkları bir sonuç olarak anlatan Kur'an-ı Kerim, ikna olduktan sonra meleklerin Âdem'e secde etmeye itiraz etmediklerini bildirmektedir.

1.3.3.2. Meleklerin Müjdeci-Yardımcı ve Korkutucu Cezalandırıcı Yönü

Kur'an-ı Kerim'de, Meryem'e seçildiğini ve önemli bir çocuk doğuracağını,[1170] yaşlı Zekeriya çiftine Yahya'yı,[1171] yaşlı İbrahim çiftine İshak'ı müjdeleyen,[1172] savaşlarda inananlara yardımcı olan[1173] meleklerin yanı sıra, inkârcılara lanet okuyan,[1174] azarlayan,[1175] onların canlarını döverek alan,[1176] üzerlerine azap yağdıran,[1177] meleklerin de olduğu anlatılmaktadır. Bu anlatımdan, meleklerin yapmış oldukları müdahalelerin sadece insanlara faydalı şeyler olmadığı, aynı zamanda insanların cezalandırılmasında da meleklerin görev aldığı anlaşılmaktadır.

1167 Bakara 2/30-34.
1168 **Mukatil**, C.1, s. 69.
1169 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C.1, s. 45.
1170 Âl-i İmrân 3/42-45.
1171 Âl-i İmrân 3/39.
1172 Hûd 11/71-72.
1173 Âl-i İmrân 3/123-125; Enfâl 8/9; Tevbe 9/26.
1174 Âl-i İmrân 3/86-87.
1175 Nisâ 4/97.
1176 Enfâl 8/50; Muhammed 47/27.
1177 Hûd 11/81-82; Zâriyât 51/33.

1.4. DEMONİK VARLIKLARIN MÜDAHALELERİ

Semitik metinlerin tamamının zikrettiği ortak demonik karakter, şeytandır. Cinler de yine semitik metinlerde geçen ortak bir demonik karakter türüdür. İslamiyet ve Hristiyanlık dinlerinde şeytani ruhlar, Tanrıya mahsus güçler olarak yine Tanrıya bağımlıdırlar.[1178] Görünmeyen kötü varlıklara olan inanç ise sadece semitik topluluklarda değil neredeyse bütün dinlerde vardır.[1179]

1.4.1. Tanah'ta Demonik Varlıkların Müdahaleleri

Yahudi inancına göre her ulus göksel bir güce, dünyadaki kaderine rehberlik edecek bir meleğe sahiptir. Bu güç (Melek), Tanrı ile o ulus arasında bir nevi 'arabuluculuk' görevi yapar. Fakat İsrail ve Esav uluslarınınki diğer uluslardan farklıdır. İsrail ulusu, Tanrı'nın kendi halkı olduğu için İsrailliler in aracıya ihtiyacı yoktur. İsrail'in (Yakup) ikiz kardeşi olan Esav'ın koruyucu meleği de diğer uluslarınkinden farklıdır. Kötülüğün simgesi olan Esav'ın meleği de tüm manevi kötülüğün birincil kaynağı olan Samael'dir. Yahudi inancına göre Samael (Şeytan, Satan, Aşmeday, Malah Amavet 'Ölüm Meleği' olarak da isimlendirilir), diğer dinlerdeki şeytan kavramının tam olarak karşılığı değildir. Samael bir melektir. Diğer tüm melekler gibi görevleri vardır. Asıl görevi, insanların seçim hakkına sahip varlıklar olmasını sağlamaktır.[1180] Aslen bir ruhani varlık olan Samael'in melekler arasında değil de demonik varlıklar arasında yer almasının nedeni, işlevi bakımından demonik varlık tiplemesine daha uygun olmasından dolayıdır. Düşmüş bir melek, aslen melek olsa da düştüğü andan itibaren demonik varlıklar sınıfına girmiş olmaktadır.

Yahudilik gibi Hristiyanlıkta da meleklerin iyilerinin ve kötülerinin olduğu, kötü meleklerin ilk hallerini koruyamadıkları inancı vardır.[1181] İslamiyet'te ise meleklerin Allah'ın emrinden dışarı çıkmadıklarına ve onun buyruklarını tam bir itaatle yerine getirdiklerine inanılmaktadır.[1182]

1178 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 197.

1179 M. Süreyya **Şahin**, "Cin", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1993, C. 8, s. 5-8.

1180 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.

1181 Charles **Hodge**, *Systematic Theology*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/hodge/theology1.html, Date accessed: July 2017), Vol. 1, p. 472-476.

1182 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 45-46.

Samael (şeytan), Tanah'ın Birinci Tarihler kitabına kadar müdahaleci bir demonik varlık olarak anlatılmaz. Tanah'ın Bereşit kitabında Âdem ve Havva'yı kandıran varlık, şeytan değil yılandır. Otoriteler bu parçada geçen 'yılan' kelimesiyle kast edilen şeyin gerçekten bir canlı türü olan 'yılan' olduğu konusunda hemfikirdir. Fikir ayrılığında oldukları nokta ise yılanın neyi simgelediğidir. Yılanın, 'kötü eğilim' (Yetser Ara), 'şeytan'ı ya da 'ölüm meleği'ni (malah amavet) simgelediğini savunanlar vardır. Talmud'a (Bava Batra 16a) göreyse bunların üçü de aynı şeydir. Midraş'a göre 'yılan' lanetlenmeden önce ayakları üzerinde dik durabilen ve kendisine verilen bir tür iletişim yeteneği ile konuşabilen bir varlıktır.[1183]

Tanah'ta, şeytanın insanlara yönelik ilk müdahalesi, ülkede sayım yapması için Davut'u kışkırtmasıdır.[1184] O zamana kadar şeytanın her hangi bir müdahalesinden bahsedilmez. Tanah'ta şeytanın müdahaleci bir karakter olarak gösterildiği ilk metin, Eyüp kitabıdır. Tanah'ta ilk olarak, Davut'a yönelik psikolojik bir müdahalesinde ismi zikredilen şeytan,[1185] Eyüp'ün imanını sınayabilecek kadar güçlü olan[1186] ve Baş Koen Yeşu'yu, Tanrı Yahve'nin Meleğine şikâyet edip suçlayacak kadar diğer ruhani varlıklarla iletişim hâlinde olan demonik bir karakterdir.[1187]

Tanah'ın ilk dönem kitaplarında cin kavramı, komşu halklardan etkilenilerek içeriği tam olarak doldurulmamış bir varlık görünümündedir. İlk dönem kitaplarındaki Azazel,[1188] ve daha sonra Lilit[1189] gibi karakterler, ne tam olarak demonik varlıklardır ne de doğadaki tabii bir varlık görünümündedirler.

Tanah kitaplarında, insanların hayatlarına müdahalede bulunan bir 'cin' kavramı yerine, önemli işler hakkında kendisine danışılan falcı tipindeki 'cinci' sınıfı insanlardan bahsedilmektedir. İlerleyen dönemlerde de cinlerin, İsrailliler tarafından önemsenmesinin ve cinler için kurban kesilmesinin Tanah tarafından yasaklandığını görmekteyiz.[1190]

1183 **Farsi**, *Bereşit*, s. 21.
1184 I Divre Ayamim 21:1.
1185 I Divre Ayamim 21:1; II Şemuel 24:1.
1186 Iyov 1:1-20.
1187 Zekeriya 3:1-10.
1188 Vayikra 16:8,10,26.
1189 Yeşayau 34:14.
1190 Devarim 32:17.

1.4.1.1. Azazel, Teke İlahlar

Azazel, Levililer kitabında İsraillilerin günahlarını Tanrı Yahve'nin bağışlaması için Harun'un icra edeceği bir ritüelin içerisinde adı geçen bir karakterdir. Harun'un kutsal keten mintan, keten don giymesini, keten kuşak bağlamasını ve keten sarık sarmasını isteyen Tanrı Yahve Harun'dan, İsrail halkının günah sunusu olarak iki teke almasını ister. Sonra iki tekeyi alıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne götüren Harun, kura çekecektir. Tekelerden biri Tanrı Yahve için diğeri de Azazel denen varlık için olacaktır. Harun, kurada Tanrı Yahve'ye düşen tekeyi günah sunusu olarak sunacak. Azazel'e düşen tekeyi ise halkın günahlarını bağışlatmak için canlı olarak Tanrı Yahve'ye sunacak ve onu çöle salıp Azazel'e gönderecektir. Böylece teke, İsrail halkının bütün suçlarını yüklenerek ıssız bir ülkeye taşıyacak ve Tanrı Yahve, İsrail halkının bütün günahlarını bağışlayacaktır.[1191]

Tanah'ta Azazel'in ne olduğu hakkında daha fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu kelime ile ilgili olarak Azazel'in, Kudüs şehrinin 20 km. doğusunda bulunan ıssız bir yerin adı olabileceği veya Azazel kelimesinin kötü bir ruhun adı ya da şeytanın isimlerinden biri olabileceği yorumları yapılmıştır.[1192] Semitik dillerden Ugaritçede 'azzi' kelimesi ve Akadcada 'ezzu' kelimesi tanrısal varlıkları, demonları ifade etmekle birlikte sel, savaş ve felaket gibi olumsuz yan anlamlar içermektedir.[1193] Ayrıca İslami gelenekte bazı Kur'an yorumcuları tarafından İblis'in adının aslında 'Azâzîl' olduğu yorumları yapılmıştır.[1194]

Tanah, Azazel'in isminin hemen ardından, teke ilahlardan (Satyrs) bahsetmeye başlar. Tanrı Yahve, "*Böylece (Bene Yisrael) bundan böyle, kurbanlarını, kendilerini yoldan çıkaran cinler için kesmeyecekler. Bu onlar için (tüm) nesilleri (için geçerli) ebedi bir kanun olacaktır*"[1195] diyerek, İsraillilerin daha önceden teke ilah (Satyr) denen ilah için kurban kestiklerini ve bunun artık yasaklandığını söyler. Teke ilahların, vahşi adamlar olduğu veya yarı insan yarı keçi görünümlü imgesel hayvanlar olduğuna dair yorumlar da vardır.[1196] İbranca

---

1191 Vayikra 16:1-22.

1192 **Easton**, p. 116,117.

1193 William M. **Schniedewind** and Joel H. **Hunt**, *A Primer on Ugaritic Language, Culture, and Literature*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 16.

1194 **Kurtubi**, C. 1, s. 576-578.

1195 Vayikra 17:7.

1196 Edward **Robinson**, *Augustin Calmet's Dictionary Of The Holy Bible,* Published By Crocker And Brewster, Boston 1832. p. 820.

metinde 'Seirim' olarak geçen bu sözcüğün anlamının 'tekeler' olduğu ve Cinler, İblisler (Şedim) veya zarar verici varlıkların (Mazikim) kastedildiği söylenmektedir. Ramban (İbn Meymun) ve Behaye (Bahya Ben Asher) (MS.1255-1340) bunların 'Şedim' olarak bilinmelerinin nedenini, Seirim denilen varlıkların virane ve harabe yerleri (Şadud) mesken edinmelerine bağlamaktadırlar.[1197]

Tanah'taki bu sözlerden antikçağda Ortadoğu'da önemli bir konumda olan 'keçi' karakterinin, ilk dönemlerinde İsrailliler için de önemli bir figür olduğunu anlamaktayız. İbn Ezra (MS.1093-1167), kurban uygulamasının amacının cinlere tapınmak olmadığını, amaçlanan şeyin, cinlerle yakınlık kurarak onların bazı yeteneklerinden yararlanmak ve doğaüstü güçler elde etmek olduğunu söyler.[1198]

Teke, İsraillilerin yaşadığı coğrafyaya yakın olan Babil'de, Babil tanrısı İştar'ın, oğlak ise Temmuz'un temsilinde kullanılmaktadır. Ayrıca Hititlilerin yeni doğan çocuğun bedeninin uzuvlarıyla özdeşleştirdikleri 'kurbanlık keçi' ve Sümerlerin Enki'si ile ilişkilendirilen 'keçi' figürünün,[1199] İsraillilerde de etkili olması normaldir. Ancak Tanah'ın ilerleyen bölümlerinde, İsrail halkının teke ilahlarına tapınmaları sebebiyle uyarılması gibi bir durumun görülmeyişi, tekenin zamanla İsrailliler için olumsuz bir figür olmaktan çıktığını göstermektedir.

1.4.1.2. Lilit

Lilit ismi, sadece Tanah'ın Yeşaya isimli kitabında bir kez geçmektedir. Yeşeya kitabında, Tanrı Yahve'nin insanları cezalandıracağı günlerin yaklaştığını söyleyen, "*Yabani hayvanlarla sırtlanlar orada buluşacak, tekeler karşılıklı böğürecek. Lilit oraya yerleşip rahata kavuşacak*"[1200] cümlesi dışında Lilit'in adı başka bir yerde geçmemektedir.

Âdem'in ilk karısı olarak da görülen Lilit, ilk dönemlerde erkekleri baştan çıkaran ve çocukları iz bırakmadan öldüren bir dişi demon karakteridir. Sümerlerin 'Lil' adını verdikleri bu karakter, Babil'de 'Lilitu' adını almıştır. İbrancada 'gece' anlamına gelen 'laylah' köküyle ilişkili olan bu karakter, İsrail kültüründe geceleri erkeklerin rüyasına girerek onları kendisiyle birleşmeye

---

1197 **Farsi**, *Vayikra*, s. 344-345.
1198 **Farsi**, *Vayikra*, s. 344.
1199 B. A. **Litvinskii**, "Sheep and Goats" Encyclopedia of Religion, Vol. 12, p. 8309-8312.
1200 Yeşayau 34:14.

zorlayan bir varlık olarak yer almıştır.[1201] Talmud'a göre baş dişi şeytan olan Lilith, tıpkı Roma'nın Succubus'u gibi, uyuyan erkeklere musallat olan uzun saçlı bir canavar olarak tasavvur edilmiştir. Ortaçağ Yahudi halk inancında Lilit, hamile kadın ve çocuklara zarar veren tehlikeli bir ifrit olarak düşünülmüştür.[1202]

Lilit adı, sadece Tanah'ın Yeşaya kitabında, bir cümlede geçiyor olsa da Lilit karakteri, İsrail kültüründe, önceden yerleşmiş baskın bir figür olmalıdır. Aksi hâlde, Tanah'ın İsraillileri korkutmak için bu ismi kullanması, onlar üzerindeki istenen etkiyi gerçekleştirmeyecektir. İsrail Kültüründe, Lilit'in etkinliğini sürdürüyor olması sebebiyle, felaketlerin geleceğinden bahseden metinde Lilit'in de adı geçmiştir. Ancak Tanah'ta Lilit karakteri, insanların hayatlarına direkt olarak müdahale eden, baskın bir demon olarak gösterilmemektedir. Felaketlerin yaşanacağı gün, yabani hayvanların serbest bırakılmasının ardından Lilit'in de serbest kalacağı ve cezalandırılan insanların topraklarına yerleşeceği bilgisi verilerek, o gün gelinceye kadar Lilit'in her hangi bir müdahalede bulunmayacağı bildirilmektedir.

1.4.1.3. Cinciler

Tanah'ta insanların hayatlarına müdahalede bulunan bir 'cin' tiplemesi yoktur. Ancak İsraillilerden bazılarının cincilere gidiyor olması, Tanrı Yahve'nin öfkelenmesine neden olmaktadır. Tanah'ta, İsraillilerden cincilere, ruh çağıranlara danışanların Tanrı Yahve'ye ihanet etmiş sayılıp, halkın arasından atılacağı[1203] bilgisinin veriliyor olması, İsrailliler içerisinde cincilik ile uğraşan bir sınıfın olduğunu göstermektedir.

Tanah, İsraillilerin ilk kralı olan Kral Saul'un, cincileri ve ruhlara danışanları ülkeden kovduğu bilgisini de vermektedir.[1204] Ayrıca Yoşiya'nın, Tanah'ta yazılı yasaları uygulamak için cincileri, ruhçuları, aile putlarını ve diğer putları Kudüs şehrinden silip süpürdüğü[1205] bilgilerinin veriliyor olması, ilerleyen yıllarda da İsrail halkı arasında cinci zümresinin varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

1201 Rebecca M. **Lesses**, "Lilith" Encyclopedia of Religion, Vol. 8, p. 5458-5459.
1202 **Gündüz**, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s. 235-236.
1203 Vayikra 20:6.
1204 I Şemuel 28:3.
1205 II Melahim 23:24.

Tanah, Kral Saul'un cinci bir kadına danıştığını,[1206] böylelikle Tanrı Yahve'ye ihanet etmiş olduğunu, bu yüzden de Tanrı Yahve'nin onu öldürdüğünü ve Saul'un krallığını da İşaya oğlu Davut'a verdiğini anlatarak[1207] cincilere danışanların akıbetinin kötü olacağını ifade etmekte ve cincilere danışılmasını yasaklamaktadır.

1.4.1.4. Saul'un Cinci Aracılığıyla Samuel'in Ruhuyla Konuşması

İsraillilerin son Hâkimi olan Samuel, İsraillilerin ilk kralı olan Saul'e, Gilgal kentinde kendisini beklemesini, yedi gün sonra gelip orada kurban ritüeli yapacağını söyler. Ancak yedi gün geçmesine rağmen Samuel hâla gelmeyince, İsrailliler dağılmaya başlar. Saul, halkın dağılmasını engellemek için ayini kendisi yapar. Sunu merasimi biter bitmez Samuel ortaya çıkar ve Saul'u azarlar. Saul, Filistinlilerin saldırmasından ve halkın dağılmasından endişelendiği için böyle bir şey yaptığını söyler. Ancak Samuel, bu davranışıyla Saul'un Tanrı Yahve'nin buyruğuna karşı geldiğini, sonsuza kadar sürecek olan krallığının Saul'un elinden alınacağını ve Tanrı Yahve'nin onun yerine başka bir kral aramaya karar verdiğini söyler.[1208]

Ancak Saul, hâla kraldır. Hâkim Samuel, bu sefer Kral Saul'den Amalek halkına saldırıp, havanlarına varıncaya kadar her şeyi yok etmesini ister. Saul, Amaleklilere saldırıp, zafer elde eder. Ancak koyun ve sığırların en iyi olanlarını kurbanlık olarak ayırıp diğerlerini yok eder. Tanrı Yahve, bu davranışa çok öfkelenip Saul'u kral olarak seçtiği için pişman olduğunu söyler.[1209]

Tanrı Yahve, onun yerine İşay'ın küçük oğlu Davut'u kral olarak seçer ve bunu Samuel'e bildirir. Samuel de Davut'u mesh eder. Tanrı Yahve'nin ruhu güçlü bir şekilde Davut'un üzerine iner ve Saul'u terk eder. Saul'a da kötü bir ruh musallat olur. Hizmetkârları, Saul'u bu kötü ruhun verdiği sıkıntıdan kurtarması için lir çalan birisini ararlar ve Davut'u, kralın lir çalgıcısı olarak saraya alırlar. Tanrı Yahve'nin gönderdiği kötü ruh, Saul'u rahatsız edince Davut ona lir çalar ve onu rahatlatır. Saul, Davut'tan hoşnut kalır ve onu silahtarı yapar.[1210]

1206 I Şemuel 28:7-8.
1207 I Divre Ayamim 10:13-14.
1208 I Şemuel 13:8-14.
1209 I Şemuel 15:1-23; 15:35.
1210 I Şemuel 16:1-23.

Saul, silahtarı ile birlikte Filistinlilerle savaşa gider. Filistin ordusunda üç metre boyunda Golyat adlı bir savaşçı, İsraillilere meydan okur. Hiç kimse Golyat'ın karşısına çıkacak cesareti bulamaz. Davut, Golyat'ın karşısına dikilir, attığı taş ile Golyat'ı öldürür ve Filistinliler kaçıp dağılırlar.[1211] Saul, Davut'a kızı Mikal'ı, verir ve onu damadı yapar.[1212] Komutanlık makamına getirdiği Davut'un başarılarını kıskanmaya başlayan Saul, Davut'u öldürmeye karara verir ancak başarılı olamaz.[1213]

Tanrı Yahve'nin terk ettiği Saul, artık Tanrı Yahve ile konuşamamaktadır. Tanrı Yahve ile konuşabilen Samuel de ölmüştür. Saul, ülkedeki bütün cincileri sınır dışı ettirmiştir. Adamlarına bir cinci bulmalarını söyler. Adamları bir kadının cincilik yaptığını söylerler. Saul, tebdili kıyafet ile kadının yanına gider. Kadın, kral Saul'un emrini hatırlatarak, cincilik yapamayacağını söyler ancak Saul'un ısrarı neticesinde Samuel'in ruhunu çağırır. Samuel'in ruhu cüppe giymiş yaşlı bir adam olarak, aşağıdan yukarıya doğru çıkar. Samuel'in ruhu Saul'u azarlar. Amaleklilerin ganimetleri konusunda Tanrı Yahve'yi öfkelendirdiği için Tanrı Yahve'nin Saul'u terk ettiğini, yarın yapacağı savaşta, oğulları ile birlikte Filistinliler tarafından öldürüleceğini ve Samuel'e katılacaklarını haber verir.[1214]

Tanah'ın anlatmış olduğu bu hikâyeden anlaşıldığı kadarıyla, Tanah'ta ölülerin ruhunu çağırıp onlarla konuşmak mümkündür ve cinciler ölen kişinin ruhunu çağırabilmektedir. Tanah'ta yasaklanan cincilik, insanları para için kandıran bir göz boyacılık olmaktan öte gerçekten insanları ölmüşleri ile konuşturabilen bir tekniktir. Ayrıca Tanah'ta açıkça yasaklanmış olmasına rağmen cinciliğin toplumda varlığını sürdürebildiği anlaşılmaktadır. Samuel'in ruhunun yukarıya doğru çıktığının anlatılması da Tanah'a göre ölülerin ruhlarının bulunduğu yerin, yeraltı dünyası olduğunu göstermektedir.

1.4.1.5. Eyüp'ün Şeytanın Eline Bırakılması

Tanah'ın Eyüp kitabında, kişinin başına her ne gelirse gelsin sabretmesi gerektiği konusu Eyüp karakteri üzerinden anlatılmaktadır. İlahi varlıklarla birlikte Tanrı Yahve'nin huzuruna gelen şeytana, Tanrı Yahve'nin Eyüp'ün itaatini örnek göstermesi üzerine şeytan, Eyüp'ün itaatinin Tanrı Yahve'nin

1211 I Şemuel 17:1-51.
1212 I Şemuel 18:27.
1213 I Şemuel 19:1-24; 20.1-42.
1214 I Şemuel 28:3-19.

inayetine bağlı olduğunu, Eyüp'e verdiklerini geri alması hâlinde itaatinden eser kalmayacağını iddia eder. Bunun üzerine Tanrı Yahve, Eyüp'e dokunmaması şartıyla, Eyüp'ün sahip olduğu her şey üzerinde tasarruf edebilmesi için şeytana izin verdiğini ve Eyüp'ün üzerindeki inayetini çekerek, başına bir felaket gelmesi hâlinde müdahale etmeyeceğini açıklar. Böylece Eyüp'ü şeytanın müdahalesine açık hale getirir. Ardından bir haberci gelip Eyüp'e, Saba kabilesinin saldırdığını ve Eyüp'ün adamlarının öldürüldüğünü hayvanlarının çalındığını haber verir. Ardından başka bir haberci gelip gökten yağan bir ateşle koyunların telef olduğunu ve çobanların öldüğünü haber verir. Başka bir haberci Kildan halkının develere saldırıp hepsini alıp götürdüklerini haber verir. Ve son olarak gelen haberci, Eyüp'ün abisinin evine giden Eyüp'ün çocuklarının, ansızın çölden gelen şiddetli bir rüzgârın evi yıkmasıyla öldüğü haberini getirir.[1215]

Tanah'ın daha önce Davut'a yönelik psikolojik bir müdahalesi dışında hiçbir müdahalesinden bahsetmediği şeytan,[1216] Eyüp kitabında Tanrı Yahve ile iddialaşmakta, insanların Tanrı Yahve'ye itaatinin ardında, Tanrı Yahve'nin kullarına iyi davranmasının yattığını iddia etmekte ve Tanrı Yahve'nin kullarına bu şekilde iyi davranmaması hâlinde insanların Tanrı Yahve'yi terk edecekleri iddiasını savunabilmektedir. Tanrı Yahve de gerçeğin böyle olmadığını ispat etmek için Eyüp'ü şeytanın müdahalesine açık hâle getirip kendi korumasından çıkartarak, itaatinin sınırını denemektedir.

Tanah'ın anlatımına göre şeytan, hikâyenin devamında olağan üstü şeyler yapmaya güç yetirmektedir. Şeytan, Saba kabilesi ve Kildan halkının Eyüp'e saldırmasını sağlamakta, rüzgârla Eyüp'ün çocuklarının oturduğu evi yıkmaktadır. Ancak Tanah, şeytanın gerçekleştirdiği bütün bu müdahalelerin, aslında Tanrı Yahve'nin onayının olması sebebiyle gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Böylece Tanah, hem şeytanın Tanrı Yahve tarafından engellenmemesi hâlinde yapabileceklerini anlatarak inananlarını uyarmaktadır hem de Tanrı Yahve'nin korumasından uzaklaşan insanların başlarına ne gibi felaketler gelebileceği hakkında bilgi vererek inananlarının itaatini sağlamaktadır. Ayrıca Tanah, hikâyenin sonunda, Tanrı Yahve'nin Eyüp'e kaybettiklerinden daha fazlasını geri verdiğini ve Eyüp'ün yaşama doyarak öldüğünü anlatarak,[1217] inananlarının ümitsizliğe düşmesini önlemekte ve başlarına ne

1215 Iyov 1:1-20.
1216 I Divre Ayamim 21:1; II Şemuel 24:1.
1217 Iyov 42: 10-17.

gelmiş olursa olsun sonunda Tanrı Yahve'nin müdahalesi sayesinde her şeyin düzelebileceği mesajını vermektedir.

1.4.2. Yeni Ahit'te Demonik Varlıkların Müdahaleleri

Yeni Ahit, İsa Mesih'in İblis tarafından denenmesi olayında İblisi, İsa Mesih'i sınayacak kadar güçlü bir karakter olarak gösterir.[1218] Şeytan, ölüyü diriltebilecek kadar güçlü olan Pavlus'un[1219] Selanik şehrini ziyaret etmesine engel olabilecek kadar güçlüdür.[1220] Tanrı'nın muhalifi olan şeytan, ifrit ordusunu da yönetmektedir.[1221] Yeryüzünde kendisine az bir zaman verilen İblis, insanlara karşı büyük bir öfke beslemekte ve insanların kötülüğü için uğraşmaktadır.[1222]

Tanrının mutlak güç ve kudret sahibi olduğunu kabul eden, özellikle Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinlerin, insanların 'madem bu kadar güçlü bir Tanrı var o hâlde neden dürüstler acı çekiyor ve kötüler başarılı olabiliyor, neden masum çocuklar hastalanıyor ve ölüyor' tarzındaki sorularına verdikleri cevaplardan (Theodicy)[1223] tatmin olmayan J.B. Russel Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneğindeki Tanrı kavramının kötülüğe neden izin verdiğini sorgular. Bunun cevabını Hristiyanlık adına açıklayan J.B. Russel, kötülüğü özgür iradenin yaptıklarından kaynaklanan günahın sonucu olarak açıklar. Hristiyan teodisesine göre Tanrı, özgürlüğün daha büyük iyiliğine ulaşmak için kötülüğe izin vermektedir. Şeytan da kötülük ilkesinin kişileşmesidir. Şeytanın kötülüğü ise Tanrı'ya yönelik haset ile birleşen kibriyle, kötüye kullandığı özgür iradesinden kaynaklanmaktadır.[1224] Semitik metinlerden ilk defa Eyüp kitabında teodise konusu ele alınır. İnsanoğlunun özellikle doğru insanların neden sebepsiz acılar çektiği konusu açıklanmaya çalışılır. Tanrı tarafından sınanması için şeytanın eline teslim edilen Eyüp'ten mutlak itaat ve sabır göstermesi beklenir.[1225]

1218 Matta 4:1-11; Markos 1:12,13; Luka 4:1-13.

1219 Elçilerin İşleri 20: 7-12.

1220 Pavlus'tan Selaniklilere Birinci Mektup 2:17-18.

1221 Martin **Arneth**, "Şeytan", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 712.

1222 Vahiy 12:12.

1223 Ronald M. **Green**, "Theodicy", Encyclopedia of Religion, Vol. 13, p. 9111-9121.

1224 Jeffrey Burton **Russell**, *İblis Erken Dönem Hristiyan Geleneği*, (Çev. Ahmet Fethi), Kabalcı Yay., İstanbul 2000, s. 13-14, 20, 216.

1225 Carlos **Madrigal**, *Eski Antlaşma'nın Mesajı III. Zebur*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 17.

Hristiyan inanışına göre şeytanın kötü olması, Tanrı'nın bir tercihi değil şeytanın özgür iradesiyle seçtiği bir durumdur. Russel'a göre Hristiyan teodisesi, şeytan konusunda 'İblis' figürünü, İsa'nın karşı ilkesi olarak ele alır. Tanrı'nın krallığının şeytanın krallığı ile savaş hâlinde olduğu ve sonunda şeytanın krallığının yenilgiye uğrayacağı öğretisi, Yeni Ahit doktrininin merkezinde yer alır.[1226]

Yeni Ahit'te İsa Mesih, insanları rahatsız eden cinleri kovalar[1227] ve bu gücünü öğrencilerine de verir.[1228] Ancak İsa Mesih'in öğrencilerine verdiği bu gücün, kirlenmiş ruhlar için geçerli olmadığı belirtilmektedir. İsa Mesih'in kendisine güç vereceği kimseleri seçmediği, seçimin daha önce (Luka 6:13-16) yapıldığı, burada sadece bir görevin tanımlamasının yapıldığı belirtilerek "*İsa'ya ihanet eden Yahuda İskariot*" cümlesine gönderme yapılıp Yahuda İskariot'a bu gücün verilmediği ima edilir.[1229]

Aynı zamanda Yeni Ahit, cinleri bir bilgi kaynağı olarak görür. Ancak cinlerden gelen bilginin kıskançlık ve bencillik gibi kötü duygulara neden olduğunu, gökten inen bilginin ise pak ve barışçıl olduğunu söyleyen Yeni Ahit, insanların gökten inen bilgiyi tercih etmelerini ister.[1230]

1.4.2.1. İsa Mesih'in İblis Tarafından Denenmesi

Yeni Ahit'in anlatımına göre İsa Mesih'in İblis tarafından denenmesi için İsa Mesih, Ruh aracılığıyla çöle götürülür. İsa Mesih, kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıkır. Ayartıcı İblis, İsa Mesih'e Tanrı'nın oğlu olduğunu ispat etmek için taşları ekmeğe çevirmesini söyler. İsa Mesih, insanın yaşaması için sadece ekmeğin değil Tanrı'nın sözlerinin de gerekli olduğunu söyler.

Daha sonra İblis, İsa Mesih'i Tapınağın tepesine götürüp, İsa Mesih'e Tanrı'nın oğlu olduğunu ispat etmesi için aşağı atlamasını söyler. İsa Mesih, Tanrı'nın denenmemesi gerektiğini söyler. Son olarak İblis, İsa Mesih'i yüksek bir dağın tepesine çıkartıp, Ona bütün dünya ülkelerini gösterir ve

---

1226 Jeffrey Burton **Russell**, *Şeytan Antikiteden İlkel Hristiyanlığa Kötülük*, (Çev. Nuri Plümer), Kabalcı Yay., İstanbul 1999, s. 260-261, 195.

1227 Matta 8:14-16; Markos 1:29-34; Luka 4:38-41.

1228 Matta 10:1; Markos 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16;9:1-6.

1229 Charles John **Ellicott**, *New Testament Commentary for english Readers*, Rev. E. H. Plumptre, E. P. Dutton, New York 1897, Vol. 1, p. 58.

1230 Yakup'un Mektubu 3:15.

kendisine tapınması hâlinde bütün bu ülkeleri kendisine vereceğini vaat eder. İsa Mesih, yalnızca Tanrı'ya tapınılacağını söyleyip İblis'i kovar. Ardından da melekler gelip İsa Mesih'e hizmet etmeye başlarlar.[1231]

Yeni Ahit'te anlatılan bu hikâyede, İsa karakterinin İblis karakteri tarafından denendiği ve İsa'nın sınavı geçtiği bildirilmektedir. Tanrı tarafından görevlendirilen bir kişinin, göreve başlamadan önce denenmesi, semitik metinlerde rastlanmayan bir durumdur. Tanah'ta, Eyüp örneğinde de Tanrı Yahve'nin canına dokunmamak kaydıyla İblis'in eline teslim ettiği Eyüp'ün denenmesi söz konusudur. Ancak buradaki deneme, göreve yetkinliğin ölçülmesi için değil başına felaketler gelmesi hâlinde de Tanrı Yahve'ye bağlılığının devam edip etmeyeceği konusunda bir denemedir.[1232]

Tanah'ın bazı metinlerinde, Kral Davut'un sayım yapma suçunu işlemesinde de İblis'in dahli olduğu, Davut'u sayım yapması için kışkırttığı bilgisi verilmekle birlikte,[1233] bazı metinlerde de, Davut'u asıl kışkırtanın Tanrı Yahve olduğu ifade edilmektedir.[1234] Ancak buradaki İblis'in müdahalesi de sadece günaha teşvik mahiyetinde bir kışkırtmadır. Yeni Ahit'in anlatımındaki denemenin başarılı sonuçlanmasının ardından meleklerin İsa Mesih'e hizmet etmeye başladığının bildirilmesi, İsa karakterinde bir statü değişikliğinin gerçekleştiğini, denemeden başarıyla geçen İsa Mesih'in yüksek bir konuma ulaştığının işaretidir.

1.4.2.2. İsa Mesih'in İnsanlardan Cinleri Çıkarması

İsa Mesih'in hastaları iyileştirdiği, insanları kendilerine musallat olan cinlerden kurtardığını anlatan Yeni Ahit, İsa Mesih'in ününün Celile, Yeruşalim hatta bütün Suriye topraklarına kadar yayıldığını söyler.[1235] Yanına gelen cinli insanlardan kötü ruhları kovan İsa Mesih,[1236] cinleri kovabilme gücünü öğrencilerine de verir.[1237]

1231 Matta 4:1-11; Markos 1:12,13; Luka 4:1-13.
1232 Iyov 1:1-20.
1233 I Divre Ayamim 21:1.
1234 II Şemuel 24:1.
1235 Matta 4:23-25; Luka 6:17-19.
1236 Matta 8:14-16; Markos 1:29-34; Luka 4:38-41.
1237 Matta 10:1; Markos 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6.

1.4.2.3. Pavlus'un Falcılık Ruhuna Tutulmuş Köle Kızı Kurtarması

Yeni Ahit'te İsa Mesih'in[1238] ve öğrencilerinin[1239] pek çok kişiyi cinden kurtardığı anlatılmaktadır. Hatta İsa Mesih'in öğrencisi olmadığı hâlde cin çıkarabilen birisinden bahseden Yeni Ahit, bu kişiye İsa Mesih'in öğrencilerinin engel olmaya çalıştığını ancak İsa Mesih'in "*Size karşı olmayan, sizden yanadır*" diyerek buna izin verdiğini anlatmaktadır.[1240] Yeni Ahit'te anlatılan bu olay ile Yuhanna'nın şahsında İsa Mesih'in Hristiyanların bütün insanlara hatta düşmanlarına bile olumlu yaklaşım sergilemelerini tavsiye ettiği ifade edilmektedir.[1241]

Yeni Ahit, 'falcılık ruhuna tutulmuş' bir köle kızdan bahseder. Bu kız, gelecekten haber vererek efendilerine para kazandırmaktadır. Pavlus ile arkadaşlarını gördükten sonra onların peşine takılan bu kız, "*bu adamlar yüce Tanrı'nın kullarıdır, size kurtuluş yolunu bildiriyorlar*" diye bağırır. Bu durum günlerce devam edince Pavlus, kızın içindeki ruhu çıkarır.

Kızın sahipleri Pavlus ile arkadaşlarını Yahudi oldukları gerekçesiyle şikâyet eder. Yargılandıktan sonra Pavlus ile arkadaşları, önce dövülür sonra da hapse atılır. Gece şiddetli bir depremle zindan kapıları açılır. Zindancı başı intihar edecekken Pavlus buna engel olur. Kimsenin kaçmadığını söyler. Zindancı başı vaftiz olur. Ertesi gün yargıçlar zindancı başına Pavlus ile arkadaşlarını çıkarmasını söyler. Ancak Pavlus bunu kabul etmez. Kendisinin Roma vatandaşı olduğu hâlde dövüldüğünü, bu sebepten dolayı yargıçların kendisinden özür dilemesi gerektiğini söyler. Yargıçlar özür dileyerek Pavlus'tan şehir dışına çıkmasını ister.[1242]

Yeni Ahit'te cinler, kolayca insanların içine girip zarar verebilmekte ve yetkin kişiler tarafından kolayca insanlardan çıkarılabilmektedir. Bu anlatımda, Pavlus'un köle kızdan çıkardığı 'falcılık ruhu' köle kızın gelecekten haber vermesini sağlamaktadır. Dolayısıyla Yeni Ahit'e göre gelecek, bu tip demonik varlıklar sayesinde bilinebilmektedir.

Pavlus'un bu ruhu çıkarabilme gücü, zindandayken deprem yapabilme gücü ve Roma vatandaşlığı sebebiyle yargıçlara özür diletebilme gücünün

---

1238 Matta 4:24; 8:16; 9:32; 12:12; 17:18; Markos 1:29-34; 6:17-19; Luka 4:38-41.

1239 Matta 10:8; Markos 3:14-19.

1240 Markos 9:38-41; Luka 9:49-50.

1241 John **Wesley**, *Wesley's Notes on the Bible*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/wesley/notes.html, Date accessed: July 2017), p. 78-79.

1242 Elçilerin İşleri 16:16-40.

anlatılması, Pavlus karakterini ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca semitik metinlerde, insanlar için bir tehdit olarak anlatılan demonik varlıkların aksine, bu hikâyede anlatılan demonik varlık köle kıza zarar vermemektedir. Hatta gelecekten haber vermesini sağlamakta ve Pavlus'un Tanrı adamı olduğunu söyletmektedir. Zaten Pavlus'un köle kızdan bu ruhu çıkartmasının sebebi, ruhun kıza zarar vermesi değil kızın Pavlus'un peşini bırakmıyor olmasıdır. Yeni Ahit'in bu metinlerini okuyan inananlarında demonik varlıklara yönelik bakış açısında bir değişim olması beklenebilir. Zira daha önceden tehlikeli bir tür olarak gösterilen demonik varlıklar, bu hikâyede insanların gelecekten haber almasına yardımcı olabilecek bir tür hâline dönüşmüş olmaktadır.

1.4.3. Kur'an-ı Kerim'de Demonik Varlıkların Müdahaleleri

Kur'an-ı Kerim'de şeytan, Allah'ın emrine uymadığı için kovulmuş olan,[1243] başına gelenlerden dolayı insanı suçlayıp insana düşmanlık yapan,[1244] insanın yasak ağacın meyvesinden yemesinde etkili olan,[1245] belli bir vakte kadar kendisine süre verilmiş olan[1246] cin türünden bir varlıktır.[1247] Şeytan, Allah'ın karşısında yer alan fakat daima Onun iradesine bağlı kalacak olan kötü güce verilen isimdir.[1248]

Kur'an-ı Kerim'de, cinlerin yalın ateşten yaratıldığı,[1249] insanlar tarafından ilah edinildiği anlatılarak bu durum yasaklanmıştır.[1250] Cinlerin olağanüstü bir güçlerinin olmadığı, geleceği bilemedikleri anlatılmıştır.[1251] Cinlerin de insanlar gibi sosyal hayatlarının olduğu, kendilerini uyarmak için peygamberler görevlendirildiği,[1252] insanlarda olduğu gibi cinlerde de ahiret hayatının olacağı anlatılmaktadır.[1253] Cinlerin Süleyman peygamberin hizmetinde çalışıp onun için kale, heykel, havuz ve kazanlar yapmak zorunda

---

1243 A'râf 7/11-22.
1244 18/50-51.
1245 Tâ-hâ 20/120.
1246 Hicr 15/36-38.
1247 Kehf 18/50.
1248 Mehmet **Katar**, "Şeytan", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013, s. 710-711.
1249 Rahman 55/15.
1250 En'âm 6/100,128; Sebe' 34/41.
1251 Neml 27/17; Sebe' 34/12-14; Sad 38/37-38; Cin 72/8-12.
1252 En'âm 6/130.
1253 A'râf 7/38,179; Hûd 11/119; Sâffât 37/158; Rahman 55/31.

bırakıldıklarının[1254] ve denize dalıp inci çıkartmak zorunda bırakılmış olduklarının anlatılması,[1255] cinlerin insanlarla (Peygamber) iletişim hâlinde olabileceklerini göstermektedir. Kur'an-ı Kerim'de, cinlerden bir topluluğun Kur'an-ı Kerim'i dinleyip, bu kitabın Musa peygambere verilen kitabın devamı olduğunu söyleyerek inanmayı kabul ettikleri ve diğer cinleri uyardıkları anlatılmaktadır.[1256] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Cinlerin insanlara vesvese verdikleri ve insanların bu etkiden kurtulmak için Allah'a sığınmalarının gerektiğinin anlatılıyor olması,[1257] cinlerin insan hayatına müdahale edebildiklerini göstermektedir.

Yahudi inancına göre şeytan bir melektir.[1258] İslam inancında, bu konu tartışılmıştır. Kurtubi, şeytanın melek mi yoksa cin mi olduğu konusundaki tartışmalarla ilgili olarak; İbn Abbas, İbn Mes'ud, İbn Cüreyc, İbnu'l-Müseyyeb, Katade, Taberi ve Ebû'l-Hasen'in, şeytanın bir melek olduğu görüşünü benimsediklerini, İbn Abbas'ın, İblis'in adının aslında 'Azâzîl' olduğunu ve meleklerin en şereflilerinden dört kanatlı bir melek iken bunlardan mahrum bırakıldığını söylediğini, Said b. Cübeyr'in, cinlerin meleklerden bir kol olduğunu, ateşten yaratıldıklarını, şeytanın da bunlardan olduğunu, diğer meleklerin ise nurdan yaratıldığını söylediğini, İbn Zeyd'in ise Âdem'in insanların babası olması gibi İblisin de cinlerin babası olduğunu söylediğini, Şehr b. Havşeb'in, İblisin yeryüzünde yaşayan cinlerden olduğunu ve meleklerin, cinlerle savaşırken iblisi küçük yaşta esir alarak yanlarında götürdüklerini, böylece İblisin de meleklerle birlikte ibadet edip durduğunu söylediğini belirtmektedir.[1259] Kurtubi'nin aktardığı bu tartışmalarla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan tefsirde, "*O, cinlerdendi; Rabbinin emrinden dışarı çıktı*" (Kehf 18/50) mealindeki ayet delil gösterilerek, İblisin melek türünden olmadığı tespiti ve yorumunun ağır bastığı söylenmektedir.[1260] Bu ayeti "*o, cinlerden oldu*" şeklinde yorumlayanlar ise İblis'in daha sonra cinleştiğini savunmaktadırlar.[1261]

1254 Sebe' 34/12-13.
1255 Enbiyâ 21/82; Sad 38/37-38.
1256 Ahkâf 46/29-31; Cin 72/1-28.
1257 Nas 114/5-6.
1258 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.
1259 **Kurtubi**, C. 1, s. 576-578.
1260 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 45-46.
1261 Şaban Ali **Düzgün**, "Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2012, s. 15.

Kur'an-ı Kerim'de şeytanın en etkin müdahale tarzı, psikolojik müdahale tipi şeklinde görülen, insanlara vesvese vermek, insanların yaptıkları kötülükleri insanlara süslü göstermek veya insanlara bir şeyleri unutturma şeklinde gerçekleşen müdahale tipidir. Şeytanın, Musa ile yolculuk yapan bir gence, balığın canlandığını söylemeyi unutturması,[1262] Yusuf'un hücre arkadaşına Yusuf'un rüyaları yorumlayabildiğinden Firavun'a bahsetmeyi unutturması[1263] veya "*Fakat kalpleri iyice katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını cazip gösterdi*"[1264] örneklerinde olduğu gibi, şeytanın müdahale tarzı genellikle direkt müdahale şeklinde olmamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de şeytanın müdahalesi genellikle, insanlara bir şeyleri unutturma veya kötü davranışları iyi gibi gösterme örneklerinde olduğu gibi, insanlara ne olduğunu fark ettirmeden, dolaylı bir tarzda, insanların hayatlarına müdahale etme şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak bununla birlikte şeytanın, Yusuf ile kardeşlerinin arasını bozmak[1265] gibi direkt müdahalede bulunduğu ve sonuç doğuran müdahaleleri de anlatılmaktadır. Şeytanın insana müdahalesine Allah'ın izin verdiğini söyleyen Kur'an-ı Kerim, "*(Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın*"[1266] diyerek, Allah'ın şeytanı insana müdahale etme konusunda serbest bırakmasının sebebi açıklanır. Amaç, şeytanın insana yaptığı müdahale (*şeytanın kattığı şey*) sonrasında insanın nasıl davranacağının denenmesidir. Yahudilikte de, Samael'in (şeytan) görevi budur. Samael, (şeytan, satan) aslında bir melek olup, diğer bütün melekler gibi onun da görevleri vardır. Onun asıl görevi, insanların seçim hakkına sahip varlıklar olmasını sağlamaktır.[1267]

1.4.3.1. Şeytan'ın Musa'nın Yardımcısına Balığın Canlandığını Söyletmemesi

Hadis külliyatından Buhari ve Müslim'in ortaklaşa anlatıldığı bir rivayete göre Musa peygamber, İsrailoğulları arasında hutbe vermek için ayağa kalkar. Bu esnada kendisine insanların en bilgininin kim olduğu sorulur. Musa

---

1262 Kehf 18/60-65.
1263 Yusuf 12/41-42.
1264 En'âm 6/43.
1265 Yusuf 12/100.
1266 Hac 22/53.
1267 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.

peygamber, insanlar içerisinde en bilge kişinin kendisi olduğunu söyler. Bunun üzerine Musa peygamber Allah tarafından kınanır ve kendisine iki denizin birleştiği yerde kendisinden çok daha bilgili bir kulun bulunduğu söylenir. O kişiye ulaşmak isteyen Musa peygambere bir zenbilin (hasırdan örülmüş torba) içerisine bir balık koyup yanında taşıması, balığı kaybettiği zaman o kişiyi bulacağı söylenir.[1268]

Musa peygamber, derin bir bilgiye sahip olduğuna inandığı bir şahısla görüşmek için yanına genç yardımcısını da alarak yola çıkar. Bu şahsın bulunduğu yer, iki denizin birleştiği bir yerdir. Her ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca yanlarında götürdükleri kurutulmuş balık canlanır ve denizde bir yol tutup ortadan kaybolur. Bu esnada Musa peygamber uyumaktadır. Buluşma yerlerini geçip gittiklerinde Musa peygamber, genç yardımcısından kuşluk yemeğini getirmesini ister. Fakat genç yardımcısı "*kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. Balık, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti*" der. Bunun üzerine Musa peygamber aradıkları belirtinin o olduğunu söyler ve geri dönüp balığın suya atladığı yere varırlar. Orada kendisine Allah tarafından ilim öğretilmiş olan bir şahısla karşılaşırlar.[1269]

Anlatılan hadisenin devamında, şeytanın bu müdahale ile neyi amaçladığı veya bu müdahalenin nasıl bir sonuç doğurduğu ile ilgili bilgi verilmez. Kur'an-ı Kerim, bu olayın anlatımında, şeytanın bu buluşmadan rahatsız olduğunu ve buluşmayı engellemek için müdahalede bulunduğunu ancak bu müdahalenin etkili olamadığını anlatmaktadır. Böylece, 'şeytan ne kadar uğraşsa da Allah istemedikçe başarılı olamaz' mesajı vurgulanmış olmaktadır. Ayrıca şeytanın müdahalede bulunabilme gücü anlatılarak, şeytanın sakınılması gereken kötü güçlerinin varlığına da bir gönderme yapılmak suretiyle psiko-sosyal bir müdahale yapılmış olmaktadır.

1.4.3.2. Şeytan'ın Yusuf'u Unutturması

Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre Yusuf, zindan arkadaşlarının rüyalarını yorumladıktan sonra onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye "*beni*

1268 Muhammed Fuâd **Abdülbâki**, *Müttefekun Aleyh Hadisler İslam'ın İki Büyük Bilgesi Buhari ve Müslim'in İttifak Ettiği Hadisler*, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), Hüner Yay., İstanbul 2004, s.389.

1269 Kehf 18/60-65.

efendinin yanında an" der. Fakat şeytan o kişiye, Firavun'a Yusuf'u anlatması gerektiğini unutturur. Bu yüzden Yusuf, birkaç sene daha zindanda kalır.[1270]

Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre şeytanın unutturma şeklinde olsa bile insan hayatına müdahale etmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu olayda şeytanın müdahalesi sadece sonucu geciktirmiştir. Şeytan, Yusuf'un rüyaları yorumlayabildiğinin Firavun'a anlatılmasına daha fazla engel olamaz ve en sonunda Yusuf, Firavun'un sarayında iyi bir konum elde etmiş olur.

Yusuf'un hikâyesini Kur'an-ı Kerim'den daha ayrıntılı olarak anlatan Tanah'a göre Yusuf, zindandayken iki kişinin rüyasını yorumlar. Baş saki, rüyasında üç çubuğu olan bir asmanın üzümlerinden Firavun'un kâsesine sıktığını gördüğünü söyler. Tanah'a göre Yusuf, "*üç gün içinde Firavun seni zindandan çıkaracak…Firavun'a benden söz et. Çıkar beni bu zindandan*" der. Yusuf'un yaptığı yoruma uygun olarak baş sakisini eski görevine döner ve Firavun'a şarap sunmaya başlar. Ama baş saki Yusuf'u ve konuştuklarını unutur.[1271] Tanah da baş sakinin unutmasından bahseder fakat Tanah, baş sakinin Yusuf'u unutmasını şeytanın bir müdahalesi olarak anlatmaz.

1.4.3.3. Şeytanın Yusuf ile Kardeşlerinin Arasını Bozması

Kur'an-ı Kerim'e göre Yusuf peygamber, atlattığı badirelerden sonra Mısır'da iyi bir konum elde eder ve ailesini de Mısır'ın verimli topraklarına yerleştirmeyi başarır. Yusuf, bu dönemde kardeşleriyle barışmıştır. Yusuf'un gördüğü rüya böylece gerçekleşmiş olur. Yusuf, "*…şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra Allah sizi çölden getirdi*"[1272] der. Kur'an-ı Kerim'in ifadesine göre Yusuf, kardeşlerinin davranışlarındaki kötülüğün kaynağını şeytan olarak görmektedir.

Tanah ise Yusuf'un kardeşlerinin düşmanca tavrının nedenini Tanrı Yahve'nin İsrail ulusunun geleceğini güvence altına almak için gerçekleştirdiği planın bir aşaması olarak görür. Tanah da Yusuf'un ağzıyla olayı yorumlar. Yusuf, "*kendinizi suçlamayın. Çünkü Tanrı beni, hayat kurtarmak amacıyla, sizden önce göndermiş… Beni buraya gönderen siz değilsiniz; aslında Tanrı'dır*" [1273] der.

[1270] Yusuf 12/41-42.
[1271] Bereşit 40:8-23.
[1272] Yusuf 12/100.
[1273] Bereşit 45:3-8.

Sonuç olarak her iki metin de Yusuf'un kardeşlerinin Yusuf'a karşı sergiledikleri düşmanca tavrın nedenini dışarıdan gerçekleşen bir müdahaleye bağlar. Kur'an-ı Kerim, bunu şeytanın bir müdahalesi olarak gösterirken Tanah, Tanrı Yahve'nin bir müdahalesi olarak gösterir. Müdahalenin faili konusundaki verdikleri bilgi bakımından birbirinden ayrılan iki semitik metin, müdahaleden arzulanan neticenin, İsrail ve ailesinin Mısır topraklarına yerleşmesi olduğunu ve bunun da sonunda gerçekleştiğini anlatır.

2. KENDISINE MÜDAHALEDE BULUNULAN KARAKTER AÇISINDAN MÜDAHALE TİPLERİ

Semitik metinlerde, kendisine müdahalede bulunulan karakterler ismi belirtilerek hakkında bilgi verilmiş olan özel şahıslar, topluluklar, kentler ve kozmostur. Semitik metinlerde bazen bütün bir şehir ya da topluluk açlık, kıtlık gibi cezalarla veya bereketlendirilerek müdahaleye tabi tutulur. Bazen müdahalenin nesnesi özel şahıslar olur. Bunların özelliği peygamber veya kral olmalarıdır. Ancak bazen hiçbir özelliği olmayan sıradan insanların da yaşadıkları tecrübe sebebiyle isimleri zikredilerek semitik metinlerde hikâyeleri anlatılır.

Kozmosun yaratılması ile yok edilip yeniden yaratılması, önemli müdahalelerdir. Ancak bazen sıradan bir kaya, dağ veya nehir, kutsalın tecrübesine tanık olunması esnasında, sıradan olmaktan çıkarak burada yaşanan tecrübe (teofani) sebebiyle farklı bir anlam kazanır. Mekânın geçirdiği bu değişim sürecinden zaman da nasibini alır. Kutsalın tecrübe edildiği zamanlar ve bunların yıl dönümleri, artık sıradan olmaktan çıkar ve kutsal gün veya gecelere dönüşür.

Kutsal mekânın bir mikro kozmos olduğu belirtilmektedir. Çünkü kutsal mekânlar, bir bütünün yansıması olarak görülmektedir. İlkel kutsal mekân inanışının daha sonraki dönemlerde altar (sunak), tapınak veya ölü anıtı hâline dönüştüğü ve inananlarınca dünyanın merkezi olarak kabul edildiği ifade edilmektedir.[1274] Kutsal mekâna yönelmek insanı kutsala doğru yönelten dini bir fiildir.[1275] Kutsal zamanlar ise dini açıdan önemli olayların yaşandığı yıl dönümleridir. Kutsal mekânları ve kutsal zamanları diğer yerlerden

---

1274 **Eliade**, *İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, s. 320, 442-445.

1275 Ahmet **Güç**, "Dinlerde Kıble Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2002, s. 2.

ve diğer vakitlerden ayıran en önemli özellik, kutsala yakınlaşmak için bu yerlerin ve bu zamanların daha uygun olduğuna inanılmasıdır.

2.1. KOZMOSA YÖNELİK MÜDAHALELER

Semitik metinlerde doğaya yönelik ilk müdahale, doğanın yaratılmasıdır. Tanah, kozmos merkezli bir yaratılışı anlatırken,[1276] Kur'an-ı Kerim, "*O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı*" diyerek, insan merkezli bir yaratılış anlatır.[1277] Taberi, bu cümleyi yorumlarken yeryüzünde olan her şeyin insanın yararına var edildiğini söyler.[1278] Tanah, insanın dünyada yaratıldığını ve insanın bu dünyanın bir parçası olduğunu söylerken, Kur'an-ı Kerim, yasak ağacın meyvesinden yiyen insanın daha önce yaratılmış olduğu yerden dünyaya indirildiğini söyler.[1279] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e göre Cennet, Allah katındadır. İnsan yasak ağacın meyvesinden yediği için Dünya'ya indirilmiştir.[1280] Tanah'a göre Cennet (Eden) bu dünyadadır.[1281] Âdem ve Havva suç işleyince Tanrı Yahve, insanı kendisinden yaratılmış olduğu toprağı işlemek üzere Eden bahçesinden çıkarır ve insan tekrar oraya girip 'Yaşam Ağacının' meyvesinden yemesin diye, Eden bahçesinin doğusuna melekler (Keruvim) ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirir.[1282] Keruvim'in zarar verici melekler olduğu ve Cennet'e geri dönen insanın bunların arasından geçmesi gerektiği söylenmektedir.[1283] Ayrıca Tanrı'ya yakarırken, Mişna'daki yemek dualarından bazılarında '*Keruvim arasındaki tahtın ilahı…*' denilmek suretiyle, dualarda Keruvimlerin de ismi anılmaktadır.[1284]

Kozmosa müdahale, onun yaratılmasıyla başlar. Ancak asıl müdahale daha sonra görülür. Yeryüzünün tamamı, yaratılma bakımından aynıdır fakat ilerleyen zamanlarda bazı mekânlar, kutsallık bakımından diğer bölgelerden ayrılmaya başlar. Çünkü bu yerler kutsal mekânlardır. Zira insanlar bu mekânlarda, kutsal saydıkları şeylerin tezahür ettiğine şahit olmuşlardır.

1276 Bereşit 1:1-31; 2:1-25; 3:1-24.
1277 Bakara 2/29.
1278 **Taberi**, C. 1, s. 159-160.
1279 Bakara 2/38; A'raf 7/24; Tâ-hâ 20/123.
1280 Bakara 2/36-38; A'raf 7/24; Tâ-hâ 20/123.
1281 Bereşit 2:8-19.
1282 Bereşit 3:23,24.
1283 **Farsi**, *Bereşit*, s. 27.
1284 D. A. **De Sola**, *Eighteen Treatises From The Mishna*, Printed By John Wertheimer, London 1843, p. 10.

Bir din kurucusunun doğduğu topraklar veya o kişinin kutsalla temasa geçtiği ilk yer, kutsalla ilk tecrübenin (teofani) yaşandığı yerdir ve artık burası sıradan bir toprak parçası olmaktan çıkarak kutsallaşır. Kutsallaşan mekânlar hem dini açıdan hem de diğer açılardan önem kazanır. Örnek olarak, Kudüs'ün hem Yahudilik, hem Hristiyanlık hem de İslam'da kutsal bir mekân olarak kabul edilmesi ve ziyaret edilmesi, buraya hem dinsel açıdan hem de turizm açısından ayrı bir önem kazandırmıştır. Turistin tecrübe ettiği deneyim ile hacı olan kişinin tecrübe ettiği deneyim birbirinden farklı olmakla birlikte, yeme içme ve barınma gibi aktiviteleri müşterektir.[1285] Kudüs'ün (Yeruşalim) Yahudiler için kutsal bir şehir olduğu, fakat bu kutsallığın MÖ.7. asırda şartların zorlamasıyla ortaya çıktığı, Musa döneminden Davud'a kadar İsrailoğulları'nın bu şehre herhangi bir ilgisinin olmadığı, Davud zamanında politik ve dini merkez hâline gelen Kudüs'ün, Hizkiya (MÖ.727–697) zamanında öneminin arttığı, Yoşiyahu (MÖ.640–609) ile devam eden kutsallaşma sürecinin Babil sürgünü tecrübesiyle son hâline kavuştuğu ifade edilmektedir.[1286]

Kozmosa müdahale, sadece mekâna müdahale ile sınırlı kalmaz. Zamana müdahale etmeyen bir din, yapısal açıdan eksik kalır. Yeryüzündeki bütün inanç sistemleri zamana müdahale eder. Önemli gün ve geceler, bayramlar veya bazı ibadetlerin yapılabilmesi için belirlenen özel zamanlar, dinlerin zamana müdahalesidir. Zamana müdahale, aslında toplumu şekillendirmeye yönelik sosyolojik bir müdahaledir. Bir inanç sistemi etrafında toplanan insanlara duygudaşlık kazandırmak ve onları kaynaştırmak için yapılan bir müdahaledir.

Zamana müdahale, sadece inanç sistemlerinin kullandığı bir müdahale tarzı değildir. Tarih bilinci oluşturmak isteyen siyasal sistemler ve hatta ekonomik sistemler bile bunu yaparlar. Bir devletin kuruluş yıldönümünün birlikte kutlanması, duygudaş bir toplum oluşturur. Bir mağazanın açılış yıl dönümünün, bazı ürünlerde indirim yapılarak kutlanmasının temelinde daha çok müşteri toplayarak ticari kazanç elde etme arzusu yatmaktadır. Semitik metinlerin zamana müdahale etmesinin temelinde de inananlarının birlik ve

---

1285 Mehmet Alparslan **Küçük**, "Din-Turizm İlişkisi Çerçevesinde Yahudilik'te, Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Hac Uygulamasına Genel Bakış", *Dini Araştırmalar Dergisi*, TDV Yay., Cilt 16, Sayı 42, Ankara 2013, s. 106-110.

1286 Eldar **Hasanoğlu**, "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, Bursa 2015, s. 125.

beraberliklerini sağlamak ve onlarda tarih bilincinin oluşmasını sağlamak yatmaktadır. Bu bağlamda, 'zamana müdahale' veya 'mekâna müdahale' psiko sosyal müdahale tipi kapsamında yer almaktadır.

2.1.1. Tanah'ta Kozmosa Yönelik Müdahaleler

Tanah'ta yaratılma olayı, doğaya yönelik ilk müdahaledir. Ardından doğa ile insan arasındaki ilişkiler düzenlenir ve antlaşmalar yapılır. Tanah'a göre insanın yaratılması kozmostaki diğer unsurların yaratılması gibi sıradan bir olaydır. Işığın, karaların, bitkilerin ve diğer hayvanların yaratılmasından sonra Tanrı Yahve, insanı yaratmıştır ve daha sonra pişman olmuş ve insan yüzünden yarattığı hayvanlar ve bitkiler dâhil tüm dünyayı sular altında bırakmıştır. Tanah'a göre insan, bu evrenin bir parçasından başka bir şey değildir. İnsanın ilk mekânı olan Eden bölgesi de bu evrenin içinde dünya üzerinde bir yerdedir.[1287]

Tanah'a göre kozmosa yönelik tanrısal müdahaleler, insan türünün ortaya çıkmasından itibaren, insan odaklı gelişmeye başlamıştır. Artık Tanrı Yahve, insana müdahale etmek amacıyla doğayı kullanmaktadır. İnsan öncesi dönemde tabiat, daha önceden kendisi için konulan kurallara göre varlığını sürdürmektedir. Yağmur yağması gerektiği anda yağmakta, ot bitmesi gerektiği zamanda bitmektedir. Doğaya, doğanın yaptığı bir şeyden dolayı, daha önceden konulan kuralın dışında bir müdahale yapılmamaktadır. Ancak insan türü ortaya çıktıktan sonra Tanrı Yahve, insana bir mesaj vermek için veya insana müdahale etmek için doğayı kullanmaktadır. Tanah'ta Tanrı Yahve, "*Eğer hükümlerimi takip ederseniz, emirlerimi gözetir, onları yerine getirirseniz, yağmurlarınızı (uygun) vakitlerinde vereceğim. Toprak, ürününü; kırdaki ağaç da meyvesini verecek*" der.[1288] Bunun anlamı, eğer insan kendisi için konulan kurallara uymazsa, tabiatta kendisi için konulan kurallara uymayacaktır. Böylece hayvanları etkilediği gibi insanları da etkileyen bir kuraklık ve kıtlık ortaya çıkacaktır.

Metnin devamında anlatıldığına göre kozmos, yağmurunu ve yiyeceğini esirgemekle kalmayacak, tabiatın kendisi ile birlikte insanın bizzat kendisi de İsraillilere düşman hâline gelecektir. Tanrı Yahve, eğer kurallarıma uyarsanız "*Tehlikeli hayvanları ülkeden uzak tutacağım. Ülkeden kılıç geçmeyecek*" diyerek,

---

[1287] Bereşit 1:1-31; 2:1-25; 3:1-24.

[1288] Vayikra 26:3-4.

İsraillilerin kurallara uymamaları hâlinde, vahşi hayvanların ve düşmanlarının saldırısına uğrayacaklarını haber vermektedir.[1289] Kur'an-ı Kerim de, su sayesinde toprak mahsullerinin yetiştiğini belirtmekte[1290] ve bu suyun çekilmesi hâlinde olacakların düşünülmesini isteyerek[1291] insanları Allah'a inanmaya ve itaat etmeye çağırmaktadır.

Tanah'ın anlatımıyla, metne inanan insanların kozmosta görülen değişikliklerin sebebini, kendi davranışlarındaki hatalarda aramaları gerekmektedir. İnsanlar Tanrı Yahve'nin kurallarına uygun yaşadıkları sürece, yağmurlar yağacak ve insanlar yiyecek bulabileceklerdir.

Tanah, sadece kendi inananlarına değil inanmayanlarına da tabiata müdahale yoluyla mesaj verir. Örneğin Tanah'ta Yeşu'nun hâkimiyeti döneminde, İsraillilere karşı savaşan beş Amor kralının ordusunun Tanrı Yahve tarafından gönderilen iri dolu taneleri ile yok edilmiş olduğunun anlatıldığı olayda, Güneş ve Ay hareket etmeyi bırakıp yerlerinde sabit kalarak günü uzatmışlardır.[1292] Bunun anlatılması Tanrı Yahve'nin, düşmanlarına karşı tabiatı kullanarak da müdahale edebileceğini ifade etmesi anlamına gelmektedir.

2.1.1.1. Tanah'ta Evrenin Yaratılması

Tanah'ta evrenin yaratılması süreci şu şekilde anlatılır; ilk başta boş olan yeryüzünde her yer karanlıklarla kaplıdır ve Tanrı Yahve'nin ruhu suların üzerinde dalgalanmaktadır. Daha sonra ışık yaratılır ve ardından suların ortasında bir kubbe olur. Sular birbirinden ayrılır ve Tanrı Yahve, gök kubbeyi yaratır. Daha sonra sular bir yere toplanır, kuru toprak görünür. Yeryüzü bitkiler ve meyve ağaçları üretir. Daha sonra yeryüzünü aydınlatacak ışıklar yaratılır. Ardından sular, canlı yaratıklarla dolup taşar. Yeryüzünün üzerinde kuşlar uçar. Ertesi gün Tanrı Yahve, evcil ve yabanî kara hayvanlarını ve sürüngenleri yaratır.[1293] Tanrı Yahve, insanı yaratmaya karar verdiğinde, insanı kendine benzer şekilde yaratır. Böylece insan yeryüzünün tamamına egemen olur.[1294] İlk insan, yeryüzünün doğusunda, Eden'de hazırlanan bir bahçeye

1289 Vayikra 26:5-6.
1290 Nahl 16/11.
1291 Mülk 67/30.
1292 Yeşu 10:11-14.
1293 Bereşit 1:1-25.
1294 Bereşit 1:1-31; 2:1-6.

konulur.[1295] Yeryüzünün kendilerine miras bırakıldığına inanan Yahudiler, kendilerini yeryüzünün sahibi olarak görmektedirler.[1296]

2.1.1.2. Tanah'ta Tufan (Mabul) Olayı

Zorbalığın yaygınlaştığı ve bireyin korunamadığı durumlarda toplumsal yapının işleyişinde sorunlar çıkacağı, toplumun inanç ve değerlerden uzaklaşacağı ifade edilmektedir.[1297] Tanah'ın anlatımına göre ilk yaratıldığı mekândan çıkarılan ve yeryüzüne salınan insanın yaptığı kötülükler çok fazladır ve insanın aklı fikri hep kötülüktedir. Bu durumu gören Tanrı Yahve, insanı yarattığına pişman olur ve yüreği sızlar. Tanrı Yahve, kararını verir ve yarattığı bütün insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacaktır. Ancak Nuh, Tanrı Yahve'nin gözünde lütuf bulur. Çünkü Nuh, doğru bir insandır. Ne var ki Tanrı Yahve'nin gözünde yeryüzü bozulmuş, zorbalıkla dolmuştur. Tanrı Yahve Nuh'a, "*Tüm vücutların sonu önüme geldi; çünkü yeryüzü (insanların) suçlarıyla doldu. Bu yüzden onları yeryüzü ile birlikte yok edeceğim. Kendine servi ağacından bir gemi yap*" der.[1298]

Tanrı Yahve, yeryüzüne tufan göndereceğini ve göklerin altında soluk alan bütün canlıları yok edeceğini söyler. Yeryüzündeki her canlı ölecektir ama Nuh kendisinin, oğullarının, karısının ve gelinlerinin sağ kalabilmeleri için her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çift hayvanı gemiye almalıdır. Hatta Tanah'ın ifadesine göre gemiye binmesi gereken hayvanlar, kendiliklerinden gemiye geleceklerdir. Yedi gün sonra yeryüzünde, kırk gün kırk gece yağmur yağar. Tanrı Yahve, yarattığı her canlıyı yeryüzünden silip atar. Yeryüzünde yaşayan bütün canlılar yok olur. Yalnız Nuh'la gemidekiler kalır. Sular yüz elli gün boyunca yeryüzünü kaplar. Sonra Tanrı Yahve, Nuh'u ve gemideki evcil ve yabanıl hayvanları anımsar ve yeryüzünde bir rüzgâr estirir. Böylece sular alçalmaya başlar.[1299]

Tanah'ın ifadelerine göre Tanrı Yahve, insana kızmış ve bütün yeryüzünü yok etmeye karar vermiştir. Hayvanlardan nesillerini devam ettirecek olanlar

---

1295 Bereşit 2:8-23.

1296 Kenan **Has**, "Tevrat İncil ve Kur'an'ın Dünya'ya Bakışı", EÜ., SBE., Kayseri 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 18-22.

1297 Ümit Harun **Akkaya**, "Kutsal Metinlerden Hareketle Nuh Tufanı'nın Psiko-Sosyal Boyutları Üzerine Bir Değerlendirme", *İlahiyat Alanında Güncel Akademik Araştırmalar*, Ed. Yasin İpek, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul 2024, 70-71.

1298 Bereşit 6:13-14.

1299 Bereşit 6:1-22; 7:1-24; 8:1.

ise sadece Nuh'un ve ailesinin hayatta kalıp varlığını sürdürebilmesi için Tanrı Yahve tarafından seçilenlerdir.

Tufan olayından sonra Tanrı Yahve Nuh'u, ailesi ile birlikte yeniden yeryüzünde hayat kurmakla görevlendirir. Gemiye alınan hayvan çiftlerinin de serbest bırakılmasını emreden Tanrı Yahve, hayvanların üremelerini ve yeryüzünde çoğalmalarını ister. Nuh, bir sunak yapar. Orada bütün temiz sayılan hayvanlarla kuşlardan yakmalık sunular sunar. Güzel kokudan hoşnut olan Tanrı Yahve, "*Toprağı bir daha insanlar yüzünden lanetlemeyeceğim Çünkü insan kalbinin eğilimi, çocukluğundan beri kötüdür. Tüm hayatı bir daha hiçbir zaman, (şimdi) yapmış olduğum gibi vurmayacağım. Yeryüzü var oldukça, ekim ve hasat, soğuk ve sıcak, yaz ve kış, gün ve gece (bir daha) işleyişlerini durdurmayacak*"[1300] diyerek, Tufan'ın bir daha tekrarlanmayacağını haber verir.

Tanah'ın ifadelerine göre Tufan öncesinde Tanrı Yahve, bütün canlıları tek parça görmektedir. İnsanlar sebebiyle yeryüzünde kötülük arttığında, bütün yeryüzü Tanrı Yahve'nin gözüne kötü görünür ve yeryüzünde canlı hayatının son bulmasına karar verir. Ancak Nuh, Tanrı Yahve'nin gözünde değerlidir ve Nuh'un yaşamasını ister. Nuh'un varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ailesi, yiyecekler ve hayvanlar Nuh'un hatırına yok olmaktan kurtarılır. Tabiata yapılan müdahaleden aslında tek muaf tutulan Nuh'tur.

Tufan sonrası dönemde ise Tanrı Yahve'nin yeryüzüne bakışı değişir. Nuh'un yakmalık sunusundaki hayvanların güzel kokularından hoşnut olan Tanrı Yahve, insanı ve yeryüzündeki diğer canlıları birbirinden ayırır ve artık insanlar sebebiyle doğayı yok etmeyeceğini söyler. Öncekinin tam tersi bir durum ortaya çıkar. Önce Nuh hatırına hayatta kalan hayvanlar varken sonrasında Tanrı Yahve'ye kurban sunulan hayvanlar hatırına tabiatın varlığının devamının teminat altına alınması durumu vardır. Tufan öncesinde, Nuh hatırına tabiat yok olmaktan kurtulurken Tufan sonrasında, yakmalık sunu olan hayvanlar hatırına, tabiat yok olmaktan ve insanın işlediği suçlardan dolayı Tanrı Yahve'nin müdahalesine maruz kalmaktan kurtulmuş olmaktadır.

Tufan öncesi dönemde, Tanrı Yahve'nin insanı ve tabiatı tek parça olarak görme yaklaşımına diğer bir örnek, yasak ağacın meyvesini yiyen insandan dolayı toprağın da lanetlenmiş olmasıdır. Tanrı Yahve, sözünü dinlemeyen

[1300] Bereşit 8:18-22.

Âdem'e, "*Eşini dinlediğin ve sana özellikle emrederek 'Ondan yeme!' dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetli olacak*"[1301] diyerek, insan ile tabiatı birbirinden ayrı görmediğini göstermiştir. Tufan'a kadar devam eden bu bakış açısı, Tanrı Yahve'nin Tufan sonrasında tabiata değer vermesine kadar sürmüştür.

Tufan olayının Tanah dışındaki başka kaynaklarda da anlatıldığı belirtilmektedir. Tufanın, Gılgamış'a eklenmiş şekilde Asuri bir tema olarak anlatıldığı ayrıca Kral Ammisaduqua'nın devrinde (MÖ.1646-1626) yazılmış iki tablette büyük bir tufandan bahsedildiği ve 1920 yılında Sir Leonard Wooley tarafından yapılan kazılarda gün yüzüne çıkarılan Ur kentinde MÖ.4000-3000 yıllarına ait bir selin kalıntısı sayılabilecek alüvyonlu tortu tabakası bulunduğu ifade edilmektedir.[1302]

2.1.1.3. Hayvanlara İnsanlardan Ürkmelerinin Emredilmesi

Tanrı Yahve, Tufan sonrası dönemde hayvanlara ve diğer canlılara bakışını değiştirmiştir. Bir daha onları insan yüzünden cezalandırmayacaktır. Tabiat, Tanrı Yahve'nin gözünde değer kazanmıştır ancak yine de Tanrı Yahve'nin nazarında, tabiatın değeri insanın altında bir yerdedir.

Tanrı Yahve, insan dışındaki canlılarla bir antlaşma yapar. Antlaşmaya göre doğadaki bütün canlılar insandan korkup ürkecektir. Ayrıca yeryüzündeki bütün canlılar, denizdeki bütün balıklar, insanın yönetimine verilmiştir. Tanrı Yahve, insan kanı döken her hayvandan, bunun hesabını soracaktır. Antlaşma gereğince bir daha Tufan ile bütün canlılar yok olmayacaktır. Gökkuşağı, Tanrı Yahve ile bütün insanlığı temsil eden Nuh arasında yapılan ahitleşmenin sembolüdür.[1303] Ne zaman Tanrı Yahve, yeryüzünü cezalandırmak için bir bulut gönderse, Tanrı Yahve'nin yayı (Gökkuşağı), bulutların arasından görünecek ve Tanrı Yahve, yaptığı antlaşmayı hatırlayıp yeryüzünü cezalandırmaktan vazgeçecektir.[1304] Tanah yorumcularına göre gökkuşağını gören bir Yahudinin Tufan'ı hatırlaması gerekir. Böylece hem kendisini hem de etrafındakileri düzeltmeye ve günahtan dönerek Teşuva (Tövbe)

1301 Bereşit 3:17.

1302 Paul **Johnson**, *Yahudi Tarihi*, (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yay., İstanbul 2000, s. 18.

1303 Galip **Atasağun**, "İlâhî Dinlerde (Yahudilik Hristiyanlık ve İslâm'da) Dinî Semboller", SÜ. SBE., Konya 1996 (YDT), s. 30.

1304 Bereşit 9:1-19.

yapmaya gayret edecektir. Ayrıca gökkuşağı gören her Yahudinin okuması gereken bir Beraha (Dua) vardır.[1305]

Tanrı Yahve'nin tabiata müdahalesi, ilerleyen dönemlerde bölgesel olarak ortaya çıkar. Artık hayvanlar veya diğer bitkiler gibi tabiatın unsurlarının tamamına, aynı anda müdahale edilmez. Müdahaleler, gerekli görüldükçe ve sadece bir bölgede ortaya çıkar. Örneğin İsrailliler Mısır'dan kaçarken, Mısırlı komşularından aldıkları altın ve gümüşlerle birlikte çıkarlar.[1306]

Dolayısıyla şehri sessizce terk etmeleri gerekmektedir. Bu kaçış esnasında Tanah, Tanrı Yahve'nin, "*insandan hayvana (hiçbirine) tek köpek bile hırlamayacak. Bu şekilde, Tanrı'nın, Mısır ile Yisrael arasında nasıl ayırım yaptığını anlayacaksınız*"[1307] sözlerini aktararak, Tanrı Yahve'nin İsraillilere yardım ederken, onların kaçışı esnasında, hayvanların gürültü yaparak onların yakalanmasına neden olmalarını engellemek için tabiata müdahale ettiğini anlatmaktadır. Buradaki müdahale tarzı öncekiler gibi bütün canlılar üzerinde değil sadece bir bölgedeki canlılar üzerinde görülmektedir.

2.1.1.4. Tanrı Yahve'nin Gıda Ürünlerini Belirlemesi

Tanrı Yahve'nin müdahale ile İsraillilerin tabiata bakış açıları değiştirilmekte ve hayvanlardan bazıları gıda ürünü olurken diğerleri yasaklı hale gelmektedir. Tanah, İsraillilerin ancak Tanah'ın ismini zikrettiği hayvanların etinden yiyebileceğini söyler. Tanah, genel bir yaklaşım oluşması için 'çatal ve yarık tırnaklı, geviş getiren hayvanların tümü' der ama istisnalarını da sıralar. Deve ve tavşan, geviş getirmektedir ama çatal tırnaklı olmadığı için İsrailliler için kirli sayılmıştır. Domuz ise çatal tırnaklıdır ama geviş getirmemektedir. Dolayısıyla o da İsrailliler için kirli sayılmıştır. Bu hayvanların eti yenmeyecek hatta leşine bile dokunulmayacaktır.

Suda yaşayan hayvanlardan pullu ve yüzgeçli canlıların eti yenebilirken diğerleri İsrailliler için iğrenç sayılacaktır. Kuşlara gelince tiksindirici kuşların eti yenmeyecektir. Bütün çekirge türleri, cırcırböceği, ağustosböceği hariç bütün dört ayaklı, kanatlı böcekler, İsrailliler için iğrenç sayılacaktır. Bu hayvanların leşine dokunan her İsrailli, giysilerini yıkayacak ve akşam oluncaya kadar kirli sayılacaktır. Hatta bu hayvanların leşinin değdiği nesneler bile

---

1305 **Farsi**, *Bereşit*, s. 54
1306 Şemot 11:1-7.
1307 Şemot 11.7.

suya konulmalı ve akşama kadar kirli sayılmalıdır. Leşin üzerine düştüğü fırın veya ocak, parçalanmalıdır.

Tanah, tabiata yönelik olarak yapılmış olan bu müdahalenin gerekçesini, "*Kendinizi, sürünen her türlü küçük canlı (yemek sureti) ile tiksinti kaynağı hâline getirmeyin ve bunlarla tame (kirli) olmayın; (aksi takdirde) bunlar yüzünden (manevi açıdan) duyarsız hale gelirsiniz. Zira ben, Tanrınız Aşem'im kendinizi sınırlayın ve (böylece) kutsal olun; çünkü Ben Kutsal'ım*" sözleriyle anlatır.[1308]

Bu sözlerden müdahalenin gerekçesi açıkça anlaşılmaktadır. Tanrı Yahve, İsraillilerin tanrısı olmak için onları Mısır'dan çıkartmıştır. Tanrı Yahve Kutsaldır. Tanrı Yahve'nin ulusu olan İsraillilerin de kutsal olması gerekmektedir. Ama Tanrı Yahve'nin İsraillilerin Tanrısı olarak kalabilmesi için İsraillilerin yediklerine içtiklerine dikkat ederek kutsallıklarını bozmamaları gerekmektedir.

Yapılan müdahalenin tam olarak anlaşılabilmesi için müdahalenin uygulanışına değil müdahalenin gerekçesine bakılması gerekir. Tanrı Yahve, İsrail ulusunu belirlemiş olduğu gıdaları tüketmeleriyle kutsal kılacak değildir. İsrail ulusu, Tanrı Yahve tarafından zaten kutsal kabul edilmiştir. Verilen gıda listesine uymaları, İsraillilerin zaten var olan bu kutsallıklarının zedelenmemesi içindir. Bu metinleri okuyan her İsrailli, kendisinin Tanrı Yahve tarafından kutsal kılındığını düşünerek kendisini özel hissedecek ve bu duyguyu yitirmemek için Tanrı Yahve'nin belirlemiş olduğu gıda listesine harfiyen riayet edecektir.

2.1.1.5. Bulutun İsraillilere Yol Göstermesi ve Ateşle Müdahale

Tanah'ta tabiata müdahale, aslında tabiatla İsraillilere müdahale anlamına gelmektedir. Bu müdahale tarzı görünüşte dolaylı müdahale biçimini andırsa da aslında Musa peygamberin devreden çıkartılmış olması sebebiyle Tanrı Yahve'nin direkt müdahalesi şekline dönen bir müdahale tipi olmaktadır.

Tanah'ın anlatımına göre Levha Sandığı'nın bulunduğu çadır kurulduğu gün, çadırın üstünü bir bulut kaplamıştır. Konut'un (Mişkan) üstündeki bulut, geceleri ateşi andıran bir görüntü sergilermektedir. İsrailliler, ancak bulut çadırın üzerinden kalkınca göçmekte, bulutun durduğu yerde konaklamaktadır.[1309]

1308 Vayikra 11:1-47.

1309 Bamidbar 9:15-23.

Bulutun kullanılarak İsraillilerin nereye gideceklerinin belirtilmesi, Tanrı Yahve'nin Musa peygamber vasıtasıyla müdahale etmeyip direkt olarak müdahale etmesi anlamına gelmektedir. İlerleyen bölümlerde bu direkt müdahale aracı, ateş olarak daha da belirginleşir.

İsrailliler çöldeki olumsuz yaşam koşullarından şikâyet etmeye başlayınca Tanrı Yahve'nin öfkesi kabarır. İsraillilerin arasına kendi ateşini göndererek ordugâhın kenarlarını yakar ve yok eder. İsrailliler, Musa peygambere yalvarır. Musa peygamber de Tanrı Yahve'ye yakarır böylece ateş söner.[1310]

Bu dönemde Musa peygamber, Tanrı Yahve'nin elçisi olarak görev yapmaktan ziyade İsrailliler ile Tanrı Yahve arasında aracılık yapar konumdadır. Tanrı Yahve, artık bizzat müdahale etmekte Musa peygamber ise Tanrı Yahve'yi yatıştırmak ve Tanrı Yahve'ye İsraillilerin kendi ulusu olduğunu hatırlatmak görevini üstlenmektedir.[1311]

2.1.1.6. Kayadan Su Çıkması

Çölde dolaşan İsrailliler Zin çölünde Kadeş mevkiinde konakladıklarında içecek su bulamayan halk, Musa ile Harun'a karşı ayaklanırlar. Musa ve Harun, topluluktan ayrılıp Buluşma Çadırı'na gider ve yüzüstü yere kapanırlar. Tanrı Yahve onlara görünerek, "*Onların gözleri önünde kayalığa konuşun ve (kayalık) suyunu verecektir*" der. Musa, değneği ile iki kere vurunca kayadan su fışkırmaya başlar. Tanah'ın anlatımına göre bu olaya öfkelenen Tanrı Yahve, Musa ve Harun'a vaat edilmiş topraklara giremeyeceklerini söyler.[1312] Tanah'ın anlatımından Tanrı Yahve'nin Musa ve Harun'a neden öfkelendiği anlaşılmamaktadır. Bu konuyla ilgili Tanah yorumcuları farklı yorumlarda bulunmuştur. Raşi'ye göre Musa yanlış kayaya yönelmiştir. Saadya Gaon, Ralbag ve Ramban'a göreyse Musa ve Harun, İsraillilerin inançlı olması için yeterli gayreti gösterememiştir.[1313]

İsrailliler, bu olaydan sonra Kadeş'ten ayrılıp Hor dağına gelirler. Tanrı Yahve, Musa ile Harun'a orada Harun'un ölüp atalarına kavuşacağını ancak İsrail halkına vereceği ülkeye giremeyeceğini söyler. Hor dağında Musa, Harun'un Koenlik giysilerini üzerinden çıkarıp oğlu Elazar'a giydirir. Ardından Harun, dağın tepesinde ölür.[1314]

1310 Bamidbar 11:1-3.
1311 Şemot 32:11.
1312 Bamidbar 20:1-12.
1313 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 399-400.
1314 Bamidbar 20:22-29.

Tanrı Yahve, Musa peygamberin ardından İsraillilerin lideri olarak Nun oğlu Yeşu'yu seçer. Tanrı Yahve, görevi sona eren Musa peygambere, Zin çölünde suç işlediği gerekçesiyle vaat edilen ülkeye giremeyeceğini ancak Haavarim dağlık bölgesine çıkıp İsraillilere vaat edilen topraklara bakabileceğini, o toprakları gördükten sonra öleceğini ve yerine Nun oğlu Yeşu'nun önder olacağını söyler.[1315]

2.1.1.7. İsraillilere Yılanların Saldırması

İsrailliler, çölde dolaştıkları dönemde Hor dağında bir müddet konakladıktan sonra oradan ayrılıp tekrar dolaşmaya başlarlar. Yolda sabırsızlık gösteren halk, Tanrı Yahve'den ve Musa'dan yakınarak, "*Bizi neden çölde öldürmek için Mısır'dan çıkardınız? Ekmek yok, su yok! Bu cisimsiz ekmekten de bıktık*" diyerek Tanrı Yahve'yi öfkelendirirler. Bunun üzerine Tanrı Yahve, İsraillilerin arasına zehirli yılanlar gönderir ve yılanların soktuğu çok sayıda İsrailli ölür. Kalanlar ise Musa'ya pişman olup tövbe (Teşuva) ettiklerini söyleyince Tanrı Yahve, Musa'ya bakırdan bir yılan heykeli (Nehaş/Saraf Nehoşet) yapıp bir direğin üzerine koymasını ve ona bakan İsraillilerden yılan tarafından sokulanların sağlığına kavuşacaklarını söyler.[1316] Yaptığına pişman olan halk, Musa'ya yalvarır. Musa peygamber de halkı bağışlaması için Tanrı Yahve'ye yalvarır. Tanrı Yahve Musa'ya, tunçtan bir yılan heykeli yapıp bir direğe asmasını söyler. Musa, tunç bir yılan yaparak direğin üzerine koyar. Yılan tarafından ısırılan kişiler tunç yılana bakarlar ve böylece iyileşirler.[1317]

Midraş'a göre İsraillileri sokan yılanların dişlerindeki zehir, kurbanlarına yanma hissi vermektedir. İsraillilerin bu şekilde cezalandırılmalarının sebebi, İsraillilerin işledikleri suçun, 'kötü lisan' anlamına gelen 'Laşon Ara' suçu olmasıdır. Bu suçu işleyen ilk varlık ise Âdem ile Havva'yı kandıran yılandır. Bu nedenle Tanrı Yahve, yılan dilli olanların cezasını, yılanlar tarafından sokulmak olarak belirlemiştir. Tanah'a göre Âdem ve Havva'yı kandıran yılan, cezanın ve ölümün gelmesine sebep olan varlıktır. Tanrı Yahve'nin bu olayı hatırlatmak için böyle bir emir verdiği ifade edilmektedir.[1318] Tanah'ın II Melahim kitabında Hizkiya'nın kral olunca tapınma yerlerini kaldırıp dikili taşları ve Aşera putlarını parçaladığı ve Musa'nın yapmış olduğu Nehaş/Saraf

---

1315 Bamidbar 27:12-23.
1316 Bamidbar 21:4-9.
1317 Bamidbar 21:4-9.
1318 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 416-421.

Nehoşet adındaki yılan heykelini de parçaladığı anlatılmaktadır. Hizkiya'nın böyle yapmasının sebebi de İsraillilerin yılan heykeli için buhur yakması olarak açıklanmaktadır.[1319]

2.1.1.8. Tanrı Yahve'nin Değerli Kıldığı Topraklar

Tanah, İsraillilere Tanrı Yahve'nin buyruklarına uymaları hâlinde kendilerine vaat edilen topraklara ulaşabileceklerini söylerken bu toprakların özelliklerinden de bahseder. Bu topraklar, içinde süt ve balın aktığı, yağmurların zamanında yağdığı ve Tanrı Yahve'nin kayırdığı topraklardır.[1320]

Tanah, İsraillilere Şeria ırmağını geçip vaat edilen topraklara ulaştıklarında bu toprakların sadece tarım ve hayvancılık yapmak için ideal olmakla kalmayıp aynı zamanda kutsal bir yönünün de olduğunu söylemektedir. Bu toprakların, Tanrı Yahve tarafından tabiat olaylarına müdahale edilen, gerektiği zamanlarda ve gerektiği miktarda üzerine yağmur yağdırılan ve sadece insanlar için değil Tanrı Yahve için de değerli olan bir yer olduğunu söyler. Tanah'ta yapılan bu vurgulamanın ardından her İsrailli için bu topraklara ulaşmak ve orada yaşamak hayatının amacı hâline gelecektir.

2.1.1.9. Şeria Irmağının Sularının Çekilmesi

Nun oğlu Yeşu döneminde, İsrail halkı Eriha kentini ele geçirmek için yola çıktığında ekin biçme zamanında kabarmış olan Şeria ırmağına ulaşır. Önden gitmekte olan ve Antlaşma Sandığı'nı (Aron Aberit) taşımakta olan Koenler, Şeria ırmağına ayak bastıkları anda ırmağın yukarıdan akmakta olan suları durur ve Adam kenti yakınlarında bir yığın hâlinde yükselmeye başlar. Koenler bütün İsrail halkı ırmaktan geçinceye kadar kurumuş olan ırmak yatağında bekler ve daha sonra onların geçmesiyle birlikte ırmak akmaya devam eder.[1321]

Nun oğlu Yeşu bu olayın yaşanmasının ardından bu olayın gelecek nesiller için bir anı olmasını sağlamak için her bir boydan bir adam çağırarak ırmaktan birer taş almalarını ve bir yığın hâlinde bu taşları konaklayacakları yere koymalarını emreder.[1322] İbranilerde teofani işareti, antlaşma işareti ve mezar taşı olarak kullanılan 'taş dikme' ritüelinin, Kenanlılarda ve İslam öncesi Araplarda bir tapınma ritüeli olarak uygulandığı belirtilmektedir.[1323]

1319 II Melahim 18:4.
1320 Devarim 11:8-17.
1321 Yeşu 3:14-17.
1322 Yeşu 4:1-10.
1323 **Eliade**, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, s. 215.

Bu hadise anlatılırken Tanrı Yahve'nin ismi geçmez. Şeria ırmağına müdahale ederek suların akmasına engel olan karakter Tanrı Yahve'dir ancak onun ismi zikredilmeden olayın anlatılmış olması Antlaşma Sandığı'nın gücüne vurgu yapmaktadır. Böylece Antlaşma Sandığı'nı elinde bulunduran kişilerin de Sandık sebebiyle aşırı derecede güçlü oldukları ve yenilmez oldukları algısı oluşturulmaktadır.

2.1.1.10. İsraillilerin Düşmanlarına Eşekarısı Saldırması

Tanah, Tanrı Yahve'nin İsraillilerin önünü açmak için düşmanlarının üzerine eşekarısı gönderdiğini bildirmektedir. İlk olarak Şemot kitabında, İsraillilerin yerleşeceği topraklarda yaşamakta olan Hivliler, Kenanlılar ve Hititlilerin üzerlerine eşekarısı göndererek yurtlarından çıkaracağını söyleyen Tanrı Yahve, bu olayın aniden gerçekleşmesi hâlinde bu toprakların bakımsız hale gelip yabanıl hayvanların meskeni hâline gelebileceğini söyleyerek bu ulusların yurtlarından çıkarılmasının zamanla gerçekleşeceğini söyler.[1324]

İkinci olarak Yasa'nın Tekrarı kitabında, İsraillilere cesaret vermek için İsraillilerin yerleştiği topraklardan kaçan ulusların tekrar dönüp İsraillilere saldıramayacağının garantisi olarak sağ kalıp kaçanların tamamı yok edilinceye kadar İsrail ulusunun düşmanlarının üzerine Tanrı Yahve'nin eşekarısı göndereceği bildirilmektedir. Burada da bu olayın aniden gerçekleşmesi hâlinde İsraillilere vaat edilen toprakların bakımsız hale gelip yabanıl hayvanların meskeni hâline gelebileceği uyarısı yapılarak, İsraillilerin düşmanlarının bir anda ortadan kaldırılmayıp, azar azar yok edilecekleri bilgisi verilmektedir.[1325]

Üçüncü olarak Tanrı Yahve'nin gönderdiği eşekarılarının iki Amor kralını kovaladığı anlatılır. Bu metnin devamında, "*Bu işi kılıcınız ya da yayınız yapmadı. Böylece, emek vermediğiniz toprakları, kurmadığınız kentleri size verdim*"[1326] sözleri ile İsraillilerin kendilerine vaat edilen ülkeyi, kendi çabaları ile değil Tanrı Yahve'nin müdahalesi sayesinde, İsraillilerin düşmanlarını vaat edilen yurttan çıkartması neticesinde ele geçirerek yurt edindikleri belirtilmektedir.

Buradan çıkartılacak bir diğer sonuç da İsraillilere Tanrı Yahve'nin istediği zaman yine tabiat güçlerini kullanarak yapmak istediği şeyi gerçekleştirebilecek güce sahip olduğu bilinci kazandırılarak bir hatırlatılma yapılmaktadır. Yeşu'nun veda konuşmalarının sonunda bu hatırlatış defalarca tekrar

---

1324 Şemot 23:27-30.
1325 Devarim 7:17-24.
1326 Yeşu 24:2-13.

edilerek İsraillilerin Tanrı Yahve'ye bağlı kalmaları istenir. Tanrı Yahve'yi terk etmeleri hâlinde İsraillilerin başına gelecek felaket, "*Rab daha önce size iyilik etmişken, bu kez size karşı döner, sizi felakete uğratıp yok eder*"[1327] uyarısı ile vurgulanmaktadır.

2.1.1.11. Antlaşma Sandığının (Aron Aberit) Kendisini Koruması

Filistinlilere karşı savaşa giderken Antlaşma Sandığı'nı (Aron Aberit)[1328] da yanlarında götüren İsrailliler, hem savaşı kaybederler hem de Antlaşma Sandığı'nı Filistinlilere kaptırırlar.[1329] Antlaşma Sandığı'nı ele geçiren Filistinliler, Sandığı kendi yurtlarına götürüp Dagon Tapınağındaki Dagon Heykelinin önüne koyarlar. Ancak ertesi gün heykelin yerde yattığını görürler. Heykeli düzeltirler ama ertesi gün heykeli yine kırılmış olarak bulurlar. Antlaşma Sandığı'nın bulunduğu Aşdot kentinde yaşayanlarda ur (tümör) çıkmaya başlar. Aşdot kentinden Gat kentine götürülen Antlaşma Sandığı oradakileri de hastalandırır. Daha sonra Ekron kentine götürülür ancak oradakilerde de ur görülür. Yedi ayın sonunda Filistinliler, Antlaşma Sandığı'nı İsraillilere iade etmeye karar verirler. Sonunda Koenlere danışan Filistinliler, altınlar ve kurbanlık hayvanlarla birlikte Antlaşma Sandığı'nı İsraillilere geri gönderirler. Kağnı yolunu kendi bulur ve Beytşemeş'e ulaşır. Oradakiler merak edip içine bakınca Tanrı Yahve, yetmiş kişiyi daha cezalandırıp yok eder.[1330]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede, Antlaşma Sandığı'nın hem İsraillileri koruduğuna vurgu yapılmaktadır hem de bizzat kendisini koruduğu vurgulanmakta ve İsraillilerin düşmanları, onu ele geçirip kendi menfaati için kullanmak istese bile böyle bir şeyin mümkün olamayacağı anlatılmaktadır.

Sandık, öylesine kutsaldır ki düşmesine mani olmak için bile olsa kendisine dokunanı öldürmektedir. Kral Davut'un, Antlaşma Sandığı'nı yaşadığı yere götürmeye karar vermesiyle Sandık yola çıkar. Sandığın yüklü olduğu arabayı taşıyan öküzler tökezleyince, Uzza elini uzatır ve Sandığa dokunur. Tanrı Yahve, bu saygısızlığı affetmez ve Uzza'yı yere çalıp öldürür. Katı bir

---

1327 Yeşu 24:20.

1328 'Aron Aberit', Antlaşma Sandığı anlamına gelir. Tanrı'nın Musa'ya vermiş olduğu On Emir levhalarını içeren sandıktır. Ayrıca, Şemot 26:33'da 'Aron Aedut' (Tanıklık Sandığı) ya da Şemuel I 5:3'te, 'Aron Aşem' (Tanrı'nın Sandığı) olarak da isimlendirilmiştir. **Farsi**, *Şemot*, s. 610.

1329 I Şemuel 4:1-11.

1330 I Şemuel 5:1-12; 6:1-12.

uygulama gibi görünen bu cezalandırmanın, İsraillilerin Tanrı Yahve'den korkmaları ve Ona saygı duymayı öğrenmeleri için gerekli olduğu yorumu yapılmıştır.[1331] Tanrı Yahve'nin Uzza'yı cezalandırmasına öfkelenen Davut, korkar ve ne yapacağını şaşırır. Sandığı yaşadığı yere götürmekten vazgeçer. Davut, üç ay bekledikten sonra Sandığın zarar vermeyeceğine ikna olarak Sandığı Davut kentine götürür.[1332]

Uzza, yıllardır Sandığı muhafaza eden Avinadav'ın oğludur.[1333] Tanah'ın anlatımına göre daha evvel işlediği bir suçu ya da kabahati de yoktur. Ancak, Sandığa dokunmakla saygısızlık etmiş olmakta ve ölümü hak etmiş bulunmaktadır. Tanah, Tanrı Yahve'ye koşulsuz şartsız itaat edilmesini istemektedir. Bu olayda da vurgulanmak istenen budur. Tıpkı elektrik kablosuna dokunun kişinin çocuk ya da büyük olmasının veya iyi niyetli veya kötü niyetli olmasının neticeyi değiştirmeyeceği gibi, Sandığa dokunma saygısızlığında bulunmak, Tanrı Yahve'nin vereceği cezaya muhatap olmak demektir. Bu durumda kurallar esnetilmez ve kişinin niyeti, konumu veya durumu istisna teşkil etmez. Kutsala saygısızlık mutlaka cezalandırılır.

2.1.1.12. Tanah'ta Mekânın Kutsallaşması

Kutsalın tezahür ettiği mekânın kutsallaşması durumu, Tanah'ta sıkça görülür. Avram (İbrahim) ile başlatılan, vaat edilen topraklara ulaşma mücadelesi, mekânın kutsallaşmasının bir diğer şeklidir. Bunun dışında, Tanrı Yahve'nin tezahür ettiği her mekân kutsallaşmıştır. Tanrı Yahve'nin tezahür etmesi, nasıl sıra dışı bir olaysa bu hadisenin cereyan ettiği mekân da artık sıradan olmaktan çıkmaktadır. Bu durumda, genellikle olayın yaşandığı yere bir taşın anıt olarak dikilmesi veya o mekânın adının değiştirilmesi ritüeli gerçekleştirilir. Bu bilginin, Tanah metinlerine aktarılmasıyla birlikte, o mekânın kutsallaşması süreci de tamamlanmış olur.

Çoğu zaman Tanrı Yahve'nin, özel bir mekânda sadece peygamberlere, kendisini göstermesiyle bu tecrübe gerçekleşir. Bazen de Tanrı Yahve'nin, İsraillilerin ileri gelenlerinden yetmiş kişiye, aynı anda kendisini göstermesi örneğinde olduğu gibi, sıradan insanların tanık olduğu tecrübeler de mevcuttur. Tanah'ın anlatımına göre Musa, Harun, Nadav, Avihu ve dağa çıkan

---

1331 Robert J. **Rodin**, *A Commentary on The Holy Bible*, The Macmillan Company and St. Martin Press, California 1966, p. 199.

1332 II Şemuel 6:1-17.

1333 II Şemuel 6:4.

İsrail ileri gelenlerinden yetmiş kişi, aynı anda Tanrı Yahve'yi, ayakları altında lacivert taşı andıran bir döşeme varken görmüşler ve kendilerine de hiç bir zarar gelmemiştir.[1334]

Sami kavimlerin dağlara tazimde bulundukları, 3000 yıl kadar önce bugünkü Suriye toprakları ve çevresinde yaşayanların, dağların ilah olduğuna inandıkları ifade edilmektedir. Horeb, Hermon, Tabor, Karmel, Mitsba dağları ile Sina dağının (Har-Sinay) Yahudi inancında özel bir değere sahip olduğu ve Kral Davud'un mezarının bulunduğu Siyon dağının Yahudilerce kutsal kabul edildiği belirtilmektedir.[1335]

Gök ile yerin birleşme yeri ve yeryüzünün en yüksek noktası olmasından dolayı, dağların dünyanın merkezinde yer aldığına inanıldığı, bu nedenle birçok kutsal mekânın (tapınak, saray, kutsal şehir gibi) dağlara benzer şekilde inşa edildiği ve buraların bir takım büyüsel yollarla, kozmik tepenin bir parçası hâline geldiğine inanıldığı ifade edilmektedir.[1336]

Tanah'ta genellikle mekânın kutsallaşması durumu görülür. Ancak bazen eşyanın kutsallaşması hatta bir formülün kutsallaşması durumu bile görülebilmektedir. Tanrı Yahve, Musa'dan bir sunak yapmasını istediğinde, sunakta kullanılacak mesh yağının nasıl hazırlanacağı ayrıntılı bir şekilde anlatıldıktan sonra, mesh yağına değen her şeyin kutsal sayılacağı söylenerek, kutsal mesh yağının fonksiyonu açıklanır. Ardından mesh yağı için açıklanan formülün kullanılarak benzerinin yapımı yasaklanır. Aynı formülü yapan veya bu yağdan yetkisiz birine süren kişi, toplumdan atılacaktır. Tanah'ta mesh yağı için, "*Bir insanın bedenine dökülmemelidir. Ayrıca (burada verilen) formülüyle, aynısını yapmayın. Kutsaldır ve sizin için de kutsal olarak kalmalıdır*"[1337] denilerek mesh yağının kullanımı ve imalatı yasaklanmıştır. Kutsallaştırma ritüelinde kullanılan bir nesnenin kendisi de kutsal olduğu için mesh yağının formülünün kullanılması yasaklanmakta ve böylece bu uygulamanın bir benzerinin başkaları tarafından da yapılmasının önüne geçilmiş olunmaktadır.

Ardından sunakta kullanılacak buhurun formülü verilir ve "*Yapacağın bu tütsüyü, formülünün benzeriyle (bile olsa) kendiniz için yapmayın. (Bu tütsü) Sizin için 'Tanrı adına kutsal' olarak kalmalıdır. Kokusundan yararlanma amacıyla bunun*

1334 Şemot 24:9-11.
1335 Hikmet **Tanyu**, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, AÜ. İF. Yay., Ankara 1973, s.5-9.
1336 Mircea **Eliade**, *İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, (Çev. Mustafa Ünal), Serhat Kitabevi, Konya 2005, s. 137.
1337 Şemot 30:24-33.

benzerini yapan kişi, halkından kesilip atılacaktır"[1338] denilerek, mesh yağı için konulan kural, buhur ve formülü için de geçerli hale gelir. Kurala kasıtlı olarak uymamanın cezası, Karet'tir (Kesilme). Yasaklandığını bilmeden bunu yapmanın cezası ise Hatat Kevua'dır (Kefaret Kurbanı).[1339]

Bu müdahalenin amacı, Tanah'ta tarifi verilen sunak, mesh yağı veya buhurun aynısının yapılarak, yeni kutsal mekânların oluşturulmasını önlemektir. Aynı tarifin kullanılarak Musa'nın yaptığı Sunak'a alternatif olabilecek sunakların yapılması, Musa'nın getirdiği dinin, İsrail halkı içinden silinip yok olmasına sebep olacaktır. Bu yüzden Tanah, verdiği tarifi kullananların toplumdan sürülmesi gerektiğini bildirerek bu tehlikeyi önlemek istemektedir.

2.1.1.12.1. Hacer'in (Agar) Çölde Bir Kuyuya İsim Vermesi

Tanah'ın anlatımına göre Avram'a karısı çocuk doğuramayınca Sara, Hacer (Agar) adındaki Mısırlı cariyesi ile Avram'ın yatmasını ister. Avram, Hacer'le birlikte olur ve Hacer hamile kalır. Böylece Sara ile Hacer'in arası açılır. Sara, cariyesine sert davranmaya başlar ve Hacer onun yanından kaçar. Tanrı Yahve'nin meleği Hacer'i çölde bir pınarın başında bulur. Melek, Hacer'den geri dönmesini ister ve Hacer'e bir oğlan çocuğu doğuracağını ve soyunun sayılamayacak kadar çok olacağı müjdesini verir. Hacer, bu olayın yaşandığı yere, 'Tanrı'yı görüp sağ kalanın kuyusu' anlamına gelen 'Beer Lahay Roi' adını verir.[1340]

Tanah, bu olayı anlatarak ve Hacer'in kuyuya verdiği ismi aktararak, kuyunun bulunduğu mekânı kutsallaştırmış olmaktadır. O kuyu daha önceleri insanların su içmeye gittikleri sıradan bir kuyu iken, artık Tanrı Yahve'nin Hacer'e göründüğü bir mekân olarak önem ve anlam kazanmış olmaktadır.

2.1.1.12.2. Yakup'un Kutsalla Yaşadığı Tecrübeler

Tanah'ın anlattığı tecrübeler (teofani) içerisinde, en çok mekân kutsallaştırmasının Yakup tarafından yapıldığı görülmektedir. Zira Yakup, İbrahim soyunun en saf hali olarak İsrail ulusunun asıl atası ve isim babası mahiyetindedir. İbrahim'in neslinden İsraillilerin dışında olarak görülen İsmailliler gibi kavimler çıkıyor olmasına rağmen Yakup'un soyunun tamamı İsrailliler

---

1338 Şemot 30:34-38.
1339 **Farsi**, *Şemot*, s. 405.
1340 Bereşit 16:1-14.

olarak görülmektedir. İbrahim'in soyunun tamamı İsraillileri oluşturmazken Yakup'un çocuklarının tamamı, hatta cariyelerden bile doğsalar, fark etmeksizin İsrail ulusunu oluşturmaktadır.

Yakup, Beer-Şeva'dan ayrılarak Harran'a doğru yola çıkar. Güneş batınca bir yerde geceler. Oradaki taşlardan birini alıp başının altına koyarak yatar ve rüyasında yeryüzüne bir merdiven dikildiğini, başının göklere eriştiğini görür. Tanrı Yahve'nin melekleri merdivenden inip çıkmaktadırlar. Tanrı Yahve Yakup'a, kendisinin Yakup'un ataları İbrahim'in ve İshak'ın Tanrısı olduğunu ve üzerinde yattığı toprakları Yakup'a ve soyuna vereceğini söyler.

Yakup uyanınca, Tanrı Yahve'nin kendisiyle konuştuğu yerin Onun evi olduğunu ve buranın 'göklerin kapısı' olduğunu söyler. Başının altına koyduğu taşı, anıt olarak dikerek üzerine zeytinyağı döker ve olayın geçtiği 'Luz' kentinin adını 'Tanrının evi' anlamına gelen 'Beytel' adı ile değiştirir. Sonra bir adak adayan Yakup, "*Eğer Tanrı yanımda olur, çıktığım bu yolculukta beni korur, bana yemek için ekmek, giymek için elbise verirse ve babamın evine selametle dönersem; o zaman kendimi tamamen Tanrı'ya adayacağım. Anıt olarak yerleştirdiğim bu taş, Tanrı için bir tapınak hâline gelecektir. Bana vereceğin her şeyden onda birlik bir payı senin için ayıracağım*"[1341] diyerek, söz verir.

Yakup gördüğü rüyanın tesiriyle mekânın kutsallaştığına inanır ve adağını Tanrı Yahve'nin kendisini koruması şartıyla yerine getireceğini söyler. Yoluna devam eden Yakup, daha sonra başka bir yerde daha Tanrı'nın melekleriyle karşılaşır ve o mekânın adına da 'Tanrının ordugâhı' anlamına gelen 'Ahanayim' adını verir.[1342]

Tanah'ta kutsalın tezahürüne tanık olan pek çok karakter vardır ancak Yakup karakteri, ruhani varlıklarla güreş tutacak kadar ileri boyutlarda tecrübeler yaşamıştır. Yakup, bir adamla gün ağarıncaya kadar güreşir. Midraş'a göre bu adam, Yahudi geleneğinde Esav'ın koruyucu meleği kabul edilen 'kötülüğün' vücuda gelmiş hali olan Samael'dir. Satan, Aşmeday, Malah Amavet (Ölüm Meleği) olarak da isimlendirilen Samael, Yahudi inancına göre diğer dinlerdeki şeytan kavramının tam karşılığı değildir. Samael, diğer tüm melekler gibi Tanrı'nın bir kuludur ve temel işlevi, insanların seçim hakkına sahip varlıklar olmasını sağlamaktır.[1343]

1341 Bereşit 28:10-22.

1342 Bereşit 32:1-2.

1343 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253,523.

Adam (Samael), Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına vurur ve Yakup'un uyluk kemiği çıkar. Adam, "*Bırak gideyim. Şafak söküyor*" der. Yakup, kendisini kutsamadıkça adamı bırakmayacağını söyler. Adam, Yakup'a adını sorar. Yakup adını söyledikten sonra, "*Bundan böyle isminin 'Yaakov' olduğu söylenmeyecek; (adın) 'Yisrael' (olacak). Çünkü hem İlahi bir varlıkla hem de insanlarla mücadele ettin ve üstün geldin*" der. Sonra da Yakup'u kutsar. Yakup, olayın geçtiği mekânın adına, 'Tanrının yüzü' anlamına gelen 'Peniel' adını verir.[1344] Yakup buraya 'Peniel' (İlahi Yüz) adını vermiştir ancak daha sonra İsrailliler, burası için 'Penuel' (Yüzünüzü Tanrı'ya dönün) adını kullanarak topluma mesaj vermek istemişlerdir.[1345]

"İsrail" (Yisrael) adı, Yisra (Üstün gelmek) ve El (İlah) sözcüklerinin bir birleşimidir. Bu isim, Yakup'un İlahi bir varlığa üstün geldiğini ifade etmektedir. Bu olayın sonunda Yakup Melek (Samael) tarafından kutsanmış ve ona İsrail adı verilmiştir (Bereşit 32:28). Ancak Tanah yorumcularına göre Meleğin (Samael) Yakup'a isim verme yetkisi olmadığı için bu isim değişikliğinin yürürlüğe girmesi, ancak Tanrı Yahve tarafından tasdik edilmesi (Bereşit 35:10) ile gerçekleşmiştir.[1346]

Daha sonra güreştiği adam Yakup'tan ayrılarak onunla konuştuğu yerden yukarı çekilmiştir. Böylece o mekân artık sıradan olmaktan çıkmıştır. Yakup, bir teofaninin yaşandığı bu yere bir taş anıt dikmiş ve üzerine dökmelik sunu ile zeytinyağı dökmüştür.[1347] Yakup'un gerçekleştirdiği ritüel ve ardından Tanah'ın bu hadiseyi anlatması ile birlikte o mekânın İsrailliler için kutsallaşması süreci de tamamlanmış olmaktadır.

Yakup, sadece Tanrı Yahve ile karşılaştığı mekânları, taş dikmek veya ismini değiştirmek gibi ritüellerle kutsallaştırmakla kalmayıp aynı zamanda herhangi bir teofaninin yaşanmadığı sıradan mekânları dahi kendi müdahalesiyle kutsallaştırabilmektedir. Güvenlik içinde Paddan-Aram'dan Kenan ülkesindeki Şekem kentine varan Yakup, kentin yakınında konaklar ve çadırını kurduğu arsayı Hamor'un oğullarından yüz parça gümüş karşılığında satın alarak orada bir sunak kurar. Yakup, kurduğu bu Sunak'a 'İsrail´in Tanrısı' anlamına gelen El-Elohe-İsrail adını verir.[1348]

1344 Bereşit 32:24-30.
1345 **Farsi**, *Bereşit*, s. 254.
1346 **Farsi**, *Bereşit*, s. 255.
1347 Bereşit 35:9-15.
1348 Bereşit 33:18-20.

Yakup tarafından parası ödenerek satın alınan bu mekân, yaşanan bir teofani veya Tanrı Yahve'nin tezahür etmesi sebebiyle değil Tanrı Yahve'nin tezahür edeceği beklentisiyle, normal bir mekân olmaktan çıkartılır ve kutsalın tezahür edeceği bir mekân hâline getirilerek kutsallaştırılır.

Bu müdahale tarzı, Hz. Muhammed'in "*binekler ancak üç mescid için koşulur. Benim şu Mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa*"[1349] sözü ile Mescid-i Nebi'nin kutsal mekân hâline getirilmesi müdahalesine benzemektedir. Mekke'den Medine'ye göç (Hicret) edildikten sonra inşa edilecek arsa, sahiplerine parası ödenerek satın alınmıştır. Bu arsa üzerinde inşa edilmiş olan Mescid-i Nebi, Müslümanlar tarafından üç kutsal mekândan birisi olarak kabul edilmiştir. İnşaatın yapılacağı yerin neresi olacağına, Hz. Muhammed'in "*Devenin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmuştur*" sözlerinden sonra, devenin çöktüğü yer olarak karar verilmiş, arsanın sahibi olan Sehl ve Süheyl adındaki iki öksüz çocuktan arsa satın alınmış ve içindeki müşriklere ait mezarlıklar taşınarak Mescid-i Nebi inşa edilmiştir.[1350]

2.1.1.12.3. Musa'nın Çalıda Gördüğü Ateş ve Horev Dağı

Musa, kayınbabası Midyanlı Koen Yitro'nun sürüsünü güderken, sürüyü çölün batısına sürer ve Tanah'ın ifadesiyle Tanrı dağına, Horev'e varır. Tanrı Yahve'nin meleği, bir çalıdan yükselen alevlerin içinde ona görünür. Musa bakar, çalı yanmaktadır ancak tükenmemektedir. Bunu garipseyen Musa, yanan ancak kül olup tükenmeyen çalıdaki ateşe bakmaya karar verir.[1351] Midraş'a göre içinde ateş olmasına karşın yanıp tükenmeyen çalının görüntüsü, aslında Mısır esaretini simgelemektedir. Tanrı Yahve, bu bodur dikenli çalıda kendisini göstermektedir çünkü İsrail sürgündeyken, sanki Tanrı Yahve de acı çekmektedir. İsraillileri temsil eden çalı, ateş içinde olmasına karşın yanmamaktadır çünkü Tanrı Yahve, kendi halkının yok olmasına izin vermemektedir.[1352]

Musa, çalıya yaklaşınca çalının içinden yükselen bir ses duyar. Ses, Musa'ya Fazla yaklaşmamasını, çarıklarını çıkarmasını ve bastığı toprağın kutsal olduğunu söyler. Ardından Tanrı Yahve, kendisini tanıtır ve "*Mısır'daki halkımın düşkünlüğünü mutlaka gördüm… Onu Mısır'ın elinden kurtarmak, iyi ve*

1349 **Abdülbâki**, s. 271.
1350 **İbn Kesîr**, *Büyük İslam Tarihi El Bidaye ve'n-Nihaye*, C. 3. s. 296-326.
1351 Şemot 3:1-3.
1352 **Farsi**, *Şemot*, s. 18,21.

geniş bir ülkeye, süt ve balın aktığı ülkeye, Kenaani, Hiti, Emori, Perizi, Hivi ve Yevusi'nin bölgesine (götürmek üzere) o ülkeden çıkarmak için indim"[1353] diyerek amacını açıklar.

Horev dağı, Tanah'ın ifadesiyle 'Tanrı dağı' Musa'nın bir teofaniye şahit olmasıyla kutsallaşan bir yer değildir. Bilakis bu mekân, daha önceden kutsal olan bir yerdir. Bu kutsiyeti, bizzat Tanrı Yahve, "*bastığın yer kutsal topraktır*" diyerek ifade etmiştir. Tanah Musa'dan, çalıya fazla yaklaşmamasının istenmesinin sebebini ve Musa'ya, çarıklarını çıkarmasının emredilmesinin gerekçesini açıklamaz. Ancak o toprakların kutsal olduğunun belirtilmiş olması, tazim amacıyla böyle bir talebin gerçekleştiği izlenimini vermektedir. İlerleyen zamanlarda Horev dağı, İsrailliler ile antlaşmaların yapıldığı, Tanrı Yahve'nin emirlerinin açıklandığı pek çok teofaniye şahit olacaktır.[1354]

İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan sonra Kızıldeniz'i geçer, çölde dolaşır ve susuzluktan isyan etmeye başlar. Halk, kendilerine su bulması için Musa'ya çıkışırlar. Musa, kızar ve "*Tanrı'yı neden sınıyorsunuz?*" diyerek halkı uyarır. Ancak İsrailliler isyan eder ve Tanah'ın ifadesiyle neredeyse Musa'yı taşlayacak noktaya gelirler. Tanrı Yahve, kendisinin Horev dağındaki kayanın üzerinde duracağını ve Musa kayanın içine vurduğunda, kayadan su çıkacağını söyleyerek, Musa'ya yapması gerekenleri anlatır.

Musa, İsrail halkının ileri gelenlerinin gözü önünde, kendisine söylenileni yapar ve kayadan su fışkırır. Musa, bu olayın yaşandığı mekâna, 'deneme' anlamına gelen 'Massa' ve 'çıkışma' anlamına gelen 'Meriva' adını vermiştir. Tanah, bu mekânın isminin 'sınama ve tartışma' olmasının sebebini, İsrailli-lerin Tanrı Yahve'nin kendilerini terk edip etmediğini denemiş olmalarına ve Musa'ya çıkışıp onunla tartışmış olmalarına bağlar.[1355]

2.1.1.12.4. Tanrı Yahve'nin Sina Dağı'na İnmesi

İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan üç ay sonra Sina dağının eteklerinde konaklarlar. Musa, Tanrı'nın huzuruna çıkar. Tanrı Yahve, Musa'ya nasıl davranmaları gerektiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Tanrı Yahve, koyu bir bulut içinde gelecek, Musa ile konuşacak ve halk bu konuşmaları işiterek Musa'ya olan güven artacaktır. Ancak bu tezahüre şahit olacakların hazırlık yapmaları

1353 Şemot 3:4-10.
1354 Devarim 5:2; I Melahim 8:9.
1355 Şemot 17:1-7.

gerekmektedir. Halkın kendilerini ve giysilerini yıkayıp arındırmaları gerekmektedir. Üçüncü gün, bütün halkın gözü önünde Tanrı Yahve, Sina dağına inecektir. Tanrı Yahve, Musa'ya Sina dağının çevresine bir sınır çizgisi çizmesini ve halkı dağa çıkmamaları hatta dağın eteğine dahi yaklaşmamaları konusunda uyarmasını söyler. Kim dağa dokunursa kesinlikle öldürülecektir. Dağa dokunan ya taşlanacak, ya da okla vurularak öldürülecektir. Dağa dokunan ister hayvan olsun ister insan, yaşamasına izin verilmeyecektir. Halk ancak borunun (Şofar) uzun uzun çalmasının ardından dağa çıkabilecektir.[1356]

Sonra Musa, dağdan halkın yanına inip onlara arınmalarını, giysilerini yıkamalarını ve bu süre zarfında cinsel ilişkide bulunmamalarını söyler. Tanah'ın anlatımıyla, üçüncü günün sabahı gök gürler, şimşekler çakar, dağın üzerine koyu bir bulut çöker ve çok güçlü bir boru (Şofar) sesi duyulur. Herkes titremeye başlar. Dağın üstüne ateş inmiştir. Dağdan ocak dumanı gibi duman çıkmakta ve bütün dağ şiddetle sarsılmaktadır. Boru sesi yükselince, Musa ile konuşmaya başlayan Tanrı Yahve, gök gürlemeleriyle, "*Sakın görmek için Tanrı'ya (yaklaşarak mevcut konumlarını) bozmasınlar; (aksi takdirde halkın) birçoğu ölür. (Normalde) Tanrı'ya yaklaşan Koenler bile kendilerini hazırlasınlar ki Tanrı onlara hücum etmesin*" diyerek yanıt verir. Musa, halkın kendilerine çizilen sınırın dışında beklediğini söyler ancak Tanrı Yahve, dağdan inip halkı tekrar uyarmasını ve daha sonra Harun'la birlikte tekrar dağa çıkmasını söyler.[1357]

Tanah'ın anlattığı bu teofani (kutsalın tezahürü), öncekilerden farklı olarak, ilk kez bir topluluğun huzurunda gerçekleşmektedir. Hikâyenin anlatımından anlaşıldığı kadarıyla, İsrail halkı ve Koenler kendisine çizilen sınırın dışında kaldığı için teofaninin tamamına şahit olamamıştır. Ancak yine de ateş duman gibi görüntülerle gök gürültüsü ve boru sesine tanık olmuştur. Bu açıdan, Tanrı Yahve'nin Sina dağına tecelli etmesi olayı, şahit olan kişilerin sayısının fazlalığı sebebiyle daha önceden Hacer'in (Agar)[1358] veya Yakup'un[1359] şahit olduğu teofanilerden farklılaşmaktadır. İbn Ezra (MS.1093-1167), Koenlerin dağa yaklaşmamaları konusunda burada özellikle uyarılmasının sebebini, halkın kalanına göre ayrıcalıklı olmalarına bağlar. Koenler,

1356 Şemot 19:9-13.
1357 Şemot 19:1-25.
1358 Bereşit 16:1-14.
1359 Bereşit 28:10-22; 32:1-2; 35:9-15; 33:18-20.

yaptıkları kurbanlar sebebiyle normalde Tanrı'ya daha yakın bir konumdadırlar. Tanrı bu sebeple, onların bu konumları sonucu kendilerini özel addedip dağa çıkmamaları konusunda özel bir uyarıda bulunmaktadır.[1360]

2.1.1.12.5. İlk Sunak

Tanrı Yahve'nin Sina dağına inmesinin ardından Tanrı Yahve, insanların kendi elleriyle yapacakları kutsal bir sunak ister ve uyulması gereken kuralları belirtirken, "*Benim adıma bir taş Mizbeah yapacağın zaman, (taşları, demir aletlerle) keserek şekillendirme. Kılıcını onun üzerinde sallamanla, (kutsiyetini) ihlal etmiş olursun*"[1361] diyerek, Sunak'ın inşasında, demir çekiçle yontulup şekil verilmemiş olan taşların kullanılmasını ister. Raşi (MS.1040-1105), demirin ömrü kısaltmayı simgelediğini, Sunak'ın (Mizbeah) ise bağışlanma olanağı sunarak ömrü uzatma özelliğine sahip olduğunu, dolayısıyla demir çekiç kullanımının uygun olmadığını söyler. İbn Ezra ise kesilen taşın bir bölümünün Sunak'ın yapımında kullanılıp, diğer bölümünün ise çöpe gideceği veya aynı taşın, bazı kişiler tarafından kutsal kabul edilip, put yapımında kullanılmaya kalkışılacağı endişesiyle böyle söylendiğini savunur.[1362]

Sina dağından farklı olarak bu Sunak (Mizbeah), İsraillilerin yaşadıkları yerdedir. Burası, Sina dağı kadar kutsal bir konum olmasa bile, inşasında kullanılacak malzeme önemlidir. Doğal olana en yakın malzeme, taş veya toprak kullanılacaktır. Ancak bu malzemeye, demir aletlerle şekil verilmesine izin verilmemekte ve böylesi bir müdahalenin Sunak'ın kutsallığını bozacağı söylenmekte, taş kullanılması hâlinde ise taşın herhangi bir alet ile tesviye edilmesi yasaklanmaktadır.

Sonraki dönemlerde bu hassasiyet gözetilmemiştir. Örneğin Süleyman Tapınağı'nın inşasının nasıl yapıldığının ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı Tanah metinlerde, inşaatta kullanılan malzemenin Lübnan diyarından getirtilmesi[1363] ve insan elinin ince işçiliğinin yoğun bir şekilde kullanılmasını gerektirmesi,[1364] mekânın kutsallaşması sürecinde, İsraillilerdeki algısal değişimi ve müdahaledeki yapısal değişimi göstermektedir. Süleyman Tapınağının inşasının gerçekleştiği dönemde, İsraillilerin başka diyarlardan getirilen

---

1360 **Farsi**, *Şemot*, s. 219.
1361 Şemot 20:22-23.
1362 **Farsi**, *Şemot*, s. 241.
1363 I Melahim 5:1-18.
1364 I Melahim 6:1-38.

malzeme ve bu malzemenin insan eliyle tesviye edilmesiyle oluşturulan bir yapının kutsal olamayacağı, bu durumun yapının kutsallığını bozacağı düşüncesine kapılması ihtimalinin göz önünde bulundurulmadığını görmekteyiz.

Sunak'ın nasıl yapılacağını anlatan Tanah, ona nasıl yaklaşılması gerektiğini de "*Mizbeahım'a da basamaklarla çıkma ki, üzerindeyken çıplaklığın açığa çıkmasın*"[1365] diyerek açıklamıştır. Talmud'a göre Koenler, Sunak'a (Mizbeah) çıkarken büyük adımlar atmadan, bir ayağın ucu, diğerinin topuğunun hizasına gelecek şekilde, saygılı adımlarla ilerlemelidir. Yeruşalim Talmud'u (Berahot 1:1), bu metni esas alıp sunaklarda (Mizbeah) basamak yerine 1/3 oranında eğimli bir rampa bulunması gerektiğini söylemektedir. Bu rampanın üzerinde yürüyen Koenlerin ayaklarının kaymasını önlemek için rampa üzerine tuz serpilir.[1366]

Kabala inancını anlatan Zohar'da, henüz evlenmemiş olan birinin Sunak'a yaklaşması yasaklanmıştır. Zira evlenmemiş olan kişi Kabala inancına göre kusurlu ve eksiktir. Kusurlu olan hiçbir şey de Sunak'a yaklaşamaz.[1367] Yahudi kültüründe evli olmayan bir erkek, 'Adam' sıfatında görülmez. Yahudi inancına göre erkek ve kadın, sadece bir arada oldukları takdirde, 'Adam' olarak çağrılmaya layıktır.[1368] Hristiyanlıkta aile, kadın ve erkeğin her konuda birbirlerini tamamladıkları ve İsa Mesih'in kiliseyle ilişkisini yansıtan, Rab tarafından evlilik bağıyla oluşturulmuş ilk kurum olarak tanımlanır.[1369] Hz. Muhammed'in, "*Allah'ın kendisine dindar bir kadın nasip ettiği bir kimse, dininin yarısını muhafaza altına almıştır. Diğer yarısında ise Allah'tan korksun*" sözlerinden, İslam inancında da evli olmayan erkeğin dini açıdan yarım olduğuna inanıldığı anlaşılmaktadır.[1370]

2.1.1.12.6. Buluşma Çadırı (Mişkan Oel Moed)

Tanrı Yahve ile buluşmak maksadıyla Musa Peygamber döneminde yapılmış olan Buluşma Çadırına (Mişkan Oel Moed)[1371] 'Tanıklık Meskeni'

1365 Şemot 20:23.
1366 **Farsi**, *Şemot*, s. 241.
1367 **Blech**, s. 89.
1368 **Asa**, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, s. 120.
1369 İsmail **Kulakçıoğlu**, *Aile ve Evlilik Bağları*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 8.
1370 İmam **Suyuti**, *Camiu's-Sağir ve Tercemesi*, Aydın Yayınevi, İstanbul 1977, C. 1, s. 940.
1371 Şemot 39:32.

anlamına gelen 'Mişkan Aedut',[1372] 'Tanrı'nın Meskeni anlamına gelen 'Mişkan Aşem'[1373] ve 'Tanrı'nın evi olan Mesken' anlamına gelen 'Mişkan Bet Aeloim'[1374] isimleri de verilmiştir. 'Barınmak' anlamına gelen 'Şahan' kökünden türetilmiş olan Mişkan, Şehina'nın (Tanrı'nın kutsal varlığı) İsraillilerin arasında bulunduğunu ifade eden somut bir yapı olarak kabul edilir. Mişkan'da, Aron Aberit (Antlaşma Sandığı), Menora (Yedi Kollu Şamdan), Şulhan (Altın Masa) ve iki Mizbeah (Sunak) bulunduğu belirtilmektedir. Mişkan, İsraillilerin kendilerine vaat edilen topraklara (Erets-Yisrael) girmelerinden sonra Şilo'ya[1375] daha sonra da Nov ve Givon'a taşınmıştır.[1376] Kral Süleyman döneminde yapılan Mabedin (Bet-Amikdaş) ardından görevi sona ermiştir.[1377] Kur'an-ı Kerim'de "…*Meleklerin taşıdığı o Tabut'un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sekinet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır*"[1378] denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen 'Sekinet' kelimesi ile Tanah'taki 'Şehina' kelimeleri, hem anlam olarak hem de köken olarak benzerlik göstermektedir.

Tanah, Buluşma Çadırı'nı anlatırken, hem yaşanan bir teofaniyi (Kutsalın tezahür etmesi) anlatır hem de bir teofanide, tanrısal tezahürün görülebileceği son sınırın neresi olduğunu belirler. Tanah'ta, Musa'nın 'Buluşma Çadırı' adını verdiği bir çadırda Tanrı Yahve ile konuştuğu ve halkın işlerini danıştığı anlatılır. Tanah'ın, "*Moşe (kendine ait) çadırı alıp, kendisi için kampın dışında, kamptan uzakta dikti ve ona 'Toplanma Çadırı' adını verdi*"[1379] ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla, bu çadırın kendisi sıradan malzemeler kullanılarak yapılmış bir çadırdır. Ancak bu çadıra, Tanrı Yahve'nin inerek Musa ile konuşuyor olması, bu çadırı sıradan bir çadır olmaktan çıkartmaktadır. Zira bu çadırda bir teofani yaşanmaktadır.

Tanah'ın anlatımına göre Musa, çadıra girince bir bulut sütunu aşağı inerek, Musa çadırdan çıkıncaya kadar çadırın girişini kapatmaktadır. Bulut sütununun çadırın girişinde durduğunu gören halk da kendi çadırlarının

---

1372 Şemot 38:21.
1373 Vayikra 17:4.
1374 I Divre Ayamim 6:33.
1375 Yeoşua 18:1.
1376 II Divre Ayamim 1:3.
1377 Farsi, *Şemot*, s. 621.
1378 Bakara 2/248.
1379 Şemot 33:7.

girişinde Tanrı Yahve'ye eğilerek tapınmaktadır. Tanah'ın ifadesine göre bu çadırda Tanrı Yahve ile Musa, iki arkadaş gibi yüz yüze konuşmaktadır. Ancak metnin ilerleyen kısımlarından anlaşıldığına göre bu yüz yüze konuşmada Musa, Tanrı Yahve'nin yüzünü görememektedir. Bu yüzden Musa, "*Yalvarıyorum! bana görkeminin görüntüsünü ver*" der. Ancak Tanrı Yahve, "*Yüzümü göremezsin. Çünkü insanoğlu beni görüp de yaşamını sürdüremez. İşte! Yanımda bir yer var. Kayalığın üzerinde durabileceksin. Ve görkemim geçtiği sırada seni kayanın çatlağına yerleştireceğim ve geçişim tamamlanıncaya kadar ayamı üzerine siper edeceğim. Sonra ayamı çekeceğim ve arkamı göreceksin. Fakat yüzüm görülmeyecektir*" der.[1380] Musa'nın Tanrı Yahve'yi görme talebinden, Buluşma Çadırı'nda yaşanan Tanrı ile konuşma teofanisinin Musa'yı tatmin etmediği anlaşılmaktadır. Musa'nın Tanrı Yahve ile konuşması, Musa'ya yetmemekte aynı zamanda Musa, Tanrı Yahve'nin yüzünü de görmek istemektedir.

Tanah, bu olayı anlatarak hem bir teofaniyi aktarmaktadır hem de Tanrı Yahve'nin, "*insanoğlu beni görüp de yaşamını sürdüremez*" sözünü aktararak, yaşanabilecek bir teofaninin son sınırını çizmiş olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de de bu olaya benzer bir hadise anlatılmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de, bir teofanide ulaşılabilecek son sınır çizilmiş olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in anlatımına göre Musa peygamberin, "*Rabbim bana göster. Seni göreyim*" demesi üzerine Allah, "*Beni asla göremezsin ama şu dağa bak; eğer o yerinde karar kılabilirse sen de beni göreceksin*" demiştir. Allah, dağa tecelli edince dağı parçalamış, Musa peygamber de bayılarak yere düşmüştür. Kendine geldiğinde Musa peygamber, "*Sana tövbe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim*" diyerek Allah'ı görme talebinin yanlış olduğunu itiraf etmiştir.[1381] Kur'an-ı Kerim, bu olayı anlatmakla hem bir teofanideki son sınırı çizmektedir hem de Musa peygamberin bu olayın sonunda, "*sana tövbe ettim*" sözünü aktarmakla, böyle bir talebin Allah tarafından hoş karşılanmayacağı mesajını vermektedir.

2.1.1.12.7. Kirli Sayılan Eşyaların Temizlenmesi

Savaşlarda ele geçen tutsaklar köle olarak kullanılmaktadır. Ancak onların ve eşyalarının Tanrı Yahve'nin içinde bulunduğu ordugâha girmesi ancak temizlenmelerinin ardından gerçekleşebilir. Bu ritüele göre tutsak alınanlar

[1380] Şemot 33:11-23.
[1381] A'raf 7/143.

yedi gün boyunca dışarıda bekleyecekler üçüncü ve yedinci günlerde arınacaklar ve ancak daha sonra ordugâha girebileceklerdir. Tutsaklardan elde edilen ganimetler ise eğer madeni tarzda bir eşya ise önce ateşten geçirilip daha sonra su ile arındırılacaktır. Eğer ateşe dayanıklı olmayan bir eşya ise sadece su ile arındırılacaktır.[1382] Yeruşalim Talmudu'na (Avoda Zara 5:15) göre bu uygulama sadece ganimet malları için geçerli değildir. Yahudi olmayan birisinden alınan eşyalar için de aynı kural geçerlidir. Yahudi olmayan birinden alınmış ancak hiç kullanılmamış olan kaplar Mikve'ye (arınma havuzu) daldırılmalıdır. Bu uygulama sadece metal ve camdan yapılmış kaplar ve çatal bıçak gibi aletler için geçerlidir.[1383] Bu ritüel, eşyaya yönelik manevi/ruhani bir arınma müdahalesi olarak görülebileceği gibi salgın hastalıkların tedavisinin henüz bulunmadığı yıllarda, mikroplardan tecrit edilmiş bir alan oluşturma gayreti ile toplumu hastalıklardan korumayı amaçlayan bir müdahale olarak da görülebilir. Nitekim Tanah, idam cezasının uygulanışında İsraillilerin ibret alması amacıyla, suçlunun ağaca asılmasını emreder. Devamında ise ağaca asılan suçlunun gece olmadan önce gömülmesini emrederken, amacın ülkenin kirlenmesinin engellenmesi olduğu belirtilir.[1384] Günümüzde, leşin yaydığı mikropların hastalık saçtığı bilinen bir durumdur. Tanah ise toplumu ve ülkeyi manevi açıdan temizleyecek kurallar koyarak aynı zamanda maddi temizliği de sağlamış olmaktadır. Hatta Tanah, bu amacı gerçekleştirebilmek için İsraillilere tuvaletlerini nasıl yapacaklarını bile öğretmektedir.[1385]

Tanah, hem fiziksel olarak hem de sosyal olarak, diğer toplumların etkilerinden tecrit edilmiş bir toplum inşa etmek istemektedir. İsraillilerin diğer toplumlarla evlenmesi şurada dursun neredeyse tokalaşması bile yasaklanmaktadır. İnşa edilmekte olan toplum, diğer halklardan fikir, inanç gibi noktalarda etkilenmesin diye onlarla evlenmeyi yasaklayan Tanah,[1386] onların eşyalarını da kirli sayarak onlarla iletişimi neredeyse tamamen kopartmak istemekte ve böylece diğer uluslardan tecrit edilmiş kendi toplumunu inşa etmek istemektedir. Hatta diğer ulusları da İsraillilere yakınlığına göre tasnif eden Tanah, savaşta mağlup olan uzak topluluklar hakkında ganimet kural-

1382 Bamidbar 31:15-24
1383 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 617.
1384 Devarim 21:22,23.
1385 Devarim 23:12-14.
1386 Devarim 7:3; Ezra 9:12.

larını belirlerken, yakın komşu topluluklarla savaşıldığı takdirde, galip gelinmesi hâlinde, bütün kentin yok edilmesini emrederek, bu etkileşimin tamamen önüne geçmek istemektedir.[1387] Çok uzakta yaşamakta olanların teslim olması hâlinde vergiye bağlanmaları, savaşmaları hâlinde erkeklerin öldürülüp geri kalanın ganimet olması kurallaştırılırken, yakın topluluklar (Kenaniler) için "*şehirlerinden hiçbir ruhu hayatta bırakmamalı*" denilerek, kentin tamamen yok edilmesi kurallaştırılmıştır.[1388]

2.1.1.12.8. İzinsiz Tapınak Yapımı

İlk olarak Musa peygamber ve ardından Yeşu'nun, İsrail boylarına yönelik gerçekleştirdikleri yurt taksiminin ardından Şeria ırmağının ardında Kenan topraklarında kendilerine yurt verilen Ruben oymağı, Gad oymağı ve Manaşşe oymağının yarısı bir araya gelip bir tapınak yaparlar. Bunu haber alan diğer İsrail oymakları bir ordu hazırlayıp bu oymaklara saldırmaya karar verirler. Ancak saldırıya başamadan önce elçi olarak Koen Elazar'ın oğlu Pinehas'ı gönderirler.

Yapılan tapınağın bir ihanet olduğunu söyleyen Pinehas'a karşı kendilerini savunan Ruben, Gad ve Manaşşe oymağı liderleri, amaçlarının ihanet etmek veya bölücülük yapmak olmadığını sadece bulundukları coğrafya itibarıyla kendilerinin ana kitleden uzak düştüklerini ve sonradan gelecek olan nesillerin benliklerini yitirmelerinden endişe ettikleri için böyle bir tapınak yaptıklarını söylerler. Yapılan tapınakta 'Yakmalık' Sunu veya 'Kurban' Sunusu gibi ibadetlerin yapılmadığını söyleyen liderler, bu tapınağın sadece ileriki nesillere benliklerini hatırlatmak amacıyla yapıldığını ve bölücü bir alternatif olmadığını söylerler. Durumu anlayışla karşılayan İsraililer, savaşmaktan vazgeçerler. Yapılan tapınağa da Tanık adını verirler.[1389]

Bu olay, İsraillilerin birlik ve bütünlüklerine ne denli önem verdiklerini gösteren bir hadise olarak Tanah'ta yer almaktadır. Yeni ve alternatif bir tapınak yapımını savaş sebebi sayan Tanah, Tanrı Yahve'yi hatırlatıcı kutsal mekânların yapımına izin vermekte ancak ana merkeze alternatif olma potansiyelini ortadan kaldırmak için bu yapılarda 'Yakmalık' Sunu veya 'Kurban' Sunusu gibi ibadetlerin yapılmasını yasaklayarak İsraililer arasında bir bölünmeyi de engellemektedir.

1387 Devarim 20:10-18; I Şemuel 15:1-34; Yeoşua 10:40; 11:14-15.

1388 **Farsi**, *Devarim*, s. 434-435.

1389 Yeşu 22:1-34.

Kur'an-ı Kerim'de de, "*müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar*"[1390] denilerek, Müslümanlar arasındaki birliği bozmak maksadıyla yapılmış olan Mescid-i Dırar'da Peygamberin namaz kılmaması istenir. O da, Tebük gazvesi dönüşünde, Malik İbn Dühşem ve Asım İbn Adiy'ye, o mescide gidip orayı yakıp yıkma, oradaki topluluğu da dağıtma görevi verir.[1391]

2.1.1.12.9. Süleyman Tapınağı (Bet-Amiktaş)

Kral Süleyman döneminde MÖ 832 tarihinde yapılan bu tapınağa İsrailliler, 'Kutsal Ev' veya 'Kutsiyet Evi' anlamına gelen Bet-Amikdaş adını verirler. Kudüs şehrinde (Yeruşalim) inşa edilmiş olan bu tapınak, MÖ 422 yılında Babil imparatorluğu tarafından yıkıldıktan sonra MÖ 352 tarihinde yeniden inşa edilmiştir. İsrailliler, MS 68-70 tarihlerinde Roma imparatorluğu tarafından tekrar yıkılmış olan bu tapınağın Mesih'in (Maşiah) gelmesinin ardından tekrar inşa edileceğine ve ebediyen ayakta kalacağına inanmaktadırlar.[1392]

Antlaşma Sandığı için kalıcı bir yer yapmak isteyen Kral Davut döneminde tasarlanan[1393] ancak Tanrı Yahve tarafından, Kral Davut'un çok fazla kan dökmüş olması[1394] ve savaşçı özelliği[1395] sebep gösterilerek, yapımına izin verilmeyen Tapınak, Kral Süleyman döneminde yaklaşık yedi yılda tamamlanmıştır.[1396] Kral Süleyman, Tapınağın yapımı tamamlanınca Antlaşma Sandığı'nı (Aron Aberit) Tapınağın en kutsal yerine taşıtır. Taşıma tamamlanıp Koenler odadan çıktığında, odanın içini bir bulut doldurur. Koenler daha fazla orada duramayıp dışarı çıkarlar. Tanah'ın ifadesiyle bu bulut, Tanrı Yahve'nin görkemidir.[1397]

Kral Süleyman'ın yaptırdığı Tapınak, ilk başlarda da kutsaldır ancak kutsallığı daha önceden tescillenmiş olan Antlaşma Sandığı'nın tapınağa yerleştirilmesiyle ve içeriyi kaplayan bulut sebebiyle yaşanan teofani (kutsalın tezahürü) sayesinde, Süleyman Tapınağı tamamen kutsallaşmış olmaktadır.

1390 Tevbe 9/107-110.

1391 **İbn Kesîr**, *Büyük İslam Tarihi El Bidaye ve'n-Nihaye*, C. 5, s. 92-101.

1392 **Farsi**, *Devarim*, s. 1003.

1393 Mustafa **Ünal**, "Süleyman Mabedinin Tahribi ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi" EÜ. SBE., Kayseri 1991 (YDT), s.91.

1394 I Divre Ayamim 22:6-9.

1395 I Divre Ayamim 28:2,3.

1396 I Melahim 5:3-18; 6:1-38.

1397 I Melahim 8:1-11.

Artık tamamen kutsallaşmış olan bu Tapınağın Tanrı Yahve tarafından korunuyor olması gerekmektedir. Her ne kadar insan eli ile yapılmış olsa da, yaşanan bu teofaniler ve içindeki Antlaşma Sandığı'nın nasıl korunduğunu anlatan Tanah hikâyeleri[1398] göz önünde bulundurulunca, Tapınağın da korunması gerektiği anlamı ortaya çıkmaktadır.

İlerleyen yıllarda, Tapınağın düşmanlar tarafından harap edilmesini Tanah, Yahuda kralı Hizkiya'nın suçu olarak göstermektedir. Tanah'ın anlatımına göre Hizkiya, ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Yeşaya peygamber aracılığıyla Tanrı Yahve'ye iyileşip iyileşmeyeceğini sorar. Tanrı Yahve, öleceğini söyleyince Hizkiya yalvarmaya başlar. Tanrı Yahve, fikrini değiştirip Hizkiya'nın ömrünü on beş yıl uzatır. Hizkiya'nın hastalığını duyan Babil kralı Merodak-Baladan, armağanlarla birlikte elçilerini gönderir. Hizkiya, elçileri ağırlar ve onlara sarayın tamamını gezdirir. Tanrı Yahve, buna çok öfkelenir ve sonraki yıllarda, elçilerin gördükleri her şeyin Babil ordusu tarafından işgal edileceğini söyler. Hizkiya da kendi döneminde böyle bir şeyin yaşanmayacağını duyduğu için sevinir.[1399]

Hizkiya'dan sonraki beşinci Yahuda kralı Yehoyakin döneminde Babil kralı Nebukadnessar, saray ve Tapınaktaki bütün değerli eşyaları alıp, Yehoyakin'in amcası Mattanya'yı Yahuda kralı yapar ve adını Sidkiya olarak değiştirir. Sidkiya, ilerleyen yıllarda Babil kralına başkaldırınca Babil kralı Nebukadnessar, Sarayı, Tapınağı ve diğer önemli yapıları ateşe verip harap eder.[1400]

Tanah'ın ifadesine göre bu yaşananlar, Tanrı Yahve'nin sözü uyarınca gerçekleşmiştir. Kutsal olan Tapınak veya içerisindeki Antlaşma Sandığı, aslında Tanrı Yahve tarafından korunabilir ancak Yahuda kralı Hizkiya'nın Babil elçilerine buraları göstermesinden dolayı Tanrı Yahve, İsrailliler i cezalandırmak için böyle bir şeyin yaşanmasına karar vermiştir. [1401]

İsrailliler için siyasi ve dini bağımsızlık sembolü olan Tapınağın yıkılması, İsraillilerin siyasi ve dini birlikteliklerini bozar. İsrailliler, Şomronim, Peruşim, Sadukim ve İsiyim gibi pek çok farklı mezhebe ayrılırlar.[1402]

Tapınağın yeniden inşası da Tanrı Yahve'nin kararı ile gerçekleşir. Tanrı Yahve, Pers kralı Koreş'i harekete geçirerek, Onun vasıtasıyla sürgündeki

---

1398 I Şemuel 5:1-12; 6:1-12; II Şemuel 6:1-17.
1399 II Melahim 20:1-19; II Divre Ayamim 32:32,33; Yeşayau 39:1-8.
1400 II Melahim 24:8-20; 25:1-9; II Divre Ayamim 36:13-21; Yirmeyau 39:1-8.
1401 II Melahim 24:13.
1402 **Ünal**, "Süleyman Mabedinin Tahribi ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi" s.131-134.

İsraillilerin dönmesini sağlar ve Tapınak yeniden inşa edilir.[1403] İlk sürgün ve daha sonra yaşanan diğer sürgünlerin, İsraillileri yoğun şekilde etkilediği, sürgündeki Yahudilerin, kovuldukları Kudüs'ü idealleştirdikleri, değişik ülkelere dağılmış olan Yahudilerin bu ideal etrafında birleşerek benliklerini koruyabildikleri ve yeryüzündeki Kudüs'ün dışında bir de gökteki Kudüs'ün varlığına inanmaya başlayıp bu şehri Yahudiliğin gerçek dini merkezi hâline getirdikleri ifade edilmektedir.[1404] Asur, Babil ve Roma döneminde yaşanan sürgünlerin dönüşlerinde, sürgüne gidenlerle gitmeyenler arasında anlaşmazlıkların yaşandığı, sürgüne gitmeyenlerin 'yabancı' kabul edilip dışlandığı hatta bütün Yahudilerin sürgüne gittiği gerekçesiyle, sadece sürgüne gidenlerin gerçek Yahudi olduğu iddiasıyla sürgüne gitmeyen Yahudilerin dışlandığı ifade edilmektedir.[1405]

Tanah'a göre Tapınak kutsaldır. Ancak İsraillilerin Tapınağa güvenerek, Tanrı Yahve'nin kurallarına uygun yaşamamaları hâlinde, Tapınağın bulunduğu şehre düşmanların saldırmayacağını sanmalarının bir yanılgı olduğunu söyleyen Tanah,[1406] Yeruşalim'de iyi olan, Tanrı Yahve'nin kurallarına uygun bir hayat yaşayan bir kişinin bile olması hâlinde Tanrı Yahve'nin şehri koruyacağını söylemektedir. Ancak Tanah, Yeruşalim'e düşman saldırdığında, şehirde iyi olan bir kişinin bile bulunmadığını, bu yüzden de Tanrı Yahve'nin Yeruşalim'i korumadığını bildirmektedir.[1407]

2.1.1.13. Tanah'ta Zamanın Kutsallaşması

Bazı olaylar, dinler için doğurdukları sonuçları itibariyle o kadar önemlidir ki semitik metinler bu olayların yaşandığı zamanları kutsallaştırır ve o olayın yaşandığı zamanın yıl dönümleri de kutsallaşarak bayramlara dönüşür. Semitik metinler arasında en çok zamanı kutsallaştıran Tanah'tır.

Tanah'ın kutsallaştırdığı zaman dilimlerinden bazıları, diğer semitik metinler tarafından da form değişikliğine uğrayarak kutsallaşmıştır. Tanah, zamana müdahale ederek, bazı olayların yaşandığı zaman dilimlerini kutsallaş-

---

1403 II Divre Ayamim 36:22-23; Ezra 1:1-11; 6:15.

1404 Ramazan **Adıbelli**, "Mircea Eliade ve Sürgün Hadisesinin Anlamlandırılması", *Milel ve Nihal*, Cilt 5, Sayı 3, Eylül Aralık 2008, s. 245.

1405 Ali Osman **Kurt**, "Yahudilik'te Sürgün Metaforu: "Boş Ülke" Miti ve "İncir" Benzetmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Milel ve Nihal*, Cilt 5, Sayı 3, Eylül Aralık 2008, s. 257.

1406 Yirmeyau 7:4-8.

1407 Yirmeyau 5:1-31.

tırmış ve yıl dönümlerinin kutlanmasını istemiş ve böylece ulusal birlikteliği tesis etmiştir. Ayrıca Tanah, bu kurallara uymayanların öldürülmesi ya da toplumdan sürülmesi cezalarını getirerek zamana yapmış olduğu müdahalelerin kalıcı olmasını sağlamıştır. Bu yönüyle zamanın kutsallaşması, toplumsal birlikteliği sağlamış olmasından dolayı, bir nevi sosyal müdahaledir.

Semitik metinlerde kutsallaştırılan zamanlar, hem insanlar için bir ritüelin yaşanma zamanıdır hem de tanrısal boyutta diğer zamanlarda görülmeyen bir cömertliğin gerçekleştiği zamandır. Zamandaki algısal değişimi ifade ederken Tanah, Tanrı Yahve'nin gözünde bin yılın insanlar nezdindeki bir yıl gibi olduğunu söyler.[1408]

Kur'an-ı Kerim de, "*Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir*"[1409] diyerek, zamandaki algısal değişimi ifade etmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, Kadir Gecesinin bin aydan hayırlı olduğunu söyleyerek,[1410] kutsal zamanlarda yapılan ibadetler ve iyiliklerin, diğer zamanlarda yapılanlardan daha değerli olduğunu vurgulamaktadır. Bu yönüyle zamanın kutsallaşması, bir nevi psikolojik müdahaledir.

2.1.1.13.1. Fısıh (Pesah) Bayramı

Zamanın kutsallaştırılması yoluyla topluma müdahale yöntemine en güzel örnek, Fısıh bayramıdır. Bizzat Tanah tarafından, nasıl kutlanacağı, tüm ayrıntıları ile anlatılan Fısıh bayramının amacı, Tanah'ın ifadesiyle Mısır'da yaşananların hatırlanmasını sağlamaktır.

Fısıh bayramı, Yahudi takvimindeki Nisan ayının on beşinde başlayıp yirmi birine kadar devam eden, İsrail'de yedi gün İsrail dışında aynı tarihte başlayıp sekiz gün süren bir bayramdır. Bu süre boyunca Yahudi evlerinde yapılması gerekli olan gelenekler yerine getirilir. İsrail'de birinci ve yedinci günlerde, dışarıda ise sekizinci günde (Yom Tov) iş yapılması tamamen yasaktır. Fısıh bayramı, Yahudilerin Mısır döneminden günümüze kadar tarihleri boyunca çektikleri çileleri hatırlamalarını ve Tanrı Yahve'nin kendileriyle beraber olması için yakarmalarını amaçlar.[1411]

1408 Teilim 90:4.

1409 Hac 22/47.

1410 Kadir 97/3.

1411 Mustafa **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar, Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenler*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık. İstanbul 2008, s.145-154.

Fısıh (Pesah) kelime anlamı olarak 'geçiş' anlamına gelir. Tanrı Yahve'nin Mısır diyarını baştan sona dolaşmasını ifade etmek için kullanılan bu fiil, zamanla bayramın adı hâline gelmiştir. Mısır'dan çıkarken İsrailliler, Tanrı Yahve'nin emriyle birer kuzu veya oğlak keserler. Hayvanın kanını alıp, etin yeneceği evin yan ve üst kapı sövelerine sürerler. O gece, ateşte kızartılmış olan et, mayasız ekmek ve acı otlarla yenir. Kuzunun başı, bacakları, bağırsakları ve işkembesiyle birlikte kızartılması gerekir. Sabaha kadar et bitirilemezse kalan et sabahleyin ateşte yakılır. Ayrıca İsraillilerin, bu eti yemeleri esnasında, bellerini kuşakla sarmış olmaları, çarıklarını giymiş olmaları ve değneklerini ellerinde tutuyor olmaları gerekmektedir. Et, çabucak yenmelidir. Çünkü o gece Tanrı Yahve, Mısır'dan geçecektir. O gece Tanrı Yahve, hem insanların hem de hayvanların bütün ilk doğanlarını öldürecek ve Mısır'ın ilahlarını yargılayacaktır. İsraillilerin bulunduğu evlerin üzerindeki kan, bir belirti olacaktır. Kanı gören Tanrı Yahve, üzerinden geçerken o evin İsraillilere ait olduğunu bilecek ve onlara zarar vermeyecektir. Ayrıca yedi gün boyunca İsrailliler, mayasız ekmek yiyecektir. Bu kurala uymayan İsrail'den atılacaktır.

Birinci ve yedinci günlerde kutsal toplantı yapılacak olup O günlerde hiçbir iş yapılmayacaktır. Fısıh bayramı, İsrailliler için Mısır'ın zulmünden kurtuluş günüdür. Bu yüzden Tanrı Yahve, İsraillilere bugünü 'Anma Günü' olarak kutlamalarını emreder.

Tanah, nesiller boyu sürekli kutlanacak olan bugünün anlamını, çocuklar sorduğunda nasıl bir cevap verileceğini dahi belirtmiştir. "*Bu, Mısır'ı (ölümle) vurduğu zaman, Bene-Yisrael'in Mısır'daki evlerinin üzerinden atlayarak evlerimizi bağışlayan Tanrı için (yapılan) Pesah-kurbanıdır' diyeceksiniz*"[1412] Tanah, bu bilginin çocuklara, sonraki kuşaklara mutlaka anlatılmasını istemektedir. Böylece bu bayram, hem toplumsal birlikteliğin sağlanmasına katkı sağlayacak hem de öz güveni yüksek bir toplumun oluşmasını sağlayacaktır.

Fısıh bayramı, sadece İsraillilerin Mısır zulmünden kurtuluş günü değildir. Bugün aynı zamanda, Avram'a yapılan vaatler sonrası, Avram'ın yurdunu terk edip bu topraklara göçmesi ile başlayan, Tanrı Yahve'nin kendi ulusunu inşa sürecinin en önemli aşamasıdır. Bir aile, sülaleye, kabileye ve son olarak bir devlet hâline dönüşmek üzeredir. Mısır'a köle olarak satılan Yusuf'un başarıları sayesinde, İsrail'in çocukları ve torunları, Mısır'ın en

[1412] Şemot 12:1-30.

verimli topraklarına yerleşmişler ve burada bir sülale, on iki oymaktan oluşan bir kabileye dönüşmüştür. Mısır'da bir devlet geleneğinin nasıl işlediğini gören İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan sonra, kendi devletlerini kurabilecek donanıma sahip hâle gelmiş olmaktadır.

Fısıh bayramı, zamanla tam şeklini alır. Bu bayramda uyulması gereken kurallar Mısır'dan çıktıktan iki yıl sonra, Tanrı Yahve'nin Musa'ya, İsrailllilerin Fısıh Kurbanını belirlenen zamanda kesmelerinin gerektiğini hatırlatmasının[1413] ardından, yeni ihtiyaçlar, bu bayramın nasıl kutlanacağı ile ilgili yeni düzenlemelerin gelişmesine neden olmuştur.

Bazı İsrailliler, ölüye dokundukları için kirli (Tame) sayılmalarından dolayı, Fısıh kurbanını kesememişlerdir. Bu kişilerin Musa'yla Harun'a gelip "*Biz ölü nedeniyle tameyiz (kirliyiz). Neden Tanrı'nın kurbanını Bene-Yisrael ile birlikte vaktinde getiremeyip kayba uğrayalım*" demeleri üzerine Musa, onlara beklemelerini, Tanrı Yahve'ye bu durumu soracağını söyler. Ardından Tanrı Yahve'nin onlar ve uzak yolda (seferi) olanlar için, "*İkinci ayda on dördüncü günde öğleden sonra yapacaklar, onu matsa ve acı otlarla yiyeceklerdir*" sözleri ile ve Yahudiler arasında yaşayan yabancılar için de kurallar konularak Fısıh bayramının kapsamı genişletilir. Ayrıca, mazeretsiz olarak bayramı kutlamamanın cezası da, "*Pesah-kurbanını yapmayı ihmal eden kişi, o can halkından kesilip atılacaktır*" sözleriyle belirlenmiş olur.[1414]

Bir İsrailli, kirli veya yolcu bile olsa, isterse Fısıh Kurbanı kesebilecektir. Hatta İsraillilerin arasında yaşayan yabancılar bile, kurallarına uymak şartıyla bu kurbanı kesebilecektir. Mazereti olmayan bir İsraillinin Fısıh Kurbanını kesmemesi durumunda, cezası sürgün olacaktır. Böylece, böylesine ağır bir cezaya maruz kalmak istemeyen her İsraillinin bu bayrama gereken önemi göstermesi sağlanmış olmaktadır.

2.1.1.13.2. Şabat Günü (Cumartesi)

Tanah'ta zamanın kutsallaşmasında ikinci müdahale, Şabat gününün kutsal sayılarak Tanrı Yahve'ye adanmasıdır. Bu müdahale, Tanah'ta "*Cumartesi günü Şabat'tır; Tanrın Aşem'indir. Hiçbir melaha yapmamalısın sen, oğlun ve kızın, kölen ve cariyen, hayvanın, şehirlerindeki Ger (hiçbiriniz). Çünkü Tanrı, altı gün boyunca gökleri, yeryüzünü, denizi ve (her birinin) içindekileri yapmış, yedinci*

1413 Bamidbar 9:2,3.
1414 Bamidbar 9:6-14.

günde ise dinlenmiştir. Tanrı bu yüzden Şabat gününü mübarek kılmış ve onu kutsal ilan etmiştir"[1415] sözleriyle anlatılır.

Şabat günü, Fısıh bayramından farklı olarak, İsraillilerin şahit olduğu bir teofaninin yıl dönümü değildir. Bugünün kutsal olması, Tanrı Yahve'nin kendi takviminden kaynaklanır. Kozmosu altı günde yaratan Tanrı Yahve, yedinci gün dinlenmiştir ve kendi ulusunun da yedinci gün hiçbir iş yapmamasını istemektedir. Haftanın ilk gününü uğursuz sayan Keldanilerin de, haftanın ilk günü işe başlamadıkları söylenmektedir.[1416]

Tanah ilerleyen bölümlerde bugünün önemine defalarca vurgu yapar. Tanrı Yahve, Sina dağında Musa'ya, bugünün önemini vurgular ve "*Şabat'ı korumalısınız çünkü o sizin için kutsaldır ve onu(n kutsiyetini) ihlal eden, kesinlikle idam edilecektir*" diyerek kurala uymamanın cezasını belirler.[1417] Cuma, gün batımından Cumartesi gün batımına kadar, Talmud'un belirlediği işlerden hiç birisi yapılmaz, kandiller yakılır, özel yiyecekler ve içecekler tüketilir ve dualar yapılır.[1418]

Bu sözlerden anlaşıldığına göre Şabat günü, hem kendisi özel ve kutsal olan bir zamandır hem de İsraillilerin Tanrı Yahve tarafından kutsal kılınmasının bir belirtisidir. Tanah, "*Zira (Şabat), sizi benim kutsal kıldığımın bilinmesi için nesilleriniz boyunca, sizinle aramda bir işarettir*" sözleriyle, Tanrı Yahve'nin İsraillileri kutsal kıldığı ve bu kutsallığın Şabat ile anlaşıldığını vurgulamaktadır. Ayrıca bu belirtinin kuşaklar boyu sürmesi amaçlanmaktadır.

Burada, görünürde zamana yapılan bir müdahale vardır. Ancak bu müdahale, sadece zamanın bir bölümünün kutsal sayılmasıyla değil bir toplumun kendisini kutsal saymasıyla gerçekleşen bir sosyal müdahaledir. Böylece her Şabat günü, bugünü Tanah'ta yazıldığı şekilde geçiren İsraillilerin, kendilerinin Tanrı Yahve tarafından kutsanmış olduğu bilincinin tazelenmesiyle geçecektir.

Tanah'ın diğer kitaplarında da bu konuya değinilmekte ve Şabat'ın, Tanrı Yahve tarafından İsraillilerin kutsal kılındığının bir belirtisi olduğu bildirilmektedir.[1419] Bu anlayışın topluma bir yansıması elbette olacaktır. İsrailliler,

---

1415 Şemot 20:8-11.

1416 Şaban **Kuzgun**, *Dinler Tarihi Dersleri*, EÜ. Yay., Kayseri 1993, s. 156-157.

1417 Şemot 31:12-18.

1418 Frank A. **Salamone**, *Encyclopedia of Religious Rites, Rituals, and Festivals*, Published By Routledge, New York London 2004, p. 205.

1419 Yehezkel 20:5-12.

her Şabat günü, kendilerini Tanrı Yahve'nin kutsal kıldığı inancını tazeleyerek, öz güvenleri yüksek bir toplum hâline gelecektir.

Şabat günüyle alakalı, Kabbalistik anlayışın bir uygulaması vardır. Erkek ve dişinin birliğini zorunlu gören mistik anlayışa göre Torah (Tevrat) öğrencileri, çalışırken haftanın altı günü karılarından ayrı kalırlar. Bu süre içerisinde erkeklik ve dişilikleri durmasın diye ilahi bir eşe bağlanırlar. Şabat günü geldiğinde ilahi birliğin onuru ve efendilerinin isteği doğrultusunda eşlerini memnun etmeleri gerekmektedir.[1420]

2.1.1.13.3. Mayasız Ekmek Bayramı

Tanah, İsraillilerin Mısır'dan çıkışlarını unutturmamak için İsraillilerden, Mısır'dan çıkışlarının her yıl dönümünde, Mısır'dan nasıl çıktıklarını hatırlamalarını ve olayı canlandırmalarını ister. Bu amaçla Tanah, "*Yedi gün boyunca, evlerinizde (kesinlikle) maya bulunmamalıdır. Zira her kim mayalı herhangi bir şey yerse, Ger ya da doğuştan Yahudi (olmasına bakılmadan), o can Yisrael toplumundan kesilip atılacaktır*"[1421] sözleriyle bu canlandırmayı, hem İsrailliler için hem de İsrailliler arasında yaşayan yabancılar (Ger) için bir kural hâline getirir.

Bu müdahalenin amacını Musa peygamber, "*O gün çocuğuna anlatacak, 'Mısır'dan çıkışım sırasında, Tanrı, benim için (tüm mucizeleri) işte bunun uğruna yaptı' diyeceksin. (Bu sözler) Senin için kolunda bir işaret, alnının tepesinde bir hatırlatıcı olmalıdır*"[1422] sözleriyle açıklar.

Bu sözlerden de açıkça anlaşıldığı üzere Tanah'ın, gelecek nesillerin zihinlerinde oluşturmak istediği bir algı vardır. Bu algı sayesinde gelecek kuşaklar, kendilerini Tanrı'nın ulusu olarak hissedecek, başlarına gelen hadiselerde Tanrı Yahve'nin yardımıyla sonunda kurtarılacaklarına güvenerek yılgınlığa düşmeyecek ve kendilerinin diğer uluslardan daha üstün olduklarını düşüneceklerdir. Böylece, öz güveni yüksek nesiller yetiştirilecektir.

2.1.1.13.4. Haftalar Bayramı (Şavot)

Tarihsel temeli, Tanrı Yahve'nin Musa'ya Sina dağında On Emir'i bildirmesi olayına dayanan[1423] Şavot bayramı, Fısıh bayramı ve Şukot bayramı ile

---

1420 Gershom G. **Scholem**, *Zohar İhtişamın Kitabı Kabala'dan Temel Öğretiler*, s. 36-38.

1421 Şemot 12:15-20; 23:15; 34:18; Vayikra 23:6-8.

1422 Şemot 13:8-9.

1423 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 155.

birlikte Tanrı Yahve'nin İsraillilere, "*Yılda üç kez, tüm erkeklerin, Efendi'nin Aşem'in huzurunda görünmelidir*" emrinde belirttiği İsrail halkı için önemli bayramlardan biridir.[1424]

Bütün İsrail erkeklerinin yılda üç kez Tanrı Yahve'nin huzuruna çıkmalarının istenmesi sebebi, Tanrı Yahve'nin yardımını kazanmak içindir. Eğer İsrailli erkekler, her sene yılda üç kez, Tanrı Yahve'nin belirlediği günlerde Tanrı Yahve'nin huzuruna çıkacak olurlarsa, bu durumda Tanrı Yahve'nin nasıl bir karşılık vereceğini, Tanah şu sözlerle açıklar: "*Çünkü önünden ulusları sürüp sınırlarını genişleteceğim. Yılda üç kez Tanrı'nın Aşem'in huzurunda görünmek üzere çıktığında, kimse toprağını arzulamayacaktır*"[1425]

Tanrı Yahve'nin bu sözleri, bir nevi antlaşma mahiyetindedir. İsrail halkı, eğer Fısıh bayramı, Şavot bayramı ve Şukot bayramında Tanrı Yahve'nin istediği şekilde davranacak olursa, Tanrı Yahve de İsrail halkına yardım edecek, düşmanlarını uzaklaştıracak, düşmanlarının topraklarını İsraillilere verecek ve düşmanlarının İsrail halkına düşmanca bir tavır sergilemesine engel olacaktır. Yapılan bu müdahale ile oluşturulan algı, ülkenin düşmanlar tarafından işgal edilmesi hâlinde, İsraillilerin Tanrı Yahve'ye karşı sorumluluklarını yerine getirmedikleri için başlarına böyle bir belanın geldiği düşüncesini yerleştirecektir. Herhangi bir düşman istilasında İsrail halkı, Tanrı Yahve'nin kendilerini terk ettiğini düşünerek Tanrı Yahve'ye karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirmedikleri duygusu ile pişmanlık duyacaktır. Dolayısıyla zamana yapılan bu müdahale, İsrail ulusunun Tanah'ın koyduğu kurallara uygun olarak bu bayramları birlik ve beraberlik içinde kutlamasını sağlayacaktır.

Tanah, bu bayramın nasıl kutlanacağını açıklarken, Koen sınıfının konumunu da belirginleştirir. Bu bayramda İsraillilerin kestikleri kurbanların, Tanrı Yahve tarafından kabul edilebilmesi için Koenin Tanrı Yahve'nin huzurunda bir demet sallaması, Tanah'ta tarifi verildiği şekilde ritüeli yönetmesi gerekmektedir ve bu ritüelle kutsal kılınan bu sunular Koene ait olacaktır.

2.1.1.13.5. Anma Günü, Boru Çalma Günü, Yeni Yıl (Roş Haşanah)

Yeni Yıl bayramı olarak kutlanan Roş Haşanah, esasen yeni başlangıçların bir zamanıdır ve diğer bayramlar gibi tarihsel açıdan kutlamanın bir hikâyesi

---

1424 Şemot 23:16-19.
1425 Şemot 34:22-24.

yoktur. Sadece Yahudilerin, manevî ve ruh hallerini düşündükleri, muhasebe ettikleri bir zamandır.[1426] Tanah, Tanrı Yahve'nin Musa'ya "*Yedinci ayda, ayın biri, sizin için tatildir; kesik Şofar sesi ile anımsama(nın gerçekleşeceği) kutsal bir bayramdır. Hiçbir bayağı melaha yapmayın ve Tanrı adına yakılan kurbanlar getirin*"[1427] sözleriyle, Roş Haşanah'ın zamanını ve kurallarını açıklar. Talmud, dört tane yılbaşı olduğunu söyler. İlki, 1 Nisan (Mart-Nisan), kralların ve festivallerin yılbaşıdır. İkincisi, 1 Eylül (Temmuz-Ağustos), büyükbaş hayvanların ondalığının yılbaşıdır. Üçüncüsü 1 Tişrîn (Eylül), halkın ve tabiatın yılbaşıdır. Dördüncüsü de 1 Sebat (Ocak-Şubat), bazı ekollere göre ağaçların ondalığının yılbaşıdır.[1428]

İsraillilerin takvimine göre yedinci ayın birinci gününde, İsrail tarihinde hatırlanması gereken önemli bir olay yaşanmamıştır. Roş Haşanah günü, herhangi bir olayın yıl dönümü değildir. Ancak bugün İsraillilerin takviminin başlangıç günüdür. Roş Haşana ve Yom Kipur arasında, samimi bir şekilde şükürler edilerek, mutlu bir yaşam için Tanrı Yahve'nin kendisiyle antlaşma yaptığı ulusu hatırlaması istenir.[1429] Yeni yıla giren İsraillilerin, bugünü nasıl kutlamaları gerektiğini açıklayan Tanah,[1430] bu zamanının diğer zamanlardan farklı olduğunu söyleyerek zamana müdahale etmiş olmaktadır.

2.1.1.13.6. Günahları Bağışlatma Günü (Yom Kipur)

İsrailliler, Roş Haşanah'la başlayan on günlük sürecin sonunda Yom Kipur gününde, dinin yasaklamış olduğu şeylerden, yapmış oldukları yanlış işler varsa bunları düzeltmeye gayret eder ve Tanrı Yahve'den bol bol af dilerler. Roş Haşanah ve Yom Kipur süresince yapılan dua ve ibadetler ile tövbelerin Tanrı Yahve tarafından kabul edilmesi ümit edilir. Bugünler, hayata yeni bir başlangıcın yapıldığı en kutsal günler olduğu inancıyla, Tanrı'ya yakınlaşmaya çalışılan zamanlardır.[1431]

Günahları Bağışlatma günü hakkında bilgi veren Tanah, Harun'un iki oğlunun Tanrı Yahve'nin huzuruna yaklaştıkları için ölmesinin ardından, Tanrı

1426 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s.124.

1427 Vayikra 23:23-25.

1428 Joseph **Barclay**, *The Talmud With Illustrations and Plan of The Temple*, London 1878, p. 149.

1429 Philip **Birnbaum**, *Daily Prayer Book Ha-Siddur Ha-Shalem*, Hebrew Publishing Company, New York 1949, p. 402.

1430 Bamidbar 29:1-6.

1431 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s.127-130.

Yahve'nin Musa'ya "*Ağabeyin Aaron'a konuş. (En) Kutsal'a, sandığın üzerindeki kapağın önüne her vakit gelmesin ki ölmesin; çünkü kapağın üzerinde (sürekli olarak) bir bulutla belirginim*"[1432] sözleriyle Harun'u uyarmasını emreder.

Harun, En Kutsal Yer'e ancak Tanrı Yahve'nin belirlediği zamanda ve uygun gördüğü ritüelleri yaparak girebilecektir. Harun, önce yıkanacak daha sonra Tanrı Yahve'nin belirlediği kutsal giysileri giyecek ve günah sunusu olarak bir boğa, yakmalık sunu olarak da bir koç sunduktan sonra En Kutsal Yer'e girebilecektir. Aksi hâlde Tanrı Yahve, Harun'un iki oğlu gibi Harun'un da öleceğini söylemektedir.[1433]

Yom Kipur günü, Harun ve sonraki dönemlerde de Harun'un çocuklarından babası tarafından seçilerek mesh edilmiş olanlar, Tanrı Yahve'nin İsrail topluluğunun bütün günahlarını bağışlatmak için Tanrı Yahve'nin belirlediği ritüelleri yapacaklardır. Halk, Harun'a iki teke verecektir. Kura çekilerek tekelerden biri Tanrı Yahve için günah sunusu olarak sunulacak diğeri çöle salınıp Kudüs'ün 20 km. doğusunda bulunan ıssız bir yerin adı, kötü bir ruhun adı veya şeytanın isimlerinden biri olduğu söylenen Azazel'e gönderilecektir.[1434] Harun, iki elini tekenin başına koyacak, İsrail halkının bütün suçlarını, isyanlarını, günahlarını tekeye açıklayarak bunları tekenin başına aktaracak ve daha sonra bu iş için görevlendirilmiş bir adamla tekeyi çöle gönderecektir. Böylece teke, İsrail halkının bütün suçlarını yüklenerek ıssız bir ülkeye taşıyacaktır.[1435]

Yom Kipur günü, İsrailliler için bir arınma ve o güne kadar işlenmiş olan bütün günahlardan temizlenme günüdür. Tanrı Yahve'nin istediği şekilde kutlanan Yom Kipur gününün her yıl dönümü, temiz bir sayfanın açılması anlamına gelmektedir ve bütün İsraillilerin katılması gerekmektedir. Bu durumu Tanah, o günde İsraillilerin isteklerini kontrol altında tutmalarını ve boş işlerle uğraşmamalarını emrederek, aksi davranışlarda bulunanların halkın arasından yok edileceğini söyler.[1436]

Hangi din olursa olsun, bir dine inanan insanlar için günahlarının bağışlandığını ve tanrı tarafından terk edilmediğini bilmek önemlidir. Zira insanlar, eğer inandıkları dine ters davranışlar sergiledikleri zaman, bağışlanacak-

---

1432 Vayikra 16:1,2.
1433 Vayikra 16:3-13.
1434 **Easton**, p. 116-117.
1435 Vayikra 16:14-34.
1436 Vayikra 23:26-32; Bamidbar 29:7-11.

ları duygusuna sahip değillerse, bir zaman sonra yaşadıkları gibi inanamaya ve dinlerini terk etmeye başlarlar. Tövbe ve bağışlanma olgusu bulunmayan bir dinin varlığını sürdürmesi de kurumsallaşması da mümkün değildir. Tanah, zamana yapmış olduğu bu müdahale ile İsraillilerin her yıl arınmışlık duygusunu tazelemelerini sağlamış olmaktadır.

2.1.1.13.7. Çardak Bayramı, Ürün Devşirme Bayramı (Şukot)

Tanah, İsraillilerden tarlaya ektikleri ürünleri biçtiklerinde, elde ettikleri ilk ürünlerle Ürün Devşirme bayramını kutlamalarını istemektedir.[1437] Bu bayram, tarihsel dayanağı açısından İsraillilerin geçmişindeki iki önemli olayı barındırır. Mısır'dan çıktıktan sonra çölde kırk yıl boyunca dolaşan İsrailliler, ağaç dalları, hayvan derileri ve başka uygun malzemelerle yaptıkları çardaklarda yaşamışlardır. Bu zorlu hayat şartlarında aç, susuz, kimi zaman da yolculukları süresince karşılaştıkları kabilelerin tehditleri ve öldürücü tabiat şartlarının tehlikeleri altında yaşamışlardır. Yaşanan bu zamanları hatırlamak için kutlanan bu bayram, aynı zamanda bir tür hasat ve şükran günüdür. İsrailliler, Kenan ülkesine yerleştiklerinde Şukot bayramı kutlamalarında, sadece çölde geçirdikleri sıkıntılı günleri anmamışlardır. Aynı zamanda yeni ülkelerindeki ürünleri toplamalarından dolayı Tanrı'ya şükranlarını sunmuşlardır. Belki de Kenan ülkesine ilk yerleşen insanlar için sıkıntılı çöl yolculuğu ile hasat toplama arasındaki zıtlık, önemli görülmüş ve bu yüzden de her iki olay birlikte anılmıştır.[1438]

Tanah, bu bayramın Tanrı Yahve'nin onuruna yedi gün kutlanacağını, ilk gün kutsal bir toplantı düzenlenmesi gerektiğini, yedi gün yakmalık sunu sunulacağını, sekizinci gün kutsal bir toplantı düzenlenerek bu bayramın sonlandırılacağını anlatmaktadır.[1439] Böylece Tanah, bayram günlerinde İsraillilerin çalışmasını yasaklayarak ve toplantılara katılmalarını şart koşarak bayramların, İsraillilerin birlikteliği açısından ne denli önemli olduğunu vurgulamış olmaktadır.

Ayrıca bu bayramın nasıl kutlanacağı açıklanırken Tanah'ta, "*Ülkenizin hasadını topladığınız sırada, (ürününü) biçerken tarlanın köşelerini tüketme ve hasadından tane tane düşmüş başakları toplama. (Tüm) Bunları fakir ve Ger için terk*

1437 Şemot 23:16; 34:14-24.

1438 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s.131-135.

1439 Bamidbar 29:12-39; Vayikra 23:33-36

etmelisin" denilerek. Toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleşmesi, dini temellere oturtulmuş olmaktadır.[1440]

2.1.1.13.8. Purim Bayramı

Purim bayramının Yahudi kültüründeki yeri ve anlamı üzerine, 'Megilat Ester' kitabının Türkçe çevirisinin giriş kısmına açıklama yapan Türkiye Hahambaşılığı, Purim bayramının anlamı için, "*Çarelerin tükendiği, umutların yitip gittiği, neredeyse herhangi bir kurtuluş olanağından artık söz edilemediği en karanlık dönemlerde dahi, Tanrısal yardım ve desteğin bir anda çıkageleceğine olan mutlak güvenin yaşam azmini tazeleyici gücüne işaret etmek olmalıdır*" [1441] açıklamasını yaparak, İsraillilerin Purim bayramında Tanrı Yahve'nin inayetini hatırlamaları gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Talmud'da (Sanedrin 97b) ilk dönem Yahudi din adamlarının Purim olayına bakışları, yaşanan hadisenin tanrısal bir müdahale olduğu yönündedir. Onlara göre Yahudiler tarihin sonunda mutlaka tövbe (teşuva) edip, Tanrı Yahve'ye döneceklerdir. Bunun gerçekleşmesi de iki şekilde mümkün olacaktır. İlki, Yahudilerin bunu gönüllü yaparak gerçekleştirmeleridir. İkincisi de, Tanrı Yahve tarafından Yahudilerin bu kararı almak zorunda bırakılmasıdır. Bu durum, Tanrı Yahve'nin Haman (Aman) gibi Yahudilerin düşmanlarına güç vermesi ile mümkün olacaktır.[1442]

Purim'i Yahudi tarihi açısından yorumlayan Rabi Mihael Dov Weissmandl (MS.1903-1957), Nazi soykırımı (Holocaust) ile Purim arasında, Gematria (ebced) hesabıyla yaptığı yorumlarla bağlantılar kurmaktadır. Weissmandl, Haman'ın on oğlunun asılarak idam edilmesiyle (Ester 9:12-13), 1 Ekim 1946 tarihinde, Nüremberg, Almanya'da, Uluslararası Askeri Mahkeme'nin kararıyla, idam cezasına çaptırılan on kişilik Nazi partisi liderlerinin kurşuna dizilmek yerine, asılarak idam edilmesi arasında bağlantı kurmaktadır. Ayrıca bu on kişiden birisi olan Julius Streicher'in idamından hemen önce, "*Purim bayramı 1946*" diyerek çığlık atmasına dikkat çeken Weissmandl, Gematria (ebced) hesabıyla yaptığı yorumlarda, Tanah'ta bu hadiselerin daha önceden haber verildiğini savunmaktadır.[1443]

1440 Vayikra 23:15-22.

1441 Ester **Asa**, *Purim Türkçe çeviri, Transliterasyon ve Açıklamalarla Megilat Ester*, (Çev. Moşe Farsi), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yay., İstanbul 2010, s. VII.

1442 **Asa**, *Purim* s. 466.

1443 **Asa**, *Purim*, s. 462-466.

Purim bayramı, Tapınağın birinci yıkılışından 66 yıl sonra (MÖ.357), İsrailllilerin soykırıma uğrayacakları bir katliamdan kurtulmalarının anısına düzenlenen bir bayramdır. Yurtlarından sürülen İsraillilerden Mordekay adında bir İsrailli, saray kapısında çalışmaktadır. Mordekay, baş vezir Haman'ın geçişi esnasında, diğer saray görevlileri gibi eğilmez. Buna öfkelenen Haman, krala İsraillilerin tamamının öldürülmesi gerektiği yönünde telkinlerde bulunur ve Kralın da onayını alarak İsraillilerin öldürülmeleri için uygun zamanı tespit etmek için Pur (zar) ile kur´a çeker. Zar, Adar ayının on üçüncü gününe denk gelir ve bugünde, ülkedeki bütün Yahudilerin öldürülüp mallarının yağma edilmesi için bütün valilere emirler gönderilir.[1444]

Mordekay'ın yeğeni olan Ester, güzelliği sayesinde saraya girmiş ve sonunda kraliçe olmayı başarmıştır. Ancak henüz krala bir İsrailli olduğunu açıklamamıştır.[1445] Katliam haberini duyan Ester, kralın huzuruna çıkar ve kraldan vermiş olduğu katliam fermanını iptal etmesini diler. Ester'i çok seven Kral, Haman'ın öldürülmesini ve İsraillilerin kurtarılması için gerekenin yapılmasını ister.[1446] Böylece İsrailliler öldürülmekten kurtulmuş olurlar. Hatta Mordekay, İsraillilerin bütün düşmanlarının yok edilmesini emreden, Kralın mührü ile mühürlenmiş bir fermanın, bütün ülkede ilan edilmesini sağlar.[1447]

Katliamdan kurtulan ve üstelik düşmanlarına karşı da büyük bir üstünlük sağlayan İsraillilerin, Adar ayının on dördüncü gününü şölen ve eğlence günü olarak kutladıklarını gören Mordekay, bütün İsraillilere mektuplar göndererek her yıl Adar ayının on dördüncü ve on beşinci günlerinin kutlanmasını ister. Mordekay, her yıl bu tarihte İsraillilerin şölenler düzenleyip eğlenmelerini, birbirlerine yemek sunmalarını ve yoksullara armağanlar vermelerini ister.[1448] Böylece bugünler bayram ilan edilir. Bayramın adı da Pur (Zar) kelimesinden türetilerek Purim olarak belirlenir. Günümüzde Purim bayramında, Ester kitabı okunur ve böylece toplumsal bilinç canlı tutulur.[1449]

Purim bayramında, diğer bayramlardan farklı olarak zamana müdahale eden kişi, Tanrı Yahve değil de Mordekay'dır. Ancak bu bayramın Tanah'a

---

1444 Ester 3:1-15.
1445 Ester 2:1-18.
1446 Ester 7:1-10.
1447 Ester 8:7-17.
1448 Ester 9:19-30.
1449 **S. Singer**, *The Standart Prayer Book*, Bloch Publishing, New York 1958, p. 422.

yazılmış olması, Tanrı Yahve'nin bu bayramı onaylamış olduğu anlamına gelmektedir. Tanah'ı okuyan bir İsrailli için bugün, Mordekay istedi diye değil Tanrı Yahve istediği için bayramdır. Bu bayramın sebebi olan olaylarda Tanrı Yahve, açıkça müdahale eden bir karakter değildir. Hatta Ester kitabında Tanrı Yahve, diğer kitaplara nazaran çok az müdahaleci karakter göstermektedir.

Tanah'ın ilk dönem kitaplarında, 'Altın Buzağıya' tapınma olayına kadar İsrail halkının içinde yaşayan[1450] ve olaylara bizzat müdahale eden Tanrı Yahve, bu dönemde her şeye, hemen ve bizzat müdahale eden karaktere sahip bir tanrı tipi sergilemektedir. Sonraki dönemlerde ise hadiselere hemen ve bizzat müdahale etmeyen Tanrı tipine daha yakın bir davranış sergilemektedir. Hatta Ester kitabında, İsraillileri olası bir katliamdan kurtaran ve hatta zamana müdahale ederek, katliamdan kurtuluş gününün bir bayram olmasını isteyen kişi Mordekay'dır. Ester kitabında, Tanrı Yahve, perde arkasından olayların gelişimine müdahale eder görünümdedir.

2.1.1.13.9. Hanuka Bayramı

Bu bayram, Tanah kitaplarının hiçbirinde geçmez. Zira tarihsel başlangıcı, Tanah kitaplarının yazıldığı dönemden sonrasına rastlar. MÖ.175-165 yılları arasında Suriye kralı Antiokus Epifanes'e karşı Mattathias ve ardından oğlu Judas'ın başını çektiği, Mabedi Yunan Tanrı-Tanrıça heykellerinden arındırma mücadelesine dayanır.1451

Bu konuda bilgi veren kaynak, İsrailliler için Tanah'tan sonra ikinci derecede kutsal olan Talmud'dur.[1452] Babil Talmudu'nda Rabbiler (Yahudi Din Adamları), Hanuka'yı Kislev ayının 25. günü başlayıp 8 gün süren oruç ve yas tutma günleri olarak tanımlar.[1453] Ardından Rabbiler (Yahudi Din Adamları), Hanuka (ışık, fener, kandil) bayramı kutlamalarındaki kandilin ve yağının nasıl olması ve nereye konması gerektiğini tartışırlar. Çünkü tarihsel menşeinde Takdis Kandili, mucizevi şekilde bir günlük yağ ile sekiz gün ışık vermiştir.[1454]

1450 Şemot 33:1-5.
1451 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 137-138.
1452 **Firestone**, s. 101.
1453 **Rodkinson**, Vol., I, p. 34.
1454 A.g.e., p. 35-37.

Çağdaş Yahudi din adamları, günümüzdeki Hanuka bayramı kutlamalarında, İsraillilerin aşırı derecede alış veriş yapıyor olmalarından şikâyet etmektedirler. Zira Hanuka bayramı ile Noel kutlamaları aynı tarihlere denk gelmektedir.[1455]

Zamanın kutsallaşması veya mekânın kutsallaşması, o yerin ve o zamanın kutsalla ilişkilendirilmesinden dolayıdır. Mabed, Kislev ayının 25. günü kurtarılmıştır ve bu tarih önemlidir çünkü bu tarih, Judas'ın başını çektiği isyan hareketinin başarıya ulaştığı tarihtir. Hanuka bayramının sekiz gün kutlanması ve kutlamaların merkezinde Hanuka'nın (kandil) olmasının sebebi ise Takdis Kandili'ndeki az miktarda yağın uzun süre ışık vermesinden dolayıdır. Bu olay, Tanrısal bir müdahale olarak algılanmıştır.

2.1.2. Yeni Ahit'te Kozmosa Yönelik Müdahaleler

Tanah, pek çok kutsal mekân oluşturmuş ve buralarda nasıl davranılması gerektiğini belirlemiştir. Kutsal zamanlar belirleme ve bu kutsal zamanlarda hangi uygulamaların yapılması gerektiği konusunda da Tanah, semitik metinler arasında en çok ayrıntılı bilgi veren kaynaktır. Yeni Ahit, kendisini Tanah'ın devamı olarak kabul etmektedir.[1456] Dolayısıyla Yeni Ahit, yeni kutsal yerler veya yeni kutsal zamanlar oluşturma gayretinden ziyade daha önce kutsal olarak kabul edilen mekân ve zamanlara yeni bir bakış açısı getirme gayretindedir.

Yeni kutsal yerler veya kutsal zamanlar oluşturma gayreti ise Yeni Ahit inananları tarafından, Yeni Ahit'in yazımından sonraki dönemde, metinlerin yazımı aşamasında ve sonrasında yaşanan olaylar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada iki ayrı kutsal mekân ve kutsal zaman formu ortaya çıkmaktadır. İlki Yeni Ahit'in belirlediği kutsal mekân ve kutsal zamanlar, ikincisi ise Yeni Ahit'e inanalar tarafından daha sonra oluşturulmuş olan kutsal mekân ve kutsal zamanlardır.

Tanah'ın devamı niteliğinde olan Yeni Ahit, kendinden önce Tanah tarafından belirlenmiş olan kutsal mekân ve kutsal zamanları olduğu gibi kabul eder. Ancak yazıldığı dönemdeki Tanah inananlarının kutsal mekân ve kutsal zaman anlayışlarını eleştirir. Yeni Ahit, insan merkezli bir kutsal mekân ve kutsal zaman anlayışı geliştirir ve bu anlayışın yeni olmadığını, bilakis Tanah'ın asıl vermek istediği mesajın bu olduğunu savunur.

1455 **Blech**, s. 212.

1456 Matta 5:17-20; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-32.

2.1.2.1. Yeni Ahit'te Evrenin Yaratılması

Yeni Ahit'in Matta, Markos ve Luka kitapları, evrenin yaratılışı konusunu müstakil bir konu olarak ele almaz. Başlangıçlarını İsa Mesih ve Yahya'nın doğumu ve nesebi konularıyla yaparlar.[1457] Yuhanna kitabı ise İsa Mesih'in başlangıçtan beri Tanrı ile birlikte olduğunu ve var olan her şeyin İsa Mesih'in sayesinde var olduğunu savunur. Ardından Yeni Ahit, kozmogoni açıklaması üzerine teolojisini kurar. Dünyanın ve insanların O'nun aracılığıyla var olduğunu, bu inancı benimseyen herkese Tanrı'nın çocuğu olma hakkının verileceğini savunur.[1458]

Yeni Ahit, Tanah kadar ayrıntılı bir kozmogoni ortaya koymaz. Zaten Yeni Ahit, kendisini Tanah'ın devamı olarak tanıtmaktadır.[1459] Dolayısıyla Tanah'ın kozmogoni açıklamaları Yeni Ahit için de geçerlidir. Yeni Ahit bu açıklamalara ek olarak, her şeyin yaratılışının temelinde İsa Mesih'in olduğu vurgusunu yaparak kendi teolojisini oluşturur.

2.1.2.2. Beş Ekmeğin Beş Bin Kişiyi Doyurması

Yahya'nın öldürüldüğü haberi verilince İsa Mesih, tenha bir yere çekilir. Halk da Onu takip eder. İsa Mesih, halkın içinden hasta olanları tedavi eder. Akşam vakti olunca, öğrencileri İsa Mesih'e, halka izin vermesi gerektiğini acıkan halkın evlerine gitmesi gerektiğini söyler. İsa Mesih öğrencilerine, ellerindeki yiyeceği halk ile paylaşmalarını söyler. Öğrenciler sadece beş ekmek ve iki balıklarının olduğunu söylerler. İsa Mesih başını göğe kaldırıp dua eder ve ekmekleri bölüştürüp halka dağıtmalarını söyler. Beş bin kişi karnını doyurur. Herkes karnını doyurduktan sonra bile, on iki sepet dolusu yiyecek kalmıştır.[1460]

Bu olayda, bir bereketlenmeden ziyade tabiata yönelik fiziksel bir müdahale görülmektedir. Zira herkes yedikten sonra bile yiyeceğin ilk hâlinden kat kat daha fazla olması, az bir yiyeceğin çok kişiyi doyurması durumundan farklı bir durum ortaya çıkarmıştır.

Ayrıca bu olay, kutsal olan güç tiplerinin tabiata dilediği kadar müdahale edebileceği mesajını vermektedir. Bu olgu, hem ilgili metne inanan kişilerin

---

1457 Matta 1:1-25; Markos 1:1-20; Luka 1:5-66.
1458 Yuhanna 1-12.
1459 Matta 5:17-20; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-32.
1460 Matta 14:6-21; Markos 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuhanna 6:1-14.

bağlılığını artıracaktır hem de böylesi bir müdahalenin tekrar gerçekleşebileceği ümidiyle tabiata bakış açısını değiştirecektir.

2.1.2.3. İsa Mesih'in Rüzgârı Durdurması, Suyun Üzerinde Yürümesi

İsa Mesih ve öğrencileri, teknede seyahat etmekte iken ansızın büyük bir fırtına kopar. Öğrencilerin İsa Mesih'ten yardım istemesi üzerine, İsa Mesih ayağa kalkar, gölü ve rüzgârı azarlar. Ardından ortalık süt liman olur.[1461]

Bir diğer olayda ise İsa Mesih, dağda tek başına dua etmekte iken öğrencileri bir teknede dalgalarla boğuşmaktadır. Bunu gören İsa Mesih, gölün üzerinde yürüyerek öğrencilerine yaklaşır. Öğrenciler, hayalet gördüklerini zannederek korkuya kapılırlar. İsa Mesih kendisini tanıtır. Onu gören Petrus, buyruk vermesini kendisinin de suyun üzerinde yürümek istediğini söyler. İsa Mesih onu çağırır. Petrus, suda yürümeye başlar ancak korkuya kapılır ve batmaya başlar. İsa Mesih, "*Ey kıt imanlı, neden kuşku duydun?*" diyerek azarladığı Petrus'u suya batmadan yakalar ve tekneye çıkartır.[1462]

Burada ilk olarak, kutsal olanın tabiata dilediği gibi müdahale edebileceği mesajı vardır. İkinci olarak, sıradan insanların da buna ortak olabileceği mesajı verilmektedir. Son olarak da böylesi bir teofaniye iştirak edebilmenin ancak tam bir inanç ve teslimiyet ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.

2.1.2.4. İncir Ağacına Beddua

İsa Mesih, sabah vakti kente girerken karnı acıkınca yol kenarında bulunan bir incir ağacına yaklaşır. Ağaçta yapraktan başka bir şey bulamayan İsa Mesih incir ağacına, "*artık sonsuza dek sende meyve yetişmesin*"[1463] diyerek öfkesini dile getirir. Bu müdahalenin, İsa Mesih'in yiğitliğinin ve ulûhiyetinin tezahürü için yapıldığı söylenmektedir.[1464] Ayrıca meyve vermeyen incir ağacının genel olarak, ikiyüzlü (hypocrite) insanları temsil ettiği söylenmektedir.[1465] İsa Mesih'in ilençinin ardından ağaç bir anda kuruyuverir. Bu duruma şaşıran öğrencilerine İsa Mesih, hiç şüpheye düşmeden tam bir

---

1461 Matta 8:23-27; Markos 4:35-41; Luka 8:22-25.
1462 Matta 14:22-3; Markos 6:45-56; Yuhanna 6:15-21.
1463 Matta 21:19.
1464 John Albert **Bengel**, *Gnomon of the New Testament*, Rev. & Ed. Andrew R. Fausset, Trinity College, Dublin 1857, Vol. 1, p. 383.
1465 **Henry**, p. 1030.

bağlılıkla dua etmeleri hâlinde, dağların bile denize atlayacağını söyleyerek imanla yapılan duanın her şeyi başarabileceğini belirtir.[1466]

Yeni Ahit'in inananlarına vermiş olduğu bu mesajın özü, inançta kuşku duymanın duaların önündeki en büyük engel olduğu fikridir. Hiç şüphe duymadan bağlanan bir inananın tabiata dilediği şekilde müdahale edebilecek bir dua gücüne kavuşabileceği vurgulanarak, tam bir teslimiyet ve samimiyetle bağlılığın gerçekleşmesi istenmektedir.

2.1.2.5. İsa Mesih'in Ölümüyle Birlikte Kozmosta Yaşanan Değişimler

Yeni Ahit'in anlatımına göre İsa Mesih'in çarmıha gerilmesinin ardından bütün ülkede gözlemlenebilen bazı sıra dışı olaylar yaşanmıştır. Bunlardan ilki, saat on ikiden saat üçe kadar bütün ülkenin karanlığa gömülmesidir. İkincisi, İsa Mesih, saat üçte ruhunu teslim edince, Tapınaktaki kutsal yer ile en kutsal yer arasını örten perdenin ikiye yırtılmasıdır. Bu olayı yer sarsıntısı, kayaların yarılması ve mezarların açılması izler. Son olayın ardından mezarlarından çıkan, Yeni Ahit tarafından kutsal kişiler olarak tanımlanan ölülerin cesetleri dirilir ve Yeruşalim'de gezinmeye başlarlar. Yeni Ahit'in ifadesiyle, mezarlarından çıkarak dirilen bu kişiler, kentte pek çok kişiye görünürler. Yeni Ahit, İsa Mesih'in ölümüyle birlikte bütün kent tarafından gözlemlenebilen bu olaylara halkın gösterdiği tepkiyi anlatmaz. Sadece infazı gerçekleştiren yüzbaşı ve emrindeki askerlerin, "*bu gerçekten Tanrı'nın Oğluydu*" dediklerini aktarır.[1467]

Yeni Ahit, tabiatta meydana gelen bu olayların, o dönemde yaşayan insanlar, özellikle de Yeruşalim halkı üzerindeki etkisinden ayrıntılı olarak bahsetmez. Sadece infazı gerçekleştiren Romalı askerlerin sözünü aktarır. Kozmosa yönelik müdahalelerin, sıra dışı, mucizevi olayların amacı, inanmakta tereddütte bulunan insanları ikna etmeye yöneliktir. Bu olayda görülen kozmosa yönelik müdahalenin, olayın gerçekleştiği dönemde yaşayan insanlar üzerinde etkili olmaktan ziyade olayın anlatımının gerçekleştiği dönemde etkili olduğu söylenebilir. Kozmos üzerinde gerçekleşen mucizevi müdahalelerle kurgulanmış efsanelerin gerçekliğine ve tekrar gerçekleşe bilirliğine inanmak, bu mucizelere bizzat şahit olmaktan daha etkili bir şekilde, inanan kitleler üzerinde psiko sosyal etki oluşturmaktadır.

1466 Matta 21:18-22; Markos 11:12-24.

1467 Matta 27: 45-54; Markos 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuhanna 19:28-30.

2.1.2.6. Yeni Ahit'te Mekânın Kutsallaşması

İsa Mesih'in doğduğu, yaşadığı ve çarmıha gerildiği yerler, Constantine'in annesi Helena'nın (MS. 225-330) yaptığı ziyaret sonrasında, ziyaret (Hac) merkezi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu yerler, doğuş kilisesi (Church of the Nativity), İsa Mesih'in kabri (Church of the Holy Sepulchre) gibi yerler, İsa Mesih'in doğumu, ölümü defnedilip tekrar dirilerek göğe yükseldiği yerler olarak kabul edilen mekânlardır ve Hristiyanlarca bu Mekânlar, artık sıradan yerler olmaktan çıkmış ve kutsal ziyaret yerleri olarak kabul edilmeye başlanmıştır.[1468]

2.1.2.7. Yeni Ahit'te Zamanın Kutsallaşması

Yeni Ahit'te, İsa Mesih'in öğrencileri ile birlikte yediği son akşam yemeğinin[1469] hatırlanması maksadıyla Hristiyanlar, hem paskalya törenlerinde hem de haftalık bir ibadet olarak Evharistya (Ekmek-Şarap) Ayinini kutlarlar.[1470]

Yeni Ahit'te İsa Mesih'in ne zaman doğduğu hakkında bir bilgi yoktur. Ancak İsa Mesih'in doğum günü hakkında, Batı Kiliseleri 24 Aralık gecesini, Doğu Kiliseleri ise 5 Ocak gecesini, İsa Mesih'in doğum günü olarak kabul eder ve bu tarihlere göre kutlamalar yaparlar. Yine Yeni Ahit'te geçmeyen Hristiyan ilahiyatçıları tarafından onun mesihliğinin tezahür ettiği gün olarak kabul edilen 6 Ocak'ta Epifani Töreni yapılır.[1471]

İsa Mesih'in yeniden diriliş gününü[1472] hatırlamak için Hristiyanlar, Paskalya'yı, ve 40 gün sonra da göğe yükselişini (Uruç) kutlarlar.[1473] Paskalya'dan yedi hafta sonra, İsa Mesih sonrası dönemde, geride kalan Hristiyanların gizlenmekten kurtuldukları dönemi (Kilisenin kurumsallaşması olarak kabul edilir)[1474] hatırlamak maksadıyla Pentekost günü kutlanır.[1475]

1468 Michael J. **Mc Clymond**, "Christianity", Worldmark Encyclopedia of Religious Practices, Ed., Thomas Riggs, Thomson Gale, Printed in the USA 2006, Vol. 1, p. 100-137.

1469 Matta 26:17-30; Markos 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuhanna 13:21-30; Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:23-25.

1470 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 161-167.

1471 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 170-177.

1472 Matta 28:1-7; Markos 16:1-6; Luka 24:1-6; Yuhanna 20:1-9.

1473 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 185-188.

1474 Elçilerin İşleri 2:1-47.

1475 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s. 189-191.

2.1.2.7.1. İsa Mesih'in Dirilişi ve Pazar Gününün Kutsallaşması

Yeni Ahit, Şabat gününü (Cumartesi) izleyen haftanın ilk gününde (Pazar) yaşanan bir teofaniyi anlatır. Bugün tan yeri ağarırken, İsa Mesih'in annesi Meryem ile Mecdelli Meryem, mezarı görmeye giderler. Önce bir deprem olur. Ardından bir melek iner ve mezarın girişini örten taşı yuvarlayarak üzerine oturur. Melek, kadınlara İsa Mesih'in dirildiğini ve Celile'ye gittiğini söyler.[1476]

Aslında burada yaşanan teofani, meleğin tecellisi ve İsa Mesih'in dirilmiş olduğunun haber verilmesidir. Zira Gospel kitaplarının (Matta, Markos, Luka, Yuhanna) hiç birisinde İsa Mesih'in bugün mü dirildiği yoksa daha önce mi dirildiği bilgisi verilmemektedir. Bugün yaşanan şey, onun dirildiğinin bilgisinin geride kalanlara iletilmesidir. Ancak bu kadar teofani dahi bugünün (Pazar) kutsallaşması için yeterli kabul edilmiştir. Böylece zamana müdahale olgusu gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Yeni Ahit, 'Kutsal Yasa'yı geçersiz kılmak gibi bir niyetinin olmadığını belirtmektedir.[1477] Ancak Yeni Ahit, 'Kutsal Yasa'nın belirlediği kutsal zamanlara alternatif yeni kutsal zamanlar inşa etmiştir. Kutsal Yasa ile ilgili olarak, İsa Mesih'in kurban edilmesiyle birlikte Kutsal Yasa'nın kurban, ayin, ibadet gibi uygulamalarının artık sona erdiği ancak edep ile ilgili kısmının hâlen geçerli olduğu yorumları yapılmıştır.[1478] Dolayısıyla ritüellerin şeklinin ve zamanının değişmesi bir zorunluluk hâline gelmiştir. Her ne kadar kendisini önceki dinin devamı ve reformcusu olarak tanıtıyor olsa da bir din, kendinden önceki dinin ritüellerini aynen uygulayamaz. Böylesi bir durum onun yenilik vasfı ile çelişir ve yeni bir isim almasına mani olur.

2.1.2.7.2. Yeni Ahit'te Şabat Günü Tartışmaları

Yeni Ahit'in yazımı aşamasında İsa Mesih ve öğrencileri tarafından da kutsal olarak kabul edilen Şabat gününde İsa Mesih ve öğrencileri, ekinler arasında yürürken acıkan öğrenciler, ekinleri koparıp yemeye başlarlar. Bunu gören İsrailliler, İsa Mesih'in öğrencilerinin Şabat günü kurallarına uymadıklarını söylerler. Öğrencilerini savunan İsa Mesih, Kral Davut ve yanındakilerin acıkınca Tanrı'nın evine girip Adak Ekmeklerinden yediklerini ancak suçlu sayılmadıklarını söyler. Ancak İsraillileri ikna edemez.

1476 Matta 28:1-7; Markos 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuhanna 20:1-10.

1477 Matta 5:17.

1478 **Özsu**, s. 37-38.

Daha sonra da bu tartışma devam eder. İsa Mesih, Şabat gününde eli sakat olan bir adamı iyileştirmeye kalkınca İsrailliler, Şabat günü bir hastayı iyileştirmenin Kutsal Yasa'ya uygun olup olmadığı tartışmasını başlatırlar. İsa Mesih, onlara cevap verir. Kendisiyle tartışanlardan birisinin bir koyununun çukura düşmesi hâlinde, Şabat gününde bile olsa o koyunu çukurdan çıkaracağını söyleyerek insanın koyundan daha değerli olduğunu, dolayısıyla Şabat gününde iyilik yapmanın Kutsal Yasa'ya uygun olduğunu savunur.[1479]

2.1.3. Kur'an-ı Kerim'de Kozmosa Yönelik Müdahaleler

Kur'an-ı Kerim'in evrenin yaratılışı hakkında verdiği bilgiler ile zamanın ve mekânın kutsallaştırılması müdahaleleri, diğer semitik metinlerde görülen uygulamalara benzemektedir. Tanah'ın İsraillilerin yaşadığı önemli hadislerin yaşandığı zamanları (Mısırdan çıkış 'Pesah' veya katliamdan kurtuluş 'Purim' bayramı gibi) kutsallaştırma müdahalesine benzer müdahalelerin Kur'an-ı Kerim'de yapılmadığı görülmektedir. Müslümanların yaşadıkları önemli olayların (Hicret, savaş, fetih gibi) yıldönümlerinin, milli karakterli dini bayramlar şeklinde kutlanmasını zorunlu kılmayan Kur'an-ı Kerim, Tanah'taki İbrahim peygamberin evladını kurban etmekle denenmesi olayını, Müslümanlar için de tarihsel dayanak olarak kabul etmiş ve Kur'an-ı Kerim'in indiriliş takvimini esas alarak kutsal zamanları belirlemiştir.

2.1.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Evrenin Yaratılması

Kur'an-ı Kerim'de yaratılış anlatılırken, '*min*' (…den, …dan) edatıyla, birşeyden (hammadde) başka bir şeyin yaratılışı anlatılır. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın canlıları sudan,[1480] insanı topraktan[1481] yarattığı anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, her şeyin Allah tarafından yaratıldığı belirtmektedir.[1482] Bununla birlikte, yaşlı Zekeriya peygamberin kısır karısının çocuk doğuracağı müjdesi verildiğinde, Zekeriya peygamberin şaşkınlıkla buna inanmakta güçlük çekmesi üzerine, kendisine "*sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım*"[1483] ifadesi dışında, yoktan yaratmanın (ex nihilo) tam karşılığı olan bir ifade geçmemektedir.[1484]

1479 Matta 12:1-14; Markos 2:23-28; Luka 6:1-11.
1480 Enbiyâ 21/30; Nur 24/45.
1481 Rum 30/20; Fâtır' 35/11.
1482 Bakara 2/29; En'âm 6/101-102; Furkân 25/2; Zümer 39/62.
1483 Meryem 19/9.
1484 Mustafa **Çağrıcı**, "Yaratma", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2013, C. 43, s. 324-329.

2.1.3.2. Kur'an-ı Kerim'de Mekânın Kutsallaşması

Kur'an-ı Kerim, kutsal mekânlarda insanların ibadet etmesine engel olan kişinin hem dünya hayatında hem de sonraki hayatında cezalandırılacağını söyleyerek,[1485] kutsal mekânlara ne kadar önem verdiğini gösterir. Kur'an-ı Kerim'in kutsal saydığı yerlerin başında Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa gelir. İbrahim ve oğlu İsmail peygamberler tarafından inşası gerçekleştirilen Kâbe'nin ve Mescidi Haram'ın insanlar için güvenli bir toplanma yeri hâline getirildiği,[1486] Mescidi Aksa'nın ise insanlar için çevresinin bereketli bir yer kılındığı bildirilmektedir.[1487] İslam Peygamberinin, yeryüzünde ibadet etmek için ilk olarak Mescid-i Haram'ın kurulduğu, bundan kırk yıl sonra da Mescid-i Aksa'nın kurulduğunu söylemesi[1488] ve "*binekler ancak üç mescid için koşulur. Benim şu Mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa*"[1489] sözleri, İslam dini tarafından kutsal sayılan mekânları belirlemiş olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, Müslümanların ibadet yapacakları mekânların (Cami, Mescid) imarı ve inşası için özel kurallar getirilmiş olup herkese mescit gibi kutsal mekânların inşasını gerçekleştirme hakkı verilmemiştir.[1490] Samimi olmayanlar tarafından yapımı gerçekleştirilen mescitlerin kutsallık kazanmasını önlemek ve Müslümanların bölünmesine engel olmak için bu mescitlerin yıkılması istenmiştir.[1491] Ayrıca inancı olmayanların Mescidi Haram'a yaklaştırılmaması emredilmiştir.[1492]

2.1.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Zamanın Kutsallaşması

Kur'an-ı Kerim'in anlattığı olaylarda, hadiselerin yaşandığı belirtilen tarihler veya zamanı belirtilmemekle beraber, Müslümanlar için ikinci derecede kutsal kaynak olan hadislerde belirtilen tarihler, Müslümanlar için mukaddes gün ve geceleri oluşturmuştur. Müslümanlar bu tarihleri diğer gün ve gecelerden daha mukaddes sayarlar ve bu tarihlerde diğer zamanlarda yaptıklarından farklı etkinlikler yaparlar.

1485 Bakara 2/114.
1486 Bakara 2/125-128.
1487 İsrâ 17/1.
1488 **Abdülbâki**, s. 118.
1489 A.g.e., s. 271.
1490 Tevbe 9/17-19.
1491 Tevbe 9/107-110.
1492 Tevbe 9/28.

2.1.3.3.1. Kur'an-ı Kerim'de Cuma Günü ve Namazı

Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara, Cuma günü namaza çağrıldıkları zaman alış verişi bırakıp namaza katılmalarının emredilmesiyle[1493] Cuma günü, Müslümanlar için haftanın kutsal günü olmuştur. Tanah'ın Yahudilere Cumartesi çalışma yasağı getirmesi ve bu yasağa uymayanlara ölüm cezası kuralını benimsemesi[1494] kadar sert önlemler alınmamakla birlikte, Cuma namazına gidene namazın kefaret olacağının söylenmesi[1495] ve Cuma namazını mazeretsiz olarak kılmayanın kalbinin mühürleneceğinin anlatılması[1496] Müslümanlar için bugünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

2.1.3.3.2. Ramazan Ayı ve Bayramı

Kur'an-ı Kerim'de, "*Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun*"[1497] denilerek ramazan ayının diğer aylardan farklı olması sağlanmış ve zamanın kutsallaşması gerçekleşmiştir. Ramazan ayının ve oruç günlerinin sona ermesinin ardından, yaşanan bir sevinç günü olarak, Müslümanlar bugünü bayram olarak kutlarlar.[1498]

2.1.3.3.3. Kurban Bayramı

İbrahim peygamberin oğlunu kurban etmekle denenmesiyle[1499] başlayan bu ritüel, Müslümanlar tarafından, bu hadisenin hatırlanması amacıyla, her yıl Zi'l-Hicce ayının onuncu gününde anılmaktadır. Maddi durumu iyi olan Müslümanlar bugünlerde kurban kesmektedir.[1500]

2.1.3.3.4. Aşure Günü

Aşure günü, Âdem peygamberin tövbesinin kabul edildiği,[1501] Yunus peygamberin balığın karnından çıkarıldığı,[1502] İsa peygamberin doğduğu,[1503]

1493 Cuma 62/9.
1494 Şemot 31:12-18.
1495 **İbn Mace**, C. 2, s. 272-273.
1496 **İbn Mace**, C. 3, s. 462-465.
1497 Bakara 2/185.
1498 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 202.
1499 Sâffât 37/100-113.
1500 **Ünal**, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, s. 203-206.
1501 Bakara 2/37.
1502 Sâffât 37/139-144.
1503 Meryem 19/16-36.

Süleyman peygambere mülk verildiği,[1504] İslam Peygamberinin bütün günahlarının affedileceğine dair kendisine Allah tarafından teminat verildiği ve Mekke'den Medine'ye Hicret (MS.622) ettiği gün olarak tavsif edilir. Muharrem ayının 10. günü Nuh peygamberden beri, bütün Sami dinlerde makbul sayılan bir gündür. Müslümanlar bugünü, oruç tutarak ve Aşure yemeği denilen bir yemeği dağıtarak kutlarlar.[1505]

2.1.3.3.5. Kadir Gecesi

Kur'an-ı Kerim'de, Kur'an-ı Kerim'in indirildiği gece olarak tanımlanan ve bin aydan daha hayırlı bir gece olduğu belirtilen bu geceye kadir gecesi denmiştir.[1506] Bu geceyle ilgili olarak Müslümanlar, Ramazan ayının son on gecesini ve özellikle âlimlerin çoğunluğunun işaret ettiği 27. geceyi, kulluk bilinci içinde ibadet ederek ve geçmişte yaptıkları hataları bir daha tekrarlamamaya kesin karar vererek geçirmeye özen gösterirler.[1507]

2.1.3.3.6. İsra Olayı ve Miraç Gecesi

Kur'an-ı Kerim'de, bir gece Peygamberin Mekke'deki Mescid-i Haram'dan, çevresinin mübarek kılındığı bildirilen Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü anlatılmaktadır.[1508] Bu olaya 'İsra' adı verilmiştir. Mescid-i Aksa'dan semaya yükseltilmesine de 'Miraç' denilmiştir. Miraç hadisesi Kur'an-ı Kerim'de anlatılmamakla birlikte Buhari ve Müslim gibi hadis kitaplarında detaylı bir şekilde Miraç hadisesinde yaşananalar anlatılmaktadır.[1509]

Semaya yükseliş tasavvuru eski Hint ve İran mitolojileriyle diğer dinlerde de mevcuttur. Yahudi geleneğinde İdris, İbrahim, Musa ve İşaya gibi peygamberlerle bazı tarihi şahsiyetlerin yeryüzünden ilahi âlemlere çıktığına inanılmaktadır. Yahudi literatüründe, melek Yahoel tarafından semavi bir vasıtayla bulut içinde göğe yükseltilen İbrahim peygamberin Tanrı Yahve'nin tahtını müşahede edişiyle ilgili tasvirlere rastlanmaktadır. Hristi-

---

1504 Sad 38/30-40.

1505 Yusuf Şevki **Yavuz**, "Aşura", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1991, C. 4, s. 24-26.

1506 Kadir 97/1-5.

1507 M. Sait **Özervarlı**, "Kadir Gecesi", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1997, C. 24, s. 124-125.

1508 İsrâ 17/1.

1509 Bkz. **Abdülbâki**, s. 44-49.

yanlık inancında da İsa Mesih'in, çarmıha gerildikten sonra mezarından çıkıp ilahi âleme yükseldiğine inanılmaktadır.[1510]

Kutsalın insana yakınlaşması önemli bir hadisedir. Ancak insanın kutsala yakınlaştırılması çok daha büyük bir tecrübedir. Kutsal metinlerde anlatılan böylesi hadiselerin (teofani) yaşandığı mekânlar ve bu hadislerin yaşandığı zamanlar, sıradan yerler ve tarihler olmaktan çıkarak kutsal yerlere ve kutsal zamanlara dönüşürler.

2.2. KENTE VEYA TOPLUMA YÖNELİK MÜDAHALELER

Semitik metinlerden sonraki gelenler, öncekilerin anlattığı hikâyeleri, bazı küçük farklılıklarla birlikte aynen anlatır veya referans gösterirler. Kent veya topluma yönelik müdahaleleri tarih ve şahıs isimleriyle birlikte en kapsamlı ve ayrıntılı şekilde anlatan Tanah'tır. Yeni Ahit, sadece kendi dönemi hakkında bilgi verir ve geçmişi esas alarak yapılandırdığı teolojisini Tanah'ın anlatımını referans alarak temellendirir. Kur'an-ı Kerim ise ayrıntılara girmeden sadece ana fikirlere odaklanarak vermek istediği mesajı pekiştirmek için geçmişte yapılmış olan müdahalelerden örnekler verir.

2.2.1. Tanah'ta Kente Veya Topluma Müdahaleler

Tanah'a göre diğer uluslarla İsrailliler arasındaki ilişkilerde belirleyici güç Tanrı Yahve'dir. İsraillilerle karşı karşıya gelen diğer uluslar, İsraillilerden çekindikleri veya onlardan nefret ettikleri için değil Tanrı Yahve istediği için böyle davranmaktadırlar. Tanah, İsraillilerin Mısır'da yaşadıkları dönemde, Mısırlıların İsraillilere kötü davranmalarının sebebinin Tanrı Yahve olduğunu söyler. Hatta Tanrı Yahve'nin, Firavun'un duygularına müdahale ederek, onu özellikle inatçı yaptığını defalarca söyler.[1511] Firavun'dan, İsraillilerin yakasını bırakmasını isteyen Tanrı Yahve, aynı zamanda Firavun'un psikolojisine müdahale ederek onu 'inatçı' yaptığını ve böylece Firavun'un İsrailliler serbest bırakmasını engellediğini söylemektedir. Bu müdahalenin, İsraillilerin Mısırlıların mücevherlerini alabilmeleri[1512] ve Tanrı Yahve'nin mucizelerinin ortaya çıkarabilmesi, için yapıldığı belirtilmektedir.[1513]

1510 Salih Sabri **Yavuz**, "Miraç", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 2005, C. 30, s. 132-135.
1511 Şemot 4:21; 7:3; 8:15; 10:20; 14:4,8.
1512 Şemot 3:19-22.
1513 Şemot 7:3.

Musa peygamber sonrası dönemde Yeşu'nun ilerleyişi esnasında, İsrailli-lerin karşısına çıkan kralların ve halklarının savaşı kaybedip ortadan kaldırılmaları gerektiği için bu ulusların İsraillilere karşı savaşmaları gerekmektedir. Eğer savaşmazlarsa bu ulusların vaat edilen topraklarda yok edilmeleri, ortadan kaldırılmaları mümkün olmayacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için diğer ulusların İsraillilerle savaşmaları gerekmektedir. Bu durumu Tanah şu sözlerle anlatır. "*Çünkü onları İsrail'e karşı savaşmaya kararlı yapan Rab'bin kendisiydi.*"[1514] Böylece İsrailliler, kendileriyle hileli yoldan da olsa barış antlaşması yapabilen Givon halkı hariç[1515] diğer bütün ulusları öldürüp yok edebilme fırsatını ele geçirebilmişlerdir.

Tanah'ın ifadelerine göre İsraillilere komşu olan halkların İsraillilere karşı nasıl davranacakları, o halkların kendi özgür iradeleri ile belirledikleri kararlar olmayıp aslında Tanrı Yahve'nin onlara yönelik psikolojik müdahaleleri neticesinde onların zorunlu olarak almış oldukları kararlardır. İsraillilerin yerleştiği coğrafyada, kendilerine komşu edindikleri uluslarla ilişkilerini, tamamen İsraillilerin Tanrı Yahve ile olan ilişkisi belirlemektedir.

Bu durumu en güzel şekilde Hâkimler kitabı anlatır. Ancak bunu net anlayabilmek için Önceki kitaplarda konunun nasıl geliştiğine bakılmalıdır. Kitapların kronolojik sırasına göre ilk olarak Şemot kitabında, İsraillilerin yerleşeceği topraklarda yaşamakta olan Hiv, Kenan ve Hitit uluslarının Tanrı Yahve tarafından yurtlarından çıkarılacağı ancak bu olayın aniden gerçekleşmesi hâlinde bu toprakların bakımsız hâle gelebileceği söylenerek bu uluslaların yurtlarından çıkarılmasının zamanla gerçekleşeceği bildirilmektedir.[1516]

İkinci olarak Yasa'nın Tekrarı kitabında, bu topraklardan kaçan ulusların tekrar dönüp İsraillilere saldıramayacağının garantisi olarak, savaştan sağ olarak kurtulan düşmanların tamamı yok edilinceye kadar Tanrı Yahve'nin üzerlerine eşekarısı göndererek onları kovalayacağı bildirilmektedir. Ayrıca İsraillilerin düşmanı olan ulusların aniden yok edilmesi hâlinde İsraillilerin yerleşeceği toprakların bakımsız hâle gelebileceği uyarısı yapılarak, İsrailli-lerin düşmanlarının bir anda ortadan kaldırılmayıp, zamanla yok edilecekleri anlatılmaktadır.[1517]

1514 Yeşu11:19-20.
1515 Yeşu 9:1-27.
1516 Şemot 23:27-30.
1517 Devarim 7:17-24.

Son olarak Yeşu kitabında, İsraillilerin kendilerine vaat edilen ülkeyi, kendi çabaları ile değil Tanrı Yahve'nin müdahaleleri sayesinde, İsraillilerin düşmanlarını vaat edilen topraklardan çıkararak elde edebildikleri vurgulanır.[1518]

Hâkimler kitabında ise İsraillilerin Tanah'ın kurallarına uymamaları sebebiyle, Tanrı Yahve tarafından terk edildikleri vurgulanarak, yukardaki metinlerde anlatılan 'diğer ulusların yavaş yavaş ve tamamen yok edilmesi' projesinin iptal edildiği anlatılır. Bunun sebebi, Yeşu ve yanındaki kuşak öldükten sonra gelen neslin, Tanrı Yahve'nin gözünde kötü bir şey olan Baal ve Aştoret putlarına tapınmalarıdır. İsraillilere öfkelenen Tanrı Yahve, Onları yağmacıların eline teslim eder. Böylece İsrailliler, artık düşmanlarına karşı koyamazlar ve girdikleri her savaştan yenilgiyle çıkarlar. Daha sonra Tanrı Yahve, acır ve onları düşmanlarının elinden kurtaran Hâkimler çıkarır. Ancak onlar Hâkimleri de dinlemezler.

Tanrı Yahve, onlar için her hâkim çıkarışında, hâkim yaşadığı sürece onları düşmanlarının elinden kurtarır. Ne var ki, Hâkim ölür ölmez İsrailliler, yine başka ilahlara bağlanırlar. Ve nihayetinde Tanrı Yahve, öfkelenerek İsraillilere vaat edilen topaklarda yaşamakta olan diğer ulusları yavaş yavaş ve tamamen yok etmekten vazgeçtiğini söyleyerek, "*Yeşu öldüğünde bu topraklarda bıraktığı ulusların hiçbirini artık önlerinden kovmayacağım*" der.[1519]

Neticede İsraillilere vaat edilen topraklarda yaşamakta olan diğer uluslar tamamen yok edilmemiş olmaktadır. Tanah'ın verdiği bilgilere göre beş Filistin beyliği, Kenan halkı, Sayda halkı ve Lübnan dağlarında yaşamakta olan Hiv halkı yok edilmez. Tanah, bu ulusların tamamen yok edilmemiş olmasının sebebini, İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk etmesine bağlamakla birlikte, hiç savaş görmemiş yeni kuşak İsraillilerin savaş eğitimi alması için ve İsraillilerin sınanması için bu ulusların ülkelerinde bırakılması gerektiğini söyler. Böylece İsrailliler, kendilerine vaat edilen topraklarda yaşamakta olan ulusların tamamen yok edileceği vaadine rağmen Kenan, Hitit, Amor, Periz, Hiv ve Yevus halkları arasında yaşamak durumunda kalırlar.[1520]

Sonuç olarak Mısır'dan çıktıkları dönemden itibaren bağımsız bir topluluk olarak diğer uluslarla ilişki içerisinde bulunan İsraillilerin diğer halklara karşı üstünlük kurmaları veya onların hâkimiyeti altına girmeleri, ne ordula-

---

1518 Yeşu 24:2-13.
1519 Şofetim 2:10-23.
1520 Şofetim 3:1-6.

rının gücüne, ne sayılarının çokluğuna ne de sosyal yapılarının sağlamlığına bağlıdır. Tanah'ın ifadesine göre İsraillilerin başarıları veya başarısızlıkları tamamen İsraillilerin Tanrı Yahve'nin kurallarına uyup uymamalarına dolayısıyla Tanrı Yahve'ye bağlıdır.

2.2.1.1. İsraillilerin Mısır Halkının Eşyalarını Alarak Kaçması

Tanah'ta İsraillilerin yaşadığı şehirlerin dışındaki diğer şehirlere ve o şehirlerde yaşayan halklara yönelik müdahaleleri genellikle savaşma, cezalandırma, öç alma, yok etme veya istila etmek şeklinde gerçekleşir. İsraillilerin ilk müdahale ettiği toplum Mısır halkıdır. İsrailliler, Mısır'dan çıkarken Mısır halkının mücevherlerini alırlar. Bu durumu Tanah şu şekilde anlatır: "*Bene-Yisrael Moşe'nin söylediğine göre hareket etmişler; Mısırlılardan gümüş eşyalar, altın eşyalar ve giysiler istemişlerdi. Tanrı da halkın Mısırlılar gözünde statü kazanmasını sağladı ve (Mısırlılar, istenenleri) verdiler. (Böylece Bene-Yisrael) Mısır'ı boşalttılar*"[1521]

İsraillilerin, Mısırlıların değerli eşyalarını almaları, aslında Tanrı Yahve'nin isteğinin yerine getirilmesi anlamına geldiği için Tanah'a göre bu bir soygun olmaktan çıkıp Tanrı Yahve'nin emrine itaat hâline gelmektedir. Dolayısıyla bu eylem, İsraillilerin bir fiili olmayıp bizzat Tanrı Yahve'nin müdahalesinin tecellisi olmuştur. Tanah yorumcularına göre Mısırlılardan böyle bir istekte bulunmak İsraillilere zor gelmiştir. Yahudiler, bunu maddi yarar sağlamak için değil sadece peygamber söylediği için yapmışlardır.[1522]

Sonraki dönemlerde kentlere ve toplumlara yönelik müdahaleler daha da acımasızca gerçekleşir. Önce Musa peygamber döneminde başlayan toplu katliamlar (genç kızlar hariç bütün Midyan toplumunun öldürülmesi),[1523] krallıklar döneminde ise kentte yaşayan hayvanlar da dâhil olmak üzere bütün canlıların öldürülmesi şeklinde daha da ağırlaşır.[1524]

2.2.1.2. Tanrı Yahve'nin Midyan Halkından Öç Alması

İsraillilerin güçlendiği dönemlerde diğer topluluklarla olan ilişkiler, geçmişin hesabını sormak, intikam almak veya istila etmek şeklinde gerçekleş-

---

1521 Şemot 12:35-36.
1522 **Farsi**, *Şemot*, s. 118.
1523 Bamidbar 31:1-18.
1524 I Şemuel 15:1-23.

mektedir. Çölde geçirdikleri yıllarda yeterince güç kazanmış olmamalarına rağmen konjonktür gereği savaşmak ve varlıklarını sürdürmek zorundadırlar. Bu dönemde burunlarının dibinde sürekli sorun çıkartan düşmanlar istemeyen İsrailliler, galip geldikleri savaşlarda düşmanlarını tamamen öldürmektedirler.

Tanah'ın anlatımına göre Tanrı Yahve Musa peygambere, İsraillilerin öcünü almak için Midyan halkı üzerine savaşma emri verir. Her oymak bin asker çıkartmak zorundadır. İsraillilerin ordusu Midyanlılara saldırıp galip gelir ve Midyanlı erkekler öldürülür. Kadınlar ve çocuklar ise esir alınır. Hayvanlar ve diğer eşyalar da yağma edilir. Ordu geri döndüğünde Musa peygamber komutanları azarlar. Çünkü kadınlar öldürülmeyip esir alınmıştır. Oysa bakire olanlar hariç hepsinin öldürülmesi gerekmektedir. Emir yerine getirilir ve kadınlar öldürülür.[1525]

2.2.1.3. Tanrı Yahve'nin Givonlular'ın Hilesine Sessiz Kalması

Yeşu'nun yönetimindeki İsraillilerin Eriha ve Ay kentlerinde elde ettiği zaferlerin haberini[1526] duyan Givon halkı bir hileyle İsraillilerin elinden kurtulmak ister. Givon elçileri elbiseleri yıpranmış bir hâlde, sanki uzak bir ülkeden gelmiş gibi davranarak Yeşu ile antlaşma yapmak istediklerini söylerler. Tanah'ın anlatımına göre; İsrailliler Tanrı Yahve'ye danışmadan Givon elçilerinin sunduğu yiyecekleri alır ve Yeşu da onları sağ bırakacağına söz vererek antlaşmayı kabul eder. Daha sonra onların Givon halkı olduğu anlaşılınca İsrail halkı yapılan antlaşmanın geçersiz sayılmasını ister. Ancak Tanrı Yahve adına verilen söz dolayısıyla antlaşmanın bozulamayacağını söyleyen Yeşu ve yöneticiler İsrail halkını sakinleştirmek ister. Çözüm olarak Givon halkının İsrail halkı için su ve odun taşımakla cezalandırılacağı ancak verilen söz ve yapılan antlaşma gereği öldürülmeyeceklerini söylerler.[1527]

Tanrı Yahve'nin vaadi gereği bütün ülke İsraillilerin eline geçecek ve ele geçen topraklarda yaşayan bütün insanlar öldürülecektir.[1528] Daha önce bütün Ay halkını,[1529] Rahav ve ailesi hariç bütün Eriha halkını[1530] öldüren İsrail-

1525 Bamidbar 31-1-18.
1526 Yeşu 8:1-29.
1527 Yeşu 9:1-27.
1528 Yeşu 9:24.
1529 Yeşu 8:24.
1530 Yeşu 6:24.

lilerin kendilerini de öldüreceğini düşünen Givon halkının hile yaparak canlarını kurtaracak bir antlaşma yapmasına müdahale etmeyen, onların hilesini ifşa etmeyen Tanrı Yahve, aslında İsraillilere metin arasında geçen bir cümle ile mesaj vermektedir. Tanah, İsraillilerin Tanrı Yahve'ye danışmadan Givon elçilerinin ikramını kabul ettiklerini söyler.[1531] Kendisine danışılmamasının bir neticesi olarak Tanrı Yahve İsraillilere, 'benden yüz çevirdiğiniz an, sizi yalnız bırakırım' mesajı vermektedir. Givon elçileriyle yapılan hileli antlaşmaya sessiz kalarak müdahale etmeyen Tanrı Yahve, aslında psiko sosyal bir müdahale yaparak İsraillilerin her an kendisine bağlı kalmaları gerektiğini hatırlatmaktadır.

Ancak İsrailliler, yapılan bu antlaşmaya sadık kalmazlar. Givon halkıyla yapılan antlaşmaya rağmen, İsraillilerin ilk kralı olan Saul, Givonluları yok etmek ister ve onlara kötü davranır. Saul'den sonra kral olan Davut döneminde, İsraillilerin yaşadıkları topraklarda kıtlık olur. Kral Davut, Tanrı Yahve'ye danışır ve kıtlığın sebebini sorar. Tanrı Yahve, Givon halkıyla yapılan antlaşmaya rağmen Kral Saul'un Givon halkına yaptıklarından dolayı yağmur yağdırmayacağını söyler. Kral Davut, Givon halkıyla konuşur ve Kral Saul'un suçuna karşılık nasıl bir ceza istediklerini sorar. Onlar da Kral Saul'un neslinden yedi kişinin asılmasını isterler. Kral Davut, isteklerini yerine getirip Kral Saul'un neslinden yedi kişiyi astırır. Tanrı Yahve de İsrailllilerin yakarışlarına karşılık verip yağmur yağdırır ve ülkedeki kıtlık son bulur.[1532]

Tanah, İsraillilerden antlaşmalarına sadık kalmalarını istemekte, haksızlık yapılmasını yasaklamakta ve yapılan haksızlığın cezasının mutlaka verilmesini istemektedir. Hatta suçlu ölse bile, suçlunun nesli cezalandırılarak, yapılan haksızlığın karşılığının mutlaka görüleceği mesajını vermektedir.

2.2.1.4. Tanrı Yahve'nin Amor Ordusunu Dolu Yağmuru ile Öldürmesi

Yeşu'nun hâkimiyeti döneminde İsrailliler hızla ilerlemeye devam eder. Sıranın kendisine geleceğini düşünen ve bu ilerleyişe erken müdahale etmek isteyen Amor halkından olan Yeruşalim kralı Adoni Sedek, diğer Amor krallarıyla ittifak yapar ve Amor halkından olan beş kral; Yeruşalim, Hevron,

---

[1531] Yeşu 9:14.

[1532] II Şemuel 21:1-14.

Yarmut, Lakiş ve Eglon kralları ittifak kurarlar. Yeşu, ani bir baskınla Amor krallarına karşı taarruza geçer. İsrail ordusunun önünden kaçan Amor ittifak ordusu, Tanrı Yahve'nin yağdırdığı iri dolu taneleri altında can verir. Amor krallarının mağlup olduğu gün, Yeşu'nun Tanrı Yahve'ye yakarışı üzerine Güneş ve Ay bir gün kadar bir süre hareket etmeksizin yerinde kalır. Böylece uzatılmış olan bugünde İsrailliler düşmanlarını mağlup ederler.[1533]

2.2.1.5. Lut'un Torunları Moavlılar ve Amonlular

İbrahim (Avram) ve Lut, yurtlarından birlikte ayrılan iki önemli karakterdir. Yolculuk esnasında zenginleşip otlak paylaşımı konusunda sıkıntı yaşamaları, ikilinin yollarını ayırır.[1534] Tanrı Yahve, ovadaki bütün kentleri yok ederken 'İbrahim'i (Avraam) anımsar' ve İbrahim'in hatırı için Lut'u bu felaketin dışına tutar.[1535] Tanah'ın anlatıma göre İbrahim hatırına bile olsa Lut, önemli bir karakterdir.

Tanah, bu anlatımın hemen ardından Lut ile ilgili olumsuz bilgiler verir. Lut'un iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşip bir mağarada yaşamaya başladığı, büyük kızın "*Babamız yaşlanıyor ve dünyada bizimle normal bir şekilde evlenecek kimse de kalmadı Gel babamızı şarapla sarhoş edelim ve onunla yatalım. Böylece babamız yoluyla soyumuzu yaşatırız*" dediği ve babalarına şarap içirerek fark ettirmeden onunla birlikte oldukları ve böylece ikisinin de hamile kaldığı anlatıldıktan sonra büyük kızın bir erkek çocuk doğurduğu ve bu çocuğun Moavlıların atası olduğu, küçük kızın oğlunun da Amonluların atası olduğu anlatılır.[1536] Tanah yorumcuları Lut'un kızlarının mazbut, dürüst ve asilce amaçlar taşıyan kişiler olduğunu, dünyadaki herkesin öldüğünü düşündükleri için kızların, insan ırkının devam etmesi için böyle bir şey yaptıklarını, bu davranışın ensest olamayacağını ve onların eleştirilemeyeceğini söylerler.[1537]

İnsan neslinin devam etmesi konusunun öneminin vurgulandığı bu hikâyede, Lut ve kızları Tanah'a göre önemli, değerli ve saygın kişiler kabul edilmiştir. Bu durumda olayın Tanah'ta anlatılmasının amacı, muhtemelen Moavlılar ve Amonluları karalayıp itibarsızlaştırılmaktır.

1533 Yeşu10:1-14.
1534 Bereşit 13:5-12.
1535 Bereşit 19:29.
1536 Bereşit 19:29-38.
1537 **Farsi**, *Bereşit*, s. 131.

Tanah, bu olayın anlatımında Lut'a yönelik herhangi bir ithamda bulunmamıştır. Ancak Talmud'da Lut'un suçlandığı belirtilmektedir. İyi niyetli olmadığı için Lut'un kızlarına felaketin sadece Sodom ve çevresiyle sınırlı olduğunu söylemediği ve İbrahim'den ayrılırken kötülüğü ile meşhur olan Sodom'a gitmeyi tercih etmesinin Lut'un kalbinin kötülüğünü gösterdiği gerekçesiyle, Lut'un Talmud'da suçlandığı ayrıca bu olayın duyulmasından dolayı İbrahim'in Filistin'in Hebron bölgesinden ayrılarak Gerar bölgesine taşındığının anlatıldığı ifade edilmektedir.[1538]

Moavlılar ve Amonluların karalanıp itibarsızlaştırılmasıyla ilgili olarak ilerleyen bölümlerde Moavlıların, Moav ovalarında konaklayan İsraillileri lanetlemesi için Beor'un oğlu Balam'ı (Bilam) çağırdıkları[1539] ve İsraillilerin Moavlı kadınlarla zina etmeye başladıkları anlatılmaktadır.[1540] Tanah'ta, Mısır'dan çıkan İsraillileri ekmek ve suyla karşılamadıkları ve lanet okuması için Beor oğlu Balam'a para verdikleri gerekçesiyle, "*Bir Amoni veya Moavi, Tanrının cemaatine katılamaz. Onların onuncu nesli bile Tanrının cemaatine katılamayacaktır*"[1541] sözleri, Moavlılar ve Amonluların İsrail toplumundan dışlanması gerektiğini göstermektedir.

Moavlılar ve Amonluların atası olan Lut'u kurtarmak için İbrahim'in, 'üç yüz on sekiz' adamıyla, Lut'u kaçıran dört kralı Dan'a kadar kovaladığını hatırlatan İbn Meymun (Ramban),[1542] Moavlılar ve Amonluların nankörlük ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Moavlılar ve Amonluların Yahudilik dinine girseler bile asla İsrail toplumunun bir parçası olamayacakları ifade edilmektedir.[1543]

Tanah'ta "*Hayatın boyunca ebediyen, (Moavlılar ve Amonluların) huzurunu ve refahını arama. Bir Adomi'yi hor görme, zira kardeşindir. Bir Mısırlıyı hor görme, zira ülkesinde konuk olmuştun. (Yahudi olmalarından itibaren) Onlara doğacak olan çocuklar, üçüncü nesilde Tanrı'nın Cemaati'ne katılabileceklerdir*"[1544] denilerek, Yakup'un ikiz kardeşi olan Esav'ın soyundan gelen Edomluların (Adomi) İsrailliler ile kardeş olduğu vurgulanmakta ve kıtlık zamanında İsraillilere

---

1538 Mehmet **Katar**, "Tevrat'ın Lut Kıssası Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 48, Sayı 1, 2007, s. 69.

1539 Bamidbar 22:6.

1540 Bamidbar 25:1.

1541 Devarim 23:3-5.

1542 Bereşit 14:1-16.

1543 **Farsi**, *Devarim*, s. 507.

1544 Devarim 23:7-9.

yardım etmeleri sebebiyle Mısırlıların da Moavlılar ve Amonlulardan ayrı tutulması istenmektedir. Moavlılar ve Amonluların aksine bir Edomlu veya Mısırlının bir İsrailli ile evlenebileceği ve doğan çocukların üçüncü nesilden sonra İsrailli sayılacağı ifade edilmektedir.

İsraillilerin, yakın akraba kabul ettikleri Moavlılar ve Amonluları, İsraillilerin arasına girmeleri ve evlilik yoluyla hısımlık kurmaları hâlinde İsrail kültürünü bozacak bir tehlike olarak gördükleri açıktır. Ayrıca Tanah'ta, İsrail kralı Ahav'ın ölümünden sonra Moavlıların İsrail krallığına karşı ayaklandığı,[1545] Moavlılar ve Amonluların Yahuda krallığına savaş açtıkları anlatılmaktadır.[1546]

2.2.1.6. Tanrı Yahve'nin İsrail Kabilelerini Savaştırması (İç Savaş)

İsraillerin kralsız olduğu yıllarda, Efrayim'in dağlık bölgesinde yaşayan Levili bir adam, Yahuda'nın Beytlehem kentinden bir cariye alır. Cariye babasının evine döner. Adam onu geri getirirken Bünyaminoğulları oymağı bölgesinde misafir olur. Halktan bazıları adamın cariyesine tecavüz edip öldürür. Adam, kadının cesedini on iki parçaya ayırıp, her bir parçasını on iki oymağın bölgesine gönderir ve toplanıp karar almalarını ister.[1547]

İsrailliler toplanıp Bünyaminoğulları oymağından suçluları isterler. Ancak Bünyaminoğulları oymağı suçluları vermeye yanaşmaz ve savaş başlar. Kendilerine saldıran İsraillileri püskürten Bünyaminoğulları oymağı başlangıçta savaşı kazanmaktadır. İsrailliler, savaşa devam etme konusunda, Tanrı Yahve'ye danışırlar. Tanrı Yahve, "*Evet, onlarla savaşın*" der. Savaşın sonunda, savaşmak için kenti terk eden Bünyaminoğulları oymağının kentine saldıran İsrailliler, geride kalanları kılıçtan geçirir.[1548]

İsrailliler, kadınsız kalan Bünyaminoğulları oymağının yok olacağına üzülür ve çözüm bulmaya çalışırlar. Tanah'ın ifadesiyle, "*İsrail halkı Benyaminoğullarının durumuna çok üzülüyordu. Çünkü Rab İsrail oymakları arasında birliği bozmuştu*" İsrailliler, Onlara kız alıp vermeyeceklerine de yemin etmişlerdir. Çözüm olarak savaşa katılmayan Yaveş-Gilat halkını, kadın, çoluk çocuk demeden kılıçtan geçirip sadece kızları sağ bırakırlar ve bu kızların Bün-

[1545] II Melahim 1:1.
[1546] II Divre Ayamim 20:1-24.
[1547] Şofetim 19:1-30.
[1548] Şofetim 20:1-48.

yaminoğulları oymağının erkekleriyle evlenmesini sağlarlar. Ancak kızların sayısı oldukça azdır. Bunun üzerine İsrailliler, ikinci bir plan yaparak Bünyaminoğulları oymağının erkeklerinin Şilo'da düzenlenen şölende, kızları kaçırmalarına karar verirler. Böylece kendileri vermiş olmayacak ve yeminleri bozulmayacaktır.[1549]

Tanah'ın anlatımına göre İsrailliler Bünyaminoğulları oymağına karşı savaşma konusunda Tanrı Yahve'ye danışarak karar almışlardır. Savaşın sürmesini istemiyor olmalarına rağmen Tanrı Yahve, devam etmelerini istemektedir. Bu savaşın sebebi, Bünyaminoğulları oymağından suç işleyenlerin teslim edilmemesi olsa da, savaşın devamına Tanrı Yahve'nin karar vermesi ve Tanah'ta geçen, "*Rab İsrail oymakları arasında birliği bozmuştu*" sözleri sebebiyle, tanrısal bir müdahale hâlini almaktadır. Tanrı Yahve'nin Bünyaminoğulları oymağının tamamını yok etmek istememesi ve yaşanan iç savaşın sonunda, tekrar birliğin sağlanması yönündeki çabaların anlatılıyor olması, İsrailliler arasında anlaşmazlık hatta çatışma çıkması hâlinde bile, sonunda yine birliğin tesis edilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

2.2.2. Yeni Ahit'te Kente Veya Topluma Müdahaleler

Yeni Ahit'in yazımı aşamasında, Yeni Ahit'e inanan bir toplum veya içinde yaşayan insanların çoğunun inandığı bir kent olmamıştır. Daha ziyade bireye müdahalede bulunan Yeni Ahit'in müdahalede bulunduğu şehir veya toplumlara yönelik müdahale tarzı da Tanah'tan oldukça farklıdır. Fiziksel müdahalelerin görüldüğü Tanah'ta, suçlu şehirlerin Tanrı Yahve tarafından yok edildiği pek çok örnek varken,[1550] Yeni Ahit'te herhangi bir şehre fiziksel bir müdahalenin yapılmadığı görülmektedir. Yeni Ahit'in müdahale şeklinin, fiziksel müdahaleden psikolojik müdahaleye, toplumsal müdahaleden bireysel müdahaleye dönüştüğü görülmektedir.

Örneğin İsa Mesih, "*ey Kefarnahum, göğe mi çıkarılacaksın? Hayır, ölüler diyarına indirileceksin! Çünkü sende yapılan mucizeler Sodom'da yapılmış olsaydı, bugüne dek ayakta kalırdı. Sana şunu söyleyeyim, yargı günü senin halin Sodom bölgesinin hâlinden beter olacaktır*"[1551] diyerek, tövbe etmeyen kentlerin Yargı günündeki durumlarının Sodom halkından daha beter olacağını söylemektedir. Yeni Ahit'in, Tanah'ta anlatılan, Sodom'a yapılmış olan fiziksel müda-

---

1549 Şofetim 21:1-25.

1550 Bereşit 19:12-29; Bamidbar 31-1-18; Yeşu10:1-14.

1551 Matta 11:23-24.

haleye[1552] atıfta bulunarak, tövbe etmeyen kentlere yönelik tehdidi ile oluşturmak istediği algı, psikolojik müdahale tarzına girmektedir. Yeni Ahit'e göre bu kentler, tövbe etmedikleri takdirde cezaya uğrayacaktır ancak bu durum, dünya hayatının sonunda Yargı gününde gerçekleşecektir.[1553] Yeni Ahit'te olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de de, Sodom'a yapılmış olan fiziksel müdahaleye atıflar yapılmakta[1554] ve suçlu olan grupların, toplulukların sonraki yaşamlarında da (Ahiret Günü) bir arada cezalandırılacağı anlatılmaktadır.[1555]

Yeni Ahit'te herhangi bir topluma yönelik fiziksel bir müdahale anlatılmamaktadır. İsa Mesih'in İsraillilerden Sadukiler ve Ferisilerle olan fikri mücadelesi anlatılırken bu dönemde bütün İsraillilere yönelik bir eleştiri yapılmaz. İlerleyen dönemlerde, önce İsa Mesih'in öğrencilerine düşmanlık yapan sonra da İsa Mesih'in öğretisini savunmaya başlayan Pavlus'un İsraillilere yönelik eleştirileri görülmeye başlar.[1556]

Pavlus, İsraillilerin Kutsal Yasayı savunduklarını ama onun kurallarına uymadıklarını iddia ederek, İsrailliler yüzünden diğer ulusların Tanrı'ya küfrettiğini,[1557] Tanrı'nın sözünün İsraillilere emanet edildiğini ancak onların güvenilmez çıktığını ve İsraillilerin diğer uluslardan bir üstünlüğünün olmadığını söyler.[1558] Ayrıca Pavlus, İbrahim'in soyunun İbrahim'in inancına sahip olanlar olduğunu söyler.[1559] Bu dönem, İsa Mesih'in öğretisinin, İsrailliler tarafından ret edildiği ve öğretisinin öğrencileri tarafından diğer uluslara anlatıldığı dönemdir.

2.2.2.1. İsa Mesih'in Çağrısına İcabet Etmeyen Kentler

İsa Mesih, şehir şehir dolaşıp hastaları iyileştirmekte ve mucizeler göstermektedir. Ancak bu şehirlerde yaşayan insanlar İsa Mesih'i sadece bir şifacı olarak görmekte, peygamber olarak kabul etmemektedir.

Bu duruma öfkelenen İsa Mesih, bu kentlerin yargı günündeki durumlarını açıklarken, Horazin ve Beytsayda'da yapılan mucizelerin Sur ve Sayda'da yapılmış olması hâlinde, onların çoktan çul kuşanıp kül içinde

---

1552 Bereşit 19:24-25.
1553 **Schaff**, p. 604-606.
1554 A'râf 7/80-84; Hud 11/70-82; Hicr 15/58-77; Ankebut 29/28-35.
1555 Zümer 39/71; **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 4, s. 521.
1556 Elçilerin İşleri 9:1-30.
1557 Pavlus'tan Romalılara Mektup 2:17-24.
1558 Pavlus'tan Romalılara Mektup 3:1-9.
1559 Pavlus'tan Romalılara Mektup 4:16-17.

oturarak tövbe etmiş olacaklarını söyler. Yargı günü İsraillilerin hâlinin onlardan beter olacağını, burada yapılan mucizelerin Sodom'da yapılmış olması hâlinde, şehrin bugüne dek ayakta kalacağını söyleyerek, Yargı günü onların durumunun Sodom bölgesinden bile daha beter olacağını söyler.[1560]

Yeni Ahit'te, Tanah'taki suçlu olan toplum ve şehirlere, bizzat Tanrı Yahve tarafından müdahale edildiği[1561] veya başka uluslar eliyle toplum ve şehirlere yönelik yapılan müdahale[1562] şeklinin terk edildiği görülmektedir. Yukarıdaki ismi geçen şehirlerin Yargı günündeki hâli anlatılarak fiziksel müdahale şeklinden psikolojik müdahale tarzına geçildiği görülmektedir.

2.2.2.2. Ferisilerin İtibarsızlaştırılması

Ferisilerin, Haham Ezra'ya (MÖ.444) tabi oldukları, MÖ.200 ile MS.200 yılları arasında varlıklarını sürdürdükleri ve Sözlü Kanunu (Torah Shebe' al Peh) ihdas ettikleri belirtilmektedir. Ferisi (Phareesis) kelimesinin, 'ayrılmış' anlamına gelmekte olduğu ve genel ekolden veya Sadukilerden (Sadducees) ayrılmış olmalarından dolayı kendilerine bu ismin verildiği ifade edilmektedir. Ayrıca Ferisi hareket içinden çıkan Karaîlik hareketinin Ferisi inancının geçersiz olduğunu ilan ederek Ferisiliği reddettiği belirtilmektedir.[1563]

Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altındaki Yahudilerin pek çok mezhebe bölündüğü,[1564] İsa Mesih'in yaşadığı dönemde hâkim unsur olan ve aşırı kuralcılıklarıyla ön plana çıkan Ferisiler,[1565] Yeni Ahit'te İsa Mesih'in sürekli mücadele ettiği İsraillileri ifade etmektedir. Yeni Ahit, bu dönemde Sadukilerin de İsa Mesih'in öğrencilerine sıkıntı verdiğini anlatmaktadır.[1566] Sadukilerin ölümden sonra dirilişe, melek ve ruh kavramlarına inanmadıkları için İsa Mesih'in öğretisine sıcak bakmadıklarını anlatan Yeni Ahit,[1567] Sadukileri Ferisiler kadar gündemine almayıp sadece birkaç yerde onları Ferisiler-

---

1560 Matta 20-24; Luka 10:13-15.

1561 Yeşu10:1-14; Bereşit 19:12-29.

1562 Bereşit 45:3-8.

1563 Zafer İslam **Han**, "Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Mehmet Aydın), Cilt 25, Sayı 1, s. 139-150.

1564 Zekiye **Sönmez**, "İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa", *Dinler Tarihi Araştırmaları III Sempozyum 9-10 Haziran 2001*, Ankara 2002, s. 153.

1565 Thomas **Riggs**, *Worldmark Encyclopedia of Religious Practices*, Thomson Gale, Detroit, 2006, Vol., I, p. 434-450.

1566 Elçilerin İşleri 4:1-3; 5:17-18.

1567 Matta 22:23-24; Markos 12:18-19; Luka 20:27-28; Elçilerin İşleri 23:8.

le birlikte eleştirmektedir.[1568] Ancak Ferisiler, İsa Mesih'in en çok mücadele ettiği İsraillilerdir ve Yeni Ahit, onlara karşı yoğun bir mücadele gerçekleştirmektedir.

Bütün İsrailliler gibi, İsa Mesih ve öğrencileri tarafından da kutsal kabul edilen Şabat gününde, İsa Mesih'in öğrencileri, ekinleri koparıp yemeye başlarlar. Bunu gören Ferisiler, Onların Şabat günü kurallarına uymadıklarını söylerler. Öğrencilerini savunan İsa Mesih, Kral Davut ve yanındakilerin acıkınca Tanrı'nın evine girip Adak Ekmeklerinden yediklerini ancak suçlu sayılmadıklarını söyler. Daha sonra İsa Mesih, Şabat gününde, eli sakat olan bir adamı iyileştirmeye kalkınca İsraililer, Şabat günü bir hastayı iyileştirmenin Kutsal Yasa'ya uygun olup olmadığı tartışmasını başlatırlar. İsa Mesih, Şabat gününde bile olsa, kuyuya düşen bir koyunun çukurdan çıkarılması gerektiğini, insanın koyundan daha değerli olduğunu, dolayısıyla Şabat gününde iyilik yapmanın Kutsal Yasa'ya uygun olduğunu savunur.[1569]

İsa Mesih'in Ferisilerle ilk karşılaşması sadece fikir tartışması mahiyetindedir. Ancak ilerleyen tartışmalarda İsa Mesih'in üslubu da sertleşir. Yeni Ahit, İsa Mesih'in "*Ağızdan giren şey insanı kirletmez. İnsanı kirleten ağızdan çıkandır*" sözünün Ferisileri gücendirdiğini bildirmektedir. Bu sözlerle İsa Mesih, Ferisilerin samimiyetsiz insanlar olduğunu, yemeklerden önce ellerini yıkadıklarını ancak yüreklerinin temiz olmadığını ima etmektedir. Bu sözlerle Yeni Ahit'te, Ferisilerin sosyal konumlarını değersizleştirmeye yönelik bir toplumsal müdahale tipi kullanılmıştır. Ayrıca metnin devamında, İsa Mesih'in Ferisileri kast ederek söylediği, "*Göksel Babamın dikmediği her fidan kökünden sökülecektir*"[1570] sözü ile Ferisilerin Yargı gününde akıbetlerinin kötü olduğunun söylenmesi de psiko sosyal bir müdahale tarzıdır.

Yeni Ahit metinlerine inanan toplumlarda, Ferisi (Pharisee) kelimesinin, ilerleyen yıllarda 'ikiyüzlü', 'riyakâr' veya 'sahte sofu' gibi anlamları ifade etmekte kullanılmaya başlanmış olması,[1571] yapılan psiko sosyal müdahalenin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Hatta Türkçe bir deyim olan "*Hocanın dediğini yap yaptığını yapma*" sözünün ilk olarak, Yeni Ahit'te Ferisiler için kullanıldığını görmek mümkündür. İsa Mesih halka seslenirken,

---

1568 Matta 16:6-12.
1569 Matta 12:1-14; Markos 2:23-28; Luka 6:1-11.
1570 Matta 15:10-20; Markos 7:14-23.
1571 **Robinson**, P.743-745.

Ferisiler hakkında, "*Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar. Bu nedenle size söylediklerinin tümünü yapın ve yerine getirin, ama onların yaptıklarını yapmayın. Çünkü söyledikleri şeyleri kendileri yapmazlar*"[1572] tarzında, onların samimi olmadıklarını ifade eden sözler söyleyerek, onları değersizleştirmektedir. Yeni Ahit yorumcuları, metinde geçen "*söylediklerinin tümünü yapın*" cümlesinin sadece Musa'nın kuralları için geçerli olduğunu, bu sözün Ferisi geleneği içermediğini belirterek Ferisi geleneği yadsımışlardır.[1573]

Yeni Ahit, İsa Mesih'in öğrencileri arasında bulunan ancak önceden Ferisi olanları da ayrı tutar. Diğer uluslardan aralarına katılanların sünnet olmalarının gerekip gerekmediği konusunda İsa Mesih'in öğrencileri tartışır. Yeni Ahit'in, evvelce Ferisi olan İsa Mesih'in öğrencilerinin, diğer uluslardan yeni dini kabul edenlere sünnet olmayı şart koştuklarını anlatıyor olması,[1574] Yeni Ahit'in, Ferisi olanların İsa Mesih'in öğretisini kabul etseler bile, kendilerini bağnazlıktan kurtaramadıklarına vurgu yaptığını göstermektedir.

2.2.3. Kur'an-ı Kerim'de Kente Veya Topluma Müdahaleler

Kur'an-ı Kerim'de kent veya topluma yönelik müdahale şekli itaat etmeyen kavimlerin cezalandırılması şeklindedir. Kur'an-ı Kerim'de Lut kavmi,[1575] Mısır halkı,[1576] Ad,[1577] Semud,[1578] Ress,[1579] Medyen,[1580] Sebe,[1581] Tubba,[1582] Eyke[1583] kavimleri ve Fil sahipleri[1584] denilen kentlerin ya da toplulukların kendilerine gönderilen elçiler ile uyarılmalarına rağmen itaatsizlik etmeye devam ettikleri ve bu yüzden de cezalandırıldıkları anlatılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in kentlere veya topluluklara yönelik müdahale şekli sadece cezalandırıcı müdahale tipi değildir. İnanan ve itaat eden kent ve topluluklara yardım edilerek, olayların neticelerine müdahale edildiği belirtilmek-

---

1572 Matta 23:1-3; 12:38-40; Luka 11:42; 20:45,46.
1573 W.L. **Blackley** and James **Hawes**, p. 226.
1574 Elçilerin İşleri 15:1-5.
1575 Hicr 15/73-77; Hûd 11/82,83; Ankebût 29/40.
1576 Enfâl 8/54; Tâ-hâ 20/78; Suara 26/66; Kasas 28/40; Zuhruf 43/55; Zâriyât 51/40.
1577 Hûd 11/59-60; Ahkâf 46/24-28; Kamer 54/18-20.
1578 Sems 91/14; Neml 27/49-83.
1579 Furkân 25/38; Kaf 50/12.
1580 A'râf 7/85-93; Hûd 11/84-95; Ankebût 29/36-40.
1581 Sebe' 34/15-21.
1582 Duhân 44/37; Kaf 50/14.
1583 Şu'arâ 26/176; Kaf 50/14; Hicr 15/78.
1584 Fil 105/1-5.

tedir. Örneğin Ashab-ı Kehf adı verilen topluluğun, bir mağarada uzun süre uyutularak düşmanlarından korunduğunun anlatılması,[1585] İsraillilerin Mısırlıların baskılarından kurtarılması,[1586] savaşta, düşmanlarının Müslümanların sayısını olduğundan fazla görmelerinin sağlanması,[1587] melek ordusunun Müslümanlarla aynı safta yer alması[1588] gibi müdahalelerde inanan ve itaat edenlere yardım edildiği anlatılmıştır.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de toplulukların psikolojilerine müdahale edildiği durumlar da anlatılmaktadır. Müslümanların mutedil karakterli olmalarının sağlanması,[1589] Müslüman savaşçıların yüreğine sakinlik ve sebat verilirken düşmanlarının yüreğine korku atıldığının anlatılması,[1590] bazılarının yüreğinin inanmaya açılmasının,[1591] bazılarının ise inkâra yönlendirilmesinin[1592] anlatılıyor olması, toplulukların psikolojilerine müdahale edilerek arzulanan neticenin gerçekleşmesinin sağlandığını göstermektedir.

2.3. ÖZEL ŞAHISLARA YÖNELİK MÜDAHALELER

Semitik metinlerde özel şahıslar, genel olarak üç ana karakter hâlinde sınıflandırılmıştır. İlki peygamberlerdir. İkincisi, yönetici konumunda bulunan krallar gibi önemli karakterlerdir. Üçüncü tipleme ise konumu itibarıyla peygamber veya kral gibi bir statüsü olmayıp sıradan bir şahıs olmasına rağmen semitik metinlerde ismi zikredilerek, hikâyesinin anlatıldığı karakterlerdir.

Peygamber, kral veya sıradan bir özel şahsın adının anılarak kendisine tanrısal bir müdahalenin yapıldığının anlatılması zaten bir müdahaledir. Çünkü bu hikâyelerin anlatımında, okuyanlara verilmek istenen bir mesaj vardır.

2.3.1. Tanah'ta Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler

Tanah'ta, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'in aksine, Tanrı Yahve tarafından müdahaleye maruz kalmış çok sayıda özel şahsın, isimleri belirtilmek

---

1585 Kehf 18/9-26.
1586 Bakara 2/49; A'râf 7/127; Kasas 28/4-6; Mümin 40/25.
1587 Âl-i İmrân 3/13.
1588 Âl-i İmrân 3/121-127; Enfâl 8/9-10.
1589 Bakara 2/143.
1590 Enfâl 8/11-12.
1591 Bakara 2/113; En'âm 6/87,125; Hûd10/25; Nur 24/46; Muhammed 47/17; Leyl 92/12.
1592 Bakara 2/258,264; Âl-i İmrân 3/86; Tevbe 9/24; İbrahim 14/4; Nahl 16/93; Zümer 39/23.

suretiyle hikâyesi anlatılmıştır. Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de hikâyesi anlatılan özel şahıs sayısı Tanah'a nispeten oldukça azdır. Tanah, kutsal öğretileri inananlarına aktarırken, isimler ve detaylar üzerinde diğer metinlerden daha fazla durmaktadır.

Tanah'ta ismi belirtilen özel şahıslar, İsraillilerin kaderi ile ilgili bir konuda bir tasarrufta bulunmuş veya kendisine bir tasarrufta bulunulmuş kişilerdir. Dolayısıyla bu kişilerin isimlerinin metne girmesi, şahısların kendi önemlerinden kaynaklanmayıp, önemli sayılan bir şeyle aralarında bir münasebetin yaşanmış olmasından dolayıdır.

2.3.1.1. Tanrı Yahve'nin Er ve Onan'ı Öldürmesi

Tanah'ta, Yahuda'nın ilk oğlu Er'in Tanrı Yahve'nin gözünde kötü olduğunu ve bu yüzden Tanrı Yahve tarafından öldürüldüğü anlatılmaktadır. Er'in, Tanrı Yahve tarafından neden kötü görüldüğünden bahsedilmeyerek asıl verilmek istenen mesaj, onun karısı olan Tamar üzerinden verilmektedir.

Er, Tanrı Yahve tarafından öldürülünce Yahuda, diğer oğlu Onan'dan, kayınbiraderlik görevini yapmasını ve kardeşinin soyunu sürdürmesini ister. Fakat Onan, doğacak çocukların kendisine ait olmayacağını bildiği için ne zaman kardeşinin karısıyla yatsa, kardeşine soy yetiştirmemek için menisini yere boşaltmaktadır. Bu yaptığı davranış sebebiyle Tanrı Yahve, Onan'ı da öldürür.

Yahuda, gelini sebebiyle iki oğlunun öldüğünü düşündüğü için gelini Tamar'ı babasının evine gönderir. Küçük oğlu Şela büyüyünceye kadar orada dul olarak yaşamasını ister. Yahuda, Timna'ya doğru giderken Tamar peçe örterek kimliğini gizler. Yahuda onun fahişe olduğunu zannederek bir oğlak karşılığında geliniyle birlikte olur. Tamar, oğlak getirilinceye kadar rehin olarak Yahuda'nın mührünü, kaytanını ve elindeki değneğini rehin alır. Yahuda oğlağı gönderir ancak kadını bulamazlar.

Aradan zaman geçer ve Tamar hamile kalır. Üç ay sonra Yahuda'ya, gelininin zina edip hamile kaldığı söylenir. Yahuda, Onun yakılmasını emreder. Tamar, kayınbabasına, "*Bunlar kime aitse, ben de ondan hamileyim. Lütfen tanımaya çalış. Bu mühür, kuşak ve asa kime ait*" diye haber gönderir. Yahuda eşyaları görünce "*Benden daha masumdur! Onu oğlum Şela'ya vermediğim için (yaptı)*" der ve bir daha onunla birlikte olmaz. Böylece Tamar ikiz çocuk doğurarak miras hakkını elde etmiş olur.[1593]

[1593] Bereşit 38:1-30.

Tanah'ın verdiği bu bilgilerden yola çıkarak Tanrı Yahve'nin, bir kadının kocasının ölümünden sonra miras hakkından mahrum bırakılmasından hoşlanmadığı için bizzat müdahale ederek Onan'ı öldürdüğü sonucundan hareketle azil yapılmasından hoşlanmadığını bildirmek istediği anlaşılmaktadır. Ekonomik sebeplerden dolayı azil yapılmasının hoş karşılanmadığı mesajı, bizzat Tanrı Yahve tarafından ölümle cezalandırılacağı tehdidi ile henüz gelişmekte olan İsrail toplumuna psiko-sosyal bir müdahalede bulunulmuştur.

2.3.1.2. Tanrı Yahve'nin Besalel ve Oholiav'a Üstün Yetenek Vermesi

Tanrı Yahve, Musa'dan bir sunak yapmasını istediğinde, Sunak'ın hangi malzemelerden ve nasıl yapılması gerektiğini, sunakta kullanılacak olan mesh yağı, buhur ve Koen elbiselerinin hangi malzemelerden ve nasıl imal edileceğini en ince ayrıntısına kadar anlatır. Ardından bütün bu malzemelerin kutsal olduğu ve sıradan insanların kullanması bir yana, aynı formülün veya tarifin kullanılarak bunların benzerlerinin imal edilmesi bile yasaklanır ve cezası sürgün olarak belirtilir. Çünkü bu malzemelerin hem kendileri kutsaldır hem de bu malzemelerin değdiği şeyi kutsal yapıcı özelliği vardır. Tanah'ta bu durum, "*En üst düzeyde kutsiyete sahip olacaklar ve onlara değen her şey 'kutsal' konumunu elde edecektir. Aaron'u ve oğullarını da (bu yağla) mesh edecek, onları bana Koenlik etmeleri için kutsal kılacaksın*" denilerek açıklanır.[1594]

Bu yasaklamanın amacı, yeni kutsal mekânların oluşturulmasını önlemektir. Aynı malzemelerin, Tanah'ta verilen tarife uygun şekilde kullanılarak Musa'nın yaptığı Sunak'a alternatif olabilecek sunakların yapılması, yeni kutsal mekânların ve yeni kutsal adamların çıkmasına sebep olacaktır. Bu da Musa'nın getirdiği dinin, İsrail halkı için tek din olmasını engelleyecektir. Hatta bu durum, Musa'nın dininin silinip yok olmasına bile sebep olabilecektir. Bu yüzden Tanah, verdiği tarifi kullananların toplumdan sürülmesi gerektiğini bildirerek bu tehlikeyi bertaraf etmek istemektedir.

Tanah, ayrıca bir müdahale daha yapar. Sunak'ın yapımında kullanılan malzeme ve Sunak'ın yapım tarifi halka açıktır ve bunu herkes yapabilir. Ancak Tanah, bu Sunak'ı yapacak ustaları da kutsallaştırarak bu Sunak'ın bir benzerinin yapılmasını tamamen engellemiş olur. Zira malzeme bulunsa bile, Tanrı Yahve'nin ruhuyla desteklenen Besalel usta bulunamayacaktır.

[1594] Şemot 30:24-38.

Tanrı Yahve Musa'ya, Sunak'ın kimler tarafından ve nasıl yapılacağını ayrıntılı şekilde açıklar. Bu iş için Yahuda oymağından Hur oğlu Uri oğlu Besalel seçilmiştir. Beceri, anlayış, bilgi ve her türlü ustalık için Tanrı Yahve, Besalel'i kendi ruhuyla doldurmuştur. Ayrıca Dan oymağından Ahisamak oğlu Oholiav, onunla çalışması için görevlendirilmiştir. Diğer ustalara da üstün yetenek verilmiştir. Bu ustalar Buluşma Çadırı'nı, Levha Sandığı'nı, Bağışlanma Kapağı'nı, Çadır'ı, Masa ile Takımları'nı, Kandil Takımları'nı, Buhur Sunağı'nı, Yakmalık Sunu Sunağı'nı ve Kazanı'nı, Harun'un ve oğullarının Kutsal Elbise'lerini, Mesh Yağı'nı ve Kutsal Yer için hazırlanan Buhur'u Tanrı Yahve'nin buyurduğu gibi yaparlar"[1595]

Böylece, Sunak'ın bir benzerinin yapılması önlenmiştir. Aynı malzeme, her zaman her yerde bulunabilir. Ayrıca, Sunak'ın nasıl yapılacağının tarifi de Tanah'ta yazılıdır. Ancak Sunak'ı yapan ustalar gibi kutsal olan, Tanrı Yahve'nin ruhuyla desteklediği ustalar bulunamayacağı için Sunak'ın bir benzerini yapmak imkânsız hâle gelmiş olmaktadır. Tanrı Yahve'nin Besalel'e, Oholiav'a ve diğer ustalara verdiği özelliklere sahip olmayan bir kimsenin Sunak'ın benzerini yapması mümkün değildir.

2.3.1.3. Tanrı Yahve'nin Nadav'la Avihu'yu Öldürmesi

Harun'un oğulları Nadav'la Avihu, buhurdanlarını alıp içlerine ateş, ateşin üstüne de tütsü koyup Tanrı Yahve'nin emirlerine aykırı şekilde yetkisiz bir ateş sunarlar. Bunun üzerine Tanrı Yahve, bir ateş göndererek onları Buluşma Çadırı'nın içinde yakarak öldürür. Bu olay üzerine Musa, kardeşi Harun'a, Tanrı Yahve'nin "*Yakınlarımla kutsanacak, tüm halkın önünde onurlanacağım*" sözleriyle bunu kastetmiş olduğunu söyler. İki oğlu yanarak ölen Harun ise hiçbir şey söylemez.[1596] Tanah yorumcularının çoğuna göre bu ateş, Mizbeah'ın (Sunak) üzerinden alınmıştır. Ancak kurallara uygun yapılmadığı için ateş 'yabancı' (Sunak'tan alınmayan ateş) olarak kalmıştır. Ayrıca ateşin gerçekten 'yabancı' olduğu için kutsal olmadığı görüşünde olan yorumcular da vardır.[1597]

Musa, cesetlerin dışarıya çıkartılmasını ister. Daha sonra Musa, Harun'la oğulları Elazar ve İtamar'ı, "*Saçınızı uzatmayın, giysilerinizi de yırtmayın ki ölmeyesiniz. (Zira bu durumda, Tanrısal) Öfke tüm toplum üzerine yönelebilir*"

1595 Şemot 31:1-11.

1596 Vayikra 10:3.

1597 **Farsi**, *Vayikra*, s. 149.

diyerek yas tutmamaları konusunda onları uyarır.[1598] Çünkü Nadav'la Avihu'yu öldüren Tanrı Yahve'dir. Kardeşi ya da oğlu bile olsa Tanrı Yahve tarafından öldürülenler için yas merasimi yapılması, Tanrı Yahve'yi suçlamak anlamına gelecektir.

Ardından Musa, "*Buluşma Çadırı'nın girişi civarını da terk etmeyin yoksa ölürsünüz; çünkü Tanrı'nın mesh yağı üzerinizde*" diyerek uyarılarına devam eder. Musa, Harun'la oğullarına, yeni sosyal statüleri olan din adamlığının bir gereği olarak, cenaze için olsa bile Buluşma Çadırı'nı terk edemeyeceklerini hatırlatır. Bu uyarıların ardından Tanrı Yahve'nin Nadav'la Avihu'yu neden öldürdüğüne dair açıklama sayılacak sözleri gelir. Tanrı Yahve Harun'a, "*Sen ve yanındaki oğulların Buluşma Çadırı'na gireceğiniz zaman sarhoş edecek şekilde şarap içmeyin ki ölmeyesiniz. (Bu, Tüm) Nesilleriniz için ebedi bir kanundur*" der.[1599] Bu sözler, Nadav ve Avihu'nun Kutsal'a girmeden önce şarap içmiş olduklarını ima eder görünmektedir.[1600]

Nadav'la Avihu'nun Tanrı Yahve tarafından öldürülmesi olayının anlatıldığı Levililer kitabından önce Şemot kitabında, Harun ve oğullarının 'Koen' olmalarının, bir ayrıcalık olmakla birlikte ciddi bir sorumluluk getirdiği anlatılarak bu yeni sosyal sınıfın tehlikelerine dikkat çekilmiştir. Şemot kitabında, Sina dağına tecelli eden Tanrı Yahve'ye halkın yaklaşmaması söylenip, aksi hâlde ölecekleri söylendikten sonra, Tanrı Yahve tarafından, "*Tanrı'ya yaklaşan Koenler bile kendilerini hazırlasınlar ki Tanrı onlara hücum etmesin*"[1601] denilerek, yeni oluşan din adamlığı sınıfı da uyarılmıştır.

Olay gerçekleşmeden önce yapılan bu ikazların nedeni hakkında, Yahudi din adamları iki yorum yapmaktadır. Birincisi, Koenlerin kendilerini çok özel kişiler olarak görüp, Musa'nın misyonuna ortak olmaya kalkmalarını önlemek içindir. Diğeri ise burada uyarılan Koenlerin, Harun'un iki oğlu olan Nadav ve Avihu olduğudur. İki kardeşin gelecekte başlarına gelecekler (Vayikra 10:1-2) hakkında uyarılması sağlanarak, yapacakları görevlerde yanlış yapmaları hâlinde Tanrı Yahve'nin hışmına uğrayacaklarının önceden haber verilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda daha sonra görev alacak olan Koenlere de bir mesaj niteliği taşıyan bu metni Tanah yorumcuları, Koenlerin daha üst bir manevi düzeyde olmalarından dolayı daha özel bir hazırlık

---

1598 Vayikra 10:6.
1599 Vayikra 10:7-9.
1600 **Farsi**, *Vayikra*, s. 155.
1601 Şemot19:11-22.

yapmalarının gerektiği şeklinde yorumlamışlardır. Zira Tanah yorumcularına göre Tanrı Yahve, kendisine yakın olanları daha yüksek yargı standartlarına tabi tutmaktadır.[1602]

Nadav'la Avihu'nun Tanrı Yahve tarafından öldürülmesi olayının İsrailliler tarafından nasıl algılandığını değerlendirmek, müdahalenin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. İsrail toplumunda yeni bir sosyal sınıf olan Koen sınıfı ortaya çıkmadan önce, İsraillilerin Tanrı Yahve ile irtibatını sağlayan tek insan Musa'dır. Harun ve oğullarının Tanrı Yahve tarafından Koen olarak seçilmesiyle birlikte ortaya çıkan bu yeni sosyal sınıfın konumunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu yeni sosyal zümre sadece Buluşma Çadırı'nın işlerini mi yürütecek yoksa Musa'nın ardından onun misyonunu mu sürdürecektir. Bu yeni sosyal sınıfın, nesiller boyunca babadan oğula geçen Koenlik sıfatını taşıması, yüz yıllar sonra İsrailliler arasında Tanrı Yahve'nin sözcüsü durumuna gelmelerine neden olabilecektir. Bu tehlikenin bertaraf edilebilmesi için bu yeni sosyal sınıfın statüsünün tam olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Harun'un oğulları olan Nadav'la Avihu'nun Tanrı Yahve tarafından öldürülmesi olayının ardından, Harun'la oğullarının cenaze için bile olsa yas tutmalarının, Buluşma Çadırı'nı terk etmelerinin ve Buluşma Çadırına içkili girmelerinin yasaklanması, bu yeni zümrenin sınırlarını çizerek uymaları gereken kuralları belirlemektedir.[1603]

Bu olayın anlatıldığı metnin devamında bu sınırlar daha da belirginleşir. Harun'a ve sağ kalan oğulları Elazar'la İtamar'a, "*senin payın ve oğullarının payları*" denilerek, yeni sosyal sınıfın sorumlulukları yanında iaşe ve ikametleri gibi haklarının da sınırları çizilmektedir.[1604] Zira bazı kurbanlarının eti Koenler tarafından yenirken, bazı kurbanların etleri de tamamen yakılmaktadır.[1605] Metnin devamında, "*onu Kutsal Bölge'de yemelisiniz*" denilerek, onların dışarı çıkmaları dahi engellenmektedir. Ayrıca "*sen, oğulların ve yanındaki kızların*" denilerek, sadece görev yapan Koenin değil onun kız ve erkek çocuklarının da iaşe hakkı temin edilmektedir. Bu durumun geçici olmadığı da, "*ebedi bir kanun olarak, sana ve yanındaki oğullarına ait olacaktır*" denilerek vurgulanmaktadır.[1606]

1602 **Farsi**, *Şemot*, s.219.
1603 Vayikra 10:1-9.
1604 Vayikra 10:13.
1605 **Farsi**, *Vayikra*, s. 97.
1606 Vayikra 10:10-20.

2.3.1.4. Beor Oğlu Balam'a Müdahale

Talmud'da (Sanedrin 105a) Beor oğlu Balam'ın (Bilam), Avraam'ın yeğeni Kemuel'in soyuna mensup olduğu veya Yakup'un dayısı Lavan'ın soyundan geldiği söylenmektedir. Hahamlar ise Bilam'ı, isminin etimolojik tahliline dayanarak, hiçbir halka mensup olmayan ve eşeğiyle ilişkiye giren biri olarak tanımlamaktadırlar.[1607]

İsrailliler, Moav ovalarında konaklarlar. Moavlılar onlardan korkarlar. Kral Sippor'un oğlu Balak, "*mübarek kıldığının mübarek olduğunu, lanet okuduğunun da lanetleneceğini biliyorum*"[1608] diyerek, Beor'un oğlu Balam'ı (Bilam), Amav diyarında yaşamakta olan İsraillilere lanet okuyup beddua etmesi için çağırır. Metinde Kral Sippor'un oğlu Balak, Balam'ın 'mübarek kılma' özelliğinden söz etmektedir ancak Tanah yorumcularına göre Beor oğlu Balam'ın (Bilam) mübarek kılma gücü olmayıp sadece lanetlemeye gücü yetmektedir.[1609] Kendisini çağırmaya gelen Moavlıları misafir eden Balam'ın yanına gelen Tanrı Yahve Balam'a, "*Onlarla gitme. O halkı lanetleme, çünkü mübarektir*" der. Sabah olunca Balam, kendisini çağırmaya gelenlere, Tanrının kendisine izin vermediğini söyler. Moavlılar, birkaç defa daha ulak göndererek hediye vaadinde bulunur fakat Balam kabul etmez.[1610]

Daha sonra Tanrı Yahve, kararını değiştirir ve "*kalk git onlarla. (Fakat) Sadece sana konuşacağım şeyi (yalnız) onu yapacaksın*" diyerek gitmesine izin verir. Balam, sabah kalkıp eşeğine biner ve Moav önderleriyle birlikte gider. Ona gitmesini söyleyen Tanrı Yahve, onun gidişine öfkelenir.

Tanrı Yahve'nin hem gitmesini söyleyip hem de gittiği için Balam'a öfkelenmesiyle ilgili olarak Midraş açıklama yapar. Midraş'a göre Balam, Moavlılarla aynı niyeti taşıyarak yola çıkmıştır ve Balam, sanki götürülen kişi değil de liderlik eden kişi gibi davranmıştır.[1611] Bir melek Balam'ın gitmesine engel olmak için eşeğe görünür. Eşek de yoldan sapıp tarlaya dalar. Balam yola döndürmek için eşeği döver. Tanrı Yahve, eşeğin konuşmasını sağlar. Eşek niye kendisini dövdüğünü sorar. Balam, alay ettiği için dövdüğünü söyler. Ardından Tanrı Yahve, Balam'ın gözlerini açıp meleği görmesini sağlar. Melek, "*Eğer benim yüzümden (yoldan) sapmamış olsaydı, şu anda seni ayrıca öldür-*

1607 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 450-451.
1608 Bamidbar 22:6.
1609 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 453.
1610 Bamidbar 22:1-19.
1611 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 461.

müş ve onu hayatta bırakmış olurdum" der. Balam eve dönmek ister ancak Melek, adamlarla gitmesini ve onlara bazı şeyler söylemesi gerektiğini söyler Moav diyarına ulaşınca Balam, Balak'a yedi sunak kurdurur ve yedi boğa hazırlatır. Balam her sunağın üstünde birer boğayla koç sunar. Sonra çıplak bir tepeye çıkar. Tanrı Yahve, Balam'a görünür ve Balam, Moav kralı Balak'a "*Tanrı'nın lanetlemediğini ben nasıl lanetlerim? Sonum onların ki gibi olsun*" der. Balak öfkelenir ve ikinci kez İsraillilere lanet okumasını ister. Balam yine İsraillileri kutsar.[1612]

Bu hikâyede kendisine müdahale edilen karakter Beor oğlu Balam'dır. Ancak Tanah, anlattığı bu hikâye ile İsrail halkının komşuları olan diğer toplumlara ve İsrail halkına bazı psiko-sosyal müdahalelerde bulunmaktadır. Ana mesaj, başka ulusların arasında da Beor oğlu Balam gibi mistik adamlar olabileceği ancak bu adamlar vasıtasıyla olsa dahi hiç kimsenin Tanrı Yahve'nin halkına zarar veremeyeceği vurgusudur. Tanah, bu durumu Beor oğlu Balam'ın diliyle; "*Zira fal yok Yaakov'da, Ne de büyü Yisrael'de. (Gerektiği) Zaman söylenir Yaakov'a ve Yisrael'e, Ne yaptığı Tanrı'nın*"[1613] sözleriyle anlatır. Metni yorumlayan Ramban ismiyle de tanınan İbn Meymun, İsraillilerin sadece Tanrı'nın egemenliği altında olduklarını belirterek astrolojik bilgilere dayanan fal ve büyünün İsraillilere işlemeyeceğini söylemektedir.[1614]

Hikâyenin devamında, Beor oğlu Balam'ın karakteri daha da güçlendirilir. Üzerine Tanrı Yahve'nin Ruhu inen Beor oğlu Balam,[1615] peygamberlik gibi bir konuma kavuşur ve Tanrı Yahve'nin bildirisini anlatmaya başlar. Ancak bu durum, Beor oğlu Balam'ın değil İsrail halkının yüceltilmesi için gerçekleşir. Yakup soyunun yüceliğini anlatmakta olan bildiri, "*Onu Mısır'dan çıkaran Tanrı, Bir reemin (yaban öküzü) boynuzları gibidir onun için. Düşmanı (olan) ulusları yutacak, kıracak kemiklerini ve okları mıhlayacak (onları). Çömeldi, uzandı aslan gibi heybetli bir aslan gibi, kim kaldırabilir onu? Mübarek kılanların mübarektir. Ve lanetleyenlerin lanetli*"[1616] sözleri, İsraillilerin düşmanlarının diliyle söyletilmektedir.

1612 Bamidbar 22:1-41; 23:1-30.
1613 Bamidbar 23:23.
1614 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 484.
1615 Bamidbar 24:2.
1616 Bamidbar 24:3-9.

2.3.1.5. Yeşu'nun Musa'nın Yerine Getirilmesi

Tanah, yüz yirmi yaşına kadar İsraillilere önderlik eden Musa peygamberin ağabeyi Harun gibi vaat edilen toprakları göremeden öldüğünü anlatır.[1617] Buna sebep olan şey, her ikisinin de Zin çölü denilen yerde, Tanrı Yahve'nin buyruğuna karşı çıkıp İsraillilerin başkaldırdığı esnada Tanrı Yahve'nin kutsallığını önemsememiş olmalarıdır.[1618] Ancak bu ceza anlatılırken daha önemli bir olaya vurgu yapılır. Musa peygamber, İsraillilerin ilk önderi ve karizmatik lideridir. Ölümünün ardından onun yerini doldurabilecek bir lidere ihtiyaç vardır. Tanah, Musa peygamberin teklifi ile Tanrı Yahve'nin İsraillilere yeni bir lider seçtiğini ve henüz hayatta iken Musa peygamberin, topluluğun önünde Koen Elazar'ın başkanlığında gerçekleşen bir ritüelle yetkilerini Yeşu'ya devrettiğini anlatır.[1619] Tanah, Musa peygamberin ardından yeni önder olan Yeşu'nun daha güçlü bir şekilde İsraillilerin başına geçebilmesini istemektedir. Bu sebeple, işlemiş olduğu suçtan dolayı vaat edilen topraklara ulaşmaktan mahrum bırakılmış olduğu bilgisi verilen Musa peygamber ardından, özel bir törenlere yetkilendirilen Yeşu, İsraillilerin yeni lideri olmuştur.

2.3.1.6. Davut'un Büyük Annesi Rut

İsraillilerin en güçlü kralı sayılan ve Tanrı Yahve'nin gözünde özel bir konumu bulunan İşay oğlu Davut'un[1620] dedesi Ovet'i doğuran kadın olan Rut, İsrailli değildir. Kendisi Moav halkından olmasına rağmen Tanah'ta övgüyle anlatılan ve örnek gösterilen bir kadındır. Beytlehem kentinde baş gösteren kıtlık sebebiyle Moav topraklarına göçen Elimelek isimli adamın oğluna gelin olarak aldığı Rut, eşi ve kayınpederi öldükten sonra bile kaynanası Naomi'yi terk etmeyip Tanrı Yahve'ye inandığını söyleyerek Moav tanrılarına dönmeyi ret eder. Kaynanası ile birlikte İsrail topraklarına döner ve vefat eden eşinin yakın akrabalarından Boaz ile evlenir.[1621]

Bu evlilikten oluşan soy, ileride kral Davut'un soyu olacağı için anlatılan hikâye önemlidir. Ayrıca bu hikâye, yabancı kadınlarla evlenme yasağını[1622]

1617 Bamidbar 20:24.
1618 Bamidbar 20:1-12; 20:22-29; 27:12-23.
1619 Bamidbar 27:12-23; Devarim 31:1-8.
1620 II Melahim 8:16-19; I Melahim 11:33-36.
1621 Rut 1:1-22;2:1-23;3:1-18;4:1-17.
1622 Devarim 7:2-4; Şofetim 3:4-8; Ezra 9:12; Nehemya 13:25; Malaki 2:11.

titizlikle uygulatmak isteyen Tanah'ın yabancı bir kadın olmasına rağmen Rut'tan övgü ile bahsetmesi sebebiyle yabancılarla evlilik konusundaki katı tutumun değiştiğini göstermektedir.

2.3.1.7. Saul'un Kral Seçilmesi ve Tanrı Yahve'nin Ruhu İle Desteklenmesi

Musa peygamber ile sosyal yapılarını oluşturup kurumlaşan ve devlet düzenine geçen İsrailliler,[1623] Yeşu ve sonrasındaki yıllarda, Tanrı Yahve'nin belirlediği Hâkimler tarafından Tanrı Yahve'nin istekleri doğrultusunda yönetilmektedir. Son hâkim olan Samuel'in döneminde İsrailliler, krallıkla yönetilmek isterler. Bu isteği, İsraillilerin Tanrı Yahve'yi terk etmek istedikleri şeklinde kabul eden Tanrı Yahve, onlara bir kral atayacağını ancak İsraillilerin sonunda pişman olacaklarını söyler.[1624]

İsraillilerin, Hâkimler yerine krallar tarafından yönetilmek istemesinin sebeplerinden birisi o dönemki İsraillilerin sosyal yapısıdır. Hâkimler dönemi, kabilelerin bazen birlikte bazen de birbirinden bağımsız hareket ettikleri bir dönemdir.[1625] Sürekli savaşların yaşandığı bir coğrafyada kabileleri birleştirecek tek bir lider, güçlü bir yönetim teşkilatı oluşturacaktır.

Hâkimler döneminde görev yapan hâkimlerin, ast üst hiyerarşisine sahip ulusal yöneticiler olmadığı, bu hâkimlerin her birinin bir aşireti idare ettiği ve bu dönemden memnun olmayan İsraillilerin bu yönetim şekline tahammül etmekte zorlandıkları ifade edilmektedir.[1626]

Tanrı Yahve, Benyamin oymağından Saul'u seçmeye karar verir. Benyamin oymağı, İsrail'in en küçük oymağıdır.[1627] Ancak Saul güçlü bir karakterdir. Tanah'ın ifadesiyle Saul, İsraillilerin en uzun boylusu ve en yakışıklısıdır. Babasının eşekleri kaybolunca onları aramaya çıkan Saul, kaybolan eşeklerin yerini sormak için Samuel'e gider. Böylece Tanrı Yahve, kral olarak seçtiği kişiyi, önce Hâkim Samuel'e tanıtır. Samuel, Saul'un başına yağ döküp ona durumu anlatır. Samuel, Saul'e Givat-Elohim'e gidip, oradaki peygamber topluluğuna katılmasını, Tanrı Yahve'nin ruhunun üzerine ineceğini ve

---

1623 Şemot 18:13-26.
1624 I Şemuel 8:5-22.
1625 Ronald **De Vaux**, *Yahudilikte Aile*, (Çev. Ahmet Güç), Arasta Yay., Bursa 2003, s. 38-39.
1626 **Johnson**, *Yahudi Tarihi*, s. 47.
1627 I Şemuel 9:21.

Saul'un bambaşka bir kişiliğe bürüneceğini haber verir. Saul söylenenleri yapar ve böylece Saul, artık peygamber sınıfına terfi etmiş olur.[1628]

Böylece Saul karakteri, daha da güçlendirilerek kral olmadan önce bir nevi peygamber sınıfına terfi ettirilir. İsraillilerin başına bir kral seçmek için Samuel, bütün İsrail oymaklarını bir araya toplar ve aralarında kura çeker. Kurada Benyamin oymağı seçilir. Benyamin oymağı, boy boy öne çıkar. Aralarından Matri boyuna kura isabet eder. Ve en sonunda Kiş'in oğlu Saul kurada kral olarak seçilir. Ancak, Tanah'ın ifadesiyle bazı kötü kişiler Saul'u küçümserler ve Saul'e armağan vermezler. Saul de bu duruma aldırış etmez.[1629]

İsraillilerin krallığa geçişi peygamberlik kurumunun otoritesini etkilemiştir. Kral kura ile seçilmiştir ancak bu işin organizasyonu, sunumu ve kralın yağlanması gibi işlemler Peygamber Samuel tarafından gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla yeni düzende kralın otoritesi olmakla birlikte tahta oturmak isteyen bir kralın öncelikle peygamber tarafından onanması gerekmektedir.

Saul'un kral olarak seçilmesinin ardından Ammon kralı Nahaş, İsrail şehirlerinden Yaveş-Gilat'a saldırır. Şehir halkı, sağ bırakılmaları hâlinde kölelik yapmaya razı olduklarını söyleyerek antlaşma teklif eder. Ancak Ammon kralı Nahaş, teslim olmalarını ve kölelik yapmalarını yeterli görmez. Onları küçük düşürmek için sağ gözlerini oyup çıkaracağını söyler. Yaveş-Gilat önderleri yedi gün süre isterler. Bir kurtarıcı çıkmaması hâlinde teslim olacaklarını ve şartları kabul edeceklerini söylerler. Diğer İsrail şehirlerine haber salınır. Saul'un yaşadığı Giva şehrine haber ulaşınca, Saul öfkelenir. Tanrı Yahve'nin ruhu üzerine inen Saul, bir çift öküzü parçalar ve her bir parçasını İsrail'in diğer bölgelerine göndererek onları savaşa çağırır. İsrailliler, yüreklerinde hissettikleri tanrısal bir korku ile yekvücut olup birleşirler. Ammon ordusu bozguna uğratılır. İsraillilerin içerisinde Saul'un krallığına tepkili olanları halk öldürmek ister ancak Saul onlara engel olur. Böylece galeyana gelen halk Gilgal'da toplanıp Saul'un krallığını tekrar onaylarlar.[1630]

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede Tanrı Yahve, sadece Saul'u kral olarak seçmekle kalmayıp, İsraillilerin de Saul'u kral olarak benimsemesini sağlamaktadır. Öyle ki, ilk törenin ardından Saul'un krallığı için halk, ikinci bir tören tertiplenmesini isteyecek hale gelmektedir. Ammon kralı Nahaş'ın İsraillilere saldırması ve sağ gözlerini oymaya çalışarak onları hakir konuma düşürme-

1628 I Şemuel 10:1-11.
1629 I Şemuel 10:20-27.
1630 I Şemuel 11.1-15.

ye çalışması, Saul'un 'seçilmiş krallıktan', 'kurtarıcı krallığa' terfi etmesini sağlamıştır. Bu da İsraillilerin, Tanrı Yahve'nin seçtiği ilk krallarına karşı, itaat kültürü yerine benimseme kültürü ile bağlanmasını sağlamıştır.

2.3.18. Yonatan'ın Zaferinde Tanrı Yahve'nin Müdahalesi

İsraillilerin ilk kralı olan Saul'un oğlu Yonatan, silahını taşıyan hizmetkârı ile birlikte babasından habersiz olarak Filistinlilerin ordugâhına geçer. Yonatan, Tanrı Yahve'nin yardım etmesi hâlinde, az sayıdaki askerin kalabalık orduları yeneceğini söyleyerek Filistinlilerin yanına yaklaşır. Hizmetkârına, Filistinlilerin onları yanlarına çağırmaları hâlinde, bunun Tanrı Yahve'nin yardımına işaret olacağını söyleyerek yola çıkar. Filistin askerleri onları yanlarına çağırınca, Yonatan hizmetkârı ile birlikte askerlere saldırır. İlk saldırıda yirmi Filistinli askeri öldüren Yonatan'a hizmetkârı da yardım eder ve iki kişinin saldırısı neticesinde Filistin ordusu dehşete düşer. Bu esnada yer sarsıntısı olur. Bu hengâmede, dehşete kapılan Filistinli askerler birbirlerine kılıç çekmeye başlar. Saul, olan bitenden habersiz Filistinlilerin üzerine saldırır. Ancak Filistinliler, çoktan kaçışmaya başlamıştır. İsrail ordusu böylece zafer kazanır.

Saul, savaşa gidecek olan askerlerin, akşama kadar yemek yemesini yasaklamış ve İsraillilere de ant içirmiştir. Bundan haberi olmayan Yonatan, ormandan geçerken bal yer. Durum kendisine anlatılınca da babasını eleştirir. Yonatan'dan cesaret bulan askerler, ganimet hayvanlarına saldırır ve kanlarını iyice akıtmadan bu hayvanları yemeye başlarlar. Saul, Tanrı Yahve'ye ne yapması gerektiği konusunda danışmak ister. Ancak Tanrı Yahve, Saul'e cevap vermez. Saul, ne olduğunu ve kimin günah işlediğini araştırır. Durum Saul'e anlatılır. Askerlerin akşam olmadan önce yemek yedikleri söylenir. Ancak buna sebep olanın Yonatan olduğu söylenmez. Saul de, bu günaha sebep olan kişinin kendi oğlu Yonatan bile olsa öldürüleceğini söyler.

Sorumluyu bulmak için bütün ordu toplanır. Kura çekilerek, suçluyu göstermesi için Tanrı Yahve'ye danışılır. Kura, Yonatan'a çıkar. Saul, oğlunu öldürmeye kalkar fakat halk buna mani olur. İsraillilerin gözünde Yonatan artık kahraman olmuştur. Halk, Yonatan'ın yaptıklarını Tanrı Yahve'nin yardımı ile gerçekleştirdiğini söyleyerek, Yonatan'ın cezalandırılmasına karşı çıkar ve böylece Yonatan, babası tarafından öldürülmekten kurtulmuş olur.[1631]

[1631] I Şemuel 14.1-45.

Tanah'ın anlattığı bu hikâyede, Tanrı Yahve'nin Yonatan'dan Filistinlilere saldırmasını istediğini anlıyoruz. Bizzat Tanrı Yahve'nin desteği ile İsrailliler Yonatan sayesinde savaşmadan zafer elde etmiş olur. Ancak babasının kuralına uymayan Yonatan, babası ile ters düşmüştür. Kral Saul, kolay bir zafer elde etmiş olmakla birlikte itibarını yitirmiştir. Böylece İsraillilerin teveccühü, Saul'den uzaklaşmakta ve tahtın varisi Yonatan karakteri güç kazanmaktadır.

Bu durumda Tanrı Yahve'nin müdahalesinin muhatabı kimdir. İsrailliler, Filistinliler, Saul veya oğlu Yonatan, müdahalenin merkezinde hangisi vardır. Bunu anlamak için ilk kral olan Saul'un nasıl seçildiğine bakmak gerekir. İsrailliler, Tanrı Yahve ile kendileri arasında aracılık yapan hâkimler tarafından yönetilmekte iken buna karşı çıkıp krallıkla yönetilmek ister. Bu isteğe öfkelen Tanrı Yahve başlarına bir kral vereceğini ve o kral ile bu isteğin karşılığını bulacağını söyler.[1632] Kura çekilerek kralın kim olacağı belirlenir. Böylece Saul kral olur.[1633]

Saul, krallığı döneminde iyi niyetli icraatlar sergiler. Ancak bu icraatlar, Tanrı Yahve'nin öfkesine neden olur. Saul, halkın dağılmasını engellemek için halka, Yakmalık Sunuları ve Esenlik Sunuları getirmesini söyler ve ayin mekânına gelmekte geciken Hâkim Samuel'in yapacağı ayini, kendisi yapar. Samuel, bu davranışıyla Saul'un Tanrı Yahve'nin buyruğuna karşı geldiğini, bu davranışından dolayı Tanrı Yahve'nin onu terk ettiğini ve sonsuza kadar sürecek olan krallığının Saul'un elinden alınacağını söyler.[1634]

Kral Saul'un ilk hatalı icraatı, halkının bölünmesini önlemek için yetkisi olmadığı hâlde kurbanlık sunmaya kalkışmasıdır. İkincisinde Tanrı Yahve, Kral Saul'den Amalek halkına saldırıp, havanlarına varıncaya kadar her şeyi yok etmesini ister. İsrailliler, Amaleklilere saldırıp, zafer elde ederler. Ancak ganimetleri yok etmezler. Koyun ve sığırların en iyi olanlarını Tanrı Yahve için kurbanlık olarak ayırıp geriye kalanları yok ederler. Tanrı Yahve bu durma çok öfkelenir. Saul, kendini savunur ve alı koyduğu hayvanları, Tanrı Yahve'ye kurban sunmak için yok etmediğini söyler. Samuel de, "*Rab kendi sözünün dinlenmesinden hoşlandığı kadar Yakmalık Sunulardan, Kurbanlardan hoşlanır mı?*" diyerek, koşulsuz şartsız itaatin gerekliliğini vurgular.[1635]

1632 I Şemuel 8:5-22.
1633 I Şemuel 10:20-27.
1634 I Şemuel 13:8-14.
1635 I Şemuel 15:1-23.

Yonatan'ın zaferinde Tanrı Yahve'nin müdahalesini bu bilgiler ışığında değerlendirecek olursak Tanrı Yahve, krallıkla yönetilmek isteyen İsraillilere öfkelenmiş ve onları cezalandırmak için isteklerini yerine getirirken Saul'u kral olarak seçmiştir. Saul'un krallığı döneminde yaşanan bu iki olayla, İsraillilere bir mesaj verilmek istenmiştir. Tanrı Yahve'ye itaat etmek her şeyden hatta iyi niyetli ve toplum için faydalı olan bir davranış sergilemekten dahi daha önemlidir. Dolayısıyla İsraillilerin Tanrı Yahve'ye itaat etmeleri, doğru olduğunu düşündükleri bir davranışı uygulamalarından daha önemlidir. Bu anlatım, İsraillilerin hâkimlik yerine krallık ile yönetilmek istemelerine bir gönderme gibidir.[1636]

İsraillilerin komşu ülkelerde gördükleri krallıkla yönetim şeklinin kendileri için iyi olacağını düşünmeleri veya Saul'un halkın dağılmasını engellemek için kurban sunması veya İsraillilerin, mağlup ettikleri Amaleklilerin hayvanlarından iyi olanlarını yok etmeyip, Tanrı Yahve'ye kurbanlık olarak ayırmasının Tanrı Yahve'nin gözünde bir değeri yoktur. Çünkü Tanrı Yahve'ye hizmet etmek içinmiş gibi görünen bu davranışları yapanlar, aslında Tanrı Yahve'nin emrini terk etmektedirler. Tanah'a göre Tanrı Yahve'ye itaat etmek, toplum menfaatinden veya Tanrı Yahve'ye kurban sunmaktan çok daha önemli ve değerlidir.

Yonatan'ın hikâyesinde de aynı şey göze çarpar. Yonatan, Tanrı Yahve'nin yardımı ile düşman ordusunu bozguna uğratır ama ardından itaat etmeyi bırakıp düşünmeye başlar ve babasının icraatlarını sorgular. Savaşa çıkan orduya oruç tutturmasını eleştirir. Onun yüzünden askerler akşamı beklemezler. Ganimet hayvanlarını, kanlarının tamamen akmasını bile beklemeden yerler ve böylece Tanrı Yahve, İsraillileri terk eder. Ve sonunda suçluyu tespit etmek için çekilen kurada, Tanrı Yahve'nin yardımı ile düşman ordusunu bozguna uğratan Yonatan, Tanrı Yahve tarafından suçlu olarak ilan edilir.

2.3.1.9. Tanrı Yahve'nin Davut'u Kral Olarak Seçmesi

İsraillilerin krallıkla yönetilme talebi neticesinde ilk kral olan seçilen Saul'den memnun olmayan ve onu seçtiğine pişman olan Tanrı Yahve,[1637] onun yerine başka birisini kral olarak seçmeye karar verir. Samuel'e İşay'ın oğullarından birini kral olarak seçtiğini ve onu mesh etmesini söyler. Samuel,

---

1636 I Şemuel 8:5-6.

1637 I Şemuel 15:11; 15:35.

İşay'ın yanına gider ve oğullarını çağırmasını söyler. Davut gelince Tanrı Yahve, onu seçtiğini söyler. Samuel de Davut'u mesh eder. Tanrı Yahve'nin ruhu güçlü bir şekilde Davut'un üzerine iner ve Saul'u terk eder.

Tanrı Yahve tarafından terkedilen Saul'a kötü bir ruh musallat olur. Hizmetkârları, Saul'u bu kötü ruhun verdiği sıkıntıdan kurtarması için lir çalan birisini ararlar ve Davut'u, kralın lir çalgıcısı olarak saraya alırlar. Tanrı Yahve'nin gönderdiği kötü ruh Saul'u rahatsız edince Davut ona lir çalar ve onu rahatlatır. Saul, Davut'tan hoşnut kalır ve onu silahtarı yapar.[1638]

Saul silahtarı ile birlikte Filistinlilerle savaşa gider. Filistin ordusunda üç metre boyunda Golyat adlı bir savaşçı İsraillilere meydan okur. Teke tek dövüşte galip gelen savaşı kazanmış sayılacaktır. Saul dâhil İsrail ordusundan hiç kimse Golyat'ın karşısına çıkacak cesareti bulamaz. Golyat, kırk gün boyunca sabah akşam çıkıp meydan okur. Davut dereden aldığı beş adet taş, bir sapan ve elinde bir sopayla Golyat'ın karşısına dikilir ve Tanrı Yahve'nin İsrailllileri kılıçla veya mızrakla korumadığını söyleyerek düello sonunda her kesin Tanrı Yahve'nin gücünü göreceğini söyler. Davut'un attığı taş ile Golyat ölür ve Filistinliler kaçıp dağılırlar.[1639]

Saul, Davut'a kızı Mikal'ı, başlık parası olarak iki yüz Filistinlinin sünnet derisi karşılığında verir ve Davut'u damadı yapar.[1640] Ardından komutanlık makamına getirdiği Davut'un başarılarını kıskanmaya başlayan Saul, Davut'u öldürmeye karara verir ancak başarılı olamaz.[1641] Davut, Saul'den kaçarken Tanrı Yahve'ye danışır ve Keila halkını Filistinlilerden kurtarır ve Keila'ya yerleşir. Saul, Keila'ya saldırmaya karar verince Davut, Tanrı Yahve'ye danışır. Tanrı Yahve de Keila halkının Davut'u Saul'e teslim edeceğini söyler. Bunun üzerine Davut kırsala çıkar.[1642] Davut'u takip etmekte olan Saul bir mağaraya girdiğinde Davut'un eline düşer ancak Davut, Saul'u öldürmez ve böylece Saul, Davut'u öldürmekten vazgeçer.[1643] Davut, Saul'den uzaklaşmak için Filistin topraklarına geçer ve Gat kralı Akiş'in hizmetine girer. Akiş'in yerleşmesi için verdiği Ziklak kentine yerleşen Kral Davut,[1644] harp dönüşü, şehrin Amalek ordusu tarafından işgal edildiğini iki karısının ve

1638 I Şemuel 16:1-23.
1639 I Şemuel 17:1-51.
1640 I Şemuel 18:27.
1641 I Şemuel 19:1-24; 20.1-42.
1642 I Şemuel 23:1-13.
1643 I Şemuel 24:1-22.
1644 I Şemuel 27:1-12.

şehir halkının esir olarak götürüldüğünü görünce Efod'u giyinip Tanrı Yahve'ye danışır. Tanrı Yahve, Amaleklerin peşinden gitmesini ve galip geleceğini söyler. Davut, söyleneni yapar ve esirleri kurtarır.[1645] Bu arada Saul de Filistinlilerle yaptığı savaşta esir düşeceğini anlayınca kılıcının üzerine yatarak intihar eder. Saul'un ve oğullarının ölmesiyle birlikte Davut'un kral olmasının önündeki engeller de ortadan kalkmış olur.[1646] Davut, ne yapması gerektiği konusunda Tanrı Yahve'ye danışır. Davut'a Hevron'a gitmesi söylenir. Hevron'da Yahudalılar, Davut'u Yahuda Kralı olarak meshederler.[1647] Daha sonra İsrail'in bütün oymakları Hevron'a gelerek Davut'u İsrail Kralı olarak meshederler.[1648]

Tanah, herhangi bir özelliği olmayan İşay'ın en küçük oğlu Davut'un, Tanrı Yahve'nin istemesi hâlinde nasıl kral olabileceğini anlatarak, büyük başarıların çalışmakla, soy sopla veya servetle değil ancak Tanrı Yahve'nin yardımıyla elde edilebilineceğini vurgulamaktadır.

Davut, Saul'un aksine yapacağı her işten önce Tanrı Yahve'ye danışmakta, Tanrı Yahve de onu başarılı kılmaktadır. Tanrı Yahve'nin Saul'u kral seçmekten dolayı pişman olmasının nedeni, Saul'un kötülük işlemesi değil Tanrı Yahve'ye koşulsuz şartsız itaat etmemiş olmasıdır. Tanah, Davut'un itaatkârlığına ve Tanrı Yahve'ye danışmadan iş yapmıyor oluşuna vurgu yaparak, iki kral arasındaki farkı ve Tanrı Yahve'nin tercih sebebini vurgulamaktadır.

2.3.1.10. Tanrı Yahve'nin Uzza'yı Öldürmesi

Antlaşma Sandığı (Aron Aberit), daha önce Filistinlilerin eline geçmiş, oraya hastalık yıkım ve ölüm getirmiş ve Filistinlilerin gönüllü olarak vermeleri ile Sandık tekrar İsraillilerin eline geçmiştir.[1649] İlk İsrail kralı Saul'un ve mirasçılarının ölümünün ardından, İsraillilere kral olan Davut, Yevuslulara saldırıp Yeruşalim'i alır. Ele geçirdiği Siyon Kalesine de Davut kenti adını verir ve burada yaşamaya başlar.[1650]

Davut, Antlaşma Sandığı'nı yaşamakta olduğu Davut kentine taşımaya karar verir ve yola çıkar. Antlaşma Sandığı'nı yanında bulunduran Avinadav,

---

1645 I Şemuel 30:1-31.
1646 I Şemuel 31:1-13.
1647 II Şemuel 2:1-4.
1648 II Şemuel 5:1-3,12.
1649 I Şemuel 5:1-12; 6:1-12.
1650 II Şemuel 5:6-9.

Sandığı teslim eder ve Davut kentine kadar Sandığa eşlik etmesi için oğullarını görevlendirir. Ahyo, sandığın önünden ilerlerken Uzza da arkadan yürümektedir. Nakon'un harman yerine ulaştıklarında, Sandığı taşıyan arabayı çeken öküzler tökezler. Uzza, elini uzatıp Sandığı tutar. Tanah'ın ifadesiyle Tanrı Yahve, saygısızca davranan Uzza'ya öfkelenerek Onu yere çalar. Böylece Uzza, Tanrı Yahve'nin Sandığının yanında ölür. Davut, Tanrı Yahve'nin Uzza'yı cezalandırmasına öfkelenir ve aynı zamanda da korkar. Sandığı, Davut kentine götürmekten vazgeçen Davut, Gatlı Ovet Edom'un evinde bırakır. Üç ay boyunca burada kalan Sandık, hane halkını kutsar. Bu durumun haber verilmesi üzerine Davut, kurbanlar eşliğinde Antlaşma Sandığı'nı Davut kentindeki hazırlatmış olduğu çadıra getirtir.[1651]

2.3.1.11. Tanrı Yahve'nin Pers Kralları Koreş ve Artahşasta'ya Müdahalesi

Tanah, Tanrı Yahve'nin Pers kralı Koreş'i, Yeruşalim'de kendisi adına bir Tapınak yapmakla görevlendirdiğini bildirir. Koreş, Kral Nebukadnessar döneminde tapınaktan getirilen değerli eşyalarla birlikte İsraillilerin Yeruşalim'e dönüp Tanrı Yahve için bir tapınak yapmaları için buyruk verir ve böylece Süleyman Tapınağı yeniden inşa edilmeye başlanır.[1652] Tanah'ta Koreş karakteri, Tanrı Yahve'nin mesh ettiği kişi olarak, Yeruşalim'i onarması için Tanrı Yahve tarafından harekete geçirildiği bildirilmektedir. Ayrıca Pers kralı Koreş'in, Tanrı Yahve tarafından düşmanlarına karşı muzaffer kılındığı, kendisine karanlıkta kalmış hazineler ve gizli zenginliklere varıncaya kadar pek çok şeyin verildiği anlatılmakta, Koreş'in Tanrı Yahve'yi tanımamasına rağmen bütün bunların İsrail uğruna yapıldığı vurgulanmaktadır.[1653]

Kral Koreş'in buyruğu ile başlayan Tapınağın inşası sürerken pek çok kral değişir. Kral Artahşasta tahta geçince, Ezra'yı Tanrı Yahve'nin yasasının yaşanıp yaşanmadığını denetlemesi, Yasayı öğretmesi ve yasanın uygulanmasını sağlamak için yargıçlar ataması için görevlendirip altın, gümüş ve diğer hediyelerle birlikte Yeruşalim'e gönderir. Tanrı Yahve'nin yasasına ve Kralın buyruklarına uymayanlar, ölüm, sürgün ya da hapisle cezalandırılacaktır.[1654]

1651 II Şemuel 6:1-17.
1652 Ezra 1:1-11.
1653 Yeşayau 45:1-13.
1654 Ezra 7:1-26.

Ezra, Tanrı Yahve'nin yasalarını uygulamak için sert önlemler alır ve bazı reformlar yapar. Bu reformlar neticesinde, evvelden krallar ve peygamberlerden sonra gelen Koenler tek kalırlar. Peygamberlik kurumu da Malaki ile son bulmuş olur.[1655] Ezra, yabancılarla evlilik, Şabat kuralları ve sünnet olmak gibi kuralların titizlikle uygulanmasını sağlar. Yasak olmasına rağmen[1656] yabancılarla evli olan uzun bir listenin varlığı[1657] hatta Baş Koen Elyaşiv oğlu Yoyada'nın oğullarından birinin Horonlu Sanballat'ın kızıyla evli olduğunu[1658] düşünürsek, sürgüne gitmeyenlerin Tanrı Yahve'nin Yasalarına uyma konusunda biraz gevşek davrandıklarını söylemek mümkündür. Ezra'nın üzerinde hassasiyetle durduğu bu kurallar, İsraillilerin diğer toplumlardan ayrışmalarını sağlayan kurallardır. Sünnet ile İsrailliler, Filistinlilerden ayrışıyor, yabancı kadınlardan uzak durarak asimile olmaktan korunmaktadır.[1659] Sürgüne gitmeyenlerin, diğer İsraillilerin sürgünden dönmelerine pek de sevindikleri söylenemez. Zira katı kuralların hayatlarına girişinin yanında sürgünden dönenler, eski topraklarını ve evlerini talep etmektedir.[1660]

Babil'i ele geçirdikten sonra şehri yağmalatmayıp Babil tanrılarını koruyarak kendini Babil tahtının meşru varisi saydırtan Pers imparatorları, yönetimlerindeki halka tanıdıkları inanç özgürlüğü sayesinde 'dört kıtanın kralı' olarak ilan edilmeyi başarmışlardır.[1661] Tanah'ın anlatımına göre Pers kralı Artahşasta, Ezra'nın ardından Nehemya'yı da Tanrı Yahve'den aldığı ilham ile[1662] Yeruşalim'in onarımı ve imarı ile görevlendirerek Yeruşalim valisi tayin eder.[1663] Pers Yönetiminin bu uygulamasının çatışmaları ve ayaklanmaları önlemeyi amaçladığı ifade edilmiştir.[1664]

Tanah'ın anlatımına göre Tanrı Yahve, kurallarına uymadığı için İsrailliler cezalandırırken Nebukadnessar'ı kullanmış, Onun eliyle Yeruşalim'i ve Tapınağı tahrip edip İsraillileri sürgüne göndermiştir. İlerleyen yıllarda,

---

1655 **Kurt**, *Erken Dönem Yahudi Tarihi Yahudiliğin Mimarı Ezra*, s. 189-190.
1656 Devarim 7:2-4; Şofetim 3:4-8; Ezra 9:12.
1657 Ezra 10:18-31.
1658 Nehemya 13:25-28.
1659 **Brenner**, s. 25.
1660 **Kurt**, *Erken Dönem Yahudi Tarihi Yahudiliğin Mimarı Ezra*, s. 183.
1661 Cemil **Bülbül**, "Eskiçağ Medeniyetlerinde Dünya Hakimiyeti Düşüncesi" *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 9, Summer 2014, p. 223-224.
1662 Nehemya 2:8.
1663 Nehemya 2:1-20; 3:1-32.
1664 **Kurt**, *Erken Dönem Yahudi Tarihi Yahudiliğin Mimarı Ezra*, s. 184.

İsraillilere acıyan Tanrı Yahve, Kral Koreş'i ve Kral Artahşasta'yı kullanarak, İsraillilerin yurtlarına dönmelerini sağlamış ve bu Pers krallarının eliyle, Tapınağı ve Yeruşalim'i tekrar inşa ettirmiştir. Bu anlatıma inanmakta olan İsraillilerin dış siyaset algısı ve diğer ülkelerle olan münasebet tarzı, mutlaka bundan etkilenecektir. Düşmanlarının galip gelmesini, Tanrı Yahve'nin yasalarına uymamalarından dolayı başlarına gelen bir ceza olarak göreceklerdir. Aynı anlayışla, diğer ulusların kendilerine yaptıkları iyiliği de Tanrı Yahve'nin kurallarına uydukları için Tanrı Yahve tarafından gelen bir iyilik olarak kabul edeceklerdir.

2.3.1.12. Ahaşveroş'un Ester ile Evliliği ve İsraillilerin Kurtuluşu

İsraillilerin tarihindeki milli bayramlardan biri olan Purim bayramı, İran'daki Yahudilerin, Ester adlı Yahudi kız sayesinde soykırıma uğramaktan kurtuluşlarının anısına, İsrailliler tarafından Adar ayının on dördünde kutlanan bir bayramdır. Bu bayramın tarihsel dayanağı Tanah'ta hikâyesi anlatılan Ester adlı bir kızın etrafında gelişen olaylara dayanmaktadır.[1665] Ester ile ilgili anlatılanların, Yahudilerin düşmanlarına karşı kin duygusunu yenileme ve ırksal bir gurur duygusu kazandırma amacıyla uydurulmuş bir hikâye olduğunu iddia eden yaklaşımlar da vardır.[1666]

Tanah'ın anlattığı hikâye, Pers kralı Ahaşveroş'un tertip ettiği ziyafete katılmayan karısı Vaşti'yi bırakıp bir İsrailli kız olan Ester'i kraliçesi yapmasıyla başlar. Saray eşrafından olan Haman, kendisine saygısızlık yapan Mordekay'a öfkelenip bütün Yahudileri katletmek ister. Ester'in (Hadassa) amcasının oğlu olan Mordekay, Haman'ın tasarladığı kıyımdan Yahudileri kurtarması için Ester'in Pers kralı Ahaşveroş'a ricacı olmasını ister. Mordekay, eğer bunu yapmazsa kendisinin helak olacağını ancak bütün Yahudilerin Tanrı Yahve sayesinde kurtulacağını söyler. İsraillilere düşmanlık yapan Haman, karısı Zereş ve diğer danışmanlarına danıştığında, kendisine "*düşmanın Mordekay, Yahudi soyundansa, ona gücün yetmeyecek, önünde yok olup gideceksin*" derler. Neticede, Ester aracı olur. Böylece Yahudiler kurtulur. Haman da Mordekay'ı astırmak için yaptırdığı darağacında idam edilir. Pers kralı Ahaşveroş'un mührü ile yazılan fermanla, Yahudilerin kendilerini koruma hakkı olduğu ilan edilip Yahudilerin düşmanlarını öldürmelerine ve düşmanları-

---

1665 **Ünal**, *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar*, s.142-145.

1666 Mahmut **Nânâ**, *Yahudi Tarihi*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2008, s. 281-288.

nın mallarını mülklerini yağmalamalarına da izin verilir. Hatta diğer uluslardan pek çok kişinin bu korkuyla Yahudi olduğu anlatılır.[1667]

Böylece İsrailliler, Pers krallığında üst sınıf vatandaş olma hakkını elde etmiş olurlar. Diğer uluslardan pek çok kişinin kendisinin Yahudi olduğunu iddia etmesinin, ne kadar kabul gördüğü ile ilgili bilgi vermeyen Tanah, Pers kralı Ahaşveroş'un İsraillilere vermiş olduğu bu imtiyazın ne kadar sürdüğü hakkında da bilgi vermemektedir.

Tanah'ta anlatılan bu hikâye, Tanrı Yahve'nin İsrail halkına diğer ulusları kullanarak müdahale etmesine bir örnektir. Ancak burada verilen mesajlar, İsraillilerden ziyade diğer uluslaradır. Öncelikle Mordekay'ın Ester'den Pers kralı Ahaşveroş'a ricacı olmasını isteyip, bunu yapmaması hâlinde kendisinin helak olacağını ancak bütün Yahudilerin Tanrı Yahve sayesinde kurtulacağını söylemesi, hem İsraillilere hem de komşu uluslara bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Tanrı Yahve'nin kendi ulusuna mutlaka yardım edeceği vurgusu ve 'düşmanın bir Yahudi ise mutlaka yok olursun' tehdidi, hem İsraillilerin özgüvenlerini artırmaya yönelik hem de diğer ulusların çekinmesini sağlamaya yönelik bir psikolojik müdahale tarzıdır. Tanah, ilerleyen dönemlerde bu anlayışı bir kehanet şeklinde savunur. Yeşaya kitabında, Ariel'e saldıran, Siyon dağına karşı savaşan çok sayıda ulusun tıpkı bir rüya gibi yok olup gideceği anlatılarak,[1668] İsraillileri, bizzat Tanrı Yahve'nin koruyup gözettiği, bu yüzden diğer ulusların en güçlü silahlarla saldırmaları hâlinde bile başarısız olacakları anlatılmaktadır.[1669] Yeremya kitabında ise İsrail'in Tanrı Yahve için kutsal bir halk olduğu, onu yeren herkesin suçlu sayılıp başına felaket geldiği anlatılmaktadır.[1670]

2.3.1.13. Daniel'e Bilgelik ve Rüya Yorumlama Yeteneğinin Verilmesi

Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin Yusuf'a rüya yorumlayabilme yeteneği verdiği dönem,[1671] İsraillilerin Mısır'a gitmelerinin gerektiği bir dönemdir. Bu göçün gerçekleşmesi için Yusuf'la kardeşleri arasındaki hadiseler yaşanmış ve

---

1667 Ester 1:10-19; 2:8-17; 3:2-6; 4:12-14; 7:3-10; 8:11-17.
1668 Yeşayau 29:5-8.
1669 Yeşayau 54:15-17.
1670 Yirmeyau 2:3.
1671 Bereşit 40:8-22; 41:14-25.

Yusuf eliyle İsraillilere Mısır kapısı açılmıştır. Hatta Tanah, bu durumu Yusuf'un diliyle ifade eder ve Yusuf'un Mısır'a gitmesinin sebebinin kardeşleri olmadığını, bunun Tanrı Yahve'nin bir müdahalesi olduğunu belirtir.[1672]

İsraillilerin Mısır yolculuğunu başlatan Yusuf'un Firavun nezdinde itibar bulması, Yusuf'un rüyaları yorumlayabilmesi sayesinde Mısır diyarında Firavun'a hizmet etmesi sebebiyledir. Yusuf sonrası dönemde güçlenen İsrailliler, devlet kurmuş hatta diğer ulusları yönetebilecek düzeye ulaşabilmiştir. Ancak Babil sürgünü sonrasında, yine diğer ulusların tahakkümüne girmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemde Tanrı Yahve, güzelliği sayesinde Pers kralı Ahaşveroş'u etkileyerek İsraillilerin hayatını kurtaran Ester gibi karakterlerle İsraillilere yardım etmiştir.[1673]

Aynı yöntemle Tanrı Yahve, Daniel, Hananya, Mişael ve Azarya gibi gençlere bilgelik vererek, Daniel'e ise hem bilgelik hem de düş yorumlayabilme yeteneği vererek,[1674] bu gençlerin bilge kişiler olarak Babil kralı Nebukadnessar'ın gözünde değerli olmasını sağlamış ve bu kişiler vasıtasıyla ulusuna yardımcı olmuştur. Nebukadnessar, bir gece rüya görür ve bütün bilge yardımcılarını çağırtıp önce, düşünde ne gördüğünü bilmelerini sonra da yorumlamalarını ister. Bunu yapamadıkları takdirde hepsi idam edilecektir. Tanrı Yahve, Daniel'e yardım eder. Ona, önce rüyayı anlatır sonra da yorumunu öğretir. Daniel'in bu başarısı karşısında Babil kralı Nebukadnessar, Daniel'i ve diğer bilgelerini öldürmekten vazgeçer ve Daniel'i Babil'in Valisi yapar. Daniel'in talebi üzerine Nebukadnessar, diğer İsrailli bilgeleri de yüksek görevlere atar.[1675]

Böylece sürgün diyarında da olsa İsrailliler, diğer uluslardan daha iyi bir konum elde etmiş olmaktadır. İlerleyen dönemlerde Tanrı Yahve, Babil kralları ile sürekli iletişim hâlindedir. Onlara Yeruşalim'de bulunan Tapınağı yeniden imar etme ve şehri onarma görevi verir.[1676] Hatta bu krallar vasıtasıyla Yeruşalim'de yaşayan İsraillilere valiler ve din görevlileri atar.[1677]

Bu dönemde yaşanan olaylarda, Daniel karakterinin gösterdiği mucizeler sayesinde, Tanrı Yahve'nin Babil diyarında da saygı duyulan bir Tanrı olma-

---

1672 Bereşit 45:3-8.
1673 Ester 1:10-19; 2:8-17; 3:2-6; 4:12-14; 7:3-10; 8:11-17.
1674 Daniel 1:1-20.
1675 Daniel 2:1-49.
1676 Ezra 1:1-11.
1677 Yeşayau 45:1-13; Nehemya 2:1-20; 3:1-32.

sını sağlar. Babil kralı Nebukadnessar, bir heykel yaptırıp heykele secde etmeyeni fırına attıracağını söyler. Herkes heykelin önünde secde eder ancak İsrailli gençler Hananya, Mişael ve Azarya secde etmezler. Fırına atılırlar fakat ateş onları yakmaz. Bu durumu gören Babil kralı Nebukadnessar, bu gençleri daha yüksek mertebelere getirir ve ülkede Tanrı Yahve'ye saygısızlık yapanın öldürüleceğini ilan eder.[1678]

Böylece Tanrı Yahve, Babil diyarında da övülen bir Tanrı hâline gelir. Hatta Tanrı Yahve, kibirlenen Nebukadnessar'ı önce tahttan indirip daha sonra tekrar tahtına oturtur.[1679] Sonraki dönemlerde ise Tapınaktan getirilen bardaklarla şölen veren Kral Belşassar'ı Tanrı Yahve'nin öldüreceğini haber veren Daniel sayesinde Tanah, Tanrı Yahve'nin Babil krallarına müdahale etmeye devam ettiğini bildirmektedir.[1680] Kral Darius döneminde, Daniel'in düşmanlarının çevirdiği entrikalar yüzünden, Kral Darius istemediği hâlde Daniel, aslanlara atılma cezasına çarptırılır. Sabaha kadar aslanlarla dolu mağarada kalmış olmasına rağmen Daniel'e bir şey olmaz. Bu mucizeyi gören Kral Darius, Daniel'in düşmanlarını aslanlarla dolu mağaraya attırıp, ülkesinde yaşayan her milletin lisanı ile yazılan bir ferman ile ülkede Tanrı Yahve'den korkulmasını emreder.[1681] Böylece Tanrı Yahve, Daniel aracılığıyla gösterilen mucizeler sayesinde, bütün Ortadoğu'da saygı duyulan bir Tanrı hâline gelir.

2.3.1.14. Hoşea'ya Kötü Kadınla Evlenmesinin Emredilmesi

Tanrı Yahve Beerioğlu Hoşea'dan, doğru yoldan sapıp yozlaşmış İsraillileri simgelediği söylenen bir 'Kötü kadın' (Zinakâr) ile evlenmesini ister.[1682] Hoşea, söyleneni yapar ve Divlayim'in kızı Gomer ile evlenir. İlk çocukları erkek olur ve Tanrı Yahve Hoşea'ya, çocuğun adını 'Tanrı ekecek, dağıtacak' anlamına gelen 'Yizrael' koymasını emreder. İkincisi kız olur ve adını 'Merhamete ermeyecek' anlamına gelen 'Lo-Ruhama' koymasını emreder. Üçüncüsü de oğlan olur ve adı, Tanrı Yahve tarafından, 'halkım değil' anlamına gelen 'Lo-Ammi' olarak konulur. Tanah'a göre bu durum, Tanrı Yahve'nin İsraillilere olan öfkesini temsil etmektedir. Hoşea'nın karısının sadakatsizliği,

---

1678 Daniel 3:1-30.
1679 Daniel 4:1-37.
1680 Daniel 5:1-31.
1681 Daniel 6:1-28.
1682 E.B. **Pusey**, *The Minor Prophets with a Commentary Explanatory and Practical*, Oxford, Cambridge and London 1869, p. 7-8.

İsraillilerin Tanrı Yahve'ye olan sadakatsizliğine benzetilmektedir. Tanrı Yahve'nin bu duruma olan öfkesi ve İsraillileri nasıl cezalandıracağı anlatılmaktadır.[1683] Ancak sonunda Tanrı Yahve'nin İsraillilere olan sevgisiyle acıma duygusunun galip geldiği anlatılmaktadır.[1684]

Tanah'ta yeni doğan çocuklara isim verilirken veya bir bölgeye, bir kayaya veya benzeri bir coğrafi konuma isim verilirken, topluma yönelik bir mesajın verildiği pek çok örnek vardır. Bu örnekler, toplumsal müdahale kapsamındadır. Ancak burada, İsraillilere verilecek olan mesajın Hoşea'nın evliliği ve ailesi üzerinden verilmiş olmasından dolayı, yapılan müdahale özel şahsa yapılmış bir müdahale olmaktadır.

2.3.1.15. Yunus'un Ninova'ya Gönderilmesi

Tanrı Yahve, Amittay oğlu Yunus'u Asur'un Başkenti olan Ninova'da yaşayan halkı uyarmakla görevlendirir. Yunus, bu görevden kaçmak için Tarşiş'e gitmeye karar verir ve bir gemiye biner. Tanrı Yahve fırtına çıkarır. Gemi batmak üzereyken, gemidekiler kura çekip bir kişiyi denize atmaya karar verirler. Kura, Yunus'a çıkar. Denize atılan Yunus'u bir balık yutar ve üç gün üç gece karnında taşıdıktan sonra sahile kusar. Pişmanlık duyan Yunus, Ninova'ya gider ve kırk gün sonra Ninova'nın yıkılacağını ilan eder.

Ninova'nın kralı ve soylular Tanrı Yahve'ye inanırlar ve çula sarınıp küle oturarak bütün halk ile birlikte oruç tutarlar. Bunun üzerine Tanrı Yahve Ninova'yı cezalandırmaktan vazgeçer. Yunus, bu duruma öfkelenerek kentin doğusuna çekilip olacakları izlemeye başlar. Tanrı Yahve, güneşin sıcaklığı Yunus'u rahatsız etmesin, gölgelik olsun diye bir keneotu bitirir. Ancak ertesi gün, Tanrı Yahve otu kurutur. Güneşin altında kalan Yunus, bu duruma çok öfkelenir. Tanrı Yahve, keneotuna üzülen Yunus'a, bu keneotunu kendisi yaratmadığı hâlde bu kadar çok üzülmesini hatırlatarak, Ninova'da yaşayan binlerce insanı kendisinin yarattığını ve bu yüzden onlara merhamet gösterdiğini söyler.[1685]

Tanah'ta Tanrı'nın insanlara yönelik ve insanların diğer insanlara yönelik merhametinden bahsedildiği ifade edilmiştir.[1686] Tanah'ın anlattığı bu hikâye

---

1683 Hoşea1:1-11; 2:1-23; 3:1-3.
1684 Hoşea11:1-9.
1685 Iyov 1:1-17; 2:1-10; 3:1-10; 4:1-11.
1686 Yasin **İpek**, "Kitab-ı Mukkaddes'te Merhamet Algısı", *Erciyes Akademi*, Sayı 35, 2021, 637.

oldukça ilginçtir. Zira kendisini İsraillilerin tanrısı olarak takdim eden Tanrı Yahve,[1687] kendisine veya İsraillilere karşı bir suç işlememiş olan, sadece kötülük ve zorbalık yaptığı bildirilen Ninova halkını uyarması için Yunus'u görevlendirmekte ve Yunus'un da Ninova halkına merhametli olmasını istemektedir. Ayrıca hikâyenin sonunda Tanrı Yahve, Ninova halkını yaratanın kendisi olduğunu ifade etmekte ve bu sebeple onlara karşı merhametli davrandığını bildirmektedir.

Babil sürgünü sonrası, Tanrı Yahve'nin Babil krallarına yaptığı müdahalelerle[1688] başlayan bu dönem, Tanrı Yahve'nin 'Milli Tanrı' karakterinden 'Evrensel Tanrı' karakterine dönüşmesinin belirginleştiği bir dönemdir. Yunus hikâyesinde, Tanrı Yahve'nin Ninova halkını yarattığı ve onlara merhamet gösterdiği vurgusunun yapılması bu açıdan önemlidir.

2.3.2. Yeni Ahit'te Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler

Yeni Ahit'te özel şahıslara yönelik müdahalelerin temelinde, korumacı anlayış hâkimdir. Henüz oluşum aşamasındaki dini harekete zarar verebilecek davranışlar ve şahısların önüne geçmeyi amaçlayan müdahalelerde bulunulmuştur. Hananya ve Safira'nın ölümü, topluluğa yalan söylemeleri sebebiyledir. Bu müdahale, topluluğu uyum içinde bir arada tutacaktır. Simun ve Baryeşu'ya yapılan müdahaleler, aykırı fikirleri hareketten uzak tutacaktır. Kral Hirodes'e yapılan müdahale ise topluluğun yalnız olmadığını, daima Tanrı tarafından korunduğunu hissetmesini sağlayacaktır.

2.3.2.1. Meryem'in Nişanlısı Yusuf'un Rüyalarla Yönlendirilmesi

Yeni Ahit'in anlatımına göre İsa Mesih'in doğumunda yaşanan olağan üstü durumu anlayabilmesi için Meryem'in nişanlısı Yusuf'un rüyasına giren Melek, Yusuf'u uyarmıştır. Meryem ile nişanlanan Yusuf, henüz birlikte olmadığı Meryem'in gebe olduğunu öğrenince, onu zor duruma sokmamak için sessizce Meryem'den ayrılmayı düşünmektedir. Bunun üzerine bir Melek, rüyasında Yusuf'a görünerek, Meryem'i eş olarak almaktan korkmaması gerektiğini söyler. Melek, Yusuf'a Meryem'in rahminde oluşan şeyin Kutsal Ruh'tan olduğunu ve doğduğu zaman çocuğun adını 'İsa' olarak koyması

1687 Şemot 19:1-7.

1688 Ezra 1:1-11; 7:1-26; Yeşayau 45:1-13; Nehemya 2:8.

gerektiğini söyler. Yusuf, söyleneni yaparak Meryem'i eş olarak alır ve çocuk doğana kadar ona yaklaşmaz. Çocuk doğunca da adını İsa koyar.[1689]

Yıldızbilimciler bu doğumu, gökyüzünde beliren bir yıldız sebebiyle, İsrailliler tarafından beklenen kralın gelişi olarak yorumlayıp, Kral Hirodes'e bildirince, yine bir Melek Yusuf'un rüyasına girer ve çocuğun güvenliği için Yusuf'a Meryem'i ve çocuğu Mısır'a götürmesini, söyler.[1690] Yusuf söyleneni yapar ve Mısır'a gider. Doğan bütün erkek çocuklarını öldürten Kral Hirodes'in ölümünün ardından, Yusuf'un rüyasına tekrar giren Melek, kralın öldüğünü haber vererek İsrail'e dönüp Celile'ye yerleşmesini söyler.[1691]

Yeni Ahit'e göre Yeni Ahit'te anlatılan bazı olayların yaşanmasının sebebi, daha önce Tanah'ta anlatılan kehanetlerin gerçekleşmesi içindir. Tanah'ta, İsraillilerin beklediği kralın, Davut soyundan geleceği bildirildiği için[1692] İsa Mesih Davut soyundandır.[1693] Beytlehem şehrinden çıkacağı bildirildiği için[1694] Beytlehem şehrinde doğmuştur.[1695] Tanah'ta, Beytlehem ve çevresindeki çocukların öldürüleceği yazıldığı için[1696] Kral Hirodes, iki yaş ve altındaki İsrailli erkek çocukları öldürtür.[1697] Oğlunu Mısır'dan çağıracağı yazıldığı için [1698] Yusuf'un rüyasına giren Melek, Yusuf'u yönlendirir ve Mısır'a kaçmasını söyler.[1699]

Yeni Ahit, Tanah'ı referans alarak, Tanah'taki kehanetlerle İsa Mesih'in konumunu tasdik etme gayretindedir. Ancak İsraillilerin, öldürülmesi için İsa Mesih'i Romalılara şikâyet edip tutuklatmalarından,[1700] Başkâhinle Yüksek Kurul üyelerinin, yalancı tanık arayışında, pek çok kişinin İsa Mesih aleyhine tanıklık yapmasından,[1701] Hirodes'in Fısıh bayramı sebebiyle, bir mahkûmu salıvereceği zaman, halka kimin salıverilmesini istediklerini sordu-

---

1689 Matta 1:18-25.
1690 Matta 2:1-13.
1691 Matta 2:19-23.
1692 **Tanah**, Yeşayau16:5.
1693 Matta 1:1-2; 'Hatta Meryem'le evlenecek olan Yusuf bile Davut soyundandır' Matta 1:20.
1694 Mika 5:2.
1695 Matta 2:1-2.
1696 Yirmeyau 31:15.
1697 Matta 2:16.
1698 Hoşea 11:1.
1699 Matta 2:13.
1700 Matta 26:47-56; Markos 14:43-50; Luka22:47-53; Yuhanna 18:3-28.
1701 Matta 26:60-61; Markos 14:55-56; Luka.

ğunda, İsraillilerin bir haydut olan Barabba'nın salıverilmesini istemiş olmasından[1702] anlaşıldığı kadarıyla, Yeni Ahit'in İsa Mesih'in mesihliğini, Tanah'ın sözleriyle doğrulama çabalarının İsrailliler tarafından pek kabul görmediği anlaşılmaktadır.

Yeni Ahit'in kendisine Tanah'ı referans alıp değerlendirmelerde bulunmasının ardından Hristiyanların ve Yahudilerin metinler üzerinden, kendi inançlarının değerlendirilmesi, karşılaştırılması veya savunma ve ithamlarda bulunması, daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Özellikle, İsa Mesih'in konumu, icraatları ve akıbeti konularında pek çok tartışma yaşanmıştır.[1703]

2.3.2.2. Hananya ve Safira'nın Tanrı Tarafından Öldürülmesi

İsa Mesih'in ölümünün ardından, geride kalanlar hiç ayrılmadan sürekli bir arada yaşamaya başlarlar. Herkes sahip olduğu her şeyi paylaşmak zorundadır.[1704] Bu dönemde, Hananya adında bir adam, karısı Safira'nın onayını alarak mülkünü satıp parasını topluluğa verir. Ancak karı koca, bu paranın bir kısmını kendileri için ayırırlar. Petrus, topluluğun önünde "*Hananya, nasıl oldu da şeytana uydun, Kutsal Ruha yalan söyleyip tarlanın parasının bir kısmını kendine sakladın?*" der. Bu sözü duyan Hananya, yere düşer ve ölür. Ardından olanlardan habersiz bir şekilde gelen karısı da paranın bir kısmını kendileri için alıkoyduklarını inkâr eder ve Petrus, kocasının öldüğünü kendisinin de öleceğini söyler. Ardından Safira da yere yığılıp canını verir.[1705] Yeni Ahit, İsa Mesih'in ölümünün ardından, sürekli bir arada yaşamaya başlayan bu topluluğun, düzenli bir toplum oluşturması sürecinde, topluluğa ihanetin direkt Tanrı tarafından cezalandırılacağını belirterek, toplumsal düzeni psikolojik müdahale ile sağlamaktadır. Anlatılan bu hikâyenin sonunda Yeni Ahit, olayı duyan herkesin korktuğunu belirterek, bu korkunun topluluğa bağlılığı güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

1702 Yuhanna 18:39-40

1703 Gustaf **Dalman** and Heinrich **Laible**, *Jesus Christ in The Talmud, Midrash, Zohar and The Liturgy of The Synagogue*, Translated A. W. Streane, Cambridge, London and New York 1893, p. 7,40,79. Peter **Schäfer**, *Jesus in The Talmud*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, p. 63-74;95-129; Gary **North**, *The Judeo Christian Tradition A Guide for the Perplexed*, Institute for Christian Economics, Printed in the U.S.A. 1990, p. 145-155.

1704 Elçilerin İşleri 2:43-45; 4:32-35.

1705 Elçilerin İşleri 5:1-11.

2.3.2.3. Büyücü Simun'un Azarlanması

İsa Mesih'in ardından öğrencileri, civar kentlerde Onun öğretisini yaymaktadır. Samiriye kentine öğretiyi anlatmaya giden Filipus'un çağrısına uyan halk vaftiz olur. Bu kişiler arasında, Filipus'un gerçekleştirdiği doğaüstü belirtileri ve mucizeleri gören, Büyücü Simun adında bir kişi de vardır. Bu kişi, yaptığı büyücülükle halkı şaşkına çeviren ve halkın saygınlığını kazanan bir kişidir. Petrus ile Yuhanna, Samiriye kentine giderek vaftiz olanların Kutsal Ruhu da almalarını sağlarlar. Petrus ile Yuhanna, kimin üzerine ellerini koysalar, o kişiler Kutsal Ruh'u almaktadır. Bunu gören Büyücü Simun, Petrus ile Yuhanna'ya para teklif ederek, para karşılığında kendisine de böyle bir imkân vermelerini ister. Petrus, Büyücü Simun'u azarlar. Onun içinin kin ve kötülükle dolu olduğunu, yüreğinin Tanrı'nın gözünde doğru olmadığını söyler.[1706]

Yeni Ahit'in anlattığı bu hikâyede, Petrus'un Büyücü Simun'u azarlamasının sebebi, Onun temiz yürekli olmayışı ve ele geçireceği bu gücü kendi menfaatleri doğrultusunda kullanacağından dolayıdır. Ancak asıl verilmek istenen mesaj bundan daha fazlasıdır. Yaptığı büyücülük hareketleriyle halkı şaşkına çeviren Büyücü Simun'un, önce Filipus'un gerçekleştirdiği doğaüstü belirtileri ve mucizeleri görüp vaftiz olmayı kabul etmesi ve ardından Petrus ile Yuhanna'ya para teklif ederek, para karşılığında kendisine de böyle bir imkân vermelerini istemesinin anlatılması, öğrencilerin gerçekleştirdikleri mucizelerin, büyücülük hareketinden uzak ve çok daha üstün olduğunu belirtmek içindir.

2.3.2.4. Saul'un Görevlendirilmesi

İsa Mesih'in öğrencilerine ve öğretilerini benimseyenlere en çok kötülük yapan kişilerden biri olan Saul, Şam yolculuğu esnasında, bir ışık görür ve sesler duyar. İsa Mesih'in sesini duyan Saul, kendisinin görevlendirildiğini işitir. Görevi, İsa Mesih'in öğretisini öteki uluslara ulaştırmaktır. Yeruşalim'e dönen Saul, İsa Mesih'in öğrencilerine yakınlaşmak ister ancak öğrenciler ona güvenmemektedir. Sonunda Barnaba'nın aracılığıyla öğrencilere ulaşır ve görevine başlar.[1707]

1706 Elçilerin İşleri 8:9-23.
1707 Elçilerin İşleri 9:1-30.

Yeni Ahit, neden Saul'un seçildiğine dair bir açıklama yapmaz. Saul hakkında verilen tek bilgi, daha evvelden azılı bir İsa Mesih düşmanı olduğudur. Burada, Tanah'ta sıklıkla görülen, 'Tanrı Yahve'nin düşmanları eliyle ulusuna yardım etme' müdahalesinin bir benzeri görülmektedir. Yusuf,[1708] İbrahim[1709] ve İshak[1710] örneklerinde olduğu gibi, İsa Mesih taraftarlarının en azılı düşmanlarından biri olan Saul, İsa Mesih tarafından dini yaymakla görevlendirilmiştir.

2.3.2.5. Kral Hirodes'in Melek Tarafından Öldürülmesi

Yeni Ahit, Kral Hirodes'in İsa Mesih'in öğrencilerine kötü davrandığını, bazılarını öldürtüp bazılarını da hapse attırdığını bildirdikten sonra bir olay anlatır. Sur ve Sayda kentlerinden gelen bir heyet kendisi ile görüşmek için bekler. Kral Hirodes, krallık kıyafetini giyerek onları kabul eder ve tahta otururak halka bir konuşma yapar. Halk, "*bu bir insanın sesi değil bir ilahın sesidir*" diyerek bağrışmaktadır. Bunun üzerine bir melek, Kral Hirodes'i vurup öldürür. Kral Hirodes, içi kurtlar tarafından kemirilerek can verir.[1711] Yeni Ahit'in anlattığı bu hikâye ile Hananya ve Safira'nın Tanrı tarafından öldürülmesi olayı,[1712] Tanrı'nın direkt olarak müdahalede bulunduğu olaylardır. Bu tarz müdahaleler, Tanah'ta sıklıkla görülen ancak Yeni Ahit'in müdahale tarzında pek rastlanmayan müdahale şekilleridir.

2.3.2.6. Baryeşu'nun Pavlus Tarafından Kör Edilmesi

Petrus ile Büyücü Simun arasında geçen hadiseye[1713] benzer bir olay Pavlus (Saul) ile Baryeşu arasında yaşanır. İsa Mesih'in azılı bir düşmanı olan Saul karakteri taraf değiştirip öğrenciler arasında yer almaya başladıktan sonra, Kutsal Ruh tarafından civar kentlere gönderilir. Selefkiye'ye oradan da Kıbrıs'a giden Saul, önceden samimiyeti olan Vali Sergius'un iman etmesi için çabalar. Ancak buna mani olmak isteyen bir kişi vardır. Yeni Ahit'in ifadesiyle, büyücü ve sahte peygamber bir İsrailli olan Baryeşu, Vali Sergius'un Saul'un sözlerine inanmasına engel olmaya çalışmaktadır. Saul, Baryeşu'ya,

---

1708 Bereşit 41:40.
1709 Bereşit 12:10-20.
1710 Bereşit 26:7-22.
1711 Elçilerin İşleri 12:1-23.
1712 Elçilerin İşleri 5:1-11.
1713 Elçilerin İşleri 8:9-23.

"*ey iblisin oğlu… kör olacaksın*" der. Baryeşu, kör olur ve Vali Sergius da inanarak öğrencilerin arasına katılır. Yeni Ahit'te bu olay anlatılırken, Saul'un adı Pavlus olarak değiştirilir.[1714] Pavlus isminin, onun Romalı ismi (Praenomen) veya Romalı soy ismi (Cognomen) olabileceği ifade edilmiştir.[1715]

Yeni Ahit'in anlattığı bu olay, sadece İsa Mesih'in öğrencilerinin gerçekleştirdikleri mucizelerin, büyücülük hareketinden farklı olduğunu vurgulamakla kalmaz. Aynı zamanda bu olayla birlikte Saul karakteri, isim değiştirerek Pavlus adını almakta ve sahte peygamber ve büyücülerle mücadele edebilecek kadar güç kazanmaktadır.

Petrus, sahte peygamberler konusunda dikkatli olunması gerektiğini söylemektedir.[1716] Ayrıca Yeni Ahit'te Pavlus döneminde, İsa Mesih hakkında Pavlus'un anlattıklarından farklı bilgiler veren pek çok sahte elçinin ortaya çıktığı ve bu kişilerin inananlar tarafından kabul gördüğü anlatılmaktadır. Kendilerine 'İsa Mesih'in elçisi', 'ışık meleği' süsü veren bu kişiler, Pavlus tarafından şeytana benzetilmiş[1717] ve onlara lanet edilmiştir.[1718] Metinle bağlantılı olarak, Pavlus'tan sonra bazı insanların kendisine melekten haber geldiği iddiasıyla ortaya çıktığı, insanlardan buna inananların olduğu ve bu şekilde dinlerin kurulduğu ifade edilmiştir.[1719] Luther ise Pavlus tarafından bahsedilen kişilerin Tanrı'nın kitabında düzeltme veya ilave yapmaya kalkıştıklarından dolayı lanetlendiklerini söylemektedir.[1720]

Yeni Ahit'te Baryeşu olayının anlatılması, hem Pavlus karakterini güçlendirmeye yönelik hem de farklı anlatımlarda bulunmaya kalkışacak sahte elçilerin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik psiko sosyal bir müdahaledir.

2.3.3. Kur'an-ı Kerim'de Özel Şahıslara Yönelik Müdahaleler

Kutsal metinlerde anlatılan her şey, bir mesaj niteliği taşımaktadır. Peygamberlerin, kralların veya diğer şahısların davranışlarının anlatılması, bu kişilerin yaptıkları davranışların, ilahi kudret tarafından yaptırıldığı veya

---

1714 Elçilerin İşleri 13:1-12.
1715 **Hastings**, p. 687.
1716 Petrus'un İkinci Mektubu 2:1-3.
1717 Pavlus'tan Korintlilere İkinci Mektup 11:4-15.
1718 Pavlus'tan Galatyalılara Mektup 1:6-9.
1719 Rod **Harbottle**, *Galatyalılara Mektup*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018) S. 14-15.
1720 Martin **Luther**, *A Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/luther/galatians.html, Date accessed: June 2017), p. 17.

davranışlarının onaylandığı anlamı taşımamaktadır. Ancak bu davranışların kutsal metinlerde anlatılıyor olmasının ilahî iradenin tercihini yansıtıyor olması sebebiyle okuyanlara bir mesaj niteliği taşımakta bu yönüyle de müdahale olgusu kapsamına girmektedir.

Kutsal metinlere yazılan her şey, olağan olmaktan çıkar. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de anlatılan bir hadisede, Peygamberin eşlerinden birine, gizli bir söz söylediği anlatılır. Fakat eşi o sözü bir başkasına anlatmıştır. Allah da bunu Peygamberine bildirir. Bunu nasıl bilebildiğini soran eşine Hz. Peygamber, kendisine bunu Allah'ın haber verdiğini söyler.[1721] Bu olayla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim, konuşulan şeyin ne olduğunu anlatmaz. Ancak bu ayette, sadece Allah'ın her şeyden haberdar olduğuna ve Peygamberine bu bilgileri haber verebileceğine vurgu yapılmaktadır. Bu ayetin nüzul sebebi, Hz. Peygamberin Mariya'yı kendisine haram etmesi ve eşi Hafsa'ya bunu kimseye söylememesi ile ilgili olduğu[1722] veya Hz. Peygamberin kendisine balı haram ettiğini söylemesiyle ilgili olduğu yorumları yapılmıştır.[1723]

2.3.3.1. Yakup'a Verilen Bilgi ve Kapanan Gözlerinin Açılması

Kur'an-ı Kerim'de Yakup'un, oğullarını korumak için onlara Mısır'a girerken şehrin farklı kapılardan girmelerini söylediği anlatılarak, bunun Allah tarafından kendisine öğretilmiş bir ilim neticesinde gerçekleştiği anlatılır. Hâla Yusuf'un hayatta olduğuna inanan Yakup'un "*ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum*" sözleriyle de bu durum tekrar vurgulanır. Kur'an-ı Kerim'e göre Yusuf'un kardeşlerine kimliğini açıkladıktan sonra, artık gözleri kapanmış ve görmez olan babasına, gömleğini gönderirken söylediği "*şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, gözleri görecek duruma gelir*" sözleri bu bilgi edinme yönteminin Yusuf'a da öğretilmiş olduğunu göstermektedir. Yusuf'un gömleği yüzüne konar konmaz Yakup görmeye başlar ve Yakup oğullarına, "*Allah tarafından sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi*"[1724] diyerek kendisine Allah tarafından verilen bilgiyi bir kez daha vurgular.

1721 Tahrîm 66/3.
1722 **Suyuti**, *Lubabu'n-Nukul Fi Esbabi'n-Nuzul*, C. 2, s. 675-676.
1723 **Çetiner**, C. 2, s. 896-898.
1724 Yusuf 12/67-96.

Burada görülen müdahale tipi, diğerlerine nazaran daha kompleks bir müdahale tipidir. Gelişen hadiseler hakkında birden fazla kişi aynı bilgiye sahiptir. Trajik bir hadise yaşanmaktadır ancak trajedinin kahramanlarından Yakup, oğlunun geri geleceğini bilmektedir. Yusuf ise başına gelenlerden dolayı kardeşlerini sorumlu tutmamakta, kardeşlerinin düşmanca tavrını şeytanın bir müdahalesi olarak görmekte ama büyük resmin Allah tarafından çizildiğini bildiği için yaşadığı olayları bir trajedi olarak algılamamaktadır.

İlgili metinleri okuyan inananlar üzerinde, adı geçen peygamberlerin güç duruma düşüyor gibi görünseler de aslında onların olup biten her şeyden Allah tarafından kendilerine verilen bir bilgi sayesinde haberdar oldukları ve bu sebeple sıkıntıya düşmedikleri algısı oluşturularak psiko sosyal bir müdahale yapılmaktadır. Böylece inanan insanlar, başlarına ne kadar olumsuz bir olay gelirse gelsin, sonuçta her şeyin iyi olacağına dair taşıdıkları inanç sayesinde ümitlerini yitirmeden toplumsal yaşamlarını normal bir şekilde sürdürebileceklerdir.

2.3.3.2. Yusuf Peygamberin Korunması

Yusuf'un sahibi olan kişinin yokluğunda sahibinin hanımı Yusuf'tan cinsel anlamda yararlanmak ister ancak Yusuf buna müsaade etmez. Dolayısıyla Yusuf zindanda yatar. Ancak Firavun'un rüyasını yorumladıktan sonra zindandan çıkarılması söz konusu olunca kadınların itirafı ile suçsuzluğu ispatlanan Yusuf, "*nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka*"[1725] diyerek Allah tarafından korunmuş olması sebebiyle kadına yaklaşmadığını belirtir. Yorumcuların çoğu bu sözlerin Yusuf peygambere ait olduğu görüşündedir. Ancak bu sözlerin sahibinin hanımına ait olduğunu söyleyen yorumcular da bulunmaktadır.[1726]

Nazarî-sûfi tefsir ekolünün kurucusu olan İbn Arabi (MS.1166-1240)[1727] bu ayeti, vahdet nuru sayesinde adalet melekesinin gerçekleşmesi, cem sonrası fark hâline yönelik sevginin zuhuru, kalbin fazileti ve doğruluğu ile birlikte kendi günahını ikrar edip günahtan kurtulup nefsin itminana ulaşması olarak yorumlar.[1728]

1725 Yusuf 12/52-53.

1726 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 3, s. 224.

1727 Davud **Aydüz**, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, Işık Yay., İstanbul 2004, s. 86-87.

1728 Şeyh'ul Ekber Muhyiddin **İbn. Arabi**, Tefsir-i Kebir Te'vilât, (Çev. Vahdettin İnce), Kitsan Yay., İstanbul Trsz., s. 565.

Kur'an-ı Kerim, başına gelen hadiseler ve neticesinde Yusuf'a Mısır'da dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verilmesinin Allah'ın müdahalesi sonucu gerçekleştiğini söyler.[1729] Ayrıca Yusuf'un sahip olduğu rüya yorumlama bilgisinin de Allah tarafından öğretildiği vurgulanır.[1730] Hatta küçük kardeşinin Mısır'da kalmasını sağlamak için çalındığını iddia ettiği bardağını aratırken küçük kardeşinin yükünden önce diğer kardeşlerinin yüklerini aramaya başlamasını da Yusuf'a öğreten Allah'tır.[1731] Kur'an-ı Kerim, bu bilgiler sayesinde Yusuf'un hem kardeşlerine üstünlük sağlamış olduğunu hem de Mısır ülkesinde iyi bir konum elde etmiş olduğunu anlattıktan sonra Allah tarafından yapılan bir müdahale ile Yusuf'un bunları yapabildiğini vurgulamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in Yusuf hakkında anlattığı bilgiler, büyük oranda Tanah'ın verdiği bilgilerle benzeşmektedir. Olayın olma sebebi, oluş şekli ve sonucu hakkında verilen bilgiler, küçük ayrıntılarlar dışında neredeyse aynıdır. Temel farklılık ise olayın gerçekleştirilme amacında ortaya çıkar. Tanah, bu olayı İsrail ulusunun kıtlıktan kurtulup Mısır'da güçlü bir konum elde etmesini sağlama amacıyla, Tanrı Yahve'nin isteği doğrultusunda gerçekleşmiş bir olay olarak anlatırken, Kur'an-ı Kerim, bu olayı sadece öğüt çıkarılması gereken bir peygamber kıssası olarak anlatır.

1729 Yusuf 12/56.
1730 Yusuf 12/101.
1731 Yusuf 12/76.

İKİNCİ BÖLÜM
SEMİTİK METİNLERDE MÜDAHALENİN MORFOLOJİSİ

İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. İnsan, duygularına uygun düşünceler ve davranışlar geliştirir. Davranışları neticesinde yeni duygular edinir ve yeni düşüncelerin sahibi olur. Ancak toplum için belirleyici olan kurallardır. Kurumsallaşan bir toplumda, her kadro uygulaması gereken kuralı bilir ve toplumu denetler.

Semitik metinler, bireylerin duygu düşünce ve davranışlarını belirleyici müdahaleler geliştirirler. Bu amaçla semitik metinler, kişinin bedenine, duygularına, düşüncelerine, toplum içindeki konumuna müdahale eder. Bu müdahaleleri yaparken ya direkt kişinin duygu düşünce ve davranışlarını bizzat kendisinin değiştirmesini sağlarlar ya da bunu, koydukları kurallar sayesinde toplum eliyle yaparlar.

Kendi yurdu, kadrosu ve kurumları olan bir topluma hitap eden Tanah ve Kur'an-ı Kerim, toplumun nasıl davranacağına dair kurallar geliştirmiştir. Toplumun her bir ferdinin nasıl davranması gerektiğini belirleyen bu iki kitap, kurallara uymayanlara karşı toplumun nasıl davranması gerektiği konusunu da kurallaştırmıştır.

Tanah, öncelikle Mısır'dan çıkan İsrail Topluluğunun kurumlaşmasını ve kadrolaşmasını sağlayarak bir toplum oluşturmuştur. Ardından Tanah, İsrailllilerin komşu halklarla ilişkilerini düzenleyerek onların bir yurt edinmesini sağlamış ve kuralların uygulanması için gereken her tedbiri almıştır.

Kur'an-ı Kerim ise Mekke döneminde (MS.610-622) bireylerin duygu, düşünce ve inanç dünyalarına hitap ederken Medine'ye Hicret sonrası dönemde, topluma hitap etmeye başlamıştır. Bu durum, bireye veya topluluğa yönelik psikolojik müdahale tipinden bedene yönelik fiziksel ve topluma yönelik sosyal müdahale tiplerine geçişi de beraberinde getirmiştir.

Bedene yönelik müdahale tipleri; öldürme, yaralama, taşlama, kırbaçlama, toplumdan ihraç gibi müdahaleler, ancak toplum tarafından uygulanabileceği için Tanah'ta ve Kur'an-ı Kerim'de, inananların yurduyla, kurumu

ve kadrosuyla bir ülke kurmalarından sonra gündeme gelebilmiştir. Fakat yaratmak, öldürmek, hastalık vermek veya iyileştirmek gibi bedensel müdahaleler, tanrısal müdahale sayıldığı için her üç kitapta da başından beri var olagelen bedensel müdahale tarzları olmuşlardır.

Yeni Ahit ise İsa Mesih'in İsrailliler arasında yaşadığı dönemde, henüz bir toplum oluşturulamadığı için çoğunlukla topluma yönelik müdahale yerine, bireye veya topluluğa yönelik psikolojik müdahale tarzını kullanmıştır. Yeni Ahit, yazımının başlangıcından en son kitabının yazımına kadar, kurumuyla, kadrosuyla ve ülkesiyle kendisine inanan bir topluma hitap etme imkânını bulamamıştır. Bu yüzden, yazımı aşamasında, az sayıda bir topluluğa hitap etmiş olan Yeni Ahit, toplumsal kurallar geliştirmekten ziyade, kişilerin inancını sağlamlaştırmaya yönelik psikolojik müdahale tiplerine ağırlık vermiştir.

İnsan duygu, düşünce ve davranıştan müteşekkil bir varlıktır. Ancak içlerinde en belirleyici konumunda olanı kişinin duygulardır. Kişilerin benimsemedikleri kurallara uymak zorunda bırakılması ancak ödül ve ceza olgularının kontrolüyle mümkün olur. Kurallara uymadıkları takdirde cezalandırılacaklarını bilmeleri hâlinde kişiler kurallara uyarlar. Ancak yaptırım uygulayıcı kişi, kadro veya kurumun ortadan kalkması hâlinde kurallara uyma davranışının terk edileceği muhakkaktır. Aynı şekilde bir çıkar elde etmek maksadıyla semitik metinler ile bağ kuran kişilerin umdukları çıkarı elde edememeleri hâlinde bağlarını koparacakları da bir gerçektir. Metinlerle duygusal bir bağ kuran, kuralları benimseyen ve umutlarını ölüm sonrası yaşayacaklarına inandıkları bir hayata taşıyanların ise kurdukları bağ çok daha sağlam olacaktır.

İtaat sonucu kurallara uyma davranışının temelinde, kendisine uyulan karakterin kurallara uyan kişi üzerindeki gücü veya kontrolü belirleyici olmaktadır. Örneğin trafik polisinin olduğu yerde kurallara itaat edilirken aksi hâlde bu itaatin ortadan kalkması, bu durum için bir örnektir. Davranış değişikliğinin, kuralların benimsenerek ve içselleştirilerek gerçekleştiği bir durumda ise trafik polisinin yokluğunda dahi kişi kurallara uymaya devam edecektir.[1732]

Tanah, İsraillilerin Mısır'dan çıktıkları andan itibaren bir İsrail toplumu inşa etmek için uğraşmıştır. Hatta Atalar döneminde (Avot) bile bu toplumun ortaya çıkarılmasına yönelik seyahatler ve evlilikler gerçekleşmiştir.

[1732] **Kağıtçıbaşı**, s. 92-95.

Tanah'ın aksine Yeni Ahit, bireyi inşa edici müdahalelerde bulunmuştur. Kur'an-ı Kerim ise Mekke döneminde bireyi, Medine döneminde de toplumu inşa etmeye yönelik müdahalelere ağırlık vermiştir. Semitik metinlerdeki müdahale tarzında ortaya çıkan morfolojik değişimler, semitik metinlere inananların toplumsallaşması ve hatta devletleşmesi süreci ile birlikte gelişim göstermiştir.

Yapısal açıdan, semitik metinlerdeki müdahale tarzı, yoğunluğu bakımından çeşitlilik göstermektedir. Tanah'ın istenilen davranışları gerçekleştirmek için yoğun bir şekilde davranışlara müdahale ettiği ve genellikle toplumu kullandığı görülmektedir. Yeni Ahit ise istenilen davranışları gerçekleştirmek için yoğun bir şekilde inananlarının duygularına müdahale edip genellikle bedensel cezalandırmalardan uzak durmaktadır. Kur'an-ı Kerim ise inananlarının hem duygularına hem de bedenlerine müdahale ederek inananlarında istenilen tutum değişikliğinin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla hem bireyi hem de toplumu kontrol altında tutmaktadır.

1. BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Semitik metinlerde görülen bedene yönelik müdahale tipleri, sadece öldürme, yaralama, sakatlama gibi zarar verici nitelikte olan müdahaleler değildir. Aynı zamanda kişiye sağlık vermek veya o kişiyi önceden olduğundan daha güçlü yapmak gibi müdahaleler de görülür. Bu bakımdan bedene yönelik müdahale tiplerini zarar verici ve fayda verici müdahaleler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ayrıca müdahaleyi gerçekleşme şekli açısından da ikiye ayırmak mümkündür. Semitik metinlerin anlatımlarında bazen Tanrı, direkt olarak müdahale ederek öldürme, diriltme, iyileştirme veya güçlendirme gibi eylemleri gerçekleştirmektedir. Bazen de aracı kullanan Tanrı, dolaylı yoldan müdahale etmektedir. Dolaylı müdahalelerde Tanrı, bazen inananlar topluluğunu harekete geçirerek, bazen komşu ülkelerdeki diğer toplulukları kışkırtıp kullanarak bazen de tabiatı kullanarak müdahalesini gerçekleştirmektedir.

Semitik metinlerde bedene yönelik müdahaleler, kendisine müdahale edilen kişiyi ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendirmektedir. Tanrısal bir cezaya çarptırıldığı için bedeninde değişikliğe uğrayan bir kişinin anlatımı, ilgili metinlere inanan insanlar üzerinde de bir tutum değişikliğine yol açacaktır. Bu mesajın iletiminde, cezalandırıldığı için ya da ödüllendirildiği için

bedensel değişim geçiren kişilerin yaşadığı olay, toplumun diğer fertleri için de bir örnek olay mahiyetindedir. Bu uygulama, bireysel olaylardan hareketle toplumsal mesaj vererek topluma yönelik müdahalede bulunma durumudur. Örneğin Tanah'ta, önemli şahsiyetlerin doğumları, mucizevi doğumlar şeklinde gerçekleşir. Bu durum, genellikle kısır kadınların doğurması[1733] veya menopoza girmiş kadınların doğurması[1734] şeklinde gerçekleşmektedir. Bu doğumların mucizevi şekilde gerçekleşmesi, doğan çocukların önemini göstermek içindir. Zira böylesi mucizevi doğumlar ile İsraillilerin tarihi başlatılmakta veya İsraillilerin tarihinde dönüm noktası oluşturacak kişilerin doğumu gerçekleşmektedir. Burada bedene yönelik bir müdahale ile topluma mesaj verilerek doğan kişinin önemi vurgulanır. Yeni Ahit'te de aynı müdahale tarzı devam eder. İsa Mesih'in babasız olarak doğumu,[1735] topluma doğan çocuğun önemini vurgulamak içindir. Hatta bu doğumların yaşandığı tarihler bile, toplu çocuk ölümleri ile belirginleştirilir. Örneğin, Musa'nın doğumunun gerçekleştiği dönem, Mısır toplumu tarafından, doğan İsrailli erkek çocuklarının öldürüldüğü dönemdir ve annesi Musa'yı gizleyerek kurtarmıştır.[1736] İsa Mesih'in doğumunda da aynı katliam yaşanır. Kral Hirodes, Beytlehem kenti ve çevresindeki bütün iki yaşın altındaki İsrailli çocukları öldürtür. Meryem'in nişanlısı Yusuf'un rüyasına giren bir Meleğin, Mısır'a kaçmalarını söylemesi sayesinde çocuk kurtulur.[1737]

Kısır, menopoza girmiş veya bakire kadınların doğurdukları çocuklar, semitik metinlerdeki en önemli karakterlerin doğumlarıdır. Bu kadınlara yönelik gerçekleştirilen bedensel müdahaleler sayesinde gerçekleşen mucizevi doğumlar, aslında semitik metinlerin tarihsel sürecinde ortaya çıkan en önemli karakterleri belirginleştirmek için topluma bir mesaj vermekte ve doğan kişinin önemini vurgulamaktadır.

1.1. TANAH'TA BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Semitik metinlerden Tanah ve Kur'an-ı Kerim'e göre insan bedenine yönelik ilk müdahale, anne rahmindeyken yapılmaktadır. Her iki kitapta da,

1733 Bereşit 25:21-26; 29:31; 30:22-24; Rut 4:13; I Şemuel 1:6-20.
1734 Bereşit 11:30;18:10-14;21:1-3.
1735 Matta 1:18-25; Luka 2:1-7.
1736 Şemot 1:15-20; 2: 2-10.
1737 Matta 2:13-16.

Yaratıcının dilediği şekilde insan bedenini şekillendirdiği anlatılmaktadır.[1738] Böylece insanın güzel veya çirkin, sağlıklı veya engelli doğmasının tanrısal bir tercihin neticesi olduğu vurgulanmış olmaktadır.

Tanah, diğer semitik metinlere nazaran bedene yönelik müdahale tiplerinin en çok görüldüğü metindir. Bazen insanla güreşen ruhani varlıklar tarafından insanın uyluk kemiğine vurularak insanın sakatlanmasına neden olacak kadar direkt müdahale edilir.[1739] Ancak çoğu zaman dolaylı müdahaleler görülür. En çok görülen dolaylı müdahale tarzı ise öldürülmek istenen kişinin düşmanlarına öldürtülmesidir. Ayrıca Tanah'ta bedene yönelik müdahale şekilleri, genellikle zarar verici niteliktedir. İyileştirme, sağlık verme veya bedeni güçlendirme gibi müdahalelere daha az rastlanır.

Tanah'ta Tanrı Yahve'nin ilk defa ölüm kelimesini kullandığı yer, Cennet'tir. Tanrı Yahve Âdem'e "*İyi ve Kötüyü Bilme Ağacı'ndan yeme; çünkü ondan yediğin gün, kesinlikle öleceksin*"[1740] diyerek uyarır. Âdem ile Havva'yı kandırmak isteyen Yılan ise kesinlikle ölmeyeceklerini söyleyerek onları ikna eder.[1741] Âdem ile Havva iyiyle kötüyü bilme ağacından yedikten sonra Tanrı Yahve, onların yaşam ağacından da yemelerine müsaade etmez.[1742] Metinde geçen 'öleceksin' uyarısını Tanah yorumcuları, 'insanın içinde kıskançlık, gurur ve tutku gibi, kötü dürtülerin belirmesi' olarak açıklamaktadır.[1743]

Tanah'ın anlatımından anlaşıldığı kadarıyla, Tanrı Yahve'nin insana yönelik ilk tehdidi, 'ölüm' olmuştur. Ancak Tanah'ta Âdem ile Havva'nın iyiyle kötüyü bilme ağacından yedikten sonra bildiğimiz anlamıyla öldüklerine dair bir bilgi yoktur. Tanrı Yahve, Âdem'i işlemiş olduğu suçtan ötürü Eden bahçesinden çıkarmıştır. Bahçenin doğusuna da Âdem'in girmesini engellemekle görevli melekler ve ateşten bir kılıç yerleştirerek tekrar girmesini engellemiştir.[1744]

Tanah'ın anlatımına göre Tanrı Yahve'nin ölüm konusundaki ikinci müdahalesi, insanların yaşam sürelerini azaltmak şeklinde olmuştur. Tanah, ilk önce bazı isimler verir ve kaç yıl yaşadıklarını anlatır daha sonra da insan

---

1738 Teilim 139:13; Âl-i İmrân 3/6.
1739 Bereşit 32:22-32.
1740 Bereşit 2:17.
1741 Bereşit 3:4.
1742 Bereşit 3:22.
1743 **Farsi**, *Bereşit*, s. 19.
1744 Bereşit 2:8-25; 3:1-24.

ömrünün yüz yirmi yılla sınırlandırıldığını söyler. Tanah'ın anlatımına göre Âdem 930, Şit 912, Enoş 905, Kenan 910, Mahalalel 895, Yeret 962, Metuşelah 969 ve Lemek 777 yıl yaşadıktan sonra ölmüştür.[1745]

Tanah bu bilgileri verdikten sonra Tanrı Yahve'nin, "*Ruhum insanı sonsuza dek yargılamayacak; çünkü o etten başka bir şey değil. Günleri 120 yıl olacak*" sözünü aktararak insan ömrünün yüz yirmi yıl ile sınırlandırıldığı bilgisini verir.[1746] Raşi (Yitzchaki) ve Ramban (İbn Meymun), 120 yılın insanın tövbe (teşuva) etmesi için yeterli bir zaman olduğunu söylerler. İbn Ezra ise insanın yaşam süresinin zamanla kısalacağını ve sonunda azami 120 yıl olacağını söyler.[1747] Zira ilerleyen bölümlerde Nuh'un 950 yıl yaşadığı bilgisi verilmektedir.[1748] Kur'an-ı Kerim'de ise Nuh peygamberin 950 yıl boyunca kavmine peygamberlik yaptığı söylenmektedir.[1749] Kurtubi, 950 yıl boyunca kavmini uyardığı söylenen Nuh Peygamberin toplam ömrü hakkında Kur'an-ı Kerim yorumcularının farklı görüşleri (1000, 1650, 2400 yıl) olduğunu söyler.[1750]

Tanah'ta, bir ceza olarak, ölümün uygulandığı ilk hadise Nuh tufanıdır. Bu durumu Tanah, "*Karada bulunan ve yaşamı nefes sayesinde süren her şey öldü*"[1751] diyerek anlatır. Tanah'ta, yeryüzünde varlığını sürdürenler arasında, gemiye binmeyip de geride kalanlardan, yaşamını sürdürmek için nefes almak mecburiyetinde olan her canlının öldüğü haber verilir.

Eden'deki ölüm tehdidinin ardının, Tanrı Yahve'nin yeryüzünde ölümle tehdit ettiği ilk insan, İbrahim'in karısına dokunmak isteyen Avimelek'tir. Bu olay ilginçtir. Zira Tanrı Yahve, geceleyin Avimelek'in rüyasına girip, "*Aldığın kadın sebebiyle öleceksin. Onun bir kocası var*" diyerek Avimelek'i uyarmıştır. Avimelek, kadının evli olduğunu bilmediğini ve kendisinin masum olduğunu söyledikten sonra, "*Bir halkı masum olsa da mı öldüreceksin?*" demektedir. Bu sözden, ölüm cezasının halkı için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Tanrı Yahve, "*Bunu masum kalbinle yaptığının ben de farkındayım. Eşini geri ver çünkü o bir peygamberdir. Senin için dua edecek ve sen hayatta kalacaksın*" diyerek Avimelek'i sadece uyarır. Uyarıyı dikkate alan Avimelek, kendisinden

---

1745 Bereşit 5:5-31.
1746 Bereşit 6:3.
1747 **Farsi**, *Bereşit*, s. 37.
1748 Bereşit 9:29.
1749 Ankebût 29/14.
1750 **Kurtubi**, C. 13, s. 382-386.
1751 Bereşit 7:21-22.

istenen şeyi ziyadesiyle yapar. İbrahim ve karısına 1000 parça gümüş, sürüler ve köleler hediye ederek onları uğurlar.[1752]

Tanah, Yahuda'nın oğulları Er ve Onan'ın Tanrı Yahve'nin gözünde kötü olduklarını bu yüzden Tanrı Yahve tarafından öldürüldüklerini söyler. Öldürülmelerinin sebebi olarak onların azil (doğum kontrolü) yapmaları gösterilir.[1753] Ancak bu hadiseyi önemli kılan asıl sebep, Er ve Onan'ın Tanrı Yahve tarafından bizzat, direkt olarak öldürülen ilk insanlar olmalarıdır. Er ve Onan'ın azil yapmasını Raşi, Tamar'ın çok güzel bir kadın olmasından dolayı Er ve Onan'ın, Tamar'ın güzelliğinin hamilelikle bozulmasını istememelerine bağlar. Normalde dahi suç olan bu davranış, Yakup'un oğlu Yahuda'nın (Yeuda) oğulları tarafından yapıldığı için daha da ciddi bir suç hâlini almış ve her ikisi de ölümle cezalandırılmıştır.[1754]

Tufan sonrası dönemde, Tanrı Yahve'nin pek çok kez toplu kıyım yaptığı görülür. Sodom (Sedom) ve Gomora (Amora) şehirlerini yok eden Tanrı Yahve,[1755] Mısır'da bütün ilk doğanları öldürmüştür.[1756] Tanrı Yahve, Mısır'dan çıktıktan sonra da İsraillilerin düşmanlarını öldürmeye devam etmiştir.[1757]

Daha sonraki dönemlerde ise dolaylı öldürme tipi müdahale tarzı daha çok göze çarpar. Bu dönem, İsraillilerin kurumsallaştığı, hukuk kurallarının ve yargıçlarının olduğu dönemdir. Bu dönemde Tanrı Yahve, artık bizzat öldüren değil öldürülmesi gereken kişileri işaret eden konumundadır. Örneğin, hayvanlarla cinsel ilişki kuran veya Tanrı Yahve'den başka bir ilaha kurban kesenler için ceza, ölüm olacaktır.[1758]

Ancak bu cezayı, Tanrı Yahve tarafından Er ve Onan'ın öldürülmesi[1759] örneğinde olduğu gibi Tanrı Yahve değil Ona inanan toplum uygulayacaktır. Bu dönemde Tanrı Yahve, toplumun nasıl davranması gerektiğini belirler. Örneğin, "*Şabat'ı korumalısınız çünkü o sizin için kutsaldır ve onu(n kutsiyetini) ihlal eden, kesinlikle idam edilecektir*"[1760] denilerek, Şabat'ın kutsallığını bozanların toplum tarafından öldürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Raşi'ye göre

---

1752 Bereşit 20:3-14.
1753 Bereşit 38:6-10.
1754 **Farsi**, *Bereşit*, s. 307.
1755 Bereşit 19:12-29.
1756 Şemot 12:1-30.
1757 Şemot 17:16; Devarim 1:30-31.
1758 Şemot 22:19-20.
1759 Bereşit 38:6-10.
1760 Şemot 31:14.

Şabat'ın kutsiyetini bilinçli olarak ve kendisini bu konuda uyaran kişilerin huzurunda ihlal eden kişinin cezası, Sekila (Taşlanma) yöntemiyle idam edilmektir. Şabat'ı bilinçli olarak ihlal etmesine karşın, şartlar karşılanmadığı takdirde ceza Karet (kesme) olarak uygulanmaktadır.[1761]

Hatta bu dönemde suçlunun nasıl öldürüleceği bile belirlenmektedir. Mesela Tanah'ın anlatımına göre Mısır'dan çıkış yapan İsrailliler arasında annesi İsrailli olup babası Mısırlı olan bir adam ile bir İsrailli arasında kavga çıkar. Annesi İsrailli babası Mısırlı olan adam, Tanrı Yahve'ye sövüp lanet eder. İsrailliler, adamı gözaltına alıp Musa'ya haber verirler. Tanrı Yahve'nin hükmü beklenir. Ve karar açıklanır: "*Lanet okuyanı kampın dışına çıkar. (Onu) Duyan herkes ellerini onun başına dayasın. (Ardından) Tüm cemaat(in huzurunda) onu taşlasınlar*"[1762]

Bu dolaylı müdahale tarzında, suçun ağırlığı karşısında cezanın da ağırlaştırılması amaçlanmakla birlikte asıl amaç, suçlunun işlediği suç sebebiyle cezalandırılmasının suça şahit olan insanlar tarafından yaptırılması sağlanarak aynı suçun tekrar işlenmesini önlemektir. Bu olaydan sonra, kim toplum içinde Tanrı Yahve'ye sövüp lanet okursa buna şahit olanlar tarafından taşlanacaktır. Böylece bedene yönelik bir müdahale olan taşlatma eylemi, aynı zamanda psiko sosyal bir müdahaleyi de içermiş olmaktadır. Tevrat'ta idam yöntemi açıklanmadığı zaman, Henek (Boğma) yöntemi uygulanır. Putperestlik yapmak veya ebeveynine lanet okumanın cezası, Sekila (Taşlama) yöntemi ile idam edilmektir. Tanrı'ya özel ismi ile lanet okumadan hemen önce şahitler tarafından açık bir uyarı yapılmadıysa, suçlu olan kişinin cezası, Karet (Kesme) olarak uygulanır aksi hâlde kişi taşlanarak öldürülür.[1763]

Taşlanma (sekila) yöntemiyle idam cezası, kutsala karşı işlenen suçlarda uygulanan bir ceza yöntemidir.[1764] İsraillilerden ya da yabancılardan birisi, Ammonluların ilahı olan Molek'e kurban sunması hâlinde halk tarafından taşlanmalıdır.[1765] Taşlanmak, Tanrı Yahve'nin kutsallığını küçümsemek veya başka kutsallar aramanın cezasıdır. Bu yüzden, cincilik yapan veya ruh çağıranlar da taşlanarak cezalandırılacaktır.[1766] Böylece İsraillilerin Tanrı Yahve'den başka kutsal araması önlenmiş olmaktadır.

1761 **Farsi**, *Şemot*, s. 413.
1762 Vayikra 24:10-14.
1763 **Farsi**, *Vayikra*, s. 546-549.
1764 Şemot 19:1-13.
1765 Vayikra 20:2.
1766 Vayikra 20:27.

Taşlanma (sekila) yöntemiyle idam cezası, aynı zamanda anne babaya lanet okuyanlara da uygulanır.[1767] Muhtemelen verilmek istenen mesaj, kişinin yaratanına saygısızlık yapıp onu inkâr etmesi ile kişinin kendisini dünyaya getirip, bakıp büyüten ebeveynine saygısızlık edip onları inkâr etmesi arasında bir bağlantı kurulmasını sağlamaktır.

Er ve Onan'ın Tanrı Yahve tarafından bizzat öldürülmesinden sonra, Davut dönemine kadar Tanrı Yahve'nin herhangi bir özel şahsı, işlemiş olduğu suç sebebiyle öldürdüğünden bahsedilmez. Davut'un henüz kral olmadan önceki yıllarında, kendisini öldürmek isteyen Kral Saul'den kaçtığı dönemde, çobanlarına ve sürülerine koruyuculuk yapan Davut'a kötü davranan ve yardım etmeye yanaşmayan Naval'ı Tanrı Yahve, önce felç eder sonra da öldürüp tüm mal varlığı ile birlikte karısı Avigayil'i Davut'a verir.[1768]

Bu olay, Tanah'ta Davut'un ne kadar önemli bir karakter olduğunu göstermektedir. Tanrı Yahve, daha önce öldürdüğü veya öldürülmesini emrettiği kişileri, kendisine itaat etmedikleri için cezalandırmaktadır. Ancak bu olayda Tanrı Yahve, Davut'a kötü davrandığı için Naval'ı bizzat kendisi öldürerek cezalandırmaktadır.

Kral Davut döneminde, Tanrı Yahve'nin Uzza'yı bizzat yere çalıp öldürdüğü görülür. Kral Davut, Antlaşma Sandığı'nı Davut kentine götürmek ister. Sandık, Baale-Yahuda'da, Avinadav'ın evindedir. Sandık, Avinadav'ın oğulları Uzza ile Ahyo'nun nezaretinde yola çıkar. Sandığın yüklü olduğu arabayı taşıyan öküzler tökezleyince, Uzza elini uzatır ve Sandığa dokunur. Tanrı Yahve, bu saygısızlığı affetmez ve Uzza'yı yere çalıp öldürür.[1769]

Tanah'ta yaralama veya hastalık verme gibi cezalar, cezalandırmalarda uygulanan genel müdahale tipi olan öldürmenin uygulanmadığı nadir durumlarda görülür. Bu durumlar aslında olayın kahramanlarından ziyade İsraillilere mesaj vermek istenen durumlardır. Olayın kahramanları da gözden çıkarılmaz.

Kuş halkından bir kadınla evlenen Musa peygamberi yeren Miryam ve Harun karakterleri hem bir çırpıda harcanamayacak kadar değerlidirler hem de Tanah'ta anlatılan olaya göre suçlarında ısrar etmeyip Tanrı Yahve'ye ve Musa peygambere bağlılıklarını sunacak kadar sadıktırlar.

1767 Şemot 21:17; Vayikra 20:9; **Farsi**, *Şemot*, s. 250-251.
1768 I Şemuel 25:1-42.
1769 II Şemuel 6:1-17.

Tanah'ta anlatılan olayla ilgili olarak Midraş'ta bazı açıklamalar yapılmıştır. Midraş'a göre Musa yolculuk sırasında Etiyopya'ya gelir. Burada bir krala akıl vererek yardımcı olur. Kral da Musa'yı veziri yapar. Kral öldüğünde onun yerine tahta geçen Musa, uzun bir süre burada hüküm sürer. Bu süre zarfında Musa, Habeşli bir prensesle evlendirilmiştir. Ancak Musa, evlendirildiği kadın Yahudi olmadığı için onunla ilişkiye girmemiştir.[1770]

Musa'nın kız kardeşi Miryam ile erkek kardeşi Harun, bu evlilikten hoşlanmayarak Habeşli kadın hakkında Musa'ya karşı konuşmuşlardır. Hatta daha da ileri giderek "*Tanrı sadece Moşe aracılığıyla mı konuştu ki? Bizim aracılığımızla da konuşmadı mı?*" diyerek kendilerinin de Musa peygamber ile eşit olduğunu ve Musa peygamberin hata yaptığını ima ederler. Bu sözleri duyan Tanrı Yahve, Musa, Harun ve Miryam'ı Buluşma Çadırı'na çağırır. Bir bulut sütununun içinde aşağıya inen Tanrı Yahve, Harun'la Miryam'a "*Sizden biri peygamber olduğunda, Aşem (hakkında belirsiz bir) vizyonla tanıtırım kendimi ona; onunla rüyada konuşurum. Kulum Moşe (için ise) böyle değil! evimin tümünde güvenilirdir o! Onunla ağız ağza konuşurum. (Açık bir) vizyonla (iletişim kurarım) bilmecelerle değil! (O kadar ki) Tanrı'nın resmine bakar! Kuluma karşı, Moşe'ye karşı konuşmaktan neden çekinmediniz?*" diyerek öfkeyle oradan ayrılır. Bulut, çadırın üzerinden ayrıldığında Miryam deri hastalığına yakalanır. Bu durumu fark eden Harun, Musa'ya "*Yalvarıyorum efendim. Akılsızlık ederek ve günah işleyerek (yaptığımız davranışı) üzerimize günah sayma*" der. Musa, Tanrı Yahve'ye yakarır ve Miryam iyileşir.[1771]

Bu hadisenin anlatımı, Musa peygamber karakterinin sıradan bir peygamber olmadığını vurgulamaya yönelik psiko sosyal bir müdahale tipidir. İlgili metni okuyan kişilerin Tanah'ta ismi geçen karakterlere bakış açısı, Tanrı Yahve'nin üç peygamber (Musa, Harun ve Miryam) arasındaki farkı vurgulayan sözleri doğrultusunda şekillenecektir.

Tanrı Yahve'nin bizzat kendisinin kral seçtiği Yarovam,[1772] İsraillilere krallık yaptığı dönemde, Beytel ve Dan kentlerinde, Yeruşalim'e alternatif tapınma yerleri ihdas edince,[1773] Tanrı Yahve bir adamını gönderir. Bu adam, Kral Yarovam'ın tapınakta bulunduğu esnada, Beytel kentindeki Sunak'ın yıkılacağını haykırır. Bunu duyan Kral Yarovam, eliyle adamı işaret ederek,

---

1770 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 220-221.
1771 Bamidbar 12:1-16.
1772 I Melahim 11:29-39.
1773 I Melahim 12:27-31.

adamın yakalanmasını emreder. Ancak Kral Yarovam'ın adamı işaret eden eli bir anda felç olur ve Yeruşalim'e alternatif olarak ihdas edilen Sunak parçalanır. Kral Yarovam, adamdan elini iyileştirmesi için Tanrı Yahve'ye yalvarmasını ister. Adam dua edince Kral Yarovam'ın felç olan eli iyileşir.[1774]

Tanah'ta anlatılan bu hikâyede, Tanrı Yahve'nin bizzat tezahür etmese bile, gücünü göstermek için suçluları hastalandırdığı ve pişman olmaları hâlinde onları tekrar iyileştirdiği anlatılmaktadır. Tanrı Yahve'ye itaati benimsetmeyi amaçlayan bu anlatım, aynı zamanda Tanrıya yakın olan kişilere yapılacak saldırıları da engellemekte ve bu kişilere toplumda, korku ile karışık saygı duyulmasını sağlamaktadır.

Öldürmek yerine yaralamak, hasta etmek veya kamçılamak gibi cezalar ile bedene yönelik yapılan müdahaleler, kişinin tamamen ortadan kaldırılmasının istenmediği durumlarda, sadece o kişinin davranışlarında bir değişiklik olmasının istendiği durumlarda uygulanmaktadır. Bu yüzden bedene yönelik bu tür uygulamalara sınır getirilmiştir.

Örneğin, yargıç kişiyi suçlu bulursa kamçılatabilir. Kırbaç cezası sonunda, suçlu olan kişinin suçunun onarımı sağlanmış olur.[1775] Ancak en çok kırk kırbaç cezası verilebilir. Çünkü daha fazlasını Tanah, "*Ona kırk (kereden az) vuracaktır. Ekleme yapmamalıdır. Sakın bunlara ek olarak ona şiddetli bir darbeyle vurmaya devam etmesin ki kardeşin gözlerinin önünde utanılacak duruma düşmesin*"[1776] sözleriyle yasaklamıştır. Talmud, yargıcın verebileceği kırbaç cezasının en üst sınırının Tanah'ta 39 olarak sınırlandırılmasıyla ilgili olarak 40 sayısının önemini vurgular. 40 sayısının arınmayı sembolize ettiği belirtilir. İnsanın yenilenmesini simgeleyen Mikve'nin (arınma havuzu), 40 sea su içermesi gerektiği, günahları yüzünden İsraillilerin çölde 40 yıl boyunca dolaştığı, Büyük Tufan (Mabul) sırasında yağmurun 40 gün ve 40 gece boyunca yağdığı ve çocuğun tabiatının hamileliğin ilk 40 günü içinde belli olduğu belirtilir.[1777] Böylece 40 sayısının bir nevi erginleşme sınırı olduğu ifade edilir.

Tanah'ın anlattığı ilk bedensel değişikliğe uğrayan kişi Musa peygamberdir. Mısır'a gidip Firavun'dan İsraillileri serbest bırakmasını isteyeceği zaman, kendisini Tanrı Yahve'nin görevlendirdiğini ispatlamak için yere

---

1774 I Melahim 13:1-6.
1775 **Farsi**, *Vayikra*, s. 552.
1776 Devarim 25:1-3.
1777 **Farsi**, *Vayikra*, s. 553.

atılınca Musa'nın değneğinin yılan olmasını sağlayan Tanrı Yahve, koynuna koyup çıkardığı zaman Musa'nın elinin kar gibi bembeyaz olmasını sağlamıştır.[1778]

Tanah'ta bedeni olduğundan daha güçlü hale getirilenlerden bir diğeri de Saul'dur. İsrailliler kendilerini bir kralın yönetmesini istediklerinde Tanrı Yahve onların başına Saul'u kral olarak seçer. Tanrı Yahve, kral olarak seçtiği kişiyi, önce Hâkim Samuel'e tanıtır. Samuel, Saul'un başına yağ döküp, kendisinin Tanrı Yahve'nin halkına önder olarak seçildiğini ve yapması gerekenleri söyler. Samuel'in mesh ettiği Saul, bambaşka bir kişiliğe dönüşür. Daha sonra da seçilen kral halka arz edilir. Samuel, Saul'e Givat-Elohim'e gitmesini, oradaki peygamber topluluğuna katılmasını, Tanrı Yahve'nin ruhunun üzerine ineceğini ve Saul'un bambaşka bir kişiliğe bürüneceğini haber verir.[1779]

Bir nevi iyileştirme sayılabilecek bir müdahale tarzı da kısır kadınların çocuk doğurmalarını sağlamaktır. Tanah'ta, önemli şahsiyetlerin doğumları, mucizevi doğumlar şeklinde gerçekleşir. Bu durum, genellikle kısır kadınların doğurması[1780] veya menopoza girmiş kadınların doğurması[1781] şeklinde gerçekleşmektedir. Bu doğumların mucizevi şekilde gerçekleşmesi, doğan çocukların önemini göstermek içindir. Zira böylesi mucizevi doğumlar ile İsraillilerin tarihi başlatılmakta veya İsraillilerin tarihinde dönüm noktası oluşturacak kişilerin doğumu gerçekleşmektedir.

İsraillilerin atası olan İbrahim'in kısır karısı Sara'nın doğurduğu İshak,[1782] kısır olan Rebeka ile evlenir o da Yakub'u doğurur.[1783] İsraillilere Mısır kapısını açan Yusuf'un annesi olan Rahel de kısırdır.[1784] İsraillilerin krallık rejimini talep etmeleri üzerine 'Hâkimler' döneminin kapanıp 'Krallar' döneminin başladığını haber veren ve önce Saul'u daha sonra da Davut'u yağlayıp kral ilan eden Samuel de kısır bir kadın olan Hanna'nın mucizevi şekilde doğurduğu oğludur.[1785] Dolayısıyla İsrail tarihindeki dönüm noktalarında önemli rol üstlenen şahsiyetlerin büyük kısmı, kısır kadınların doğurduğu kişilerdir.

1778 Şemot 4:1-14.
1779 I Şemuel 10:1-11.
1780 Bereşit 25:21-26; 29:31; 30:22-24; Rut 4:13; I Şemuel 1:6-20.
1781 Bereşit 11:30;18:10-14;21:1-3.
1782 Bereşit 17:19.
1783 Bereşit 25:21-24.
1784 Bereşit 30:1,22-24.
1785 I Şemuel 1:2-20.

Tanah'ta, kısırlaştırmanın bir ceza olarak uygulandığı da görülmektedir. Kral Davut, Yeruşalim'i ele geçirince, Siyon kalesini kendi konutu olarak seçer ve adını Davut kenti koyar. Kendisine dokunanı öldüren Antlaşma Sandığı'nın sorunsuz bir şekilde Davut kentine getirilmesinden dolayı, sevincini göstermek için soyunup oynayan Kral Davut'u, karısı Mikal küçümser. Bu yüzden de Davut'un karısı, Saul'un kızı Mikal'ın ölünceye dek çocuğu olmaz.[1786]

1.2. YENİ AHİT'TE BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Yeni Ahit'in anlattığı hikâyeler içinde, bedene yönelik müdahaleler arasında en karakteristik müdahale şekli, diriltmedir. Yeni Ahit'te anlatılan hikâyelerde ölülerin diriltilebilmesi bir statü işaretidir. Ölüleri diriltebilen kişi, Tanrı tarafından görevlendirildiğini insanlara ispatlamış olmaktadır. Bunu ilk olarak İsa Mesih gerçekleştirir.[1787] Daha sonra İsa Mesih, öğrencilerine de bu yetkiyi verir.[1788] Ardından Petrus ölüleri diriltir.[1789] Son olarak İsa Mesih tarafından yetkilendirilmemiş olan Pavlus da Eftihos isimli genci diriltir.[1790] Diriltme kadar baskın olmasa da iyileştirme gibi müdahaleler de sıklıkla görülür.[1791] Bunlar bedene yönelik yapıcı müdahalelerdir. Burada, müdahaleyi yapan kişinin gücünün ve meşruiyetinin kanıtlanmasının yanında, anlatılan bu hikâyeler ile Yeni Ahit'e inananların ümitlendirilmesi de amaçlanmaktadır. Sağlıklarını ya da sevdiklerini kaybeden insanların tam bir teslimiyetle bağlanmaları hâlinde kayıplarının telafi edileceğine dair taşıdıkları ümitler, umdukları gerçekleşmese bile sonraki hayata olan inançları sayesinde daima canlılığını korumaktadır. Bu ümit korunduğu sürece bağlılık da devam edecektir.

Yeni Ahit'te bedene yönelik cezalandırıcı müdahaleler de vardır. Bunların anlatılmasındaki amaç ise korkutarak bağlılığın ve tam teslimiyetin sağlanmasıdır. Örneğin İsa Mesih sonrası dönemde, topluluk dağılmamak için bir

---

1786 II Şemuel 6:12-23.
1787 Matta 9:18-26; Markos 5:21-43; Luka 8:40-56.
1788 Matta 10:8; Luka 9:1.
1789 Elçilerin İşleri 9:36-41
1790 Elçilerin İşleri 20: 7-12.
1791 Matta 4:23-25; Luka 6:17-19; Yuhanna 5:9 Elçilerin İşleri 8:4-7; 28:8.

arada kalmaya çalışmaktadır. Bu dönemde, herkes sahip olduğu her şeyi paylaşmak zorundadır.[1792]

Yeni Ahit bu dönemde yaşanan bir olayı anlatır. Hananya adında bir adam ve karısı Safira, sattıkları bir mülkün parasını topluluğa verir. Ancak karı koca, bu paranın bir kısmını kendileri için ayırırlar. Petrus, topluluğun önünde adamı azarlar ve Hananya, yere düşerek ölür. Ardından olanlardan habersiz bir şekilde gelen karısı da paranın bir kısmını kendileri için alıkoyduklarını inkâr eder ve Petrus kadına, kocasının öldüğünü kendisinin de öleceğini söyler. Ardından Safira da yere yığılıp canını verir.[1793] Bu olayda, hem Petrus'un gaipten haber alabildiği belirtilmekte hem de topluluğa karşı işlenen suçların cezasız kalmayacağı vurgulanmaktadır.

Bazen de sadece yaralamakla veya sakat bırakmakla yetinilir. Örneğin bir sahte peygamber olan İsrailli Baryeşu, Vali Sergius'un Pavlus'un sözlerine inanmasına engel olmaya çalışmaktadır. Pavlus, Baryeşu'ya, "*ey iblisin oğlu… kör olacaksın*" der. Baryeşu, kör olur ve Vali Sergius da inanarak öğrencilerin arasına katılır.[1794]

Diriltmek, iyileştirmek, yaralamak, sakat bırakmak veya öldürmek gibi bedensel müdahaleler, hem bu müdahaleyi gerçekleştiren karakterin gücünü göstermektedir hem de ilgili metinlere inanan insanlar üzerinde arzulanan davranış ve tutum değişikliğinin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

1.3. KUR'AN-I KERİM'DE BEDENE YÖNELİK FİZİKSEL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın bizzat gerçekleştirdiği bedene yönelik müdahaleler veya peygamberlerin Allah'ın verdiği yetkiyle bedene yönelik gerçekleştirdikleri müdahaleler yanında, inananlar topluluğuna emredilen buyruklar ile bedene yönelik müdahalelerin gerçekleştirildiği de görülmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde, hayatı veren ve bedeni cansız kılanın Allah olduğu vurgulanır.[1795] Bedene yönelik ilk müdahale olan hayat vermenin ardından bedenin nasıl şekilleneceği, kişinin neye benzeyeceğine de Allah'ın karar verdiği bildirilir.[1796]

1792 Elçilerin İşleri 2:43-45; 4:32-35.
1793 Elçilerin İşleri 5:1-11.
1794 Elçilerin İşleri 13:1-12.
1795 A'râf 7/158; Tevbe 9/116; Yunus 10/56; Hicr 15/23; Hac 22/66; Mümin 40/68.
1796 Ali İmran 3/6.

Kişinin bedenine yönelik müdahaleler doğumdan sonra da devam eder. Ancak bu herkes için geçerli olmayan bir müdahale tarzıdır. Kur'an-ı Kerim'e göre İsraillilerin hükümdarlıkla yönetilmek istemesinin ardından Talut'u seçen Allah'ın, Talut'un bedenini eski hâlinden daha güçlü bir hale getirdiği anlatılır.[1797]

Kur'an-ı Kerim, Musa peygamber zamanında yaşanan bir olayı anlatırken, öldürülen bir adamın diriltilerek katilinin kim olduğunu söylediğini bildirir. Bu olayda, kesilen bir ineğin etinin ölüye dokundurulmasının ardından ölen kişinin bedeninin canlandırıldığı anlatılır.[1798]

Kur'an-ı Kerim'de ismi belirtilmeksizin hikâyesi anlatılan bir kişinin, geçerken uğradığı bir kasaba halkı için "*ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba*" diyerek kendi kendine düşündüğü anlatılmaktadır. Hikâyenin devamında, Allah'ın bu kişiyi öldürüp yüz yıl sonra tekrar dirilttiği, kendisinin sadece bir gün uyuyakaldığını zannettiği, ardından da adamın eşeğinin çürümüş kemiklerine et giydirilerek eşeğin tekrar diriltilişinin adama izletildiği anlatılmaktadır.[1799] Aynı şekilde, düşmanlarından kaçarken bir mağaraya sığınan gençlerin mağarada 309 sene uyutulduğu ve uyandıklarında, kendilerinin sadece bir gün uyuduklarını sandıkaları anlatılmaktadır.[1800]

İbrahim peygamberin de ölümden sonra bedenin tekrar diriltilmesi konusunu merak ettiği anlatılır. İbrahim peygamberin yeniden dirilişi anlaması için Allah'ın ona bir mucize yaşattığı anlatılır. Kur'an-ı Kerim'de İbrahim peygamberin dört kuşu alıp bunları kesip parçalayıp etlerini karıştırarak dört ayrı dağın tepesine koyduğu, daha sonra da onları çağırdığı ve onların canlanarak İbrahim peygambere doğru uçtukları anlatılmaktadır.[1801]

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın kendisine verdiği yetki sayesinde, İsa peygamberin ölüleri diriltebildiği, çamurdan kuş yapıp üzerine üfleyerek bu kuşları canlandırabildiği anlatılmaktadır.[1802]

Kur'an-ı Kerim'de öldürmek ve yeniden diriltmenin yanında insan bedeninin yapısal değişime uğratıldığı da anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de,

---

1797 Bakara 2/247-251.
1798 Bakara 2/67-73.
1799 Bakara 2/259.
1800 Kehf 18/9-26.
1801 Bakara 2/260.
1802 Âl-i İmrân 3/45-49.

İsraillilerden Allah'a itaat etmeyen bazı kişilerin bedenlerinin maymuna[1803] ve domuza[1804] benzetildiği anlatılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de Allah tarafından bedene yönelik müdahaleler anlatılırken Allah'ın kudreti vurgulanmakta ve okuyanların zihninde sonsuz güç ve kuvvet sahibi bir ilah tasavvuru oluşturulmaktadır. Bunun yanında, bedeni güçlendirilen Talut'un örneğini okuyarak kendisinin bedensel açıdan daha iyi bir konuma gelebileceği beklentisini taşıyanların veya İbrahim ve İsa peygamberlerin hikâyesini okuyarak, öbür hayatı beklemeksizin bu dünyada, kendisi ya da sevdikleri için yeniden dirilişin gerçekleşebileceği beklentisini taşıyanların Allah'a olan bağlılıklarında bir artışın olması da beklenebilir. Aynı şekilde İsraillilerden Allah'a itaat etmeyenlerin bedenlerine yapılan müdahalelerin kendi başlarına da gelebileceği endişesi ile inananların Allah'a olan bağlılıklarının ve itaatlerinin pekişmesine neden olması da mümkündür. Kutsal metinler, insanlarda oluşturdukları inanç, ümit ve korku gibi duyguların davranış ve tutumlara dönüşmesini amaçlamaktadırlar. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim pek çok yerde inanç ile davranışın birlikte olmasını istemiştir.[1805]

Ayrıca, Kur'an-ı Kerim'de toplum tarafından suçluların bedenlerine yönelik gerçekleştirilecek cezai müdahalelerin de sınırları belirlenmiştir. Zina suçu işleyenlerin,[1806] zina iftirasında bulunanların[1807] veya kocasına itaate yanaşmayan kadının dövülmesi[1808] gibi bedene yönelik yaralayıcı müdahaleler ile toplumsal düzenin sağlanmasına yönelik kurallar konulmuştur.

2. KİŞİNİN DAVRANIŞINI DEĞİŞDİRTMEYE YÖNELİK PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Semitik metinlerin her üçünde de, tanrının müdahale aşamaları, müdahalenin gerçekleşme sıralaması açısından birbirlerine paralel bilgiler verir. Tanrının müdahale aşamaları; Tanrının insanı yaratması ve Cennet'e koyması, yasakladığı şeyi yapan insanı Cennet'ten çıkartıp şuan yaşamakta olduğu hayatı yaşatması, yeryüzü hayatını yaşayan insana emirlerini anlatması için

1803 Bakara 2/65; A'râf 7/166.
1804 Mâide 5/60.
1805 Bakara 2/25,62,82; Âl-i İmrân 3/57; Nisâ 4/25,57,115; Mâide 5/9.
1806 Nur 24/2; Nisâ 4/25.
1807 Nur 24/4.
1808 Nisâ 4/34.

insanların arasından elçiler seçmesi ve seçtiği elçiler aracılığıyla belli kuralları olan bir düzen oluşturması şeklindedir.

Buraya kadarki kısım gerçekleşen müdahalelerdir. Tanrının kurduğu dini düzenin, Tanrının gönderdiği peygamberlere inanan insanlar tarafından yaşanması durumu Tanrı'nın devam etmekte olan müdahaleleri olmaktadır. Bir de semitik metinlerde, ileride mutlaka gerçekleşeceği söylenerek psikolojik etki oluşturan müdahaleler vardır. Tanrının yarattığı evreni yok etmesi, yeniden bir evren yaratması, insanları tekrar canlandırması, insanları yargılaması, hüküm vermesi, verdiği hükmü uygulaması, suçluları cezalandırırken diğer insanları ödüllendirmesi şeklinde gerçekleşeceği bildirilen müdahale tipleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Semitik metinlerde müdahale fenomenini anlamayı amaçlayan bu çalışma, Kıyamet ve sonrasında yaşanılacak hayat gibi olguların gerçekçiliği veya gerçekleşebilirliği konusu ile ilgilenmemektedir. Bu araştırmanın fenomenolojik bir çalışma olması sebebiyle, bu araştırmada sadece ilgili metinlerdeki müdahale olgusu, tipolojik ve morfolojik betimlemelerle incelenmek suretiyle, olgunun anlaşılması amaçlanmaktadır. Ayrıca gelecekte yaşanılacağı iddia olunan müdahaleler, ilgili semitik metinlere inanan insanlar için tutum değişikliğine yol açmaktadır. Bu yönüyle de psikolojik bir müdahale tarzını oluşturmaktadır. Örneğin, Cennet ve Cehennem gibi kavramlara inanan insanların yaptıkları davranışlar neticesinde, ölümden sonraki hayatta rahat etmek arzusuyla davranışlarına dikkat edeceği bir gerçektir.

Semitik kavimlerin yaşadığı Mezopotamya'da 'dünyanın sonu' kavramının MÖ. dördüncü asırda gelişmeye başladığı ifade edilmektedir.[1809] Semitik metinlerden Tanah, dünya hayatının sonunda başlayacak olan ölümden sonraki hayat olgusunu kendisine inananların davranışlarında tutum oluşturmak amacıyla kullanmamıştır. Semitik metinlerden Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim ise psikolojik müdahale tarzının merkezine bu olguyu yerleştirmiştir.

İnsanlarda tutum değişikliğini sağlamaya yönelik duygusal müdahale tipleri, bazen bir olayın anlatımıyla, bazen de direkt olarak semitik metinlerin bu duygu değişimini talep etmeleriyle ortaya çıkar. Örneğin semitik metinlerin tamamında anlatılan yasak ağacın yenilmesi olayı, insanda suçluluk hissinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu olayın anlatılmasının asıl amacı,

---

[1809] Benjamın R. **Foster** "Mesopotamia", *A Handbook of Ancient Religions*, Edited By John R. Hinnells, Cambridge University Press, Cambridge 2007, p. 184.

insanda bu duygunun oluşumunu sağlamak için değildir. Asıl amaç, insanlığın yeryüzündeki varlığını açıklayacak bir kozmogoninin oluşturulmasıdır. İnsan, Cennet'te yaşmakta iken kendisine konulan bir yasağı çiğnediği için yeryüzündeki hayatı başlamıştır ve eğer yeryüzünde kendisi için konulmuş olan kurallara uyarsa, sonunda insan başladığı yere dönebilecektir. Ancak bu inancın oluşabilmesi için insanların bu kozmogoni açıklamasına inanması ve suçluluk duygusu hissederek, Cennet'ten çıkarılmasının kendi suçu olduğunu kabullenmesi gerekir. Böylece insanlarda, tekrar Cennet'e dönebilme arzusu oluşacak ve istenilen tutum değişikliğinin ortaya çıkması sağlanacaktır. Semitik metinlerin anlattığı olaylardan etkilenerek insanların psikolojik değişimler yaşaması, insanların dolaylı olarak etkilenmesine ve insanlarda tutum ve davranış değişiklinin oluşmasına neden olmaktadır.

İnsanlarda duygu değişikliğinin oluşmasını isteyen semitik metinlerin asıl amaçları, insanlarda oluşan bu duygu değişikliği sayesinde, arzulanan davranış değişikliğinin ortaya çıkmasını sağlamaktır. Semitik metinlerin tamamı, inananlarının birbirlerini kıskanmalarını ve birbirlerinden nefret etmelerini yasaklamakta ve inananlarından birbirlerini sevmelerini istemektedir.[1810]

Birbirini kıskanan ve birbirlerinden nefret eden bir toplumda birlik ve beraberlik sağlanamaz. Toplum dağılır ve semitik metinlerin müdahale edeceği sosyal bir yapı olmadığı için din sona erer. Dinin varlığının devamı, o dini yaşayacak bir toplumun varlığına bağlıdır. Toplumun varlığının devam etmesi için de toplumsal birlik ve beraberliğin tesis etmesi gerekir. Bu yüzden, insanların birbirlerini sevmesini isteyen semitik metinler, toplumsal barış ve huzurun tesisi için insanların duygularına yönelik psikolojik müdahalelerde bulunmaktadır.

Semitik metinlerden her üçünde de duyguyla müdahale veya duygulara müdahale tipleri yoğun olarak kullanılır. Kişinin korkusu, sevgisi, umutları gibi duyguları kullanılarak kişide istenilen yönde davranış değişikliğinin gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Örneğin kişinin Kutsal olan tarafından terk edilmekle tehdit edilmesi[1811] veya elde etmeyi arzuladığı şeye kavuşturulacağının vaat edilmesi,[1812] kişinin istenilen istikamete kanalize edilmesinde etkili bir müdahale tarzıdır. Kişinin en çok Kutsal olanı sevmesinin isten-

1810 Yona 4:1-11; Matta 5:21,22; Âl-i İmrân 3/134.
1811 Şofetim 3:12; Elçilerin İşleri 7:39-42; Bakara 2/48; 2/123; Nisâ 4/144,145; Zümer 39/54.
1812 Şemot 3:17; 13:5; Luka 23:43; Ali İmran 3/107,198; Nisâ 4/13,57.

mesi,[1813] arzulanan davranış değişikliğinin kişi tarafından benimsenerek gerçekleşmesini sağlayıcı bir müdahale tarzıdır.

Semitik metinlere inanan kişilerin her davranışının metinlerle uygun olmasına çalışmasının yanı sıra, metinlerde her şeyin yazıldığı ancak insanların bunu tam anlayamadıkları gizemli ve gelecekten haber veren yönlerin olduğuna inanmaları, metinlerin psikolojik etkilerindendir.

Yahudiler, İbrani harflerin sayısal değerlerini esas alarak Yahudi kutsal metinlerini Kabalistik metodla (Gematria) yorumlamaya çalışırlar.[1814] Tanah Yorumcuları, Gematriya'yı Tevrat'ın açıklanmasında bir yöntem olarak kullanırlar.[1815] Hatta İzak Rabin, Enver Sedat ve Robert Kennedy suikastı gibi bazı olayların Tevrat'ta, Gematria ile şifrelendiğini iddia eden bazı çalışmalar yapılmıştır.[1816] Hristiyanlar, İsa Mesih'in gelişi, ölümü, dirilişi ve göğe alınmasıyla Tanrı'nın vaadinin bir kısmının gerçekleştiğine, diğer kısmının da İsa Mesih'in ikinci gelişi ile tamamlanacağına inanırlar.[1817] Müslümanlardan bazıları da İbranca ve Aramicenin etkisiyle Nabaticeden Arapçaya geçtiği kabul edilen 'ebced' hesabını kullanarak gelecek hakkında bilgi edinmeye çalışıp tılsım, muska ve vefkleri kullanarak evrensel gerçeklerin sırlarına ulaşmayı amaçlarlar.[1818]

2.1. TANAH'TA PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Tanah'ta, diğer semitik metinlerin tamamında olduğu gibi, 'kıskanmak' kötü bir duygu olarak gösterilir ve kıskanma duygusunun hissedilmesi yasaklanır. On Emir'de "*Akranının evini arzulama. Akranının karısını, kölesini ve cariyesini, boğasını ve eşeğini ona ait hiçbir şeyi arzulama*"[1819] denilerek kıskanmak yasaklanırken, "*Kalbinde kardeşinden nefret etme. Akranını mutlaka ikaz et; ama onun yüzünden (sen de) günah taşıma. Halkının mensuplarına karşı intikam alma ve kin gütme. Akranını kendin gibi sev*"[1820] denilerek toplumda sevginin yaygınlaşması amaçlanır.

1813 Şemot 20:5-6; Matta 10:34-42; Luka 14: 25-27; Bakara 2/165; Tevbe 9/24.
1814 David **Derovan**, "Gematria", Encyclopaedia Judaica, Vol. 7, p. 424-425.
1815 **Farsi**, *Bereşit*, s. 512.
1816 Michael **Drosnin**, *Tevrat'ın Şifresi*, Cep Kitabevi, İstanbul 1999, s. 11.
1817 George **Bristow**, *Vaat Eski Antlaşmada Tanrı'nın Değişmez Amacı*, Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2000, s. 315.
1818 Mustafa **Uzun**, "Ebced", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara 1994, C. 10, s. 68-70.
1819 Şemot 20:14.
1820 Vayikra 19:17,18.

Diğer semitik metinlerde olduğu gibi Tanah'ta da ilk önce duygu değişikliğinin gerçekleşmesi istenmektedir. Ardından davranış değişikliği kendiliğinden gelecektir. Komşusunu kıskanan bir insan, asla komşusunun iyiliğini istemeyecek ve hatta bizzat kendisi komşusunun kötülüğü için uğraşacaktır. Komşusunu kıskanmayan aksine seven insanlardan oluşan bir toplumda ise yardımlaşma ve dayanışma gelişecek, toplumsal birlik ve beraberlik sağlanmış olacaktır.

Tanah, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması konusunda oldukça duyarlıdır. Bu yüzden insanların nasıl hissetmeleri gerektiği konusu üzerinde pek çok psikolojik müdahalede bulunur. Toplumsal birlik ve beraberliğin tesisi ve huzur ortamının devamının temini için İsraillilerin arasında yaşayan yabancılara karşı sadece adaletli davranmayı yeterli görmeyen Tanah, yabancıların aynı zamanda sevilmesini de ister. Tanah, "*Bir Ger ülkenizde sizinle yaşadığı zaman, onu taciz etmeyin. Aranıza katılan Ger, sizin için sizden bir vatandaş gibi olmalıdır. Onu kendin gibi sevmelisin; çünkü siz de Mısır ülkesinde yabancı konumundaydınız*"[1821] diyerek hem İsraillilerin arasında yaşayan yabancıların sevilmesini sağlayıp onlara adaletle davranılmasını isteyerek toplumsal huzuru tesis etmekte hem de İsraillilere Mısır hayatlarını hatırlatarak onların ibret almasını istemektedir. Mısırlıların, yabancılara kötü davranmış olmalarının Mısırlıların sonunu hazırladığı gerçeği hatırlatılarak İsraillilerin de aynı hatayı yapmamaları istenmektedir.

Tanah, İsraillilerin Mısır'dan çıktıktan sonraki dönemde, kendi devlet kurumlarını oluşturmalarının ve toplumsal kuralları bu kurumlar ile uygulanmaya başlamalarının ardından, Tanrı Yahve'nin kurallarının uygulanması konusunda oldukça hassastır. Bu dönemde Tanah'ta, İsraillilere daha önceki sıkıntı dolu yaşantıları ve Tanrı Yahve'nin onları kurtarışı sık sık hatırlatılır ve Tanrı Yahve'nin kurallarına uymamaları hâlinde, başlarına gelecek musibetler, "*Üzerinize panik duyguları; gözlere hasret, canlara ıstırap veren verem ve hummayı tayin edeceğim. Tohumunuzu boşa ekeceksiniz. Öfkemi size yoğunlaştıracağım. Düşmanlarınızın önünde bozguna uğrayacaksınız. Sizden nefret edenler size hükmedecekler. Kaçacaksınız (oysa) sizi takip eden (bile) olmayacak*" [1822] denilerek anlatılır. Tekrar aynı sıkıntıları yaşayacakları yönünde tehditlerde bulunulur.

[1821] Vayikra 19:33,34.
[1822] Vayikra 26:13-17.

Bir İsrailli, Tanrı Yahve'ye inanmayan biri bile olsa, toplumsal baskı sebebiyle, böyle bir tehditten mutlaka etkilenecektir. Tanah'ın İsraillilere yönelik yapmış olduğu bu psiko sosyal müdahale, toplumsal kuralların bütün İsraillilerce benimsenerek uygulanmasını sağlayacaktır. Eğer Tanrı Yahve'nin tehditlerinden biri gerçekleşirse topluluk, başına gelen felaketin müsebbibi olarak kurallara uymayan İsraillilerin kim olduğunu araştırmaya başlayacaktır. Zira metnin devamında "*Eğer bana karşı kayıtsızca davranır, beni dinlemeye yanaşmazsanız, üzerinize bela (getirmeyi) sürdüreceğim… Vahşi hayvanları size karşı kışkırtacağım. Sizi çocuklarınızdan edecekler, hayvanlarınızı kırıp geçirecekler, nüfusunuzu azaltacaklar; (sonuçta) yollarınız ıssızlaşacak… Aranıza salgın göndereceğim ve düşmanlarınızın eline teslim edileceksiniz*"[1823] denilerek, yapılan tehdit daha da ciddileştirilmektedir.

Bu tehditler karşısında, inanan bir İsraillinin Tanrı Yahve'nin kurallarına uymaması düşünülemez. Psikolojik müdahaleden etkilenmeyen bir İsraillinin toplumsal kurallara uymamakta direnmesi hâlinde ise toplumsal baskıya maruz kalacağı ve Tanrı Yahve'nin kurallarına uymak zorunda kalacağı açıktır. Bu yönüyle, Tanah'ta yapılan bu müdahale, hem psikolojik hem de psiko sosyal açıdan, toplumun Tanrı Yahve'nin kurallarına tam bir titizlikle uymalarını sağlayacaktır.

2.1.1. Tanrı Yahve'nin Firavun'u İnatçı Yapması

Mısır'da, nüfusu artan İsraillilerin sayısının ve konumunun Mısırlılar tarafından bir tehdit olarak algılanmaya başlanmasıyla birlikte İsraillilerin, Firavun ve Mısır halkı tarafından kötü muameleye tabi tutulmasının[1824] ardından Tanrı Yahve, ulusunu kurtarması için Musa'yı görevlendirir.[1825]

Tanrı Yahve, Firavun'un karşısına çıkmaktan çekinen Musa'yı, pek çok mucize ile ve kardeşi Harun'u ona yardımcı kılarak güçlendirir. Her ikisine de bizzat yardım edeceğini, onların Firavun'a ne söylemeleri gerektiği konusunda dahi konuşmalarına müdahale edeceğini söyler.[1826] Ancak Tanrı Yahve, "*Belirtilerimi aralarında göstermek için Firavun'la görevlilerini inatçı yaptım*" diyerek Firavun'u 'inatçı' yaptığını bu yüzünden de İsrail halkının

---

1823 Vayikra 26:18-39.
1824 Şemot 1:8-14; 5:5.
1825 Şemot 3:10.
1826 Şemot 4:1-15.

salıverilmediğini anlatır.[1827] Tanah yorumcuları, Tanrı Yahve'nin Firavun'u 'inatçı' yaptığı cümlesine, daha önce geçen "*buna zorlanmadığı sürece*"[1828] cümlesini de ekleyerek Firavun'un İsraillileri göndermeyecek olmasının Firavun'un kendi iradesi dahlinde olmadığını, Tanrı Yahve'nin bunu henüz istemiyor oluşu sebebiyle İsraillileri salıvermediğini söylerler.[1829]

Firavun'un İsraillileri serbest bırakmasını isteyen Tanrı Yahve, aynı zamanda Firavun'un psikolojisine müdahale ederek onu 'inatçı' yapmak suretiyle, Firavun'un İsraillileri serbest bırakmasını engellemektedir. Bunun gerekçesini Tanah, Tanrı Yahve'nin "*Fakat ben, Mısır kralının sizin gitmenize, buna zorlanmadığı sürece izin vermeyeceğini (şimdiden) biliyorum… Bu halkın (Bene-Yisrael) Mısırlıların gözünde statü kazanmasını sağlayacağım ve gittiğiniz zaman, boş elle gitmeyeceksiniz. Her kadın, komşusundan ve evinde oturan kadından, gümüş ve altın eşyalarla giysiler isteyecek. Bunları oğullarınıza ve kızlarınıza yükleyecek ve böylece Mısır'ı boşaltacaksınız*"[1830] sözleri ile açıklar. Firavun'un inatla İsraillileri serbest bırakmamasını Tanrı Yahve istemektedir. Bu sayede gerçekleşecek olan pek çok mucize sayesinde Mısırlıların, İsraillilere olan teveccühü artacak ve onlara güvenerek mücevherlerini emanet verecekler böylece İsrailliler bu mücevherlerle kenti terk edebileceklerdir. Bu, Firavun'un inatçı yapılmasının ilk sebebidir. Ayrıca Tanah'ın, "*Bu halkın (Bene Yisrael) Mısırlıların gözünde statü kazanmasını sağlayacağım*" sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla Tanrı Yahve, sadece Firavun'un psikolojisine değil bütün Mısırlıların psikolojisine müdahale etmektedir.

Tanrı Yahve, ilerleyen bölümlerde Firavun'u neden inatçı yapmak istediğini, "*Fakat Ben (bu arada) Paro'nun inatçı davranmasını sağlayacağım ve (bu sayede) Mısır ülkesinde işaretlerimi ve mucizelerimi arttıracağım*"[1831] sözleriyle daha detaylı olarak açıklar. Firavun'un inatçılığı sayesinde, Mısır'da yaşanan mucizelerin sayısı da artmış olmakta ve sonraki nesillere Tanrı Yahve ile ve onun ulusu ile baş edilemeyeceği mesajı verilmek istenmektedir. Bu ikinci amaç ve mesajdır.

Yusuf döneminde İsraillilerin Mısır diyarına gitmesi, Tanrı Yahve'nin müdahalesi ile gerçekleşmiştir.[1832] Yusuf döneminde Tanrı Yahve'nin müdaha-

---

1827 Şemot 7:3; 10:1-2.
1828 Şemot 3:19
1829 **Farsi**, *Şemot*, s. 29.
1830 Şemot 3:19-22.
1831 Şemot 7:3.
1832 Bereşit 45:3-8.

lesi ile gerçekleşen bu göçün asıl amacı, Tanrı Yahve'nin ulusu olan İsrailliler in güçlenerek, kendilerine vaat edilen topraklarda bir devlet kurmalarını sağlamaktır. Bu yüzden, İsrailliler in Mısır'da bir devletin nasıl işlediğini öğrenmeleri ve kendi kurumsallaşmalarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Mısır'dan çıkarken İsrailliler in eli boş çıkmamaları için de, İsrailliler in Mısırlılara karşı bir mücadeleye girişmeleri ve sonunda üstünlük sağlamaları gerekmektedir.

Tanah'ın anlatımına göre bu savaşı, Firavun'u 'inatçı' yaparak[1833] İsrailliler i serbest bıraktırmayan Tanrı Yahve başlatmış olmakta ve Firavun ile ordusunu denizde boğarak[1834] bizzat Tanrı Yahve kazanmış olmaktadır.

Amaç Tanrı Yahve'nin gerçekleştirdiği bu olayın daha fazla önemli gösterilmesi ve yüceltilmesidir. Bu durumu, Tanrı Yahve'nin Firavun'a söylemiş olduğu, "*Gücümü gösterip seni ve halkını (hayvanlara gelen) salgınla vurabilirdim ve yeryüzünden tamamen silinebilirdin. Ancak şunun için hayatta kalmanı sağladım. Sana kuvvetimi göstermek ve bu şekilde ismimin tüm dünyada anlatılması için*"[1835] sözleri, müdahalenin amacını en mükemmel şekilde açıklamaktadır.

Firavun'un inatçı yapılmasının üçüncü bir sebebi daha vardır. Tanrı Yahve'nin, "*Çünkü onun ve danışmanlarının inat etmelerini ben sağladım. (Bunu yaparken) Amacım, aralarında bu işaretlerimi gerçekleştirmektir. (Bunu) Ayrıca, Mısır'la nasıl alay ettiğimi ve onlarda gerçekleştirdiğim işaretlerimi çocuklarına ve torunlarına anlatman için (yaptım) böylece benim Tanrı olduğumu kavrayacaksınız*"[1836] sözlerini aktaran Tanah, bu müdahalenin psiko sosyal boyutunu açıklamaktadır. Amaç, Tanrı Yahve'ye tam olarak inanıp teslim olmuş ve kendilerinin, emirlerine uydukları sürece Tanrı Yahve'nin korumasında olduğuna inanan ve kendine güvenen bir nesil yetiştirmektir. Bu yüzden Tanah, bu olayın gelecek nesillere anlatılmasını istemektedir.

Tanah bu olayı, bütün dünyaya bir mesaj vermek adına, özel bir müdahale olarak görür. Tanrı Yahve, istemesi hâlinde Firavun ve adamlarını anında yok edebileceğini söyler. Ancak bu durumda gerçekleşen mucizeler, bütün dünyaya anlatılamayacaktır. Tanrı Yahve ve onun ulusu ile baş edilemeyeceğini sonraki nesiller ve komşu ülkelerin bilmesi için Mısır'da yaşanan mucizelerin sonraki nesillere anlatılması gerekmektedir.

1833 Şemot 7:3; 10:1-2; 14:17.
1834 Şemot 14:28.
1835 Şemot 9:15-16.
1836 Şemot 10:1-2.

Bu konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de Tanah'la benzeşen bilgiler verilmiştir. Kur'an-ı Kerim, İsraillilerin Allah'ın yardımıyla denizden geçtiklerini, Firavun ve askerlerinin onları takip ettiklerini, sular kapanırken boğulma aşamasına gelen Firavun'un İsraillilerin Tanrısına inandığını söylediğini, ancak bunun kabul edilmediğini anlattıktan sonra, Firavun'a "*Senden sonra geleceklere ibret olması için bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız*"[1837] denildiğini anlatarak, bu olayın sonraki nesiller tarafından da bilinmesinin istendiğini ifade etmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim de sonraki nesillere bir ibret olması için Firavun'un bedeninin kurtarılmasından bahseder. Her iki kitap da sonraki nesillere ve dünyaya bu olayla ilgili bir mesaj vermekten bahsederek, bizzat bu olayın anlatımının psiko sosyal bir müdahale olduğu gerçeğine vurgu yaparlar. Aralarındaki fark, Tanah'ın bu mesajı, sadece İsraillilerden gelecek nesillere aktarmasının yanında, Kur'an-ı Kerim'in bütün inananlara aktarmasıdır.

2.1.2. Tanrı Yahve'nin Mısırlıların Gözünde İsraillileri Değerli Kılması

İsrailliler, Mısır'dan çıkarlarken Mısırlı komşularından aldıkları altın ve gümüşlerle birlikte çıkarlar. Tanrı Yahve Musa'ya, Firavun'un ve Mısır'ın başına son bir bela daha getireceğini ve ardından Mısırlıların İsraillilerin gitmesine izin vereceklerini söyler. Hatta Tanah'ın ifadesiyle göndermeye razı olmazken en sonunda İsraillileri Mısır'dan adeta kovacaklardır. İşte o zaman geldiğinde, İsraillilerin yapması gereken bir şey vardır. Tanrı Yahve, Musa'ya "*her kadın, (Mısırlı) akranından gümüş eşyalar ve altın eşyalar istesin*" der. Böyle bir tabloda Mısırlıların, köle olarak gördükleri İsraillilere ve üstelik Mısır'dan kaçmaya çalıştıklarını bildikleri hâlde altın ve gümüşlerini vermeleri imkânsızdır. Böyle bir şey elbette ki normal koşullarda gerçekleşemez ama bu durum Tanrı Yahve'nin, İsrail halkının Mısırlıların gözünde lütuf bulmasını sağlamasıyla gerçekleşmiştir. Tanah, "*Tanrı, Mısırlıların gözünde Bene Yisrael'e statü kazandırdı*" diyerek bu durumun nasıl gerçekleştiğini anlatır. Ardından Tanrı Yahve, gece yarısı olunca Mısır'ı boydan boya geçer. Firavun'un ilk çocuğundan, değirmendeki kadın kölenin ilk çocuğuna kadar hatta hayvanlar dâhil Mısır'daki bütün ilk doğanları öldürür. İsrailliler de Mısırlılardan aldıkları altın ve gümüşlerle gece yarısı şehri terk ederler[1838]

[1837] Yunus 10/90-92.

[1838] Şemot 11:1-7.

İsraillilerin Mısırlıların değerli eşyalarını almaları, Tanrı Yahve'nin isteği ve hatta bizzat yardımı ile gerçekleşmiştir. Talmud'a (Berahot 9b) göre İsraillilerin bir an önce gitmesi konusunda son derece hevesli olan Mısırlılar, İsraillilerin istediklerinden fazlasını dahi vermişlerdir. Tanah yorumcuları, Tanrı Yahve sayesinde İsraillilerin Mısırlıların gözünde statü kazandıklarını ve Mısırlıların değerli eşyalarını ödünç olarak değil hediye olarak verdiklerini söylerler.[1839] Metinde geçen, "*Böylece Bene Yisrael Mısır'ı boşalttı*"[1840] ifadesi, Kitabı Mukaddes Şirketi'nin hazırlamış olduğu *Kutsal Kitap* isimli eserde, "*Böylece İsrailliler onları soydular*" şeklinde geçmektedir.[1841]

Tanah, düşmanlarının kendi rızaları ile İsraillilere yardım etmelerinin, Tanrı Yahve'nin onların psikolojisine müdahale etmesiyle sağlandığını anlatır.[1842] Bu müdahale, Tanah'ta sıkça rastlanan 'başka uluslar eliyle İsraillilere yardım' edilmesi tarzında bir müdahaledir. Daha önceleri Firavun tarafından İbrahim'in zengin edilişi[1843] veya Avimelek tarafından İshak'ın zengin edilişi[1844] olaylarında olduğu gibi Tanrı Yahve, İsraillilerin düşmanlarının psikolojisine müdahale ederek, düşmanlarının İsraillilere yardım etmelerini sağlamıştır.

Hatta Tanah'ta, "*Fakat tüm Bene Yisrael içinde, insandan hayvana (hiçbirine) tek köpek bile hırlamayacak. Bu şekilde, Tanrı'nın, Mısır ile Yisrael arasında nasıl ayırım yaptığını anlayacaksınız*"[1845] denilmesiyle, Tanrı Yahve'nin İsraillilere yardım etmek için düşmanlarını onlara yardımcı kılacağı ve hatta gerekirse tabiata dahi müdahale edeceğine vurgu yapılmış olmaktadır.

2.1.3. Şüphe Sunusu

Tanah, bir İsrailli erkeğin karısının ihanet ettiğinden şüphelenmesi hâlinde, tanığı olmadığı için gerçeği ortaya çıkaramaması durumunda nasıl davranması gerektiğini bildirir. Bu durumda yapılması gereken ritüeli uzun uzun anlatan Tanah, yapılacak bu ritüelle kadına yönelik psikolojik bir baskı yaparak gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlar.

1839 **Farsi**, *Şemot*, s. 118.
1840 Şemot 12:35-36; Bkz. **Farsi**, *Şemot*, s. 119.
1841 *Kutsal Kitap, Tevrat, Zebur, İncil*, s. 68.
1842 Teilim 16:7.
1843 Bereşit 12:10-20.
1844 Bereşit 26:7-22.
1845 Şemot 11.7.

Ritüel kocanın karısını kıskanmasının ardından başlar. Kadının suçlu ya da suçsuz olması önemli değildir. Önemli olan adamın içine kuşku düşmesidir. Bu durumda adam, karısını Koene götürür ve Şüphe Sunusu verir. Şüphe Sunusu: yaklaşık 1,5 kg arpa unu ile sunulur. Bu sununun Tahıl Sunusu'ndan[1846] farklı olarak, kıskançlık sunusu olduğunu vurgulamak için adam, unun üzerine zeytinyağı dökmez ve günnük koymaz. Adam 1,5 kg arpa ununu Koene verdikten sonra Koen, kadını çağırır ve toprak bir kabın içine kutsal su koyar. Suyun içine Buluşma Çadırı'nın kurulu olduğu yerden biraz toprak alıp suyun içine atar. Kadın, saçını açar. Koen, kıskançlık sunusunu kadının eline verir. Koen de lanet getiren acı suyu elinde tutar. Ardından Koen, kadına ant içirtir ve "*Eğer bir adam seninle yatmamışsa… muaf olacaksın. Ama …kocanın dışında bir adam seninle cinsel ilişkiye girmişse, Tanrı, uyluğunun çökmesini ve karnının (aşırı derecede) şişmesini sağladığında, Tanrı seni halkının arasında beddua ve yemin için (bir örnek) hâline getirecek*"[1847] diyerek sözlerini sonlandırır.

Ardından kadın, âmin diyerek Koeni onaylar. Daha sonra Koen, bu laneti bir kitaba yazıp acı suda yıkayarak lanet getiren acı suyu kadına içirir. Bu ritüelin sonunda Tanah'ın ifadesine göre eğer kadın kocasına ihanet etmiş, kendini kirletmişse, lanet getiren suyu içince acı duyacak, karnı şişecek ve kalçası eriyecektir. Ama kendini kirletmemişse kadın, zarar görmeyecek ve çocuk doğurabilecektir. Tanah, son olarak kadında bu durumların görülmeyip masum çıkması hâlinde kocanın yapmış olduğu ithamdan dolayı suçsuz sayılacağını belirtmektedir.[1848]

Tanah'ın bu müdahalesi, hem kadına hem de karısından şüphe eden adama yönelik olarak etki eden, iki taraflı bir psikolojik müdahaledir. Kadın, böylesi bir tehdit karşısında doğruyu söylemeye mecbur bırakılırken, kocası da ritüelin sonunda, kadına bir şey olmaması hâlinde, artık karısından şüphe etmeyi bırakmak zorunda kalmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in de Şüphe Sunusu'na benzer bir uygulama olan 'Lian' ritüelini getirmiş olması,[1849] semitik metinlerin aileye verdiği önemi göstermektedir. Her iki ritüelin de ortak karakterleri ve psikolojik neticeleri aynıdır. Ritüelin sonunda, ya kadın suçunu itiraf etmekte ya da adam şüphelen-

1846 Vayikra 2:15.
1847 Bamidbar 5:19-22.
1848 Bamidbar 5:15-31.
1849 Nur 24/6-9.

mekten vazgeçmektedir. Toplumun temeli olan ailenin korunmasına yönelik etkili bir psikolojik müdahale tipi olan Şüphe Sunusu veya Lian, toplumsal düzenin devamını sağlamaktadır.

2.1.4. Tanrı Yahve'nin İsraillilere Kötü Tavsiyeyi Benimsetmesi

Kral Davut'un, evli bir kadına göz koyup kocasını ölüme göndermesinden dolayı öfkelenen Tanrı Yahve, Kral Davut'u cezalandırmaya karar verir. Tanrı Yahve, ceza olarak; Davut soyundan kılıcın eksik olmayacağını, Davut'a, kötülüğün kendi soyundan geleceğini, karılarının bir yakınına verileceğini ve doğacak olan çocuğunun öleceğini bildirir.[1850] Önce, Davut'un bu ilişkisinden doğan çocuk, hastalanır ve yedi gün sonra ölür. Sonra, Davut'un Amnon isimli oğlu, Davut'un başka bir kadından olma Tamar isimli kızına tecavüz edip sokağa atar. Tamar'ın anne baba bir erkek kardeşi Avşalom da bu olay sebebiyle, baba bir kardeşi Amnon'u öldürür. Ardından İsraillilerin teveccühünü kazanan Avşalom, kral Davut'a karşı ayaklanır. Kral Davut, sarayını ve şehri terk etmek zorunda kalır. Saraya giren Avşalom, Ahitofel'in tavsiyesi üzerine babasının bütün cariyeleri ile ilişkiye girer.[1851]

Tanah'ın verdiği bilgilere göre Ahitofel, İsraillilerin kendisine danıştığı ve sözü Tanrı sözünü ileten birisi gibi kabul gören bir kişidir. Kral Davut ile oğlu arasındaki taht kavgasında Ahitofel'in bir diğer öğüdü ise saraydan kaçmakta olan kral Davut ve adamlarının hemen peşine düşüp yakalandığı yerde öldürülmesidir. Ancak Huşay adında yine sözü dinlenir bir kişi, Davut ve adamlarının güçlü savaşçı olduklarını ve mağaralarda gizlendikleri için bulunmalarının zor olduğunu söyleyerek önce birliği sağlayıp sonra saldırması tavsiyesinde bulunur. Avşalom ve İsrailliler, Tanah'ın ifadesiyle, daha mantıklı olan Ahitofel'in öğüdü yerine Huşay'ın öğüdünü kabul ederler. Çünkü Tanrı Yahve, Avşalom'u yıkıma uğratmak istemektedir.[1852] Tanah'ın anlattığı bu hikâyede Tanrı Yahve'nin, kamuoyunun nasıl şekilleneceğine müdahale ettiği ve insanların, kendileri için iyi olan mantıklı kararları bile, Tanrı Yahve'nin istemesi hâlinde tercih edemeyecekleri anlatılmaktadır.

1850 II Şemuel 11:1-27; 12:1-15.
1851 II Şemuel 12:15-25; 13:1-29; 15:1-16; 20-22.
1852 II Şemuel 17:1-14.

2.1.5. Tanrı Yahve'nin Süleyman'ı Bilgeleştirmesi

Kral Süleyman, Givon kentinde Tanrı Yahve'ye bin kurban sunar. Gece rüyasında, Tanrı Yahve'nin kendisinden ne isterse vereceğini söylemesi üzerine Süleyman, Tanrı Yahve'den halkı yönetebilmek için bilgelik istediğini söyler. Tanrı Yahve, Süleyman'a daha önce hiç kimseye vermediği ve daha sonra da hiç kimseye vermeyeceği bir anlayış vereceğini söyler. Ayrıca Tanrı Yahve, kendisinden memnun kaldığı Süleyman'ı, kendi döneminde yaşayan diğer kralların sahip olamayacağı bir zenginlik ve onurla ödüllendireceğini söyler. Bir de Tanrı Yahve'nin kurallarına itaat etmesi hâlinde kendisine uzun ömür verilecektir.[1853]

Tanah'ın anlattığı hikâyeye göre Kral Süleyman'a verilen bilgelik, sınırsız ve eşsiz olup, şartsız ve koşulsuz verilecektir. Zenginlik ve onur ise yaşadığı dönemle sınırlıdır. Uzun ömür ise kurallara itaat etme şartına bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de de benzer bilgiler mevcuttur. Kral olduğu bilgisi verilmekle birlikte, peygamber olarak sıfatlandırılan Süleyman'a, zenginlik ve cinlere hükmetme gücünün verildiği, Süleyman'ın da kendisine verilen bu mülkün bir benzerinin kendisinden sonra hiç kimseye verilmemesini istediği anlatılmaktadır.[1854]

2.2. YENİ AHİT'TE PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Yeni Ahit'in müdahale tarzında baskın müdahale tipi, psikolojik müdahaledir. Yeni Ahit, bireyi hedef alan bir yaklaşıma sahiptir. Zira yazımı aşamasında hitap ettiği bir toplum oluşmamıştır. Bütün insanlığa hitap ettiğini iddia etmekte olan Yeni Ahit,[1855] metinlerinin yazıldığı dönemde, kendisine inanan ve kurallarını uygulayan bir topluma sahip değildir. O yüzden Yeni Ahit, kuralları uygulayacak kadrolardan ve kurumlardan yoksun kişilere veya gruplara, toplumsal müdahalelerde bulunmak yerine, kişilerde arzulanan davranış değişikliğini gerçekleştirmeyi sağlayabilecek psikolojik müdahalelerde bulunmuştur.

Yeni Ahit, yoğun şekilde bedensel müdahale yöntemini kullanan Tanah'ın aksine psikolojik müdahale yöntemini kullanmayı tercih etmek zorunda kalmıştır. Zira bedensel müdahale tarzını uygulayacak bir toplumsal yapılanmanın oluşumu, Yeni Ahit'in yazımından asırlar sonra gerçekleşebil-

---

1853 I Melahim 3:1-14; 4:29-34.
1854 Sad 38/30-40.
1855 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-32.

miştir. Kurallara uygun davranış sergilemenin, iyi niyetten daha önemli olduğunu vurgulayan Tanah'ın[1856] aksine Yeni Ahit, iyi niyetli olunması hâlinde kuralların gevşetilebileceğini savunur.[1857] İsrailliler, kendisinin Kutsal Yasa'yı geçersiz kılmak gibi bir niyetinin olmadığını söyleyen İsa Mesih'e,[1858] Kutsal Yasa'yı en iyi şekilde bildiğini düşündükleri bir Tanah uzmanını getirip tartıştırmak isterler. Tanah uzmanı, İsa Mesih'e Kutsal Yasadaki en önemli buyruğun hangisi olduğunu sorar. İsa Mesih, en önemli buyruğun Tanrı'yı sevmek olduğunu, ikinci buyruğun da insanları sevmek olduğunu söyler.[1859] Yeni Ahit'e göre samimi duygularla gerçekleşen bağlılık, kurallara uygun davranışlar sergilemekten çok daha önemlidir.

Yeni Ahit'te genel olarak topluma yönelik psiko sosyal müdahalelerinin yanında, direkt olarak bireye yönelik psikolojik müdahaleler de görülmektedir. Örneğin, Yeni Ahit, Pavlus'un Tiyatira kentinde yapmış olduğu konuşmasından Lidya isimli kadının etkilenerek iman etmesi için Tanrı'nın Lidya'nın yüreğini açtığını anlatır.[1860] Bu müdahale, Lidya'nın kendi özgür iradesi ile inanmayı tercih etmesine yardımcı olmak anlamına mı gelmektedir yoksa Tanrı'nın iradesi doğrultusunda inanmış olduğunu mu ifade etmektedir. Sonuç olarak her iki durumda da Tanrı'nın bireye yönelik psikolojik müdahalesini ifade etmesi açısından eşittir. Pavlus, Tanrı'nın inayetine, kişinin kendi gayreti ile değil Tanrı'nın dilemesiyle ulaşılabileceğini savunur.[1861] Pavlus'a göre İsa Mesih'in öğretisine inanan kişiler, henüz Dünya yaratılmadan önce Tanrı tarafından seçilmiş kişilerdir.[1862]

Tanrı'nın insanların duygu ve düşüncelerine yönelik bireysel müdahalesine Lidya isimli kadını örnek gösteren Pavlus, Tanrı'nın toplumun da duygu ve düşüncelerine müdahale ettiğini savunur. Pavlus, öğrencilerine bir sır vereceğini söyleyerek söze başlar ve İsraillilerden bir bölümünün yüreğinin Tanrı tarafından duyarsızlaştırıldığını ve bu durumun öteki uluslardan kurtuluşa erecek olanların sayısının tamamlanmasına kadar süreceğini söyler.[1863]

1856 I Şemuel 13:8-14; 15:1-23.
1857 **Yeni Ahit** Matta 9:14-17; 12: 1-12; Markos 2:18-23; Luka 5:33-39; 6:1-11.
1858 Matta 5:17-20.
1859 Matta 22:34-40; Markos 12:28-34; Luka 10:25-28.
1860 Elçilerin İşleri 16:11-15.
1861 Pavlus'tan Romalılara Mektup 9:15-18.
1862 Pavlus'tan Efeslilere Mektup 1:4-5.
1863 Pavlus'tan Romalılara Mektup 11:25.

Yeni Ahit, inananlarının duygu ve düşüncelerine yönelik müdahalelerinde, gelecek ile ilgili vaat ve tehditlerde bulunarak inananlarında görmek istediği tutum ve davranışların ortaya çıkmasını amaçlamaktadır. Pavlus, Tanrı'nın insanları yargılayacağı 'Gazap Günü'nden bahsederken, "*Tanrı herkese, yaptıklarının karşılığını verecektir*" der. Sürekli iyilik yapanlara sonsuz yaşam, haksızlık peşinde koşanlara ise gazap ve öfke yağdırılacağını söyler. Tanrı'nın önce İsraillileri sonra da diğer ulusları hesaba çekeceğini söyleyen Pavlus, insanların Kutsal Yasa'yı bilip bilmemelerinin bir şeyi değiştirmeyeceğini, bütün insanların hesaba çekileceğini söyler.[1864] Bu anlatım, ölümden sonraki hayata inanan insanlarda, istendik yönde tutum ve davranış değişikliği oluşturmaya yönelik psikolojik bir müdahaledir. Gelecekte, yaptıklarının hesabını vereceğine inanan veya yaptıkları yüzünden gelecekte ödüllendirileceğine inanan insanların davranışlarında bir değişim olması, yapılan psikolojik müdahalenin bir sonucu olacaktır.

2.2.1. Yeni Ahit'te Duygulara Yönelik Müdahaleler

Yeni Ahit, inananlarının korku, sevgi ve umut gibi duygularının şekillenmesine müdahale eder. Düşmanlarından korkmayan kişilerin, düşmanları tarafından öldürüldükten sonra, kendilerine büyük mükâfatların verileceğine inanan kişilerin ilgili metinlere olan bağlılığı en üst düzeydedir. Kutsal değerlerine sonsuz bir sevgi ile bağlanan ve yaşamının nihayetinde sahip olabileceği en güzel hayata ulaşmayı umut eden kişilerin davranışlarını semitik metinlerdeki kurallara uygun hale getirme gayreti, toplumsal baskı ile tutum değişikliği gösteren bireylerden çok daha yoğun olacaktır. Yeni Ahit, toplumsal denetimi sağlayıcı kurumsal yapıya sahip olmamasına rağmen öz denetimi sağlayıcı duygusal denetim yapısına sahiptir. Yeni Ahit bu yapıyı, inananlarının korku, sevgi ve umut gibi duygularının şekillenmesine müdahale ederek inşa etmiştir. Yazımı aşamasında inananlarının henüz toplum oluşturma aşamasına geçememiş olması sebebiyle Yeni Ahit, toplumsal müdahaleden ziyade psikolojik müdahale tipini yoğun olarak kullanmıştır.

Yeni Ahit, inananlarına sadece Tanrı'dan korkmaları gerektiğini söyler. İsa Mesih, düşmanlarının sadece bedenlerine zarar verebileceğini ancak ruhlarına zarar veremeyeceğini, Tanrı'nın ise Cehennem'de hem ruh hem de

[1864] Pavlus'tan Romalılara Mektup 2:1-14.

bedeni mahvedebileceğini söyleyerek sadece Tanrı'dan korkulması gerektiğini söyler.[1865]

Yeni Ahit'te İsa Mesih, kendine inanan kişilerin, düşman sahibi olacaklarını hatta aileleri tarafından dışlanacağını ve bu durumda bir tercih yapmaları gerektiğini hatırlatarak, "*Annesini ya da babasını beni sevdiğinden daha çok seven bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir*"[1866] diyerek inananlarının duygularına müdahale eder ve bu minval üzere inanç ve davranış sergileyenlerin peygamberlere yaraşan bir ödüle kavuşacağını söyler.[1867]

Yeni Ahit'in sonraki dönemlerinde etkili bir karakter olan Pavlus, İsrailli lerin Kutsal Yasa'ya uymadıkları hâlde onu savunur görünmelerini eleştirerek, sünnet konusunda bir tartışma başlatır. Sünnetin bedensel bir olay olmaktan öte, yürek işi olduğunu savunan Pavlus,[1868] samimi duygu ve düşüncelerin, kalıplaşmış davranışlardan daha değerli olduğunu iddia eder.

2.2.2. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Bilgeleştirilmesi

Yeni Ahit'te, İsa Mesih'in on iki öğrencisine, kötü ruhları kovabilme ve her hastalığı iyileştirebilme yetkisi vererek öğrencilerini çağrı yapmaları için diğer şehirlere gönderdiği anlatılır. Öğrencilerine gidecekleri yerlerde nasıl davranmaları ve ne söylemeleri gerektiği konusunda kaygıya kapılmamalarını söyleyen İsa Mesih, onların ne söylemeleri gerektiğinin o an kendilerine bildirileceğini, asıl konuşanın kendileri değil onlar aracılığı ile Tanrı'nın ruhu olacağını söyler.[1869]

Bu metinlere inanan, kendisini İsa Mesih'in öğrencileri gibi görüp, diğer diyarlarda çağrı yapmaya adayan kişilerin, yapmış oldukları çalışmalarda, Tanrı tarafından kendilerine yardım yapılacağına inanmaları onları motive edecektir. Hatta yapmış oldukları davet çalışmasında, sarf ettikleri sözün kaynağının Tanrı'nın ruhu olduğuna inanacaklardır. Zira tarihsel süreç içerisinde, Yeni Ahit'e inanan toplumlar tarafından misyonerlik faaliyetinde bulunan pek çok kişinin aziz olarak kabul edilmesi, Yeni Ahit'teki, İsa Mesih'in öğrencilerine yönelik gerçekleşen 'bilgeleştirme' müdahalesinin sadece İsa Mesih'in öğrencileri ile sınırlı olmadığına inanıldığını göstermektedir.

1865 Matta 10:26-31; Luka 12:4-5.
1866 Matta 10:37; Luka 14:25-26.
1867 Matta 10:4; Luka 14:15.
1868 Pavlus'tan Romalılara Mektup 2:25-29.
1869 Matta 10:1-20.

2.2.3. Gelecekten Haber Vermek

Yeni Ahit'te, gelecekte olacağı iddia edilen olaylar hakkında bilgi verilerek inananlarının bu inanca uygun davranış ve tutum içinde olmaları amaçlanır. Bu müdahale tarzı, Tanah'ta Babil sürgünü sonrasında belirginleşen, Yeni Ahit'te ve Kur'an-ı Kerim'de de sıklıkla görülen bir psikolojik müdahale şeklidir.

İsa Mesih, çağrısına olumlu cevap vermeyen Yeruşalim şehrine hitaben, "*eviniz ıssız kalacak*" tehdidinde bulunur.[1870] Öğrencilerinin bu konudaki soruları üzerine evrenin sonu hakkında bilgiler verir. Evrensel boyutta savaşların ve yıkımların ardından kendisinin geleceğini ve inananları için yeni ve güzel bir hayatın başlayacağını söyler. Bu hadiselerin yaşanacağı günün zamanını ancak Tanrı'nın bilebileceği ve onun dışında kendisi de dâhil hiç kimsenin bir bilgisi olmadığını vurgular.[1871]

Gelecekten haber veren semitik metinler, kendisine inanan insanlar üzerinde oldukça etkili tutum değişiklikleri oluşturmaktadır. Ne zaman başlayacağı bilinmeyen ölüm ötesi hayatın, bir gün mutlaka başlayacağına inanan insanların bugün için hazırlık yapmaları ve bugüne uygun davranış ve tutumlar geliştirmelerini sağlamak, gelecekten haber vermek suretiyle gerçekleştirilen psikolojik müdahale şeklinin baskın bir örneğidir.

2.2.4. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Yabancı Dilleri Öğrenmesi

İsa Mesih'in ölümü sonrasında, kendisine ihanet eden Yahuda İskariot'un yerine kur'a yöntemi ile Mattiya'nın seçilmesinin ardından, bir ses İsa Mesih'in öğrencilerinin bulunduğu odaya girer ve ateşten diller şeklinde öğrencilerin içini Kutsal Ruhla doldurur. Öğrenciler yabancı ulusların dillerini konuşmaya başlar. Yabancı diyarlardan yurtlarını ziyarete gelen İsrailliler, bu durumu hayretle izlerken, diğerleri bunu sarhoşluk hâli sanır. Petrus, kalabalığa bir konuşma yaparak durumu anlatır ve konuşmanın ardından üç bin kişi topluluğa katılır.[1872]

2.2.5. Gamaliel'in Tavsiyesi

Gamaliel, bütün İsraillilerin saygısını kazanmış, Kutsal Yasa öğretmeni olan Ferisi bir İsraillidir. Onu ayrıcalıklı yapan şey, Yeni Ahit'in Gamaliel'in

---

1870 Matta 23:37-39.
1871 Matta 24:1-51; Markos 13:1-31; Luka 21:5-33.
1872 Elçilerin İşleri 1:12-26; 2:1-41.

tavsiyesini aktarmış olmasından dolayıdır. İsa Mesih'in ölümünün ardından, öğrencileri aynı şekilde mucizeler göstermekte, hastaları iyileştirmekte ve inançlarını yaymaya çalışmaktadırlar. Bu durum İsrailliler tarafından hoş karşılanmaz ve bu kişiler Yüksek Kurul'da yargılanırlar. Yüksek Kurul üyeleri bu kişileri yok etmek istemektedirler. Ancak Gamaliel, bir konuşma yaparak onlara dokunulmamasını sağlar. Gamaliel, daha önce Tevdas adında bir adamın da benzer iddialarda bulunduğunu ve dört yüz taraftar bulduğunu ancak Tevdas öldürülünce hareketin sona erdiğini, aynı şekilde Celileli Yahuda adında bir adamın da başına aynı şeylerin geldiğini hatırlatır. İsa Mesih'in başlattığı hareketin de eğer insan hareketi ise yok olacağını, yok eğer gerçekten Tanrı hareketi ise asla yok edilemeyeceğini söyler. Yüksek Kurul üyeleri Gamaliel'in tavsiyesini dikkate alırlar ve İsa Mesih'in öğrencilerini kamçılatarak serbest bırakırlar.[1873]

Gamaliel'in tavsiyesinin esasını, 'bir hareket başarılı ise doğrudur' anlayışı oluşturmaktadır. Yeni Ahit okuyucularını bu algıya ulaştıracak başka örnekler de vardır. İsa Mesih'in anlattığı bir hikâyede, bir adam yolculuğa çıkarken kölelerinden birine beş talant diğerine de bir talant altın bırakır. Dönüşünde, beş talant bıraktığı köle, parayı çalıştırmıştır ve on talant getirir. Bir talant bıraktığı köle ise efendisine, "*ben senin ne kadar sert bir adam olduğunu bilirim o yüzden bu parayı toprağa gömdüm. İşte bir talant emanetini al*" der. Efendisi bu duruma sinirlenerek, parayı faize yatırıp çoğaltmadığı için köleyi cezalandırır.[1874] İsa Mesih'in anlattığı bu hikâyeyi ve Gamaliel'in tavsiyesini okuyan bir Yeni Ahit okuyucusunun, bir şeyin doğruluğunun ölçütünün başarılı olmaktan ve kazanmaktan geçtiğini düşünmesi, başarılı olanların Tanrı tarafından kabul gördüğüne inanması, metinde yapılan psikolojik müdahalenin sosyal ve ekonomik hayat üzerindeki etkisini göstermektedir.

2.3. KUR'AN-I KERİM'DE PSİKOLOJİK MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Kur'an-ı Kerim, pek çok yerde, Allah'ın insanların kalplerine müdahale ettiğinden bahseder. "*Allah kalbinizden geçeni bilmektedir*"[1875] denilerek, insanların içlerinden geçirdiklerinden de Allah'ın haberdar olduğu ve inananların sadece doğru davranışlara sahip olmalarının yeterli olmadığı, onların his-

1873 Elçilerin İşleri 5:12-40.
1874 Matta 25:14-30; Luka 19:11-27.
1875 Bakara 2/235; Kasas 28/69; Ahzap 33/51; Mümin 40/19.

settiklerinden de hesaba çekilecekleri bildirilerek[1876] inananların davranışları gibi duygularının da istenilen normlara uygun olması sağlanmaktadır.

2.3.1. Davranış Duygu İlişkisi

Kur'an-ı Kerim, insanların davranışlarına göre Allah'ın insanların duygularına müdahale ettiğini anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın, yalan söyleyenlerin kalplerindeki hastalığı arttırdığı,[1877] inanmadıkları hâlde inandıklarını söyleyerek Müslümanlarla alay edenlerin daha da aşırı gitmelerini sağladığı,[1878] verdiği sözden dönenlerin ikiyüzlü olmasını sağladığı anlatılır.[1879] Kur'an-ı Kerim, önceki inançsız toplulukların davranışlarına benzer davranışlar sergileyenlerin kalplerinin onlara benzetildiğini,[1880] Allah'tan başka ilahlar edinenlerin kalplerine korku salındığını,[1881] peygamberleri öldürenlerin ve savaştan kaçanların kalplerinin mühürlendiğini,[1882] inançsızların Kur'an-ı Kerim'i anlamalarına engel olunduğunu bildirerek, olumsuz davranışlar sergileyenlerin psikolojilerine Allah tarafından müdahale edildiğini ve onların daha da aşırıya gitmelerinin sağlandığını ifade etmektedir.[1883]

2.3.2. İsraillilerin Kalbine Buzağı Sevgisinin Yerleştirilmesi

İsraillilerden bahseden Kur'an-ı Kerim, onların Tur dağı altında söz verdikleri hâlde inkârcılığa yöneldiklerini, bu sebeple de onların kalplerine 'Buzağı' sevgisinin yerleştirildiğini anlatır.[1884] Bu ayetle ilgili olarak sevgi psikolojisinin Allah'ın dışındaki varlıklara yönelik olması hâlinde, şirkin meydana geldiği yorumu yapılmakla birlikte[1885] İsraillilerin asırlarca Mısır'da kalmalarının bir sonucu olarak, Mısırlılar gibi sığıra kutsallık atfetmelerinin kastedilmiş olabileceği yorumları da yapılmıştır.[1886]

1876 İsrâ 17/36.
1877 Yunus 10/74.
1878 Bakara 2/7-15; Nisâ 4/153-155.
1879 Tevbe 9/77.
1880 Bakara 2/118.
1881 Âl-i İmrân 3/151; Enfâl 8/12; Ahzap 33/26.
1882 Nisâ 4/155; Tevbe 9/87-93.
1883 İsrâ 17/45-46; Kehf 18/57.
1884 Bakara 2/93.
1885 **Bayraklı**, C. 2, s. 58-62.
1886 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 86-87.

2.3.3. Zor Zamanlarında Müslümanlara Psikolojik Destek

Kur'an-ı Kerim'de, Peygamberin psikolojisine müdahale edilerek onun arkadaşlarına karşı hoşgörülü olmasının sağlandığı, aksi hâlde etrafındakilerin dağılıp gidecekleri anlatılmaktadır.[1887] Peygamberin etrafında toplanan Müslümanların birbirleriyle kaynaşmalarının ve kalplerinin uzlaşıp birbirlerine ısınmalarının sebebi de yine Allah'ın onların psikolojilerine yaptığı müdahale ile açıklanır.[1888] Hatta Kur'an-ı Kerim'de Peygambere, yeryüzünün bütün servetini harcaması hâlinde bile Müslümanların kalplerini uzlaştırmasının mümkün olamayacağı, bunun ancak Allah'ın müdahalesi ile gerçekleşebileceği anlatılmaktadır.[1889]

Kur'an-ı Kerim, savaşta (Uhud savaşı)[1890] yılgınlığa düşen Müslümanların, kederlerinden kurtulmalarını sağlamak için içlerine bir güven duygusunun verildiğini ve onları bir uyuklama hâlinin aldığını,[1891] Müslümanların düşmanlarını olduğundan daha az ve zayıf görmelerinin sağlandığını belirtmektedir.[1892] Kur'an-ı Kerim, Müslümanların düşmanlarının göğsüne sıkıntı verilip, onların savaşmak istememelerinin sebebinin de Allah'ın Müslümanların düşmanlarının kalplerine yaptığı müdahale sonucu olduğunu bildirmektedir.[1893]

Psikolojik huzurun sadece Allah'ı düşünmekle gerçekleşeceğini[1894] bildiren Kur'an-ı Kerim, Müslümanların kalplerine iman sevgisinin Allah tarafından yerleştirildiğini[1895] ve imanlarının artması için Müslümanların güven ve huzur duygusu hissetmelerinin sağlandığını bildirmektedir.

3. TOPLUMU ŞEKİLLENDİRMEYE YÖNELİK SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Semitik metinlerde yazılı olan sözler sebebiyle bir şahıs, bir cinsiyet, bir aile veya bazen de bir kabile ayrıcalıklı olmaktadır. Bu ayrıcalık, semitik metinler okunduğu ve bu metinlere inanıldığı sürece, sonraki kuşaklarda da

---

1887 Âl-i İmrân 3/159.
1888 Âl-i İmrân 3/103.
1889 Enfâl 8/63.
1890 **Çetiner**, C. 1, s. 175.
1891 Âl-i İmrân 3/154.
1892 Enfâl 8/43.
1893 Nisâ 4/90.
1894 Rad 13/28.
1895 Hucurât 49/7.

varlığını sürdürmektedir. Böylece toplum içinde, doğuştan ayrıcalıklı kişiler, aileler veya oymaklar ortaya çıkmaktadır.

Ortadoğu'da, devleti yönetenlerle kutsal arasında bir bağ kurma eğilimi yaygındır. Kenan şehir devletlerinde, krallar aynı zamanda kutsal varlıklardır. Kral soyunun sürmesine duyulan ilgi de bundan dolayıdır.[1896] Asur'da yönetici zümrenin, Asur Tanrısı tarafından tayin edildiğine inanılmaktadır. Bu yüzden krallar, başrahip olarak görev yapmaktadır. Halk, Tanrıdan aldığı yetkiyle Kralın adaleti sağladığına inanmaktadır.[1897] Dolayısıyla kralın her uygulaması tanrısal iradenin bir tezahürü olarak algılanmaktadır.

Hükümdar sınıfının seçiminin tanrısal bir müdahaleye dayandığı inancına daha başka pek çok toplumda da rastlanmaktadır. Türk devlet geleneğinde Kağanların Tanrı tarafından seçildiğine inanılmaktadır. MÖ.176 yılında, Çin'e gönderilen mektupta, "*gök tarafından tahta çıkarılmış, Büyük Hun İmparatoru*" ifadesine yer verilmiştir.[1898] Antik Mezopotamya dinlerinde, Tanrıların insan biçimli düşünülmesinin bilinçli bir tercih olduğu, bunun hükümdarlıkla ilgisinin olduğu ve Sümerlerin Tanrılarını yıldızlarla ve göksel sembollerle ifade etmelerinin temelinde, hükümdarların kendilerini halktan ayrı ve yukarıda tutmasının yattığı ifade edilmiştir.[1899] Dolayısıyla hükümdarların yönetim tarzları, sosyal normların oluşumu veya toplumsal sınıfların belirlenmesi noktasında, siyasi tasarruflar ile dini inançlar arasında bir etkileşimin olmaması mümkün değildir.

3.1. TANAH'TA SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Tanah, sosyal yapısı belirmemiş ve sosyal statüleri henüz tam olarak oluşmamış bir toplumu şekillendirmiştir. Bu yüzden de toplumun bazı sınıflarını diğerlerinden üstün tutarak Koenler, din adamları, krallar ve diğer zümreleri, bizzat metne kaydederek belirlemiştir. Bu durum, sınıflar arası geçişin imkânsız olduğu, kapalı bir toplum yapısını oluşturmuştur. Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim ise Tanah'ın aksine din adamlığı zümresine halkın her

---

1896 Hayrullah **Örs**, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 24-25.

1897 Eva Cancik **Kirschbaum**, *Asurlular Tarih Toplum Kültür*, (Çev. Aslı Yarbaş), İlya Yay., İzmir 2004, s. 130, 150.

1898 Harun **Güngör**, *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*, Kum Saati Yay., İstanbul 1997, s. 139.

1899 Jean **Bottero**, *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Kitabevi, Ankara 2003.

kesiminden isteyen herkesin geçebilmesine olanak tanıyan açık toplum modelini esas almıştır.

Tanah, dini kuralları geliştirirken aynı zamanda toplumsal kurallar koyarak sosyal yapıyı da şekillendirmiştir. Levililer'in din adamı zümresini oluşturmalarıyla birlikte artık dini kuralları uygulayan bir toplum ortaya çıkmıştır. Toplumun bu kuralları benimsemesi ve ortaya çıkabilecek yeni durumlar için yeni kurallar koyarak müdahalede bulunabilecek bir din adamı sınıfının, soy temeline bağlı olarak oluşturulmuş olması, İsrail halkı için çözülmesi neredeyse imkânsız olan bir toplumsal yapı oluşturmuştur. Daha ilk dönemden itibaren yabancı halklarla evlenme yasağının getirilmiş olması bu durumu daha da güçlü kılmıştır.

Tanah'ın Levililer'den oluşan din adamı (Koen) sınıfına yüklediği misyon, sadece dini ritüellerde icra ettikleri fonksiyonla sınırlı kalmamıştır. Deri hastalığı olan bir kişinin temiz mi yoksa kirli mi olduğuna karar veren Koen, aslında o kişinin toplum içinde yaşamasına ya da toplumdan kovulmasına dair kararı veren kişidir.[1900] Üstelik vermiş olduğu karar bağlayıcıdır zira onu Koen olarak seçen Tanrı Yahve'dir. Musa peygamberin kayın pederi Yitro'nun teklifiyle ve Tanah'a yazılmak suretiyle, Tanrı Yahve'nin onayı ile İsrail halkının başına yöneticiler atanmıştır. Atanan bu kişilerin adli işleri yürütmesi, toplumsal kuralların hâkim olduğu kurumsallaşmış bir toplumun oluşmasını sağlamıştır.[1901] Hatta henüz kral Davut döneminde, devlet tarihçisi görevlisinin olması,[1902] Tanah'ın sosyal konularda ne kadar müdahaleci olduğunu göstermektedir.

Tanah'ta görülen sosyal müdahalelerin iki önemli amacı vardır. İlki, kurumsallaşamamış dağınık bir topluluğu, düzenli bir topluma çevirmektir. İkincisi ise bu toplumun varlığının devamını sağlayacak tedbirler almaktır. Örneğin İsraillilerden biri bulaşıcı olabilecek bir hastalığa yakalanırsa, toplum o kişiyi ordugâhın dışına çıkarmalıdır.[1903] Böylece toplumda bulaşıcı hastalıkların yayılması engellenmiş olacaktır. Hastalığın bulaşıcı olup olmadığına ve hastanın topluluktan uzaklaştırılıp uzaklaştırılmayacağına, Tanah'ın belirlediği ölçülere uygun şekilde Levililer karar verecektir.[1904]

1900 Vayikra 13:3-46.
1901 Şemot 18:13-26.
1902 II Şemuel 8:16.
1903 Bamidbar 5:1-4.
1904 Vayikra 13:1-59; 14:1-32.

3.1.1. Üstün Ulus Anlayışı

Tanah, İsraillilerin üstün bir ulus olduğuna inanmalarını ister. Bu durumu Tanah, "*Onlar beni tanrı olmayanla kıskandırdılar, saçmalıklarıyla öfkelendirdiler beni. Ben de onları halk olmayanla kıskandıracağım, nankör bir ulusla öfkelendireceğim onları*"[1905] sözleriyle açıklar. İsrailliler, Tanrı Yahve'yi terk edince ceza olarak Tanrı Yahve de İsraillileri, terk etmek suretiyle, onları 'halk olmayan' bir halkla cezalandıracağını söyleyerek Tanrı Yahve'nin, sadece İsraillilerin Tanrısı olduğunu vurgulamaktadır.

Kendilerinin diğer uluslardan ayrı olarak Tanrı Yahve'nin öz ulusu olduğuna inanan bir toplumun[1906] olaylara ve diğer uluslara bakışları da bu anlayış doğrultusunda şekillenecektir. Kendileri üstün olduğu için İsrailliler, her alanda başarılı olacaklar ama eğer başarısız olurlarsa bu durum, Tanrı Yahve'nin iradesi ile gerçekleşeceği için Tanrı Yahve'yi öfkelendirdiklerinden dolayı başarısız olduklarını düşüneceklerdir.[1907]

Tanah, bu anlayışı yerleştirirken, Musa peygamber aracılığı ile İsraillilere Tevrat'ı gözetip uygulamalarını emreder. Bunun gerekçesini de, "*çünkü (diğer) halkların gözündeki bilgeliğiniz ve anlayışınızdır o. (Dünya ulusları) Tüm bu hükümleri duyup 'Bu büyük ulus şüphesiz bilge ve anlayış sahibi bir halktır' diyecekler*"[1908] mesajını vermektedir. Bu mesajın anlamı, İsraillileri diğer uluslardan üstün kılan şeyin, Tanah'ın ortaya koyduğu kurallar ve İsraillilerin kültürleri olduğudur. Tanrı Yahve'nin kurallarına uydukları sürece diğer uluslardan üstün olacaklar, kültürlerinden yüz çevirdiklerinde ise üstünlüklerini de kaybetmiş olacaklardır.[1909]

3.1.2. Toplumsal Yaptırımlar

Tanah, toplumsal düzene uyum sağlamayanları ve basit sayılabilecek suçları işleyenleri; kınama, utandırma, toplum içinde dışlama, toplumdaki değerini düşürme, yüzüne tükürme ve yafta yapıştırma gibi sosyal cezalarla cezalandırır. Eğer ağır bir suç işlenmişse, o zaman toplumdan atılıp başka bir şehre sürgünle cezalandırır. Sürgün, hem bedensel hem de sosyal ceza şeklidir. Ayrıca Tanah, mahkemelerin sağlıklı şekilde çalışmasını sağlamak için

---

1905 Devarim 32:21.
1906 Bereşit 17:4-11; 26:1-6; 35:10-13; 45:3-8; Devarim 26:18; 27:9.
1907 Devarim 28:1-14.
1908 Devarim 4:5-8.
1909 Devarim 4:25-27; 6:17-25.

sığınak şehirler kurar. Katil, maktulün yakınları tarafından öldürülmeden, mahkeme gününe kadar bu şehre sığınır.

3.1.2.1. Toplumda Dışlama

Tanah, İsraillilerin kurallara uygun istendik davranışlarda bulunmalarını sağlamak için öldürme veya sürgün gibi cezalarla toplumun gözünü korkutur. Ağır suçları işleyenler cezalandırılırken toplum da bu durumdan ders çıkartır.[1910] Bu uygulama, suçluyu yok edici ve suçu önleyici bir müdahale tarzıdır. Ancak her suça böylesine ağır ve suçluyu yok edici ceza vermek toplumun büyük kısmının cezalarla yok olmasına ya da aşırı zorluk sebebiyle kuralların uygulanmasının terk edilmesine neden olabilir. Bu sebeple daha hafif suçların cezasında suçluyu yok etmek yerine onu yaralamak,[1911] kırbaçlamak[1912] veya utandırarak toplumda ayıplamak veya dışlamak gibi cezalarla, kurallara aykırı davranışların önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müdahale tarzında, suçlunun İsraillilerin yaşadığı topraklardan çıkarılması söz konusu değildir. Dolayısıyla suçlu olsa bile bu kişi yine de toplumun bir parçasıdır.

Örneğin Tanah'ın koyduğu bir kurala göre birlikte oturan erkek kardeşlerden birisi, oğlu olmadan ölürse, kardeşi 'Kayınbiraderlik Görevini' yaparak dul kalan kadınla evlenmeli ve çocuklarının mirasçı olmasını sağlayarak ölen kardeşinin adını yaşatmalıdır. Bunu yapmak istemeyen Onan'ın, bizzat Tanrı Yahve tarafından öldürülerek cezalandırıldığı Tanah'ın birinci kitabı olan Bereşit kitabında anlatılmaktadır.[1913] Ancak ilerleyen dönemde bu ceza, toplumun geneline uygulanmamıştır. Tanah'ın beşinci kitabı olan Yasa'nın Tekrarı kitabında, bu suçun cezası hafifleştirilerek kınanma ve dışlanma cezasına dönüşmüştür.

Kardeşi öldükten sonra dul kalan kadına 'Kayınbiraderlik Görevini' yapmayan kişi, dul kalan kadın tarafından şikâyet edilmesi hâlinde, toplumun ileri gelenleri, durumu araştırıp adamla konuşurlar. Adam 'Kayınbiraderlik Görevini' yapmak istemediğini belirtirse, adamın ayakkabılarını çıkartıp yüzüne tükürürler. Ayrıca bu adamın soyu da 'Çarığı Çıkarılanın Soyu' olarak

---

1910 Devarim 19:16-21; 21:18-21.
1911 Bamidbar 12:1-16.
1912 Devarim 25:1-3.
1913 Bereşit 38:8-10.

yaftalanır.[1914] İlk başlarda ölümle cezalandırılan 'Kayınbiraderlik Görevini' yapmamak suçu, daha sonraki dönemlerde, suçlunun utandırılması, küçük düşürülmesi ve dışlanması cezasına dönüşmüştür.

3.1.2.2. Toplumdan Atılma

Bir kişinin toplumdan atılması demek, o kişinin sosyal yaşamdan mahrum kalması anlamına gelmektedir. Zira insanların kabile hayatı yaşadıkları bir dönemde, kendi topluluğundan atılan bir kişi hayatını ancak ıssız dağlık bölgelerde sürdürebilecektir. Başka kavimlere sığınması hâlinde ise köle konumunda veya sığıntı olarak yaşayacak ve kendi kabilesi içerisindeki sosyal konumunu tekrar bulamayacaktır. Tanah, bu sebepten dolayı bazı suçların cezalandırmasında 'toplumdan atılma' cezasını uygulamaktadır.

Tanah'ta 'toplumdan atılma' cezasının uygulandığı suçların genel karakteri, bu suçların topluma yönelik işlenen suç tiplerinde olmalarıdır. Örneğin Tanah'a göre herhangi bir insan ölüsüne dokunan kişi yedi gün boyunca kirli sayılır. Üçüncü ve yedinci gün temizlenme suyuyla kendini arındırır böylece temizlenmiş sayılır. Üçüncü ve yedinci gün kendini temizlemeyen kişi toplumdan atılır. Sadece ölmüş birine dokunmak kirlilik sebebi değildir. Aynı şekilde insan kemiğine ya da mezara dokunan da kirli sayılmaktadır. Kirli sayılan kişi, Günah Sunusu'nun külünden koyduğu su ile yıkanmalıdır. Eğer kirli sayılan biri, bu şekilde kendini arındırmazsa topluluğun arasından atılır. Tanah'ın ifadesiyle bu kişi, Tanrı Yahve'nin Tapınağı'nı kirletmiş olması sebebiyle suçludur ve suçunun cezası da sürgün edilmektir.[1915] Burada işlenen suç, genel anlamda Tanrı Yahve'nin emrine uymamaktır. Ancak suçun mağduru toplum olmaktadır. Bakterilerle dolu kurtlanmış bir cesede dokunup temizlenmeden toplum içine giren ve Tapınakta dolaşan bir kişi topluma hastalık bulaştırabilecektir. Böyle bir durumun tespit edilmesi hâlinde suçlu olan kişiye verilecek olan ceza, içinde yaşadığı toplumdan atılmak olacaktır.

Yukarıdaki örnekte topluma yönelik işlenen tek suç, halk sağlığını tehlikeye atmak değildir. Mabede ve Tanrı Yahve'ye saygısızlık anlamına da gelen bu suç, aynı zamanda toplumun bütünlüğünü bozmak suçunu da içermektedir. Tanah, toplumsal hayatı düzenleyecek kurallar geliştirir. Her toplumun maddi ve manevi değerleri vardır. Toplumun mabedine saygı ve

---

1914 Devarim 25:5-10.

1915 Bamidbar 19:11-20.

tazim gösterilmemesi hâlinde önce mabet değerini yitirir ardından kutsal olan herşey değersizleşir ve böylece toplumu bir arada tutan harç bozulmaya başlar. Bu yüzden kasıtlı olarak temizlenmeyip mabede saygı göstermeyen kişi, içinde yaşadığı toplumun kurallarına uymadığı için o toplumdan atılır. Tanah'ın en genel amacı, düzenli bir toplum oluşturmaktır. Bu toplum, Tanrı Yahve'nin ulusu olacağı için kurallara uygun bir hayat yaşayan seçkin bir görüntü arz etmek zorundadır. Tanah, bunu elde etmek için kurallar koyar ve bu kuralların yaptırımları da oldukça etkili cezalarla perçinlenir.

İsraillilerden ya da yabancı kavimlerden birisinin toplumdan atılmasının genel şartı, o kişinin yaptığı şeyin farkında olmasıdır. Kişi ancak bilerek günah işlerse, o zaman Tanah'ın ifadesiyle Tanrı Yahve'ye saygısızlık etmiş sayılır ve bu kişi İsraillilerin arasından atılır.[1916]

Kirli sayılan kişinin kasten temizlenmemesi, Tanrı Yahve'nin Konut'una (Mişkan) saygısızlık olması sebebiyle toplumdan atılmayı gerektirir. Böyle davranan kişi, toplumun değerlerini benimsememiş olduğu için toplumdan çıkarılmaktadır.

Toplumdan ihraç edilme yaptırımı, toplumun kutsal kabul ettiği zamanlar olan bayram günlerine saygısızlık gösterildiğinde de uygulanmaktadır. Mesela Şabat günü, Tanrı Yahve'nin takvimine göre kutsaldır. Zira Tanrı Yahve, evreni altı günde yaratmış yedinci gün dinlenmiştir ve kendi ulusunun da yedinci gün hiçbir iş yapmamasını istemektedir.[1917]

Şabat gününü Tanah'ta yazdığı şekilde geçiren bir İsraillinin, Tanrı Yahve tarafından kutsanmış olduğu bilincine sahip olması amaçlanmaktadır. Bu yüzden de her kim bugünün kutsallığına değer vermeyecek olursa öldürülecektir. Eğer bir kişi bugün çalışacak olursa halkının arasından atılarak cezalandırılacaktır.[1918] Böylesi bir cezaya uğramamak için o gün kimse çalışmaya cesaret edemeyecektir. Böylece, toplumun manevi değerlerine uyulmasının sağlanması garanti altına alınmış olacaktır.

Toplumdan atılmanın sebebi, kişinin işlediği bir suç sebebiyle olabileceği gibi bazen hiçbir suçu günahı olmayan kişiler de toplumdan atılabilmektedir. Örneğin gayrimeşru yollardan doğan bir çocuk veya erkeklik organı kesilmiş bir kişi, kendisi bizzat bir suç işlemiş olmasa bile toplumdan atılır. Hatta yasa

---

1916 Bamidbar 15:30.
1917 Şemot 31:12-18.
1918 Şemot 31:14.

dışı yollardan doğan çocuğun on kuşak boyunca neslinin de topluma girmesi yasaktır.[1919] Bu uygulama, suçluyu cezalandırmak amacıyla değil toplumu korumak amacıyla gerçekleştirilen bir müdahaledir.

3.1.2.3. Sığınak Kentler Kurulması

Tanah'ın sosyal müdahalelerinde ortak bir amaç vardır. Bu amaç, Tanrı Yahve tarafından Tanah'ta belirlenmiş değerleri benimsemiş bir toplum oluşturmak ve bu toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli tedbirleri almaktır. Bu amaç doğrultusunda atılan adımlardan biri de adalet kurumunun sağlıklı bir şekilde işlemesini sağlamak için insanların yargılanmasının sağlanması amacıyla sığınak kentlerin oluşturulmasıdır.

Musa peygamber, kayınpederi Yitro'nun teklifiyle toplumun kurumsallaşmasını sağlamış ve yönetici sınıfı din adamı sınıfı, hâkimler gibi sosyal sınıfların oluşumu gerçekleşmiştir.[1920] Ancak İsrail halkının daha önce Mısır'da gördükleri ancak İsrailli yöneticilerden oluşmuş hâkim zümrenin yönettiği bu tarz kurumları benimseyebilmesi için de tedbirler alınması gerekmektedir. İnsanların kendi davalarını çözmeye devam etmeleri hâlinde otoritenin temini mümkün olmayacaktır. Maktulün akrabalarının, katili öldürdüğü bir yerde, hâkimlik yapan sınıfın otoritesi kalmayacak ve sosyal çözülme yaşanacaktır. Tanah, bunu önlemek için katillerin ve diğer suçluların yargıç önüne çıkıncaya dek saklanabilecekleri sığınak kentlerin yapılmasını ister.[1921]

İlk başlarda çokta önemli bir güce sahip olmayan bu yönetici zümre, ilerleyen dönemde İsraillilerin yeni kentler ve yerler ele geçirmesiyle önem kazanır. Önceleri yöneticilik kurumunu tesis etmeyi amaçlayan Tanah, gelişme döneminde yöneticilerin vasıfları üzerinde durur. Zalim yöneticilerin toplumsal çöküşe neden olmasını engellemek için bu tedbiri alan Tanah, yönetici zümreden rüşvetten uzak durmasını adaletli davranmasını ve doğruluktan ayrılmamasını ister.[1922]

3.1.3. Sosyal Statüleri Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler

Tanah, Mısır'dan çıktıktan sonraki dönemde İsraillilerin önceki sosyal yapısını tamamen değiştirir. Din adamlığı sınıfını on iki boydan sadece birine

[1919] Devarim 23:1-2.
[1920] Şemot 18:13-26; Devarim 1:9-18.
[1921] Bamidbar 35:6-34.
[1922] Devarim 16:18-20; 17:14-20.

tahsis eder. Daha önce İsraillilerin arasında hiç olmayan, yargıçlar sınıfı ortaya çıkar. Bir kabileden millete ve devlete giden süreç böylece başlamış olur.

3.1.3.1. Harun Sülalesi ve Levililer'in Konumu

Tanah'ta bir ailenin ve bir oymağın ayrıcalıklı kılınmasının en tipik örneği, Harun ailesi ve Levililer'de görülür. Dinin kurumsallaşması aşamasında, bu kurumsallaşmanın tamamlanabilmesi için Tanrı Yahve, Musa peygamber ve ardından İsrail halkı arasında bir zümrenin daha olması gerekmektedir. Bu zümre, din adamları sınıfıdır. Hiçbir din, din adamları zümresi olmadan, sosyal hayattaki varlığını uzun zaman sürdüremez. Bu yüzden Tanrı Yahve tarafından "*Leviler senin nöbetini ve tüm Çadır'ın nöbetini tutacaklar; ancak kutsiyete ait eşyalara ve Mizbeah'a yaklaşmasınlar ki ölmesinler… Sen ve yanında oğulların… Koenliğinizi armağan niteliğinde bir hizmet kıldım; (bu göreve) yaklaşan yetkisiz kişi ölecektir*"[1923] denilerek, Harun'a ve soyuna bu görev verilmiş ve böylece din adamları zümresinin Levililer'den oluşması sağlanmıştır.

Ancak Levililer, sadece Buluşma Çadırı ile ilgili işleri yürütebileceklerdir. Perdenin arkasına geçip Sunak'a yaklaşmaları hâlinde ölümle cezalandırılacaklardır. Çünkü bu bölge Harun ve onun neslinin bölgesidir. Tanah, bu metinlerden önce aralarında sınıfsal bir farklılık olmayan insanları, bu müdahale ile sınıflara ayırmıştır. Bu ayrım, kuşaklar boyu devam edecek olması ve din adamı sınıfına, bu zümre dışından hiçbir İsraillinin giremeyecek olmasına neden olduğu için İsrail toplumu, kapalı toplum modelinde şekillenmiştir.

Tanrı Yahve, Koen olarak seçtiği Harun ve oğulları Nadav, Avihu, Elazar ve İtamar için Musa'nın özel elbiseler hazırlamasını ister. Bu özel elbiselerin gerekçesi Tanah'ta, "*Ağabeyin Aaron'a onur ve görkem için kutsal giysiler yap*" denilerek açıklanır. Daha sonra da en ince ayrıntısına kadar bu elbiselerin nasıl olacağı ve nasıl kullanılacağı anlatılır.[1924] Tanah'ın ifadesiyle, "*görkem için*" sözlerinden de anlaşıldığı üzere, bu sosyal müdahalenin amacı, Tanrı Yahve'nin belirlediği yeni sosyal yapılanmanın yerleşebilmesi için ve Koenlerin diğer insanlardan farklılığının bariz biçimde görülebilmesi için Koenlerin toplumdan farklı giyinmeleri ve kutsallıklarının halk tarafından bilinmesini sağlamaktır. Tanah yorumcuları, Koenler'i halkın gözünde onurlandırmak için tasarlanan özel giysilerin, birer kraliyet giysisi gibi olduğunu söylerler.[1925]

1923 Bamidbar 18:1-7.

1924 Şemot 28:1-43.

1925 **Farsi**, *Şemot*, s. 342-343.

İlerleyen bölümlerde Harun ve soyunun görevleri ve sosyal konumu, toplum tarafından daha da pekişerek benimsenir. Tahıl Sunusu'nun yasası belirtilirken, bu sunuyu sadece Harun'un oğullarının sunabileceği bildirilir. Koen, tahıl sunusunun ince unundan ve zeytinyağından bir avuç alıp, anma payı ve Tanrı Yahve'yi hoşnut eden koku olarak sunakta yakacak, artakalanı Harun'la oğulları yiyecektir. Bu yiyecek, kutsal bir yerde, Buluşma Çadırı'nın avlusunda ve mayasız ekmek olarak yenmelidir.[1926] Tanrı Yahve, din adamı olarak Harun ve oğullarını seçerek onları diğer İsraillilerden üstün kılmış olmakta ve onların geçim kaynağının da belirlenmesiyle din adamı sosyal sınıfının oluşumu tamamlanmış olmaktadır.

Tanah, sunu ile ilgili kuralları sıralarken, "*Etine değen her (yiyecek) 'kutsal' niteliği kazanacaktır. Eğer kanı bir giysiye sıçrarsa, üzerine (kan) sıçramış olan (kısmı), kutsal bölgede yıkamalısın. (Etin) İçinde pişirildiği toprak bir kap, kırılmalıdır. Fakat eğer bakır bir kapta pişirilmişse, (kap, kaynar suyla) paklanıp, suda durulanır. Koenler arasında her erkek onu yiyebilir; en üst düzeyde kutsaldır*" diyerek kutsallığa özelikle vurgu yapar ve bu kutsal etin değdiği her şeyin de kutsal olduğunu bunu da Koenlerin yiyebileceği söylenir.[1927]

Yeni sosyal sınıfın kutsallığı, kutsal olanla beslenmesi sebebiyle daha da pekiştirilmektedir. Kutsal olan gıdalarla beslenen kişilerin diğer insanlardan farklı kabul edilmesi, Harun neslinin Tanrı Yahve tarafından seçilmiş olması ile birleştiğinde, bu yeni sosyal sınıfın konumu daha da güçlenmiş olmaktadır. Ayrıca Tanah, "*Tenufa göğsü ile Teruma budunu Bene Yisrael'den onların Şelamim kesimlerinden aldım ve onları, Koen Aaron ile oğullarına verdim. (Bu bölümlerin) Bene Yisrael tarafından (ayrılması), ebedi bir kanundur*"[1928] diyerek, gelecek nesillerin de bu yeni sosyal sınıfın üstünlüğünü kabul etmelerini istemektedir.

Bu üstünlük, Harun oğullarının pek çok konuda, diğer İsraillilerden farklı hükümlere tabi olduklarının Tanah'ta vurgulanmasıyla pekiştirilir. Örneğin Tanah'ta Tanrı Yahve, "*Ülke(deki hiçbir arazi size) temelli satılamaz; çünkü ülke bana aittir, zira siz, yanımda (geçici bir süre oturan) birer yabancı ve mukim(den ibaret)siniz*" der. Böylece tarlasını satan bir kişiye, ileride durumu düzelince, satmış olduğu tarlayı geri alma hakkı tanınır. Etrafı surlarla örülü bir şehirde bulunan evini satan adam, evi sattıktan sonra bir yıl içinde evini geri alma hakkına sahiptir. Bir yıl geçtikten sonra, artık geri alma hakkını kaybeder.

1926 Vayikra 6:14-18.
1927 Vayikra 6:25-30.
1928 Vayikra 7:34.

Ancak Levililer, sattıkları evleri her zaman geri alma hakkına sahiptirler. Hatta bir Levili, sattığı evi geri alamazsa bile özgürlük yılında ev kendisine geri verilecektir.[1929] Tanah'ta, sosyal ve ekonomik alanda Levililer'e tanınan bu ayrıcalıkların nesiller boyu sürecek bir kural olarak belirlenmiş olması ile Levililer'in farklılığı vurgulanmış olmaktadır.

Tanah, toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan Koen sınıfının, toplum tarafından da kabul görebilmesi için Koen sınıfının uyması gereken özel kurallar koyar. Her şeyden önce bir Koen davranışlarına dikkat etmeli ve adına leke getirmemelidir.[1930] Koenler, yas tutarken başlarını tıraş etmeyecek, sakallarının uçlarını kesmeyecek, bedenlerini yaralamayacaklardır. Böylece sıradan kişilerden farklı oldukları belli olacaktır.

Bu farklılığın belirginleşmesi için Tanrı Yahve, Koenlerin fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla veya boşanmış kadınlarla evlenmesini yasaklamıştır. Çünkü Tanah'ın ifadesiyle "*Zira (her bir Koen), Tanrısı adına kutsaldır*". Ayrıca sadece Koen değil onun ailesi de bu farklılığı sergilemek zorundadır. Eğer bir Koenin kızı fahişelik yaparsa yakılmalıdır. Baş Koen ise ancak kendi halkından bakire bir kızla evlenebilir. Baş Koen'in dul, boşanmış, kirletilmiş ya da fahişe bir kadınla evlenmesi yasaklanarak Tanah'ın, "*…Böylece halkı içinde kendi soyunu(n kutsiyetini) ihlal etmiş olmayacaktır*" sözleriyle, açıkladığı üzere gelecek nesil Koenlerin de seçkinliği ve saygınlığı koruma altına alınmış olmaktadır.[1931]

Tanah, Koen sınıfını bir din adamı zümresi olarak toplumu yönetsin diye seçmiştir. Bu yüzden de İsraillilerin, Koen sınıfını kendilerinden üstün görmesi gerekmektedir. Harun neslinden kör, topal veya başka fiziksel bir bozukluğu olarak doğan çocuklara özel hükümler getirilerek bu tehlike ortadan kaldırılır. Tanah, Harun soyundan gelenlerden, kusurlu olanların 'yiyecek sunusu' sunmasını yasaklar. Harun soyundan kusurlu olan kör, topal, yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş, kolu veya ayağı kırık, kambur, cüce, gözü özürlü, uyuz, yarası kabuk bağlamış ya da hadım olan biri çıkarsa, bu kişi Tanrı Yahve için yakılan sunuyu sunmak üzere Sunak'a yaklaşamayacaktır. Ancak böyle bir adam Tanrı Yahve'ye sunulan kutsal ve en kutsal yiyecekleri yiyebilecektir. Bu kişinin perdeye veya Sunak'a yaklaşması

1929 Vayikra 25:23-33.
1930 Vayikra 21:4.
1931 Vayikra 21:5-15.

yasaktır. Çünkü Tanah'ın ifadesiyle bu kişi kusurludur ve girmesi hâlinde Tanrı Yahve'nin tapınağını kirletecektir.[1932]

İsrailliler, çöldeki ikinci yıllarında, düzenli bir ordu oluşturmak için Tanrı Yahve'nin emriyle sayım yaparlar. Amaç, bölükler ve bölük komutanlarının tespitidir. Ancak Tanah'ta "*Levi kabilesini Bene Yisrael'in içinde sayma ve nüfusunu belirleme. Ve sen, Leviler'i Tanıklık Mişkan'ı, tüm eşyaları ve ona ait her şey için sorumlu kıl… (Bu göreve) Yaklaşan yetkisiz kişi ölecektir*"[1933] denilerek, Levililer, bu sayımdan muaf tutulurlar. Çünkü Tanrı Yahve, Levililer'e özel bir statü vermiştir. Ancak bu konuda Tanah yorumcuları arasında farklı yorumlar yapılmıştır. Raşi ve Sforno'ya göre sebep, Levililer'in, halkın kalanına göre daha yüksek statüde olmalarıdır. Levililer, Tanrı'nın 'özel lejyonu' niteliğine sahiptir. İbn Ezra ve Raşbam'a göreyse Levililer, diğer kabileler gibi orduda değil de, Konut'ta (Mişkan) görev yapacak oldukları için nüfus sayımının dışında bırakılmışlardır.[1934]

Levililer'in savaştan muaf tutulması, Kur'an-ı Kerim'de de benzeri görülen ve gerekçesi açıklanarak uygulanan toplumsal bir müdahaledir. Kur'an-ı Kerim, bütün Müslümanların aynı anda savaşa çıkmalarının doğru bir davranış olmadığını söyler. Müslümanlardan bir gurubun, dinî ilimler konusunda bilgi edinerek diğerleri savaştan döndüğünde, onları ikaz etmek için savaşa katılmaması gerektiğini söyler. Ancak Tanah'ın soya dayalı din adamlığı kurumundan farklı olarak Kur'an-ı Kerim'e göre bu grup, dinî ilimlerle uğraşan zümredir ve dinî ilimlerle uğraşmak isteyen herkese açıktır.[1935] Bu yaklaşım tarzının sebebi, Tanah'ın sadece bir ulusa müdahale edip onların sosyal yapılanmasını düzenliyor olmasına karşın, Kur'an-ı Kerim'in müdahale tarzının evrensel karakter taşıyor olmasından dolayı olabilir.

Tanah, Levililer'i savaştan muaf tutarak, yapmış olduğu bu sosyal müdahale ile sadece Levililer'i sosyal konum itibarıyla ayrıcalıklı kılmakla kalmamış aynı zamanda, savaş kaybedilse bile toplumun dağılmasını engelleyebilecek potansiyele sahip olan bir sosyal tabakanın varlığını garanti altına almış olmaktadır. Zira toplum, ordunun savaşı kaybetmesiyle veya askerlerin ölmesiyle yaşayacağı dağılma tehlikesinden çok daha fazlasını, din adamları zümresinin yitirilmesiyle yaşayacaktır. Nitekim İsrail ulusunun günümüze

---

1932 Vayikra 21:17-24.
1933 Bamidbar 1:47-53.
1934 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 19.
1935 Tevbe 9/122.

dek askersiz ve ordusuz bir hâlde, başka devletlerin işgali ve yönetimi altında geçirdiği yüzlerce yıl boyunca varlığını ve kimliğini korumayı başarmış olması bunun kanıtıdır.

Levililer'i savaştan muaf tutan Tanah, hemen devamında savaştan muaf tutulan Levililer'in görev dağılımını yapar. Levililer'den Kehatoğulları, Buluşma Çadırı'ndaki en kutsal eşyaları taşıyacak, ordugâh taşınacağı zaman Harun'la oğulları gelip bölme perdesini indirecekler ve Levha Sandığı'nı bununla örteceklerdir. Gerşonoğulları, Konut'un (Mişkan) perdelerini, Buluşma Çadırı'nı ve örtüsünü, üzerindeki deri örtüyü, Buluşma Çadırı'nın girişindeki perdeyi, Konut'la Sunak'ı çevreleyen avlunun perdelerini, girişindeki perdeyi, ipleri ve bu amaçla kullanılan bütün eşyaları taşıyacaklardır. Merarioğulları ise Konut'un çerçevelerini, kirişlerini, direklerini, tabanlarını, çadırı çevreleyen avlunun direkleriyle tabanlarını, kazıklarını, iplerini ve bunların kullanımıyla ilgili bütün eşyaları taşıyacaktır.[1936] Savaştan muaf tutulan bu kişilerin yapmış oldukları işin ne denli önemli olduğunu vurgulamak için Tanah, İsrailliler adına kutsal yerin bakımından sorumlu olacak bu kişilerden başka, her kim kutsal yere yaklaşırsa, o kişinin öldürüleceğini haber vermektedir.[1937]

Tanah, Levililer'i seçkin bir zümre yaptıktan sonra, Levililer ile diğer oymak önderlerinin uyumlu bir şekilde yeni ortaya çıkmış olan bu statü değişikliğini benimsemesini sağlar. Musa, Konut'u bitirdiği gün onu mesh eder. İsrail ileri gelenleri, armağan olarak üstü kapalı altı araba ve on iki öküz getirir. Her iki önder için bir araba ve her önder için bir öküz getirirler. Musa, arabaları ve öküzleri alıp Levililer'e verir. Ardından Tanrı Yahve'nin, "*Mizbeah'ın hizmete açılışı için kurbanlarını, her gün bir başkan getirecek*" emrini yerine getirmek üzere birinci gün Yahuda oymağından Amminadav oğlu Nahşon armağanlarını sunar.[1938]

Diğer günlerde de diğer boyların liderleri armağanlarını sunar. Tanah, bu ritüeli anlatırken her liderin adını tek tek söyler.[1939] Böylece doğal olarak zaten kendi oymağının lideri konumunda olan bu şahıslar, artık Tanah'ta isimlerinin geçiyor olmasıyla Tanrı Yahve'nin onayını kazanmış birer lider olmuşlardır. Bu liderler, Levililer'in kullanması için Sunak'a armağanlar

---

1936 Bamidbar 4:1-33.
1937 Bamidbar 3.38.
1938 Bamidbar 7:1-12.
1939 Bamidbar 7:18,24,30,42,48,54,60,66,72,78.

sunmuş olmakla birlikte, aynı zamanda bağlılıklarını da sunmuş olmaktadırlar. Böylece Levililer, sadece Tanrı Yahve'nin seçtiği bir zümre olmakla kalmayıp aynı zamanda diğer İsrail boylarının da benimsediği bir sosyal sınıf olmayı başarmıştır.

Tanah, ilerleyen bölümlerde Levililer'in konumunu daha da perçinler. Tanrı Yahve Musa'ya, Levililer'i İsraillilerin arasından ayırıp dinsel açıdan arındırmasını emrederek Levililer'in seçilme gerekçesini "*Çünkü onlar Bene Yisrael'in içinden (ayrılıp) bana verilmişlerdir. Onları, tüm rahim açanların, (yani) Bene Yisrael'den herkesin behorunun yerine, kendime aldım. Zira ister insan ister hayvan olsun, Bene Yisrael'deki tüm behorlar bana aitti. Mısır ülkesinde tüm behorları öldürdüğüm zaman onları kendi adıma kutsal kılmıştım. Ama (şimdi) Leviler'i, Bene Yisrael'deki tüm behorların yerine aldım*"[1940] sözleriyle açıklar.

Tanah'ın ifadesiyle Levililer, henüz İsrailliler Mısır'dan çıkmadan önce Tanrı Yahve tarafından seçilmişleridir. Görevleri ise İsrailliler, kutsal yere yaklaştıklarında belaya uğramamaları için onların adına Buluşma Çadırı'ndaki hizmeti yerine getirmektir. Levililer'in görevi, bir başkası tarafından yapıldığında ölümüne neden olabilecek kadar mühim bir vazifedir.

Levililer'in görevi icabı çalışamıyor olması ve gelir kaynağının sunak olması sebebiyle Tanah, Levililer hakkındaki "*Leviler'e dair (kanun) budur: (Bir Levi) Yirmi beş yaştan itibaren Buluşma Çadırı'nın işinde görev ekibini oluşturmaya gelecektir Elli yaşından (sonra) ise iş ekibinden dönecek, artık çalışmayacaktır. Nöbet tutup Buluşma Çadırı'nda kardeşleriyle birlikte hizmet edecek, (fiziksel) iş Yapmayacaktır*"[1941] sözleriyle, bir emeklilik sistemi de geliştirmiştir.

Böylece, Levililer'in görev süresi yirmi beş yılla sınırlandırılış olmakta ve yirmi beş yıl çalışan biri hayatının kalan kısmında görev (fiziksel iş) yapmamakta ancak Levililer'e tanınan bütün haklardan yararlanmaya devam etmektedir. Tanah yorumcuları, burada kastedilen işin yolculuk sırasında Konutun (Mişkan) parçalarının omuzda taşınması olduğunu söyler. Elli yaşına gelen bir Levi artık bu ağır görevi yapmayacaktır. Ama ilahiler söylemek, Kutsal Ev'in (Bet Amikdaş) kapılarını kapatmak gibi görevleri yapmaya devam edecektir.[1942]

1940 Bamidbar 8:5-18.

1941 Bamidbar 8:23-26.

1942 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 165.

3.1.3.2. Yitro'nun Teklifi ve Devlet Düzenine Geçiş

Midraş'a göre Yitro, Midyan'da hem yönetici hem de rahip konumundadır. Uzun süre Midyan putlarına rahip olarak hizmet verdikten sonra, putperestliği bırakmış ve yaşamını bir lider olarak sürdürmüştür. Yitro'nun putperestliği reddedişinin sebebi, Midyanlılar'ın kendisini dışlaması ve kızlarını rahatsız etmesidir.[1943] Mısır'dan kaçtıktan sonra yapmış olduğu evlilik sebebiyle Musa'nın kayınpederi konumuna gelen Yitro, Musa'nın karısı ve oğullarıyla birlikte Tanrı dağına, Musa'nın konakladığı çöle gelir. Ertesi gün Musa, halkın davalarına bakmak için yargı kürsüsüne çıkar. Halk, sabahtan akşama kadar Musa'nın önünde, kendi davalarına bakılması için ayakta beklemektedir. Kayınbabası Yitro, Musa'nın yaptıklarını görünce damadına, "*Bunu tek başına yapamazsın… halk adına (temsilci) olmalı…Onları kanun ve öğretiler hakkında aydınlat, onlara üzerinde yürüyecekleri yolu ve yapmaları gereken şeyi bildir... (davalara) Tanrı'dan çekinen kişiler, dürüst ve haksız çıkardan nefret eden insanlar bakmalı, (onları halkın) üzerine binbaşılar, yüzbaşılar, ellibaşılar ve onbaşılar olarak atamalısın Normalde halkı (bu seçtiklerin) yargılasınlar. Her büyük davayı sana getirirler; fakat tüm küçük davaları kendileri görürler*"[1944] diyerek bazı öğütler verir.

Musa, kayınbabasının sözünü dinler. İsrailliler arasından yetenekli dürüst ve adalet sahibi adamlar seçer. Seçtiği kişileri onar, ellişer, yüzer ve biner kişilik toplulukların başına önder olarak atar. Tanah yorumcularına göre bu onluk sistemde liderler, başında bulunduğu gruba dâhildir. Yani, bir on başı 9 kişinin, bir binbaşı da 999 kişinin sorumlusudur.[1945] Yitro'nun teklifi ile İsrailliler, toplumsal hiyerarşik yapılanmayı oluşturmaya başlamış ve devlet kadrosunun temeli tesis edilmiştir.

Mısır'dan çıkış yaptıktan sonra İsraillilerin, Mısır benzeri örgütlenmiş olan bir devlet yapısı oluşturmaları beklenirken, bu fikrin Mısır'ın medeniyet düzeyinden oldukça geri sayılabilecek bir coğrafya olan Midyan şehrinde yaşamakta olan Yitro'dan çıkıyor olması ilginçtir. Neticede Yitro'nun yapmış olduğu bu teklifin Tanah'ta anlatılıyor olması, müdahalenin Tanrı Yahve tarafından yapılmıyor olsa bile, Tanrı Yahve tarafından onaylanıyor olması

1943 **Farsi**, *Şemot*, s. 14.
1944 Şemot 18:13-26.
1945 **Farsi**, *Şemot*, s. 203.

anlamına gelmektedir. Zaten Tanah, Yitro için 'Musa'nın kayınbabası Midyanlı Koen Yitro' sıfatını kullanmaktadır.[1946]'

Bireyler, ferdi farklılıklarına rağmen toplumla bütünleşmeyi, toplumla uyumlu bir kimlik kazanmayı, toplumun kendine özgü düşünce ve davranış kalıplarına uygun olarak hareket etmeyi toplumsallaşma sürecinde öğrenmektedir.[1947] Yitro'nun teklifiyle hukuk sisteminin kurumsallaşma süreci başlamıştır. Oluşturulan birikim, İsraillilerin siyasî birlikteliklerini kaybetmelerinden sonra dahi kültürel birlikteliklerini muhafaza etmelerini sağlamıştır. Tıpkı Roma hukukunun, On İki Levha Kanunu'nu işleye işleye yepyeni bir hukuk sistemi olarak ortaya çıkışı gibi, İsrailliler de Tevrat hükümlerini inceden inceye tefsir ve şerh ederek siyasi birlikteliklerini kaybettikleri dönemde bile geçerliliğini yitirmeyen bir hukuk sistemi meydana getirmişlerdir.[1948]

İsraillilerin ilk yargıcı olan Musa peygamber ile başlayan süreç, Musa'nın atadığı yargıçlarla devam emiştir. Daha sonra Kenan topraklarına yerleşen İbraniler için Hâkimler dönemi başlamıştır. Kent yaşamının başladığı bu dönemde, 30-40 kişiden oluşan ev (Beyt) grupları İsrail'in on iki oymağını oluşturmaktaydı. Her bir evin reisi, hane halkının yargıcı olup aile içi sorunları çözmekteydi. Birden fazla Beyt'i ilgilendiren bir olayda ise Beyt'lerin ihtiyarları toplanıp bir kurul oluşturmakta ve Beyt reislerinin verdiği ortak kararla sanığın suçlu veya suçsuz olduğu belirlenmekte ve suçlu bulunması hâlinde ceza uygulanmaktaydı. Mahkeme heyeti, şehrin giriş kapısında toplanıp yargılamayı burada gerçekleştirmekteydi. Ayrıca şehir kapıları ticaretin yapıldığı, antlaşmaların mühürlendiği ve önemli duyuruların ilan edildiği yerlerdi.[1949]

3.1.3.3. Nüfus Sayımı Yapılması

İsraillilerin Mısır'dan çıkışının ikinci yılında Tanrı Yahve, Musa'dan bütün İsrailli erkekleri tek tek sayıp adlarını yazmasını ister. İsraillilerden

---

1946 Şemot 18:1.

1947 Yakup **Coştu**, "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2009, s. 118.

1948 Hamide **Topçuoğlu**, *Hukuk Sosyolojisi Sosyoloji Açısından Hukuk*, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1969, s. 570.

1949 Marc **Madrigal**, *Kutsal Kitap ve Arkeoloji Tevrat Döneminde Günlük Hayat*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018), s. 2-6.

savaşabilecek durumda olan yirmi yaş ve daha yukarısında olan bütün erkekler sayılıp bölüklere ayırılacaktır. Bu sayım işleminde Musa'ya yardımcı olması için her oymaktan birer adam bulunacak ve bu kişiler aile başı olacaktır. Tanrı Yahve'nin Musa'ya vermiş olduğu bu emrin devamında da kimlerin yardımcı olacağı tek tek isimleri belirtilerek belirlenir.

Bunlar Ruben oymağından Şedeur oğlu Elisur, Şimon oymağından Surişadday oğlu Şelumiel, Yahuda oymağından Amminadav oğlu Nahşon, İssakar oymağından Suar oğlu Netanel, Zevulun oymağından Helon oğlu Eliav, Yusuf'un oğullarından Efrayim oymağından Ammihut oğlu Elişama, Yusuf'un oğullarından Manaşşe oymağından Pedahsur oğlu Gamliel, Benyamin oymağından Gidoni oğlu Avidan, Dan oymağından Ammişadday oğlu Ahiezer, Aşer oymağından Okran oğlu Pagiel, Gad oymağından Deuel oğlu Elyasaf, Naftali oymağından Enan oğlu Ahira'dır. Bu kişiler, Tanah'ın ifadesiyle, "*Bunlar, atasal kabilelerinin başkanları olan toplum temsilcileri, Yisrael'in binli gruplarının başlarıydılar*"[1950] Oymak önderi (Kerue Aeda) olan bu kişiler, kendi kabilelerindeki tüm binli grupların başıdır.[1951] Ayrıca bu kişiler Tanrı Yahve tarafından atanmış olmakla bir nevi kutsal bir konum elde etmişlerdir.

Tanah'ta tek tek isimleri sayılan bu kişiler ile yeni bir toplum düzeni oluşturulmuştur. Bu isimler, artık Tanrı Yahve tarafından atanmış devlet görevlileri hâline gelmişlerdir. Toplumun sosyal yapısını ve bireylerin sosyal statülerini belirlemeye yönelik bu toplumsal müdahale sonrasında İsraillilerin toplumsal örgütlenmesi, sağlam bir zemin üzerinde temellendirilmiş olmaktadır.

Nüfus sayımı yapılması, sadece İsraillilerden savaşabilecek durumda olan asker sayısını tespit etmek amacıyla yapılmamıştır. Bu sayımın yapılmasının pek çok sosyal müdahaleyi içerdiği açıktır. Mısır diyarındaki kölelik yıllarında, Mısır'ın devlet yapılanmasının nasıl işlediğini gören İsrailliler, çölde geçirdikleri yıllarda kendi kurumsallaşma süreçlerini oluşturmak için bu tecrübeden yararlanmışlardır. Yehu'nun komutasındaki İsrailliler, ilk savaşlarını Amalek ordusuna karşı yapmış ve Musa'nın değneğini yukarı kaldırması sonucu savaşı kazanımışlardır.[1952] Kalabalık bir topluluk hâlinde tek bir komutanın emri altında savaşmaktansa, bölükler hâlinde savaşmanın daha

---

1950 Bamidbar 1:1-19.

1951 **Farsi**, *Bamidbar*, s. 10.

1952 Şemot 17:8-13.

etkili olacağını öğrenen İsraillîler, askeri yapılanmalarını gerçekleştirmek için sayım yapmak ve bölüklerin komutanlarını seçmek zorundaydılar. Komutanlarının kimler olacağının Tanah'ta yazılmış olması, seçilen bu kişileri sosyal konum olarak sadece komutan düzeyine çıkartmakla kalmamış aynı zamanda bu kişileri, Tanrı'nın seçtiği ve isimlerini kendi kitabına yazmış olduğu özel insanlar hâline getirmiştir. Yapılan bu müdahale, çölde dolaşan bir topluluğu, düzenli bir toplum hâline getiren ve İsraillilerin devletleşmesi yolunda önemli bir adım olan toplumsal bir müdahaledir.

3.1.3.4. Nun Oğlu Yeşu'nun Lider Olarak Seçilmesi

Tanah, Tanrı Yahve'nin peygamberlerle olan ilişkisi kadar Tanrı Yahve'nin İsrail halkının liderleriyle olan ilişkisine de önem vermektedir. İsrail halkının liderinin kim olacağını Tanrı Yahve belirlemektedir. Musa peygamberin ardından İsraillilerin lideri olarak Nun oğlu Yeşu'yu seçen Tanrı Yahve, bu durumu halka ilan etme görevini de Musa peygambere verir. Tanrı Yahve, Musa peygambere Zin çölünde itaatsizlik ettiği gerekçesiyle vaat edilen ülkeye giremeyeceğini ancak Haavarim dağlık bölgesine çıkıp İsraillilere vaat edilen topraklara bakabileceğini, o toprakları gördükten sonra öleceğini ve yerine Nun oğlu Yeşu'nun önder olacağını söyler. Koen Elazar'la birlikte bu durumu halka ilan etmesini ister. Koen Elazar'ın halkın önünde Urim aracılığıyla Tanrı Yahve'ye danışmasını, halkın da bu olaya şahit olmasını ister.[1953] Urim ve Tumim, Başkohenin göğüslüğünde (ephod) bulunan ve kura çekip Tanrı Yahve'nin isteğini öğrenmek için kullanılan, üzerinde on iki İsrail kabilesinin adının yazılı olduğu değerli taşlardır.[1954] Yahudi inanç esaslarını 8 madde hâlinde özetleyen Hasday Crescas'a (MS.1410) göre Başkohenin Urim ve Tumim ile desteklendiğine inanmak Yahudi inanç esaslarından biridir.[1955] Tanah'ta vahyin gelişinin teofani, rüya, meleğinin söylemi veya Tanrı Yahve'nin Musa ile vasıtasız konuşması şeklinde gerçekleşebileceği gibi aynı zamanda Urim ve Tumim vasıtasıyla da vahyin gelişinin gerçekleşebileceği ifade edilmektedir.[1956]

1953 Bamidbar 27:12-23.

1954 Moshe **Greenberg**, "Urim and Thummim", Encyclopaedia Judaica, Vol. 20, p. 422.

1955 **Meral**, s. 245-246; Ravza **Aydın**, "Yahudi İman Esasları", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 25, 2012, s. 202-208. s. 189-210.

1956 Muhammed **Tarakçı**, "Tanah'ta Vahiy Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2002, s. 198-213.

Bu olayda iki önemli nokta vardır. Birincisi, Tanrı Yahve İsrail halkının yeni liderini seçerken Musa peygamberin sosyal konumunu zayıflatacak bir müdahalede bulunarak onun geçmişte işlediği bir suçu gerekçe gösterip vaat edilen topraklara sadece uzaktan bakmasına izin verir. İkincisi, yeni liderin ismini açıklama görevini Musa peygamber yerine Koen Elazar'a verir. İsrail halkının önünde Koen Elazar, Tanrı Yahve'ye danışmak amacıyla kullanılan Urim aracılığıyla Nun oğlu Yeşu'nun önder olup olmadığını sorarak onay almaktadır. Musa peygamberin, halka yeni liderin adını duyurması yeterli görülmemiş olmaktadır. Bu sosyal müdahalenin amacının, güçlü bir karakter olan Musa peygamberin ardından gelecek olan yeni önderin zaafa uğramasını önlemeye yönelik olduğu düşünülebilir. Ancak sonraki nesiller için bir kurucu kahraman karakterinde olan Musa peygamber karakteri, İsraillilerin tarihinde daha önemli bir konumunda olması sebebiyle Tanah, Yasa'nın Tekrarı kitabının son sözlerinde, "*Yeoşua bin Nun bilgelik ruhuyla dolmuştu, zira Moşe ellerini onun üstüne dayamıştı. O günden bu yana İsrail'de Musa gibi Rabbin yüz yüze görüştüğü bir peygamber çıkmadı*"[1957] denilerek, Nun oğlu Yeşu'nun bilgelik ruhuyla dolu olması, Musa peygamberin ellerini Onun üzerine koyması ile ilişkilendirilmiş ve Musa peygamber karakteri yüceltilmiştir. Ayrıca Tanah'ta, Musa peygamberden sonra başka peygamberlerin de geldiği, ancak Tanrı Yahve'nin bu peygamberlerden hiçbiri ile yüz yüze görüşmediği belirtilerek, 'Kurucu Peygamber' konumunda olan Musa peygamberin konumu pekiştirilmiştir.

3.1.3.5. Tapınak Görevlisi Olan Hanedanlığın El Değiştirmesi

Hâkimler Dönemini kapatıp Krallar Dönemini başlatan ve hâkimlerin sonuncusu olan Samuel, Hanna adında kısır bir kadının çocuğudur. Hanna, eğer bir erkek çocuk verirse oğlunu Tanrı Yahve'ye adayacağını söyler. Doğumundan sonra bir müddet emzirdiği oğlunu, Şilo kentinde bulunan ve içerisinde Antlaşma Sandığı'nın bulunduğu Tapınağın sorumlusu olan Eli'ye teslim eder. Samuel, Koen Eli'nin gözetiminde büyür. Eli'nin oğulları Hofni ile Pinehas ise Tapınaktaki Sunuları küçümsemekte ve Buluşma Çadırının girişinde görevli olan kadınlarla ilişkiye girmektedir. Babaları Eli, onları uyarır ama çocuklar laf dinlemezler. Zira Tanah'ın ifadesiyle Tanrı Yahve, onları öldürmek istemektedir. Tanrı Yahve, Koen Eli'ye bir haberci göndererek daha

[1957] Devarim 34:9-10.

önceden söz verdiğini ve Eli'nin ataları ve soyunun Tapınakta sonsuza kadar Tanrı Yahve'ye hizmet edeceklerini söylediğini ancak artık bundan vazgeçtiğini haber verir. Ayrıca Tanrı Yahve, Eli'nin soyundan hiç kimsenin yaşlanacak kadar uzun ömürlü olamayacağını söyler.[1958]

İsrailliler, Filistinliler ile savaşa giderken Antlaşma Sandığı'nı da götürürler. Ancak savaşı kaybeden İsrailliler, aynı zamanda Antlaşma Sandığı'nı da kaybederler. Savaştan kaçan bir İsrailli, Şilo kentine ulaştığında Antlaşma Sandığı için kaygılanan Koen Eli'ye rastlar. Oğulları Hofni ile Pinehas'ın ölüm haberini verip Antlaşma Sandığı'nın düşman eline geçtiğini söyler. Acı habere dayanamayan Eli, oturduğu sandalyeden düşer ve ölür.[1959] Böylece tapınak görevi el değişmiş olur.

Tanah'ın anlattığı bu olay, Tanrı Yahve'nin her ne kadar söz vermiş olsa bile kurallarına uymayanları ve Tanrı Yahve'ye verdikleri söze bağlı kalmayanları asla affetmeyeceğini göstermektedir. Eli'nin iki oğlunun işlemiş olduğu suçlar sebebiyle bütün bir neslin cezalandırılması ve Tapınak görevinin el değiştirmesi ilginçtir. Zira Tapınak görevinin el değiştirmesinin sebebi, Eli'nin iki oğlunun yaptıklarına yönelik bir ceza olmasının yanı sıra Samuel karakterini yüceltmeye yönelik bir müdahale olması sebebiyle bu ddurum, sosyal konumu değiştirmeye yönelik bir müdahaledir.

3.1.3.6. Hâkimler Yönetiminden Krallar Yönetimine Geçiş ve Saul'un Krallığı

Hâkimler Döneminde İsrailliler, Tanrı Yahve'nin belirlediği hâkim tarafından Tanrı Yahve'nin istekleri doğrultusunda yönetilmektedir. Son hâkim olan Samuel yaşlandığı zaman, oğulları Yoel ve Aviya'yı İsraillilerin başına önder olarak atar. Ancak oğulları rüşvet almakta ve yargılamalarında taraf tutmaktadır. İsrailliler, Samuel'in yaşlandığını ve onun çocuklarının da Samuel'in yolunda yürümediğini bahane ederek krallıkla yönetilmek isterler. Bu durum, Samuel'i oldukça üzer. Ancak Samuel, hoşuna gitmeyen bu isteği Tanrı Yahve'ye iletir. Tanrı Yahve de Samuel'i teselli ederek, İsraillilerin aslında istemediği kişinin Hâkim Samuel olmadığını, aslında onların Tanrı Yahve'yi terk etmek istediklerini belirterek, onlara bir kral atayacağını söyler. Ancak kralların ülkeyi nasıl yönettiğini anlatır ve kendisinin de İsraillilerin

[1958] I Şemuel 2:1-34.
[1959] I Şemuel 4:1-18.

krallarından şikâyet ettikleri zaman onları terk edeceğini haber verir. Samuel, İsraillilere durumu anlatır. İsraillilerin başına geçecek olan kralın İsraillilerin oğullarını alıp savaş arabalarında ve atlı birliklerinde görevlendireceğini, bazılarını biner, bazılarını ellişer kişilik birliklere komutan atayacağını, bir kısmını toprağı ekip biçmek, bir kısmını da silahların ve savaş arabalarının donatımını yapmak için kullanacağını, İsraillilerin kızlarını da ıtriyatçı, aşçı ve fırıncı olarak görevlendireceğini söyler. Ayrıca kralın, İsraillilerin tarlalarını, bağlarını, zeytinliklerini alıp kendi hizmetkârlarına vereceğini, tahılların ve üzümlerin ondalığını alıp saray görevlilerine dağıtacağını, İsraillilerin sahibi oldukları kadın ve erkek köleleri, boğaları, eşekleri alıp kendi işinde çalıştıracağını, diğer sürülerin ondalığını alacağını ve İsrail'de yaşayan her kesin onun kölesi olacağını söyler. Bütün bunları dinledikten sonra İsrailliler, bunlara razı olduklarını söyleyip kendilerinin de diğer bütün uluslar gibi kral tarafından yönetilip savaşabileceklerini söylerler.[1960]

Hâkimler döneminin ardından başlayacak olan Krallar Dönemi için Tanah, İsrailliler adına sıkıntılı bir tablo çizmekte ancak her açıdan yeni bir düzen getirmektedir. İsraillilerin Samuel'den kral istemeleri, muhtemelen krallıkla yönetilen diğer ülkelerdeki sosyal hayatı görüp, krallık düzenini tanımalarından sonra gerçekleşmiştir. İsraillilerin krallık isteği, Tanah'ın da belirttiği gibi daha seküler ve düzenli bir toplum hayatına geçiş talebidir. Toplum neredeyse tamamen değişecektir. Önceden hem çiftçi, esnaf, tüccar hem de savaş zamanı geldiğinde asker olan İsrailliler, bundan böyle kabiliyetlerine göre ya asker ya da çiftçi olacak ve bu durum böyle kalacaktır. İsraillilerin kadınları da kendilerine uygun görülen işlerde çalışacaklardır. Bunun anlamı, İsrail toplumunda meslekîleşmenin ortaya çıkması ve yönetici sınıf, asker sınıfı, esnaf, tüccar veya çiftçi sınıfı gibi zümrelerin oluşması demektir.

Krallar Dönemine geçişle birlikte peygamberler, Tanrı Yahve ile İsrailliler arasında yürüttükleri yöneticilik ve peygamberlik konumlarını kaybetmişlerdir. Ancak peygamberlik kurumu tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu dönemde peygamberler, Tanrı Yahve ile krallar arasında elçilik yapar hâle gelmiştir. Tanah'ın anlatımına göre krallar, Tanrı Yahve tarafından seçilmiştir.[1961] Bu sebeple krallar ve hanedanlık kutsallık kazanmıştır. Böylece İsrailliler de kralların kutsal kabul edildiği ve ritüellerin merkezinde yer aldığı

1960 I Şemuel 8:5-22.

1961 I Şemuel 9: 17; 16:12-13.

diğer semitik kavimlerde olduğu gibi kralları için Tanrı'nın oğlu (Tanah, Teilim 2:7) tabirini kullanmaya başlamışlardır.[1962] Yaklaşık dört asır boyunca Davut hanedanlığının kralları, kurban sunma ve ibadetleri yerine getirme konusunda halka liderlik yapmıştır.[1963]

Hâkimler tarafından yönetilen İsraillilerin Kralığa geçişi İsrailliler için bir ilktir. Dolayısıyla krallık hanedanlığının belirlenmesi gerekmektedir. Önceden Tanrı Yahve tarafından din adamı sınıfı olarak seçilen Harun ailesi ve Levililer hanedanlığı, Tanrı Yahve ile kurduğu irtibat sayesinde İsraillileri yönetmektedir.[1964] Bu yönetim şeklinden hoşnut olmayan İsrailliler, krallıkla yönetilmek istemişlerdir. Bu yüzden İsrail toplumunda siyasi liderliği yürütecek bir hanedanlığa ihtiyaç duyulmuştur. Din adamları zümresinin hangi oymak ve boydan olacağına karar veren Tanrı Yahve, krallığın da hangi oymak ve boydan çıkacağını ve kralın kim olacağını belirler. Tanrı Yahve, ilk kralın Benyamin oymağı Matri boyundan olan Kiş'in oğlu Saul olmasına karar verir. Yakup'un en küçük oğlu Benyamin'in oymağı, İsraillilerin diğer oymaklar arasındaki en küçük olanıdır ve Tanah bunu özellikle vurgular.[1965]

Tanrı Yahve Hâkim Samuel'e, Saul'u kral olarak seçtiğini söyler. Samuel, Saul'un başına yağ döküp kendisinin kral olarak seçildiğini söyleyip yapması gerekenleri anlatır. Samuel, Saul'un Givat-Elohim'e giderek oradaki peygamber topluluğuna katılıp peygamberlikte bulunması gerektiğini söyler.[1966] Daha sonra Samuel, bütün oymakları bir araya toplayıp kura ile kralın seçileceğini söyler. Benyamin oymağı, kurayla seçilir. Benyamin oymağı, boy boy öne çıkar ve Matri boyu seçilir. Sonunda Kiş'in oğlu Saul, kura ile kral seçilir. Ancak, Tanah'ın ifadesiyle 'bazı kötü kişiler' Saul'u küçümser ve ona armağan vermezler.[1967] Ancak İsraillilere üstünlük kuran Ammon kralı Nahaş'ın, oldukça ağır şartlarla İsraillilere barış teklif etmesinin ardından Saul, Ammon kralı Nahaş'a savaş açıp galip gelir. Böylece kahramanlığını ispat eden Saul'un krallığı, halk tarafından tekrar onaylanır.[1968] Kur'an-ı Kerim'de de Talut'un (Saul) Allah tarafından İsraillilere melik (kral) olarak görevlendirildiği ancak İsraillilerin, fakirliği sebebiyle Talut'u krallığa layık görmediği

---

1962 **Schniedewind** and **Hunt**, s. 16.
1963 Aubrey R. **Johnson**, *Sacral Kingship in Ancient İsrael*, Wales Press, Cardiff 1967, p. 13-14.
1964 Bamidbar 18:1-7.
1965 I Şemuel 9:21.
1966 I Şemuel 10:1-11.
1967 I Şemuel 10:20-27.
1968 I Şemuel 11:1-15.

söylenip Tabut'un (Ahit Sandığı) İsraillilere gelmesinin Talut'un krallığının kanıtı olduğu anlatılır.[1969]

Hâkimler tarafından yönetilmekte olan İsraillilerin, MÖ.8. asırda krallık yönetimine geçmesi, hem dinsel hem de toplumsal açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. Devletin yapısının değişmesiyle birlikte Yeruşalim (Kudüs), içinde Tanrı Yahve'nin evinin olduğu bir tapınak şehri hâline gelmiş ve İsrail halkı da diğer Kenan halklarıyla birlikte yaşama tecrübesi edinmiştir.[1970]

3.1.3.7. İsim Değiştirerek Sosyal Konum Belirlenmesi

İsimler, kişileri bir sosyal belirsizlik ve sahipsizlik ortamında bırakmayan, bir sosyal sisteme ve kültürel dünyaya ait kılan, dolayısıyla onları toplumun yaşam sisteminde iletişime açık bireyler hâline getiren anlam taşıyıcı kodlar olarak işlev taşırlar ve isimler üzerinden sosyokültürel değişimleri, düşünceleri, eğilimleri, tutumları ve grup kimliklerini okumak mümkündür.[1971] Aynı zamanda, isim verme konusunda, dinin köklü etkisini, 'korunma', 'sığınma', 'ait olma' veya 'taleplerini ilahi olana iletme' amacıyla verilen isimlerde görmek mümkündür. İsim vermek aynı zamanda mesaj vermektir. Örneğin, çocuğu hastalıklardan kurtulamayan ailelerin, 'ismin yaramadığını, ya da ağır geldiğini' düşünerek, çocuğa verdikleri ismi değiştirmeleri, isim ile kişi arasındaki etkileşim inancını göstermektedir.[1972]

İsim değiştirme, Tanah'ta etkin biçimde uygulanan bir sosyal müdahale tekniğidir. Herhangi bir şeye isim vermek, aynı zamanda sosyal ve psikolojik açılardan da sonuçlar doğurur. Bir bölgeye 'lanetli tepe' isminin verilmesi, insanlar üzerinde mutlaka psiko sosyal bir sonuç doğurur. Genelde realiteye uygun isimler verilir. Örneğin sürekli felaketlerin yaşandığı bir yere 'lanetli tepe' ismine benzer isimler verilir. Ancak bazen tam tersi durumlar da görülebilir. Sürekli ölü doğumlarla veya bebek yaşta çocuk ölümleri ile karşılaşan ailelerin çocuklarına Yaşar, Ömür, Hayat gibi isimler vermeleri, aslında talihin değişmesini sağlamak için yapılan bir uygulamadır. Talihin seyrine etki edeceğine inanılan 'isim verme' uygulaması genellikle ölü doğumlar veya

---

1969 Bakara 2/247-248.

1970 Georg **Fohrer**, *History of Israelite Religion*, Translated by David E. Green, New York 1972, p. 140.

1971 Celaleddin **Çelik**, "Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research*, Sayı 2, 2007, s. 6.

1972 A.g.e., s. 14-15

sürekli kız çocuklarının doğumlarından sonra talihin değişmesini sağlama amacıyla kutsal olana veya topluma bir mesaj mahiyetinde uygulanır. Bazen de bu uygulama, daha önceden verilmiş olan bir ismi değiştirme şeklinde gerçekleşir. İsmi değişen kişinin, talihinin de değişeceğine inanıldığı için başına sürekli felaketler gelen kişilerin isimleri değiştirilerek bu felaketlerin son bulması amaçlanır.

İsim değiştirme ritüeli, bir şahsın talihini veya sosyal konumunu değiştirme yanında o kişiyi veya nesneyi kutsallaştırmada da kullanılan bir yöntemdir. Örneğin Tanah'ta bu durum, bir mekânın kutsallaştırılmasında sıkça kullanılır. Bu müdahale, Tanrının bir mekâna tezahür etmesi ile o mekânı sıradan olmaktan çıkartması şeklinde gerçekleşen teofanik bir müdahaledir. Teofaniye (kutsalın tezahür etmesi) tanık olanlar da tezahürün gerçekleştiği mekâna yeni bir isim vererek mekânın kutsallaşmasını sağlarlar. Tanah'ta bu durum sıkça görülür. Yakup, düşünde Tanrı Yahve'nin meleklerini, bir merdiven kullanarak, göğe inip çıkarken görür ve o mekânın adını 'Tanrının evi' anlamına gelen Beytel ile değiştirir.[1973] Ardından Yakup, Tanrı'nın melekleriyle karşılaşır ve o mekâna 'Tanrının ordugâhı' anlamında Ahanayim adını verir.[1974] Yakup, ruhani bir varlıkla güreştiği yere Tanrının yüzü anlamına gelen Peniel adını verir.[1975]

Bazen doğan çocuğun ismi, anne veya babanın yaşamında nasıl bir etkiye yol açıyorsa ona göre isim verilir. Örneğin Yusuf, ilk oğlunun ismini, Mısır topraklarında çektiği acıları unutturduğunu için unutturan anlamına gelen Manaşşe olarak koyar.[1976] Neticede pek çok amaca hizmet eden isim verme veya isim değiştirme ritüeline Tanah'ta sıkça rastlanmaktadır.

3.1.3.7.1. Eşyanın İsmi ve Âdem'in Konumu

İsim vermek veya bir şeyin ismini değiştirmek, semitik metinlerin tamamında görülen etkin bir müdahale tipidir. Tanah'a göre eşyaya isim veren insandır.[1977] Kur'an-ı Kerim'e göreyse eşyaya isim veren Allah'tır ve Allah, insana eşyanın isimlerini öğreterek insanları meleklerden üstün kılmıştır.[1978]

1973 Bereşit 28:10-22.
1974 Bereşit 32:1-2.
1975 Bereşit 32:24-30.
1976 Bereşit 41:51.
1977 Bereşit 2:19.
1978 Bakara 2/30-33.

Tanah'ın anlatımına göre kozmosu yaratan ve adını koyan Tanrı Yahve'dir. Işığa, gündüz ve karanlığa da gece adını verir. Âdem'in yalnız kalmaması için ona uygun bir yardımcı olarak Âdem'in kaburga kemiklerinden birini alıp üzerini etle kaplayarak kadını yaratır ve onu Âdem'e getirir. Âdem, kadının adına İşa (kadın) der. Çünkü kadın (İşa), adamdan (İş) türetilmiştir.[1979] Ancak bütün evcil ve yabani hayvanların ve gökte uçan kuşların adını koyan Âdem,[1980] İşa (kadın) adını verdiği kadına, daha sonra bütün insanların annesi olduğu gerekçesiyle farklı bir isim takarak Havva adını vermiştir.[1981] Tanah yorumcuları, 'Havva' kelimesinin İbrancada 'Yaşam' anlamına gelen 'Hay' kökünden türetildiğini söylerler. [1982]

Tanah'ın anlatımında bir sınıflama da vardır. Herşeyi yaratan Tanrı Yahve'dir. Ancak Tanrı Yahve, yarattığı şeylere Âdem'in isim vermesine izin vermiştir. Tanah'ta bu durum, "*Tanrı tüm vahşi hayvanları ve gökyüzünün tüm kuşlarını topraktan şekillendirmişti. (Şimdi) Her birine ne isim vereceğini görmek için (onları) adama getirdi. Adam her canlıya ne isim verdiyse, onun ismi öyle kalacaktı*"[1983] denilerek, Âdem'den üzerinde egemen olduğu şeylere kendi tercih ettiği isimleri vermesi istenmiş ve isimlerin o şekilde kalacağı belirtilmiştir.[1984]

İnsan türüne isim vermedeki sıralama, ontolojik bir sıralamaya da işaret etmektedir. Havva, Âdem'e değil de Âdem, Havva'ya isim vermiştir. Üstelik bu iki kez olmuştur. İlkinde İşa adını veren Âdem, ikincisinde de Havva adını vermiştir. Ancak hayvanlara isim verme konusunda ontolojik sıralama gözetilmemiştir. Âdem'den daha önce yaratılmış olmasına rağmen hayvanlar ve bitkilerin adını Tanrı Yahve değil Âdem vermiştir. [1985] İsim verme sıralaması aslında üstünlük sıralaması gibidir. Âdem'e isim veren Tanrı Yahve'dir. Diğer varlıklara isim veren ise Âdem'dir. Dolayısıyla Âdem, hem kendisine isim verilen hem de diğer varlıklara isim verendir. Havva ve tabiatın diğer unsurları ise sadece kendisine isim verilenlerdir.

1979 Bereşit 2:8-23.
1980 Bereşit 2:20.
1981 Bereşit 3:20.
1982 **Farsi**, *Bereşit*, s. 24-25.
1983 Bereşit 2:19.
1984 Bereşit 1:28.
1985 Bereşit 1:24-26.

3.1.3.7.2. İbrahim ve Sara İsimlerinin Verilmesi

Avram doksan dokuz yaşına geldiğinde Tanrı Yahve ona görünür ve "*artık 'Avram' diye çağrılmayacaksın. İsmin 'Avraam' olacak çünkü seni birçok milletin babası yaptım. Seni çok, ama çok verimli kılacağım ve seni uluslar hâline getireceğim*"[1986] der. Avram'ın artık sosyal statüsü değişmiştir çünkü onun soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacaktır. Bir yabancı olarak yaşadığı topraklar, bütün Kenan ülkesi onun soyuna verilecektir. Onun karısı da artık sıradan bir kadın olmaktan çıkıp İsraillilerin atasını doğuracaktır. O yüzden karısının adı, artık Saray yerine 'prenses' anlamına gelen Sara olarak değiştirilir. Sara, bir oğul doğuracak ve İsrail onun soyundan çıkacaktır. Böylece Mısırlı bir cariye olan ve İbrani olmayan Hacer'in (Agar) doğurduğu İsmail'in bir nevi yerini alacak olan bu çocuk, İsraillilerin atası olacak ve İbrahim'in mirasını alacaktır. Tanah'ın anlatımına göre Sara'dan doğacak ikinci bir oğlunun daha olacağını duyan İbrahim, "*Keşke Yişmael Senin önünde yaşasa*"[1987] diyerek Tanrı Yahve'ye niyazda bulunmaktadır. Aynı cümle, Kitabı Mukaddes Şirketi'nin hazırladığı *Kutsal Kitap* isimli eserde, "*Keşke İsmail'i mirasçım kabul etseydin*" şeklinde tercüme edilmiştir.[1988] Tanah yorumcularına göre Tanrı Yahve'nin İsmail'i reddeden imasını duyunca şoka giren İbrahim, oğlu İsmail'i çok sevmektedir. Kendisine verilmiş manevi görevin onunla devam etmesini isteyen İbrahim, ikinci oğlunun doğması ile İsmail'in hayatının sona erebileceğini düşünmüş ve bu yüzden İsmail'in hayatta kalması için dua etmiştir.[1989]

İbrahim'e, "*eşin Sara sana bir oğul doğuracak; adını Yitshak koyacaksın. Antlaşmamı, onun ardından gelecek çocukları için ebedi bir antlaşma olarak, onunla yerine getireceğim*" denilerek, İsmail'in İsrail ulusu ile bağı, Tanrı Yahve tarafından tamamen kesilmiş olmaktadır. İsmail konusunda, "*Yişmael ile ilgili olarak da seni duydum. Onu mübarek kıldım; onu verimli kılacağım ve sayıca çok çok artıracağım. On iki prense baba olacak ve onu büyük bir millet hâline getireceğim*" denilerek, İbrahim'in İsmail konusundaki üzüntü ve kaygısı giderilmektedir. Daha sonra da, "*Ancak antlaşmamı, Sara'nın sana gelecek yıl bu vakitte doğuracağı Yitshak ile yerine getireceğim*"[1990] denilerek, İsmail'in, İsrail ulusu ile bağının

---

1986 Bereşit 17:5-6.
1987 Bereşit 17:18. Bkz. **Farsi**, *Bereşit*, s. 115.
1988 *Kutsal Kitap, Tevrat, Zebur, İncil*, s. 15.
1989 **Farsi**, *Bereşit*, s. 115.
1990 Bereşit 17:1-22.

kalmadığı ve Tanrı Yahve'nin antlaşmasını sürdürecek olan ulusun, İshak'ın soyu olacağı bir kez daha vurgulanır.

Bu olayda, isim değiştirme uygulaması, kaderi değişen Avram ve Saray karakterlerinin yeni durumlarının, isimleri değiştirilerek ilan edilmesini sağlamaya yöneliktir. Tanah'ın anlatımına göre Avram ve Saray isimlerinin yerine, Avraam (İbrahim) ve Sara isimlerini veren güç, bizzat Tanrı Yahve'nin kendisidir. Tanrı Yahve, isim değiştirme müdahalesi ile sadece Avram ve Saray karakterlerini güçlendirmekle kalmamış aynı zamanda, İshak'ın soyu ile devam edecek olan İsrail ulusunun, Tanrı Yahve'nin ulusu olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Bu uygulama, psiko sosyal bir müdahaledir. Seçilmiş olunma duygusunu aşılaması açısından, bu müdahale, İsrail toplumu arasında toplumsal birlik ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik bir müdahaledir.

3.1.3.7.3. İsmail'in Adı ve Konumu

Avram'ın karısı Sara'nın çocuğu olmadığı için Sara, Hacer (Agar) adındaki Mısırlı cariyesi ile Avram'ın yatmasını ister. Avram bunu kabul eder ve Hacer hamile kaldı. Hacer, hamile olduğunu anlayınca, Sara'yı küçük görüp saygısızca davranmaya başlar. Bu durumdan şikâyetçi olan Sara'ya Avram, cariyesine nasıl uygun görüyorsa öyle davranmasını söyler. Böylece Sara, cariyesine sert davranmaya başlar. Hacer de onun yanından kaçar. Tanrı Yahve'nin gönderdiği melek, Hacer'i çölde bir pınarın başında bulur. Melek, Hacer'e bir oğlu olacağı müjdesini verdikten sonra, Meleklerden biri, "*Hanımına dön ve kendini onun ellerine teslim et*" der. Ardından diğer bir Melek, Tanrı Yahve'nin "*Soyunu fazlasıyla çoğaltacağım ve bolluktan sayılamayacaklar*" dediğini söyler. Sonra üçüncü bir Melek, "*İşte hamilesin ve bir oğul doğuracaksın. Adını Yişmael koy; çünkü Tanrı duanı kabul etti. (Oğlun) Asi biri olacak. Hem onun eli herkese karşı, hem de herkesin eli ona karşı olacak. Yine de tüm kardeşlerinin üzerinde yerleşecek*"[1991] diyerek adının İsmail olmasının kararlaştırılan çocuğun kaderi ve geleceği hakkında bilgiler verir.

Hacer, Avram'a bir erkek çocuk doğurur. Avram çocuğun adını İsmail koyar. Tanah'ın anlatımına göre Hacer'in oğluna İsmail adını koyan ve İsmail'in soyunu çoğaltacağını söyleyen Tanrı Yahve, İbrahim'e, "*Oğlun ve cariyen sebebiyle dertlenme. Sara sana ne derse onu dinle. Zira soyun, Yitshak yoluyla devam*

[1991] Bereşit 16:1-15.

edecektir. Ama cariyenin oğlunu da bir ulus hâline getireceğim; çünkü o senin çocuğundur"[1992] diyerek İsmail'i açık şekilde İbrahim'in soyundan ayırarak Onun kendi ulusunun bir parçası olmayacağını söyler.

Böylece İsmail, diğer insanlara göre değerli sayılmakta ancak İshak'a göre değersizleştirilmiş olmaktadır. Bu sosyal statüleri belirleyen Tanrı Yahve olduğu için İsmail'in, kendisinin İbrahim'in oğlu olduğu gerekçesi ile bu statü taksimine itiraz etmek gibi bir şansı da kalmamış olmaktadır. Ayrıca İsmail'e verilecek olan imkânların ardından İsmail için, "*çünkü o senin çocuğundur*" sözleri, 'ayrıcalıklı davranma müdahalesi' tipine girmektedir. Buradaki durum, 'bir başkası hatırına müdahalenin değişmesi' tarzı bir müdahale tipidir. İsmail, kendisi hak ettiği için değil babası İbrahim hatırına, kendi kardeşlerinden (İshak hariç) üstün olacak ve soyu kalabalık olacaktır.

3.1.3.7.4. Yakup ve Esav'ın İsimleri ve Konumları

İbrahim'in oğlu İshak'ın başına gelenler, babası İbrahim'in başına gelenlerle neredeyse aynıdır. İbrahim'in karısı için kardeşim demesi, Sara'nın Mısır Firavun'u tarafından alı konması ve Sara'nın kısır olması olaylarının aynısını İshak da yaşar.

İshak, kısır olan karısı için Tanrı Yahve'ye yakarır. Rebeka hamile kalır. Karnındaki çocukların konuşmalarını işiten Rebeka'ya, "*Rahminde iki ulus var. Karnından iki farklı hükümdarlık çıkacak. Güç sürekli olarak bir hükümdarlıktan diğerine geçecek. Ve büyük olan, küçüğüne hizmet edecek*"[1993] denilerek çocukların kaderleri ve gelecekteki yaşantıları hakkında bilgi verilir. Normalde Yahudi İbrani kültüründe, küçük olan kardeşin kendisinden önce doğan çocuktan üstün olması söz konusu değildir. İsraillilerin geleneklerine göre büyük olan erkek çocuk üstündür. Bir annenin ilk doğan çocuğu erkekse, 'behor' unvanını alır. Tüm behorlar Tanrı'ya aittir. Bir babanın birden çok kadından oğulları varsa, kendisi için bunların en büyüğü behordur. Behor olan çocuk, mirastan diğer kardeşlere göre iki kat pay alır.[1994] Ancak metinde "*büyük olan, küçüğüne hizmet edecek*" denilerek İbrani kültürdeki bu teamülün, İshak ve Rebeka çiftinin çocukları için geçerli olmadığı vurgulanmaktadır.

Doğum vakti gelince, Rebeka'nın ikiz oğulları olur. İlk doğan oğul kıpkırmızı ve tüylüdür, bu yüzden adını 'Kızıl tüylü olan' anlamına gelen Esav

---

1992 Bereşit 21:12.
1993 Bereşit 25:23.
1994 **Farsi**, *Devarim*, s. 1002.

koyan İshak, eliyle Esav'ın topuğunu tutan ikinci oğluna, 'akabinde' sözcüğü ile aynı kökten gelen 'akev' (topuk) kökünden türetilmiş olan 'topuk tutan' anlamına gelen Yakup adını verir.[1995] Esav, kırları seven usta bir avcı olurken Yakup, hep çadırda oturan sakin bir adam olur. İshak, Esav'ı daha çok severken Rebeka ise Yakup'u daha çok sevmektedir.[1996]

Tanah'ın anlattığı bu hikâye, yaşanan olaylara İsraillilerin bakış açısını belirleyen psiko sosyal bir müdahaledir. Çünkü İbrahim ve İshak'ın mirası, o toplumdaki adet üzere, ilk doğan erkek çocuk olan Esav ile değil küçük oğul olan Yakup ile devam edecektir. Esav, daha doğmadan önce henüz annesinin karnındayken Tanrı Yahve tarafından küçüğüne hizmet etmesi takdir edilmiş olan bir kişidir. Tanah yorumcuları Esav için, "*Kızıl görünüşü, Esav'ın katil doğasını göstermektedir*" derler. Ayrıca Yahudiler, Samael'in (Satan) Esav'ın koruyucu meleği olduğuna inanırlar.[1997] Tanrı Yahve'nin ulusu olan İsraillilerin nesli, Hititli Beeri'nin kızı Yudit ve Hititli Elon'un kızı Basemat'la evlenen Esav[1998] ile değil dayısı Lavan'ın kızları ve onların cariyeleri ile evlenen Yakup ile devam edecektir. Yakup'un mirası elde etmesi ise Tanrı Yahve'den aldığı bilgilere göre hareket ettiği belirtilen Rebeka'nın yardımıyla ve Yakup'un bir kase çorba karşılığında Behorluk (ilk oğulluk) hakkını satın alması[1999] ve gözleri iyi görmeyen babası İshak'a kendisini abisi Esav olarak tanıtarak Beraha (Mübarek kılma) hakkını elde etmesi sonunda gerçekleşecektir. Yaşlanan ve gözleri görmez olan İshak. büyük oğlu Esav'ı kutsamak için yanına çağırır ama Yakup, kendisini Esav olarak tanıtır ve İshak, Esav sandığı Yakup'u kutsar.[2000] Bu metni okuyan bir İsraillinin Yakup'un, kardeşi Esav'dan behorluk (İlk oğulluk) ve beraha (mübarek kılınma) hakkını alma yöntemine hile veya haksızlık diyebilmesi mümkün değildir çünkü böyle olması Tanrı Yahve'nin kararıdır. Bu karar, çocuklar henüz anne karnında iken Rebeka'ya bildirilmiştir.[2001] Bu yüzden Rebeka, Yakup'un kutsanması için böyle bir yola başvurmuş ve Tanrı Yahve'nin isteğini yerine getirmiş olmaktadır. Musa peygamber döneminde Tanah, Esav'ın konumuna yönelik bir müdahale daha yapar. Çölde dolaşan İsrail halkının Seir bölgesinden geçer-

---

1995 **Farsi**, *Bereşit*, s. 185.
1996 **Bereşit** 25:19-28.
1997 **Farsi**, *Bereşit*, s. 183,253,523.
1998 Bereşit 26:34-35.
1999 Bereşit 25:29-34.
2000 Bereşit 27:1-40.
2001 Bereşit 25:23.

ken orada yaşamakta olan ve İsraillilerden korkan Seir halkına dokunmamaları emredilir. Zira o topraklarda Esav'ın torunları yaşamaktadır ve Tanrı Yahve, o toprakları Esav'ın torunlarına vermiştir.[2002]

3.1.3.7.5. Yakup'un Çocuklarına İsim Verilmesi

Yakup, dayısı Lavan'ın yanında çalışması karşılığında dayısının kızları Lea ve Rahel'le Evlenir. Ayrıca Yakup, Lavan'ın kızı Lea'nın hizmetine verdiği cariyesi Zilpa ve küçük kızı Rahel'in hizmetine verdiği bir diğer cariyesi Bilha'yla da evlenir. Yakup, Rahel'i Lea'dan çok sevmektedir. Tanrı Yahve, Lea'nın sevilmediğini görünce, çocuk sahibi olmasını sağlar. Rahel, kaynanası Rebeka[2003] ve onun kaynanası olan Sara[2004] gibi kısırdır.[2005] Tanrı Yahve'nin ulusu olan İsrail ulusu, kısır kadınların Tanrı Yahve'nin müdahale etmesi sonucu gebe kalmasıyla gerçekleşen mucizeler sonunda, kısır kadınların doğurdukları çocuklardan türemiştir. Tanrısal müdahalelerle, mucizevi bir şekilde gerçekleşen bu doğumlar da dolayısıyla İsrailliler tarafından kutsal sayılacaktır.

Tanah'ın anlatımına göre Yakup tarafından sevilmeyen Lea, Tanrı Yahve'nin müdahale etmesiyle hamile kalır ve bir erkek çocuk doğurur. Lea çocuğun adını, 'bak, erkek çocuk' anlamına gelen Ruben koyar. Bu mesaj Yakup'adır. Lea, istediği etkiyi sağlamak için ikinci çocuğuna 'duyar' anlamında Şimon, üçüncü çocuğuna 'bağlılık' anlamında Levi, dördüncü çocuğuna ise 'övgü' anlamında Yahuda adını verir. Kısır olan Rahel, Yakup'a çocuk doğuramayınca, ablasını kıskanmaya başlar. Yakup'a, "*Bana çocuk ver; yoksa öleceğim*" der. Yakup, Rahel'e öfkelenerek, "*Tanrı'nın yerini alabilir miyim? Senden rahim meyvesini esirgeyen (O)*"[2006] diyerek karşılık verir. Tıpkı kısır olan Sara'nın İbrahim'den Mısırlı kölesi Hacer (Agar) ile yatmasını istediği gibi.[2007] Kısır olan Rahel de "*Onunla birlikte ol. Kucağıma doğurur ve ben de onun yoluyla çocuk sahibi olurum*" diyerek, Yakup'tan cariyesi Bilha'yla yatmasını ister. Tanah yorumcuları, metinde geçen "*Kucağıma doğurur*" ifadesinin, doğacak çocuğun kendisine ait kabul edileceği anlamına gelen bir deyim olduğunu söylemektedir. Buna göre doğum yapacak kadın, manevi annenin

---

2002 Devarim 2:1-6.
2003 Bereşit 25:21.
2004 Bereşit 11:30.
2005 Bereşit 29:31.
2006 Bereşit 30:1-2.
2007 Bereşit 16:1-4.

kucağına oturmakta, doğumun rahat gerçekleşmesi için iki bacağını doğum masası gibi dayanak olarak kullanmakta böylece bebek sanki manevi annenin bacakları arasından çıkıyor görünümü oluşmaktadır.[2008]

Yakup, Bilha'yla birlikte olur ve Bilha hamile kalıp Yakup'a bir erkek çocuk doğurur. Rahel, "*Tanrı yargımı yerine getirdi; ayrıca duamı dinleyerek bana bir oğul verdi*" diyerek, çocuğa 'haklı' anlamına gelen Dan adını verir. Bilha yine hamile kalır ve ikinci bir oğul doğurur. Rahel, "*Kız kardeşimle eşitlenebilmek için Tanrı'nın tüm dolaylı yollarını denedim ve başardım*" diyerek, çocuğa 'benim savaşım' anlamına gelen Naftali adını verir. Bu sefer Lea, artık doğum yapamadığını görünce, cariyesi Zilpa'yı Yakup'a eş olarak verir. Zilpa, bir erkek çocuk doğurunca Lea, çocuğa 'Uğurum' anlamına gelen Gad adını verir. Zilpa ikinci bir oğul doğurunca Lea, 'mutlu' anlamında Aşer adını verir. Yakup'un en büyük oğlu Ruben, hasat mevsimi tarladan adamotu bulup annesi Lea'ya getirir. Rahel, Lea'dan adamotuna karşılık gece sırasını vermeyi teklif eder ve anlaşırlar. Yakup, o gece Lea'yla yatar ve Tanrı Yahve, Lea'nın hamile kalmasını sağlar. Lea, Yakup'a beşinci oğlunu doğurur ve çocuğun adını "*Tanrı ödülümü verdi; çünkü hizmetkârımı kocama vermiştim*" diyerek 'ödül' anlamına gelen İssakar (Yisahar) koyar. Lea yine hamile kalır ve Yakup'a altıncı oğlunu doğurur. Lea, "*Kocam artık daimi evini benimle yapacaktır; çünkü ona altı oğul doğurdum*" diyerek çocuğun adını 'değer' anlamına gelen Zevulun koyar. Bir süre sonra Lea, bir de kız doğurur ve adını Dina koyar ancak Tanah'ta diğer çocuklarda olduğu gibi, doğan çocuğa neden Dina ismi konulduğu açıklanmaz. Tanah yorumcuları, Zevulun'un ikiz kız kardeşi olduğu söylenen Dina'nın isminin, İbrancadaki 'Din' (Yargı) sözcüğünden türetildiğini ve Lea'nın, "*Yaakov'un yazgısı on iki kabileyi oluşturmak. Ben zaten altı çocuk doğurdum. Hizmetkârların her ikisi de ikişer çocuk doğurdular; bu toplamda on oğul eder. Eğer karnımda taşıdığım çocuk erkek olursa, Rahel hizmetkârlara bile eşit olamayacak*" diyerek kendisini yargıladığını ve Rahel'i bu küçültücü durumdan kurtarmak amacıyla karnındaki bebeğin kıza dönüşmesi için dua ettiğini söylerler.[2009]

Tanah'ın ifadesine göre bütün bu doğumlardan sonra Tanrı Yahve, Rahel'i anımsar, onun duasını işiterek çocuk sahibi olmasını sağlar. Rahel bir erkek çocuk doğurur ve "*Tanrı utancımı ortadan kaldırdı (Asaf) Tanrı bana bir*

2008 **Farsi**, *Bereşit*, s. 225.
2009 **Farsi**, *Bereşit*, s. 229.

oğul daha versin (Yosef)" diyerek çocuğun adını 'daha çok versin' anlamına gelen Yusuf koyar.[2010]

Tanrı Yahve, Rahel'in duasını işitir ve bir oğul daha doğurmasını sağlar ancak bu Rahel'in ölümüne sebep olacaktır. Yakup ailesi Beytel'den göçerken Efrat'a varmadan Rahel doğum yapar. Doğum yaparken çok sancı çeken Rahel oğlunun adını 'yasımın oğlu' anlamına gelen Ben-Oni koyar ancak Yakup, çocuğa 'sağ elimin oğlu, güneyli oğul' anlamlarına gelen Benyamin adını verir. Rahel, doğumda ölür ve Efrat yolunda gömülür.[2011]

Tanah'ta anlatılan bu isimlendirme olaylarında, Dina ismindeki kız çocuğu hariç doğan her erkek çocuğun isimlendirilişinde bir mesaj vardır. Bazı mesajlar Yakup'a, bazı mesajlar kumalara, bazıları da Tanrı Yahve'ye yönelik mesajlardır. Ancak mesajların tamamı aynı zamanda Tanah'ı okuyan kişilere yönelik bir psiko sosyal müdahaledir. Doğumların, Tanrı Yahve'nin müdahalesi ile gerçekleştiği mesajı, ortak vurgudur. Çünkü bu doğumlar İsrailliler in atalarının doğumlarıdır.

3.1.3.7.6. Yakup'a İsrail Adının Verilmesi

Yakup iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu ve tüm eşyasını yanına alıp Yabbuk ırmağının sığ yerinden karşıya geçer. Daha sonra Yakup, kafilenin gerisinde yalnız kalıp bir adamla gün ağarıncaya kadar güreşir. Adam, Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarpar ve Yakup'un uyluk kemiğini çıkarır. Adam, "*Şafak söküyor*" der ve Yakup'tan kendisini bırakmasını ister. Ancak Yakup da kendisini mübarek kılıp (Beraha) kutsamadıkça onu bırakmayacağını söyler. Adam, Yakup'a adını sorar. Adını söyleyen Yakup'a Adam, "*(adın) 'Yisrael' (olacak). Çünkü hem İlahi bir varlıkla hem de insanlarla mücadele ettin ve üstün geldin*" der.[2012] Midraş'a göre bu 'Adam', Esav'ın koruyucu meleği olan ve kötülükle özdeşleşmiş, şeytan benzeri bir varlık olan Samael'dir.[2013] Verilmek istenen mesaj açısından burada anlatılanlar, sosyal müdahale özelliği göstermektedir. Ruhani varlıklar, metinde geçen güçlü karakterlerden biridir. Yakup'un bu güçlü karakteri, kendisinden bir şeyler almadan bırakmaması Yakup karakterinin konumunu yüceltmektedir. Bu alış şekli, Tanrı Yahve'nin bahşetmesi şeklinde değil de

---

2010 Bereşit 29:16-35; 30:1-24.
2011 Bereşit 35:16-19.
2012 Bereşit 32:22-32.
2013 **Farsi**, *Bereşit*, s. 253.

Yakup'un kendi gücü ve verdiği mücadele ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu durum, bir armağan olmaktan öte mücadele ederek kazanılan bir zafer gibidir. Bu sosyal müdahale, İsraillilerin hem kendi toplumuna hem de komşu toplumlara verdiği bir mesajdır. Ruhani bir varlık ile güreşerek kutsanma hakkını kazanmış olan bir kişinin İsraillilerin atası olduğu mesajı, hem İsrailliler arasında hem de onlara komşu olan diğer toplumlar üzerinde oluşturacağı algı açısından psiko sosyal bir müdahaledir.

3.2. YENİ AHİT'TE SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Yeni Ahit'in müdahale tarzı genel olarak, psikolojik müdahaledir. Yeni Ahit, Tanrı Yahve'ye ait bir ulus oluşturmayı hedefleyen Tanah'ın aksine, bireyi hedef alan bir yaklaşıma sahiptir. Zira yazımı aşamasında hitap ettiği, kontrolü altında olan bir toplum henüz oluşamamıştır. Aynı zamanda Yeni Ahit, İsraillilerin samimiyet duygusundan yoksun, şekilci uygulamalarda bulunduklarını iddia ederek, samimiyetle yapılan ama uygulamalara aykırı olan davranışların suç olmayacağını savunmaktadır.[2014] Bu anlayışın sonucu olarak Yeni Ahit, duygusal suçları da fiziksel olarak gerçekleşmiş suç kapsamında görmektedir.[2015]

Bireysel dindarlığın Hristiyanlık için önemini vurgulayan Taylor, toplumsal ahlakın bireysel ahlaktan kaynaklandığını savunmaktadır. Ona göre toplumsal saadeti ve gönenci oluşturma iddiasında olan herhangi bir dini hareketin başarılı olabilmesi ancak bireysel dindarlıkla işe başlamasıyla mümkündür.[2016]

3.2.1. İsa Mesih'in Öğrencilerinin Konumuna Müdahale

İsa Mesih, öğrencileri ile yediği son yemekte, öğrencilerinin sendeleyip düşeceğini ve kendisini savunmaktan imtina edeceğini söyler. Petrus, kendisinin asla böyle bir şey yapmayacağını hatta herkes İsa Mesih'i terk etse bile kendisinin sadık kalacağını söyler. İsa Mesih, Petrus'un horoz ötünceye kadar üç kez İsa Mesih'i inkâr edeceğini söyler. Petrus'la diğer öğrenciler ise asla İsa Mesih'i inkâr etmeyeceklerini iddia ederler.[2017]

2014 Matta 9:14-17; 12:1-14; Markos 2:18-22; Luka 5:33-39; 6:1-11.

2015 Matta 5:21-22; 5:27-30.

2016 Robert Bruce **Taylor**, "Personal Religion and Public Morals", *Christianity And Problems of To-Day*, Ed. William Bross, Lake Forest University Publishing, New York 1922, p. 62.

2017 Matta 26:31-35; Markos 14:32-42; Luka 22:39-46.

On iki öğrenciden birisi olan Yahuda İskariot, İsraillilere İsa Mesih'in yerini söyler.[2018] Tutuklanan İsa Mesih, Yüksek Kurul önünde yargılanır. Bu esnada avluda bekleyen Petrus'u bir hizmetçi kız tanır. Ancak Petrus, kendisinin İsa Mesih'in öğrencisi olduğunu inkâr eder. Bu durum Petrus'u tanıyan diğer kişiler ile de devam eder. Her seferinde Petrus aynı cevabı verir.[2019] Yahuda İskariot ise İsa Mesih'i ihbar ettiği için kendisine verilen otuz gümüşü Tapınağın içine atıp intihar eder.[2020] Tapınak görevlileri bu parayla yabancılara mezar olması için Çömlekçi tarlasını satın alırlar. Yeni Ahit'e göre yaşanan bu olay Yeremya peygamberin kehanetinin[2021] gerçekleşmesi için yaşanmıştır.[2022] İsa Mesih tutuklanırken buna engel olmak isteyen öğrencisine, kendisinin dilemesi hâlinde binlerce meleğin yardıma geleceğini söyleyerek, "*böyle olması gerektiğini bildiren Kutsal Yazılar o zaman nasıl yerine gelir*" diyerek bu olayların gerçekleşmesi gerektiğini vurgular. Ardından kendisini yakalamaya gelen halka bağırarak "*bütün bunlar, peygamberlerin yazdıkları yerine gelsin diye oldu*"[2023] diyerek bütün bu olayların yaşanmasının gerekliliğini tekrar vurgular.

İsa Mesih'in öğretisi, kendisinden ziyade öğrencilerinin döneminde yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde İsa Mesih'in öğretisini benimseyenlerin, İsa Mesih çarmıha gerilirken öğrencilerinin Onu kurtarmak için neden çaba göstermediklerini sorgulamaları gayet doğaldır. Bu tarz soruların önüne geçecek bir inanışı tesis etmek için Petrus'un inkârını, neredeyse irade dışı bir eylem gibi gösteren Yeni Ahit, kendinden önceki kitap olan Tanah'ta yazılan bazı metinlerin gerçekleşebilmesi için İsa Mesih'in öğrencilerinin bu şekilde davrandığını vurgulamaktadır. Böylece Yeni Ahit, Yahuda İskariot hariç diğer öğrencilerin konumları hakkında herhangi olumsuz bir tartışmanın başlatılmasına engel olmaktadır.

3.2.2. Bireysel Dindarlıktan Toplumsal Hayata Geçiş

Evrensellik iddiasında olan Yeni Ahit'in[2024] yazıldığı dönemde, kuralları uygulayacak kadrolar ve kurumlar henüz teşekkül etmemiştir. Bu yüzden Yeni Ahit, toplumsal müdahalelerde bulunarak toplumu şekillendirmek

2018 Matta 26:47-50; Markos 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuhanna 18:3-12.
2019 Matta 26:69-75; Markos 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuhanna 18:25-27.
2020 Matta 27:3-5; Elçilerin İşleri 1:18-19.
2021 Zeharya 11-1-13.
2022 Matta 27:3-10.
2023 Matta 26:56.
2024 Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11:11-32; Petrus'un Birinci Mektubu 2:9-10.

yerine bireye yönelik, kişide istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirmeyi sağlayacak psikolojik müdahalelerde bulunmuştur.

Tanah'ta, suçlu şehirlerin veya toplumların Tanrı Yahve tarafından yok edildiği pek çok örneğe rastlamak mümkün iken,[2025] Yeni Ahit'te herhangi bir şehre ya da topluluğa fiziksel bir müdahalenin yapıldığı tek bir örnek bulunmamaktadır. İsa Mesih, öğrencilerini görevlendirirken, çağrısına kulak vermeyen şehirlerin Yargı günündeki hâlinin, Sodom'la Gomora bölgesinin hâlinden beter olacağını söyleyerek müdahalenin sonraki hayatta yapılacağını belirtmesi de sosyal müdahaleden ziyade psiko-sosyal bir müdahaledir.

Yeni Ahit'te İsa Mesih döneminde, Tanrı'nın topluma müdahalesinin olmayışının yanında, toplumun bireye müdahalesinin de bulunmadığı göze çarpmaktadır. Yeni Ahit, suçluyu toplumun cezalandırdığı herhangi bir fiziksel ceza tarzını (idam, taşlama, yaralama…) oluşturmamıştır. Ancak İsa Mesih sonrası dönemde Pavlus, fuhuş yapan kişilerle arkadaşlık etmeyi yasakladığını söylemektedir.[2026] Suçluların Yargılama gününde cezalarını bulacağını vurgulayan Yeni Ahit, psikolojik müdahale tarzı ile suçun engellenmesine çalışarak, suçu önlemek veya suçluyu cezalandırmak noktasında toplumu devreye sokmayan bir anlayış oluşturmuştur.

Yeni Ahit'in topluma yönelik müdahale tarzı, çoğunlukla psiko-sosyal müdahaleler şeklindedir. Bu uygulama, direkt olarak topluma müdahale etmek yerine, toplumda algı oluşturacak inanç temelleri geliştirmek şeklinde gerçekleşmektedir. Yeni Ahit'te, İsa Mesih'in on iki öğrencisine söylediği, kendisinin din bilginlerinin eline teslim edileceği, ölüm cezasına çarptırılacağı ve çarmıha gerilmek üzere öteki uluslara teslim edileceği, ancak üçüncü gün tekrar dirileceği ile ilgili sözleri,[2027] başına gelecek olan şeylerin acziyetten kaynaklanmadığını, yaşanması gerektiği için yaşandığını ifade etmek içindir.

Yeni Ahit, bu olayı inancın merkezine taşır. İsa Mesih'in, Yeni Ahit'in ifadesiyle, Tanrı'nın oğlunun ölümü, bütün insanlığın Tanrı tarafından affedilmesi için takdim edilmiş bir kurban olarak gösterilir.[2028] Bu inancın yerleştirilmesi noktasında, İsa Mesih'in ölümünü önceden haber vermesi, bu olayın yaşanmasının gerekliliğine vurgu yapmak içindir. Yeni Ahit, bu olaya toplumun bakış açısını belirleyerek inanç sisteminin temelini oluşturmuştur.

2025 Bereşit 19:12-29; Bamidbar 31-1-18; Yeşu10:1-14.
2026 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 5:9.
2027 Matta 20:17-19; Markos10:32-34; Luka18:31-34.
2028 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19.

Yeni Ahit'in, topluluktan topluma geçişten bahsettiği ilk kitabı, Elçilerin İşleri kitabıdır. Bu kitap, İsa Mesih'in ölümünün ardından Onun öğrencileri ile topluluğa katılanların, sürekli bir arada bir hayat yaşadıklarını, topluluğa katılanların her şeylerini satarak topluluk için harcadıklarını ve her şeyi ortaklaşa kullandıklarını anlatmaktadır.[2029] Bu dönem, Musa peygamber döneminde Yitro'nun teklifiyle İsrailliler arasında kurumların oluşturulduğu ve kadrolara görev taksimlerinin yapıldığı bir dönem[2030] gibi değildir. Ancak bu dönem, İsa Mesih'in ölümünün ardından topluluğun dağılmayıp bir arada kalmaktan öte, hiç ayrılmadan hep bir arada yaşadığı bir dönemdir. Bu topluluk, dini ve sosyal kurallar açısından kendilerini, içinde yaşadıkları İsrailliilerden farklı görmeyen bir topluluktur. Dolayısıyla henüz yeni bir sosyal düzen inşa etme ihtiyacı da hissetmemektedir. Ancak İsrail toplumu veya Anadoludaki diğer toplumlar içerisinde yaşayan bu topluluğun sürekli bir arada komünal bir hayat yaşıyor olması, onların toplumsallaşma yolundaki ilk adımlarını atmalarını sağlamıştır.

Topluluk zamanla güçlenir ve İsa Mesih'in öğrencileri ile topluluğun saklanmadan yaşayabildikleri yeni bir dönem başlar. Öğrencilerden Petrus'un İsa Mesih'in mahkemesi yapılırken kendisini gizlediği[2031] önceki dönem sona ermiş ve Petrus'un Tapınakta açıkça konuşabildiği[2032] hatta İsa Mesih'in ölümünden dolayı İsraillileri açıkça suçlayabildiği yeni bir döneme geçilmiştir.[2033] Ancak yine de azınlık olan bu topluluk, yüksek kurulda yargılanmakta[2034] ve hatta taşlanarak öldürülebilmektedir.[2035]

Bu dönemin en karakteristik özelliği ise topluluğun komünal bir hayat yaşamasıdır. Herkes, her şeyini paylaşmak zorundadır. Sahip olduğu mal mülkten birazını bile kendisi için ayıranlar topluluk önünde ölmektedir.[2036] Bu ölümün şekli, topluluk tarafından uygulanan bir cezalandırma tarzı değildir. Topluluğun önderi, her şeyini topluluğa vermeyenleri ifşa etmekte ve o kişiler de Tanrı tarafından öldürülmektedir. Cezanın Tanrı tarafından infaz

2029 Elçilerin İşleri 2:43-47.
2030 Şemot 18:13-26.
2031 Matta 26:69-75; Markos 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuhanna 18:25-27.
2032 Elçilerin İşleri 1:12-26; 2:1-41.
2033 Elçilerin İşleri 3:13-15.
2034 Elçilerin İşleri 4:1-23.
2035 Elçilerin İşleri 7:54-60.
2036 Elçilerin İşleri 5:1-11.

edildiği bu uygulama tipi, yine sosyal müdahaleden ziyade psikolojik bir müdahaledir. Ancak yine de bu dönem, toplumsallaşmanın ilk adımlarının atıldığı dönemdir.

3.2.3. Diğer Toplumlar Arasındaki Hıristiyanların Konumu

İlk dönemlerde, İsrailliler arasında yaşayan İsa Mesih ve öğrencileri Kutsal Yasa ile uyumlu bir yaşam sürdürmüşlerdir.[2037] Daha sonraları Pavlus döneminde, diğer uluslara açılımın gerçekleşmesi ile birlikte, hangi otoriteye nasıl uyulacağı konusunda yeni yaklaşımlar gelişmiştir. Pavlus, herkesin başındaki yönetime bağlı olmasını ve vergisini ödemesini ister. Pavlus'a göre Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Bu nedenle yönetime karşı direnen kişi Tanrı'ya da karşı gelmiş sayılmaktadır.[2038]

Petrus da bu konuda Pavlus ile aynı görüşü savunur. Yönetimlere bağlı kalmayı dini bir görev sayar.[2039] Ancak sonraki dönemlerde Pavlus, savaşın insanlara karşı değil yönetimlere, hükümranlıklara ve karanlık dünyanın güçlerine karşı olduğunu söyleyerek, Tanrı'nın sağladığı bütün silahları kuşanmalarını söyler.[2040]

Pavlus ve Petrus'un yapmış olduğu bu müdahaleler ile Yeni Ahit inananlarının diğer uluslar arasındaki varlığını koruyacak tedbirler geliştirilmiştir. Böylece diğer uluslar, kendi yönetimlerine boyun eğen bu kişileri bir tehdit olarak görmeyeceklerdir. Ancak inananlar da yönetimlerin hâkimiyeti altında benliklerini kaybetmeyeceklerdir. Ayrıca öğrencilerin kendi aralarında tartışmalarının yasaklanması da bölünmeyi engelleyici bir tedbir olmuştur. Buna rağmen bölünmelerin yaşandığını anlatan Yeni Ahit, Pavlus taraftarları, Apollos taraftarları ve Kefas taraftarları gibi grupların ortaya çıktığını anlatmaktadır.[2041] Pavlus, fikir ayrılıkları ne kadar büyük olursa olsun öğrencilerin bir birleriyle tartışmalarını yasaklayıp herkesin bireysel olarak yaptıklarının hesabını vereceğini söyleyerek[2042] bölünmelerin önüne geçmeye çalışır.

2037 Matta 5:17.
2038 Pavlus'tan Romalılara Mektup 13:1-7.
2039 Petrus'un Birinci Mektubu 2:13-14.
2040 Pavlus'tan Efeslilere Mektup 6:12-13.
2041 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 1:10-13.
2042 Pavlus'tan Romalılara Mektup14:1-12.

3.2.4. Sosyal Statü Belirleme

Tanah'ın kuralları çerçevesinde şekillenen sosyal yapıda, din adamlarının Levililer'den[2043] Koen sınıfının ise sadece Harun soyundan çıkacak olmasının[2044] doğurduğu, farklı sosyal sınıflara geçişe kapalı olan İsraillilerin toplumsal yapılanmasının aksine Yeni Ahit, din adamlığı gibi sosyal sınıfların herkese açık olduğu bir toplum inşa etmiştir.

İlk dönemlerde, toplumsal statü farklılıklarının oluşmasını engellemek isteyen Yeni Ahit, bu düşünceyi yerleştirmek için İsa Mesih'in öğrencilerinin konumlarından örnekler verir. İsa Mesih'in önünde yere kapanan bir kadın, iki oğlunun İsa Mesih'in sağında ya da solunda oturmasına izin vermesini ister. İsa Mesih de, "*Babam bu yerleri belirli kişiler için hazırlamıştır*" der. Kadının bu talebini işiten on öğrenci iki kardeşe kızarlar. İsa Mesih, öğrencilerini yanına çağırıp, diğer ulusların önderlerinin halka egemen kesildiğini, ileri gelenlerin de toplum içinde ağırlıklarını hissettirdiklerini söyleyerek, öğrencilerinin konumunun böyle olmayacağını vurgular. Öğrencilerinden büyük olmak isteyenlerin, ötekilere hizmetkâr olması gerektiğini, kendisinin de hizmet edilmeye değil hizmet etmeye ve canını birçokları için fidye olarak vermeye geldiğini söyler.[2045]

Bu olayla verilmek istenen ilk mesaj, insanların konumlarına Tanrı'nın karar verdiği ve insanların buna razı olmalarının gerekliliğidir. İkinci mesaj ise toplumsal üstünlük peşinde koşanların Tanrı tarafından hoş karşılanmadığı, Tanrı'yı hoşnut etmek isteyenlerin, insanlara üstünlük kurmak için uğraşmak yerine, insanlara faydalı işler yapmalarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

3.2.4.1. Din Adamı ve Yönetici Sınıfının Oluşumu

İsa Mesih sonrası dönemde, Yeni Ahit'te bir toplum oluşturma ve toplumsal kurallar geliştirme anlayışı Pavlus döneminde belirginlik kazanmıştır. Yeni Ahit inananlarına yönetici atanması ilk defa Pavlus döneminde gerçekleştiği için bu sınıfın nasıl seçileceğine dair kuralları da Pavlus belirlemiştir. Pavlus, din görevlilerinin ayıplanacak bir yanı olmayan, tek karılı olan, ölçülü, sağduyulu, saygın, konuksever, öğretmeye yetenekli, uysal, kavgadan

[2043] Bamidbar 18:1-7; Vayikra 6:14-30.
[2044] Şemot 28:1-43; Vayikra 7:34.
[2045] Matta 20: 20-28; Markos 10:35-45.

ve para sevgisinden uzak kişilerden olmasını ister. Pavlus bir ölçü daha koyar. Bu kişiler evini iyi yönetebilmeli ve çocuklarına söz dinletebilmelidir. Pavlus'a göre kendi evini yönetmesini beceremeyen, Tanrı'nın topluluğunu da yönetemez. Ayrıca bu kişiler; Şarap düşkünü ve zorba olmamalıdır.[2046] Ancak şarap konusunda Pavlus, tamamen yasaklayıcı bir yaklaşımda değildir. Hatta sadece su içmeyi yanlış bulan Pavlus, mide sağlığı ve bazı rahatsızlıkların tedavisi için şarap içilmesini tavsiye etmektedir.[2047]

Tanah'ın din görevlileri zümresini ırk ve soy odaklı oluşturmasının[2048] ardından, Tanah'ın devamı olduğu iddiasındaki Yeni Ahit, din görevlilerini oluştururken ırk ve nesebe değil liyakat ve kişisel özelliklere öncelik vermiştir. Yeni Ahit, semitik metinler içerisinde evrenselleşme kabiliyetine sahip ilk kutsal metindir. Dolayısıyla bütün insanlığa açılabilmesi için nesep odaklı bir yapılanmayı tercih etmemiştir.

Yönetici zümresinin sahip olması gereken özellikleri belirledikten sonra Pavlus, toplum içindeki grupların birbirleriyle olan ilişkilerinde uymaları gereken kuralları belirler. Yaşlılara saygı gösterilmesini, gençlere değer verilmesini ve dul kadınlara sahip çıkılmasını isteyen Pavlus, dul kadınlar için altmış yaş sınırını belirler. Altmış yaşını geçmiş konuk ağırlamış ve çocuk büyütmüş kadınların isimlerinin dullar listesine yazılabileceğini daha genç olanların ise evlenmek isteyebileceğini söyler. Ev halkına veya diğer yakınlarına bakmayan kişiyi inkârcı olarak kabul eder. Kölelerin efendilerine tam bir saygıyla hizmet etmelerini isteyen Pavlus, zenginlerin gurura kapılmamasını ve paylaşmaya istekli olmasını ister.[2049]

Yeni Ahit'in, zenginlerle fakirler arasında ayrım yapılmasını, yırtık elbiseler içinde bir yoksul geldiğinde değer verilmeyip iyi giyimli bir zengin geldiğinde onun başköşeye oturtulmasını yasaklaması,[2050] gibi uygulamaları toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devamını sağlamaya yönelik sosyal müdahalelerdir.

2046 Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 3:2-12; Pavlus'tan Titus'a Mektup 1:5-9.
2047 Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 5:23.
2048 Şemot 28:1-43; Vayikra 6:14-30; 7:34; Bamidbar 18:1-7.
2049 Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 5:1-25; 6:1-19; Pavlus'tan Titus'a Mektup 2:1-10.
2050 Yakup'un Mektubu 2:1-7.

3.2.4.2. Yeni Ahit'te Kadının Konumu

Yeni Ahit'te kadının konumunu belirleyen Pavlus'tur. Pavlus'a göre Cennet'teyken yasaklanan ağacın meyvesinden yemesinden dolayı bütün insanlar suçludur[2051] ancak kadın daha çok suçludur. Çünkü yılanın aldattığı kişi kadındır. Bu yüzden Pavlus, kadının erkeğe egemen olmasını yasaklar.[2052] Bu bilgiler doğrultusunda kadın ile erkeğin konumu belirlenir. Kadın, hem erkekten sonra yaratıldığı için hem de yılan tarafından aldatıldığı için erkeğin egemenliğini tanımak zorundadır.[2053] Kadın suçlu olduğu için çocuk doğurmak suretiyle cezasını çekecektir [2054]

Korintlilere Birinci Mektup'ta geçen, "*Erkek kadın için değil kadın erkek için yaratıldı*"[2055] sözleri, Yeni Ahit yorumcuları tarafından, erkeğin kadın üzerindeki otoritesine ve kadının erkeğe itaat etmesinin gerekliliğine vurgu olarak kabul edilmiş ve kadının Hristiyan meclislerinde öğrenmeye istekli, sessiz ve başı örtülü olması gerektiği savunulmuştur.[2056]

3.3. KUR'AN-I KERİM'DE SOSYAL MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

Kur'an-ı Kerim, iki farklı dönemde, iki faklı kesime hitap etmiştir. Mekke dönemindeki metinler, inancı tesis etmek amaçlı, birey odaklı müdahaleleri içermektedir. Hicret (MS.622) sonrası Medine döneminde ise inanç sistemi yerleşmiş bir toplumun, konulan kurallar çerçevesinde, varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayıcı tedbirler alınmıştır.

3.3.1. Sosyal Statü Belirleme

Kur'an-ı Kerim'in insanın yaratılmış varlıklar arasındaki statüsünü belirlediği ilk müdahale, henüz insanın Dünya gezegenindeki yaşantısı başlamadan önce gerçekleşir. İnsan henüz meleklerle birlikte yaşamakta iken, meleklerden ve cinlerden üstün tutulmuştur.[2057] Bu müdahale, insan türü için yapılan ilk konum belirlemedir. Ardından insanların bireysel olarak konumlarının belirlenmesine geçilmiştir. Bu aşamadaki konum belirleme, hem bireyin

---

2051 Romalılar'a Mektup 3:21-26; 5:12-19.
2052 Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 2:8-15.
2053 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:9.
2054 Timoteyus'a Birinci Mektup 2:11-15.
2055 Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup 11:9.
2056 **Henry**, p. 1267.
2057 Bakara 2/30-38; A'râf 7/11-13; Hicr 15/30-34; İsrâ 17/61-64; Tâ-hâ 20/115-117; Sad 38/71-76.

diğer bireylerden, hem de bir toplumun diğer toplumlardan üstün tutulmasına neden olacak sosyal müdahalelerin ortaya çıktığı dönemdir. Toplumsal konum belirleme konusunda Kur'an-ı Kerim, İsraillilerin diğer insanlardan daha üstün tutulduğunu bildirmektedir.[2058] Kur'an-ı Kerim'de, birey olarak kişinin üstün tutulması noktasında, Tanah'ın Harun soyunu ve Levililer'i ayrıcalıklı tutması[2059] örneğinde olduğu gibi, 'nesep odaklı üstünlük' anlayışı benimsenmemiştir. Bunun yerine Kur'an-ı Kerim'de, Yeni Ahit metinlerindeki uygulamalarda görülen,[2060] 'davranış odaklı üstünlük' anlayışı benimsenmiştir.[2061] Bireysel gayreti esas olan bu sosyal müdahale tarzı, Hristiyanlık ve İslam dininin geniş kitlelere ulaşabilmesini ve evrenselleşebilmesini sağlamıştır.

3.3.1.1. Eşyanın İsmini Bilen Âdem'in Meleklerden Üstün Olması

Kur'an-ı Kerim, ilk yaratılan insan olan Âdem'in eşyanın ismini bilmekle meleklere üstünlük sağladığını anlatır. Allah, meleklere yeryüzünde insanı yaratacağını söylediğinde melekler, "*yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın?*" derler. Allah, meleklere onların bilemeyecekleri şeyleri bildiğini söyler ve Âdem'e eşyanın isimlerini öğretir. Sonra meleklere, "*şunların isimlerini bana bildirin*" der. Melekler söyleyemezler. Âdem ise eşyanın isimlerini anlatarak meleklere karşı üstünlük kazanmış olur.[2062]

Kur'an-ı Kerim'in verdiği bilgiye göre Âdem, eşyanın ismini söyleyebildiği için meleklerden daha üstün bir konuma yükselmiştir. Ancak eşyanın ismini Âdem'e öğreten Allah'tır. Dolayısıyla Âdem'in sosyal konumunun meleklerden daha üstün olmasının sebebi, Âdem'in kendi başarısı değil Allah'ın takdiri olmaktadır. Çünkü Allah, meleklere öğretmediği bilgiyi Âdem'e öğreterek Âdem'i ayrıcalıklı kılmıştır.

3.3.1.2. İsraillilerin Üstün Tutulması

Kur'an-ı Kerim'de, "*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın*"[2063] denilmektedir. Yorumcular, İsrailli-

---

2058 Bakara 2/122.
2059 Bamidbar 18:1-7.
2060 Matta 20: 20-28; Markos 10:35-45; Pavlus'tan Timoteosa Birinci Mektup 3:2-12; Pavlus'tan Titus'a Mektup 1:5-9.
2061 Hucurât 49/13.
2062 Bakara 2/30-33.
2063 Bakara 2/47,122.

lerin kendi dönemlerinde, ilahî dini benimsemiş olmaları sebebiyle, diğer milletlere karşı üstünlük kazandıklarını, tevhit dininin ilke ve kurallarından sapmaları sebebiyle de bu üstünlüklerini kaybettiklerini söylerler.[2064] Bu üstünlüğün kendi çağdaşları için geçerli olduğunu söyleyen Kurtubi, üstünlüğün sebebinin, İsraillilerden peygamberlerin çıkmasıyla da açıklanabileceğini belirtmektedir.[2065]

Kur'an-ı Kerim, "*Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehli kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır*"[2066] diyerek, bu durumun Müslümanlar için de geçerli olduğunu söyler.

Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim peygamberin neslinden olan peygamberlerin isimleri sayılarak, ayetin sonunda "*Hepsini âlemlere üstün kıldık*"[2067] denilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Taberi, İsraillilerin kendi zamanlarında yaşayan insanlardan üstün kılındığını, onların, gelmiş geçmiş bütün insanlardan üstün olduklarının kastedilmediğini söyler. Taberi, İslam Peygamberinin "*Sizler, yetmiş ümmeti tamamlıyorsunuz. Sizler, Allah katında o ümmetlerin en hayırlısı ve en üstünüsünüz*" hadisini aktararak, bu şerefe ancak Ümmet-i Muhammed'in nail olduğunu savunur.[2068]

3.3.1.3. Kâbe'nin Anahtarının Teslimi

Mekke'nin Müslümanların eline geçmesinin ardından, çeşitli ailelerin yetkisinde bulunan bazı hak ve görevler yeniden düzenlenir. Mescid-i Haram ve çevresinin hizmetiyle Abdüddâroğullarından Osman İbn Talha ilgilenmektedir. Kâbe'ye gelenlere su hizmeti verme işiyle de Hâşimoğullarından Abbas ilgilenmektedir. Vazifelerle ilgili yeni bir düzenleme yapılmak üzere Kâbe'nin anahtarı Osman İbn Talha'dan alındığı esnada Peygamberin amcası Abbas, bu hizmetin de kendisine verilmesini talep eder. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'in "*Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi emreder*"[2069] ayeti nazil olur ve anahtar yine Osman İbn Talha'ya teslim edilir.[2070]

2064 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 1, s. 56.
2065 **Kurtubi**, C. 2, s. 67.
2066 Âl-i İmrân 3/110.
2067 En'âm 6/83-86.
2068 **Taberi**, C. 1, s. 203.
2069 Nisâ 4/58.
2070 **Karaman**, **Çağrıcı**, **Dönmez** v.d., C. 2, s. 63.

Kurtubi, Mekke fethedildiğinde, henüz Müslüman olmayan Osman İbn Talha'nın anahtarı verirken, Peygambere, "*bunu Allah'ın emaneti olarak al*" dediğini aktarır.[2071] Kur'an-ı Kerim'in yapmış olduğu bu müdahale ile Mekke şehrindeki Abdüddâroğulları sosyal konumlarını kaybetmeyip Kâbe'nin anahtarını ellerinde tutabilmişlerdir.

3.3.1.4. Erkeğin Kadından Üstün Tutulması

Kur'an-ı Kerim'de erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları olduğu vurgulandıktan sonra, "*Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler*"[2072] denilerek farklılık vurgulanır. Diğer bir ayette "*Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur*" denilerek, kadınlardan itaatkâr olmaları istenmektedir. Aksi hâlde öğüt verilmesi, yatakta yalnız bırakılması veya dövülmesi söylenmektedir.[2073] Ayrıca daha önce gönderilen bütün peygamberlerin erkek olduğu vurgulanmaktadır.[2074]

İnsanın yaratılmasına karar verildiğinin meleklere açıklandığı aşamada, yaratılacak olan varlığın takdimi yapılırken, bu varlık için Kur'an-ı Kerim'de 'erkek' veya 'kadın' ifadeleri kullanılmayıp genel bir tabir olan 'beşer'[2075] ve 'halife'[2076] ifadeleri kullanılmıştır. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'in kadını, kadın-erkek ikilemine indirgemeden insan oluşuyla ele aldığı, cinsiyet ayrımcılığına gitmediği ve kadın ile erkeğin kulluk ve insanlıkta kemale erişebilme yeteneğine sahip olması noktasında ve sorumlulukta eşit kılındığı yorumları yapılmıştır.[2077]

3.3.1.5. Samimi Olanların Üstün Tutulması

Kur'an-ı Kerim'de bütün insanların bir erkek ve bir dişiden yaratıldığı ve insanların birbirleriyle tanışabilmeleri için halklar ve kabileler hâline getiril-

---

2071 **Kurtubi**, C. 5, s. 291-294.
2072 Bakara 2/228.
2073 Nisâ 4/34.
2074 Yusuf 12/109; Nahl 16/43; Enbiyâ 21/7.
2075 Hicr 15/28; Sa'd 38/71.
2076 Bakara 2/30.
2077 Kadriye **Durmuşoğlu** ve Abdurrahman **Kurt**, "Üç Kur'an Yorumunda Kadının Ötekiliği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 2008, s. 626.

diği anlatıldıktan sonra, "*Allah katında sizin en üstün olanınız, takvaca en ileride olanınızdır*" denilmektedir.[2078]

Ancak buradaki üstünlük, sosyal konum olarak değil Allah katında kişinin değerli oluşu anlamındadır. Bu tarz bir üstünlüğü belirleme gücü, sadece Allah'ın bilgisi dâhilinde olacağı için bu kişinin toplum tarafından tespit edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, bu ifadenin toplumsal bir müdahale tarzından ziyade psiko-sosyal bir müdahale tarzı olduğunu söylemek mümkündür. Bu müdahale ile bireylerin toplum içindeki davranışlarının güzelleştirilmesi ve sonuç olarak iyi davranışlarda bulunmaya gayret eden fertlerden oluşan bir toplumun oluşması hedeflenmektedir.

[2078] Hucurât 49/13.

SONUÇ

Semitik metinlere inanan insanların tarihe ve olaylara bakış açıları, 'faal ve müdahaleci tanrı tipolojisi' tarafından belirlenmektedir. Bu anlayışa göre diğer insanlar tarafından gerçekleştirilen her türlü kötü davranış, diğer ülkelerin savaş açması, işgal veya sürgün gibi toplumsal olaylar veya kıtlık, kuraklık, sel, deprem gibi tabiat olayları, kurallara uyulmadığı için tanrısal irade tarafından gerçekleştirilen cezalandırıcı bir müdahale olarak yorumlanmaktadır. Ziraî açıdan uygun tabiat olaylarının gerçekleşmesi, halkın bolluk ve bereket içinde yaşaması, düşmana karşı zafer kazanılması, toplumun barış ve refah içinde yaşaması, ilgili metinlere inanan toplumların metinlere uygun bir hayat yaşıyor olmalarından dolayı tanrısal irade tarafından gerçekleştirilen ödüllendirici bir müdahale tarzı olarak yorumlanmaktadır.

Semitik metinlere göre tanrısal iradenin faal ve müdahaleci olması, insanın iradesini yok sayan bir durum değildir. Tanrısal müdahale, insanların kendi özgür iradeleri ile seçtikleri davranışların karşılığını vermektedir. Tanrısal irade tarafından belirlenen kurallara uyulduğu sürece ilahî kudretin inayeti altında olunacak, kurallardan uzaklaşıldığı takdirde felaketten kurtulmak mümkün olmayacaktır. Ancak insan iradesinin tecelli etmesinin mümkün olmadığı durumlarda, tanrısal iradenin dilediği gibi davrandığı ve insanların buna razı olmaları gerektiği anlatılmaktadır. Örneğin semitik metinlerin ifade ettiği inanç sistemine göre, insan doğarken veya trafik kazası gibi daha sonradan insanın başına gelecek herhangi bir olay sebebiyle bedeninin nasıl şekilleneceği, kişinin bedeninin neye benzeyeceği veya ne kadar zeki, sağlıklı, zengin ve başarılı olabileceği gibi konularda tanrısal müdahalelerin etkili olduğuna inanılması gerektiği anlaşılmaktadır. Semitik metinlere göre insan bedeni, tanrısal irade tarafından şekillendirilmekte olup kişinin, sağlıklı ve güzel bir görünüme sahip olarak doğup yaşaması hâlinde şükretmesi, engelli veya çirkin bir görünüşe sahip olması hâlinde ise sabretmesi gerekmektedir. Buradaki müdahale tarzı, yapılan bir davranışın karşılığı olarak gerçekleşen ödül veya ceza tarzındaki bir müdahale şekli değildir. Bu tarz müdahale şeklinde, kişinin özgür iradesinin davranışa nasıl dönüşeceğinin

tespit edilmesi ve kendisi için oluşturulan koşullarda kişinin denenmesi amaçlanmıştır. Deneme tarzındaki bu müdahale şeklinin sonunda, kişinin semitik metinlere uygun davranıp davranmamasına göre yaptıklarının karşılığını göreceği ödül-ceza olgusu da ayrıca gerçekleşecektir. Dolayısıyla semitik metinlerdeki tanrı tipolojisi, sürekli faal olan ve birbirini takip eden müdahalelerde bulunmaktadır.

Semitik metinlerdeki güç tipleri (Tanrı, Peygamber, Melek, Cin, Şeytan) tarafından insana yönelik müdahalelerin gerçekleştiğinin ve gerçekleşebileceğinin anlatılması, insan ve toplum üzerinde psikolojik, fiziksel ya da sosyal etkiler oluşturmaktadır. Semitik metinlerde anlatılan olaylar, inanan bir okuyucu üzerinde psikolojik bir etki yaparak kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirip kişinin tutumlarını etkilemektedir. Morfolojik açıdan bu anlatımlar, ima yoluyla gerçekleşen psikolojik müdahale şeklini oluşturmaktadır.

Semitik metinlerde, inananlar tarafından yapılması istenen davranışlar açıkça yazılmıştır. Fiziksel bir sonuç doğuran bu müdahale şeklinde, kurallara uygun davranılmasını sağlamak için gerekli olan müeyyideler belirlenmiş ve bu yaptırımların toplum tarafından uygulanması istenmiştir. Örneğin semitik metinlerde cinayet, zina veya yalancı şahitlik gibi suçlar tanımlanmış ve toplum tarafından bu suçları işleyenlere uygulanacak cezalar belirlenmiştir. Ayrıca kefaret uygulaması örneğinde görüldüğü gibi bazı suç tipleri için kişinin kendini cezalandırmasını öngören otokontrol sistemi benimsenmiştir. Morfolojik açıdan bu tarz müdahaleler, bireye veya topluma yönelik gerçekleşen fiziksel ve sosyal müdahale şekillerini oluşturmaktadır.

Semitik metinlerde, Tanrı-İnsan ilişkisi veya Tanrının insana müdahalesi anlatılırken, Tanrının müdahale aşamaları ve müdahale şekilleri hakkında verilen bilgilerin, bazı küçük farklılıklar olmakla birlikte semitik metinlerin tamamında aynı olduğu tespit edilmiştir. İnsan türünün yaratılması, Cennet'e konulması, işlenen 'Asli Günah' sebebiyle insanların Dünya üzerindeki hayatının başladığının anlatılması ve tanrısal irade tarafından belirlenen kuralların anlatılması amacıyla Tanrı tarafından insanlar arasından elçilerin atandığının anlatılması gibi konularda, her üç metinde de genel hatlarıyla benzer bilgiler verilmektedir.

Tanrı tarafından peygamberler aracılığıyla kurulan dinî düzenin insanlar tarafından benimsenerek yaşanması ile birlikte semitik metinlerdeki müda-

haleler, insanlar tarafından uygulanmış olmaktadır. Ayrıca semitik metinlerde, ölümden sonraki hayatta da bazı müdahalelerin gerçekleşeceği anlatılmaktadır. İnsanların tekrar canlandırılması, yargılanması ve haklarında hüküm verilerek suçluların cezalandırılması gibi aşamalardan oluşan bu anlatımlar, bireylerde oluşturdukları psikolojik etki ile kişilerin tutum ve davranışlarının dinî düzene uygun olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Semitik metinlerdeki tanrısal müdahalelerin bazen direkt olarak bazen de dolaylı şekillerde gerçekleştiği görülmektedir. Bizzat Tanrı tarafından yapılan müdahalelere rastlanılmakla birlikte anlatımların çoğunda yardım, ödül, ceza gibi tanrısal müdahalelerin başka unsurlar aracılığıyla gerçekleştiği görülmektedir. Dolaylı müdahale tarzında tanrısal irade, kişiye veya topluma direkt olarak kendisi müdahale etmeyip diğer kişiler, uluslar veya tabiat unsurlarını kullanarak müdahalede bulunmaktadır.

Semitik metinlerde tanrısal müdahalenin temel amacı, ilahî kudretin yüceliğinin anlaşılmasını sağlamaktır. Tanah'a göre Tanrı Yahve'nin yapmış olduğu bütün müdahalelerin tek amacı, insanların Tanrı Yahve'ye saygı duymasını sağlamaktır. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de de insanların yaratılmasının sebebi, insanların Allah'a tazim gösterip kulluk etmeleri olarak açıklanmaktadır. Semitik metinlerde, insanın yaratılması, yaşatılması, günahtan kurtarılması ve yaşarken tanrısal müdahalelere uğratılması, insanın kendisini yaratana saygıyla kulluk etmesini sağlamak içindir.

Semitik metinlerde anlatılan ilk tanrısal müdahale evrenin yaratılması olayıdır. Evrenin ortaya çıkışı (Kozmogoni) konusundaki anlatımlarda bazı farklılıklar olmakla birlikte genel anlatım aynıdır. Evrenin yaratılmasının ardından gerçekleşen ikinci müdahale, insanın yaratılmasıdır. Semitik metinlerin tamamında insanın yaratılışı, evrenin yaratılışından farklı şekilde anlatılmıştır. Semitik metinlere göre evren, tozdan topraktan yaratılmıştır. İnsan ise bedeni evrenle aynı malzeme olan topraktan yaratılmış olmakla birlikte insana tanrısal bir materyal olan 'ruh' üflenmiştir. Bu bakımdan insan türü, evrenin bir parçası olarak nitelendirilmiş olmakla birlikte Tanrı tarafından üflenen ruh denilen materyalin taşıyıcısı olması açısından evrenden ayrı tutulmuştur.

Semitik metinlerin anlatımına göre yaratılan ilk insan olan Âdem ve eşi Havva, uyması gereken bir kural kaydıyla Cennet (Eden) denilen yere konulmuştur. Metinlerin üçü de insanın bu kurala uymadığını ve böylece şu an

yaşamakta olduğu dünya hayatını yaşamak zorunda kaldığını anlatmaktadır. Metinlerde insanın başlangıcı gibi insanın sonu (Eskatoloji) konusu da benzer biçimde açıklanmaktadır. Her ne kadar Tanah'ta ayrıntılı şekilde anlatılmasa da Yahudi eskatolojisine göre bu dünya, gelecek dünyaya açılan bir koridordur. Kötüler, ölümün ardından Geinam'da cezalarını çekerken Tsadik (sadık) olanlar, ödül dünyası olan Olam Aba'da Tanrı huzurunda sevinip görkeminden zevk alacaklardır. Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim ise öte dünyayı ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Bu yüzden Hristiyanlar ve Müslümanlar öte dünyayı, yaşanan dünyada yapılanların karşılığının görüldüğü bir yer olarak kabul etmektedir.

Semitik metinler Tanrı ile insan arasında yapılan antlaşmalardan bahseder. Tanah, antlaşmayı İbrahim (Avraam) ve nesline münhasır kılarken Yeni Ahit, İsraillilerin işlediği suçlar sebebiyle antlaşmanın diğer insanları da kapsamaya başladığını anlatmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de Allah'ın İsraillilerden söz aldığı anlatılmaktadır.

Tanah, semitik metinler içerisinde sosyal, siyasal, hukuki ve ekonomik alanlarda en çok ve en ayrıntılı kuralları geliştirmiş olan kitap külliyatıdır. Uyulması gereken kuralları ve bunları uygulamakla sorumlu olanları ayrıntılı bir şekilde açıklayan Tanah, neredeyse yoktan bir ulus ortaya çıkarmıştır. Kurumları, kadroları ve devlet yapısını kutsal metinlerle kayıt altına alarak milletini ve devletini belirlediği bir ülke kurmuştur. Hatta Tanah, İsraillilerin uyması gereken temizlik ve sağlık kurallarına varıncaya kadar topluma müdahale eden dini kuralları belirleyerek dini metinlerle kayıt altına almış ve gelecek nesiller içinde bu kuralların bağlayıcı olmasını sağlamıştır.

Yeni Ahit, kendisinin ortaya çıkışıyla birlikte Tanah'ın kurallarının geçersiz kılınmadığını söyleyerek kendisini Tanah'ın devamı olarak takdim eder. Ancak İsa Mesih sonrası dönemde 'sünnet' kavramı üzerinden kurallara uyma konusunda tartışmalar yaşanır ve Pavlus'un etkisiyle bu konuda bir yumuşama belirir. Pavlus ile başlayan Kutsal Yasa'nın geçerliliği konusundaki tartışmalar sonunda Hristiyanlar, İsa Mesih'in kurban edilişiyle birlikte Kutsal Yasa'nın ahlaki konuları hariç ibadet ve muamelata dair hükümlerinin geçerliliğini yitirdiğini kabul etmişlerdir. Bununla birlikte Yeni Ahit, bireysel ibadet veya toplumsal kurallar konularında teferruatlı bilgiler vermeyip sadece inanç konusunda köklü reformlar yapmıştır. Sonuç olarak bu müdahale tarzı, Yeni Ahit'in geniş kitlelere ulaşarak evrensel bir karakter

kazanmasında etkili olmuştur. Yeni Ahit, ırk temelli bir inanç sistemini esas alan ve belirlediği kuralları kendi toplumuna uygulatan Tanah'ın aksine, kendi inancını diğer toplumlara taşımıştır. Tanah, hem bir inanç sistemi oluşturup hem de bunu uygulayacak toplumsal yapıyı inşa etmiştir. Yeni Ahit ise savunduğu inanç sistemini, daha önceden kendine ait sosyal, siyasal ve ekonomik kuralları olan diğer toplumlara entegre ederek mevcut sosyal yapıları dönüştürmüştür.

Kur'an-ı Kerim ise inancını topluma taşırken aynı zamanda kendi toplumunu da başka bir şehre taşımış ve böylece hem kendi inanç sistemini yerleştirmiş hem de neredeyse yeni bir toplum inşa etmiştir. İsraillilerin Mısır'dan çıkışı gibi Müslümanlar da, Mekke'den Medine'ye taşınarak (Hicret) inanç ve ibadetlerinin yanında toplumsal kuralları da uygulayabilecekleri kendi yönetimlerinde olan bir toprak parçasına sahip olmuşlardır. Bu yönüyle Kur'an-ı Kerim'in müdahale tarzı Tanah'a daha yakındır.

Semitik metinlerin tamamı tarafından, insanın Dünya hayatındaki başlangıcının sebebi olarak anlatılan, yaratılışının ardından insanın 'yasak ağaç' ile denenmesi olgusu veya yaşanan hayatın ardından, insanın ölümünden sonraki hayatında karşılaşacağı söylenen ebedi ödül veya ceza olgusu, 'mutlak müdahale' tarzındaki yaklaşımdan 'kişinin davranışa göre müdahale' tarzına bir geçiştir.

Semitik metinlerin her üçü de 'denemeci' müdahale tarzına sahiptir. Tanah'ta, insanlığın ortak atasının Cennet'teki yaşamında yasak ağacın meyvesiyle denendiği, İbrahim'in, oğlu İshak'ı kurban etmekle denendiğini, Eyüp peygamberin hastalık ve fakirlikle denendiğini anlatılmaktadır. Hatta Tanah'ta bir peygamberin diğer bir peygamberi denediği dahi anlatılmaktadır. Tanah'ta, İsraillilerin ve atalarının denendiği olaylar anlatılmakta bunların dışında, diğer insanların denenmesi konusunda ayrıntılı olarak herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Yeni Ahit'te şeytanın İsa Mesih'i denediği anlatılmaktadır. Bu anlatım Tanah'taki Eyüp peygamberin şeytan tarafından denenmesi olayına benzemektedir. Çünkü her ikisinde de şeytanın deneme yapmasına Tanrı izin vermiştir. Bu durum, deneme müdahalesinin Tanrının bir fiili olmamakla birlikte Tanrı'nın arzusu doğrultusunda gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Yeni Ahit, İsa Mesih'in ilk başta şeytan tarafından denendiğini ve bu denemede başarılı olan İsa Mesih'in şeytanı güçsüz ve çaresiz bıraktığı bilgisini

vermektedir. Ayrıca Yeni Ahit, İsa Mesih'in öğrencilerinin de İblis tarafından denendiğini anlatmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, insana hayat verilmesinin sebebi, insanların nasıl davranacaklarının denenmesi olarak açıklanmaktadır. Kur'an-ı Kerim yorumcuları tarafından, bu deneme tarzındaki amacın insanların nasıl davranacaklarının Allah tarafından görülmesi olmadığı, asıl amacın insanlara kendilerinin nasıl davrandıklarının gösterilmesi olduğu yorumları yapılmıştır. Tanah ve Yeni Ahit gibi Kur'an-ı Kerim'de de peygamber gibi kutsal karakterlerin denendiği anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Süleyman peygamberin kendisine verilen imkânlarla denendiğinden, İbrahim ve Eyüp peygamberlerin mal, mülk, evlat gibi şeylerle denendiklerinden bahsedilmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, her insanın yılda en az bir veya iki kere mutlaka denendiği anlatılmaktadır.

Semitik metinlerdeki güdüleme araçlarından biri de ödül-ceza olgusudur. Yahudi din bilginleri, Tufan'ın (Mabul) ve Sedom'un hikâyesinin Tevrat'ta anlatmasının sebebini, bir yargılama sisteminin varlığını göstermek olarak açıklamakta ve 'ödül-ceza' olgusunun, Yahudiliğin temel dinamiklerinden olduğunu savunmaktadırlar.

Tanah'ın önceki dönem kitaplarında cezalandırıcı bir Tanrı tipolojisi göze çarparken Kral Davut sonrası dönemde, affedici merhametli bir Tanrı tipolojisi ortaya çıkmıştır. Önceleri Tanrı Yahve, en ufak suçlarda hatta bilmeden işlenen suçlarda bile mutlaka ceza verirken Davut sonrası dönemde çoğu suç affedilmekte, cezalandırmalarda ise öfke ile intikam almaktan ziyade merhametle yola getirme amacı olduğu belirtilmektedir.

Tanah'ta 'göze göz, dişe diş' olarak formüle edilen cezanın suça denk olması ilkesi, Yeni Ahit'te 'sağ yanağına tokat atana öbür yanağını çevir' şekline dönüşmüştür. Affediciliği cezalandırıcılığın önüne taşıyan Yeni Ahit, insanları canı gönülden bağışlayıp onları affetmeyenlerin Tanrı tarafından da affedilmeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Tanah'ın aksine Yeni Ahit, suçluyu toplumun cezalandırdığı müdahale tarzlarını (idam, taşlama, toplumdan dışlama, sürgün…) geliştirmemiştir. Suçluların Yargılama gününde yaptıkları kötülüklerin cezasını çekeceğini söyleyen Yeni Ahit, psikolojik müdahale tarzı ile otokontrolü sağlayıp suçun engellenmesini amaçlamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de, en ufak bir kötülük dahi olsa bunu yapan kişinin mutlaka karşılığını göreceği bildirmekle birlikte kişinin pişman olup tövbe etmesi

hâlinde Allah'ın onu bağışlayıp affedeceği haber verilmiştir. Aynı şekilde insanların da kendilerine kötülük yapanları cezalandırmaya haklarının olduğu vurgulanmakla birlikte Müslümanların affedici olması istenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın hemen cezalandırmayıp insanlara kıyamete kadar süre verdiği belirtilerek, cezanın hemen verilmesi hâlinde yeryüzünde hiçbir canlının kalmayacağı haber verilmiştir. Bununla birlikte bazı suç tiplerinde insanların ders almasını sağlamak için cezalandırmanın Dünya'da gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Ödül-ceza olgusunda Kur'an-ı Kerim'in yaklaşım tarzında, diğer insanların da ibret almasını sağlama amacı olduğu görülmektedir. Örneğin Firavun'un cezalandırılış şeklinden ibret alınmasını isteyen Kur'an-ı Kerim, zina eden kadın ve erkeğe yüzer değnek vurulmasını emrederken, bu cezanın uygulanışına topluluğun da tanık olmasını istemekte ve böylece toplumun bu cezalandırmadan ders çıkarmasını amaçlamaktadır.

Kur'an-ı Kerim, sadece suçlu olanın cezalandırılması gerektiğini vurgulamakta, Peygamber hanımları hariç, herkese işlediği suça denk bir cezanın verilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu yönüyle Tanah'a benzeyen Kur'an-ı Kerim, kişinin suçluyu bağışlaması ve barışı sağlaması hâlinde Allah tarafından ödüllendirileceğini haber vermesiyle de Yeni Ahit'in affetmeyi zorunlu kılan anlayışına kısmen benzemektedir. Zira kişiye, kendisine yapılan kötülüğü misliyle cezalandırma hakkını veren Kur'an-ı Kerim, Yeni Ahit gibi affetmeyi şart koşmamakta, affetmeyi kişinin tercihine bırakarak sadece bağışlamayı özendirmektedir.

Semitik metinlerdeki bir diğer müdahale tarzı, 'ayrıcalıklı davranmaktır.' Bu tarz müdahaleler, herhangi bir başarı göstermeye gerek kalmaksızın hatta başarısız olma ya da suç işleme hallerinde bile geçerli olmaktadır. Örneğin metinlerin ortaklaşa anlattığı bir karakter olan Yunus peygamberin tanrısal emre itaatsizlik etmesinden bahsedilmekte ancak bu tutumundan dolayı kendisine herhangi bir ceza verilmediği anlatılmaktadır.

Tanah'ta ayrıcalıklı davranılma olgusu, genel olarak bütün İsraillileri kapsamaktadır. Böyle olmasının sebebi, Tanah'ın ifadesiyle bu halkın Tanrı Yahve tarafından kendisi için seçilmiş bir millet olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak suç işleyen İsraillilerin dahi kendisinin hatırına ayrıcalıklı davranılmayı hak etmelerine neden olacak kadar önemli bir karakter olan Kral Davut'a Tanah'ın ifadesiyle Tanrı Yahve tarafından söz verilmiştir.

Yeni Ahit, Tanah'ın 'İsraillilerin Tanrı Yahve'nin özel ulusu olduğu' ilkesinin ve ayrıcalıklı olduğu anlayışının sona erdiğini savunur. Yeni Ahit, İsrailllilerin diğer uluslardan bir üstünlüğünün kalmadığını, İsraillilerin suçları sebebiyle diğer uluslara da kurtuluş verildiğini söylemekle birlikte, İsraillilerin için bu durumun geçici olduğunu ve sonunda bütün İsraillilerin kurtulacağını savunmaktadır. Yeni Ahit, İsa Mesih'in kurban edilmesi ile kefaretin ödendiğine inanan bütün insanların kurtuluşa erdiğini hatta bu kişilerin sonradan işleyecekleri günahların dahi affedileceğini söyleyerek bütün Hristiyanların ayrıcalıklı davranılma hakkına sahip olduğunu savunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de de İsraillilerin ayrıcalıklı bir millet olduğunu ifade eden pek çok ayet vardır. Kur'an-ı Kerim yorumcuları bu ayetlerin geçmişte yaşayan İsraillilerin için geçerli olduğunu ve İsraillilerin artık bir üstünlüğünün kalmadığını savunmaktadırlar. Ayrıca Kur'an-ı Kerim de, Yeni Ahit gibi evrensel karakterli bir yaklaşıma sahip olup inanmaları hâlinde bütün insanlığın kurtuluşa erebileceğini belirtmektedir.

Semitik metinlerin tamamında bulunan diğer bir müdahale şekli olan 'terk etme' olgusu, kişinin Tanrısal inayetten mahrum bırakılması anlamına gelmektedir. Terk edilme duygusu, cezalandırılma duygusundan daha etkilidir. Çünkü cezalandırmada, insanın yapmış olduğu kötü davranış sebebiyle Tanrısal irade, kızgınlık ve öfke ile bir ceza vermekte ancak aradaki bağ koparılmamaktadır. Cezasını çeken kişi, yine Tanrısal inayete kavuşacağını ümit etmektedir. Ancak terk etme olgusunda, tanrısal bir kızgınlık değil tanrısal bir nefret vardır ve aradaki bağ tamamen koparılmış olmaktadır. Tanah'ta Tanrı Yahve, pek çok kere 'terk' ettiğini ifade ettiği İsraillileri sonunda yine kabul etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ise 'terk' korkutucu bir müdahale olarak, istenmeyen davranışın görülmesi hâlinde gerçekleşecek bir yaptırım olarak belirlenmiştir.

Tanah'ta Tanrı Yahve'nin buzağıya tapınan İsrail halkını, Eriha ganimetlerinden çalan orduyu, çocuklarının davranışları yüzünden Eli'nin soyunu terk etmesi örneklerinde olduğu topluluğu terk ettiği örnekler bulunmaktadır. Ayrıca Tanah'ta Tanrı Yahve'nin sözünü dinlemeyen Saul'un, karılarına uyarak onların dinine giren Kral Süleyman'ın veya Aşera putu yaptırıp komplo kurarak başkalarının malına konan Kral Ahav'ın terk edilmesi örneklerinde olduğu gibi bireysel terk edilmelere de rastlanılmaktadır.

Yeni Ahit, Tanah'ın ne olursa olsun Tanrı Yahve'nin İsraillileri terk etmeyeceği inancını İsa Mesih'in anlattığı iki misal ile yıkar. İlkinde bir bağcı benzetmesi, ikincisinde ise bir kral benzetmesi ile İsa Mesih, Tanrı'nın Egemenliğinin İsraillilerden alınıp başka bir ulusa verileceğini söyler.

Kur'an-ı Kerim, terk edilen kişinin kendisine Allah'tan başka sığınabileceği ve yardım bulabileceği hiç kimsenin olmadığını söyleyerek, terk edilen kişinin yaşayacağı çaresizlik hâlini anlatıp terk edilmişlik duygusunun ne kadar sarsıcı olacağına vurgu yaparak Müslümanların terk edilmeye sebep olabilecek davranışlardan uzak durmasını amaçlamaktadır.

Semitik metinlerde, bazen uygulanacağı belirtilen müdahalelerden vazgeçildiği görülmektedir. Bu durumu, 'müdahalenin değişime uğraması' olgusu olarak tanımlamak mümkündür. Semitik metinlerde tanrısal iradenin herhangi bir müdahalede bulunacağı ifade edilmişken, bu kararın uygulanılmasından vazgeçilmesi veya kararın ifade edildiğinden daha farklı bir şekilde uygulanmasını ifade eden bu duruma sıkça rastlanmaktadır. Genellikle bu durum, Tanrının çok değer verdiği bir kişi hatırına, yapacağını söylediği davranıştan vazgeçmesi şeklinde görülür. Bu değişiklik, bazen o kişinin talebi üzerine gerçekleşir bazen de Tanrı, kendisine hiçbir talep gelmeksizin bu değişikliği gerçekleştirir. Ayrıca tanrısal müdahaledeki bu değişikliğin kimin hatırı için yapıldığı da anlatılarak o kişinin konumunun yüceltilmesi de sağlanmış olur.

Tanah'ta, Tanrı Yahve'nin cezalandırmaya karar verdiği İsrail kralı Ahav'ın pişmanlık davranışları sergilemesi üzerine Kral Ahav'ın affedildiğinin anlatılması, suçlu olanın sergilediği pişmanlık davranışları sebebiyle müdahalenin değişime uğramasının neredeyse tek örneğidir. Tanah'ta genellikle bir başkası hatırına müdahalede değişim gerçekleşir. İbrahim hatırına Lut'un yaşadığı yere dokunulmaması, Sara hatırına Hacer ile İsmail'in kovulması, İshak hatırına Rebeka'nın kısırlıktan kurtarılması, Yusuf hatırına Potifar'ın evinin kutsanması veya Davut hatırına Yahuda kralı Hizkiya'nın ömrünün on beş yıl uzatılması gibi örnekler, davranıştan ziyade 'kişi merkezli müdahalede değişim' örnekleridir. Burada kişinin kendisi hakkında verilen hükmün değişmesi, o kişinin sergilediği bir davranışından kaynaklanmamaktadır. Tanrı Yahve tarafından kendisine değer verilen bir kişinin hatırına, verilen hüküm değiştirilmiş olmaktadır.

Yeni Ahit'teki 'müdahaledeki değişim' anlayışı, Hristiyanlığın temel inanç esasının ortaya çıkmasını sağlayacak kadar etkili olmuştur. İbrani kültürünün bir metni olan Yeni Ahit, bu değişim anlayışıyla evrensel karakter kazanmış ve inancını bütün dünyaya taşımıştır. Yeni Ahit'e göre tanrısal müdahalenin değişime uğramasına neden olan hadise, İsa Mesih'in insanlığın günahına kefaret olmak üzere kurban olması olayıdır. Yeni Ahit, bu olayı temel inanç esası olarak kabul etmiştir. Yeni Ahit'in tabiriyle, Tanrı'nın oğlu olan İsa Mesih'in, insanlar tarafından öldürülmesi, insanlığın günahlarına kefaret olmuştur. Yani bütün insanlık bu sayede kurtulmuş ve Tanrı Yahve, insanlık ile yeni bir antlaşma yapmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de, Yunus peygamberin gönderildiği halkın işledikleri suçlar sebebiyle cezalandırılacakken, iman edip de kurtulmayı başarabilmiş olan tek topluluk olduğu anlatılmaktadır. Yunus kavmi dışında diğer toplulukların işledikleri suçlar sebebiyle kendilerine ceza takdir edildikten sonra cezanın asla kaldırılmadığı bildirilmektedir. Ayrıca Yunus peygamberin, balığın karnında kıyamete kadar kalacakken, yapmış olduğu dualar sayesinde kurtulabildiği anlatılmaktadır.

Semitik metinlerde, Tanrısal müdahaleler yanında, peygamberlerin müdahaleleri de anlatılmaktadır. Semitik metinlerde anlatılan bu tarz müdahaleler, peygamberler tarafından gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, kutsal kitaplarda bu müdahalelerin anlatılıyor olması, tanrısal iradenin tecellisi olarak kabul edildiği için aynı zamanda bunlar Tanrısal müdahale özelliği de taşımaktadır.

Tanah'ın anlatımlarından hareketle, bir peygamberin özel hayatı ile peygamberlik görevi arasındaki farkı belirlemek güçtür. Çünkü Tanah'ta özel hayatın nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek imkânsızdır. Örneğin Sara'nın Firavun ve Avimelek tarafından alıkonması, kısır olan Sara'nın ve Rebeka'nın mucizevi bir şekilde çocuk doğurması, kardeşleri tarafından Yusuf'un kuyuya atılması ve sonrasında İsraillilere Mısır kapılarının açılması veya Ester'in evliliği sayesinde İsraillilerin bir toplu katliamdan kurtulması, bu kişilerin yaşadıkları tecrübelerin, özel hayat olmaktan ziyade bir ulusun kaderine tesir eden müdahaleler olduğunu göstermektedir.

Yeni Ahit'teki peygamber müdahaleleri 'gelişmeci' karakterdedir. İsa Mesih'in öğrencileri, ilk başlarda hastaları iyileştiremezken zamanla ölüleri bile diriltebilecek güce ulaşmışlardır. Öğrencilerin inkârcılar karşısındaki zayıf

konumları da zamanla değişmiştir. İlk başlarda kaçarak gizlenen öğrenciler, daha sonraki dönemlerde istedikleri an zindanlarından çıkabilmekte ve kötü davranışlarda bulunanlara hak ettikleri cezaları verebilmektedirler.

Peygamber müdahaleleri konusunda Kur'an-ı Kerim'in anlatımını esas alan yorumcular, daha önceki kitaplardan farklı bir yaklaşım olarak, 'peygamberlerin masumiyeti' kavramını getirmişlerdir. Müslüman yorumcular, peygamberlerin inisiyatif kullanabildiklerini ancak yanlış karar vermeleri hâlinde ilahî irade tarafından düzeltildiklerini savunmaktadır. Bu yüzden bütün İslami mezhepler, peygamberlerde masumiyet niteliğinin olduğunu kabul etmektedir. Tanah yorumcuları ise Tanah'ta anlatılan İbrahim (Avraam) karakterinin, yeğeni Lut'u (Lot) kurtarmak için dört krallığa savaş ilan etmesini veya İbrahim'in (Avraam) Firavun'a, (bir diğer rivayette de Avimelek'e) eşi Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtmasını 'hata' ve 'günah' olarak yorumlamaktadır.

Tanah'ta günah işlemeyen hiç kimsenin olmadığı ve Kral Süleyman'ın İsrailli olmayan eşlerine uyarak onların ilahlarına tapındığı anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise Süleyman peygamber hakkında Yahudilerin söyledikleri sözlerinin doğru olmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de şeytanın peygamberlere musallat olmak istediği ancak peygamberlerin Allah tarafından korunduğu belirtilmektedir.

Semitik metinlerde bir tür ruhani varlık olan meleklerin insan hayatına müdahalede bulunabildiği anlatılmaktadır. Semitik metinlerin tamamında melekler, kendi iradeleri ile iş yapabilen ve inisiyatif kullanabilen bir varlık türü olarak anlatılmaktadır. Meleklerin karakterleri, görevleri ve hatta isimleri dahi her üç dinde de neredeyse aynıdır. Bulundukları konum açısından Tanrısal güce en yakın varlık olduklarına ve Onun iradesinin gerçekleşmesi için hizmetkâr konumunda bulunduklarına inanılmaktadır. Ayrıca Babil, Asur, Sümer ve Zerdüşt dinlerinde de meleklere inanılmaktadır.

Tanah'ın anlatımına göre ruhani varlıklar, insanlar gibi yemek yiyebilmekte su içebilmekte ve hatta ilk dönemlerde insan kızlarıyla evlenebilmektedir. Ayrıca kendi iradeleri doğrultusunda karar alıp uygulayabilmektedir. Lut'un ısrarları neticesinde bir kasaba halkını yıkımdan muaf tutmuş olmaları bunu göstermektedir. İbrahim tarafından hemen tanınmış olsalar da Lut'un damatları tarafından yeterince inandırıcı bulunmamış olmaları, onların insanlara göründükleri esnada olağanüstü bir görünüme sahip olmadık-

larını göstermektedir. Yahudilik inancına göre melekler, kanatlı insan şeklindedir. Mikail, Cebrail, Uriel ve Rafael gibi iyi meleklerin yanında, Samael (Şeytan).gibi kötü melekler de vardır. Ayrıca Tanrı'nın intikamını alan (Raguel), Ruhların intikamını alan (Sariel), Yeraltındaki (Sheol) ölülerin ruhlarını koruyan (Remiel) gibi meleklerin varlığına da inanılmaktadır.

Tanah'ta melekler, insanların görebildiği somut varlıklardır. Yeni Ahit'te ise melekler, genellikle rüyalarda görünen soyut varlıklara dönüşmüştür. Meleklerden bazılarının günah işlediğini, Cehennem'e atılıp zincire vurulduğunu söyleyen Yeni Ahit, bu meleklerin suçunu, yetkilerini aşıp kendilerine ayrılan yeri terk etmek olarak açıklar. Ayrıca Hristiyan inancına göre melekler, saf ruhtan yaratılan en üst derece varlıklardır. Hristiyanlar, Yahudi geleneğindeki bütün meleklere inanmakla beraber, Baş melek (Archangel), Tanrı'nın yanında yer alan yüce melek (Seraphim) ve masum çocuk melek (Cherubim) gibi bazı ruhani varlıkları da benimsemişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de meleklerden bazılarının isimleri, bazılarının ise sadece görevleri anlatılmaktadır. Meleklerin yiyip içmediklerini, güçlü ve kuvvetli olduklarını, kanatlı olduklarını, bazılarının 'Arş' denen şeyi taşıdığını, bazılarının da Allah'a diğer meleklerden daha yakın olduğunu anlatan Kur'an-ı Kerim, meleklerin insanların yaptıklarını kaydettiğini, insanları koruduğunu ve suçluları cezalandırdığını anlatmaktadır. İslam geleneğindeki dört büyük melekten (Cebrail, Mikail, Azrail, İsrafil), Azrail ve İsrafil'in isimleri, Kur'an-ı Kerim'de geçmeyip sadece görevleri anlatılmakta bu meleklerin isimleri, hadis külliyatında yer almaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, meleklerin insanın yaratılışına itiraz ettiklerinin anlatılıyor olması, meleklerin iradelerini kullanarak yorum yapabildiklerini göstermektedir.

Görünmeyen kötü ruhani (demonik) varlıkların olduğu inancı, neredeyse bütün dinlerde vardır. Semitik metinlerin tamamının zikrettiği ortak demonik karakter, şeytandır. Cinler de yine semitik metinlerde adı geçen bir demonik karakterdir. Semitik dinlerde şeytani ruhlar, Tanrıya rakip olmayıp yine Tanrıya bağımlı olan varlıklardır. Yahudi inancına göre her ulusun bir meleği vardır. Bu melek, Tanrı ile o ulus arasında bir nevi 'arabuluculuk' görevi yapmaktadır. Fakat İsrail ve Esav uluslarının melekleri diğer uluslarınkinden farklıdır. İsrail ulusu, Tanrı Yahve'nin kendi halkı olduğu için İsrailliler aracıya ihtiyacı yoktur. Esav'ın koruyucu meleği de Samael'dir (Satan, Şeytan, Aşmeday, Malah Amavet). Samael, diğer melekler gibi Tanrı Yahve

tarafından kendisine verilen görevleri yerine getiren bir melektir. Esas görevi, insanların seçim hakkına sahip varlıklar olmasını sağlamaktır. Hristiyan geleneğine göre meleklerin iyilerinin ve kötülerinin olduğuna inanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de şeytanın cin türü bir varlık olduğunun bildirilmesine rağmen İslami gelenekte, şeytanın bir cin mi yoksa düşmüş bir melek mi olduğu konusu tartışılmıştır. Tanah'ta şeytan karakteri, ülkede sayım yapması için Davut'u kışkırtan Eyüp'ün imanını sınayan, Baş Koen Yeşu'yu, Tanrı Yahve'nin Meleğine şikâyet edip suçlayan güçlü bir demondur. Ayrıca Tanah'ın ilk dönem kitaplarında Azazel ve Lilit gibi ruhani varlıklardan da bahsedilmektedir. Tanah kitaplarında, önemli işler hakkında kendisine danışılan falcı tipindeki bir 'cinci' sınıfından bahsedilmekte ve cinler için kurban kesilmesinin yasaklandığı anlatılmaktadır.

Yeni Ahit'te, İsa Mesih'i sınayacak kadar güçlü bir karakter olan şeytanın ifrit ordusuna hükmettiği, insanlara karşı büyük bir öfke beslediği ve insanların kötülüğü için uğraştığı anlatılmaktadır. Yeni Ahit'te, insanlara zarar veren ruhani bir varlık türü olan cinlerin İsa Mesih tarafından kovulduğu ve bu gücün öğrencilerine de verildiği anlatılmaktadır. Tanah gibi Yeni Ahit de cinlerin bir bilgi kaynağı olarak görüldüğünü anlatmaktadır. Cinlerden gelen bilginin, kıskançlık ve bencillik gibi kötü duygulara neden olduğunu söyleyen Yeni Ahit, insanların gökten inen bilgiyi tercih etmelerini istemektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın emrine uymadığı için şeytanın kovulduğu ve başına gelenlerden dolayı insanı suçlayarak düşmanlık yaptığı anlatılmaktadır. Ayrıca cin türü bir varlık olan şeytanın insanın yasak ağacın meyvesinden yemesinde etkisi olduğu, şeytana belli bir vakte kadar süre verildiği ve öte dünyada cezalandırılacağı anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de cinlerin, insanlar tarafından ilah edinilmesi yasaklanmış olup cinlerin de insanlar gibi Allah'ın kulları olduğu, kendilerini uyarmak için peygamberler görevlendirildiği ve cinlerin de ahirette yargılanacağı anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, cinlerin Süleyman peygamberin hizmetinde çalıştığının anlatılmış olması, insanlarla (Peygamber) cinlerin iletişim hâlinde olabildiklerini göstermektedir. Kur'an-ı Kerim'de, cinlerden bir topluluğun Kur'an-ı Kerim'i dinleyip, bu kitabın Musa peygambere verilen kitabın devamı olduğunu söyleyip inanmayı kabul ettikleri ve diğer cinleri de uyardıkları anlatılmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de cinlerin insanlara vesvese verdiklerinden bahsedilmesi, cinlerin insan psikolojisine müdahale edebildiklerini göstermektedir.

Semitik metinlerde, tanrısal irade tarafından kentlere, topluluklara, ismi belirtilmiş olan özel şahıslara ve kozmosa müdahale edildiği anlatılmaktadır. Semitik metinlerde, bazen bütün bir şehir ya da topluluk açlık, kıtlık veya düşman saldırısı gibi cezalarla veya topraklarının bereketlendirilmesi, düşmanlarının yenilmesi gibi yardımlarla müdahaleye tabi tutulur. Bazen de müdahalenin nesnesi özel şahıslar olmaktadır. Kendisine müdahale edilen özel şahısların geneli peygamberler veya krallardır. Ancak bazen hiçbir özelliği olmayan sıradan insanların da, metinlerde isimleri anılarak yaşadıkları tecrübe veya kendilerine yapılan müdahale, semitik metinlerde hikâyeleştirilerek anlatılmıştır.

Kozmosun yaratılışı ile yok edilip yeniden yaratılacağının anlatılması, evrene yönelik bütün insanlığı ilgilendiren en önemli müdahaledir. Ancak bazen kutsalın tecrübesine tanık olunması (teofani) esnasında, sıradan bir kaya, dağ veya nehir, artık sıradan olmaktan çıkmakta ve burada yaşanan tecrübe sebebiyle farklı bir anlam kazanıp kutsallaşabilmektedir. Mekân gibi zaman da kutsallaşarak diğer zamanlardan ayrışabilmektedir. Kutsalın tecrübe edildiği zamanlar ve bunların yıl dönümleri, artık sıradan olmaktan çıkıp kutsal gün veya gecelere dönüşmektedir.

Kutsalın tezahür ettiği mekânın kutsallaşması durumu, semitik metinlerin tamamında, özellikle de Tanah'ta sıkça görülür. Hatta Sunak için kullanılan yağ ve buhur ve hatta bunların imalatında kullanılan formül, kutsaldır. Yeni Ahit, Tanah'ta kutsallaşan mekânları kutsal kabul etmektedir. Ayrıca Hristiyanlar, İsa Mesih'in doğduğu, yaşadığı ve çarmıha gerildiği yerleri de kutsal mekân kabul edip ziyaret etmektedir. Kur'an-ı Kerim de Tanah'ta kutsal kabul edilen mekânlardan bazılarını (Mescid-i Aksa, Sina Dağı) kutsal kabul etmektedir. Ayrıca Müslümanlar, İbrahim peygamber ve oğlu İsmail peygamber tarafından inşa edildiği belirtilen Kâbe ve Mescid-i Haram ile Hicretten sonra Medine'de Peygamberin de katılımıyla inşa edilen Mescid-i Nebi'yi kutsal mekân kabul edip ziyaret etmektedir.

Semitik metinlerde anlatılan bazı olaylar, öylesine önemsenmiştir ki bu olayların gerçekleştiği tarihler ve yıl dönümleri kutsallaştırılmıştır. Semitik metinler içerisinde zamanı en çok kutsallaştıran Tanah'tır. Şabat günü, Fısıh (Pesah) bayramı, Mayasız Ekmek bayramı, Purim bayramı gibi kutlamalar, Yahudi tarihindeki önemli hadiselerin unutulmasını engelleyip toplumsal birlik ve sosyal kimlik bilincini daima canlı tutmayı amaçlamaktadır.

Hristiyanlar Paskalya ve Evharistya (Ekmek-Şarap) ayini gibi ritüellerle İsa Mesih'in öğrencileriyle yediği son akşam yemeğini, dirilişini ve diğer hatıralarını anımsayarak bağlılıklarını sürdürmeyi amaçlamaktadırlar. Kur'an-ı Kerim'de, Cuma günü namaza çağrıldıkları zaman Müslümanların alış verişi bırakıp namaza katılmalarının emredilmesi, Hadis Külliyatında Cuma namazını terk edenin kalbinin mühürleneceğinin anlatılması, bugüne verilen önemi göstermektedir. Ayrıca Ramazan ayı ve bazı geceler de Müslümanlar için kutsaldır.

Semitik metinlerde anlatılan müdahaleler, bu metinlere inanan insanların yaşamlarında etkin sonuçlar doğurmaktadır. Kutsal metinler bu insanların duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmekte ve hatta onların sosyal konumlarına dahi etki etmektedir. Semitik metinlerin tamamı, inananlarının birbirlerini kıskanmalarını veya birbirlerinden nefret etmelerini yasaklamakta ve birbirlerini sevmelerini istemektedir.

Sonuç olarak semitik metinler, sadece neşet ettikleri coğrafyada değil neredeyse dünyanın tamamında, bireylerin ve toplumların hayatlarına tesir etmiş ve fiziksel, psikolojik ve sosyal sonuçları olan müdahalelerle tarihin seyrinde etkili olmuşlardır. Günümüze kadar devam eden tarihi süreç içerisinde semitik metinler, bazen yoğun olarak bazen yüzeysel seviyede, insana ve topluma yönelik müdahaleleriyle ekonomi, siyaset, hukuk gibi pek çok alanda belirleyici olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Abdülbâki, Muhammed Fuâd, *Müttefekun Aleyh Hadisler İslam'ın İki Büyük Bilgesi Buhari ve Müslim'in İttifak Ettiği Hadisler*, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), Hüner Yay., İstanbul 2004.

Adam, Baki, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler,* Pınar Yay., İstanbul 2002.

……..., "Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Ankara 1997, s. 359-404.

……..., "Tevrat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Tevrat", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 41, Ankara 2012.

……..., "Yahudiliğin İslama ve Müslümanlara Bakışı" *Dinler Tarihi Araştırmaları I. Sempozyum 8-9 Kasım 1996*, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara 1998. s. 147-173.

……..., "Yahudiliğin Misyonerlik Anlayışı", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 299-307.

……..., *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yay., İstanbul 2015.

Adıbelli, Ramazan, *Mircea Eliade ve Din Mircea Eliade'ın Din Bilimi Çalışmalarının Metodolojik Açıdan Değerlendirilmesi*, İz Yay., İstanbul 2011.

……..., "Mircea Eliade ve Sürgün Hadisesinin Anlamlandırılması", *Milel ve Nihal*, Cilt 5, Sayı 3, Eylül Aralık 2008, s. 239-256.

Akbaş, Muhsin, *Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı*, Ayraç Yay., Ankara 2002.

Akdemir, Salih, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. İsa*, Kuramer Yay., İstanbul 2016.

Akkaya, Ümit Harun, *Büyü Din ve Toplum*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2020.

……..., "Kutsal Metinlerden Hareketle Nuh Tufanı'nın Psiko-Sosyal Boyutları Üzerine Bir Değerlendirme", *İlahiyat Alanında Güncel Akademik Araştırmalar*, Ed. Yasin İpek, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul 2024, 63-84.

Akkurt, Suna, "Tanah'ta Yahudi Dini Hayatına Yönelik Eleştiriler", AÜ. SBE., Ankara 2006 (YYLT).

Albayrak, Kadir, "Barış ve Şiddet Karşısında Dinlerin Tutumu", *Prof Dr. Harun Güngör Armağanı*, Haz. Mustafa Argunşah, Mustafa Ünal, Kesit Yay., İstanbul 2010, s.71-99.

……..., "İsrailoğulları'nın 'Altın Buzağı'sı ve 'Kızıl İnek'i", *Bilimname*, EÜ. İF. Yay., Cilt 5, Sayı 2, Kayseri 2004, s. 91-103.

Alexander, T. Desmond, *Aden Bahçesinden Vaat Edilen Topraklara Pentatuka Giriş*, Gerçeğe Doğru Kitapları yay., İstanbul 2012.

Alıcı, Mustafa, "Dinler Tarihinde Kadîm dinî Geleneklere ve Anolojik Metoda Vurgu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2006, s. 181-198.

……..., "Kutsal'a Giden Yol: Dinler Tarihi'nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2005, s. 73-120.

Allen, Douglas, "Dini Tecrübenin Fenomenolojik tahlili", *Din ve Fenomenoloji Mircea Eliade'ın Eserlerine Toplu Bir Bakış*, Ed. Constantin Tacou, (Çev. Havva Köser), İz Yay., İstanbul 2000.

Allison, Dale C. JR. "Biblical Literature: New Testament" Encyclopedia of Religion, second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 2, Printed in the USA, 2005.

Arneth, Martin, "Şeytan", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Yehova", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Arslantaş, Nuh, *Yahudiler Göre Hz. Muhammet ve İslamiyet İbranice Tarih Kitapları Açısından Bir İnceleme*, İz Yay., İstanbul 2011.

Asa, Ester, *Gerçeğe Yolculuk Tora ve Yahudilik Üzerine Merak Edilen Konular*, (Çev. İzzet Berkan, Yosi Berkan), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın İstanbul 2006.

……..., *Purim Türkçe çeviri, Transliterasyon ve Açıklamalarla Megilat Ester*, (Çev. Moşe Farsi), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yay., İstanbul 2010.

Atasağun, Galip, "İlâhî Dinlerde (Yahudilik Hristiyanlık ve İslâm'da) Dinî Semboller", SÜ. SBE., Konya 1996 (YDT).

Augustinus, *İtiraflar*, (Çev. Dominik Pamir), (Web Sayfası: http://www.meryemana.net, Erişim Tarihi: Haziran 2018).

Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, DİB Yay., Ankara 1992.

Aydın, Fuat, *Dinleri Tarihleriyle Okumak*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

……..., *Pavlus Hristiyanlığına Giriş*, Eski Yeni Yay., Ankara 2011.

Aydın, Mehmet, "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, S. 93-122.

……..., *Dinler Tarihine Giriş*, Literatür Yay., Konya 2010.

……..., *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, TDV Yay., Ankara 1995.

……..., *Müsümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, SÜ. İF. Yay., Konya 1989.

Aydın, Ravza, "Yahudi İman Esasları", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 25, 2012, s. 189-210.

Aydüz, Davud, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri ve Konulu Tefsir*, Işık Yay., İstanbul 2004.

Backhause, Knut, "Yeni Ahit", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Bağır, Muhammed Ali, "Dinler Tarihi Açısından Saadia Gaon'un Hayatı Eserleri ve Yahudi İnanç Tarihine Etkisi", EÜ. SBE., Kayseri 2014 (YDT).

……..., "Kutsal Kitap Eleştirisi: Eski Ahit Örneği ve Modern Dönem Öncüleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 31, Ocak-Haziran 2014, s. 279-310.

……..., "Kutsal Kitap'ın Nakli Esnasında Oluşan Farklılıklar", *International Journal of Religious Sciences,* Vol. 3, 2014, s. 23-41.

……..., "Yahudi Eskatolojisinde Armilus", *Doğu Araştırmaları Dergisi,* Sayı 15, Ocak 2016, s. 5-21.

Baljon, J. M. S., "Kur'ân'ın İnsan-Biçimci Dili", (Çev. Mevlüt Erten), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, Sivas 2004, S. 293-301.

Barclay, Joseph, *The Talmud With Illustrations and Plan of The Temple*, London 1878.

Bardakoğlu, Ali, "Had", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., C. 14, Ankara 1996.

Barnes, Albert, *New Testament Notes*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/barnes/ntnotes.html, Date accessed: July 2017).

Basalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 3 Cilt, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 2001.

Batuk, Cengiz, "Âdem ve Havva'nın Kitabı: Eski Ahit Apokrifasında Âdem ve Havva'nın Hayatı", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2006, Cilt 5, sayı 10, s. 51-96.

Baybal, M. Sami, "İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Âkibeti Meselesi", SÜ. SBE., Konya 1999 (YDT).

Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 13 Cit, Bayraklı Yay., İstanbul 2001.

Bekçi, İ., A. Apalı ve Y. Apalı, "Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması: İslamiyet'te Muhasebe Bulguları", *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2014, s. 101-118.

……..., "Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması: Hristiyanlıkta Muhasebe Geleneği", *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2014, s. 88-100.

……..., "Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması: Yahudilikte Muhasebe Motifleri", *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2014, s. 44-60.

Bengel, John Albert, *Gnomon of the New Testament*, Rev. & Ed. Andrew R. Fausset, Trinity College, Dublin 1857.

Berkhof, Louis, "*Introduction to the New Testament*", (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/henry/mhcc.html, Date accessed: July 2017).

Berkovits, Eliezer and Stephen G. Wald, "Talmud", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Vol. 19, Printed in USA 2007.

Bettany, G. T., *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, (Çev. Ahmet Aydoğan), Say Yay., İstanbul 2005.

Bianchi, Ugo, *Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri*, (Çev. Mustafa Ünal), Geçit Yay., Kayseri 1999.

Birışık, Abdülhamit, "Kur'an" TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 26, Ankara 2002.

……..., "Nüzül", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 33, Ankara 2007.

Birnbaum, Philip, *Daily Prayer Book Ha-Siddur Ha-Shalem*, Hebrew Publishing Company, New York 1949.

Blackley, W.L. and James Hawes, *The Critical English Testament*, Third Edition, Daldy Isbister Company, London 1876.

Blech, Rabi Benjamin, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Yay., 2003.

Bottero, Jean, *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Kitabevi, Ankara 2003.

Brenner, Michael, *Kısa Yahudi Tarihi*, (Çev. Sevinç Altınçekiç), Alfa Yay., İstanbul 2008.

Bristow, George, *Vaat Eski Antlaşmada Tanrı'nın Değişmez Amacı*, Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2000.

Budda, Ömer Hilmi, *Kurban ve Tufan Üzerine Makaleler*, İnsan Yay., İstanbul 2003.

Bulut, Halil İbrahim, "Mucize", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 30, Ankara 2005.

Bulut, Mehmet, "İsmet", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 23,Ankara 2001.

Butler, J. Glentworth, *Bible Readers Commentary The New Testament*, D. Appleton And Company, New York 1878.

Buttrick, George Arthur, *The Interpreter's Bible The Holy Scriptures*, Abingdon Press, New York 1954.

Bülbül, Cemil, "Eskiçağ Medeniyetlerinde Dünya Hakimiyeti Düşüncesi" *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 9, Summer 2014, p. 215-232.

Calvin John, *Commentary on Matthew, Mark, Luke*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom33.html, Date accessed: July 2017).

……..., *Commentary on Genesis*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom01.html, Date accessed: July 2017).

……..., *Commentary on Timothy, Titus, Philemon*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom43.html, Date accessed: July 2017).

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, TDV Yayınları, Ankara 1988.

Cezîrî, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), 8 Cilt, Çağrı Yay., İstanbul 1993.

Charlesworth, James H., "Biblical Literature Apocrypha and Pseudepigrapha" Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 2. Printed in the USA, 2005.

Comfort, Philip W., "Ölü Deniz Parşömenleri" *İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (Çev. M. Ali Bağır), Sayı 13, Şubat 2011, s. 165-175.

Constable, Thomas, L., *Notes on Jeremiah*, 2006 Edition, (Web Page: http://www.soniclight.com/, Date accessed: July 2017).

Coştu, Yakup, "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2009, S. 117-140.

Çağrıcı, Mustafa, "Yaratma", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 43, Ankara 2013.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri Özellikleri Faydalanma Usulleri*, MÜ. İF. Yay., İstanbul 1996.

……..., *Hadis Usulü*, MÜ. İF. Yay., İstanbul Trsz.

Çalışkan, İsmail, "Gerçek ve Tamamlanmış Din Önermesinin 'Son Din' ve 'Üstün Din' Söylemine Dönüşmesi", *Kur'an'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu 12-13 Mayıs 2006 Konya*, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, Konya 2007, s. 66-91.

Çelik, Celaleddin, "Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research*, Sayı 2, 2007, S. 5-21.

Çetiner, Bedrettin, *Fatiha'dan Nas'a Esbab'ı Nüzul Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri*, 2 Cilt Çağrı Yay.,İstanbul 2002.

Çığ, M. İlmiye, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Çimen, Enes, "Yahudilik'te ve İslamiyet'te Peygamberlik Anlayışının Karşılaştırılması", EÜ. SBE., Kayseri 2014 (YYLT).

Çinpolat, Salih, "Yahudilikte Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi", *Dini Araştırmalar*, Cilt 20, Sayı 51, 2017, s.137-152.

Dalman, Gustaf and Heinrich Laible, *Jesus Christ in The Talmud, Midrash, Zohar and The Liturgy of The Synagogue*, Translated A. W. Streane, Cambridge, London and New York 1893.

Dan, Joseph, *Kabbalah: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, New York 2006.

Danby, Herbert, *The Mishnah Translated from The Hebrew with Introduction and Brief Explanatory Notes*, Oxford University Press, New York 1933.

Davidson, F., A. M. Stibss and E. F. Kevan, *The New Bible Commentary*, Printed in Billing and Sons, London 1954.

Davies, G. Henton, Alan Richardson and Charles L. Wallis, *The Twentieth Century Bible Commentary*, Harper and Brothers Publishers, New York 1955.

Day, John, "Asherah in The Hebrew Bible and Northwest Semitic Literature" *Journal of Biblical Literature*, Vol. 105, No. 3, September, 1986, p. 385-408.

De Sola, D. A., *Eighteen Treatises From The Mishna*, Printed By John Wertheimer, London 1843.

De Vaux, Ronald, *Yahudilikte Aile*, (Çev. Ahmet Güç), Arasta Yay., Bursa 2003.

Deniz, Gürbüz, "Hz. İsa'nın Hayatı Vahiy midir?", *Journal of Islamic Research*, Sayı 22, Cilt 3, Ankara 2011, s. 187-197.

Derickson, Stanley L., *Derickson's Notes on Theology A Study Book In Theology*, Albany 1997.

Derovan, David, "Gematria", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Vol. 7, Printed in USA 2007.

Derveze, Muhammed İzzet, *et-Tefsiru'l-Hadis Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, (Çev. Şaban Karataş), Ekin Yay. İstanbul 1998.

Dosick, Rabbi Wayne, *Living Judaism The Complete Guide to Jewish Belief, Tradition, and Practice*, (Web Page: Harper Collins e-books, Date accessed: July 2017).

Drosnin, Michael, *Tevrat'ın Şifresi*, Cep Kitabevi, İstanbul 1999.

Duran, Nurcan Kırsaçlı, *Havva ve Ötesi Kutsal Kitap'ta Geçen Kadınlar*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Durmuşoğlu, Kadriye ve Abdurrahman Kurt, "Üç Kur'an Yorumunda Kadının Ötekiliği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 2008, s. 621-648.

Düzgün, Şaban Ali, "Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2012, s.11-30.

Easton, M.G., *Eastons Bible Dictionary From Illustrated Bible Dictionary*, Third Edition, Published by Thomas Nelson, U.S.A 1897.

Ehud, Ben Zvi, "Chronicles and its Reshaping of Memories of Monarchic Period Prophets: Some Observations", *Prophets, Prophecy, and Ancient Israelite Historiography*, Ed. Mark J. Boda and Lissa M. Wray Beal, Printed in the USA, Eisenbrauns 2013, p. 167-188.

Eliade, Mircea, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, (Çev. Mehmet Aydın), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

……..., *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), Kabalcı Yay., İstanbul 2003.

……..., *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna*, (Çev. Ali Berktay), Kabalcı Yay., İstanbul 2003.

……..., *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Mysterialarına*, (Çev. Ali Berktay), Kabalcı Yay., İstanbul 2003.

……..., *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan Kültüründe Erginlenmenin Dini Anlamları*, (Çev. Fuat Aydın), Kabalcı Yay., İstanbul 2015.

……..., *İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, (Çev. Mustafa Ünal), Serhat Kitabevi, Konya 2005.

Ellicott, Charles John, *New Testament Commentary for english Readers*, Rev. E. H. Plumptre, E. P. Dutton, New York 1897.

Epstein, Perle, *Kabala Musevi Mistiklerin Yolu*, Dharma Yay., İstanbul 2000.

Erbaş, Ali, "Melek", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 29,Ankara 2004.

Erdoğan, Ömer, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yay., İstanbul Trsz.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Türkiye'de Ortodoks Misyonerliği", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, S. 135-146.

Farsi, Moşe, *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 1. Kitap Bereşit*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010.

……..., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 2. Kitap Şemot*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010.

……..., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 3. Kitap Vayikra*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010.

……..., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 4. Kitap Bamidbar*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010.

……..., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 5. Kitap Devarim*, Editörler Rav Yitshak Haleva, Rav İzak Alaluf, Rav Moşe Benveniste vd. (Çev. Ester Asa, Diana Yanni, vd.), Gözlem yay., İstanbul 2010.

Feurbach, Ludwig, *Hristiyanlığın Özü*, (Çev. Devrim Bulut), Hilmi Usta Matbaası, Ankara 2004.

Findly, Ellison B., "Breath and Breathing", Encyclopedia of Religion, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 2. Printed in the USA, 2005.

Firestone, Reuven, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*, (Çev. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal), Gözlem Yay., İstanbul 2004.

Fohrer, Georg, *History of Israelite Religion*, Translated by David E. Green, New York 1972.

Foley, Christopher M., "The Gracious Gods and The Royal Ideology. of Ugarit", McMaster University, Ontario 1980 (YDT).

Forster, Roger ve Paul Marston, *Tanrı'nın Egemenliği ve İnsan Seçimi*, (Çev. Başak İşçi), (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Foster, Benjamın R., "Mesopotamia", *A Handbook of Ancient Religions*, Edited By John R. Hinnells, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Fuller, Reginald H. "God: God in The New Testament", Encyclopedia of Religion Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 5, Printed in the USA, 2005.

Gibson, J. C. L., *Canaanite Myths and Legends*, Published by T&T Clark International, New York 2004.

Gibson, Shimon, "John The Baptist" Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Vol. 11, Thomson Gale, Printed in USA 2007.

Gilson, Etienne, *The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas*, Translated By L. K. Shook, University of Notre Dame Press, Notre Dame 2010.

Gordon, Cyrus H., "Canaanite Mythology", *Mythologies of the Ancient World*, Ed. Samuel Noah Kramer, Anchor Books, New York & London 1961, p. 181-218.

Gölcük, Şerafettin ve Süleyman Toprak, *Kelam*, Tekin Kitabevi, Konya 1996.

Gölcük, Şerafettin, *Kelam Tarihi Kişiler Görüşler Eserler*, Esra Yay., Konya 1992.

Green, Ronald M., "Theodicy", Encyclopedia of Religion, Second Edition, Ed., Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 13, Printed in the USA, 2005.

Greenberg, Moshe, "Urim and Thummim", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Vol. 20, Thomson Gale, Printed in USA 2007.

Grübel, Nils, "Apostasy", The Brill Dictionary of Religion, Ed. Kocku von Stuckrad, Boston 2006.

Güç, Ahmet, *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2003.

……..., "Dinlerde Kıble Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2002, s. 1-30.

Günay, Ünver ve Harun Güngör, *Türk Din Tarihi*, Laçin Yay., Kayseri 1998.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 1998.

Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., Konya 1998.

……..., *Hristiyanlık*, İsam yay., İstanbul 2006.

Güngör, Harun, *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*, Kum Saati Yay., İstanbul 1997.

Gürkan, Salime Leyla, "Mucize", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 30, Ankara 2005.

……..., "Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı ve Cennet'ten Düşüş", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, TDV Yayınları, İstanbul 2003.

Hackett, A. John, "Semitic Languages", Encyclopedia of Language and Linguistics, Second Edition, Ed. Keith Brown, Elsevier Science Publising, Amsterdam 2006.

Haleva, Rav Naftali, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, Ed. Ester Asa, Gözlem yay., İstanbul 2004.

Han, Zafer İslam, "Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi", (Çev. Mehmet Aydın), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, Ankara 1982, S. 139-152.

Harbottle, Rod, *Anadolu'da Acı Çeken İmanlılara Petrus'un 1. Mektubu*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

……..., *Galatyalılara Mektup*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

……..., *Kutsal Kitap Yerler Sözlüğü*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Harman, Ömer Faruk, "İncil", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 22, Ankara 2000.

……..., "Yeni Ahit'te Din ve Din Anlayışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları II. Sempozyum 20-21 Kasım 1998 Konya*, Dinler Tarihi Derneği Yay., Konya 2000, s. 71-80.

Harris, D.D, Maurice H., *Hebraic Literature Translations From The Talmud Midrashim And Kabbala* Publisher M. Walter Dunne, Washington & London 1901.

Harvey, Warren, "Torah", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Printed in USA, Vol. 20, 2007.

Has, Kenan, "Tevrat İncil ve Kur'an'ın Dünya'ya Bakışı", EÜ., SBE, Kayseri 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Hasanoğlu, Eldar, "Erken Dönem Yahudi Kaynaklarına Göre Tanah'ın Kanonize Edilmesi", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 32, Aralık 2015, s. 25-48.

……..., "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, Bursa 2015, s. 125-148.

Hasanov, Eldar, "Nuh Kanunları'nın Kökeniyle İlgili Görüşler Üzerine", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, s.200-224.

Hastings, James, *Dictionary of The Bible*, (Web Page: http://www.archive.org/details/cu31924029271223, Date accessed: July 2017).

Hayes, John H. and Carl R. Holladay, "Metin Tenkidi Asıl Anlatımın İzini Sürmek", *Dini Araştırmalar Dergisi*, (Çev. M. Ali Bağır), TDV Yay., Cilt 15, Sayı 41, Ankara 2012, s. 217-226.

Heinzmann, Michael, "Tevrat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Henry, Matthew, *Commentary on the Whole Bible*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/henry/mhcc.html, Date accessed: July 2017).

Hicazi, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, (Çev. Mehmet Keskin), İlim Yay. 6 Cilt, İstanbul 1989.

Hizmetli, Sabri, *Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar İslam Tarihi*, AÜ. İF. Yay., 1991.

Hodge, Charles, *Systematic Theology*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/hodge/theology1.html, Date accessed: July 2017).

Horne, Charles F., "The Great Rejected Books of the Biblical Apocrypha", *The Sacred Books and Early Literature of the East*, Translated By. F. C. Conybeare, B. Harris Cowper, etc., Parke, Austin and Lipscomb, Vol. 14, New York and London 1917.

……..., "Medieval Hebrew", *The Sacred Books and Early Literature of The East*, Translated By. W. Wynn Westcott, S. L. Mathers, etc., Vol. 4, Parke, Austin and Lipscomb, New York and London 1917.

Houtin, Albert, "Hristiyanlığın Kısa Tarihi", (Çev. Abdurrahman Küçük), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, Ankara 1982, S. 437-455.

Irwin, Brian Paul, *Baal and Yahweh in The Old Testament: a Fresh Examination of The Biblical and Extra-Biblical Data*, St. Michael's College, Toronto 1999.

Işık, Halim, "Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı", MÜ. SBE., İstanbul 1993 (YYLT).

İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İmadu'd-Din, *Büyük İslam Tarihi El Bidaye ve'n-Nihaye*, (Çev. Mehmet Keskin), 15 Cilt, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995.

……..., *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri,* 15 Cilt, (Çeviren: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul 1993.

……..., *Ölüm Ötesi Tarihi*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.

İbn Mace, Muhammed, *Süneni İbn Mace Tercüme ve Şerhi*, 10 Cilt, (Çev. Haydar Hatipoğlu), Kahraman Neşriyat, İstanbul 1983.

İbn Arabi, Şeyh'ul Ekber Muhyiddin, Tefsir-i Kebir Te'vilât, (Çev. Vahdettin İnce), Kitsan Yay., İstanbul Trsz.

İman, bint Abdurrahmân Mahmûd Magribî, "Hz. Musa ve Hızır Kıssası: İsrailiyyât Rivâyetlerine Karşı Eleştirel Bir Yaklaşım", (Çev. Mustafa Şentürk), *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Amasya 2015, s. 173-208.

İnce, İrfan, "Ridde", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 35, Ankara 2008.

İpek, Yasin, "Kitab-ı Mukkaddes'te Merhamet Algısı". *Erciyes Akademi*, Sayı 35, 2021, 628-640.

……..., *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Satanizm ve Türkiye'de Satanistler*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2021.

Jacob, Xavier, *İncil Nedir Tarihi Gerçekler*, Kent Matbaacılık, Ankara 1985.

Jacops, Louis, *Jewish Law*, Behrman Hause Publishing, USA 1968.

Jakson, Danny P., *Gılgamış Destanı*, (Çev. Ahmet Antmen), Arkadaş Yay., Ankara 2005.

Jamieson, Robert, "*Commentary Critical and Explanatory on the Whole Bible*", (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/jamieson/jfb.html, Date accessed: July 2017).

Jenks, William, *The Comprehensive Commentary on The Holy Bible with Extensive, Explanatory and Philological Notes*, Published By Fessenden, Brattleboro Vermont 1834.

Johnson, Aubrey R., *Sacral Kingship in Ancient İsrael*, *Sacral Kingship in Ancient İsrael*, Wales Press, Cardiff 1967.

Johnson, Paul, *Yahudi Tarihi*, (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yay., İstanbul 2000.

Jordan, James, B., *The Law of The Covenant*, Published by Institute for Christian Economics, Texas 1984.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay. İstanbul 2005.

Kandemir, M. Yaşar, "Hadis" TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 15, Ankara 1997.

Kaplan, İbrahim, "Erken Dönemde Hristiyan Karşıtı Söylemin Ortaya Çıkmasını Hazırlayan Sebepler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, Sayı 2, 2006, s. 165-183.

Karaman, Hayrettin, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez v.d., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 5 Cilt, DİB Yay., Ankara 2016.

Katar, Mehmet, "Şeytan", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay. No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Tevrat'ın Lut Kıssası Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 48, Sayı 1, 2007, s. 57-76.

Kaya, Remzi, "Ehli Kitap", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 10, Ankara 1994.

Kippenberg, H. G., "Apostasy", Encyclopedia of Religion, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 1, Printed in the USA, 2005.

Kirschbaum, Eva Cancik, *Asurlular Tarih Toplum Kültür*, (Çev. Aslı Yarbaş), İlya Yay., İzmir 2004.

Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Tevrat, Zebur ve İncil, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1997.

Koç, Kerem, *Yunus Kurtuluş Rab'den Gelir*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Koşik, Sercan, "Hârût ve Mârût Hakkında Tercüme Bir Risale", *Gazi Türkiyat*, Sayı 12, Ankara s. 141-153.

Köksal, Mustafa Asım, *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslamiyet*, 8 Cilt, Köksal Yayıncılık, İstanbul 2009.

Köse, Ali, "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojk Nedenleri", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, S. 407-427.

Kramer, Samuel Noah, *History Begins at Sumer Thirty Nine Firsts in Recorded History*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1990.

……..., *Sümer Mitolojisi*, (Çev. Hamide Koyukan), Kabalcı Yay., İstanbul 2001.

Kulakçıoğlu, İsmail, *Aile ve Evlilik Bağları*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Kur'an-ı Kerim, DİB ve TDV Yayınları, 24. Baskı, Ankara 2013.

Kurt, Ali Osman, *Erken Dönem Yahudi Tarihi Yahudiliğin Mimarı Ezra*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2007.

……..., *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Din Değiştirme*, Gökkubbe Yay., İstanbul 2004.

……..., "Yahudilik'te Sürgün Metaforu: "Boş Ülke" Miti ve "İncir" Benzetmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Milel ve Nihal*, Cilt 5, Sayı 3, Eylül Aralık 2008, s. 257-267.

Kurtubi, Muhammed İbn Ahmed, *Kurtubi Tefsiri el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an*, (Çev. Beşir Eryarsoy), 20 Cilt, Buruç Yay., İstanbul 1998.

Kutsal kitap dizini (Geniş Kapsamlı), Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2004.

Kutsal Kitap, Tevrat, Zebur, İncil, Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2009.

Kuzgun, Şaban, *Dinler Tarihi Dersleri*, EÜ. Yay., Kayseri 1993.

……..., *Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ertem Yay., Ankara 1996.

Küçük, Mehmet Alparslan, "Din-Turizm İlişkisi Çerçevesinde Yahudilik'te, Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Hac Uygulamasına Genel Bakış", *Dini Araştırmalar Dergisi*, TDV Yay., Cilt 16, Sayı 42, Ankara 2013, s. 101-128.

……..., "Anadolu'daki Arzı Mevud: Urfa", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Ankara 2016, s. 167-196.

Lesses, Rebecca M., "Lilith" Encyclopedia of Religion Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 8, Printed in the USA, 2005.

Lewis, Bernard, *Ortadoğu Hristiyanlığın Doğuşundan Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*, (Çev. Selen Kölay), Arkadaş Yay., Ankara 2005.

Litvinskii, B. A., "Sheep and Goats" Encyclopedia of Religion Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 12, Printed in the USA, 2005.

Luther, Martin, *A Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/luther/galatians.html, Date accessed: June 2017).

Madrigal, Carlos, *Eski Antlaşma'nın Mesajı III. Zebur*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Madrigal, Marc, *Kutsal Kitap ve Arkeoloji Tevrat Döneminde Günlük Hayat*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Malkoç, Mustafa Numan, "Türkiye'de Protestan Misyonerliği" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004*, İsav Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, S. 161-193.

Marcus, David and Giovanni Pettinato, "Enlil", Encyclopedia of Religion, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 4. Printed in the USA, 2005.

Mc Clymond, Michael J., "Christianity", Worldmark Encyclopedia of Religious Practices, Ed., Thomas Riggs, Thomson Gale, Vol. 1, Printed in the USA 2006.

Mc Garvey, J. W., *The Four-Fold Gospel*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/mcgarvey/gospels.html).

Meral, Yasin, "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, 2011, s. 243-266.

Michel, Thomas, *Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş*, Sak Yay., Ankara 2012.

Milne, Bruce, *Tanrı Öğretisi Hristiyan İnancının El Kitabı*, (Çev. Levent Kınran), Yeni Yaşam Yay., İstanbul 1995.

Mödl, Ludwig, "Nusret", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Mukatil, İbn Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, 4 Cilt, İşaret Yay., Tah. Abdullah Mahmud Şehhate, (Çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul 2006.

Müslim, İbn el-Haccac Nisaburî, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 3 Cilt, (Çev. Hanefi Akın), Polen Yay. İstanbul 2008.

Nânâ, Mahmut, *Yahudi Tarihi*, (Çev. D. Ahsen Batur), Selenge Yay., İstanbul 2008.

Noll, Mark A., Chuck Faroe, Ken Wiest, *Dönüm Noktaları Hristiyanlık Tarihinin Gidişini Belirleyen Anlar*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Nuroğlu, Can, *Dirençli Bir İman İncil'in Petrus Mektupları Üzerine Bir Yorum*, (Web Page: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

……..., *İlk ve Orijinal Kilise İncil'in Elçilerin İşleri Bölümü Üzerine Bir Yorum*, (Web Sayfası: http:hristiyankitaplar.com, Erişim tarihi: Şubat 2018).

Oxtoby, Willard G. and Alan F. Segal, *A Concise İntoduction to World Religion*, Oxford University Press, Oxford 2007.

Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015.

Özalp, Mürsel, "Papanın Yanılmazlığı Doktrini ve I. Vatikan Konsili: Taraflar, Tartışmalar ve Ultramontanizmin Zaferi", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Trabzon 2014, s. 115-145.

Özcan, Şevket, "Dinlerin İnsana Verdiği Değer Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği", AÜ. SBE., Ankara 2013 (YYLT).

Özel, Recep Orhan, "Kur'an 'Tevrat'la Neyi Kastediyor?", *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, İstanbul 2010, s. 25-49.

Özervarlı, M. Sait, "Kadir Gecesi", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 24, Ankara 2001,

Özkan, Ali Rafet, *Dinlerde Kurban Kültü*, Akçağ Yay., Ankara 2003.

Özsu, Osman Zinnuri, "Osmanlıca İncil-i Şerif ile Tefsiri Adlı Eserin Sadeleştirilmesi ve Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", EÜ. SBE., Kayseri 2002 (YYLT).

Öztürk, Mustafa, "Kitab-ı Mukaddes ve Sümer Mitolojisinde Hâbil-Kâbil Kıssası", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Adana 2004, s. 147-164.

Paden, William, E., *Kutsalın Yorumu*, (Çev. Abdurrahman Kurt), Sentez Yay., İstanbul 2008.

Parry, Rabbi Aron, *Talmud Nedir*, (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Yay., İstanbul 2005.

Partin, Harry, B., "Paradise", Encyclopedia of Religion Second Edition, Editor: Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 10. Printed in the USA, 2005.

Perlmann, Moshe, "Apostasy", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Printed in USA Vol. 20, 2007.

Pesch, Otto Herman, "Tanrı'nın Gazabı", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Pusey, E.B., *The Confessions of S. Augustine*, Oxford, 1838.

……..., *The Minor Prophets with a Commentary Explanatory and Practical*, Oxford, Cambridge and London 1869.

Ramazanoğlu, Muzaffer, *Dünya Edebiyatından Seçmeler Gilgameş Destanı*, MEB Yay. İstanbul 1989.

Râzi, Fahruddin Muhammed İbn Ömer, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, 23 Cilt, (Çev. Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç ve Cafer Sadık Doğru) Akçağ Yayınları, Ankara 1988.

Reulland, Jacques G., *Kutsal Savaşlar Tarihi*, (Çev. Teoman Tunçdoğan), İletişim Yay., İstanbul 2004.

Riggs, David J., "Which Group is the Great Apostasy Predicted in the Bible?", Catholic Teaching Examined, Ed. Allan McNabb, BibleStudyGuide.org (Web Page: http://www. BibleStudyGuide.org, Date accessed: July 2017).

Riggs, Thomas, *Worldmark Encyclopedia of Religious Practices*, Thomson Gale, Detroit, Vol. I, 2006.

Robinson, Edward, *Augustin Calmet's Dictionary Of The Holy Bible,* Published By Crocker And Brewster, Boston 1832.

Rodin, Robert J., *A Commentary on The Holy Bible*, The Macmillan Company and St. Martin Press, California 1966.

Rodkinson, Michael, *New Edition of The Babylonian Talmud Original Text, Edited, Corrected, Formulated and Translated into English*, Revised By. Rev Isaac M. Wise, New Talmud Publishing Company, New York 1896.

Rogerson, John, "Ancient Israel to the fall of the Second Temple", *A Handbook of Ancient Religions*, Edited By John R. Hinnells, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Russell, Jeffrey Burton, *İblis Erken Dönem Hristiyan Geleneği*, (Çev. Ahmet Fethi), Kabalcı Yay., İstanbul 2000.

……..., *Şeytan Antikiteden İlkel Hristiyanlığa Kötülük*, (Çev. Nuri Plümer), Kabalcı Yay., İstanbul 1999.

Safra, Jacob, E., *Britannica Encyclopedia of World Religions*, Chicago, London, New Delhi etc. Encyclopedia Britannica Inc. 2006.

Sakioğlu, Mehmet, *Tevrat'ı Kim Yazdı*, Ozan Yayıncılık İstanbul 2004.

Salamone, Frank A., *Encyclopedia of Religious Rites, Rituals, and Festivals*, Published By Routledge, New York London 2004.

Sand, Şlomo, *Kitab-ı Mukaddes'ten Siyonizme Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi*, (Çev. Işık Ergüden), Doğan Kitap, İstanbul 2011.

Sargon, Erdem, "Babil", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 4, Ankara 1991.

Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999.

Sarna, Nahum M. "Biblical Literature: Hebrew Scriptures" Encyclopedia of Religion Second Edition, Editor: Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 2, Printed in the USA, 2005.

Sayım, Huzeyfe, "Muhtelif Dinlerde Yaratılış Olayı", EÜ. SBE., Kayseri 1993 (YDT).

Schäfer, Peter, *Jesus in The Talmud*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007.

Schaff, Philip, *St. Augustin's City of God and Christian Doctrine*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf102.html, Date accessed: July 2017).

Schniedewind, William M. and Joel H. Hunt, *A Primer on Ugaritic Language, Culture, and Literature*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Scholem, Gershom, "Kabbalah", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Vol. 20, Printed in USA 2007.

……..., *Zohar İhtişamın Kitabı Kabala'dan Temel Öğretiler*, (Çev. Ebru Yetiş), Dharma Yay., İstanbul 1994.

Schwab, Moses, *The Talmud of Jerusalem*, Published By Williams and Norgate, London 1886.

Seet, Charles, *A Christian in a Non-Christian World*, Published by. Far Eastern Bible College Press, Singapore 2000.

Semerkandî, Ebu Leys, *Tefsîrü'l- Kur'ân*, 6 Cilt, (Çev. Mehmet Karadeniz), Sezgin Neşriyat, İstanbul 2003.

Serahsî, Muhammed İbn Ahmed, *İslam Devletler Hukuku, Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, Ed. Ahmet Yaman, (Çev. İbrahim Sarmış, M. Sait Şimşek), Eğitaş Yay., Konya 2001.

Shahak, İsrael, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, (Çev. Ahmet Emin Dağ), Anka Yay., İstanbul 2002.

Sharpe, Eric J., *Dinler Tarihi Tarihsel Bir Anlatı*, (Çev. Fuat Aydın), Sakarya Üniversitesi Kültür Yay. Sakarya 2013.

Sinanoğlu, Mustafa, "Eski Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de Sina Vahyi", *İsam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul 1998, s. 1-22.

Singer, S., *The Standart Prayer Book*, Bloch Publishing, New York 1958.

Smith, William, *Dictionary of The Bible*, Rev. H. B. Hackett, Boston 1883.

Sönmez, Zekiye, "İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa", *Dinler Tarihi Araştırmaları III Sempozyum 9-10 Haziran 2001*, Ankara 2002, s. 137-166.

Sperling, David, "God: God in The Hebrew Scriptures", Encyclopedia of Religion Second Edition, Editor: Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 5. Printed in the USA, 2005.

Stott, John, *Hristiyanlığın Temelleri Tarihsel Gerçeklere Dayanan Mesih İnancı Tablosu*, Yeni Yaşam Yay., İstanbul 1998.

Suyuti, Celaleddin, *Camiu's-Sağir ve Tercemesi*, (Çev. Abdullah Aydın), Aydın Yayınevi, İstanbul 1977.

……..., *Lubabu'n-Nukul Fi Esbabi'n-Nuzul*, 2 Cilt, (Çev. İbrahim Seyfi Oymalı), Fatih Yayınevi, İstanbul Trsz.

Şahin, M. Süreyya, "Cin", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 8, Ankara 1993.

Şeker, Cihat, "Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı", *İlted*, Cilt 2, Sayı 44, Erzurum 2015, s. 247-271.

Şentürk, Lütfi ve Seyfettin Yazıcı, *Diyanet İslam İlmihali*, DİB Yay., Ankara 1999.

Şentürk, Mustafa, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre İlk Günah ve Kadın", *Journal of Islamic Research*, Cilt 22, Sayı 1, 2011, s. 32-43.

……..., "Kur'an'a Göre Ehl-i Kitab ile Evlenme", *Dünya Dinlerinde Evlilik Uluslararası Sempozyumu 6-8 Nisan 2012 İzmir*, İsam Yay., Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 18, İstanbul 2012, s.175-188.

Şimşek, Sabit, "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tanrı Anlayışı", AÜ. SBE., Ankara 2001 (YDT).

Tabatabaî, Muhammed Hüseyin, *El-Mîzân Fî Tefsîr-il Kur'ân*, (Çev. Vahdettin İnce), Kevser Yay., (Web Sayfası: http:// www.caferilik.com, Erişim Tarihi: Temuz 2017).

Taberi, Ebu Cafer Muhammed İbn Cerir, *Taberi Tefsiri*, (Çev. Kerim Aytekin, Hasan Karakoyun), 9 Cilt, Hisar Yay., 2013.

Tanyu, Hikmet, "Ahd-i Cedîd", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., C. 1, Ankara 1988.

……..., "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Ankara 1966, s. 95-124.

……..., *Dinler Tarihi Araştırmaları*, AÜ. İF. Yay., Ankara 1973.

Tarakçı, Muhammed, "Bir Hristiyan Apolojist Olarak Saint Thomas Aquinas", UÜ. SBE., Bursa 2005 (YDT).

……..., "Hristiyanlıkta Vahiy Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, Bursa 2003, s. 171-201.

……..., "Tanah'ta Vahiy Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2002, 193-218.

Taşdelen, Emine, Yahudilikte Nübüvvet", SÜ. SBE., Konya 2010 (YYLT).

Taylor, Robert Bruce, "Personal Religion and Public Morals", *Christianity And Problems of To-Day*, Ed. William Bross, Lake Forest University Publishing, New York 1922, p. 47-74.

Thurner, Martin, "Misak", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Necat", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Seçilmişlik", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Tanrı", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

……..., "Yaratılış", *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü,* Ankara Üniversitesi Yay., No:382, Ed. Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Ankara 2013.

Tigay, Jefery, Howard and Bernard J. Bamberger, "Paradise", Encyclopaedia Judaica, Second Edition, Ed. Fred Skolnik, Thomson Gale, Vol. 15, Printed in USA 2007.

Tirmizi, Muhammed İbn İsa, *Sünen-i Tirmizi ve tercümesi*, (Çev. Abdullah Parlayan), Konya Kitapçılık, 3 Cilt, Konya 2007.

Tober, Linda M. and F. Stanley Lusby, "Heaven and Hell", Encyclopedia of Religion Second Edition, Editor: Lindsay Jones, Thomson Corporation, Vol. 6. Printed in the USA, 2005.

Topaloğlu, Bekir, "Allah", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 2, Ankara 1989.

Topçuoğlu, Ali Aslan, "Yahudilik Hristiyanlık ve İslam Hukuku'na Göre Nikâh Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2010, s. 79 -120.

Topçuoğlu, Hamide, *Hukuk Sosyolojisi Sosyoloji Açısından Hukuk*, AÜ. Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul 1969.

Toprak, Mehmet Sait, "İbranî Gelenekte 'Kitâbet' Aleyhtarlığı: Yazı Karşıtlığı Paradoksu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 25, İzmir 2007, S. 127-146.

Tural, Mustafa, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Suç ve Ceza Fenomeni Üzerine Dinler Tarihi Açısından Karşılaştırmalı Bir Metin İncelemesi,* EÜ. SBE., Kayseri 2006 (YYLT).

Tümer, Günay ve Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi,* 3. Baskı, Ocak Yay., Ankara 1997.

Unterman, İsaac, *The Talmud, An Analytical Guide to its History and Teachings*, Bloch Publishing, New York 1971.

Uzun, Mustafa, "Ebced", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 10, Ankara 1994.

Ünal, Mustafa, "A Contribution to Phenomenology of Religion: Comprehensive Phenomenology", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, Kayseri 2005, S. 141-155.

……..., "Kur'an'da Hristiyanlara Yönelik Teolojik Eleştirilerin Fenomenolojisi", *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay., Ankara 2004

……..., "Süleyman Mabedinin Tahribi ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi" EÜ. SBE., Kayseri 1991 (YDT).

……..., *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*, Geçit Yayınları, Kayseri 1999.

……..., *Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar, Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenler,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık. İstanbul 2008.

Vehbi, Konyalı Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri Hülasatü'l-Beyan Fi Tefsiri'l- Kur'an*, Üçdal Neşriyat, 15 Cilt, İstanbul 1968.

Vermes, Geza, *Ölü Deniz Parşömenleri Kumran Yazıtları*, (Çev. Nurfer Çelebioğlu), Nokta Kitap Yay., İstanbul 2005.

Wach, Joachim, *Din Sosyolojisi*, (Çev. Ünver Günay), İfav Yay., İstanbul 1995.

Weil, G., *The Bible, The Koran and The Talmud or Biblical Legends of The Mussulmans*, Harper & Brothers Publishers, New York 1855.

Wesley, John, *Wesley's Notes on the Bible*, (Web Page: http://www.ccel.org/ccel/wesley/notes.html, Date accessed: July 2017).

Wickwire, Daniel E., *Yahudi Hristiyan ve İslam Kaynaklarına Göre Kutsal Kitab'ın Değişmezliği*, Lütuf Yay., İstanbul 1999.

Yasdıman, Hakkı Şah, "İslami Literatürde İsrailiyyat İzleri: Cennet'in Kaybı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, 2011, s. 37-64.

……..., *Yahudilik Üzerine Yazılar Tarihçe, Mezhep, İnanç, İbadet ve Törenler*, İlkem Ofset, İzmir 2002.

……..., "Yılan, Havva, Âdem Arasında Geçen Olaylara İslam ve Yahudiliğin Bakışı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 34, 2011, s. 9-35.

Yavuz, Salih Sabri, "Miraç", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 30, Ankara 2005.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Amentü", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 3, Ankara 1991.

……..., "Vahiy", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 2012.

……..., "Aşura", TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C. 4, Ankara 1991.

Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, 3 Cilt, İstanbul 1942.

Yıldırım, Celal, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal Kitabevi, Konya 1980.

Zuhayli, Vehbe, *Tefsîru'l-Münîr*, 15 Cilt, (Çev. Ahmet Efe v.d.), Risale Yay., İstanbul 2013.